

~~1871~~
~~1872~~
~~1873~~
~~1874~~
~~1875~~

1876

Yste 29
And 2°
Vol 104

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
+
BIBLIOTECA
DEL REAL MONASTERIO
DE HUERTA.
Núm. 32.
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

FRATRIS
DOMINICI SO
TO SEGOVIENSIS,
THEOLOGI, ORDINIS PRÆDICA-
torum, & Cæsareæ Maieſtati à ſacris confeſſionibus,
ad ſanctum Concilium Tridentinum De natura
& gratia libri. III. cum Apologia contra
reuerendum Episcopum
Catharinum.

Ex poſtrema recognitione Authoris.

*Acceſſerunt ad hæc eiſdem authoris liber de tegendo & detegendo ſecreto. Et
in cauſa pauperum deliberatio. Cum Indice copioſiſſimo,
atque locupletiſſimo.*

SALMANTICÆ
Expensis Benedicti Boyerij Bibliopolæ.
M. D. L X V I.

DOMINICI

TO SECOVLENSIS

THEOLOGICI ORDINIS PRÆDICA-

torum, & Castreæ Mastellanæ sacris confessionibus

ad sanctum Concilium Tridentinum De natura

& gratia libri II. cum Apologia contra

tenendum Episcopum

Catharinum.

Accesserunt ad hæc eiusdem authoris liber de trigendo & detegendo secreto. Et
in causa pauperum de liberatio. Cum indice copiosissimo.
atque completissimo.

DOCTIS

VIRTUTIBUS

SALMANTICÆ

Expensis Benedicti Boyerij Bibliopolæ.

M. D. C. X. N. I.

Licencia.

ON Phelippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valécia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, Duque de Milan, Conde de Flandes, y Tirol. &c. Por quanto por parte de vos fray Pedro Serrano procurador general de la orden de Sancto Domingo nos fue hecha relacion: q̄ por nos se auia dado licécia para que se imprimiéssen dos libros: el vno de natura & gratia, y el otro de De ratione tegendi, & detegendi secretum, que auia hecho y compuesto el Maestro fray Domingo de Soto frayle de la dicha orden: y porque la dicha impresion se auia acabado, y agora se auian de tornar à imprimir los dichos libros no se podia hazer sin licécia nuestra nos supplico diéssimos licencia y facultad para que los dichos libros se pudiéssen imprimir segunda vez, y véder los segun y como hasta agora se auia hecho, ò como la nuestra merced fuéssse. Lo qual visto por ios del nuestro consejo se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos nueuaméte hecha dispone: y fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razón: y nos tuuimos lo por bien. Y por la presente damos licencia y facultad à qualquier impressor destos nuestros Reynos, para que pueda imprimir los dichos libros, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna. Y mandamos que despues de impresso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntaméte con los originales que en el nuestro consejo se vieron, y van rubricados y firmados de Domingo de Çauala nuestro escriuano de camara de los q̄ residen en el nuestro consejo, y se tasse el precio en que se ouiere de vender cada volumen so las penas contenidas en la dicha pragmatica y leyes de nuestros Reynos. Dada en Toledo, à veynte y nueue dias del mes de Março, de mil y quinientos y sesenta y vn años.

El Mar- El Licenciado Vaca Doctor Licenciado El Licenciado El Licenciado
ques. de Castro. Añaya. Virbiesca. Morillas. Aggredda.

E yo Pedro del Marmol escriuano de camara de su Catholica Majestad la fize escreuir por su mandado, có acuerdo de los de su consejo.

* a

I N D E X.

INDEX LOCUPLE-
tissimus sententiarum, & eorum, quæ in
hoc opere continentur, ordine al-
phabeticò digestus.

- A.**
 Brahe fides. pag. 167. co-
 lumna. 1.
 Abrahæ iustitia. ibidem.
 Absolvendus quod non
 sit, qui certo cognosci-
 tur non habere contri-
 tionem verâ, sed attri-
 tionem. pag. 140. colum. 2.
 Acceptatio iustitiæ Christi, & efficacia. pagin.
 159. colum. 1.
 Actio humana tres habet. considerandas con-
 ditiones. pag. 199. col. 1.
 Actus virtutum q̄ sint quodammodo causæ
 formales remissionis peccatorum. pag. 152.
 col. 2. & pag. 153. col. 1.
 Actus fidei solus est præuius gratiæ Lutherani-
 nis, neq; aliam admittunt dispositionem. pa-
 gin. 101. col. 1.
 Actus prius diligendi Deum naturalis. pag.
 78. col. 1.
 Actus singula. non censetur dilectio, dum est
 cum peccato. ibidem.
 Actus diligendi Deum habetur extra gratiam
 & fidem. pag. 81. col. 1.
 Actus fidei inchoatio meriti & meritum diuer-
 sis rationibus. pag. 97. col. 2.
 Actus virtutis requisiti priores sunt grata se-
 cundum naturam. pa. 134. col. 3.
 Actus fidei qualis requiratur in iustificatione
 impij. pag. 135. col. 2.
 Actus sex in iustificatione referuntur. pa. 145.
 columna. 1.
 Actus disponentes ad gratiam, & virtutes, quæ
 cum eadem infunduntur, q̄ inter se cohæ-
 reant. pag. 150. col. 1.
 Adam dupliciter potuit diligere Deum, nos vno
 tantum modo. pag. 81. col. 2.
 Adam fuit creatus in gratia. pa. 12. col. 1. & 2.
 Adam q̄ non omnia dona quæ recepit, transmi-
 sisset in posteros, ostenditur. p. 17. col. 1. & 2.
 Adæ quod absq; dispositione fuerit gratia col-
 lata. pag. 16. col. 2.
 Adæ cum Christo collatio. pa. 29. col. 1.
 Adæ comminatio mortis facta. pa. 31. col. 1.
 Adultus qui baptizatur qualis in eo detesta-
 tio requiratur. pag. 139. col. 1.
 Adultus, qui ab originali inûdatur, oportet vt
 credat, speret, & diligat. pag. 127. col. 1.
 Adultorum ad iustificationem tres variæ di-
 spositiones. ibidem.
 Adultorum iustificatio ab originali, & actua-
 libus peccatis. pag. 131. col. 1.
 Anabaptistarum hæresis. pag. 121. col. 1.
 Animalia bruta nec ius habent propriè vllû,
 neq; felicitatis capacia sunt. pag. 199. col. 2.
 Angelis quod non fuerit necessaria iustitia ori-
 ginalis. pagin. 16. colum. 1.
 Appetitus sensitivus & rationalis. pag. 6. col. 1.
 secunda.
 Appetitus irascibilis, & concupiscibilis. ibid.
 Arboris nomine, siue bonæ, siue malæ quid in-
 telligatur in sacra scriptura. pag. 188. col. 2.
 Attritio bona & mala. pag. 137. col. 2.
 Attritio & contritio distinguuntur. pag. 138.
 col. secunda.
 Attritio cognita ab eo qui baptizandus est, an
 sufficiat. pag. 139. col. 2.
 Attritio etiâ cognita sufficit ad baptismum. ibid.
 Attritio quomodo fiat contritio. pag. 142. co-
 lumna. 1.
 Attritio non fit contritio. pag. 153. col. 1.
 Attritionis & contritiõis etymologia. pa. 137.
 columna. 2.
 Augustin⁹ corophæus huius disputationis de
 peccato, & iustificatione. pag. 4. col. 2.
 Augustinus vnde defecerit ad Manichæos. pa.
 59. col. 1.
 Augustinus explicat quid sit indurare. pagin.
 62. col. 2.
 Augustinus explicatur, cum inquit extra cha-
 ritatē non esse veras virtutes. pag. 71. col. 2.
 Augustinus cur dubitet de sero pœnitentibus.
 pag. 141. col. 2.
 Augustinus quid de perfectione iustitiæ dicat.
 pag. 154. col. 2.
 Augustinus non meminit de virgine, sed eâ ex-
 cipit ab omni actuali peccato. p. 185. col. 1.
 Augustini & Anselmi de originali peccato dif-
 fidium. pag. 24. col. 2.
 Augustini sententia de amisso libero arbitrio
 post peccatum. pag. 49. col. 1.

I N D E X.

Augustini locus declaratur. pa. 57. aliàs. 55. columna secunda.

Augustini sententia de diuulgatione euangelij. pag. 131. col. 1.

Et plura de ignorantibus euangelium, & de infidelibus huminibus. ibidem. columna. 1. & colum. 2.

Augustini verba de beata virgine. pag. 185. columna. 1.

August. omnes filij fidei. pag. 129. col. 2.

Ἀθλοθέτης vocatur Christus à Dionysio, & quare? Et vitam Christianam vocat *ἀθλοθεσίαν*.

Et quid sit *ἄθλος*. pag. 41. colum. 2.

Author sententiam retractat. pa. 126. col. 2.

Auxiliū, concursus, influenza Dei, vide Deus.

Auxiliū speciale quid sit, & quomodo sit necessarium. pag. 89. col. 2.

Auxiliū speciale quod sit necessarium ijs etiā qui sunt in gratia ad implendum legem, licet non ad faciendum singula præcepta. pag. 183. colum. 1.

Auxiliū speciale eodem modo distat à generali, quo naturalia à supernaturalibus. pa. 68. colum. 1.

Auxiliū speciale quod non tollat liberū motum voluntatis. pag. 51. col. 2.

Auxiliū Dei præsentissimū hominibus est, ut legē seruare possint, & ideo peccata sunt voluntaria, quia eo adiuti, possumus illa fugere. pag. 59. col. 1.

Auxilia æqualia vtrum conferat Deus vniuersis. pag. 56. aliàs. 54. col. 2.

Auxilio generali indigere hominem ad intelligendum naturalia, sanctus Thomas censet. pag. 68. col. 1.

B.

Baptismus quomodo in euangelio Christi necessarius. p. 130. col. 1.
Baptismus confert primam gratiā. pag. 130. col. 2.

Baptismi votū vbi non adsit illius suscipiendi facultas, sufficere ad salutē vsus ecclesiæ docet. pag. 130. col. 1.

Beati non indigent cogente lege. pag. 171. columna. 1.

Beatitudo consistit in visione. pa. 8. col. 2.

Beatitudo vera non fuit philosophis nota. pa. 10. columna. 2.

Et quod ad beatitudinem illam cælestē insit nobis naturalis appetitus. ibid.

Beatitudo si daret sine vllis meritis, perfectione aliqua beatitudinis accidentali careret. pa. 208. col. 1.

Bonum morale vide Opus.

C.

Æremoniarum veteris legis vtilitas. pa. 165. col. 2.

Cæsaris zelus. pa. 4. nu. 1.

Cæsaris iustissima arma p fide tuēda. pa. 229. col. 2.

Caietani sententia de paruulis non baptizatis damnata ab ecclesia. pa. 122. colum. 1.

Catechumeni institutio ante baptismum. pa. 127. colum. 2.

Catechumeni decedentes antequam baptizentur, non statim in cælum euolant, nisi contritio deleat omnem pœnam. pa. 130. col. 2.

Catholicorum veritas de fidei actu in iustificatione. pag. 101. col. 2.

Catholicorum sensus de nostris meritis. pag. 210. col. 1.

Causarum quatuor genera describuntur. pag. 117. colum. 1.

Et quatuor de causis formalibus considerantur. pag. 150. col. 1.

Certitudo duplex. pag. 211. col. 2.

Certitudo gratiæ nostræ quod ex duobus pœdeat, tum ex firmitate diuinæ promissionis, tum ex nostra dispositione. ibidem.

Certitudo gratiæ latissimè aduersus Lutheranos expugnatur. pag. 212. col. 1. & 2.

Certitudo ex operum notitia roboratur. ibid. pagina. 2.

Certitudo perseverentiæ quod non sit citra priuilegium possibilis. pa. 213. col. 1.

Certitudo eadem impugnatur aduersus nonnullos catholicos. ibid.

Certitudo vtraque reprobatu testimonij scripturæ. pag. 221. col. 1. 2. & per totū capitul.

Certitudo fidei est de salute & gratia paruuli baptizati, non tamen adulti. pa. 228. col. 2.

Certitudinis gratiæ assertores bipartiti sunt. pa. 211. col. 2. in fine.

Certitudinis assertores quadruplici peccato decipiuntur, ad quorum omnia argumenta respondetur. pag. 224. col. 2. & 225. col. 1. 2. & deinceps.

Certitudinem quod possimus habere de fide mortua. pag. 216. col. 1.

Charitas an sit habitus infusus. pag. 147. colū. prima & secunda.

Charitas viæ qua ratione non sit perfecta. Et ibi de perfectione viæ & gratiæ. pa. 186. columna. 1. & 2.

Charitas quomodo sit contraria inimicitiae Dei. pag. 143. col. 2.

Charitas quod sit virtus qua Deum amamus. pa.

I N D E X.

147. columna prima.
 Charitas & gratia opponuntur peccato. pag. 150. colum. 2.
 Charitas quare amitti possit. pa. 171. col. 1.
 Charitas gratiæ comes indiuiduus. pagin. 101. columna. 2.
 Charitatis actus (citra martyrium) q̄ non sufficit sine pœnitentia in eo qui habet memoriam peccati. pa. 143. col. 1.
 Charitatis qualis actus. pag. 131. col. 2. & 132. col. 2. & 133. col. 1.
 Charitatis nullus actus, præter martyriū, sufficit absq; formali actu pœnitentiæ delere peccatum. pa. 142. col. 1. & 2.
 Charitatis actus quando pro contritione sufficit. pag. 143. col. 1.
 Charitatis insignis actus secundum substantiã q̄ possit esse in peccatore. pag. 143. col. 2.
 Charitatis triplex consideratio. pa. 171. col. 1.
 Charitatis modus, quod nõ sit de essentia aliorum præceptorum. pa. 177. col. 2.
 Charitatis modus non cadit in reliquis præceptis. pag. 75. col. 2.
 Licet cadat in præcepto ipso charitatis. pa. 78. col. 1. & 2.
 Christianus, quis. pag. 115. col. 1. in fine.
 Christianæ reipublicæ ratio in quo consistat. pag. 116. col. 1.
 Christus causa efficiens iustificationis. pagin. 117. colum. 2.
 Christus quid conferat nobis. ibid.
 Christus in quãtũ homo iustificat nos. ibid.
 Christus causa infusionis gratiæ, nõ ipsius gratiæ. ibidem.
 Christus recepit gratiam virtute vnionis. pag. 118. colum. 2.
 Christus q̄ non remiserit crimina sine pœnitentia. pag. 144. colum. 1.
 Christus cur liber esset à legis obligatione. pa. 170. colum. 1.
 Christus quod neminem redimat nisi assentiẽtem. pag. 85. columna. 2.
 Christus quomodo meruit nobis. p. 199. co. 2.
 Christus non solum redemptor, sed legislator noster. 172. col. 2. in fine.
 Christi aduentus causa, & quãtũ fuerit necessarius. pag. 195. col. 1.
 Christi promissiones quales sint. pag. 212. columna secunda.
 Christo bifariã incorporamur. pagina. 115. columna secunda.
 Chrysostomus, & alij patres explicantur. pag. 75. col. 1.
 Cogitationem cordis intẽtam esse ad malum, quid sit. pag. 189. col. 1. & 2.
 Cognitio naturalis animæ separata de vera felicitate. pa. 45. col. 1.
 Concilia de auxilio speciali quomodo intelligenda. pag. 184. col. 1.
 Concupiscẽtia carnis aduersus spiritum quod homini sit naturalis. pa. 6. col. 2.
 Concupiscẽtia cur dicatur appetitus sensitivus. ibidem.
 Concupiscẽtia carnis contra rationem nulla fuisset in statu naturæ integræ. pagina. 17. columna. 1.
 Concupiscẽtia qualitas morbida. pagina. 24. columna. 2.
 Concupiscẽtia quod non sit qualitas morbida. pag. 25. col. 1.
 Concupiscẽtia q̄ non sit peccatum, sed effectus peccati, arguitur. pa. 26. col. 1.
 Concupiscẽtia q̄ non sit vituperanda. ibid.
 Concupiscẽtia quare dicta est peccatum. pa. 28. colum. 1.
 Concupiscẽtia quomodo est materiale in peccato originali. ibidem.
 Concupiscẽtia quomodo traducit peccatum. pag. 29. col. 2.
 Concupiscẽtia quod sit res naturalis. pa. 33. columna. 1.
 Concupiscẽtia qualiter dicatur peccatum. pa. 35. columna. 2.
 Concupiscẽtia sine consensu q̄ non sit peccatum. pag. 27. col. 2.
 Concupiscẽtia quinq; rationibus dicitur peccatum. pag. 40. col. 2.
 Concupiscẽtia iustitia originali destituta q̄ multis nominibus appellet, scilicet Fomes peccati, lex carnis, Tyrannus, Morbus, Vultus, Malum naturæ. pagina. 43. columna secunda.
 Et de alijs effectibus corporeis & externis. ibidem in fine.
 Concupiscẽtia Augu. vt nomet peccatũ. pag. 39. col. 2.
 Concurrere nostrum. pa. 56. col. 2.
 Cõcurfus Dei in malis & bonis moralibus. pa. 74. colum. 2.
 Condignæ nõ sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam, &c. pa. 210. col. 1.
 Confessio cur instituta. pa. 191. col. 2. in fine.
 Confessio qualis ante baptismum. pa. 130. columna. 2.
 Confessio communis de obseruãtia præceptorum. pag. 176. col. 1.
 Confessione q̄ annexa sit satisfactio. ibid.
 Consensus noster Deo vocanti obediens, est præparatio ad gratiam. pa. 128. col. 1.
 Cõsequẽtia fallax, puto me habere cõtritionẽ, ergo

I N D E X.

ergo sum contritus. pag. 141. colum. 2.
 Consilia quòd sint multa in euangelio præter
 præcepta. pagin. 175. columna prima.
 Consilia cur dicantur mandatum minimum,
 qui autem ea implet, dicat magn⁹ in regno
 cœlorû. ibidē.
 Consiliorum opera quòd de se non sint perfe
 ctiora, q̄ præceptorum. ibidem.
 Contradictio in testimonijs scripturæ, q̄ ex
 eadem sit dissoluenda, ne ad iniquû sensum
 trahatur. pagi. 163. columna secunda.
 Contritio, & Attritio quomodo differant. pa
 gi. 136. columna prima & secunda.
 Contritio non indiget aut intensiōe, aut ex
 tensiōe. ibidem.
 Contritio quomodo fit actus Charitatis. pa
 gin. 137. columna secunda.
 Cōtritio act⁹ volūtatis. pa. 141. col. 1. & 2.
 Contritio duplex. pag. 142. colum. 1.
 Contritio quòd sit vltima dispositio ad gratiã
 pag. 145. columna prima.
 Contritiōis intentio gradualis Scoticæ impro
 bat, & merè gratis cōcedit. &c. pa. 136. co. 2
 Contritionis ab attritione differentia duplex
 assignatur. pagin. 137. columna prima.
 Contritionis nomen. ibidem.
 Contritionis & Attritionis etymologia. ibid.
 columna secunda.
 Contritionis & attritionis actum quomodo
 viribus naturæ homo præstare possit. pa
 gin. 138. columna prima.
 Contritus qui non sit, si bona fide accedit ad
 pœnitentiam, aut eucharistiã, quòd susci
 pit gratiam. pag. 140. columna secunda.
 Contritus quomodo fiat ex attrito. pag. 141.
 columna secunda.
 Conuersio meretur gloriam, non gratiam. pa
 gi. 50. columna prima.
 Conuersio prima in Deû quâ fiat p̄ Deû iuxta
 Apostolum. pag. 135. colum. secunda.
 Conuersio peccatoris optimo exemplo expli
 catur. pagin. 128. columna prima & secunda.
 Cornelius, & alij catechumeni receperunt grã
 tiã ante baptismû. pa. 131. colum. 1. in fine.
 Creationis rerû finis. pa. 117. columna prima.
 Credenti qua ratione promittat scriptura sa
 lutem. pagina. 165. columna prima.
 Credere est dispositio ad gratiam, ergo non
 est ex viribus humanis. pag. 114. colum. 1.
 Credere plura tenentur maiores explicitè in
 omni lege, q̄ singuli de plebe. pa. 127. co. 2.
 Credere, sperare, & diligere oportet eum, qui
 adultus ab originali mundat. pa. 127. col. 2.

Damnati cur nō merent̄ noua
 supplicia, quanquã perēne
 odium gerāt aduersus deū.
 pag. 61. colum. 2.

Deceptio de merito cōgrui
 pag. 96. colum. 1.

Deus cognoscitur naturaliter, nō vt trinus, sed
 quatenus vnus, & in quantum finis omniū,
 & causa. pag. 9. colum. 1.

Deus propter se suamq; propagandam beati
 tudinem vniuersa creauit. pa. 19. col. 2.

Deus non agit amore cōcupiscentiæ, sed ami
 citiæ suæ. ibidem.

Deus quomodo nos cōuertit, petēs à nobis vt
 cōuertamur, explicatur. pa. 35. aliàs. 53. co. 2

Deus quandoq; æqualia, quãdoq; verò inæ
 qualia specialia auxilia nobis confert. pag.
 57. aliàs. 55. colum. 1.

Deus neminem cogit ad peccandū, imò nec
 est causa peccati, sicut nec peccare potest.
 pag. 57. col. 2. & 58. per totam.

Deus bifariam subtrahit auxilium. pa. 60. co
 luma secunda.

Deus neminem ita deserit, vt lege statuerit ho
 minem iuuare. pa. 61. colum. 1.

Deus infundendo gratiam, mouet nos ad reci
 piendum. pa. 150. colum. 1.

Deus efficit secundas causas sua effecta per
 agere. pag. 51. colum. 2.

Deus vtrum æqualia auxilia conferat vniuersi
 sis. pa. 56. aliàs. 54. colum. 2.

Deus quosdam fortius trahit & cōuertit, alios
 nō ita fortiter. pa. 57. aliàs. 55. col. 1.

Deus quòd non potest nostram iustificatio
 nem operari, quomodo verum sit. pa. 56. co
 luma. 1. in fine.

Deus quòd ita efficiat nostrum assensum, vt
 nos liberè concurramus. pa. 56. col. 2.

Deus quare peccare nequeat. pagina. 57. co
 luma secunda.

Deus cum causis secundis semper operatur.
 pa. 60. colum. 2.

Deus vult omnes homines saluos fieri. pagin.
 61. columna. 1.

Deus quomodo nos inclinet ad malum. pa
 gin. 62. columna secunda.

Deus quomodo est causa peccati. pagina. 64.
 columna prima.

Deus quomodo non sit causa peccati. ibidem
 Deus quibus rationib⁹ moueat nos ad bonū
 ibidem.

De⁹ quomodo poterat nobis condonare pec
 cata sine pretio redemptionis. pagina. 117.
 columna secunda.

Deus charitas. pagin. 128. columna secunda.

I N D E X.

- Deus qua ratione in nobis sit, & nos vicissim in illo. *ibidem*.
- Deus nihil præcipit impossibile. pagina. 178. columna secunda.
- Deus tametsi nobis facultatē vigoremq; impendat, q̄ tamē ineptissimè, & falsissimè dicatur ipsum implere legem. pa. 181. colū. 1.
- Deus nihil propriè debet nobis, sed suæ proprietæ bonitati, ac firmissimè veritati. pa. 202 col. 1.
- Deus non meretur, sed nos. pag. 207. col. 2.
- Dei concursus generalis licet sit ei volūtarius, tñ inter causas naturales adscribit. p. 4. co. 1.
- Dei auxilium speciale annumeratur inter dona gratuita. *ibidem*. col. 1. & 2.
- Dei actionis & nostræ differentia ostenditur. pag. 19. colum. 2.
- Dei binam esse dilectionem super omnia. pag. 20. columna prima.
- Dei volūtas quod in operibus sanctis sit prior posterior liberi arbitrij. pag. 51. col. 1.
- Dei erga nos opera in triplici sunt ordine, & gradu. pa. 52. col. 2. & 53. colum. 1. & 2. & 55. colum. 1. & 2.
- Dei contra legem aliquid esse quare sit contra eius voluntatem, ostenditur. pa. 57. col. 1.
- Dei auxiliū omnibus præsto est. pa. 124. co. 2.
- Dei in gratiā quod nullus sine fide Christi, saltem confusa, recipiatur. pa. 131. col. 1.
- Deo agente potest homo agere & nō agere diuisim. pag. 52. columna. 1.
- Deo cur omnis motio & actio nostra tribuenda sit. pa. 56. colum. 2.
- Deo quomodo possumus, & quomodo nō possumus dicere quæ ipse nobis, Vt sine me nihil potestis facere. pa. 57. col. 1.
- Deum supplere nostros defectus quid sit. pa. 159. columna. 2.
- Deum destituere hominem dupliciter intelligitur. pag. 6. colum. 2.
- Deum quomodo viderint quidā Augustino. pa. 123. colum. 1.
- Dilectio dei super omnia fuit hominis possibilis in statu naturæ integræ. pa. 19. col. 2.
- Dilectio dei sup oīa. Et plura d̄ hoc. p. 77. co. 2.
- Dilectio dei sup omnia triplex. p. 78. col. 1.
- Dilectio dei perfectā quæ implet mādāta. *ibi*.
- Dilectio perfectā & meritoria. *ibi*. col. 2.
- Dilectio vera super omnia duplex, naturalis, & supernaturalis. *ibidem*.
- Dilectio nō censetur actus singul. dum est cū peccato. pa. 78. col. 1. in fine.
- Dilectio proximi quando habeat peculiarem vim. pa. 81. colum. 1.
- Dilectio hominū iter se, & qua nos de⁹ diligit, quomodo ex Thoma differūt. p. 147. co. 1.
- Dilectio proximi quā sit nobis cōmēdata. pa. 174. columna prima & secunda.
- Dilectio patriæ & dilectio viatorū. pag. 182. colūna prima & secunda.
- Dilectionis dei actus super omnia, quod iuxta quosdam in eo esse possit, qui est in peccato mortali. pagina. 78. columna prima.
- Dilectionis dei præcepti impletio, quod à dei auxilio proueniat. pag. 79. col. 1.
- Dilectionis dei quod sit peculiare præceptum. pagina 79. columna secunda.
- Et de ratione & materia huius præcepti. *ib.*
- Dilectionis dei super omnia quidam casus referuntur. pag. 81. col. prima.
- Dilectionis præceptum quod possit in hac vita per gratiam dei ita perfectè impleri, vt satisfiat legi, licet aliter impleatur in patria. pa. 177. col. 2.
- Diligendi deum actus primus naturalis. pag. 70. columna prima.
- Diligendi deum præceptum quando quantū ad substantiā operis adimpleat. pa. 81. co. 1.
- Diligendi deum actus habetur extra gratiam & fidē. *ibidem*.
- Diligendi deum præceptum quādo secundū modū & finē adimpleri oporteat. *ibi*. col. 2.
- Diligere ex toto corde, & ex tota mente dupliciter. pagin. 182. columna prima.
- Diligere deum propriè quando quis dicatur. pagina. 82. columna prima.
- Diligi posse deum super omnia ab homine lapso quomodo putet Scotus. pag. 83. co. 1.
- Discordia inter nos & Luther. pag. 129. col. 2.
- Discrimen inter gratiā Adæ, & gratiam Christi. pag. 20. colū. secunda.
- Discrimen inter actionem dei, & nostram. pagin. 19. columna. 2.
- Discrimen inter materialia originalis & actualis peccati. pag. 27. colum. 2.
- Disponere se nemo potest omnino ad gratiam naturalibus viribus. pa. 90. col. 1.
- Dispositio ad gratiam stabilitur. pag. 50. columna. 2. & pag. 128. col. 1.
- Dispositio ad gratiam duplex. pa. 89. col. 2.
- Dispositio effect⁹ prædestinatiōis. pa. 91. co. 1.
- Dispositio dei in nobis duplex. pa. 62. colū. 1.
- Dispositio quod sit necessaria ad apprehendendam iustitiam. pag. 134. col. 2.
- Dispositio proxima est charitas. pagina. 128 columna secunda.
- Dispositionis nostræ certitudinē quod habere non possumus. pag. 145. col. 2.
- Dispositionis ad gratiam & quo iustificamur an idē sit motus. pag. 151. col. 1.

Dispositio

I N D E X.

Dispositione hominis sufficenti posita, statim infunditur gratia. pa. 145. col. 1.
 Dispositionem eodem instanti subsequitur forma. pag. 145. colum. 2.
 Dispositiones necessarię & proximę. pa. 145. columna secunda.
 Dispositiones naturales ad causas formales quo se habeant modo. pa. 151. colum. 1.
 Dispositiones meritorię. pa. 153. colum. 1. & pa. 218. colum. 1. & 2.
 Dispositiones nostrę ad gratiam quę habeant perfectionem. pa. 158. col. 2.
 Dispositiones ad iustificationem. pagina. 132. columna. 2.
 Dispositiones à Deo & nobis fiunt, nec sunt meritorię quatenus gratiam præcedūt. pa. 133. columna. 1.
 Dispositionum epilogus. pa. 145. col. 1.
 Doctrina Christi. pa. 115. col. 2.
 Dolor de cõmissis peccatis ex inferni pœnis, & alijs damnis profectus, quòd nõ sufficiat ad remissionem culpę. pa. 141. col. 1.
 Dubitatio hominis an sit in gratia, nõ est peccatum. pa. 214. colum. 2.
 Durandi dictum de gratia & charitate refutatur. pa. 147. colum. 1.

E

Ecclēsia Catholica qualiter liberū arbitrium astruat. pa. 5. col. 2.
 Ecclēsia Christianorum bonos & malos complectitur. pagin. 116 columna. 2.
 Ecclēsia quę sit Lutheranis. pag. 115. columna secunda.
 Ecclēsia habet facultatem ad condendas leges. pagina. 173. colum. 1.
 Ecclēsię definitio contra Pelagium. pagina. 69. colūna secunda.
 Ecclēsię militantis ratio. pag. 116. col. 1.
 Ecclēsię consuetudo argumentū præcipuum. pagin. 123. column. 1.
 Epistola ad Romanus, difficillima. pagin. 163. col. 2.
 Error est asserere omnia opera nostra ante gratiam esse peccata. pa. 66. col. 2.
 Errores duo extremi de libero arbitrio, inter quos media nauigat ecclēsia. p. 5. co. 1. & 2.
 Errores septem de libero arbitrio recensentur. pagin. 47. colum. 1. & 2.
 Euangelium lex fidei. pag. 166. col. 1.
 Eucharistię ad susceptionem oportet existimes bona fide te esse in gratia. pa. 140. co. 1.
 Exceptio in sacra scriptura quando suscipienda. pagina. 123. colum. 1.
 Expõsitulatio cū quibusdā deprimētibus natu-

ram humanam. pag. 74. colum. 2.

Facere hominē quod in se est, supponit speciale auxiliū. pag. 93. columna. 1.
 Felicitas humana in quo consistat. pagina. 199. col. 1.
 Felicitas cęlestis an sit nobis naturalis. pa. 10. columna secunda.
 Fides naturam perficit. pa. 3. col. 1.
 Fides, quę per charitatem operatur. pagin. 6. columna prima.
 Fides de peccato originali. pa. 21. col. 1.
 Fides & charitas bona Dei. pa. 79. col. 1.
 Fides sine charitate recipi potest per auxiliū speciale. pag. 97. col. 1.
 Fides naturam perficit. pa. 85. col. 2.
 Fides quomodo impetret iustificationem. pa. 97. columna secunda.
 Fides Lutherō omnia adimplet, atque ideo liberat à legis obseruantia. pa. 99. col. 1.
 Fides Lutherō non debet esse otiosa &c. ibid. columna secunda.
 Fides Lutheranorum triplex. pa. 100. col. 2.
 Fides iustificans Lutheranis & catholica. pag. 101. colūna prima.
 Fides iustificans Lutheranorum esse non potest sine sp̄e, & charitate. pa. 101. col. 1.
 Fides in receptione gratię operatur per charitatem. pa. 101. colum. 2.
 Fides sola promissionum Christi confert gratiam, non sacramenta secundum Lutherū. pag. 101. colum. 1. & 2.
 Fides & Charitas cur sint Lutheranis coniuncta. pa. 101. col. 2.
 Fides indignè dissecatur. pagina. 103. columna prima.
 Fides bifariam dicitur. ibid. col. 2.
 Fides vnde dicatur. ibidem.
 Fides moralis virtus. ibidem.
 Fides distinguitur à promissione. ibidē.
 Fides intellectualis. pag. 104. colum. 1.
 Fides pro assensu nascitur ex constantia & veritate. ibidem.
 Fides significat duo. ibidem.
 Fides apud Paulum pro cõstantia promissionis diuinę, & nostra credulitate. ib. col. 2.
 Fides non accipitur pro fiducia reālē. ibidem.
 Fides quòd nõ sit aliqua distincta miraculorū. pagina. 105. col. 1.
 Fides certissima nomine fiducię explicatur in scriptura. pa. 105. col. prima.
 Fides postulantium. ibidem.
 Fides petentium & fiducia quomodo debeat esse certissima. pag. 105. col. 2.

Fides

I N D E X.

- Fides distinguitur à fiducia. *ibidem*.
 Fides infusa & acquisita nomina sunt habituum, non actuum. pag. ead. & col.
 Fides quòd vna tantum sit. pa. 106. col. 1.
 Fides sine charitate esse potest. pa. 109. col. 1.
 Fides quanuis suapte natura charitatem generet, id tamen non semper contingit nobis obstantibus. pag. 100. colum. 1.
 Fides mortua robustior, non tamen melior vi uente, neque omnino virtus. *ibidem*.
 Fides gignit bonam volutatem. pa. 100. col. 2.
 Fides dæmonum & Christiani. pa. 101. col. 1.
 Fides cur non perditur cum charitate. *ibidem* columna secunda.
 Fides, spes sine charitate. *ibidem*.
 Fides mortua propriè est fides. *ibidem*.
 Fides mortua differt à fide dæmonum. p. 102. columna. 2.
 Fides informis, donum dei. pa. 102. col. 2.
 Fides opus Dei nostrum. pa. 114. col. 1.
 Fides humana circa res fidei. pa. 114. col. 2.
 Fides catholica. *ibidem*.
 Fides informis infunditur sine charitate. *ibidem*.
 Fides quomodo infunditur per baptismum in voto. pa. 115. colum. 1.
 Fides quaiis sit donum dei. *ibidem*.
 Fides informis constituit hominem verè christianum. *ibidem*.
 Fides quomodo amittatur per peccata. *ibidem*. columna secunda.
 Fides iustitiæ initium. pa. 125. col. 1.
 Fides in omni lege semper fuit necessaria. *ibidem*.
 Fides cur sit fundamentum, causæ tres referuntur. *ibidem*.
 Et de fide in genere naturæ. *ibi*. col. 2.
 Fides necessaria in omni tempore. pag. 126. columna prima.
 Fides cur languescat in nobis. *ibidem*.
 Fides exordium, charitas proxima dispositio ad gratiam. pa. 128. colum. 2.
 Fides sola non exigitur, sed etiam spes, & charitas. *ibidem*.
 Fides quæ per charitatē operatur. p. 129. col. 1.
 Fides iustificans illa tantum est, quæ per charitatem operatur. *ibidem*.
 Fides est dispositio ad primam gratiam, & est meritoria in augmento gratiæ. pa. 134. columna prima.
 Fides non est, totus, sed primus actus, quo conuertimur. pa. 135. colum. 2.
 Fides an sit causa formalis iustificationis. pag. 152. colum. 2.
 Fides quæ per charitatem operatur, quòd id est, quod nos iustificat. pa. 153. col. 1.
 Fides necessaria. pa. 162. col. 1.
 Fides cur potius enumeretur in scriptura iustificationis causa, quàm aliæ virtutes. pagina. 164. columna. 1.
 Fides simpliciter necessaria, sufficiens per charitatem, *ibidem*.
 Fides quomodo erigat spem, & excitet charitatem. pagina. 165. colum. 1.
 Fides causa iustificationis dicitur, quia est principium. *ibidem*. colum. 2.
 Fides spem & charitatem gignit suapte natura, nisi quid obstiterit. *ibidem*.
 Fides suscipientis sacramentum quòd non sola conferat gratiam, sed sacramentum ipsum. pagina. 118. colum. 2.
 Fides impetrat salutem. pag. 166. col. 1.
 Fides quòd reliqua opera iusti impetret. *ibidem*. columna secunda.
 Fides Abraham. pag. 167. colum. 1.
 Fides Publicani. *ibidem*. colum. 2.
 Fides quòd non omni peccato extinguitur. pag. 172. colum. 1.
 Fides catholica quid. pagina. 211. colum. prima & secunda.
 Fides catholica Lutheranorum quæ. pagina. 212. columna prima.
 Fides miraculorum quòd non sit distincta à catholica. pa. 214. colum. 2.
 Fides iustificans Lutheranorum. pag. 227. columna secunda.
 Fides quòd possit esse sine fiducia. *ibidem*.
 Fides, quæ per charitatem operatur, est punctum controuersiæ. pag. 101. colum. 1.
 Fidei veritas sanctissima, nullaq; de causa temeranda. pagina. 1. colum. 2.
 Fidei nomen tripliciter acceptum Lutheranis. pagin. 100. colum. 2.
 Fidei actus, inchoatio meriti, & meritum diuersis rationibus. pag. 97. colum. 2.
 Fidei multiplex diuisio quòd noceat, ostenditur. pag. 103. colum. 2.
 Fidei obiectum & habitus. pag. 105. col. 2.
 Fidei definitio explicatur. pa. 106. col. 1.
 Fides historiæ nugatoria notatio. pa. 107. col. 1.
 Fidei, spei, & charitatis differentia. *ibidem*.
 Fidei qualitates diuersæ. pa. 100. col. 1.
 Fidei infusio. pag. 114. colum. 2.
 Fidei differentia secundum variam rationem temporum & personarum conditionem. p. 126. col. 1.
 Fidei amplitudo. pa. 164. col. 1.
 Fidei reuelatio quod lumen præsupponit naturæ. *ibidem*.
 Fidei ingenium. *ibi*. col. 2.
 Fidei primus motus. pa. 165. col. 1.
 Fidei comparatio ad legem. *ibi*. col. 2.
 Fidei lex Euangelium. pag. 166. col. 1.

I N D E X

Fidei fructus quod sint opera meritoria. pag. 206. colum. 2. in fine. & 207. col. 1. & 2.

Fidem inchoare meritum & iustificationem quid sit August. pa. 97. col. 1. moup omoh

Fidem, spem, & charitatem quomodo connexas existiment Lutherani. pa. 108. col. 2.

Fidem excludit hæresis sola, vel Apostasia. pag. 101. colum. 2.

Fidem antecedunt saltem natura, spei, & charitatis actus. pa. 128. colum. 1

Fidem adhibere Christo quod nõ sit satis, nisi egeris quæ fides præcipit. pa. 134. col. 1.

Fidem, spem, charitatē esse habitus infusos, summa theologorum consensus. pa. 149. col. 2.

Fidem se habere quod quis euidenter scire possit. pa. 225. colum. 1.

Fide sola hominem iustificari, fuit hæresis Euenomij. pa. 99. colum. 1.

Fide hominem iustificari, & nõ ex operibus, & similes Paulinæ exclusiue nõ solas cærimonias excludunt, sed mortalia etiã præcepta, & totam naturam legem: putã opera præcedentia gratiam. pagina. 165. columna. 1. in fine.

Fiducia. pag. 100. colum. 2.

Fiducia aliud à fide. pa. 104. col. 2.

Et quomodo oriatur à fide. pagina. 227. columna. 2.

Fiducia duæ quod nõ sint, sed vna est in Deo per Christum. pa. 216. col. 2.

Filij quæ mala pro parentum peccatis luant. pagina. 31. colum. 2.

Finis naturalis quis sit. pag. 11. col. 1.

Finis præcepti non clauditor præcepto. pagina. 80. colum. 1.

Finis hominis. Vide homo. De relatione operis in vltimum finem, vide Opus.

Fomes, Tyrannus, & lex carnis concupiscentia. pag. 43. colum. 2.

G

Ehennæ & iræ metus Dei donum quid præstet homini? pagina. 66. columna 1. in fine. & col. 2.

Germanorum nobilitas. pagina. 115. columna. 2.

Gloriæ status qualis futurus ostenditur. pagina. 109. colum. 2.

Gratia ita asserenda, vt liberum arbitrium nõ negetur. pagin. 5. col. 2.

Gratia & iustitia an distinguerentur secundum Thom. pa. 18. colum. 1.

Gratia Adæ prima non fuit ob meritum Christi. ibidem. colum. 2.

Gratia non tollit liberum arbitrium. pa. 49. col. 2.

Gratia & virtus quomodo sunt à Deo. pag. 56. aliàs. 54. colum. 2.

Gratia, & dispositio sufficiens simul tempore sunt. ibidem.

Gratia operans, & cooperans. pa. 57. aliàs. 55. colum. 2.

Gratia gratis data. pag. 89. colum. 2.

Gratia gratum faciens. ibidem.

Gratia saluati estis per fidem, de qua fide intelligatur. pa. 113. colum. 2.

Gratia capitis. pa. 118. colum. 1.

Gratia inter homines, & Deum, & nos differunt. pa. 143. colum. 1.

Gratia, quod statim infundatur, posita sufficenti hominis dispositione. pa. 145. col. 2.

Gratia & virtutes an sint habitus infusi. pag. 146. colum. 1.

Gratia est forma, qua reddimur grati Deo. pa. 147. columna. 1.

Gratia quod sit in essentia animæ secundum Thom. pa. 148. colum. 1.

Gratia & charitas quomodo sint formæ aliarum virtutum. pa. 148. col. 2.

Gratia quod operibus charitatis augeatur. pagina eadem. & columna.

Gratia & charitas quod distinguantur. ibidē.

Gratia semen Dei. pag. 149. colum. 1.

Gratia, & virtutes, quod diuerso modo sint causæ formales iustitiæ. pa. 150. colnm. 1.

Gratia gratum faciēs quod tanquã formale contrarium expellat peccatū. ibi. colū. 2.

Gratia quod prius natura infundatur, quam virtutes. pag. 151. colūm. 1.

Gratia, & virtutes, quod diuerso modo sint causæ formales iustitiæ. pa. 150. colnm. 1.

Gratia quomodo est perfecta. pa. 159. col. 1.

Gratia Dei quomodo vita æterna ex Augustino. ibi. col. 2. & 209. col. 1.

Gratia est semen gloriæ. pa. 201. colū. 2.

Gratiæ & naturæ nomina & munera diuersa. pag. 4. colum. 1.

Gratiæ nomine absolutè venit donum gratuitum ad nostram spectans salutem. pa. 5. col. 1.

Gratiæ gratis datæ quomodo dispensantur. pag. 57. aliàs. 55. col. 1.

Gratiæ diuisio. pag. 89. colum. 1.

Gratiæ augmentum cadit sub merito. p. 97. co. 2.

Gratiæ comes in diuiduus charitas. pa. 101. col. 2.

Gratiæ infusio & virtutū vtrū sit prius, an verò remissio peccati. pa. 153. col. 1.

Gratiæ gradus diuersi. pa. 159. col. 1.

Gratiæ duo testimonia referuntur. p. 220. co. 2.

Gratiã non aliã censebat Pelagus, quam naturam ipsam. pa. 45. colum. 2.

Gratiam

- Gratiam præuenientem vocat ipsam iustificā-
tem Augustinus. pag. 97. col. 2.
- Gratiam primam cadere sub merito magister
sententiarum non putauit. pag. 1. colum. 1.
- Gratiam conferri cuiquam sine fide expressa,
non facile persuadetur. pag. 131. col. 2.
- Gratiam ordine naturæ præcedit pœnitentia
secundum Bucer. pag. 152. colum. 1.
- Gratiam quomodo motus liberi arbitrij præ-
cedat. ibidem.
- Gratiam Christum nobis dispensat. pa. 158. co-
lumna secunda.
- Gregorius Ariminensis defensio à calumnia.
pag. 64. colum. 2.
- H** Abitus infusi quomodo cōceden-
di. pag. 120. colum. 2.
- Habitus infusi constituuntur sacris
testimonijs, gratiam, scilicet, & tres virtutes
Theologica. Et de consensu patrum &
Theologorum in hac re. pa. 149. col. 1.
- Habitus theologiarum virtutum qua ratio-
ne sint causæ formales iustificationis. pag.
152. colum. 2.
- Hæresis est manifesta, opera non esse necessa-
ria, nec aliud esse peccatum præter incredu-
litate. pag. 99. colum. 1.
- Hæresis tēpore apostolorū ex sola fide. ibid.
- Hæresis sola vel apostasia excludit fidem. pa-
gin. 101. colum. 2.
- Hæresis Lutheranorum, quod sacramēta nul-
la sint causa iustificationis, sed sola fides.
pag. 119. colum. 2. in fine.
- Hæresis tempore apostolorum de sola fide.
pag. 163. colum. 2.
- Hæresis est dicere, q̄ opera consilij, & maxi-
mè renūtiare diuitijs, & illustribus statibus
seculi, sit de necessitate salutis. p. 176. col. 1.
- Hæresum causæ mores nostri, & legum dissi-
pationes. pag. 1. colum. 2.
- Hæreticus est, qui inhærentem iustitiam ne-
gat. pag. 156. colum. 1.
- Hæreticorum mos detrūcata verba citare. pa.
182. colum. 2. in fin.
- Hæreticum est dicere, pretium redēptionis nō
plenè applicari in baptismo. pa. 36. col. 1.
- Hæreticū vī dicere, pueros ante baptismū de-
cedētes admitti ad regnū cęlorū. p. 122. co. 2.
- Homo in puris naturalibus tripliciter cōside-
ratur. pagina. 6. colum. 1.
- Homo quod non propter mundum sit condi-
tus, sed mundus propter hominem, & ipse
propter beatitudinem. pag. 7. col. 1.
- Homo in puris naturalibus quidnā potuisset
tum cognoscere, tum etiā agere. pa. 8. col. 2.
- Homo quod ex puris naturalibus nō pote-
rat aut totum bonum naturę complere, aut
bene de Deo mereri. pa. 9. col. 2. & seq.
- Homo quomodo pondere naturæ feratur in
felicitatem supremam. pag. 11. col. 1.
- Homo quid in statu naturæ integræ naturali-
ter poterat bonorum operum efficere. pa.
18. col. 1. & 2.
- Homo in statu naturæ integræ sine auxilio
speciali q̄ nō posset iustificari, potuisset tñ
totū ius naturæ implere. pa. 18. col. 1. & 2.
- Et quomodo inter hominem in statu natu-
ræ integræ, & hominem in statu naturæ la-
psæ ea sit differentia, quæ est inter sanū &
infirmum. ibidem. colum. 2.
- Homo in statu naturę integrę poterat Deum
super omnia diligere naturali dilectione. pa-
gin. 19. col. 1. & 2.
- Homo in statu gratiæ integræ poterat perfe-
uerare per donū iustitiæ. pa. 26. col. 1.
- Homo in illo statu non potuit peccare venia-
liter. ibid. col. 2. in fine.
- Homo vulneratus in naturalibus, quō dictum
illud sit intelligendum. pa. 42. col. 2.
- Homo primus, & reliqui in spoliatione gratui-
torum quomodo differant. pag. 43. col. 1.
- Et quō fuerit in naturalibus vulneratus. ibi.
- Homo cum solo originali non magis fertur
in sensibilia, quā si esset in suis naturalib⁹.
pa. 43. colum. 2.
- Homo sui dominus. pag. 48. colum. 1.
- Homo quidnam possit per liberum arbitriū
quādiu est in peccato. pa. 64. col. 1. & 2.
- Homo vtrum sine gratia dei possit aliquid
verū cognoscere & facere? pa. 67. col. 2.
- Homo quod sit in gratia, quod nō possit secū-
dum fidem cognosci. pa. 106. col. 2. in fine.
- Homo q̄ possit effici gratus Deo ab eodē, si-
ne vlius infusione qualitatis. pa. 147. col. 2.
- Homo q̄ propter venialia peccata nec rē per-
dit, nec nomē iusti, nec propriè trāsgressor
legis dicitur. pa. 185. col. 2.
- Hominis duplex finis, scilicet naturalis, & su-
pra naturam. pag. 7. col. 2.
- Hominis quatuor status. pa. 5. col. 2.
- Hominis finis naturalis q̄ sit agere secundum
naturam. pa. 7. col. 2. & pa. 8. col. 1.
- Hominis finis supernaturalis, quod in visione
dilecti Dei consistat. pa. 8. col. 2.
- Hominis duo fines. pa. 70. col. 1.
- Hominis integri, & hominis lapsi differentia
ostenditur. pag. 72. columna. 1. in fine. &
secunda in princip.
- Hominis de iustificatione quæ sint annūtiā-
da plebi. pag. 151. colum. 2.

I N D E X

Honestia ex se sunt relata in Deū. pagina . 69.
columna. 2.
Hypocrisis quid sit. pag. 87. columna. 2. & pa-
gina. 174. column. 1.
Hypocritas quos appellet Christus. pagi. 88.
columna. 1.

I

Ignorantia crassa in accedente ad
sacramentum. pag. 141. colū. 2
Ignorantia quæ eundem potest
excusare. ibidem.
Imago Dei triplex, ad quam factus est homo
pag. 7. column. 1.
Impeccabilitas duplex, sicut duæ immortali-
tates. pag. 15. column. 2.
Implere præcepta quantum ad substantiam
actus, quid. pag. 75. column. 2.
Et quid quantum ad modū, & finem præci-
pientis. ibidem.
Implere quòd possit homo singula præcepta,
sed non omnia. pag. 77. column. 1.
Impletio mandatorum duplex. pa. 75. col. 1.
Indurare, excæcare, & aggravare solūm dicūt
permissionem Dei, quorum rationes expli-
cantur. pa. 62. column. 1 & 2. & deinceps.
Induratio. pagina eadem.
Indurationis propria expositio. ibidem.
Induratio Pharaonis quomodo propriū hoc
habuerit, ut esset ex peculiari providentia
Dei. pag. 63. column. 2.
Indurandi verbum quomodo accommodetur
Deo. pag. 62. column. 1.
Infidelium peccata & bona. pag. 65. col. 1.
Infidelium opera non omnia sunt peccata. pa-
gin. 70. column. 1.
Infidelitas neque est omne peccatum, neque
omnium peccatorum causa, neque per om-
ne peccatum amittitur fides. pagin. 171.
column. 2.
Iniustorum quatuor genera recensentur. pa-
gina. 119. column. 1.
Inspirationes diuinæ quòd in quibusdam sint
maiores, in quibusdam minores. pag. 57. a-
liàs. 55. column. 1.
Intellectus obiectum. pa. 7. colū. 2.
Interpretatio prava illius, Vade, & vende, &c.
pag. 175. column. 2.
Invincibilis ignorantia fidei in abditissimis mū-
di angulis non est. pag. 131. col. 1.
Et vide quæstionem præsius tractatam. pa-
gin. 126. column. 2.
Iustificandorum quartus genera. pag. 119.
column. 1. & 2.
Iustificandorum quatuor ordo. pa. 132. col. 2.
Iustificare, iactare iustitiam. pag. 102. col. 2.

Iustificari quid sit Lutheranis. pa. 154. col. 1.
Iustificari nos iustitia Christi & nostra quo-
modo intelligant Lutherani. pa. 259. col. 2.
Iustificatio nomen multiplex. pa. 102. col. 1.
Iustificatio vnde dicatur. ibidem.
Iustificatio solūm passivè. pa. 103. col. 1.
Iustificatio adultorum in genere. pag. 122. co-
lumna. 2.
Et quomodo ad eam liberè mouemur. ibid.
Iustificatio adultorū à solo originali explica-
tur. pa. 127. column. 2.
Iustificatio ab actualibus post baptismum cō-
missis. pa. 132. col. 2.
Iustificatio triplex Lutheranis. pag. 100. colū.
1. in fine.
Iustificationis opera, & nostra & Dei esse, o-
stenduntur. pa. 51. col. 1.
Iustificationis definitio. pa. 102. col. 1.
Iustificationis beneficium quomodo recipia-
tur. pag. 108. col. 1.
Iustificationis operi reperitur quadruplex ge-
nus causæ. pag. 117. col. 1.
Iustificationis finis proximus. ibid.
Iustificationis analogia ad res naturales. pag.
119. col. 1.
Iustificationis modi quatuor. pa. 119. col. 1.
Iustificationis causæ explicantur. pag. 117. co-
lum. 1. 2. & deinceps.
Iustificationis modus. pa. 150. col. 1.
Iustificationis duplex effectus. ibid.
Iustificationis significat⁹ prauè usurpatus. pa.
154. col. 2.
Iustificationis nostræ Christi causa exēpla-
ris, meritoria, & efficiens. pa. 157. col. 2.
Iustificati hominis trina facultas recēsetur. pa.
169. col. 1.
Iustitia in homine corā Deo quomodo sit ve-
ra. pag. 102. col. 1.
Iustitia quomodo restituat hōi. pa. 102. col. 2.
Iustitia quid secundū Arist. pa. 152. col. 2.
Iustitia Christi esse non potest causa formalis
nostræ iustificationis. pa. 157. col. 2.
Iustitia Christi causa formalis nostræ iustifica-
tionis non est, sed efficiens. pa. 157. col. 2.
Iustitia de qua apud Iacobum fit mentio, de-
claratur. pa. 167. col. 2.
Iustitia originalis ex quibus fit principijs co-
gnoscenda. pag. 12. col. 2.
Iustitia originalis quòd vix apertus sit in diui-
nis eloquijs locus quomodo possit consti-
tui. pa. 13. col. 1.
Iustitia originalis asseritur, & probatur. ibid.
Iustitia originalis an idē fuerit habit⁹, q̄ est gra-
tia, probabile reputatur. pa. 14. col. 1. & 2.
Iustitia & gratia inseparabiles. ibid. col. 2.

I N D E X

- Iustitia originalis in homine, nō in angelo. pag. 14. column. 2.
- Iustitia originalis quo ad formale in baptisma te restituitur. pag. 28. col. 2.
- Iustitia originalis connumerabatur inter naturalia. pag. 18. col. 1.
- Iustitia Dei nobis inhæret, quæ est eius effectus. pag. 155. column. 2.
- Iustitiæ originalis definitio. pag. 12. col. 2.
- Iustitiæ originalis nomenclatura vnde. ibid. Et quomodo de iustitia originali differat inter doctores. ibidem.
- Iustitiæ nomen quod gratiam significet. pag. 15. column. 1.
- Iustitiæ originalis subiectum. pa. 17. col. 1.
- Iustitiæ originalis significata for. & mat. pag. 28. column. 1. & 2. Et quomodo de iustitia originali seruanda nullum intercessit pactum inter Deum & Adam. pag. 31. column. 1.
- Iustitiæ originalis nomen. pag. 23. column. 1.
- Iustitiæ duplex acceptio in vfu scripturæ Paulinæ. pag. 102. column. 2.
- Iustitiæ Christi acceptatio, & efficacia. pagin. 159. column. 1.
- Iustitiam Christi imputari quid sit August. & sanctis. pag. 161. column. 1.
- Iustus, quod præter gratiam habitualem indigeat speciali auxilio ad singula opera meritoria, est opinio. pag. 183. column. 1.
- Iustus in quibus indigeat auxilio spali. ibidē.
- Iustus quod non indigeat auxilio speciali ad singula opera meritoria. pag. 183. col. 2.
- Iustus quod non in omni opere peccet. pagin. 187. column. 1.
- Iustus quod propter venialia peccata non desinat esse iustus. pag. 186. col. 1.
- Iustus quinque de causis formidat intrare cum Deo in iudicium. pag. 191. col. 2.
- Iustum bonis operibus iustificari quid sit Lutheranis. pa. 200. column. 2.
- Iustum ex fide viuere quid sit. 164. col. 2.
- Iustum esse sine omni peccato, quomodo nō sit possibile, notatur ex August. pagin. 184 column. 2. in fine.
- Iustū opus dupliciter cōsiderat. p. 201. col. 2.
- Iusti quomodo simus. pa. 158. col. 1. Et ibi catholica conclusio contra imputatā iustitiam.
- Iustos renouari quid. pa. 41. column. 1.

L

Ex quomodo fuit occasio peccandi. pag. 88. column. 2.

Lex sola est, quæ constituit debitum aliqd inter nos, & Deum.

- pag. 93. column. 2.
- Lex vetus omnino cessauit quo ad obligationem. pag. 173. column. 1.
- Et quomodo præcepta moralia māsferint. ibi.
- Legis obligatio in quo cōsistat. pa. 170. col. 1.
- Legis ab obligatione cur liber esset Christus. ibi.
- Legis duæ virtutes. pa. 172. col. 2.
- Legis veteris præceptorum tria genera. pag. 173. column. 1.
- Legis impletio est iustis per gratiam dei possibilis. pag. 177. column. 2.
- Legē perfectē implere quid sit. pa. 178. col. 1.
- Legem nos implemus per Dei gratiam, non ipse est qui implet. p. 181. col. 1.
- Legem totam potest iustus seruare, nō solum singuli aliqua. pag. 182. col. 1.
- Legislator Christus, & redemptor. pa. 172. column. 2. in fine.
- Liberæ causæ definitio. pa. 51. col. 1.
- Libertas nostra nihil officit omnipotentiae & efficaciae diuinæ. pa. 52. col. 1. & 2.
- Libertas quomodo vulnerata peccato primi hominis. pag. 48. column. 2.
- Libertas triplex, & vnde dicatur. pa. 48. col. 2.
- Libertas si non adsit, quod nullum sit meritū, nec iudicium. pa. 50. column. 1.
- Libertas beatorum. pag. 200. column. 1.
- Libertatis definitio explicatur. pa. 51. col. 1.
- Libertatis carentia triplex. pa. 199. col. 2.
- Libertatem quo pacto homo perdidit. pa. 48. column. 2. in fine.
- Libertatē hominis in operibus naturæ & gratiæ quō experientia doceat. pa. 181. col. 2.
- Libertatem, quam per Adam perdidimus, per Christum recuperamus. pag. 48. col. 2.
- Libertates duæ recensentur. pa. 170. col. 1.
- Liberum arbitrium homini naturale. pagina. 7. column. 2.
- Liberum arbitrium considerandum est, vel in naturalibus, vel in supernaturalibus. pag. 47 column. 1. Et de libero arbitrio errores septem. ibi.
- Liberum arbitrium quadamtenus est in nobis respectu operum gratiæ. pa. 48. col. 1.
- Liberi arbitrij quæstio difficilis. pag. 35. aliās. 53. column. 1.
- Liberi sumus sub eodem instanti, quo deus nobiscum concurrat. pa. 52. column. 1.
- Libri huius titulus, argumētum & distributio. pag. 2. column. 1.
- Libri scopus & Thema est explicatio fidei, quæ per charitatem operatur. pag. 6. column. 1. in princip.
- Linguarū peritia quod non fit per se scientia, licet sit necessaria. pag. 2. col. 2.

I N D E X.

- Locus emendatus ab ipso auctore secundum suum ipsius scholium. pa. 126. col. 1.
- Lutheranæ factionis occasio. pa. 98. col. 2.
- Lutheranorum errorum fomentum. pagin. 1. column. 1. & 2.
- Lutheranorum incendium latè patens. pagin. 1. column. 1.
- Lutheranorum arma. pa. 1. col. 2.
- Lutheranorum vafricies. pag. 2. col. 1. & 2.
- Lutheranorum sententia de peccato originali pag. 32. column. 2.
- Lutheranorum tela errorum. pagin. 32. col. 2.
- Lutheranorum blasphemia, ex qua confingunt legis obseruantiam nulli in hac vita possibilem. pag. 36. col. 2.
- Lutheranorum peruicacia. pag. 38. col. 1.
- Lutheranorum contradictio. pag. 39. col. 1.
- Lutheranorū vafricies, imponētium nobis, q̄ ita constituamus liberum arbitrium vt Pelagianī. pag. 46. col. 2. in fine.
- Lutheranorum mens dubia. pa. 47. col. 1.
- Lutheranorum cum Apostolis collatio. pag. 59. column. 2.
- Lutheranorum error recensetur. pa. 64. col. 2.
- Lutheranorum technæ, vt defenderēt sola nos fide iustificari. pa. 107. col. 1.
- Lutheranorum dogmata de causis formalibus iustificationis. pag. 153. col. 2.
- Lutheranorum imputata iustitia. ibidem. & pagin. 156. column. 2.
- Lutheranorum pro imputata iustitia testimonia exponuntur. pag. 155. col. 1.
- Lutheranorum sententia de iustitia operum. pagina eadem. column. 2.
- Lutheranorum inchoata iustitia. ibid.
- Lutheranorum didagma formalis iustitia. pagina. 157. column. 1.
- Lutheranorum argumenta, & testimonia, quibus affirmāt sola nos fide iustificari in tres ordines digesta soluuntur. pa. 161. column. 2. & per totum cap.
- Lutheranorum iniquissima impudētissimaq; refutatio Synodi Tridentinæ. p. 171. col. 2.
- Lutheranorum mens de sola fide explicatur. pagina. 168. column. 2.
- Lutheranorum commenta quibus retinent sola fide iustificari. pagin. 99. column. 1. Et ibi de hac re contradictiones.
- Lutheranorum calumnia de dilectione dei, & impletione præceptorum. pa. 75. col. 1.
- Lutheranorum error de iustificatione. pa. 98. column. 2. & sequent.
- Lutherus propter carnis concupiscentiā precari nos vt dimittant nobis debita nostra. pagin. 38. column. 1.
- Lutherus contorquet mutatis verbis Augu. in suam sententiā, quod hæreticis est solenne. pagina. 40. column. 1.
- Lutherus quid de libero arbitrio dicat. pa. 46. column. 1.
- Lutherus negat omnem præparationem ad gratiam. pagin. 85. column. 1.
- Lutherus putat in infantibus esse actum credendi. pag. 119. column. 2.
- Lutheri error. pag. 1. column. 1.
- Lutheri verba & secundus error de concupiscentia. pag. 36. column. 2.
- Lutheri obliqua expositio. 2. Corin. 4. Noster internus homo renouatur de die in diem. pag. 40. column. 2.
- Lutheri impostura. pag. 49. col. 1.
- Lutheri blasphemia recensetur. pa. 158. col. 1.
- Lutheri antithesis cum euangelio. pa. 99. col. 2.
- Luthero aliud est peccata tolli, aliud remitti. pagina. 35. column. 1.
- Luthero quid sit hypocrisis. pag. 87. col. 2.
- Luthero fides omnia adimplet, atq; ideo liberat à legis obseruantia. pag. 99. column. 1.
- Luthero quòd fides nō debet esse otiosa. &c. pagina. 99. column. 2.
- Luthero nulla virtus præter fidē. pa. 169. col. 2.
- Lutherani vt obscure loquantur de præceptis primæ tabulæ, & indignè de præceptis secundæ. pag. 173. column. 2.
- Lutherani admittunt poenitentiam sicut catholici. pag. 135. column. 1.
- Lutherani quomodo intelligūt iustificari nos iustitia Christi, & nostra. pag. 158. col. 2.
- Lutherani negant esse nos formaliter iustos, sed nō imputari potius cēsēt peccatā. pa. 153. column. 2.
- Lutherani dicūt naturam & concupiscendi potentiam esse peccatum. pa. 37. col. 2.
- Lutherani coacti retractare suam sententiam de effectibus originalis peccati. p. 42. col. 1.
- Lutherani retractant sententiam de vtilitate metus gehennæ. pa. 66. col. 1.
- Lutherani fatent̄ opa secundæ tabulæ posse à nobis aliquaten⁹ impleri, nō primæ. p. 76. col. 1. Et plura ibi contra Lutheranos. col. 2.
- Lutherani negant opera moraliter bona. pag. 88. col. 1.
- Lutherani negant fidē extra charitatem. ibid.
- Lutherani admittunt poenitentiam iustificationis in adultis præueniente auxilio dei. pag. 92. column. prima.
- Lutherani probāt eū qui credit, non posse nō amare. pag. 109. col. 2. in fin.
- Lutherani vnde conficiant sola nos fide iustificari. pagina. 133. column. secunda.

I N D E X.

Lutherani negant satisfactionem, & dispositionem. pagin. 158. columna prima.
 Lutheranis quæ fuerit causa errandi. pag. 3. colum. 3.
 Lutheranis prohibetur ipsa natiua concupiscentia per præceptum. Non concupisces. pag. 36. col. 2.
 Lutheranis quis sit effectus peccati originalis. pagin. 41. columna secunda.
 Lutheranis quid peccatum originale. ibidem.
 Lutheranis qui est in peccato, nihil boni potest agere. pagina. 89. colum. secunda.
 Lutheranis quid sit sola fide nos iustificari. pagin. 99. columna prima.
 Lutheranis quid sit iustum bonis operibus iustificari. pagina. 100. columna secunda.
 Lutheranis iustificatio triplex. p. 100. col. 1.
 Lutheranis quid sit fide apprehendi iustitiam, quid catholicis. pag. 101. colum. 1.
 Lutheranis ecclesia quæ sit. p. 115. colum. 2.
 Lutheranis administrare possunt sacramenta mali, & hypocritæ. pag. 116. colum. 2.
 Lutheranis tria errandi principia recensentur. pag. 133. colum. 1.
 Lutheranis quomodo sequuntur fidem, spes & charitas. pagin. 134. colum. 2.
 Lutheranis fides est gratia. p. 151. colum. 1.
 Lutheranis quid sit fides iustificans. p. 155. col. 1.
 Lutheranis peccant iusti in omni opere. p. eadem. columna secunda.
 Lutheranis prima iustificatio omnibus est æqualis gratia. pag. 158. col. prima.
 Lutheranis certitudo gratiæ solum roboratur fide, neque augetur operibus. p. 215. col. 2.
 Lutheranis poenitentia noua tantum vita. ibi.
 Lutheranis iustificatio triplex. pagin. 100. columna prima. in fine.

M.

MAcule operum nostrorum quatuor. pag. 190. colum. 1. in fine.
 Maria virgo sanctissima & mater Dei omnia vitauit peccata, etiam venialia. pagin. 185. columna prima.
 Magdalene post plenissimam indulgentiam poenitentia recepit. pag. 196. col. 1.
 Maiores quod in omni lege plura teneantur credere explicitè, quàm singuli de plebe. pag. 127. columna secunda.
 Marij dictum recensetur. pag. 109. colum. 2.
 Martyri omnia condonantur peccata absque poenitentia. pag. 142. columna prima.
 Martyr non christianus resurgens quod baptizandus sit. pag. 142. colum. secunda.
 Melancthon iridet habituum commentationem. pag. 155. columna secunda.

Melancthoni in iustificato est inchoata reuatio, non perfecta. pag. 153. colum. 2.
 Melancthoni tantum inchoamus in hac vita legem, nõ implemus. pag. 177. columna. 1.
 Membrum Christi duplex. pag. 115. colum. 2.
 Merces quod sit terminus meriti, & consummatio. pagin. 115. columna secunda.
 Merces nostra quam habeat dispositionem ad opera. pagin. 158. columna. 2.
 Meremur gloriam per proximas dispositiones ad gratiam. pag. 94. col. 1. & 209. colum. 1.
 Mereri quod possit quis alteri primam gratiam. pagin. 208. colum. prima.
 Mereri homo potest proprie de condigno vitam æternam, licet non adeo perfecte vt Christus. pag. 201. columna prima & secunda.
 Meritum de congruo, quod non habeat rationem debiti. pagina. 83. columna prima.
 Meritum de congruo nullum est, quo homo sibi mereatur primam gratiam. pag. 93. col. 2.
 Meritum de congruo ad iustificationem ex puris naturalibus scotus aperte concedit. ibi.
 Meritum de congruo recens verbum, non Patrum. pagin. 94. columna secunda.
 Meritum congruum qui asserunt, affirmant aliquam causam quare alter iustificetur, alter reijciatur. pagina. 95. columna secunda.
 Meritum de congruo vtrum sit motio illa, qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam. pag. 96. columna secunda.
 Meritum tantum condigni notum fuit patribus. pag. 98. columna prima.
 Meritum nullum inest in dilectione beatorum, quæ ex visione Dei procedit, quare neque per illam Christus meruit. p. 200. col. 1.
 Meritum debet esse opus bonum iustitiæ distributiua. ibidem.
 Meritum debet cedere in bonum vel publicum, vel amici. ibidem columna secunda.
 Meritum duplex. pag. 201. columna prima.
 Meritum condignum stabilitur aduersus Lutheranos rationibus, & testimonijs scripturæ. p. 203. col. prima & sequent.
 Meritum nisi inesset nostris operibus, quod frustra esset nobis donatum liberum arbitrium. pag. 207. col. secunda.
 Meritum fides inchoat. pag. 97. col. secunda.
 Meritum & satisfactio Christi applicatur nobis secundum dispositionem nostram, licet in se fuerit infinitum. p. 159. col. 1. & 2.
 Meriti congrui inuentiones vnde falsi sunt. pagin. 96. columna prima.
 Et fundamenta eorum subuertuntur. pagina. 97. columna prima.
 Meriti congrui & condigni discrimen. p. 94. c. 1

Meriti

I N D E X.

Meriti de congruo fundamēta subuertuntur. pagin.97.colum.1.
 Meriti de congruo inuentum.pa.98.col.1.
 Meriti appellatio frequēs apud Latinos.pag.198.col.2.Quinetiam in sacra scriptura.pa.202.colum. secunda.
 Meriti tres cōditiones recēsentur.p.199.co.1.
 Meriti necessaria conditio est libertas. Quare neque est in rebus inanimis, neque in animalibus brutis.ibidem.
 Merita nostra non sunt merita Dei, sed dona Dei.
 Meritoriū vt sit opus,quòd nulla opus sit alia acceptatione præter gratiam.pa.202.col.1.&.2.
 Metancea quid significet.pa.133.col.2.
 Metus gehennæ & iræ Dei donum quid præstet homini.pag.66.col.2.
 Metus pœnæ quicunq; ducens nos in pœnitentiā quòd vitio careat.pa.86.col.2.
 Misericordia Dei in constitutione inferni.pa.87.colum.1.
 Misericordia Dei ab initio iustificationis vsq; ad retributionem ipsam nobiscum perseuerat, præueniens, adiuuans, atq; beans.pag.210.colum.1.
 Moralia opera neq; sunt merita, neq; dispositio ad gratiā, hæc enim est Dei.pa.69.col.2.
 Moralia cognoscuntur sine auxilio speciali.pa.68.colum.2.
 Moralia opera sunt bona, sed non perfectè iusta.pag.71.colum.1.
 Moralia opera qui, & quādiu possit homo exercere sine auxilio Dei dum est in peccato.pag.71.colum.1.
 Morbida qualitas reprobatur.pa.25.col.1.
 Mortalitas & immortalitas, posse peccare, posse non peccare.pag.15.col.2.
 Motus actusq; necessarij ad iustificationē impij q̄ satis sit virtualiter præstari. pag.145.colum.2.

N.

 Atum esse ex carne, vel ex spiritu, quid sit.pag.188.col.2.
 Natura nostra in quatuor status distributa.pag.2.col.1.
 Natura & fides quòd vicaria se opera illustrēt. pag.3.col.1.
 Natura cur in Adam peccauit?pa.31.col.1.
 Naturæ & gratiæ nomina explicantur. pag.4.colum.1.
 Naturæ munera, & gratiæ discernuntur.pag.5.colum.1.
 Naturæ bonum quomodo imminuitur. pag.43.colum.1.

Naturæ ius custodientibus, quòd præsto sit Deus vt subueniat.pag.71.col.2.
 Naturæ lumen q̄ non sit satis in lege naturæ ad fidei cognitionem, quæ ad salutem exigitur.pag.126.col.2.
 Naturalia in dæmonibus & in homine q̄ integra post peccatum manserint. pa.42.col.2.
 Naturalia vera.pag.68.col.2.
 Naturalis cognitio animæ separata de vera felicitate.pag.45.colum.1.
 Naturalis iustitia, quam concedunt Lutherani.pag.65.col.2.
 Naturalis cognitio sufficit ad bene agendum. pag.69.col.1.
 Naturalis ratio quatenus recipienda. pag.69.colum.2.
 Nominalium sententiā (existimantiū, cum qui se putat contritum cum non sit, ante susceptum sacramentum recipere primam gratiam,) improbat. pag.14.col.1.
 Nominalium perniciosus error.pag.137.col.2.&.138.col.1.

O.

 Bedientia legis timore pœnæ quādo sit peccatum.pa.77.col.1.
 Oculi mortui.pag.116.col.1.
 Opus bonum & virtus vera quid sit August. pa.71.col.1.
 Opus moraliter bonum quid.pag.67.col.2.&.71.col.1.
 Opus vt sit moraliter bonū, quomodo sit necessaria relatio in Deum.pag.69.col.1.
 Opus meritorium quid exposcat.pagin.183.colum.1.
 Opus in gratia & ex gratia.ibid.
 Opera triplicia in disputatione de iustificatione.pagin.84.colum.2.
 Opera infidelium nō omnia sunt peccata.pagin.70.colum.1.
 Opera moralia neq; sunt merita, neq; dispositio ad gratiā, hæc enim est Dei.pag.69.co.2.
 Opera moralia sunt bona, sed non perfectè iusta.pa.71.colum.1.
 Operū in Deum de relatione opinio Gregorij recēsetur.pag.69.colum.1.
 Opera moraliter bona quomodo aliquo modo pertinere possint ad gratiæ dispositionē. pag.89.col.2.
 Opera, quæ gratiam præcedunt, non omnia sunt mala, sed nullum habent meritum ad gratiam iustificatē.pag.94.col.2.
 Opera nostra quòd sint merita vitæ æternæ ex lege à Deo statuta.pag.210.col.1.
 Originalis peccati forma non est in concupiscentia.pagin.25.colum.2.

I N D E X.

Originalis peccati cognitio qualis fuerit semper. pag. 127. colum. 1.
 Originali peccato abluendo quod non fuerit in lege naturę idem sacramentum à Deo institutum. pa. 127. col. 1.
 Originalis iustitia. Vide Iustitia.
 Originale peccatum. Vide Peccatum.
 P.
B Actum inter Deum & Adā quod nullum intercesserit. pag. 31. colum. 1.
 Pānis menstruate cur dicantur iustitię nostrę. pag. 190. col. 2.
 Pars diligit totum plusquā se. pagina. 19. colum. 2.
 Paruuli quomodo diligant Deum. pag. 45. colum. 2.
 Paruuli non cōcipiunt auditu fidem, cuius habent viuum actum. pag. 119. col. 2.
 Paruuli in limbo nō cruciantur pœna sensus, licet cognoscant in genere suo finem supra naturalem. pa. 45. col. 2. & 46. col. 1.
 Paruuli ante vsum rationis non per fidem, sed sacramentum fidei iustificantur. pag. 120. colum. 1.
 Quomodo autem credant, explicatur. ibid. columna. 2.
 Paruuli absq; baptismo defuncti non saluantur. pag. 121. col. 2.
 Paruulorum emundatio ab originali cur absq; propria voluntate. pag. 85. col. 2.
 Paruulorum vita non est felicissima. pag. 45. colum. 2.
 Patres sancti, quod philosophiā docti fuerint. pag. 2. colum. 2.
 Paulus componitur cum Iacobo. pagin. 102. columna. 2.
 Paulus qua ratione loquat de fide sola, & quę ad iustitiam spectat. pag. 108. col. 1.
 Pauli dictum Rom. 7. scilicet, Quod nolo illud facio. quomodo multi sancti intelligant. pa. 39. colum. 1.
 Pauli Epistolę obscurę, quarum alij apostoli fuerunt interpretes. pa. 163. col. 2.
 Peccasse nos in Adam quid sit. pa. 29. col. 1.
 Peccati plenissima remissio in baptismo. pag. 45. colum. 1.
 Peccati venialis causa. pag. 20. col. 2. in fi.
 Peccati originalis sex sunt considerationes. pagina. 21. col. 1.
 Peccatum originale in omnes transit. ibid.
 Peccati originalis causa. pa. 23. col. 1.
 Peccati originalis ratio explicat difficilis. ibid.
 Peccatum originale quomodo sit nostrū proprium. ibid. pag. 2.

Peccatum originale q̄ sit voluntarium. ibid.
 Peccatum originale verē, & propriē est peccatum. pag. 24. col. 1.
 Peccati originalis ratio disquiritur. ibid. col. 2.
 Peccati primi duo effectus recēsentur. ibid.
 Peccati originalis definitio. ibid. & p. 27. col. 1.
 Peccatum originale quod non sit amor terrenorum. pa. 26. col. 2. in prin.
 Neq; priuatio iustitię. ibid. Neq; est iustitia debita inesse. ibid.
 Peccatum originale q̄ non sit inimicitia Dei. ibid. in fin.
 Peccatum originale q̄ non sit nisi vnum, quorundam opinio recensetur. pa. 27. col. 1.
 Peccati originalis ratio formalis. ibid.
 Peccatum originale in nobis. ibid.
 Peccati originalis forma q̄ non sit in concupiscentia. pag. 27. col. 2.
 Peccatum suum originale quomodo quisque habeat. pag. 28. col. 2.
 Peccati originalis ratio exemplis explicatur. pag. 28. col. 2.
 Peccatum originale quomodo transfundatur seu traducatur. pag. 29. col. 1.
 Peccati originalis errores duo recensentur. pa. 30. colum. 1.
 Peccatum primum quomodo omnibus voluntarium. pa. 31. col. 1. in fine.
 Peccatum Adę soli remissum. pa. 31. col. 2.
 Peccatum plus debet Luthero quā fides. pa. 35. colum. 2.
 Peccatum quid. ibidem.
 Peccatum nullum est nisi sit voluntarium. pa. 37. colum. 1.
 Peccati definitio. ibidem.
 Peccati originalis effectus secundū Lutheranos. pag. 41. col. 2.
 Peccatum originale quid Lutheranis. ibid.
 Peccati originalis effectus quinam sint. pa. 42. colum. 1. & 2.
 Peccatū originale eodem modo relinquit hominem vt erat in puris naturalibus. pa. 43. columna. 1.
 Peccati originalis effectus, seu defectus. pa. 43. columna. 2.
 Peccati originalis pena. pa. 44. col. 1.
 Peccatum quid August. pa. 57. col. 1. & 58. colum. 1. & 65. col. 2.
 Peccatum actuale q̄ neq; sine pœnitentia remittatur, neq; sine baptismo originale. pag. 123. colum. 1.
 Peccati originalis cognitio qualis fuerit semper. pag. 127. col. 1.
 Peccati ratio. pag. 171. col. 2.
 Peccatum veniale & mortale quomodo differant.

I N D E X.

- rant. pag. 184. colum. 1.
- Peccatum q̄ non omne sit crimen, neq; crimē sit omne peccatum. pa. 168. col. 1.
- Peccatū quomodo sit infinitum. p. 195. col. 2.
- Peccatū originale vocat̄ habitus. pa. 52. col. 2.
- Peccatum dicitur post baptismū concupiscentia per metonymiam & translationē sicut litera, manus, & loquutio, lingua, & frigus pigrum. pa. 35. & pag. 39. col. 2.
- Peccatū omne q̄ nemo in statu naturæ lapsæ absq; auxilio speciali gratiæ vitare valeat. pag. 82. col. 2.
- Peccato nō omni extinguit̄ fides. p. 172. co. 1.
- Peccata quæ non transfundantur in liberos. pag. 31. col. 1.
- Peccata q̄ nemo in statu naturæ lapsæ absq; auxilio speciali gratiæ vitare valeat, ostenditur. pag. 82. col. 2.
- Peccata non omnia ex infidelitate oriuntur. pag. 172. colum. 1.
- Peccata venialia licet singula possimus, nō tamen omnia vitare. pag. 184. col. 1.
- Quomodo autem intelligat̄ impossibile, explicatur. pag. 185. col. 1.
- Peccata venialia quòd cum perfectione repariantur. pa. 186. col. 1.
- Peccata & gratiam cognoscendi quòd non sit eadem ratio. pag. 221. col. 2.
- Peccatorum vera detestatio qualis à pœnitente exigenda. pag. 140. col. 2.
- Peccatorum remissio quomodo pœnitentiæ tribuatur. pag. 145. col. 1.
- Peccatorū differētia assignatur. pa. 172. col. 2.
- Pelagius solam naturam appellabat gratiam. pag. 4. col. 2.
- Pelagius de felicitate paruulorum decedentiū sine baptismo. pa. 121. col. 2.
- Pelagius pueros dicebat baptizādos, vt intrarent regnū celorū, licet sine baptismo essent extra regnū in gloria. pa. 44. col. 1.
- Pelagij sententia de paruulis sine baptismo decedentibus. pa. 121. col. 2. in fine.
- Pelagiana in hæreſi quæ sint, ab ecclesia damnata. pag. 77. col. 2.
- Pelagiani negāt originale peccatū. pa. 21. co. 2.
- Permittere & obdurare qualiter differant. pa. 62. colum. 1.
- Permittere quòd nō sit idem, quod facere. pa. 60. columna. 2.
- Pharaonis induratio quòd proprium hoc habuerit, vt esset ex peculiari prouidētia Dei. pag. 63. col. 2.
- Philosophia quòd sit ad Theologiam necessaria. pa. 2. col. 2. & pa. 3. col. 1.
- Philosophia q̄ aliquādo fuerit nocua, sed nōst
- valde utilis pag. 3. col. 1. & 2.
- Philosophia theriacæ cōparatur. pag. 3. col. 2.
- Philosophi qualiter deū cognouerint. p. 9. co. 1.
- Philosophiæ naturalis munus describitur. pag. 3. colum. 2.
- Philosophi de fide. pag. 219. col. 1. in fine.
- Philosophorum notitia de Deo. pa. 9. col. 1.
- Philosophi quòd non cognouerint veram felicitatem. pag. 10. col. 2.
- Pœnitentia non potest esse de originali. pag. 127. colum. 2.
- Pœnitentia à timore pœnæ orta, nō est à charitate. pag. 137. col. 2.
- Pœnitētia actus charitatis. &c. pa. 133. col. 1.
- Pœnitentia actus iustitię elicitus. pa. 138. co. 1.
- Pœnitentia opus Dei, & nostrū. pa. 155. col. 1.
- Pœnitentia est necessaria ante baptismum ei, qui est in actuali delicto. pa. 130. col. 2.
- Pœnitentia qualis requiratur ante baptismū, & infra, qualisq; ante eucharistiā, & qualis deniq; ante sacramentū cōfessionis. pa. 138. col. 2. & deinceps per totum cap.
- Pœnitētia sufficit absq; alio actu charitatis delere peccatum. pa. 143. col. 1. 2. & seq.
- Pœnitentiæ sacramentum necessarium in re, vel in voto. pag. 133. col. 1.
- Possibilitas nō peccandi qualis fuerit in Adā. pag. 14. col. 2.
- Præceptum diligendi Deum quid iubeat. pag. 80. colum. 2.
- Præceptum dilectionis quibus temporibus occurrat. ibidem.
- Præceptū diligēdi Deum quādo quantum ad substantiā operis adimpleatur. pa. 81. col. 1.
- Præceptum diligendi Deum quando secundū modum & finem adimpleri oporteat. ibidē columna. 2.
- Præceptum primum quòd non sit formaliter dilectionis. Et quid de secundo & tertio præcepto. pag. 174. col. 1.
- Præceptum perfectè implere aliud, & aliud nō violare. pag. 178. col. 1.
- Præcepti finis non clauditur præcepto. pa. 80. columna. 1.
- Præceptum dilectionis tempus, quòd nō sit articulus mortis. ibid. col. 2.
- Præcepto proprio q̄ non teneamur viuere in gratia Dei, sed per consequentem. pa. 80. columna. 1.
- Præcepta non sunt de habitibus, donis, vel gratia. pag. 80. col. 1.
- Præcepta quòd sint diuersa à præcepto fidei. pag. 172. col. 2.
- Præcepta sacramentorum referuntur. pa. 173. columna. 1.

I N D E X

Precepta quomodo dupliciter implentur, perfectè & imperfectè. pag. 167. col. 1.
Præcepta primæ & secundæ tabulæ quomodo distinguantur. pag. 173. col. 2. & pag. 75. col. 1. & deinceps.
Præcepta primæ & secundæ tabulæ explicantur. pag. 147. col. 1.
 æcepta implere timore pœnæ est opus moraliter bonum. pag. 75. col. 2.
Præceptorum impletio aut obseruantia duplex, scilicet quo ad substantiam, & quo ad finem. pa. 19. col. 1.
Præceptorum legis veteris tria genera recensentur. pag. 173. col. 1.
Preparatio ad gratiam opus Dei & nostrum. pag. 91. col. 2.
Preparatio ad gratiam quòd non perficiatur nisi per actum charitatis, licèt actus fidei sit primus. pag. 134. col. 2.
Preparatio ad pœnitentiam requisita. pa. 140. colum. 2.
Preparationis ad gratiam triplex quæstio. pa. 85. col. 1.
Preparationem omnem negat Lutherus. pa. 85. colum. 1.
Promissiones Dei non absolutæ, sed per conditionem. pag. 26. col. 1.
Prudentia vera quòd nõ nisi cum veris sit virtutibus. pag. 71. col. 2.
Pueri an sine baptismo saluentur. pagin. 121. columna. 1.
Puerorum animæ decedentes cum originali, quæ recipiant species ad naturalia cognoscenda. pag. 45. col. 2.
Puerorum baptismus quòd sit apostolorum institutio. pag. 123. col. 1.
Pueris sine baptismo non est reliqua salutis via. pag. 121. col. 2.

R.

Ratiocinatio est homini ingenita & naturalis. pag. 3. col. 1.
Ratio quomodo dicatur virtus, & sensualitas peccati. pag. 41. columna prima.
Ratio rerum, vbi non possunt separari, vnde sumenda sit. pa. 148. col. 1.
Reatus & culpæ & pœna contrahitur in originali. pag. 27. col. 2.
Reatus nomen non placet Luthero. pagin. 40. columna. 1.
Reatus vnde dicatur. ibidem.
Remissio peccati plenissima in baptismo. pag. 35. colum. 1.

Remissionis plenæ duo casus recensentur. pag. 297. colum. 2. in fine.
Remisso peccato quo ad culpam, cur restet reatus pœnæ explicatur. pa. 193. col. 2. & seq.
Remitti peccatum, quid sit. pa. 35. col. 1.
Remittere idem quod peccata tollere. pagina. 154. col. 1.
Remittere peccata quomodo conueniat sacerdotibus. pa. 192. col. 1. & 2.
Roffensis notatus. pag. 75. col. 1.

S.

Sacerdotes causa gratiæ. pag. 118. colum. 1.
Sacramentum, an fuerit in iure natura. pa. 127. col. 1.
Sacramenta vetera & noua quomodo differant. pa. 118. col. 1.
Sacramenta conferunt gratiam. ibid. col. 2.
Sacramenta sunt causa iustificationis. pagin. 120. colum. 1.
Sacramenta Baptismi, Eucharistiæ, & pœnitentiæ quibus non sint conferenda. pagin. 140. colum. 2.
Sacramentorum ratio. pa. 118. col. 1.
Sacramentorum virtus. ibid. col. 2.
Sacramentorum institutio. pag. 138. col. 1.
Sacramentorum trium Baptismi, Eucharistiæ & pœnitentiæ finis. pa. 140. col. 1.
Sacramentorum præcepta referuntur. pagin. 173. colum. 1.
Sancti quòd verè pronuntiant se peccatores. pag. 186. col. 1.
Satisfacere quòd solus potuerit Christus. pag. 193. colum. 2.
 Et quid de Christi satisfactione dicat Durandus non rectè. pag. 194. colum. 1. Et ad eum responsio. ibidem.
Satisfacere quòd nullus potest ante remissam culpam pro pœna peccati, neque dum est in peccato pro pœna remissi peccati coram Deo. pag. 195. col. 1.
Satisfacere homo potest de cõdigno pro peccato remisso. ibid. col. 2.
Satisfacere quis valet pro alio. pa. 197. col. 1.
Satisfactio quòd sit annexa confessioni. pag. 191. col. 2.
Satisfactio vnde colligatur. pa. 192. col. 1.
Satisfactio duplex. pag. 193. col. 2.
Satisfactio perfecta quomodo nõ potuerit neque de potentia Dei absoluta aliter fieri quàm per Christum. pa. 194. col. 2.
Satisfactionis & nomen & res antiqua. pag. 192. colum. 2.
Satisfactionis definitio. pa. 293. col. 2.
Satisfactionis Christi ratio. pa. 194. col. 1.
 Scientiæ

I N D E X.

Scientiæ comparatæ sensus duo, Visus, & Auditus. pag. 62. col. 1.

Scoti sententia, dicentis hominem sine gratia restitui posse ad naturalia, nō probatur. pag. 151. col. 1.

Scoti & Thomæ dissidium. pag. 136. col. 2.

Scoto non eadem requiritur in baptismi susceptione & per se. pag. 139. col. 1.

Scripturæ sacræ quanta sit authoritas, & syncretitas. pag. 123. col. 1.

Sensualitas quid. pag. 6. col. 2.

Serui inutiles quomodo intelligantur iusti. pag. 210. col. 2.

Spes & charitas non sunt cum fide connexæ. pag. 127. col. 2.

Spiritus quomodo inspiret animis quasdam coniecturales animæ cognitiones. pag. 226. column. 1.

Status hominis quatuor. pag. 5. col. 2.

Status gloriæ qualis ostenditur. pag. 109. col. 2.

Stylus scholasticus quod nō sit aspernandus. pag. 2. column. 1.

T.

Tabularum primæ & secundæ distinctio. pag. 173. col. 2.

Tentationes quas solus homo euertere possit, & quas non. pag. 73. col. 2.

Testimonia Spiritus sancti, quæ habitet in nobis non sunt semper ad eum manifesta, ut certitudine fidei constet esse Spiritus sancti. pagin. 226. col. 1.

Testimonia & coniecturæ, quibus quisque sentit se esse in gratia. ibid. col. 2.

Testimonia scripturæ contra, Sola fide, adducuntur. pag. 163. col. 2.

Theologi temerè excipiunt quidpiam à propositiōibus Christi vniuersalibus. p. 143. col. 2.

Theologorum sententia de peccato infidelitatis. pag. 171. col. 2.

Theologorum dissidium de recidui satisfactiōne. pag. 195. col. 1.

Theologia scholastica quæ immeritò abijciatur, ostenditur. pag. 2. col. 2.

Theologia scholastica quæ sit repurganda, & instauranda tanquam res omnino necessaria. pag. 2. col. 2.

Theologorum sententia cōmunis de infusione trium virtutum theologiarum. pag. 146. column. 2.

Thomæ locus explicatus. pag. 78. col. 2.

Thomistarum quorūdam sententia rejicitur. pag. 141. col. 2.

Timor seruilis donum Dei. pag. 66. col. 2.

Tortores paruulorum. pag. 44. col. 1.

V.

Verbum euangelicū non est tota fruges, sed semen. pag. 168. col. 1.

Verbum euangelicū quomodo est causa salutis, & virtus. pag. 168. col. 1. in fine.

Veritas catholica de paruulis decedētibus ante baptismum. pag. 122. col. 1.

Veritas catholicorum de fidei actu in iustificatione. pag. 101. col. 2.

Vestigium Dei in reliquis rebus, in homine autē imago. pag. 7. col. 1.

Victoria nostra contra tentationes quæ sit Dei. pag. 73. col. 2.

Virtus & peccatum voluntaria. pag. 57. col. 2.

Virtus extra charitatem secundum Thomam. pag. 70. col. 1.

Virtus extra gratiam & charitatē nulla vera. pag. 81. col. 1.

Virtus actus requisiti priores sunt gratia secundum naturam. pag. 134. col. 2.

Virtus quæ præter theologicas, seu quæ dona infundantur cum gratia. pag. 150. col. 1.

Visio merces fidei, & comprehensio spei. pag. 8. column. 2.

Vita noua continet detestationem peccati, & honestam rationem viuendi. pag. 133. col. 2.

Vita paruulorum non est felicissima. pag. 45. column. 2.

Vitæ perennis loci duo tantum. pag. 44. col. 1.

Vitæ renouatio. pag. 133. col. 2.

Voluntas quid August. pag. 58. col. 1.

Voluntas liberè mouetur. pag. 52. col. 1.

Voluntas beneplaciti diuina adimpletur. ibid.

Voluntas an possit vel cogi, vel necessitari. pag. 52. col. 2.

Voluntas beatifica Christi. pag. 200. col. 1.

Voluntas intercedit inter carnem & spiritum. pag. 41. col. 1.

Voluntatis actio Deo tribuitur, cum à malo in bonum conuertitur. pag. 57. aliàs. 55. col. 2.

Voluntatem cogi, repugnantia est: necessitari autem à Deo potest, necessitatur tamen nunquam. pag. 52. col. 2.

Voluntate sola peccatur. pag. 59. col. 2.

Votum suscipiendi baptismum in parentibus non sufficit paruulis. pag. 124. col. 1.

Votum suscipiendi baptismum baptizandis solum prodest, si id illi habeant, nō alij pro illis. ibidem.

Vox, sola fide iustificari, malè audit apud Petrum & Iacobum. pag. 163. col. 2.

FINIS INDICIS.

ERRORES LUTHERA ni. XXXV. Qui in hoc opere reprobantur.

- 1 **Q**uòd peccatum originale secundum propriam rationem culpæ manet in baptizato. pagina. 32. columna. 2.
- 2 Quòd idem peccatum prohibetur illo præcepto decalogi, Non concupisces, ibidē. Sed latius. 36. & Infra.
- 3 Quòd Deus peccatū originale, dum remittit, non tollit. 35. col. 1.
- 4 Quòd propter carnis concupiscentiam petimus in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra. 38. col. 1.
- 5 Quòd effectus peccati originalis sit vacar metu Dei, odiū eius, & his similia. 41. col. 2.
- 6 Quòd non est liberū arbitriū, sed omnia de necessitate absoluta eueniūt, vt dixerat Vviclephus. 46. col. 1.
- 7 Quòd omnia à solo Deo in nobis fiūt, siue bona, siue mala ex necessitate. ibidem.
- 8 Quòd liberum arbitrium sit figmentum in rebus, & titulus sine re, ibid.
- 9 Quòd Deus cogit nos ad peccādū. 57. col. 1.
- 10 Quòd Deus sit tota causā operum nostrorum, nihil nobis agentibus. 59. col. 2.
- 11 Quòd omnia opera, quæ fiunt in peccato, sunt peccata. 64. col. 2.
- 12 Quòd omnia præcepta tenemur ex charitate seruare, aliàs impletio ipsa est peccatū. 75. col. 1.
- 13 Quòd nulla est dispositio ad gratiam. 85. colum. 1.
- 14 Quòd sola fide iustificamur: reliqua verò opera liberrima sunt, neq; præcepta, neque prohibita: cū cæteris annexis. 98. col. 2.
- 15 Quòd paruulis ante vsū rationis necessarius sit actus fidei. 119. col. 2.
- 16 Quòd nō requiritur actualium poenitētia tanquā dispositio iustificationis. 13. col. 1.
- 17 Quòd peccata actualia dū iustificamur nō ita remittuntur, vt tollantur, sed id tantūm q̄ non imputantur. pag. 153. col. 2.
- 18 Quòd nulla inhæret nobis iustitia, per quā sim⁹ formaliter iusti: id est, accepti Deo, sed tantū ea, per quam facimus opera inchoatē & imperfectē, iusta. 155. col. 2.
- 19 Quòd in prima iustificatione omnes effici-mur æqualiter iusti. 158. col. 1.
- 20 Quòd iustitia nobis inherens nō est ita perfecta, vt p̄ ipsam simus verē amici Dei. 153.
- 21 Quòd verbo solo Euāgelico opus est ad salutem. 167. col. 1. & 99.
- 22 Quòd homo sola iustificatē fide implet totam legem. 168. col. 1.
- 23 Quòd iustus à vinculo legis liberatus est. 169. col. 1.
- 24 Quòd nulla est virtus nisi fides: neq; vllum peccatum præter infidelitatem. 171. col. 1.
- 25 Quòd opera externa secundæ tabulæ sunt hypocritis. pag. 173. col. 2.
- 26 Quòd nullum est cōsiliū, sed omnia sunt præcepta. pag. 174. col. 2.
- 27 Quòd nemo, quantumcunq; iustus, neque per gratiam Dei potest satisfacere legi. pag. 176. col. 1. & 2.
- 28 Quòd iustus in oī bono opere peccat, quia est omisio præcepti dilectionis. 177. col. 1.
- 29 Quòd non nos per auxiliū Dei implemus legem, sed Deus ipse. 179. col. 2.
- 30 Quòd nō omnes implere possunt omnia, sed singulariter aliqua præcepta. 181. col. 2.
- 31 Quòd idem opus est bonū & malum. pag. 187. col. 1.
- 32 Quòd per fidem ita remittūtur omnia peccata, vt nulla sit necessaria satisfactio. pag. 192. col. 1.
- 33 Quòd opera iusti per gratiā Dei facta nulla sint merita. 198. col. 1.
- 34 Quòd quiuis pōt & debet certus esse suę salutis, sine respectu suorū operū. 211. col. 1.
- 35 Quòd quanuis dubitet quis, an opera sua peccatata sint, certus est tamen, non imputari sibi. 213. col. 2.

RAIRIS DO

ANNO DOMINI 1600

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

De natura & gratia
FRA TRIS DO-
minici Soto Segoi-
 uienſis, ordinis Prædi-
 catorum

De natura & gratia, Liber primus.

Ad ſanctos patres Tridentinæ Synodi nuncupato-
 ria Præfatio.

Tinam hoc ab aquilone ex-
 citatū incēdium ſacroſancta
 œcumenica, & vſq; quaq; le-
 gitima Tridentina Synodus,
 nō violentiūs ac periculoſiūs
 eccleſiā Dei peruafiſſet, q̄ cui

facile iam ſit occurſum iri. Non em̄ tunc adeo
 me temerē in mediū proripiuiſſem, quoad meā
 mecū reputaſſem inopiā, tenuitatem cōſuluiſ-
 ſem, quid deniq; ferre valerent humeri, habuiſ-
 ſem exploratū. At cū tot iam ex partibus cō-
 flagrare Chriſtianorū orbem attoniti cōſpiciā-
 mus, tamq; inde multas diſſiluiſſe ſcintillas, vt
 vix fiat reliquus angulus vllus, qui nō iam iam
 flām accepturus eſſemet, nihil ſanē aliud q̄
 operæ pretium duxerim, ſi citra delectum pro
 ſua quiſq; virili, & quo fuerit diuinitus talento
 donatus, vel tumultuariō obuiā properātes, o-
 pem feramus omnes, vt ſi qua parte hominū
 iam medullas exedit, ac cinēfecit corda, illud
 reſtinguere nō ſufficiamus, ſaltē ne latiūs emica-
 re, ſcintillareq; pergat, demus operā, hi vel ma-
 ximē, qui de hac re cōſcripti huc ſum⁹. In hoc
 enim meā etiam exiguitatē ad vos Patres ſan-
 ctiſſimi deſtinauit Cæſar, ſi quod vobis fortē
 qualecūq; obſequiū poſſem impēdere. Quod
 ſi, vt ſummo iure Chriſtiani tenentur, ita hujuſ
 ſacri ordinis dicto audiētes omnes eſſent; ſatis
 nimirū haberēt conſulta veſtra ſanctiſſimā au-
 diſſe, quibus obedienter parerent. Nam quid
 eſt, quod œcumenico cōcilio, legitime tum in
 dicto, tum cōgregato obiectari queat? Vbi ſe-
 cundū ſpiritum ſanctum tres ex primoribus
 ſacri ſenatus reuerendiſſimi legati præſident,
 digni equidē, qui vices vicarij Chriſti fungan-
 tur. Quibus duo quoq; alij euſdē ordinis Car-
 dinales, & clariſſimi, & ijdem ſapiētiffimi aſi-
 dēt. Quō Chriſtianorū principes, cū ſanctis an-
 tiſtitibus, oratores etiam ſuos delegarunt.
 Quō denique terrarum vndiq; cuiuſque gra-
 dus ac dignitatis eccleſiaſticae ſublimiſſimus ac cō-
 ſultiſſimus coactus eſt numerus. At verō eſt
 inter Patriarchę illius Lutheri errores hic vnus,

Lutherano-
 rum inceu-
 diū latē pa-
 tet.

Lutheri er-
 rore.

omnium cauſa & fomentum, vniuerſorumq;
 adeo peſtilentiſſimus, vt nullum deſiniendis
 terminandiſq; fidei controuerſijs publicum
 iudicem admittat, cuius ſit authoritati & iudi-
 cio ab omnibus Chriſtianiſ aufcultandum.
 Iſq; Lutheraniſ eouſq; inſedit animis, vt
 poſt triginta annos inducijs, conuentibus &
 colloquijs cum eis inſumptos, animos iam mo-
 dō, antequam in cōcilio comparerent, deſpon-
 derint, infandaq; arma ſumperint, contra pa-
 rentem patriæ ſacram maieltatem, contra ec-
 cleſiam Dei, contra veritatem euangelij. Vide
 te pro dolor, ſpectatiſſimi patres, quō vnus
 hominis obſtinata cæcitas tandem euaserit.
 Et quod maius eſt, magiſq; indolendum mi-
 raculum, nunquam errores vlli, tam tenuē, exi-
 leſq; ſeu vitæ ſanctimoniam, ſeu doctrinā ſpe-
 cietis, progenitores & patronos habuere.
 Quoniam neque ouina ſaltem pelle obteſti,
 neque ita multum arte inſtructi. Et tamen vt
 nulli vnquam in perniciem magis Chriſtianiæ
 reipublicæ extiterunt, nulli minori negotio
 tam latē diſſuſi ſunt, tamq; animos non mo-
 dō indoctæ plebis, verū procerum & prin-
 cipum occuparunt Germanorum: reuera gen-
 tis, cū rebus clarē geſtis toto orbe celebratiſ-
 ſimæ, tum etiam, ſi non hanc plagam accep-
 ſiſſent, religionis ſanctimonia Chriſtianiſimæ.
 Niſi miraculum non eſt, vbi tam eſt in prom-
 ptu naturalis cauſa? Docent licere, quod lubet.
 At fratres admonere inſtitui, non irritare: nā
 charitas non agit perperam. Quos eodem me
 cum ſanguine regenuit Chriſtus, eadem om-
 nes charitate amplector. Veritatem euangeli-
 cam alijs congratulor, quod agnoſcant; alijs,
 vt nō diutiſ ignorent, opto, à Deoq; immor-
 tali imprecor. Eō præſertim, quod vtinam no-
 ſtri non fuiſſent perſiti mores, legumq; diſſi-
 pationes, vnde occasionem iſti nacti ſunt tan-
 tæ diſceſſionis. Etenim quæ res nauigium Pe-
 tri in has adegit cautes, noſtrorum eſt ma-
 lorum procella. Et niſi hanc priuſ ſedatam cu-
 remus, ne quicquam patres ampliffimi rerū,
 quam patimur perturbationem, componere,
 & quibus iactamur, hæreſum fluctus compe-
 ſcere nitimini. Tametiſ potuiſſent aduerſarij,
 perſonarum errata, citra iniuriam publicæ fi-
 dei, taxare. Qualeſcunq; enim fuerint priuato-
 rum hominum mores, legumq; abuſus, tamen
 veritas fidei, omni proculdubio vera eſt. Nam
 diuina firmaq; adeo & ſancta eſt, & cui vllō ex
 odio vel prætextu contraire, nefandum im-
 pietatis ſcelus eſt. Quō ergo ad initium, vnde
 digreſſus ſum, redeam, quanquam non quinq;
 ego talenta, nec reuera duo acceperim, quæ

Lutherano-
 rum animā.

Lutherani
 nō adeo po-
 tentes.

Hæreſum
 cauſa.

amplis vsuris (iuxta euangeliū) duplicare valeam: at tanta mihi visa est horū tēporum ne celsitas, vnde nictulus me nōnihil commouere cœperit, ne fortè vel vnum, quod secundum meam tenuē virtutem receperim, in terrā iam nūc defodiā, quod nequitix mihi detur in die domini. Hanc ob rem post tam multos, eisdē que præclaros viros, qui à nobis hos annos tri ginta cum illis feliciter cōsistere, opusculum ego hoc de natura & gratia adornabam: medi tatus si quid fortè mea valeret opera in hanc publicā causam cōferre. Porò autē haud pror fus simili argumento eundem titulum inscripsi, quē aduersus Pelagianos fecit August. Ille enim in libro de natura & grā. imbecillitatem duntaxat, inopiamq; intendat demonstrare læsi, vulneratq; liberi arbitrij: cui proinde ne cessaria omnino esset gratia Christi. Ego ve rō Reuerēdisimi antistites, quò quintæ sextæ que cōsultissimis selsionibus vestris, quæ sunt de originali peccato, & de iustificatione, ceu quandam apologiā circumscriberem, altius rē statui repetere, & proferre latius. Ita enim con trouerfias, quæ nobis cū Lutheranis sunt, ex plicatiùs disertū iri iudicāui, si nō eas præcisē, verūm & materias vniuersas, quæ quoquo pa cto huic negotio inferuire possunt, ex ordine tractarē. Nempē si in vniuersum disquirerem, quid in officijs humanis natura nostra cū ge nerali influenza Dei efficere valeat: quidque deinde sit, quod absq; speciali fauore & auxi lio gratiæ nequeat. Idcirco naturā nostram in quatuor status & habitus distinguendā duxi. Sanè vt hominē in puris naturalibus mēte ex cogitatū, in originali iustitia reuera cōditum, in culpā inde collapsum, ac deniq; in gratiam postea restitutum depingerem. Sed tamen in tres affines libellos distributio est operis. Quo rum primo, qui est de trāsgressione hominis, tres priores status expediimus. In altero, qui est de iustificatione, causas vniuersas, ac deniq; modos recōciliationis humanæ elucidauimus. In tertio deniq; de facultate iustificati homi nis & certitudine gratiæ postremas disputa tiones adiecimus. Vt primus sit veluti quintæ selsionis commentarius: reliqui verò, sextæ. His nāq; deliberatis, pleniter intelligere possu mus, & vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, & quò fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. ¶ Caterū stylo & ratione proce dendi ac differendi nō admodum sumus scho lasticam formam aspernati. Tamen si haud ne scia, quā sit scholasticorū nomē Lutheranis inuisum & infame. Nam quid nō inde isti ab initio designarunt, ex quo bellum hoc Eccle-

siæ inferre cœperunt? Porò vt quosq; homi num ordines plurimum inueiebant, ita eisdē, quò eorum aduersus se auctoritatem deſtrin gerent, maximis cœperunt insectari odijs, cō uitijs proſcindere, & maledictis acerrimè in cessere: atq; ideò quasi suspectos hostes è suis colloquijs congressibusq; abigere. Hac de cau sa scholasticos theologos, velut publicam per niciem exhibant. Quoniā, vt in fabula est De mosthenis, non possunt pecuarij canes, quòd gregis sint propugnatores, nō esse lapsi inuisi. Atqui si superis placet, ac si essent ipsi, qui iura deberent ponere orbi, ita sunt inter catholicos multi, qui eos audientes, quæſtionarios post habent, philosophiam abijciunt, & solis vo lunt linguarum ferulis conuiuium instrui: vt pote quarū cognitione & subsidio arbitratur absq; Theleo per se posse, cū sanctorum Pa trum, tum etiam sacræ paginæ adire volumina. Cui profectò malo (id quod coram vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuiam publicitus occurratis, & vniuersitates melius sibi & bono publico cōsultū properēt, totum breui Christianum orbē errores ebul lire dolebimus. Quid nō? Vt quisq; impensissi mē studet trilinguis euadere, tanquā fabulo so illo forte prolisset labra, ita maxima au thoritate inter sacrorum mystas Trimegistus prodit. Nihil sanè est, quod huic meæ infacundix prætexere velim. Nāq; & ingenuè fateor alia me ratione studia instituisse, q̄ vt linguas accuratissimè excolerem: & si alterū optandū foret, malle in præsentiarum spiritum Chris tiano propinquū, q̄ eloquentiā Ciceronianæ proximam mihi dari. Neq; verò diffiteor lin guarum peritiā & cultum, cui nostro æuo diligentius incumbitur, sacris intelligendis bi blijs magno vsui esse: id cuius nos. 2. de doct. Christ. admonet August. Verūm hoc tamen vicissim persuasum contendo, quòd vt iocu lus ophthalmia laborans non protinus cere bro eruitur, sed collyrijs propter eius optimā vsuram curatur: ita sit res scholastica amputā da, nempē & à sophismatum quidē nugis, & à metaphysicorū vanis portentis repurganda, quibus est sordibus apud nonnullos auctores indignè scœdata: detur tamē summa opera, ne penitus depereat, sed instaretur potius, nisi plurimos volumus, habere nomen: rarissimos tamen, re esse theologos. Non adeò expressa extat in S. Patribus ratio hæc per quæstio nes disputandi: at cū fuerint summi philo sophi, planum est peripateticam hæc formam nouisse. Quæ sanè quanuis nō erat inter enar randa eloquia sacra necessaria, nihilominus apud

Nomen ope ris.

Argumentū

Incipit I. q. q. d. d. d.

ambrosii

Distributio.

Stylus scho lasticus nō est aspernandus.

Lutherano rum vafricies.

Scholastica Theologia immerito abijcitur.

Linguarum peritiā necesse saria.

Schol. theolog. repurganda.

Patres philo sophiam do cti sacro.

apud Augu. & alios crebro se exerit. Et quando post illam ætatem fuisset in scholis theologorum recepta, ecquid eius negotium est, si via, ratione, & modo instituat, nisi ut fides per hanc artem saluberrima (quod ait. 14. de trinit. August.) gignatur, nutriatur, defendatur, & roboretur? Nam quæ potest perspicacior esse, cōmodiorq; ratio interpretandi, cum sanctorum dicta, tum maxime sacrorum eloquia, quàm dum locus vnus in quæstionē mittitur: vnde materia subiecta ex suis causis explicata, verus depromitur sensus: Veluti est apud Sanct. Thom. S. Bonauen. & reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viaq; pollet, ad eruendam vndecunq; veritatem, atque ex suis causis deducendam, quàm ratiocinatione & discursu. Atque adeo, vt rerum causas naturalique disquirat; consequentia iudicet, conciliet contraria, incognitum denique quiduis ex penitissimis latebris in lucē prodat, nulla re magis adiuuatur, quàm congressibus, si ordine fiant, cæterisque scholasticis exercitijs. Adde quod naturam fides, non (vt isti autumant) auerfatur: sed certè perficit. Quapropter vicaria se luce mutuò perfundunt. Nempe vt plurima nos fides erudiit naturæ secreta philosophis antè inaccessa, sic vicissim & intelligendis explicandisque mysterijs fidei plurimum cognitio rerum naturalium ancillatur. Eò potissimum, quod præter illa diuinorum arcana cætera omnia, nempe quæ ad leges, quæ ad virtutes & vitia, quæ ad officia humana, contractus, necessitudinesq; hominum attinēt (quæ sunt cuncta in republica Christiana cognitu maxime necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur & pertractantur. Quorum rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt philosophorum semper scholas hæresum fuisse officinas. Haud equidē diffiteor, dum fides in cunabulis infantiam agebat. Tunc enim quæ res erant supra, eisdem scoli contra naturam iudicabāt. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus monstra prodire. Hac de causa apud præcos orthodoxos malè audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter eos, qui philosophos ex ipsa etiam philosophia euicerent, vix belluas illas sacris testimonijs, quæ in sinistrum sensum ab illis detorquebatur, superassent. Philosophos enim fuisse necesse erat, qui explicarent, vt non esset demonstratio, quam Arrius inuictissimam censebat. Nempe quod si in diuidua essentia est pater, eademq; filius, pater sit persona filij. A philotopia falsus fuit Berengarius, qui nega-

bat accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare hallucinabatur ipsi eorum natura: quo nunc etiam Germanorum permulti tenentur errore. Sed vera philosophia est, quæ edocet minime id repugnare. Si fieri posset, vt nulli essent pseudophilosophi, qui hæreses progignerent; nulla fortè in hunc usum necessaria esset philosophia, quæ hereticorum ausum retunderet. Verum quàm est (apud Paulum) necesse hæreses esse, tam necessarium existimauerim, philosophiam inter theologos confouendam esse, qua sint iuxta verbum Petri, paratior ad satisfactionem omni potenti rationē de ea quæ in nobis est spē. Est enim naturalis philosophiæ munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidem demonstrare (quippe quæ ex solis sint diuinis testimonijs recepta) sed tamē explicare, & cōtra philosophos asserere: dum eorum eneruat defringitque argumenta: ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde & Paulus episcopum admonet, vt fidelem habeat sermonem, quò potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et sanè August. quanto sua dialectica & philosophia maius exhibuit ecclesiæ negotium, dum erat Manichæus, tantò fuit ei post eam aduersus hæreticos vtilior. Theriacam philosophiam censete circumspectissime senatus, quæ earundem medetur viperarum morsibus, ex quarum conficitur carnibus. Et quò semel finiam, quinam linguas, q̄ Germani ex cultius poliuere? Qui Augustino & id genus Patribus legendis plus temporis insumperunt? Qui plures sacram paginam reuoluerunt? Quid ergo restet illis causæ tam plurium errorum, q̄ quod theologiam scholasticam neglexerint? Est cuius ignorantia omnes dimanalle, facile erit re pendenti cōiungere. Profectò simul, apud eosdē que cœpere, & linguarum cultura, & scholasticæ rationis cōtemptus, & hæresum turba. Nescio viri Patres, quò me longius, q̄ putarā, surripuerit dicendi calor. Boni tamen pro vestra clementia consulite: quoniā paucioribus effari nequiu, scholasticis tractationibus de medio sublatis, q̄ rei timeā theologice. Ne vos tamen viri sacri hac mea inepta proloquēdi prolixitate diutiùs obtundā, hoc qualecunq; munusculum accipite, perspicite, castigate, & pro summa autoritate vestra reformate. Nam cui alij q̄ vobis ecclesiæ lumina, vestrorum apologiā decretorum nuncuparem? Agite vt cœpistis. Obsequimini spiritui sancto. Honori apostolicæ sedis, vbi sanctissimum ecclesiæ caput residet, consulite. Familia vestra, Christiano inquam orbi, sanguine Christi seruato, pro-

August. 14. trinit.

Homini ingenua est ratiocinatio.

Fides naturæ perfectio

Philosophia quidq; noceat, sed rursus prodest.

1. Cor. 13.

1. Petri 3.

Philosophiæ munus.

Tit. 2.

Philosophia theriacæ comparatur.

Quæ fuerit causa Luthe rantis errandi.

Ze'us Ca-
saris.

spicite: qui intenta in vos ora tenet, expansas
que manus: ut hanc, quæ reliqua est, fidei scin-
tillam excitetis, Christianos principes audite
hoc à vobis obnixè flagitantes, qui de hac cau-
sa se detis iudices, zelus, officiumq; inuictissimè
Cæsaris haud per vos sanctissimo suo sine, &
fraudetur. Qui nō modò in hanc eandem cau-
sam, fortunas omnes, exercitus, regna utique
exposuit, sed quò fidem suam, quam Christo
obstrinxerat, liberaret, vitam in castris, prodi-
giosis armis, iaculis utiq; sulphureis obiecit: fa-
mia ad gloriã diuini nominis, sempiterna. Nan-
que si hoc loco Christianam Rempublicam re-
linquistis, cum neq; fides in tanto periculo du-
rare diu, neq; mundus ea extincta possit esse
superstes, in timorem nos certum conijctis, ne
hec tam latè patens discessio ea sit ipsa, de qua
scriptum nobis curauit Apostolus, prænuntia-
re appropinquantis rerum finis.

Thess 2.
cap. A.

De nominibus, natura, & gratia.

Cap. 2.

ANÈ verò de natura, & gratia dispu-
tationē instituentibus operæ pres-
tium primū est, res horum nomi-
num exponere. Naturæ eū voce
in præsentia facultatē designamus naturalem
liberi arbitrii ad bene agendum, atq; nomine
gratiæ, auxiliū, donaq; nobis diuinitus suffe-
rta ad ea officia, quibus inuendis & perficien-
dis natura nō sufficit. Vbi hoc animaduertem-
dū est, quò influxus cōcursusq; Dei generalis
quāuis sit diuina maiestatis potentia, ac volū-
tatis, ad vniuersalē pertinetis prouidentiam,
tamē quia in ipsa statim certis conditionē, ita eū
rerum natura cōcurrere cōpigit, ut res sine eō
(quod ait, & de tria. Aug.) suis motibus natura-
libus agere, inter causas naturales à numero-
tū: quasi sit natura debitas. Vt enim Dei fue-
rit misericordia, naturas eā ex nihilo conde-
re, verū tamē sue singulis virtutes & qualitates
debēt, ex his nimirū, sū: homini, ratio & sen-
sus: alijsq; alia. Et pari fermè rōne, cōcursus illo
generalis debitas est, quā diu durauerit, vniuer-
so. Quocirca ubi aiunt, & philosophi, & theo-
logi, solē à natura illuminare, callos naturaliter
circūferri, ignē suapte natura exurere, atq;
his similia, hominē naturæ efficientiã Dei ge-
neralē cōplēctūt: sanē qui nō solum dat vni-
eūq; formam, essendi, agendiq; virtutem: sed
vniuersaliter sustinet, ut sint: tum mouet, ut
agant. Quæ autē hominū adlutus modo nō
quit, illa aut natura repugnat illi, aut super-
naturali auxilio obtinet. Atq; hoc nūcupatur
auxilium gratiæ: quæ nō naturæ debitas, sed

Natura.

Concursus
Dei genera-
lis.

Augustin.

gratuitò collatum. Quia nimirū phrasi vtitur
Apostolus, ubi ait: Et qui operatur, merces nō
imputatur secundū gratiã, sed secundū debitū.
Quasi opera quæ ita sunt in nostro arbitrio
posita, ut solo influxu generali Dei valeamus
perficere, nostra ipsorum sint, de quibus pro-
inde nobis, ceu de proprijs meritis, debetur
merces. Itaq; si misericordiam dei spectes, hæc
rerum machinam, cum ex nihilo effingentis,
tum continenter sustentantis, naturalia cun-
ctā agnosces, opera esse gratiæ. At verò vbi-
que gratiã in sacra pagina, in Paulo præsertim
legimus, tali nomine donū venit, naturæ ipsi
præter suum debitum, superlatum cælitos ad
agendum opus supernaturale. Namque natu-
ralia munerata, licet non sint debita personæ
quasi ipsa meruerit, sunt tamen modo quodā
debita naturæ: supernaturalia verò; nec perso-
næ, nec naturæ: & ideo simpliciter dicuntur
gratiæ. Huius deniq; discerniculi iudicium ac-
cipe. Naturale & miraculosum è regione op-
ponuntur vbi autem Deus naturalibus causis
influentiam illam subtrahit vniuersalem (vti
olim fecit & soligradam sistenti, & Babyloni
eo igni nihil lædenti pueros (miraculum cen-
setur: est ergo influentia, illa naturalis causa.
De auxilio verò speciali aliter loquimur. Nā
quod aliorū Deus miseratur, alios verò indu-
ret, nō miraculum reputamus, sed incompre-
hensibile iudicium eius. Hoc ipsum Augu-
st. agnouit, uti plerūq; omnia, quæ in argumen-
tum huius operis excogitari possunt. Quem
propterea nō mirum, si ferme vnicum cor-
phæum identidem huc sumus, præ cæteris Pa-
tribus accersiti. Sicuti & ex scholasticis cre-
briorem sumus, consulturi diuim Thomam,
qui reliquis copiosius de hisce rebus, limatius-
que differit. Ille super Psalm. 144. Quædam, in-
quit, est Dei gratia, qua Deus fecit, seu creauit
nos. Altera, qua refecit, seu redemit nos. Et
paulò post. Pelagius Deo quidem tribuit, quia
est: & in hoc recte sentit: sibi verò, quòd in sus-
est: & in hoc sua sententiã ipsum fallit. Hæc Au-
gust. Eo enim præcise intellectu facebatur Pe-
lagius gratia Dei nos iustificari, quòd vires na-
turales aiebat esse gratuitò nobis ingenitas:
non tamen quòd præter illas indigeremus
nouo auxilio gratiæ. Id quòd acutus repre-
hendit idem Augustinus, in epistola quinque
episcopo perno ad Innocentiū, quæ est. 97.
his verbis: Etsi quadam non improbanda
ratione, dicitur gratia Dei quæ creati sumus
ut non nihil essemus, nec ita essemus aliquid,
ut cadaver, quòd non visile, & arbor, quæ
non sentit, aut pecus, quòd non intelligit, sed
homi-

Auxilium
gratiæ.
Paul. Ro. 4.

D. Tho. 1. 2.
q. 3. art. 1. ad
2.

Miraculo-
Iosue. 10.
Daniel. 3.

Augu. cor-
phæus in ar-
gu. de nau.
& grat.

Pelagius gra-
tia Dei no-
bis collata
naturalia fa-
retur.

Quid sit Pe-
lagi gratia
Dei nos iu-
stificati.

Aug in epi-
stola quinque
episcopo ad
Innocentiū

homines, qui & essemus, & viveremus, & sentiremus, & intelligeremus: & de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debemus: unde merito & ista gratia dici potest, quia non præcedentiū aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est tamen, qua prædestinati vocamur, iustificamur, gloriificamur. Et de hac, inquit, quæstio erat cum Pelagio, quando compellabatur, ne diceret, gratiam secundum opera nostra & merita dari. Et in episto. ad Sixtum 2. quæ est ordine. 105. Cum ab istis, inquit (scilicet Pelagianis) quaeritur, quam gratiam cogitaret Pelagius, quando anathematizabat eos, qui dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: respondēt, cogitasse ipsam humanam naturam, in qua conditi sumus. Neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus ut essemus. Sed abijciatur (ait) a Christianorum cordibus ista fallacia: nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus, qua creati sumus, ut homines essemus, sed qua iustificati sumus, ut homines iusti essemus. Ista est enim gratia per Iesum Christum dominum nostram. Etenim Christus non pro nullis, ut homines conderentur, sed pro impijs mortuus est, ut iustificarentur. Hactenus August. Colligamus ergo, quod quamvis naturalia beneficia, gratiæ etiam nomenclaturam habeant, ubicunque tamen simpliciter de gratia habetur sermo (nisi contextus aliorum peculiariter diuertit) beneficium Iesu Christi seruatoris nostri subauditur, in nostram nobis salutem impensum: De qua ait Paul. Gratis estis saluati per fidem & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde et si aliqua speciatim ab effectu sortiatur nomē, ut nuncupetur gratia gratificans, seu gratum faciens: omnis tamen gratia à priuatione præcedentis causæ tale sortitur nomen: nempe quod non ex debito, sed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, ubi è regione opposuit. Non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et iterum, Si gratia, non ex operibus: alioqui gratia iam non est gratia. Et talis est oppositio naturæ & gratiæ, de quibus hanc adorimur tractationem. Quæ verò res sit gratia, libr. 2. commodius examinauimus, cap. 3. Quo autem in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper ecclesiæ Dei extiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porro alterum ab ijs, qui in gratiam Dei, diuinumque honorem iniurijs, libero arbitrio nostrisq; operibus plus iusto concesserunt. Quos Paulus Apostolus sæpè

& sapius pudendi euincit erroris, & veluti qui sint in Deum impudenter contumeliosi, ita de illis ubique pronunciat. Hunc errorem post annos quadringentos famosus ille Pelagius re-
Pelagius
 fuscitauit. Alterum verò ab ijs iniectum est ecclesiæ periculum, qui gratiæ Dei in tantū dese-
 rebant, ut liberum ferè arbitrium tollerent: di-
 centes, Deum in nobis iustitiam sine nobis o-
 perari. Ideoque sola nobis opus esse fide, qua
 misericordiam Dei apprehendamus. Cætera
 verò opera haud esse necessaria: dicente Pau-
 lo, Arbitramur hominē iustificari per fidem,
 & non ex operibus, & hoc genus quàm plu-
 rima. Contra quos (ut ait August. de fide &
Aug. de fide & ope. cap. tu. 14.
 operib.) Petrus & reliqui apostoli scripsere,
 eosdemque proinde appellat Petrus depraua-
 tores epistolarum Pauli, ut lib. 2. cap. vlt. expli-
 catius enarrabimus. Inter hos autem scopu-
 los sacrosancta mater ecclesia, aura spiritus san-
 cti aspirata, ita liberum arbitrium adstruit, ut
 ei tamen infirmo & egeno necessariam iudi-
 cet gratiam Dei. At verò ita vicissim gratiam
 extollit, ut liberum arbitrium sublatum nolit,
 sed cooperatione nostrā opus esse velit in ius-
 tificatione, & operibus deinceps nostris, qui-
 bus iusti iustificemur adhuc. Igitur Martinus
Martinus Lutherus.
 Lutherus inter errores alios, quos multorum
 generū disseminauit, nō modò in hanc secun-
 dam partem, à Pelagio, diuersam, inclinauit,
 sed accessionem prægrandem fecit. Eò enim
 vsque per peccatum primi parentis prosterna-
 tam vult naturam nostram, & viribus exhau-
 stam, ut nulla nobis inde fuerit reliqua liber-
 tas ad bonum. Vnde innumera confingit mō-
 stra, de peccato originali, de libero arbitrio, de
 quæ iustificatione, & operibus nostris. Vt hæc
 autem ex suis causis dilucidè expenderentur,
 materias omnes de natura & gratia pertracta-
 re constituimus: ut ubi quisq; incideret locus
 aduersus Lutheranos, illic eundem luculentiùs
 discuteremus. At verò cū extrema prænotio-
 ne medijs plurimū innotescant, tam superna-
 turalis felicissimusq; status gratiæ, quàm cul-
 pæ etiam miserimus habitus ex naturali no-
 stra cōditione q̄ maximè dinoscitur, & ideo
 non aliud q̄ idoneum me inde dicendi initium
 inuenisse arbitratus sum, si quatuor homines,
 quos paulò antè dicebam, statibus, & qualita-
 tibus differētes, ob oculos primum omnium
 posuissem. In quibus toto opere patefacerem
 quousq; natura nostra proprijs viribus in mo-
 rum cultura progrediatur, & ubi nisi auxilio
 gratiæ peculiarius suffulta, deficiat. Erit autē
 fermè operis scopus & thema, duorum saltem
 librorum, dilucidatio huius verbi, quod sym-
 bolum,

Augu. in E-
pist. ad Six-
tum.

Collectio de
nomine gra-
tiæ.

Ephes. 2.
Gratiæ no-
men.
Paul. Rom.
4. & 11.

Duo de ia-
stis extre-
mi errores.

Quatuor ho-
minū status.

Distinguen-
dū est inter
ea quæ sunt
fidei, & ea quæ
sunt in opi-
nionē.

bolū, Insignēq; est Chriani. FIDES, QVÆ
PER CHARITATEM OPERA-
TUR. Nā et si de hac voce inter nos cōueniat
& aduersarios, nimirum fide iustificationem
fieri, quæ per charitatē operatur, re differt ni-
hilominus plurimū. Sed hoc præterea in ve-
stibulo statim disputationis nostræ celsimus
admonendū: nempe quod in omnibus cōtro-
uersijs distinguenda ea sunt, de quibus citra in-
iuriam fidei, variè diuersēq; sentire cuiq; libe-
rum est: utpote quæ in opinionibus versari
permittit ecclesia catholica, ab his de quibus
disceptatur, an sint scripturis canonicis disso-
na, nec ne. Id profectō à quō (vt pace vtrorum
quæ dixerim) aduersarijs fortè minus, sed ne-
que nostris satis cautum est. Nam Lutherani
quancunq; doctrinā in aliquo fortè doctorū
nostrorū offendant, ac si tota schola apud nos
theologorū eam pro fide sustineret, ita acriter
impetunt & oppugnant, suisq; populis per-
suadere student, eam esse fidem nostram: cum
tamen complures earū nullius probabilitatis
apud graues doctores inter nos habeantur.
Contra nōnulli ex nostris opinionē quālibet
suarū familiæ adeo mordicus propugnant, ac si
ex illa conuicta periculum immineret ortho-
doxæ fidei. Non ergo ubi de fide agitur, ple-
bem opinionibus & placitis huius aliusve scho-
læ vexemus. De quibus satis fuerit intra gym-
nasia disputare. Verūm quæ ad Christi fidem
attinent, ea penitus sint, quæ cum modestia &
charitate discutiam: quoad misericordia Dei
vnius sit nobis cōfessio fidei, eidēq; pareamus
ecclesie. Vbi qui prius esse haud quaquam po-
test, futurus est discordiarū finis. Quod si cui-
uspiam sententiā doctoris (quod sepius nē est
necessariū) probare magis vsu venerit, admoni-
tos faciamus lectores, suasionē esse humanam:
non diuinam persuasionem.

De homine in puris naturalibus mente

concepto. Cap: 3.

igitur licet nunquam fuerit, nec ex
lege posita esse possit extra cul-
pam & gratiam in mera sua natu-
ra creatus, & relictus homo, concia-
pere illum tamen animo & effingere nihil ve-
tat, clarioris disputationis gratia. Faciamus ita
quæ imaginando, vt homo hunc in modū natu-
ralis à Deo sit creatus: utpote rationale ani-
mal, absq; culpa & gratia, & quouis superna-
turali dono. De homine huiusmodi, qualem
penitus philosophi agnouerunt, tria meditari
possumus. Primum quod sapte natura inter
angelos & inferiores creaturas medius sit, at-

Homo in pu-
ris naturali-
bus.

Prima cōsy-
deratio de

que ad eò ex anima rationali & corpore con-
stans, duabus polleret partibus & virtutibus, homine in
sensu scilicet & ratione. Nomen sensus, philoso- puris natura
phorum more, partem totā sensilem nūcu- libus.
pamus: id est, cognoscitiuā & appetitiuā: sicu-
ti & rationis vocabulo, partem rationalem: vt
intellectum cum voluntate. Ita enim Aristot. Arist. 2. Ethic
2. Ethico. dissecat in homine partes binas, eam cor.
videlicet, quæ est rationis compos, atq; sensi-
lem alteram, brutam utiq; atq; rationis exper-
tem, quæ (vt. 1. Polit. docuit) rationi obedit: nō
quidē seruitio despotico, vt seruus domino, qui
eum nō sit sui iuris, nō habet renitendi faculta- 1. Polit. c. 2.
tem (hoc enim pacto sola corporea membra
inseruiunt animo) sed obsequio politico & re-
gali: vt ciuis paret principi, utpote in cuius est
arbitrio, non illi obtemperare. Ex his cōsequens
palam fit, lectā illam, cuius meminit Apосто-
ad Galat. vt caro cōpupiscat aduersus spiritū,
& spiritus aduersus carnem, esse homini à na-
tura ingenitā: sanè quæ ex his diuersarijs par-
tibus innascitur: Igitur quid nomen concupi-
scentiæ (quod in subsequētib; crebrò recur-
ret) significet, ex naturali hominis potētia (ni-
si rectius dixerim impotentia) venandum est.
Vt hīc adnotare incipiat sapiens lector, q̄ sit
philosophia naturalis, sacris literis, ac rebus fi-
dei intelligēdis administrulo. Etenim cum pars
sensitiua, vim vtrinq; cōprehendat, porro cog-
noscitiuam & appetitiuā, appetitus tamē so-
lus est, qui inter theologos nomen habet sen-
sualitatis. Sumitur enim hoc nomen à sensuali
motu, vt. 1. 2. de trinit. ait August. eò quod sen-
sualitas hominē extra rationis metas ad sensi-
bilia, quæ ad corpus pertinet, tum pelliceat,
tum etiam toncitet. Sicuti à suo actu denomi-
natur potētia, vt à visione visus. Mouere autē
nō tam propriè competit cognoscitiuæ poten-
tiæ, q̄ appetitiuæ. Cuius rationem per q̄ doctē
subijcit S. Tho. q. 81. in. 1. p. Idcirco quod cum
operatio apprehensiuæ perficiatur in receptio-
ne obiecti, appetitiuæ verò in eo quod inclina-
tur & fertur in obiectum, illa, quieti, hæc ve-
rò assimilatur motui. Atqui et si appetitus hu-
iusmodi in duas à philosophis dissectus sit pat-
tes: primā quidē concupiscibile, qua in ea pro-
pendimus, quæ cōueniunt, eaq; renuimus, quæ
nobis aduersantur, alteram verò irascibilem,
qua resistimus obstinentibus, & his quæ deter-
rent, ne conuenientia prosequamur, totus ni-
hilominus animalis appetitus, nomen habet
concupiscentiæ. Ex eo quantum conijcio, q̄
pars concupiscibilis, fundamentum est & finis
irascibilis. Nunquam enim aggredimur tri-
stia & ardua, nisi propter ea quæ nos amica de-
lectant.

Cōcupiscentia
carnis ad-
uersus spiritū
tamē hōmī
naturalis.

Sensualitas.

D. Tho. 1.
p. q. 81. ar. 1.

S. Tho. in. 2.
p. q. 81.
Cōcupiscentia.

lectant. Ut nūquam quis hostem aggreditur
 ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace
 possidere. Est ergo cōcupiscētia, seclusa etiam
 Adā, & iustitia, & culpa, nobis natiuus mor-
 bus, genuinumq; malum, vt. c. 13. infra latius
 executi sumus. An verò ex peccato auēta fue-
 rit, nihil modò definimus. ¶ Secundum quod
 de homine illo considerare licet, est, quod cū
 esset animal rationale, polleret vtique ratione
 ac libero arbitrio: secundum illud Eccl. 15. Fe-
 cit Deus ab initio hominē, & reliquit eum in
 manu consilij sui. Est nanq; homo suapte na-
 tura ea ratione ad imaginem Dei factus, quòd
 intellectu pollet, atq; memoria & voluntate.
 Trinam enim S. Patres speculantur in homi-
 ne diuinam imaginē: nempe creationis per na-
 turam, re creationis per gratiam, & glorifica-
 tionis per beatricem illam visionē patriæ. Vn-
 de Damasc. Quod secundū imaginem (inquit)
 est, intellectuale significat, & arbitrio liberum
 quòd est per se potestatiuū. Hæc ille. Est et-
 enim illud ad alius imaginē expressum, quod
 nō solū cætera mēbra, verū faciem eius exhi-
 bet, & repræsentat: facies autem & vultus Dei
 mens eius est, & voluntatis libertas. Od idque
 cū reliquum creaturarū vulgus, quippe que
 esse tantum habeant, aut sine mente vitam, ve-
 stigium Dei sit penitus (vt impressio pulueris
 quæ pedem, non faciem refert) homo post an-
 gelum, est, qui suapte natura faciem Dei, vtcū-
 que repræsentat: iuxta illud Psalm. Signatum
 est super nos lumē vultus tui domine. Id quod
 Gen. 1. explicatè significatur, vbi ait Deus, Fa-
 ciamus hominem ad imaginē & similitudinē
 nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus
 cæli. Ac si dixisset, Hominē faciamus; qui iud-
 cio, vti nos, præstet, & arbitrij vsu valeat: atq;
 adeo cū sui, suarumq; actionum dominium
 habeat, peccatoribus, cæterisq; rebus ratione ca-
 rentibus perinde dominetur. Vnde S. Tho. 1.
 p. q. 96. omnia, inq; animalia sunt homini na-
 turaliter subiecta. Primò quia inferiora sunt
 propter superiora. Secundò quia superiora
 sunt à quib; debēt inferiora gubernari. Et ter-
 tiò propter vniuersalem omnino prudentiā,
 quæ viget in homine. Hæc ille. Haud tamen
 subinde cogitatio quempiam subeat, eā fuisse
 Deo causam condendi hominis ex animo &
 corpore, vt mundi colonus esset, cæterisq; ani-
 mātibus, & rebus inanimis præficeretur, quo-
 niam non propter mundum homo, sed mun-
 dus propter hominem, quā late patet fabri-
 catus est. Id quod Aristo. & principes philoso-
 phi, natura magistra, prædocti sunt: & nos
 inter enarrandum locum illum Pauli, quòd in

uisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, conspiciun-
 tur, fufius elucidauimus. Cū enim, auctore
 in de diui. no. Dionysio, bonum suapte natu-
 ra sui sit ipsius diffusiuum, duas Deus substan-
 tias sui capaces statuit effingere, cū quibus
 diuinam suam felicitatem cōmunicaret: sanè
 vt eas sui ipsius amore & conspectu bearet, qui
 bus est ipse beatus. At propter incorporeum
 angelum, nullo opus fuerat corporeo mun-
 do, sed solūm propter hominem, cuius proin-
 de seruitium est, quantacūque est cælorum,
 astrorum & elementorum moles, ex hisque
 mixtorum numerosissima suppellex. ¶ Tertia
 ergo fuerit de nostro isto physico homine cō-
 sideratio. Nempe duos esse hominis fines: al-
 terum qui suæ cōmensuratus est naturali vir-
 tuti, & facultati, siue qua parte ad intellectu-
 spectat, siue qua pertinet ad voluntatem: al-
 terum verò qui eius virtutem excedit. Intelle-
 ctus naturalē obiectum in hac vita est ens; vel
 quòd sensibus obiectum est, vel quatenus per
 abstractionem à sensibilibus conspicitur. Ra-
 tio quam in promptu ipsa suggerit natura, est,
 quòd cum anima nostra sit actus corporis, ne-
 cesse est nostram cognitionem à sensu inchoa-
 ri, & intellectu perfici. Vnde est axioma illud
 Aristo. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit
 in sensu. Quocirca cū intellectus potētia sit
 immaterialis, potens est ex præsentatis effe-
 ctibus ad supernas, spiritualesque causas con-
 templādas mentis oculos erigere. Hoc autem
 & perparum ad præsentē rem pertinet, & erit
 fortè legētibus in suaue, aliarum rerum audis.
 At quatenus ad humanam voluntatem, libe-
 rumq; attinet arbitrium (id cuius frequens fu-
 tura nobis est mentio) animaduertendum est,
 quòd cū homo sit rationale animal, finis eius
 naturalissimus est operari semper secundum
 rationem, id est, omnia agere propter hone-
 stum, quādo, & vbi oportet, secundum prudē-
 tiæ regulas, à ratione præscriptas. Suorum au-
 tem finis officiorum in hac vita, est, pax, tran-
 quillusq; status Republicæ. Est enim homo
 politicum animal, natum in societate viuere,
 ob idque suapte natura in hoc propensum, vt
 ea se ratione gerat, primū respectu sui, mox
 respectu familiar, ac demum respectu ciuium;
 qua ratione pax in Republica, charitas, & be-
 neuolentia perpetuo constet. Hanc penitus
 finem philosophi naturales speculati sunt. In
 hunc politæ sunt: ciuiles leges, ordinesque &
 magistratus in Republica constituti. Nec solū
 astruimus, agere secundum rationem na-
 tiuum esse homini: veluti auibus, volare: na-
 tare, piscibus terrestribusque animalibus, gra-

Tertia cōsy-
 deratio.
 Daplex fi-
 nis hominis.

Obiectum
 intellectus.

Axioma
 Aristot. 3. de
 Anit. tex. 39.

Naturale est
 hōi operari
 secundū ra-
 tionem.
 Homo aūl
 politicum.
 1. polit. c. 2.

Ciuilium le-
 gū constitutio.

Secunda cō-
 sideratio.

Eccl. 15.

D. Thom. 1.
 p. q. 93. art. 4.
 Triplex ima-
 go Dei in ho-
 mine.

Damas. lib.
 1. c. 11.

Nō natura-
 lis.

Facies Dei.

Psalm. 4.

Genes. 1.

STh. 1. p. q.
 9. art. 1.

Non hō pro-
 pter mundū
 sed mundus
 propter ho-
 minem.
 Angelus, &
 homo.
 2. phys. c. 2.
 tex. 2. 4.

di. Hæc enim non sunt fines, sed opera me-
dia, quibus cōsequuntur finem, puta victum,
vt uiuant. Sed dicimus, finem esse & scopum
in quem nos natura produxit. Sicuti natura
rei grauis est, moueri ad centrum: leuis, sur-
sum ferri: solis, illuminare; ignis, exurere. Nec
ista est propositio, quæ persuaderi opus ha-
beat, sed postulatio, quā dicunt dialectici, quæ
ex ipsa definitione hominis statim liquet.
Hoc em̄ ipsum pollet animal rationale, quod
animal in hoc natum, vt ratione uiuat. Verū
tamen ita est munus hoc nobis innatum à na-
tura, vt tamen sensualitas nobis sit impedimē-
to, ne semper id præstare possimus, ad quod
nati sumus. Nam, vt in prima consyderatione
dicebamus, appetitus qui suo pte ingenio præ-
ter rationis iussum impetu fertur in sua obie-
cta, aut rationem post se præcipitat, aut nego-
tium, molestiamq; illi facit renitenti.

Dubitatio.
Sed hic quispiam merito percontetur. Si natura
sensualitatis est contra rationem agere, & sen-
sualitas ipsa in natura inest penitus hominis,
cur non dicamus perinde naturalem esse homi-
ni, agere contra rationem, atque agere secun-
dum rationem? Ratio conspicua est, & mani-
festa. Nanq; cum operari secundum rationem
competat homini ratione formæ, à supremo
que eius gradu, vnde sortitur speciem: agere
autē contra rationem, obtingat ratione mate-
riæ, nempe ab infimo gradu, cōmuni sibi cum
brutis (quod est sensitiuum) merito illud iudi-
catur esse ei simpliciter naturale, hoc verò na-
turale secundum quid, id est, secundum sensua-
litate, simpliciter autem contra naturam.

De amolr
sh. g. solli
-e. g. x. x. x. x.

Tamen, esse corporeum, mortalem, sensitiuum,
& talia, licet prædicentur ratione materiæ,
quia tamē nihil præ se ferunt cōtra rationem,
simpliciter enunciantur de homine. Atqui &
in Paulo reperitur etiam genus hoc loquendi:
vbi ait, Si autem quod nolo, illud facio, iam
non ego operor illud, sed quod habitat in me
peccatum. Id enim mali, quod succumbente
ratione volentes facimus, dicimur simpliciter
nos facere, ea autem illecebra, quæ reuente
voluntate, est in concupiscentia, haud nostra
est propria, sed ipsius sensualitatis. Quam pro-
pterea supra non appellauimus bonum natu-
ræ, sed malum eius, & vitium, & morbum: vt
infra cap. 3. explicatiùs liquebit. Qua etiam de
re, virtutes omnes, etiam secundum philoso-
phos, vt author est August. 14. de ciuita. Dei,
& S. Tho. 1. 2. q. 7. 1. sunt secundum naturā ho-
minis; vitia vero vniuersa, cōtra naturam. Vn-
de 4. c. de diu. no. Dionysius. Bonum, inquit,
hominis est, secundum rationem esse, malum

Roma 7. vbi
ait, Si autem
quod nolo, illud
facio, iam non
ego operor illud,
sed quod habitat
in me peccatum.

Augu. 14. de
ciuit. Dei.

Dionys.

quæ ratione des vit-
tutes sint sm natu-
ram hominis - Dita
v. c. l. v. Augu. 14. de
ciuit. Dei.

autem, præter tationem. Et hæc de illo sine ho-
minis, qui visibus naturæ nostræ cōmensura-
tur. Est veruntamē finis nobis alter, virtutem,
viresq; naturæ nostræ lōgius exuperatis, q̄ vt
à nobis possit vel cognitione, ne dum te ipsa
pertingi. Id cōsistit in Dei sumare amati per fa-
dialem visionē comprehensione. Hæc enim (in
quit veritas ipsa) vita æterna, vt cognoscant te
Deum verū, & quem misisti Iesum Christū.
Quod est, vt te in hac vita fide cognoscentes,
spe appetant, charitate excolant, quibus te tan-
dem officijs deamatū videndo cōprehendant.
Est nanq; visio, præmium fidei: iuxta illud, Vi-
deamus nunc per speculum in ænigmate, tunc
autem facie ad faciem: eademq; simul est, quæ
spem terminat, cōprehensio. Nā sic currite, in-
quit, vt cōprehendatis. Quare vt iustus hic ex
fide viuat, sanē dum spe eorum quæ visurus est,
iusta operatur, ita & beatus visione illic viuat,
dum cōspectu sperati amatiq; Dei satiabitur.
Atq; adeo, vt vita hic æterna à cognitione dei
exordium sumit, ita & illic cognitione perfici-
tur. Sed non est hic locus concertandi, vtro in
actū beatitudo cōsistat. Est veruntamen vter-
que intellectus, scilicet, & voluntatis, necessa-
rius: quod satis in præsentia nobis est.

Finis nature
nostræ ex-
cellens.

Visio beatus

Iustus ex
de viuat.

Quenam officia homo in puris natura
libus præstare posset. Cap. 4.

PER hæc cōmunita nobis via est,
ad inuestigandum, quid homo il-
le naturaliter posset, quidque mini-
mè, si auxilio esset gratiæ destitu-
tus. Hoc enim propositum nobis est de sin-
gulo hominis statu differere. Quod per tres
hic conclusiones, ex præfatis tribus consyde-
rationibus appendentes, constabit facilè. Pri-
ma. Posset tunc ille homo solo generali auxi-
lio Dei suffultus, & vnam primam rerum con-
ditricem causam nōsse, & ea quæ naturale ius
de officijs, virtutibusque humanis docet, tūc
pernoscere, tum etiam quandoq; vsu & more
præstare. Neq; verò est, vt velimus in præsen-
tia conclusionem hanc ex omnibus suis cau-
sis demonstrare. Nam cum de hoc homine
quem fingimus, nihil, vel in sacra pagina, vel
apud S. Patres scriptum sit, commodius elu-
cidabitur cap. 20. vbi de homine in origina-
li culpa, eadem aliis repetenda est nobis quæ-
stio. Modo interim satis fuerit, rationem natu-
ralem subicere. Quæ quantum ad cogni-
tionem, talis est. Natura est effectuum rerum,
vt suas quæque causas representent, in igni-
tumq; est homini (vt paulo ante dicebamus)

1. Cōclusio

ex præ-

ex præsentis effectis causas rimari: qua ratione sunt causæ. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentimus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc visibilia promoueri. Attamen confyderandum est, quod cum Deus nihil agat in rebus, quatenus trinus, sed quatenus vnus (quoniam vt dictum est à theologis, opera trinitatis indiuisa sunt extra) non cognoscitur ex rebus in quantum trinus, sed in quantum vna summa causa, & finis, vnde omnia dimanant, & quo omnia, suo quodque modo & ordine, appetitu tendunt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum philosophos. Quia quod notum est Dei, id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Et quod loquatur de manifestatione per lumen naturæ, planè liquet ex eo, quod sequitur. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Hæc enim sunt, quæ Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempe, vt sit vnus, sempiternæ virtutis, sapiens, bonus, & cætera quæ hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, consistet de illo & prædicat. Cæli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deum optimum speculati sunt. Neque id tantum de Deo agnouere, sed cuncta propter hominem esse, & moueri: hominem verò propter primam causam, quæ est summus omnium finis. Et ideo causæ illi supernæ obedientiam, & rebus bene gestis cultum ab homine deberi. Atque eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonum, & malum: honestum, & turpe: illaque prima vitæ humanæ elementa notissima cernere. Id facias alijs, quod tibi vis fieri: idque ne facias, quæ neque velis tibi. Poteratque demum nosse hominem esse animal politicum, officiaque subinde alijs alijs debere, quibus pax, tranquillaque Respublica in eos consisteret. Ex hoc priori membrò conclusionis de cognitione, consequens, & alterum fit. Sanè quod valeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, seu innata, seu culpa semota, solo natu generali Dei opus aliquod honestum quandoque efficere, & quod esset (vt aiunt) moraliter bonum. Enimvero cognitio rerum agibilium non est à natura sua, nisi propter opus, vt. 2. Ethicor. author est Aristoteles, ergo si potens erat homo, vi intellectus iudicare bonum ho-

nestum: poterat etiam & illud per voluntatem nonnunquam amore prosequi, & amore præstare: saltem quatenus ordinatur in finem à natura præscriptum. Item homo (vt paulò ante dicebamus) natura sua est animal rationale, id est, aptum natum secundum rationem viuere: ergo potest id quandoque vi, & viribus naturæ suæ consequi. Est enim per suam impossibile, vires inesse sensualitati expugnandi rationem, nullam tamen suppetere virtutem à natura homini, vt ratione vicissim superet sensualitatem, cum hoc maxime (vt dicebamus) naturale sit homini, illud autem contra suam naturam. Hanc præmeditationem subternimus aduersus illos, quorum caput fuit Gregorius Arimi, qui inficiantur, posse hominem absque auxilio speciali Dei, vel cognoscere sufficienter, vel efficere bonum opus morale: propterea quod necessarium sit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominum haud oculatè distinguendum inter finem naturalem, & finem supernaturalem hominis. Idem enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum commensuratum naturali fini, id est, quod sit tantum propter honestum. Nam honestum ipsum, nisi mala circumstantia vestiatur, suapte natura, virtute referatur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actu etiam in ipsi referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quod facultas adesset naturalibus rebus cæteris tam inanimis, quam animantibus obtinendi suos ipsarum fines, & tamen dignissimo animalium homini non suppetent à natura sua vires, vt certò in moribus præscripto fine quandoque potiretur. Sanè verò Paulus eo facit philosophos inexcusabiles, quod cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles: quod si opera moraliter bona (vt ius naturæ ostendebat, eiusdemque erat facultas) fecissent, Deus tunc speciali favore & auxilio illis succurrisset; quos illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideo superseedendum est hic, vbi tantum iacimus fundamenta naturalia. ¶ Supponimus huic tamen conclusionem secundam. Non quierat homo ex puris naturalibus, totum naturæ bonum perficere, id est, vbiunque opus esset, bene moraliter agere: At qui huius se ratio protinus profert. Nam cum homo (vt dictum est) etiam in puris natu-

1. ratio

Greg. Arimi.

1. sub 30

quare antiqui philosophi sint inexcusabiles

2. in 2. 2. 2.

Opus moraliter bonum.

Conclu. 2.

Deus agit in quantum vnus.

Toletan. 6. cin. 1.

Rom. 1. A. G. 14. C. & c. 17. F.

Psal. 18.

Notitia philosophorum de Deo.

1. ad m. 1. m. coclu. 1.

1. ratio. Aristot. 2. Ethic. c. 2.

turalibus in continuo esset duello. sensualitatis aduersus rationem, necesse esset rationem, non quidem semper, sed tamen sæpè succumbere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet. Nec solum propter sensualitatis pugnam, verum & propter imbecillitatem corporis, quod licet obediatur obsequio despotico, tamen fatigatur, & lassum non potest ad nutem parere rationi. Quocirca posset homo vnum aut alterum præceptum naturæ seruare, non quidem vt amicitiam Dei commereretur (de qua restatim dicturi sumus) sed quantum ad substantiam operis, vt per bonum opus morale peccatum euitaret. Sed neq; id posset frequenter, vt capit. 2. 2. sumus latius expressuri. Atqui experimentum huius latissimè patet in ijs, qui sunt extra gratiam Dei, & potissimum in infidelibus, qui à numine deserti, per vniuersa vitiorum præcipitia corruunt. ¶ Tertia denique conclusio & assertio de nostro isto homine est hæc. Neutiquam poterat, etiã si nulla præcessisset culpa, vel naturali acumine intellectus apprehendere, vel suis viribus assequi summum illum, felicissimumq; finem, ad què creatus est. Assertio hæc facilis est, quæ ratione naturali demonstratur. Finis enim ille extra, supraq; omnem lineã est, & ordinem naturæ conditæ: eò quòd Deus infinitus sit, omnis autem creatura, limitata, ab illaq; adeò perfectionis abyssus infinitum distans. Vnde (quod ad cognitionem attinet) sicuti sensus ad vniuersalium cognitionem & spiritualium non protenditur, eo quòd sit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis, ita nullus creatus intellectus, vt pote qui finitus sit, immensam illam substantiam potest per se, qualis ipsa est, cognoscere. Et (vt angelum interim mittamus) de homine perspicacior ratio est. Nam cum non possit nisi per sensibilia ad diuinam cognitionem conscendere: & sensibilia hæc, non nisi quatenus vnus est, Deum ipsum nobis ostendant, nõ potest homo naturaliter trinitatem, & quæ sunt personarum propria (in quibus cognoscendis summa illa felicitas posita est) mentis intuitu cernere. Quinimo neque anima corpus exuta, neq; incorporea intelligentia: eò quòd sint limitata virtutis. Veritatis huius firmum testimoniũ est in Esaia, A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absq; te, quæ præparasti expectantibus te. Cum enim humana omnis notitia rerũ, aut disciplina per auditum, aut inuentione per visum acquiratur, & comparatur, significantissimè explicuit propheta, quàm non sit humanæ facultatis, diui-

næ illius substantiæ conspectus. Sed nequis comminisceretur, posse hominem vel animo illam contemplari, adiecit diuinus Apostolus, Neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Dominus ijs, qui diligunt illum. Quod ille dixerat, expectantibus, expressit hic per, diligētibus. Dilectio enim proximum est, iustumq; æternæ felicitatis meritũ, si modo gratia Dei, præueniatur. Subdit verò, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum. Sanè vt admoneret, id, quo per naturã subuehi non valemus, numine nobis obuenerit. Porro hæc causa philosophis fuit, vt cum summa ingeniorum culmina longissimo vsu & arte percoluerint, summamque hominis felicitatem fuerint tam improbè persecutati: tamen id tantum assecuti sunt, quòd practica quidem beatitudo in vsu virtutum, speculatiua verò in substantiarum contemplatione separatarum collocaretur. At qualisnam esset contemplatio illa futura, neque sunt vsquam suspicati. Vnde Apostolus de Christo, Rex, inquit, regum est, & dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest: scilicet naturaliter. Propterea enim appellat illam lucem inaccessibilem, quia soli immortali Deo est peruia, & illis, quos ipse immortalitate donauerit. Quòd si cognitio illius inaccessæ lucis, vbi finis noster actionumque nostrarum scopus abditus est, nequaquam nobis est naturaliter possibilis, & homo, nisi scopum nouerit, nullum illuc intendere, referreque potest officium: ratione naturali colligitur, non esse in hominis facultate positum, vt ineffabile illud præmium vllis possit officijs, aut rebus gestis promereri. Quantacunq; ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullum tamè esset quoquo pacto meritũ, vel amicitia vel gloriæ Dei. ¶ At verò obuiam hinc forsan nobis quispia veniat, quòd felicitas illa supra, finis sit potius noster dicendus naturalis, quàm supernaturalis. Finis enim naturalis cuiusq; rei est, in quem appetitus naturalis propensus tēdit: appetitus autem naturalis noster inclinatur & fertur in illam inestimabilem felicitatem: quia illuc usque quiescere non potest: ergo est finis noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Thomæ, qui super. q. 1. 2. primæ partis distinguunt, quo modo finem illum appetat homo naturaliter. Nam si homo, aiunt, consideretur in suis naturalibus antelumen fidei, falsum est: quoniam neq; potest naturaliter cognosci, neque appetitus ferri in incognitum. Si tamen

1. Cor. 2.

Philosophi nõ cognouerunt veram felicitatem.

1. Tim. 1.

An felicitas celestis sit nobis naturalis.

Calteanus.

conly-

Cōclusio. 3.

ratio conly.

Ex Arist. 2. c. 14. de sens.

Esa. 64.

consideretur perfusus lumine fidei, scopum illum indicantis, tunc verum est, humanum appetitum continuò illuc naturaliter intendere. Isti veruntamen huic fermè declinant, quòd sit finis ille supernaturalis. Et: nisi si non potest ab homine concupisci ex suis naturalibus, nisi præhabita cognitione supernaturali, potius censetur supernaturalis finis, quàm naturalis. Et tamen non enervant efficaciam argumenti. Nam quanuis (vt terminis scholasticis vtamur) nequeat homo actu elicito cupere illum finem, nisi præuia cognitione fidei ipsum reuelantis, si tamè appetitio accipiatur pro inclinatione ipsa; & pondere naturali (quemadmodum graue, dum quiescit; appetit centrum mundi) profectò appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum; quibus lux fidei nondum illuxit, suapte natura illuc fertur. Cuius firmum testimonium est, quòd quantòcùnque potiatur homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus est, esseve potest, quoad æterna illa visione fruatur. Vnde confessio illa Augustino in mētem venit, Fecisti nos Domine ad te, & inquitum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Profectò ita censeo, quòd finis ille simpliciter sit nobis naturalis. Neque definierim finem naturalem esse illum, quem possimus naturaliter assequi, sed illum, quem appetimus naturaliter. Et quanuis non valeamus naturaliter pernoscere, illud esse summum bonum, quòd beandi, satiandiq̄e sumus, inquietudo tamen ipsa humani animi, nullibi citra illum statum requiescentis, fidem abundè facit, illum esse finem nostrum naturalem. Aliàs nullus esset vltimus finis appetitus humani: quòd esset dictu absurdum. Inest ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, veluti est in materia appetitus ad formam. Attamen differt, quòd materia sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat: animus verò noster nullo contentus est bono, citra illud summum: in quò tandem requiescit. Huius videtur esse opinio: nis Scot. in. 4. d. 49. q. 10. vbi ait, quòd appetitus naturalis semper & perpetuò & summè fertur in summam beatitudinem in particulari: licet actu elicito id non possit citra supernaturalem cognitionem. Et eadem est (ni fallor) sententia Sancti Thom. eadem quæ st. 1. 2. citata, articulo. 1. vbi ait, quòd inest homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus confurgit. His enim verbis edocet, perspectis effectibus, naturale desiderium nostrum excitari intuedæ in se causæ. De il-

la enim cognitione per essentiam erat illic sermo. Et. 3. contra gent. capit. 50. multis confirmat, inane esse desiderium naturale, nisi Deum homo videre possit. Quin adiecerim ego desiderium illud naturæ nostræ, quòd in prologo metaphysicæ agnouit Aristot. vbi ait, Omnis homo naturaliter scire desiderat, illic omnino expletum iri (vt est in Propheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rem concludamus, haud negandum est, finem illum esse nobis naturalem respectu appetitus; sed est nihilominus, si assentionem eius spectes, supra vires naturæ nostræ. At verò est aduersus hanc sententiam argumentum minimè debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquem appetitum ingenerauit, cui non simul successerit organa & potiundi facultatem, vt oculatècernere est in animalibus, vbi sua sunt cuique fini & operi destinata membra. Vnde Aristot. in. 2. cæli, Si haberent, inquit, cœlestes orbés vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & potestatem promerendæ, adipiscendæ quæ illius beatitudinis, consequens fit, vt neque habet naturalem appetitum. Aliàs hominem fecisset præ inferioribus creaturis truncum & mancum, atq; adeo peius cum eo egisset, quàm cum cæteris. Ad hoc autem facile respondetur, magis exinde effulgere celsitudinem humanæ naturæ: quòd cum nulla possit esse natura creata, quæ vlla sit proportione ad assequendam felicitatem illam, quæ exuperat omnem sensum: nihilo scilicet eius angelica & humana ad imaginem Dei conditæ, illum haberent pro fine vltimo: & vbi natura nostra deficiebat, illic præstò esset nobis Deus, paratissimus subuenire, nisi nos ipsi renuerimus. Porro si verum est dictum Aristot. 3. Ethicor. quòd ea quæ per amicos possumus, per nos quodam modo possumus, non est cur non dicamus, nos etiam posse & amicitiam cum Deo inire, & eius perfrui conspectu: siquidem tam nobis Deus promptus est, per Christum seruatorem nostrum supplicias ire. Neque illud Aristot. in lib. de cœlo: cœli ra nos facit: tum quia nò dicit, quòd si orbés cœlestes haberet inclinationem ambulandi, haberent organa. Sed si haberent vim: in nobis autem non est abundè vis ad beatitudinem illam, sed inclinatio: tum etiam, quia ipse nihil de mysterijs fidei supernaturalibus nouit. Igitur vt dictorum epilogū faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui hominis lapsi orbitatem & impotentiam, qui gratiæ denique necessitatem in sua radice perpende-

Homo pondere naturæ fertur in felicitatem supernam.

Aug.

Sententia authoris. Finis naturalis q̄ sit.

Scot.

S. Tho. 1. 2. q. 11.

Arist. 1. metaph. Phil. 1. 6.

Argumentum.

Arist. 2. cœli.

Responsio.

Arist. 3. Ethic.

Epilogus.

Christiano-
rū confessio.

pendere, hæc tria asserta de homine in puris naturalibus ante oculos constituat. Nempè quòd nudæ naturæ hominis potestas est, quavis semota culpa & gratia, per generale auxilium bonum aliquod in genere morum naturale facere: quoniam animal est rationale: non tamè valet diu in eiusmodi bono durare, quin sæpè cadat, propter pugnam sensualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamen profusus potest, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod sit meritum amicitiae aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellentiam. Quin verò tertiū hoc fundamentum, quāquam ratione hac naturali supra nixi simus fulcire, minoris tamen est certitudinis, quā ratio vlla naturalis. Ob idq; cuiuscunq; sit ratio ponderis, hoc tamen fixum est christianis & firmum, tanquam fides catholica. Puta quòd in diuinum consortium nemò, nisi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ cap. ult. 2. lib. copiosius congesta dilucidauimus.

De statu hominis in iustitia originali.

Cap. 5.

Duz opinio-
nes de pri-
mo statu ho-
minis.

His facilis gradus est ad illum felicem statum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam patrum, q̄ posterorum theologorum sententia, creatū fuisse in iustitia originali: an verò fuerit creat⁹ in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit vt neque de ratione ipsa & definitione originalis iustitiæ consentiant vniuersi. Sunt enim inter Theologos, qui negant angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillelmo Altisiodorensi, & Hugoni de Sanct. Victore libr. 1. de sacra. p. 6. Eandem sententia est Alexander de Ales. 2. par. quæst. 96. & Bonauentur. & Scot. d. 29. libr. 2. & Marsil. eo. libr. quæstio. 17. & alij. Sunt verò contrā, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorum fuit antiquus Præpositius, & Sanct. Thom. 1. part. q. 95. Durand. libro. 2. d. 20. & alij minimè pauci. Et planè existimo fuisse opinionem Augustin. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatum, absq; gratia gratum facien-

te. Sed Sanct. Thom. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimò iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsan (vt postea explicabimus) rem vnā eandemq̄. Primum autem qui rationem originalis iustitiæ dilucidè nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura homines exponebamus. Primus enim erat, quòd in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet operari secundum rationem, pateretur homo ille permagnam difficultatem: tum propter concupiscentiam ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quòd per nullum opus naturale, quantuncunq; & qualecunq; genere suo esset, commereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinionis, separanter iustitiam à gratia, constituunt iustitiam originalem tantum esse sanitate naturæ, aduersus priorem defectum, gratiam verò debuisse aiunt recipi in illo statu, sicuti in nostro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed Sanct. Thom. ait, vtrunque beneficium hominem suscepisse in sua conditione: & ad operandum secundum rationem, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum vtranque opinionem, non venit specialis virtus, quæ inter cardinales adscribitur, vnicuique ius suum tribuens: neque verò talis iustitia, quali nunc iustificamur, quæ est gratia remissionis peccatorum. Sed iustitia originalis, est reëctitudo quædam totius hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus sensitui ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiast. 7. designatur: vbi scriptum est, Fecit Deus hominem reëctum. Nempe vt sensualitas nullam rationi molestiam inferret, neque corporea membra defatigarentur, vbi vellet illis homo vti: atque adeò ratio nunquam inærturbata, continenter esset Deo intenta. Et quoniam per originem iustitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Qua modo ratione contraria culpa, originalis quoque appellatur. Differt tamen inter præfatas opiniones, quòd secundum Scotum & suos, iustitia non faceret rationem esse ita Deo intentam, quasi esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc enim munus est propriū gratiæ: verum eatenus intenta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostra. Vnde Scot. donum, inquit, illud iustitiæ non

Ratlo orig.
iustitiæquid sit
origi. iust.

Ecclesi. 7.

Vnde dicitur
origi.Discrimen
opinionum.

Scot.

opor.

oportet fuisse principium meriti; sed erat com-
paratione ad gratiam excedens, & excessum.
Excedens quidem, quia per illud firmius vo-
luntas coniungebatur Deo, quam per gra-
tiam: siquidem nullam patiebatur molestiam
à sensualitate, nec grauedinem à corpore.

Gratia verò simpliciter est excellentior, eò
quòd ipsa coniungit fini, vt bono superna-
turali, & vt supernaturaliter per meritum at-
tingendo: non sic donum iustitiæ: quòd tan-
tùm coniungebat illi bono, vt conuenienti,
& delectabili. Hæc Scot. At Sanct. Thom.
in illo verbo Ecclesiastes. 7. Fecit Deus homi-
nem rectum, agnoscit integram rectitudi-
nem, sanè qua Deo homo subiectus esset
per gratiam, ideoque vires inferiores ratio-
ni, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia
paulò fusiùs, tum sacrorum elogijs, tum ra-
tionum probabilitate perpendenda. Atque
illud quidem prius, quòd commune est Pa-
tribus omnibus & theologis: nimirum de ius-
titiâ originali. Nullus enim in diuinis elo-
quijs apertus videtur esse locus, non solùm
quòd possit constitui iustitia illa originalis, verùm
quòd mentio fiat illius aliqua. Cum ergo quæ
super naturam sunt, ex sola sacra scriptura
sint stabilienda, videtur iustitia illa absque
vllò firmamento consistere. De hominis nan-
que creatione, id penitus legimus, quòd ef-
fecerit eum Deus, ad imaginem & similitu-
dinem suam, quòd posuerit eum in paradiso
voluptatis, imago autem & similitudo,
ex vi sensus literalis, id tantùm adfert intel-
ligentiæ, quòd fuerit ratio, & libero ar-
bitrio insignitus: paradisos autem volupta-
tis, ad vitam prorsus corpoream pertinebat.
Igitur cum natura brutæ & sensualitatis sit, præ-
ter rationem, præterque modum vllum, im-
petu ferri in sua objecta naturaque sit vo-
luntatis, condelectari sensibilibus volupta-
tibus; vnde colligitur, quòd ita fuerit vel sen-
sualitas refrænata, vel voluntas ab eius in-
cursionem libera, vt in illo statu, summa illa
tranquillitate frueretur homo? Et eodem fer-
mè modo hæsitabit quispiam de peculiari o-
pione Sanct. Thom. & aliorum astruen-
tium fuisse etiam creatum in gratia. Ad hæc
nihilominus respondetur, quòd quauis in
sacra pagina non tam extet expressa fides de
iustitiâ originali Adæ, quam de originali col-
pa nostra (hanc enim Paulus patenter enun-
tial, vt postea patecet) non tamen caret fun-
damento scripturæ diuinæ: iuxta Sanct. Pa-
trum expositionem. Atque eadem testimo-
nia, quibus statuitur iustitiâ originalis, simul

& illi sententiæ suffragantur, quòd iustitia,
vel fuerit ipsa gratia, vel fuerit eiusdem indi-
uiduus comes: quam obrem vt inque vnà cor-
roborantur. Locus ipse imperius ex Genesi
modo citatus, quauis non id fortè rigore ser-
monis, bono tamen intellectu, non modò si-
gnificat hominem, cum ratione & volunta-
te fuisse creatum, sed cum ipsis etiam eisdem
potentijs inclinatis ad bonum, & ad Deum
ipsum. Etenim cum Deus vniuersis quæ plas-
mauit, indiderit suis ipsius affectum & inclina-
tionem: atque adeò omnia fecerit sibi, pro cu-
iusq; gradu, & modo amica, hominem quem
ad sui imaginem & similitudinem, sui que con-
fortij capacem efformabat, vero similitum
est, vt produxerit, non solùm cum omni pro-
pensione ad se, & absque vlla declinatione
ad malum (quo secundum auctiores primæ
opinionis completur ratio iustitiæ origina-
lis) verùm & sibi fecerit amicum, quòd ad
gratiam attinget, quam Sanct. Thom. & alij
rationi eiusdem iustitiæ adiungunt. Vnde Ec-
clesi. 17. Deus, inquit, creauit de terra homi-
nem, & secundum imaginem suam fecit illum,
& secundum se vestit illum virtute, id est, gra-
tia & charitate sui. Et Paul. ad Col. 3. Expoliat
vos veterem hominem cum actibus suis,
& induentes nouum eum, qui renouatur in
agnitionem, secundum imaginem illius, qui
creauit eum. Vbi renouationem per gratiam,
appellat renouationem imaginis, in qua crea-
tus est homo. Atqui ex altero loco paradisi
voluptatis, sumitur etiam argumentum. Cum
enim locus sit iudicium locati, paradisos vo-
luptatis, præ se fert, in summa felicitate posi-
tium fuisse hominem, quæ extra còspectum
Dei sub celo esse potest. Talis autem felici-
tas esse nequiverat, vbi caro insultaret contra
rationem, sanè ex cuius conflictu, non pote-
rat non extare homini, tum periculum, tum
etiam grauis molestia. Tertius locus, atque
adeò in hac causa vsurpatissimus, est ille Ecce-
siastes. 7. Fecit Deus hominem rectum, & ipse
se infinitis immiscuit quæstionibus. Vbi quæ-
stionum voce designantur perplexitates om-
nes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab
agitudine corporis accidunt. Ex quo col-
ligitur, in ea rectitudine rationis fuisse crea-
tum, vbi nulla esset à sensualitate perturbatio.
Quòd intelligunt doctores nomine iusti-
tiæ originalis. At verò in expositione huius
loci incipiunt dissentire supradictæ opinio-
nes. Alij enim dicunt fuisse creatum rectitu-
dine duntaxat, relata ad finem naturalem, que
est operari secundum rationem, & ad Deum

Testimoniū
primū iust.
orig.

Ecclesi. 17.

Col. 3.

Testimoniū
secundum

Testimoniū
tertium.

Dissidū do-
ctorum.

(vt ait

Thom.

Vix apertus
est locus de
iustitiâ origi-
nali.

Gen. 1.

Constabil-
ter inia de
iust. orig.

(vt ait Scotus) tanquam ad bonū conueniens, & delectabile. At S. Thom. & ceteri interpretantur de perfecta rectitudine, quæ complectitur amicitiam Dei. Operæ pretium ergo fuerit verba S. Th. subijcere. 1. p. q. 95. quæ sunt hæc: Quidam dicunt, quod primus homo non fuit creatus in gratia: sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata, antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates attestantur hominem in statu innocentie gratiã habuisse. Sed quod fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere rectitudo ipsa primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Ecclesiast. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quoad enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur, vt August. dicit. Manifestum est autem, quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis. Alioqui post peccatum mansisset: cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatum permanerint: vt Dionys. dicit. 4. ca. de di. no. Vnde manifestum est, quod & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Nō enim potest esse, quod effectus sit potior, quam causa: vnde Aug. dicit. 13. de ciuit. Dei, q̄ postea quam præcepti facta transgressio est, confestim gratia deferente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum in obedientis carnis suæ tanquam recipiam poenam inobedienciæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Hæc S. Thom. Vbi in verbo illo, Fecit Deus hominem rectum, agnoscit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porro autem hoc primum hic notandum est, quod quoniam quidam hic interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non esse, quod iustitia originalis fuerit idem quod gratia gratum faciens: sed quod gratia erat radix iustitiæ, forsitan alia est mens S. Thomæ. Nempè quod iustitia originalis nihil aliud fuerit, quam gratia maioris hac parte dignitatis, quam gratia nostra: nempe quæ non modo hominem faceret gratum Deo, sed sensualitatem compesceret, & corpus roboraret in obsequium rationis: vt tranquilla voluntas subderetur Deo. Idq; videtur esse planè ex

sententia Augustin. Ex quibus verbis concludit sic Sanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, q̄ per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Per gratiã, inquit, per eam nimirum, qua ratio subdebatur Deo. Quapropter prima. 2. quod de gratia sentit, quæstio. 110. id est de iustitia originali adstruxerat quæstio. 83. nempè quod sit habitus inherens essentiæ animæ. Et. 1. pri. quæstio. 95. ait, quod rectitudo voluntatis in ordine ad Deum, est quasi formale in iustitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, est quasi materiale. Vbi sentire videtur, eiusdem fuisse habitus, tres illas rectitudines constituere. Ac denique cum modo nobis in remissione peccatorum non restituatur iustitia originalis, sed gratia, ipse in. 2. sententia distinctio. 3. 2. quæstio. prima ait, quod restituitur nobis iustitia originalis in baptismo, quod ad formale: quod in sententia, perinde est ac si dixisset, Restituitur gratia, illam habens virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamē eam, qua vires tunc inferiores submittebat superioribus. Subnotabimus tamen locum capitu. sequenti. vbi videtur sentire iustitiam distingui à gratia. Ob idque nihil moror, fuerint ne idem habitus, dummodo fuerint inseparabiles: ita vt quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam in iustitia: & quia perdidit gratiam, expoliatus quoque fuerit iustitia. Mox aduertendum est, quod secundum neutram opinionem, negandum est, quin Adam ante peccatum habuerit gratiam: vt hic adnotat Sanctus Thom. propter plurimas sanctorum authoritates, id attestatum. Sed notandum est demum, vt opinio Sancti Thomæ fuerit August. Siquidem confirmat suam sententiam illius testimonijs. 13. de ci. Dei. Et quoniam omnes fatentur eandem fuisse conditionem angelorum & primi hominis, expressè etiam citat eundem, libr. 12. vbi ait, quod Deus simul erat in angelis, condens naturam, & largiens gratiam. Adde quod de corrept. & grat. cap. 10. vbi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adam, æquiparat angelis hominem: dicens, quod sicut illi fuerunt beati, id est, in gratia Dei, antequam caderent: in qua nisi per liberum arbitrium cecidissent, fuissent per gloriam confirmati, ita Adam creatus fuit in beatitudine, vt posset non peccare, in qua translatus in cælum, fuisset confirmatus, si in illa peccauerat. Nunquã autē eum appellasset beatum absq; gratia Dei. Et cap. 11. exponens quomodo iuxta verbum Ecclesiæ. Fecerat Deus homi-

nem.

S. Tho. 1. p. q. 95. ar. 1.

Eccles. 7.

Iustitia & gratia inseparabiles.

Sententia Augustini de iustitia.

Iustitia originalis eadem res, quæ gratia caret.

nem, rectum, ait, quòd dederat ei bonam voluntatem: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autem voluntatem nulloquam Aug. appellat extra charitatē. Quin verò nomen ipsum rectitudinis, atque adeò nomē iustitiæ originalis, præ se manifestè ferunt gratiam & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici potest, nisi qui intentionem in eum habet fixam, qui finis est summus noster? Quæ autem iustitia, nisi in ordine ad Deum, qui prima regula est vitæ nostræ? re vera in sacris biblijs, nulla alia simpliciter cēsetur iustitiæ nomine, nisi qua iusti sumus apud Deum, ut ex Paulo Ro. 4. colligitur. Neque iustitia originalis quicquā detrit aut minuit de ratione iustitiæ, sed potius auget: quare & gratiam in se includit. Ad hæc Aug. in Enchir. cap. 104. Primum, inquit, hominem Deus in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset, eumque; opportuno tempore sine interpositione mortis ad meliora perducere, si præscisset perpetuam voluntatem, in qua factus erat, habiturum. Profectò nomine salutis absque ulla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Postremum autem locus, unde fides constabitur iustitiæ originalis, ille ipse est, ubi nos Paulus erudiuit de culpa originali. Est quæ argumentum huiusmodi, Primo peccato Adæ, omnes peccauimus, ut habetur Roma. 5. quod de nullo alio peccato, vel eiusdem Adæ, vel aliorum parentum affirmatur: ergo aliquod tunc donum diuinum & beneficium natura nostra perdidit, quod pro omnibus nobis Adam receperat, alias cur magis illo delicto deliquisset tota natura, quam peccatis alijs: illud autem beneficium, esse non potuit aliud, quam relictio naturæ, & possibilitas non peccandi. Cum ergo causa peccandi, nobis præcipua sit pugna carnis cum ratione, fit, ut homo fuerit creatus absque illa rixa, ne, cum peccaret, inde prætexeret sibi excusationem. Illud autem beneficiū ratione superius dicta, dicitur originalis iustitia. Et confirmatur argumentum ex eo quod ait Paulus, mortē pertrāsisse in omnes homines, propter peccatum Adæ, in quo omnes peccauerunt: mortis enim vocabulo, omnis corruptio carnis subijcitur: porro verò appetentia sensus aduersus rationem, corruptio quædam carnis est: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa sit homini naturalis (ut cap. 3. explicuimus) colligitur, cum dono aliquo supernaturali iustitiæ, fuisse hominem creatum ad comprimendam sensualitatem, continendamque intra rationis metas. Idem nobis suggerit Paulus Roma. 7. ubi conquestus de conflictu carnis aduersus

spiritum, subdit. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? huc nimirum alludens, quòd nisi corpus factum esset mortale per peccatum; nunquam suborta fuisset repugnatio illa carnis aduersus spiritum. Cuius vel illud testimonium est, quòd ab ipso statim momento peccati cœpit homo de pudento motu carnis erubescere. Egrègiè ergo August. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum possibilitate peccandi, & possibilitate non peccandi: atque adeò probat Adam fuisse creatum in iustitia originali, quæ erat possibilitas non peccandi, ex eo quòd habebat tunc possibilitatem non moriendi. Trahat enim quætionem hanc expressè de corrept. & gra. cap. 10. & duobus subsequentibus; qualis scilicet fuerit creatus. Et respondet, quòd sicut est duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera, qua non potest mori: quarum primam habuit Protoplastus in statu innocentie, atque alteram habituri sumus omnes in gloria: ita est duplex impeccabilitas. Prima, qua potest homo non peccare, & in illa creatus fuit homo quando creatus est rectus: altera verò, qua non potest peccare, & illa erit nobis in patria communis cum angelis. Per peccatū autem, ut amisit immortalitatem, ita amisit impeccabilitatem, id est, possibilitatem non peccandi. Et quoniam lucta carnis aduersus spiritum, causa est peccandi, cōcludit, quòd homo in illo statu nunquam pateretur talē rixam, sed eam incurrimus per peccatum Adæ. Eandē veritatem cōstituit cōtra Pelagiū Hyp. lib. 3. dicens, quòd nunc non sufficit homo per liberum arbitrium implere quod velit. Sed id potuit protoplastus, cum voluntas sana erat ante culpam: per quam culpam homo perdidit illā possibilitatem. & paulò inferius, Deus, inquit, fecit hominē ab initio, & reliquit eū in manu consilij sui. Et subdit, Quid est autem in manu consilij sui, nisi in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata seruare voluisset. Et paulò inferius, Lapsus autem culpa sua, per propriam voluntatem surgere non valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo August. quòd ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare si vellet, alias misericordissimus Deus iniuste posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi planè videtur sentire: quòd fuerit infusus gratia gatum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritorie,

Nomē iustitiæ gratiæ significat.

August.

Postremum testimonium.

Confirmatio argumenti.

Roma. 7.

Mortalitas & immortalitas, posse peccare, posse non peccare.

Aug. de cor. rep. & gra. c. 10.

Eccles. 1. 5.

Dubitatio.

torie, & faciendi quicquid voluit: quam, ait, habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam, & modò non posse, nisi per Christum recuperare. At meritissimò quicumque hìc hãrebit animo, de ista possibilitate non peccandi. Si enim intelligatur, quòd homo ante peccatum per se poterat non peccare absq; auxilio Dei, falsitas est, vt ipse admonet Augu. loco citato de correptione & gra. cap. 11. vbi de primo homine ait, Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quẽ reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono. Et paulò inferius, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini quàm primũ facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non vtique sua culpa cecidissent. Hactenus ille. Si autem illa possibilitas peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eãdem homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus, opem ferre cuiusq; volenti se conuertere. Et ideo quãuis per se nemo possit conuerti, tamen propter eiusmodi possibilitatem ex adiutorio Dei peccatum est illi, qui non conuertitur. Sed responsio est, quòd primo homini data sunt auxilia per modum habitus: itaq; ex lege & conditione illius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum erat illi, vt sufficere posset absque hoc quòd expectasset nouũ subsidium ad omne bonũ, quòd voluisset. Verba sunt in forma Aug. li. 3. Hyp. Et quia ad complendum omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis: ad complendum autem meritorie, necessaria erat gratia: vtrunq; recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optimè Aug. pares fecit in autoritate proximè citata, hominem & Angelum, pro sua vtriusq; natura.

Angelus nõ
indigebat iu
stitia orig.

Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus constabat cõtra se mutuò pugnantibus, non indigebat iustitia originali, id est, sanante naturam, sed gratia subleuante ad meritum gloria: homini verò vtriusque beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatem, est perdidisse dona illa. Quare qui est in peccato originali, non potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodum Adam in sua creatione recepit gratiam & dona, quibus posset implere legem, quam erat suscepturus, ita & qui in Deum conuertitur, recipit ab ipso gratiam per Christum ad complendam le-

gem quam suscipit, vt patet in baptisimo. Non tamen qualis fuit in Adam, quia non recipit sanitatem naturæ, quæ nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequenti bus fusiùs. Institui paulò prescius hunc locum versare, tũ propter catholicos theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiune, vt quibusdam appareat, non esse rem adeò certam: tum quia cum Protestantes in illo bello imperatorio, in comitijs Ratisponensibus ab illis proposito, initium inde fecissent, quòd Adam fuerit creatus in iustitia & gratia, & altiori cognitione Dei, quàm nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reiecit, ac si esset contra communem opinionem, & contra Augu. Potuisset enim, vir aliàs non infimè doctus, multum de rigore illo censendi remittere. Nam Aug. apertissimè loquitur pro sententia de gratia Adæ, vt palàm fecimus. Et sicubi aliqua dicit, quæ videntur contrafacere, cuncta legitimè exponit, dissoluitq; S. Thom. loco citato. Igitur sapienter S. nostra Synodus Tridentina sessi. 5. can. 2. pronuntiauit, Adam accepisse sanctitatem (id est gratiã) & iustitiam. Rationem verò authores aduersæ opinionis, vnicam hanc pro se adferunt: nempe quòd sit congruens vnicuique rei, vt suum quæque finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tam angelus, quàm primus homo per propria opera liberi arbitrij debuit se ad gratiã disponere, quemadmodum vsu modò venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua est, quinimò cõtrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis enim hominis & Angelii (vt supra dicebamus) non est gratia, sed beatitudo cœlestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benignissimus ac prouidentissimus Deus terræ & lignis, cunctis deniq; simul dum conderet, virtutes ingenerauerit, vt sementem vnũ quodlibet faceret in genere suo, qua via suos quæq; res assequerentur fines, optima ratione colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam felicitatem meritorum accessione perduceretur. Sane vt non solum non haberet excusationem peccati, verum laudes Deo deberet immensas, quòd qui ad finem se, tam suæ naturæ excellentem creauerat, semen quoque illius in eadẽ natura iecisset. Respondetur ergo, quòd gratiam primã non contulit primo homini Deus per motum & præparationem liberi arbitrij, vt nobis libera fungentibus voluntate, sed simul (vt ait Aug.) fuit condens naturam, & largiens gratiam, quasi per modum naturæ. Hoc enim

Protestantes.

Eckius.

Synodus
Trident.Argumentũ
cõtrariæ opti
onis.

Solutio.

Gratia,
Adæ absque
dispositione
collata.

enim designat oratio, creari in gratia. Quem admodum illis dicendum est, de sacratissima virgine, qui tenent fuisse conceptam in gratia. Hæc deniq; sententia, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimum probatur, & confirmatur ex illo loco Pauli, Iudicium ex vno in condemnationem: vbi docemur condemnandos homines ratione originalis peccati, etiam si nullū accumularent actuale. Cum ergo condemnatio præ se faltem ferat expulsio nem à regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissimè colligitur, naturā totam in Adam recepisse ius regni, aliās non esset expulsio: ius autem nō acquiritur, nisi per gratiam gratum facientem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendam per originem. Nanque si per dispositionem postea suscepisset, esset beneficiū personale: quod non per generationem, sed simili dispositione acquisituri essent etiam posteri.

¶ Fiunt tamen ex his reliqua dubiola quædā de iustitia originali. Primum. An tranquillitas illa rationis esset per hoc, quod caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quod voluntas, absque vlla se tristitia & difficultate intra rationis fines cōtineret, quicquid caro concupisceret. Hæc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multo est tamen magis rationi consentaneum: quinimò ita secundum Paul. Ait August. loco iam citato, de correp. & gra. quod nihil caro concupisceret aduersus spiritum, sed ducatum sequeretur iugiter rationis, siquidem hoc Paul. propter peccatum innuit nobis obuuisse. Quare vel gratia ipsa comprimeret concupiscentiam, vel ratione gratiæ & iustitiæ infusæ essent virtutes, & in appetitu, & in voluntate, vt quælibet potentia quietè inferuiret rationi. Non quod iustitia originalis esset in voluntate, sed ipsa (vt ait S. Thom.) quoniam erat donum totius naturæ, transmittendum per generationem, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tamen committarentur in potentijs virtutes, sicuti modo contingit in infusione gratiæ.

¶ Alterum dubium est, Vtrum omnia bona collata Adæ, traicienda fuisset cum natura per generationem in posteros. Huius tamē facilis est responsio, quod secundum illos, qui censent in iustitia tantum absq; gratia fuisset creatū Adam, illa tantum fuisset traducenda per generationem. Nam sola illa fuisset donum totius in vniuersum naturæ: gratia verò esset beneficiū personale, quod Adam recepisset per suam dispo-

sitionem, & ita deinceps quicquid. Sed secundum S. Thom. gratia etiam ipsa erat donum totius naturæ, & ipsum cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuisset infusa simul cum anima in conceptione prolis. Et est validissimum argumentum in hanc sententiam. Nam cum status ille longè esset præstantior statu culpæ, nulli debet esse dubiū, quin ante vsum rationis, paruuli recepissent gratiam, & cum nullo opus erat tunc sacramento, quia nulla præcedente culpa, nullus futurus erat redemptor (vt in de correp. & gra. expressè ait August.) nulla est ratio, cur non fuissent tunc homines concepti in gratia, siquidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imò maiori ratione fit, vt ipse primus parens fuerit creatus in gratia. Neque inde fit cōsequens, vt gratia esset forma naturalis, & non donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, non tamen ex vi generationis, sed gratuita voluntate dei, quandiu nullus transgrederetur eius mandata. Id quod alij aduersæ opinionis dicere etiam habent de iustitia originali. Et patet exemplum de gratia sanctissimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis, etiam si fuerit cum illa creata. At præter donum illud gratiæ & iustitiæ alijs etiam cumulat est propriè dotibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolem transmittendæ. Enimverò quoniam creatus erat tanquam humani generis in vtroque homine principium, porro vt genus nostrum, & vita anima li propagaret, & moribus institueret, diuinæ providentiæ congruebat, vt sicuti cum ætate iusta, & corporis robore firmum plasmeret; ita & animæ scientijs & virtutibus imbueret; quantum erat orbi gubernando necessarium. Quocirca vniuersis iuxta cuiusque naturam & qualitatem dedit nomina. At verò filij deinceps paruuli erant, vti modò, & absq; vfu rationis procreandi. Qui vnà cum ætate, rerum cognitione, ac morum cultura proficerent. Habuissent tamen omnes fidē notitiāq; dei viuaciorem, præstantioremq; nostra. Sed de his satis.

¶ Postremum deniq; dubiū est. Cum esset in primis parentibus ligata concupiscentia, quomodo potuit Eva concupiscere esum ligni scientiæ? Verum ad hoc pluribus respondere, esset lineam præsentis instituti exilire, satis est, quod non commissum est primum peccatum propter obliquam concupiscentiam cibi, at præcessit peccatum superbiæ, quo voluit seducta Eva scire, vt Deus, bonum & malum.

Gratia transfunderet in posteros, secundum Thom. scdm oēs iustitia originalis.

Dubium primum.

Subiectum iustitiæ.

Dubium secundum.

Quales essent procreandi filij.

Postremum dubium.

Quid

Quid homo in statu naturæ integræ naturaliter poterat bonorum operum efficere. Caput. VI.

Vbsequitur vt iuxta institutum nostrum perscrutemur, quid in natura integra homo poterat naturaliter, scilicet cum solo auxilio generali Dei, exequi in bonis moribus: quid itaque esset, vbi auxilio speciali indigeret. Atqui de illo statu nō est profus censendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adam perornatus. Habuit enim (vt modò dicebamus) peculiaris bona plurima quæ non essent deinceps posteris communia: ratio illius status libranda est ex cōmuni lege, quæ duratura erat in tota progenie, nisi intercessisset peccatū. Et præterea alia ratio est de statu iustitiæ originalis, si eodem nomine cōprehēdatur gratia gratū faciēs: alia verò si præcisè intelligatur iustitia sanans naturam in ordine ad finem naturalem. Quāobrem vt luculentior sit disputatio, dum quærimus de statu iustitiæ originalis, solum intelligimus hominē cum dono sanante naturam, semouendo cogitatione gratiā ad supernaturalia eleuantem. Ita etiam distinguit ipse S. Thom. 1. 2. q. 109. vbi quærit, quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id est, homo, tum gratia carens tum etiam culpa, naturam tamē fortitus validam. Cōnumerabatur enim tunc donum illud iustitiæ inter naturalia, quāuis esset gratuitum: quia tantum obfirmabat naturam in ordine ad finem naturalem, vt sæpe explicatū est. Nam si intellexisset meram naturam, de qua locuti sumus cap. 3. & 4. non asseruisset, quod posset seruare præcepta omnia, & diligere Deum vt iam modò dicturi sumus. Atqui hoc loco videtur alludere eo S. Tho. quod gratia & iustitia distinguerentur, vt res duæ. Nisi dixeris satis esse ad illum glossandum, quod sint rationes distinctæ eiusdem habitus. His deliberatis, facillimum est constatare, quò vires humanæ in illo statu pertingerent in moribus. Quod quinq; propositionibus perspicuum fiet. ¶ Sit ergo prima. Nullatenus posset tūc homo per iustitiam originalem, si gratiam gratum faciētem secernas, opus vllum facere, amicitia dei, coelestiq; hereditate dignum: quinimò neq; ad gratiam se parare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc in propatulo est. Quoniā iustitia originalis secundum hanc rationem, solum esset naturæ sanitas in ordine ad finē facultati naturali præscriptum vt citra molestiam sensualitatis & grauedinē corporis operaretur homo secundum rationē:

finis autem, qui in amicitia & gloria Dei positus est virium omnium naturalium cacumina infinitum transcendit vt supra dictum est, isq; proprium est idcirco opus Dei. Considerandum hic tamen est obiter, quod gratia necessaria tunc hominibus non fuisset per meritum Christi. Etenim Christus solum venit saluum facere quod perierat, vt quem posuit Deus propitiatorē pro peccatis, qui à seruitute nos peccati redimeret: ob idq; vbi nullum fuerat peccatum, non opus erat illo redemptore: vt ait August. de correp. & gra. cap. 11. Erat nihilominus necessaria gratia Dei & auxilium propter impossibilitatē cuiusque naturæ creatæ, ad finem illum assequendum. ¶ Secunda propositio. Poterat homo in illo statu per sua naturalia, tum cognoscere, tum vel le & operari totū bonum suæ naturæ proportionatū, puta agere secundum rationem, in ordine ad Deū, quatenus finis est naturalis boni. Conclusio est S. Tho. 1. 2. q. 109. à qua nullus theologorū dissentit. Distinguit enim illic de homine naturæ integræ: affirmans, quod poterat per sua naturalia facere totū bonum sibi proportionatum, quale est virtutis acquisitæ: non tamē bonum excedens, quale est virtutis infusæ, nisi suffultus gratia. Quare miror illos, qui sensum Thomæ eò detorquent, quod non possit bona naturalia facere absq; auxilio speciali: propterea quod ait, id non potuisse sine auxilio dei mouētis. Enimuerò vbi ait, per sua naturalia, propalam explicat se loqui de auxilio generali: quod (vt ca. 2. exposuimus) inter causas refertur naturales. Quod autē facere nequit homo sine auxilio speciali, nunq; pronunciat fieri posse ab illo per sua naturalia. Sed præterea probatur assertio hæc ex dictis ca. 4. Cum homo sit animal rationale, naturæ suæ insitum est operari secundum rationē, propter Deum, quatenus naturali luce innotescit esse finis omnium: tamen si per renitentiam sensualitatis quandoq; cohibeatur iustitia autē originalis medicina erat huius morbi, in suo vigore naturā præseruans, valebat ergo absq; alio peculiari auxilio præstare vniuersum bonū, quod suæ esset naturæ proportionatum. Itaq; differentia erat inter hominē in puris naturalibus, eundemq; in statu innocentia, quæ est inter infirmū & validum, sanē q; ille (vt supra prælocuti sumus) potens erat opus aliquot moraliter bonū natura sua efficere, non tū continenter omne, at in statu innocentia omne quidem & semper. Atqui eodē discrimine differt homo lapsus ab eodē in statu innocentia: vt auctor est loco citato S. Tho. & latius nos disputabimus

De statu innocentia quomodo loquendum.

S. Thom.

Gratia & iustitia, an distinguerentur secundum Thom.

Prima propositio.

S. Tho. 1. 2. q. 109 art. 2.

Ead. q. art. 6. & 5.

Gratia adæ prima non fuit ob meritū Christi.

August.

2. Propositio.

S. Tho. 1. 2. q. 109 art. 1.

Cōfirmatio conclus.

Differentia inter tres hominis status.

1. Proposio. tabimus ca. 20. ¶ Tertia propositio. Poterat
 2. Th. 1. 2. q. tunc homo, seclusa etiam gratia gratum faciē-
 109. art. 4. te præcepta oīa legis naturalis explorare, quin
 inō cauere à prohibitione illa esus ligni scien-
 tiz, quātum ad substantiā operū. At quoniam
 Lutherani similem statuimus cōclusionem cap. 22. de ho-
 mine lapsō: de qua nos Lutherani acerrimē ob-
 iurgant: nempe quōd veluti Pelagiani doce-
 mus catholici, posse hominē seruare mandata
 viribus naturalibus, adnotāda est solēnis theo-
 logorum distinctio. Implere præcepta Dei bi-
 fariam vsu venit. Vno modo, quantū ad sub-
 stantiā operū: prout scilicet operatur homo
 iusta, & honesta, quæ genere suo bona sunt,
 absq; vilo prauo fine aut circumstantia. Et hoc
 re vera potest homo per suæ naturæ facultatē.
 Scilicet solo generali Dei cōcurfu: vt, q. citata.
 arti. 4. S. Tho. & theologi omnes vno animo
 affirmant. Atqui ratio est, quia omnia opera
 legis tam naturalis q̄ diuinæ, atq; etiam huma-
 næ, si modō iusta sit, est secūdū rationē: quin-
 imō lex idem pollet, quod rationis regula, ad
 quam sunt opera nostra exigenda & collimā-
 da. Cū ergo homo, animal sit rationale, om-
 nia huiusmodi opera, natura sua, potest facere.
 Interest tamen, quōd homo in statu innocen-
 tiæ, propter integritatē naturæ, cūcta valebat
 præstare, sed in puris naturalibus, & in statu
 naturæ corruptæ, nō item, nisi leuiora & pau-
 ciora. At verō aliter vsurpat hoc quod est ser-
 uare præcepta: nempe, nō solū quantum ad
 substantiam, sed etiam quantum ad modum.
 Quod alij dicunt, quātum ad intentionem dei
 præcipientis, vnde omnes deriuantur leges.
 Quæ quidem intentio est, vt, sua suffulti gra-
 tia, per merita impletionis legis adispicamur
 Math. 19. præmia æterna: iuxta illud Euangelij, Si vis ad
 vitam ingredi, serua mādāta. Atq; hoc modo
 accipitur, vbi eūq; simpliciter dicitur, imple-
 ri mandata Dei: prior enim est modus im-
 plendi imperfectus. Et isto modo, nec in sta-
 tu naturæ, nedum in hoc nostro, adimplere ho-
 mo vel minimū potest absq; gratia gratuito
 nos prius cum Deo reconciliante. Cuius con-
 trarius fuit error Pelagij. Hæc est sententia, à
 qua nullus abscedit theologus. Quam cū co-
 piofius à nobis, exactiusque de homine collap-
 so cap. 22. sit cōfirmanda, satis hic fuerit enū-
 tiasse. Dixerim, præcepta iuris naturalis: quō-
 niam cognitionē fidei supernaturaliū habere
 neq; homo potuit, neq; verō angelus, citra spe-
 ciale auxiliū Dei. ¶ Assertio quarta. Sufficiens
 quoq; fuerat homo in flore originalis iustitiæ
 alia seclusa gratia, diligere deum super omnia,
 naturali dilectione: nō tamen, ita vt esset meri-

toria, & Deo accepta ad vitā æternā. Conclu-
 sio est pariter S. Tho. q. citata. 1. 2. ar. 3. Cuius
 idcirco solius testimonium profero, quōd ne-
 mo sit theologorum, qui non in eandē senten-
 tiam subscribat. Atqui demonstratur sua ipsius
 ratione. In illo statu, seclusa gratia, virtute ho-
 mo poterat naturali bonum totū exequi, qđ
 sibi esset cōnaturale: talis autē est dilectio Dei
 super omnia: ergo illa erat sibi à natura possi-
 bilis. Secunda præmissa, sic ex media natura
 rerum exprimitur. Vna quælibet res ita nata
 est appetere & agere, vt nata est esse (senten-
 tia est Aristot. 2. physic.) omnes autem creatu-
 ræ, suo quæq; ordine sunt propter Deum: er-
 go omnes se suo modo diligunt propter deū:
 vt author est Dionys. in lib. de di. no. vbi ait, qđ
 Deus conuertit omnia ad amorem sui ipsius.
 Vnde cū, natura tunc sana, nulla esset illece-
 bra, aut res alia, quæ ipsam à sua inclinatione
 remoueret, cōsequens fit, vt se homo illa eta-
 te, & sua cūcta officia in deū referret, quod est
 ipsum super omnia diligere. Quōd si explica-
 tius rationem hanc perspicere est animus, ani-
 maduerte, quōd deus benedictus, quippe qui
 bonorum nostrorum nō indiget, nō propter
 nos, aut res alias extra se quicq; cōdidit, sed pro-
 pter se potissimē, vt suam deitātē exereret, &
 quodā pacto in nos propagaret. Hoc enim in-
 ter deum & res conditas interest, quōd creatu-
 ra agit amore cōcupiscentiæ, videlicet, grā ad-
 piscendi finis aut conseruandi: hac enim causā
 animalia partis alimentis vtuntur, vt viuant:
 atque sibi similia progignunt, in quibus spe-
 cies suas perpetuo custodiant. Deus autē non
 sic, sed ex sui amore proprio benevolentiz,
 mūdum effinxit, vt suum esset nomen, ad suā
 ipsius gloriam, effusissimum. Creatura deniq;
 agit ceu discipulus, qui scholas causā comparā-
 dæ scientiæ frequentat. Deus autem, vt magi-
 ster, qui præ suæ amore sapientiæ effusam in
 alios auide curat. Quocirca vt Deus omnia p-
 pter se fecit, & amat, eandem rebus, quas ex ni-
 hilo efformauit, propensionem inseruit, vt suū
 videlicet præ se ipsis amarēt authorem: & ma-
 ximē homo, quem vniuersorum dominū in-
 stituebat. Solet eadē veritas exēplo etiam nū
 cōmōstrari de partibus rei naturalis: videlicet
 de brachio, cū sui se periculo & dispēdio pro
 capite exponit, vbi agitur salus totius. At bi-
 no respōso contendūt nonnulli cauillari & elu-
 dere exemplum hoc. Primum, quōd brachiū
 nō se exponit pro capite, sed pro se ipso, vt qđ
 in capite ipsummet periclitatur. Falsitas ta-
 men huius inde patet, quōd cū brachium
 pereat, vt caput contegat, vanum est dicere,
 suam

Arist. 2. phy-
sic. c. 8.

Dionys.

Discrimē in
ter actionē
dei & nostrā.

Simile.

Exemplum
partiu respē-
ctu totius.

suam propriam salutem intendere, & non potius totius personæ. Altera responsio est Scoti. 3. distin. 27. quod manus non se exponit, sed homo ipse exponit manum, ut se ipse defendat. Unde non sumitur argumentum, quod manus diligat totum plus quam se, verum quod totum diligat se plus quam manum. Ad hoc tamen respondetur, quod quavis totum suppositum sit, quod utitur partibus, est tamen testimonium, quod sicut suum est naturale ius imperare membris, ita sit & naturalis ille appetitus membrorum obtemperandi. Quomodo enim cum aqua ad replendum vacuum ascendit, nullo modo mouetur contra naturam suam, in illa est sua propria natura. Quando quidem non propter partes totum, sed propter totum effecta sint partes. Et eodem modo omnia bona creata sunt propter deum, qui est vniuersale bonum. Quis vero ex his, philosophi naturæ principijs docti sunt, teneri etiam civem pro Republica mortem oppetere. Colligitur ergo intimè esse à natura homini, deum supra se diligere. Quod, natura quidem integra, plenè facere poterat, corrupta tamen, propter obstacula impendio multa haud quaquam ita id valet, ut omnia opera in ipsum referat.

Veruntamen prudètem hic lectorem non prætereatur (quod cap. 22. repetendum nobis est) binam esse dilectionem dei super omnia: alteram naturalem, alteram quæ est ex charitate diuinitus deriuata: ita enim consentienter docent theologi. Vnde S. Tho. loco citato, primò contra conclusionem hanc format tale argumentum, Diligere deum super omnia, proprium munus est charitatis infusæ, per spiritum sanctum qui datur nobis, ut habetur Roma. 5. ergo id non poterat ab homine in statu innocentie per sua naturalia fieri. Ad quod respondet, quod charitas diligit deum super omnia, eminentius quam natura. Natura enim diligit eum super omnia, prout est principium & finis naturalis boni: charitas autem, secundum quod est obiectum beatitudinis, & secundum quod homo habet quandam cum ipso societatem spirituale. Hæc ille. ¶ Quinta utiq; & postrema propositio est. Poterat homo in illo statu per donum sibi collatum perseverare, si voluisset. Hæc statuitur ab Augustino de correptione & gratia cap. 12. ubi ait, primo homini, cui datum fuit posse non peccare, datum subinde fuisse adiutorium perseverantia: non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Et paulò post, Non accepit hoc donum dei primus homo, id est in bono perseverantiam, sed perseverare vel non

perseverare, in eius relictum est arbitrio: cum voluntati sine peccato institutæ nihil concupiscibiliter resisteret. Igitur sententia Augustini eademque verissima est, quod non accepit Protoplastus donum, ut semper perseveraret. Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qualiter fuerunt Apostoli, ne lethaliter delinquerent, & sacratissima virgo, ne offenderet, vel venialiter. Neque (quod minus est) habuit illam gratiam, ut re vera perseveraret. Etenim si hanc accepisset, nunquàm eecidisset. Attamen possibilitas perseverandi commissa est libero arbitrio suo. Et ideo eleganter ait Augustinus, quod quavis. Adam recepisset gratiam, ut posset non peccare, si vellet, egregij verò sancti euangelici, ut martyres, copiosiore acciperent: nempe ut non solum possent quod vellet, sed ut firmius vellent id quod possent. Adam enim terrente nullo, & insuper contra dei terrentis imperium, libero usus arbitrio, non stetit in tanta non peccandi felicitate. Illi autem non dico terrentem mundo, sed fauente, ne starent, steterunt in fide. Cum videret ille bona presentia quæ fuerat relicturus, isti autem futura bona quæ accepturi fuerant non cernerent. Hæc Augustinus, commendans gratiam Christi, præ illa quæ fuit in Adam. Subhæsitet hic quispiam fortè. Num causæ etiam aliæ vel occasiones poterant tunc occurrere ad peccandum, præter sensualitatem, quam iustitia coercerat. Poterant equidem ad peccandum mortaliter, uti fuit tentatio serpentis. Quoniam primum peccatum esse non poterat, nisi mortale, per quod perderetur felicissimus ille status. Veniale nanque neque satis erat ad deiciendum hominem ab illo statu, neque illo durante, fieri poterat: eò quod neque poterat tunc accidere malum vilius. Quam opinionem S. Thom. 1. 2. quæst. 89. ait esse doctrinam communem. Et quavis non desint, qui contra opinantur, id tamen convincitur ex effectu cum primis venialis peccati, quod non potest non esse dignum aliqua poena in illo verò felicissimo statu, ut auctor est Augustinus locis citatis, tum etiam. 14. de ciuitate dei. cap. 10. nihil inesse poterat mali, quod hominis feliciter viuientis animum vnquam offenderet. Quinimò expressè subdit, quod erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruerat. Si ergo erat deuitatio tranquilla peccati, nullum esse poterat veniale. Sed id præterea deducitur ex causis peccandi venialiter, quæ tunc nullum haberent locum: quia nec essent tunc subiti motus sensualitatis, nec

Bina dilectio.

5. Propos.

Aug. de correptione & gratia. c. 12. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 10. ad. 3. & art. 8.

Discrimen inter gratiam Adæ, & gratiam Christi.

Dubitatio.

S. Thom.

August.

Causæ venialis peccati.

tis, nec motus rationis. repentinè absq; delibe-
ratione. Nec esse poterat in corpore lassitudo
vlla: quippe quod semper vegetum erat & so-
lidum, & quod animo obsequeretur aptissi-
mum. Neque verò prorsus à re vlla extrinse-
cus immineret periculum vllum: aliàs non es-
set felicissimus status, qualis paradisi vocabulo
designatur. Et hæc de secundo statu eorū qua-
tuor, qui sunt à nobis propositi, satis sint. Cæ-
tera cap. 20. & sequentibus copiosius.

De peccato originali, in quos scilicet
transit. Cap. VII.

Postquam in fastigio felicitatis con-
ditum hominē enarrauimus, qua-
lem in terris habere potuit, conse-
quitur vt de peccato dicamus, in
quod sua inde voluntate prolapsus, suam quo-
que posteritatem dimisit. Hic enim tertius est
hominis status, quem sumpsimus describen-
dum: in quo adeo reliqua pars huius libri col-
locanda est. De peccato ergo originali hæc fer-
mè sex sunt, partim consideratione, partim
disputatione digna, quæ fuerunt nobis à sacro
sancta synodo in disputationem producta.
Nempe an sit, id est, an ab Adā in omnes pos-
teros transierit: quæ causa illius: quid sit, &
quomodo traducatur: quæ nam sint eius effe-
cta, ac deniq; poena. Nam de remissione, quā
uis capit. 11. quædam contra Lutheranos di-
cemus, tamen libr. 2. tanquam in proprio lo-
co, agendum nobis est. Porro membrum pri-
mum non est, quod in disceptationem iam
nunc mittatur: quoniam nec est qui in dubiū
repetat, nisi qui Pelagianorum hæresim moli-
retur resuscitare. Lutherani autem quibus cum
nobis hoc ætatis res est, adeo à Pelagianis
procul defugiunt, vt in alterum extremum è
regione impingant. Constitutissimum ergo
nobis sit, tanquam fides catholica, omnes,
quotquot ab Adam naturali generatione ca-
dunt, peccatum contrahere originale. Cum
has & id genus vniuersales orationes enuntia-
uerimus, nollem me quispiam conceptione sa-
cratissimæ virginis in suspicionem vocaret.
Nam etsi Concilium præsens, nihil de hac re
definendo, sed decretum Sixti consultissimè
innouando ius cuiq; liberum fecerit in vtram-
libet partem differendi, nihil mihi tamen mi-
nus est cordi. At verò vtrumuis intellectum
permittente ecclesia, glossando explicuerint
huius vel illius opinionis authores, tamen ver-
ba scripturæ & sacrorum canonum absq; ad-
ditamento sunt vniuersaliter, vti iacent, pro-
ferenda: ne eorum adulteretur sinceritas. Eò

vel maxime, quod, vt est manifestissimum, o-
pinio de cōceptione, noua est: & ideo nihil mi-
rum, si apud S. Patres nemo à generali senten-
tia filiorum Adæ fuerit exceptus, præter so-
lum Christum. Quem ea duntaxat causa exi-
munt, quod non fuerit ab Adam per virum fe-
minatus. Vt ergo citra disputationē de sanctis-
sima dei matre in digressum redeamus, huius-
cæ catholicæ veritatis de originali peccato cer-
tissima in thesauro scripturæ, & noua sunt, &
vetera testimonia. Ecce enim (inquit Dauid) Psal. 50.
in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis
concepit me mater mea. Et ecclesiasticus. A
muliere initium factum est peccati, & per illā
omnes moriuntur. Quo & vir ille ex Gētib; Eccles. 25.
simplex & rectus alludebat, vbi diei qua natus
fuerat homo, tam multa imprecabatur mala:
Aperuit enim Iob os suum, inquit scriptura,
& maledixit diei suo, & locutus est, Pereat dies Iob. 3.
in qua natus sum, & nox in qua dictum est, cō-
ceptus est homo. Sanè agnoscens vitiatum il-
lum conceptum in causam cunctōrū esse, quæ
mortales mala perpetimur. Et capit. 14. Quis
potest facere mundum de immūdo conceptū
semine? Et ca. 25. secundum septuaginta inter-
pretes, Nemo mundus absq; sorde: neque in-
fans, cuius est vnus diei vita super terram. At
quod sub nube in Patrū erat vaticinijs, in me-
ridie euangelica apertè proditū est. Huc enim
fermè pertinet argumentum Pauli ad Romanos, Paulus
vt ostenderet Iudæos omnes & Græcos,
vniuersum scilicet genus humanum sub pec-
cato esse: neq; esse distinctionem, sed peccasse
omnes, & egere gloria dei. Quod multo expli-
caciùs paulo inferius exponens ait, Per vnum Roma. 5.
hominem peccatum in mundū transit, & per
peccatū mors: & ita in omnes homines mors
pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Et sub-
dit, q̄ mors pertransijt in eos etiam, qui non
peccauerūt in similitudinem præuaricationis
Adæ, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet
vt dilucidius explicaret, quomodo pecca-
tū Adæ omnes peccauerūt, siquidem propter
illud moriuntur. Et Galat. 3. Conclufit (inquit) Galat. 3.
scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex
fide Iesu Christi daretur credentibus. Et Ephe-
2. Erant natura filij iræ.

¶ His nihilominus, hisq; similibus permultis
locis scripturæ non obstantibus, fuit Pelagius
cum discipulis suis Celestio & Iuliano, qui pec-
catū Adæ alijs, præter ipsum, quibuspiam no-
cuisse negare pertenderint: eo versum verba
Pauli detorquentes, q̄ omnes in Adā sola imi-
tatione peccassent, non tamen, quod aliquid
inde culpæ generatione contraherent, cuius

exitialis hæresis, cum alij S. Patres, tum maxi-
 me acerrimus Augustin. firmissimis testimo-
 nijs reos fecit, & id quidem frequentissimis
 Aug. hypo- eius opusculis. Primum, Hypog. artic. 2. vbi ex
 illa forma loquendi Pauli, In quo omnes pec-
 cauerunt, vrget quod nõ solum imitatione in
 illo peccauimus, sed quod cum ille peccauit,
 natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit,
 dominus Iesus Christus absque semine ex vir-
 gine factus est homo, & expertus delicti natus
 est Deus & homo. Et paulò post, super il-
 lud, omnes peccauerunt, & egent gloria Dei
 Dicendo, inquit, omnes, nullum excipit:
 quinimò totum declarauit genus humanum.
 Et libr. de peccatorũ meritis & baptismo par-
 uulorum, cum alijs compluribus, tum præfer-
 tim id conuincit comparatione illa Pauli, Iudi-
 cium ex vno in condemnationem, gratia au-
 tem ex multis delictis in iustificationem. Cui
 nihil conquadrat imitatio peccandi, quin ve-
 rò exprimitur, quod quemadmodum in Adã,
 antequam essemus, peccauimus, qua porro
 culpa naturali generatione inficimur, ita in pas-
 sione Christi, ab omnibus delictis nondum na-
 tilibr abamur, si illa modo nobis per gratui-
 tam regenerationem applicaretur. Vnde libr.
 Aug. de pe- 2. cap. 20. percontatus quaestionem in forma,
 me. lib. 2. ca- vtrum qui omnino nunquam vllum peccatũ
 pitæo. habuerit habiturus sit, nõ solum quisquam
 nato rum hominũ sit, verũ etiam potue-
 rit aliquando esse, vel possit: ita respõdet, Huc
 prorsus, præter vnum mediatorem dei & ho-
 minum hominem Christum Iesum, nullum
 vel esse, vel fuisse, vel futurum esse, certissimũ
 est. Et aduersus Iulianum eandem rem omniũ
 S. Patrum suffragijs persequitur. Inter quos ci-
 tat Ambrosium super Lucam: vbi ait, Solus
 per omnia natus de femina sanctus dominus
 Iesus est, qui terrenæ contagia corruptelæ im-
 maculati partus nouitate non sensit. Vbi
 id prorsus in causa ponit vendicandi Christi
 ab originali peccato, quod non fuerit virili se-
 mine conceptus. Et in libr. de arca Noë, de
 eodem seruatore nostro, Solus, inquit, potuit
 iustus esse cum generatio omnis erraret, nisi
 natus ex virgine generationis obnoxia priui-
 legio minime teneretur. Et ne omnium sigilla-
 tum catalogum denarremus, ita libr. 2. circa fi-
 nem concludit aduersus Iulianum Augustin.
 Propter quam catholicam veritatẽ, sancti ac
 beati, & in diuinorum eloquiorum pertracta-
 tione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cypria-
 nus, Reticius, Olympius, Hilari⁹, Ambrosius,
 Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, qui-
 bus addo Presbyterum, velis nolis, Hierony-

mum, vt õmittam eos qui nondum dormia-
 runt, aduersus vos proferunt de omnium ho-
 minum peccato originali, obnoxia successio-
 ne, sententiam, vnde neminem erant, nisi
 quem sine lege peccati repugnante legi men-
 tis, virgo concepit. Hæc August. Et libr. 6. eosa-
 dem hæreticos pondere illius loci vrgentius
 premit, qui est. 2. Corinth. 5. Si vnus pro om-
 nibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, 2. Cor. 5.
 pro quibus mortuus est Christus. Quã Pauli
 collectionem quã oculatissimè obseruat his
 verbis. Consequens ergo esse voluit Paulus,
 vt omnes intelligantur mortui, si pro omni-
 bus mortuus est Christus. Quia ergo non
 in corpore (scilicet necesse est omnes mori) re-
 stat, inquit, vt in peccato mortuos esse om-
 nes pro quibus mortuus est Christus, nemo
 neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut du-
 bitat esse Christianum. Hactenus ipse Au-
 gust. Coæcedens nanque Iulianus Christum,
 etiam pro paruulis fuisse mortuum, negabat,
 eosdem in peccato concipi. Arguit August. Si
 re vera non fuerunt in peccato concepti, nun-
 quam fuerunt mortui spiritualiter. Quod si
 mortui non fuerunt, nec Christus pro illis
 mortuus est: attestante Paulo, quod Christus
 non fuit mortuus, nisi pro his, qui re vera fue-
 runt mortui. Quemadmodum Roma. 5. ait, Roma 5.
 In hoc commendat suam charitatem Deus in
 nobis, quoniam cum peccatores essemus, Chri-
 stus pro nobis mortuus est. Non ergo est mor-
 tuus nisi pro ijs, qui verè fuerunt peccatores.
 Vnde idem apostolus Rom. 8. Solum Christũ
 redemptorem asserit venisse in similitudinẽ car-
 nis peccati, vt omnes quot quot fuerunt redem-
 pti, non in similitudinẽ, sed verè intelligantur
 venisse in carnem peccati. Quẽ locum Aug. Aug. de no-
 lib. 1. de nupt. & concup. cap. 12. vbi de conu-
 ptijs lib. 1. 11. bio Ioseph & Mariæ sermonẽ habet, ita enar-
 rat. Solus ibi nuptialis cõcubitus nõ fuit, quia
 in carne peccati fieri nõ poterat sine illa carnis
 cõcupiscẽtia, quæ accedit ex peccato, sine qua
 concipi voluit, qui futurus erat sine peccato:
 non in carne peccati, sed in similitudine carnis
 peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ
 de concubitu nascitur, carnem esse peccati:
 quandoquidem sola, quæ non inde nata est,
 non fuit caro peccati. Hactenus August. Ex
 his ergo toties resumptis vniuersalibus S. Th. S. Thomæ
 1. 2. q. 8. art. 3. vbi quaerit, an peccatum Adæ
 transeat in omnes homines, indubiè respon-
 det his verbis, Respondeo, quod secundum fi-
 dem catholicam, firmiter est tenendum, quod
 omnes homines, præter solum Christum ex
 Adã deriuati, peccatũ originale ex Adã con-
 trahu. it.

trahunt. Nam ita respondet Paulus, Mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Deniq; Pelagius atq; Celestius de hac hæresi damnati sunt in concilio Mileuitano & Africano, auctoritate etiam Innocentij & Zozimi, summorum pontificum: Verba sunt Concilij Mileuitani capit. 2. Item placuit, vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum; nõ vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quæ verba inter decreta relata sunt de consecratione, dist. 4. Quo & sententia Augustini transfertur de fide ad Petrum: Ea sic habet, Firmissime tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc naturaliter iræ nasci filium. Id quod & in nostra modò sancta synodo Tridentina in nouatum est Ses. 5. cano. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

De causa & ratione peccati originalis.

Cap. 8.

Ltera originalis culpæ meditatio est de causa. Hanc fermè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute cõsisteret: vtpote qui ad gignendum propagandumq; genus nostrum vna esset plantatio, iustitiam illam originalem (de qua capit. 2. loquebamur) non solum sibi, sed suæ in perpetuum soboli suscepit. Sanè quam tota deinceps hæreditario iure simul cum natura generando susciperet: si modò in gratia & amicitia Dei fidus homo persisteret. Equa ratione præceptum illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis cõminatione fuerat interdicitus, ita ei positum est, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem sic ob suam præuaricationem iustitia illa, quã susceperat, multatus est, graduq; illo felicissimo depulsus, vt vniuerso simul mortales eodẽ reatu complicauerit, eodẽq; subinde miseriarum coniecerit. Porro autem quo causa hæc explicatio fiat, duo pariter alia explanari operæpretium est, quæ superiori capite sunt à nobis proposita: sanè quidnam sit originale peccatum; & quo pacto generationum serie transfundatur. Est enim hoc disertissimo etiam cuique explicatu difficillimum: de quo proinde, vt meã fatear incitiã, nihil haftenus

legi, quo nõ desiderarem amplius. Causa verò huius perplexæ ambiguitatis est, quòd cū ratio culpæ in actuali peccato sit manifesta, vix tamen inde possumus naturam originalis rimari. Est enim peccatum (ait contra Faustum lib. 2. August.) dictum, vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis, & declinatio à lege Dei, & rationis regula: veluti dum Adam lineam sibi præscriptam transgressus, comedit de ligno scientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nõdum iudicij & libertatis compos, neque ad legis normam agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit ratio veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nostræ impressa naturæ. Hæc autem de hoc peccato in confesso sunt omnibus catholicis. Primum. Quòd non est proprium nostrum ex parte causæ, id est, quòd propria nos voluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente libro. 1. de pecca. me. Augustino, qui eo sunt amentia collapsi, vt dicerent paruulos baptizari in remissionem peccati, quòd eis esset proprium hoc modo, & personale. Sed non vsq; adeò, inquit, sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cuiquam persuadeant. Adeò est euidentissimum nondum tunc elucere rationis aut voluntatis vsum. Haud tamen quaquam negandum est, esse voluntarium: vt ca. 14. lib. 1. retracta. admonitos nos idem voluit: vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subicit. Illud quòd in paruulis dicitur originale peccatum, cum ad hoc non vtantur arbitrio voluntatis, nõ absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex primâ hominis mala voluntate cõtractum, factum est quodammodo hæreditariu. Et infra cap. 15. contra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis; eò quòd nondum vterentur voluntatis arbitrio, ait. Quasi verò peccatum, quòd eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & hoc ob pœnæ obnoxios detineri, vsquam esse potuerit, nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando diuini præcepti est facta transgressio. Secunda confessio catholica est, quòd est nobis proprium ex parte subiecti, id est, quòd est vere in nobis. Ad hunc sensum, quòd verè, atq; (vt physici aiunt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Paul. quòd cum peccatores essemus (& loquimur de originali) Christus pro nobis mortuus est: Est itaque si subiectum spectes, propriè nostrum: si verò causam, neque proprium nobis, neq; nobis voluntarium, sed

Rõ peccati August.

Confessio de pec. orig.

Aug. li. 1. retracta. c. 15. rñdendũ inquit est eos non p̄prietate voluntatis, sed origine reos tenere, loquitur autẽ de paruulis.

Quomodo pec. orig. sit voluntariu.

2. Confessio

Concil. Mileuit.

De consecra. tio. dist. 4.

Causa orig. pecc.

Quid sit & quo tradu.

Ephef. 2. A ex necessitate nature iuxta illud Pauli, Erant
 Tertia est natura filij iræ. Sed tertio atq; omnium ma-
 quod sit ve- ximè pro Indubitato quiuis habere debet, qui
 re peccatū. nō vult ipse Pelagianus haberi, quod verè &
 proprie sit peccatum. Nō enim defuerunt (vti
 refert Magister sent. libr. 2. distin. 30.) qui cre-
 derent non esse in nobis veram culpam origi-
 nalem, sed tantum reatum pœnarum & cala-
 mitatum, quibus ob peccatum Adæ obnoxii
 est genus humanum: illumq; eo sensu dici pec-
 catum, quod sit effectus peccati. Nec defunt
 modò, nō solum ex Lutheranorum profapia
 (nam sunt in diuersa symbola discisi) verum
 ex numero etiam eorum, qui se catholicos ar-
 bitratur, qui ex Homero inter theologos pro-
 deunt, sustinere pergunt, vel nullum esse ori-
 ginale peccatum, vel non verè & proprie esse
 culpam, cum quibus paulò post sumus cōgres-
 suri: Nunc interim admonemus non solum
 nos reos nasci pœnæ, sed verè in culpa, & pro-
 pterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuperrimè
 citato ait Augu. scilicet, reatu peccati Adæ
 implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios.
 Et super Psalm. 50. explicatiùs, ideo, inquit, se-
 in iniquitatibus dicit conceptum David, quia
 in omnibus trahitur iniquitas ex Adâ, & vin-
 culum mortis. Nemo em, ait, nascitur nisi tra-
 hens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum au-
 tem pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui na-
 scitur per carnis concupiscentiâ, peccatū tra-
 hit. Hęc ille. Et Hypog. art. 2. Peccatū Adæ nō
 solum ipsius, sed omne necauit genus huma-
 num: cum eius damaationē simul & culpam
 suscepimus. Sed quid opus est Augu. teste,
 vbi tam est Paul. perspicuus & irrefragabilis
 iudex? Nam per vnum, inquit, hominē pecca-
 tum in mūdum intrauit, & per peccatū mors,
 & ita in omnes homines mors pertansit, in
 quo omnes peccauerunt. Ecce non solū mors
 pœnæq; sed culpa prius in nostrā sūt, & idcir-
 eo pœna. Item. Ideo Adam fuit forma Chri-
 sti, quia sicut ex gratia Christi verè iustifica-
 mur, ita Adæ delicto omnes iniusti sumus,
 & verè peccatores. Qui ergo hoc veritatis cla-
 rissimum lumen refellit, cuiuscunq; is fuerit
 ordinis, hæreticus censetur. Quippe qui (vt
 verbis Augu. supra citatis vtamur) non fir-
 missimè teneat omnem hominē, qui per con-
 cubitum viri & mulieris concipitur, cum ori-
 ginali peccato nasci, impietati subditum, mor-
 tiq; subiectum: & ob hoc iræ nasci filium. In
 quod hominum genus anathematis sententiā
 pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium,
 tum etiam (vt cap. 7. dicebamus) & nos-
 tra modò sancto synodus consultissimè pro-

pter istos cōtumaces. ¶ Hinc demū quarto p
 uestigandū nobis est, vbinam abdita sit ratio
 originalis culpæ: porrò vt intelligamus, quid-
 nam sit nobis cum Adam cōmune, quod verè
 sit in nobis peccatum: & id quidē non per mo-
 dum actus, sed absq; vsu per modum habitus.
 Atqui in Adam præter transeuntem actum
 peccati, qui in nobis non perstat, duo fuerunt
 reliqua, inde effecta: nempè priuatio iustitiæ,
 & dissolutio cōcupiscentiæ carnis, quæ habe-
 nis soluta, effrænis fertur in obiecta sensus, præ-
 ter rationis ordinē. Quæ quidem ambo nobis
 proli suæ communiter sunt cōgenita. Ex hoc
 biniuo videntur Augu. & Ansel. in diuersa di-
 gressi. Primus enim in locis suæ doctrinæ mi-
 nimè raris apparet cōcupiscentiam illam car-
 nis cōstituerè peccatum originale. Alter verò
 in lib. de con. vit. palam ait esse carētiā iusti-
 tiæ, quæ debuerat inesse naturæ nostræ. Magi-
 ster sent. libr. 2. dist. 30. Augu. (vt ipse indicat)
 sententiā cōplexus est. Cuius quidē magistri
 opinione permulti sunt adducti. Alij sequuntur
 Anselmū. S. Tho. 1. 2. q. 82. vt ambas conciliet
 opiniones, ait, cōcupiscentiā esse materiale (qd
 aiunt) in hoc peccato: carētiā verò iustitiæ,
 formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatū
 originale, esse concupiscentiam, originali iusti-
 tia carētē. Hęc verò tametsi antiquitate sua
 & doctorū autoritate præpolleant, nō tamē
 sunt, de quibus ecclesia aliquid diffinierit, quin
 verò cōciliū modo, & quidē meritisimò, nihil
 cēsuit, quidnā sit originale, sed sub lite inter do-
 ctō. reliquit. Et ideo opus habet explicatione.
 ¶ Magister sententiarum (vt videtur) & alij nō
 nulli sui affectæ commentantur, quod cōcupi-
 scentia sit quædam morbida qualitas, non in
 carne, sed in anima hærens. Hanc vocant fomi-
 tem, legem carnis, & tyrānum. Hoc sibi viden-
 tur elicere ex autoritate Augu. de nupt. &
 concup. lib. 1. ca. 25. vbi ait, quod hæc concupi-
 scentia nō substantialiter manet, sed affectio
 est quædam malæ qualitatis, sicut languor. Et
 quod sit in anima, patet, quoniam aduersus Iu-
 lianum lib. 5. ait, quod anima in carnē, tanq; in
 vitiato vase corrūpitur. Et in quodam sermo-
 ne de verbis apostoli. Vitiū concupiscentiæ est,
 quod anima nō ex se, sed ex carnē contraxit.
 Et ratione cōfirmatur, quoniam originale pec-
 catum culpa est, culpa autem nō est carnis, sed
 animæ macula est. Colligunt ergo isti, qd pec-
 catum Adæ carnem suā infecit, caro autē infe-
 cta, cōmaeclauit: & eam quā genuit: à qua car-
 ne, dum infunditur, anima qualitate illa morbi-
 da inficitur. Doctrina enim est Arist. 1. de aia,
 qd ex motionibus sæpe animæ afficit corpus,
 & vicif-

Quarta con- sideratio.

Duo esse primi peccata

Dissidium Augu. & Ansel. de ori- gi. pecc.

S. Thom.

Peccati ori- ginalis diffinitio.

Cōcupiscentia qualitas morbida.

Aug. de nuptijs, & concup. libr. 1. ca. 25.

Aristo. 1. de aia, Api. c. 1.

August.

August.

August.

Rom. 5.

Rom. 5. d. stipēdia peccati mors, gratia autē dei vita eter na.

August.

& vicissim animus ex corporis qualitatibus.
 ¶ Sed re vera isti, nescio quibus hanc possint suam opinionem obtrudere. Nam quanuis animi motus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calorem, vel bilim concitet corporis, vicissimque corporis alteratio animum etiamnum commoueat, quod tamen anima Adæ qualitatem per modum habitus immanentem potuerit corpori insingere, quæ in carne quoque inde genita perpetuo perseueret, per nullam est philosophiam persuasibile: atque multò minùs, quod caro aduenienti animæ talem qualitatem impingat: sanè cum qualitas corporis materialis sit, anima verò spiritualis. Mox, quod peccatum peculiariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum qualitatem, ipsa per se res prodit esse commentum: nam eius ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere efficaciam: aliàs ex vniuersis similibus peccatis, similis consequeretur effectus. Quod est deridiculum. Nisi eousque desipueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributam esse illi peccato; eò quod in illo tota peccasset natura: id cuius nullum potest esse rationis, authoritatise, quo innitatur, pedamentum. At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibilis, in casum admittatur, eredaturque; inesse, sic patet. Nanque vt nos simus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualitate explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt anima sequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate, quoniam cum sit actus corporis, sensum per seipsa, nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neque vsquam August. concupiscentiam animæ insinuauit esse originale peccatū, sed solum concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis operibus compertissimum. Igitur vbicumque dixerit, quod malum concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quàm Manichæos repellere, qui dicebant malum in nobis, esse substantiam ingenitam à Deo malo: contra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in nobis à natura, quam Deus sanam fecit: sed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipse, vel alij sancti aiunt animam insicili ex carne, tanquam ex vase, id penitus docent, quod anima non trahit hoc malum, eò quod eadem emigret ex corpore in corpus: vt Pythagorici & Platonici comminiscabantur: neque verò inde, quod animæ educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc malum, per hoc quod anima filij fiat à patre, sicuti in bra-

tis animalibus: sed quod licet anima cuiuscunque à solo Deo creetur, nihilominus nō à Deo cōtrahit peccatum originis, verum inde quod infunditur carni seminatæ ab Adam. Quod in summa est dicere, hominem contipi in peccato; quia concipitur filius Adæ. At quod isti adijciunt, culpam esse non in corpore, sed in anima, id nos vltro & libentissimè confitemur. Veruntamen inde non sequitur, quod sit qualitas à carne producta, sed certè reatus naturæ concretus, vt iam modò palam facturi sumus. ¶ Aliter alij, menti August. verò que propius, astruunt, concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quod ita possunt ex August. colligere. Ait enim libr. de pecc. me. cap. 16. quod quando peccauit Adam, non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediabat. Tunc, inquit, ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Et infra: Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, vt non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam à peccati damnatione liberetur. Hanc verò ego mihi basim disputationis ex August. de concupiscentia præcecerim, non solum pro scholasticis catholicis, sed aduersus Lutheranos: qui concupiscentiam adeò contendunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiscentiam August. sensualitatem, iustitia originali solutam. Et hanc videtur hic dicere esse peccatum, propter quod sumus baptismate regenerandi. De qua libr. eorundem. 2. cap. 4. Concupiscentia, inquit, tanquam lex peccati, manens in membris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam iræ filios, etiam si paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. Et libr. 1. retract. Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. Vnde forsitan Sanct. Tho. 1. 2. q. 82. elicuit, Augustinum dicere, quod concupiscentia est reatus. Nam hoc verbum nusquam legi in August. nisi sanctus Thomas alium forsitan fortisus est codicem. Hinc ergo conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatū. Quod reuera, nisi qui id sano modo interpretetur, nescio, salua grauisima auctoritate August. quis sibi in animum inducat, vt credat. Id quod ante nos, alij prudenter meditati sunt.

Arguitur **¶** Prima ratio, quæ huic sententiæ aduersa mihi se offert, sic habet. Illud quod in Adam prius, quam in nobis fuit, si in illo non erat peccatum, neque profectò erit in nobis: concupiscentia hæc carnis in Adam non fuit peccatum, sed effectus & poena consequens peccatum: nam propter peccatum Adæ sublata iustitia, defrænata laxataq; est concupiscentia, non solum in sua persona, verum etiam in tota natura: ergo uti in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis, sed effectus & poena peccati.

Secundaria **¶** Preterea ne amphibologia nominis inanem reddat disputationem, originale peccatum (vt supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ, quæ proinde, licet distinguitur ab actuali, est vera iniquitas: quippe ob quam fatetur. Psalm. concipi nos in iniquitatibus: vnde adeò consequitur, esse prauitatem, quæ odio est Deo: propter quam homo nisi in Christo regenitus, regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnquam congruere poterit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa (vt tertio capite dicebamus) est homini ex principijs naturalibus innata, quam cœleste illud iustitiæ donum compescerat. Ob idque non est illa prauitas, obliquitas & iniquitas, in qua consistit ratio peccati, quod Deus odio habet: sed poena est potius à Deo inflicta: sanè qui naturam nostram iustitia illa propter peccatum expoliavit, in suisq; naturalibus desertam reliquit. Quocirca neque Adam, neque nos vituperamur, quod sumus sic concupiscibiles, sed eò quod culpam in Adam admisimus, ob quam amissimus ligamini, quo rationi tenebatur concupiscentia subdita. **¶** Ad hæc. Peccatum propriè non est res illa, quæ eadem manet in iustificato, quæ erat in peccatore, concupiscentia autem eadem manet: ergo illa non est peccatum, sed planè reatus ille, qui remittitur dum regeneramur. **¶** Vt cuncta itaque complectat. Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò verò quæ sine actu & consensu est in adulto, non est illud, ob quod hæreditate cælesti abdicamur, sed potius eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & frænnum quoque abruptum est concupiscentiæ, & in mortem, aliasq; calamitates incidimus: ergo non magis concupiscentia illa peccatum est, quam expulsio à regno, vel mors, aut morbi, vel aliæ id genus ærumnosa miseriæ, quæ non aliter sunt peccata, quam quod sunt effecta peccati Adæ. Nisi quod concupiscentia est præterea nostrorū causa actualium criminum. Eadem patiuntur repulsam, qui iam modò excogitant, peccatū

originale esse amorem terrenorum. Nam si id de actu amoris enuntiant; non quidem originale, sed actuale peccatum est: si verò de amore carnis intelligat, vel de inclinatione animæ, qua apta est sensum sequi, eodem recidunt, vnde priores modò depellebamus. **¶** Eisdem ferme rationibus deuincitur, peccatū originale, non esse priuationem iustitiæ originalis, ad sensum, quem pleriq; multi concipiunt, scilicet priuationem rectitudinis totius hominis, quæ erat in illo statu naturæ integræ. Nam illa in Adā non fuit peccatum, sed effectus & poena peccati, prior natura, quam dissolutio concupiscentiæ. Neque verò illa est prauitas & obliquitas peruerse rationis, neque ob illam Deus extorres nos fecit à regno, sed propter antecedentem præuaricationem, & nos regno priuauit cœlesti, & originali multauit iustitia. **¶** Est & secundum argumentum. Nam quod ferme doctores priuationem iustitiæ debitæ inesse peccatum originale affirmant, si ita debitum sentiant, quod singulari præcepto fuerit eam Adam obstrictus, aut eius progenies custodire, certè falsum est, & cuius nulla possunt sacrorum auctoritate fidem facere, quoniā nulum legitur Adæ mandatum positum, nullaq; præscripta lex alia, quam, ne ederet de ligno scientiæ: de quo si comederet, sequeretur eum poena, tum sublata iustitiæ, tum perinde subsequenti mortis: ergo reuera, non iactura iustitiæ, sed esus prorsus ligni, delictū fuit. Enimvero uti non aliter modo gratiam conseruare tenemur quam seruando præcepta, neque homicidæ, præter homicidium, crimen aliud est, quod vel gratiam Dei perdit, vel vitam, si poenam luit capitis: ita neq; aliter Adam obligabatur habere iustitiam, quam non transgrediendo præceptionem de ligno; aut quāuis aliam naturalis iuris. Neque præter esum pomi nouum fuit illi crimē, iustitia denudari: atq; adeò multò minus nobis, denudatos nasci. Quin verò, vt cumulatius dixerim, etiam si peculiari præcepto teneretur custodire iustitiam, deserre eam quidem tunc Adam, esset peccatum, non tamen aut se postmodum, aut nos priuatos esse. Ad hæc. Si peccatum originale esset priuatio (vt aiunt) iustitiæ debitæ inesse, consequens tunc fieret, vt in baptismo non remitteretur, quoniam neque illic restituitur iustitia, neq; vllò debito resoluitur homo, quo antè obligabatur. **¶** Alij, qui ex his anfractibus sese expedire contenderent, peccatum originale fingere possent, nihil aliud quam inimicitiam cum Deo: sed neq; se isti credant signum defuisse. Nam inimicitia non est peccatum, sed effectus

Neq; est priuatio iustitiæ.

Neq; est iustitia debita inesse.

Peccatū ori. nō est iustitia Dei.

fectus plane peccati. Eo enim quod quis Deū vel alium offendit, inimicitiam eius cōstat. Et præterea in infantibus manifestum est argumentū. Aut enim vis peccati originale, odium esse, quo infans odit Deū, aut quo Deus odio habet ipsum. Primum nullum est, quippe cum infans nullum habeat voluntatis usum. Alterū non est peccatum, cum sit in Deo, sed est peccati opus; porro quod illud Deus odium, peccato prouocatus, concipiat.

Quo ratio peccati originalis concluditur. Cap. 9.

Agitur sunt hoc ætatis, qui quauis non omnia, partem tamen horum argumentorum contra vetustam opinionem opponentes, ab ea deserunt: dicentes, non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnū illud, quod commisit protoparens, esse originale delictū, cuius omnes rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horū primicerius habetur Albertus Pighius, vir profecto & pius, & doctus. Qui nihil fecius malè de hoc audit, quasi peccata in nobis originalia omnino inficietur. At verò neq; si sane ille, & absque præiudicio audiatur, tantè damnabitur ignorantia: neque si oculatiùs ipse sensum veteris opinionis æstimauisset, forsitan eam repudiasset. Primum erit, si ex nomine rem subiectam venerari debeat, originale peccatum, nihil aliud dixeris, quam peccatum à primo parente in prolem origine transfusum. Quamobrem ex peccato illo, contagio nostra dijudicanda est. Vt id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictum cognoscatur in nobis per modum habitus. Et qui in illo effectus erant, itidem sint & effectus in nobis. Supponamus, exempli gratia, primum peccatum Adæ fuisse esum ligni, præcesserit enim sepeberbia, nec ne, nihil ad rem. Formalis tunc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatem à lege & ordine Dei. Et quia Adæ gerebat personam totius naturæ, quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permanens in ea quandiu non peccasset, tota in ipso rea facta est illius præuaricationis, & ingrata inuisaque effecta est Deo. Quare de ordinatio eadem, & deformitas (vt verbis scholæ vtamur) illius actus mansit per modum habitus infixa natura: quam proinde obliquitatem vnà contrahimus cum eadem natura. Quocirca vti concedendum est, peccatum originale esse in nobis, ita neq; est negandum, quo minus sit proformali, carentia iustitiæ, originalis: si modo

iustitia etiam ipsa similiter accipitur pro formali. Iam enim supra capit. 5. retulimus ex S. Thom. 1. par. q. 95. formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum, materialia verò rectitudines alias, scilicet inferiorum virtutum animæ ad rationem; atque corporis ad animam. In Adâ, si rem ætimate consideres, priuatio iustitiæ, quo ad primum ordinem, non fuit effectus peccati, sed formalis ipsa eius ratio: priuatio vero contra eiusdem iustitiæ, quo ad alios duos ordines, non ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsum eundem modum, priuatio in nobis rectitudinis prioris, est peccatum originale: priuatio verò aliarum, est eiusdem peccati effectus. Quam fortè distinctionem si inspexisset Pighius, & sui, nunquam inficias iuissent, in nobis inesse originale peccatum. Attamen, vt in gratiam eius hoc vicissim subiungam verbum, si vel Pighius, vel quis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, vt diceret tantummodò nos contrahere reatum poenarum, quas de peccato Adæ pendimus, non tamen reatum culpæ, aperte pugnaret non solum contra Augustinum, verum contra Paulum; vt in tertia confessione cap. præcedenti demonstrabimus, & capit. item proximo repetemus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ, quam illius transgressionis Adæ, dum concipimur, pollui, nihil erroris portenderet, nisi quòd leuiter & absque ratione negaret, reatum illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito. Et ideo verisimè & consultissimè S. modo Trident. Syno. censuit, sess. 5. can. 3. peccatum, quod origine vnū est, & prapagatione transfusum, omnibus inesse, vnicuiq; propriū. Igitur per ea, quæ hic explicata sunt, diluatur: quæ superiori ca. cōtra opinionē Anselmi obiecimus. At quatenus res Augustinū spectat, qui docere videtur, concupiscentiā esse originale peccatū, imprimis interpretandus est, nō de formali, sed de significato materiali; vt fidus eius interpret diuus Tho. exposuit. Quādoquidem idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptisinate solui, remanente concupiscentiæ reatus autem saltem in originali idem est, quod forma peccati. Sed neq; ita consideranda est concupiscentia, esse materia seu substractum significatum peccati, vt est actus in actuali transgressionē. Namque in actuali, actio substernitur obliquitati, seu subiectum eius: quoniā per actionem ipsam diuertimus à ratione, & diuina regula: adeo vt actio ipsa proprie denominetur obliqua, & peccatum: sicuti nix colore est alba. In originali verò lo-

S. Thom.

D. Th. 1. 2. q. 82. ar. 3.

aliquod ibi dicitur in p. 1. 2. q. 82. ar. 3.

Reatus & culpæ & peccati contrahitur in originali.

aliquod ibi dicitur in p. 1. 2. q. 82. ar. 3.

Syn. Trid.

Expositio August.

Lib. 1. retract. ca. 15.

Discrimè inter materialia orig. & actualia. Forma orig. nō est in concupiscentia.

Opinio quæ dicitur quod non sit nisi vnū orig. peccatum. Pighius in cōtrauer. de orig. pec.

Definitio peccati orig.

Ratio eius & analis.

Peccatū ori. est in nobis.

gē aliter: quoniam forma peccati nullatenus
 inest concupiscentiæ, vt subiecto, sed animæ,
 vbi inerat iustitia originalis, vt supra cap. 5. di-
 ximus, vel (vt alij autumant) voluntati. Qua-
 re nec tam proprie concupiscentiā denomi-
 natur peccatum, quam anima ipsa peccatrix,
 vel homo peccator. Veruntamen quoniam
 proprie in hoc genere peccati excogitari ne-
 quit materiale, sicuti in actuali, & concupiscen-
 tiæ motus in verba fuit primus ac proximus
 effectus abscedentis iustitiæ, placuit Augu-
 stino vocare eam peccatum quodammodo
 materiale, vt ostenderet rem esse malam & no-
 cuam. Et id potissimum: contra Pelagium, qui
 negabat rebellionem carnis effectum esse pec-
 cati: imò dicebat esse naturale bonum: vt est
 videre contra Iulianum. Et quod hæc fuerit
 Augustiniana doctrina, euentius liquebit.
 cap. 12. Vbi induximus eum interpretantem
 Paulum, quod appellauerit concupiscentiam
 peccatum, qua ratione est effectus peccati.
 etenim si post baptismum sensualitas nõ cen-
 setur peccatum, nisi quia est effectus peccati,
 cõstitit profecto, vt neque ante baptismum
 aliter sit peccatum. Tametsi tum propter con-
 iunctum reatum in anima, cuius ipsa concupi-
 scentia proximus est effectus, dicitur materia-
 le significatum peccati. Atqui hoc est, quod
 conuincit disputatio, quam ca. superiori, ad ex-
 plicandam eius mentem contra verba Augu-
 stini extruximus. ¶ Sed tamen restat p̄ter
 ea nobis respondendum ad eorum argumen-
 ta, qui arbitrantur nullam inesse formaliter
 nobis originalem culpam, sed ab illa profus
 quæ fuit in Adam, omnes appellari peccato-
 res. Primum. Paul. solo illo peccato Adæ ait,
 nos omnes peccasse. Vnde Augu. de pec. me.
 lib. 1. cap. 10. super illo verbo. In quo omnes
 peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo pec-
 cato, certum manifestissimumq; est, alia esse
 propria cuiq; peccata, in quibus ij tãtum pec-
 cant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum,
 in quo omnes peccauerunt, quando omnes,
 ille vnus homo fuerunt. Si autem intellexe-
 ris, in quo vno homine, quid, inquit, ista ma-
 nifestatione manifestius? Nempe legimus ius-
 tificari in Christo, qui credunt in eum, propter
 occultam communicationem, & in inspira-
 tionem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret
 domino, vnus spiritus est. Hactenus August.
 Allusionis conclusionem lectori relinquens,
 qui intelligat sic omnes peccasse in Adam per
 communicationem suæ culpæ, in quo vna era-
 mus caro, vt iustificamur in Christo, in quo
 vnus efficimur spiritus. Et Hypog. libro. 2.

Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: &
 facta est natura iam peccatrix, id est, vitium ha-
 bens peccati. Eodem pertinet illud. Vnius des-
 licto multi mortui sunt. Et per vnus inobedia-
 tiam, peccatores constituti sunt multi. Vnde
 August. lib. 1. retract. cap. 15. ait, (vt supra iam
 citauimus) vnus Adæ reatu nos esse implica-
 tos, cuius voluntate commissum est illud pec-
 catum quod originaliter trahimus. Vnum er-
 go illud peccatum quo omnes peccauimus,
 origine contrahimus, & non plura. ¶ Ad hæc
 veruntamen ac his familia respondentes con-
 cedimus, quod illo tantum peccato Adæ pec-
 cauimus omnes, vt liquido monstratum est,
 quoniam dum animam recipimus, non pecca-
 mus, sed concipimur in peccato. Neque dicen-
 dus est quis originaliter peccare, sed peccatū
 originaliter trahere cum natura. Neque negan-
 dum est peccatum Adæ esse illud, quod con-
 trahimus. Id tamen fit per hoc, quod reatus il-
 le peccati (vt diximus) relictus est in natura,
 quæ in Adam peccauit. Et ideo vt omnes tra-
 himus naturam ab Adam, suam quisque pro-
 priam recipiendo, ita & omnes contrahimus
 peccatum eius, per hoc quod in singulis est
 deuiatio illa & obliquitas animi à Deo, qua
 proinde cuncti contagione culpæ sic infici-
 mur, vt singulas singuli contrahamus macu-
 las. Tametsi reatus ille in nobis non sit positi-
 ua qualitas, sed mera priuatio iustitiæ (vt dixi-
 mus) quo ad formale. Quapropter cum in re-
 missione originalis restituatur nobis gratia
 in ordine ad Deum, non tamen vires inferio-
 res in ordine ad rationem, optime ait Sanct.
 Thom. vt supra cap. 5. citauimus, quod in ba-
 ptismo restituitur iustitia originalis, tantum
 quoad formale. Quomodo autem per volan-
 tatem tunc Adæ omnes peccauimus, accom-
 modatissimo exemplo dilucidat idem S. do-
 ctor. 1. 2. quæst. 81. vbi ait, quod quemadmo-
 dum omnia membra sunt vnus homo, & ideo
 voluntas totius reparatur omnium membro-
 rum, ita omnes eramus in Adam quodammo-
 do vnus homo, quamobrem voluntaria inor-
 dinatio sui peccati, manet in tota natura,
 quam generatione recipimus. Manet scilicet
 per modum habitus, sicuti in homine trans-
 eunte actu peccati, manet obliquitas animi:
 quoad usq; per gratiam restituitur in ordinē.
 ¶ Subijciunt hic præterea theologo exemplū
 ad explicandum, quemadmodum in Adam
 peccauerimus omnes de rege munificentissim-
 o, qui seruum in filium adoptatum heredē
 amplissimæ substantiæ inscriberet, cuius be-
 neficij tota eius posteritas potiretur: ea tamen
 lege,

mod. I.

Concupiscen-
tia quare di-
cta est pec-
catum.

Augu. con-
cupiscen. est
effectus pec-
cati.

Concupiscen-
tia quomo-
do est mate-
riale in pec-
cato orig.

Respondetur
illis qui vo-
lunt in nobis
esse ori. pec.

Augu. testi-
monia.

Exemplum
theologorum.

Quomodo
sui quisque
habet orig.
peccatum.

In baptis-
mo restituitur
iustitia quo
ad formale.
Exemplum
S. Tho.

Exemplum
theologorum.

lege, si in gratia eius perduraret, ubi tamen primum crimen in regem admitteret, hereditate illa excederet. Exemplum antiquum est, neque minimè ad rem accommodum. Namque haud prorsus dissimili modo donauerat Deus in Adam naturam nostram originali iustitia. Mihi verò Paulus est, qui rem videtur quàm optimè explicare: ubi ait, Adam gessisse formam futuri Christi. Inde nanque antithesis culpæ Adæ & gratiæ Christi relucet, ubi de nouo Adam accedente ad baptismatis aquam, ait pater cœlestis, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Est enim perinde, ac si dixisset. Veluti Adam fuit in quo vno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturali generatione successit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: id est, in quo vno, quotquot baptisinate in ipso fuerint regeneriti, in gratiam mihi reconciliati, placebunt. Quod & Paulus ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnus obedientiam, iusti cõstituentur multi. Omnes ergo in Adam peccasse, nihil aliud est, quàm naturam nostram, ob participium suæ culpæ, ingrata inuisamq; esse Deo. Et ideo tota eius soboles nascimur filij iræ. Sicuti in Christo iustificari, est, quòd ob eius gratiam nobis participatam omnes sumus Deo grati. In quo proinde renascimur filij misericordiar.

¶ Per hæc demum liquidum fit, quo pacto originalis labe traducatur perpetua generationi serie ab Adam. Sed August. est, qui in odium Pelagianorum non nihil dubietatis oculis offundit. Sanè qui crebrò ait, concupiscentiam illam rebellis carnis ob suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ pro paganda. Ait enim (vt superiori capite citatus est) de pec. me. cap. 16. quòd ex hac inobedientia carnis à ratione exorbitantis, & bestialipudendoque membrorum motu quisquis carnaliter generatur peccatum contrahit, à quo est baptisinate abluendus. Et lib. 1. de nup. & cõc. cap. 24. ubi inuestigat, quo modo cum coniugium bonũ naturæ sit, ex coniugibus baptisinate renatæ, & præsertim ubi actui coniugali nullum admittetur peccatum, procreentur filij in peccato, respondet, quòd non ex bono, quò bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quò bene vtuntur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infra, Ex hac, inquit, concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum, tamen à natura non accidit, nisi de peccato, quæ cumq; nascitur proles,

originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine illa concupiscentia virgo concepit. Propterea quando nasci est in carne dignatus, siue peccato solus est natus. Vbiuis denique de hac re sermo est Augustino, concupiscentiam illam rationi rebellem, quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis maculæ. Sed est argumentum, quòd huic quisque posset obmoliri sententiæ. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & foemina (de quibus tertio capit. prælocuti sumus) in meris videlicet naturalibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacunque exardescerent libidine & rebellionem concupiscentiæ, & vitijs deflagrarent, nunquam tamen in sobolem, quam genuissent, traicerent originale culpam: vt omnium est theologorum consensus, eo quòd non essent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali semine ab Adam descendentes, in primo instanti infusionis animæ infunderentur gratia præueniente peccatum (vt dicitur de beatissima virgine) & præscinderetur illis, vel prorsus extingueretur concupiscentia, ne magis posset aduersus rationem insultare, quàm in statu innocentia, nihilominus transmitterent peccatum originale in eos, quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non tota successione. Ergo concupiscentiæ rebellio non est in causa originalis culpæ. Haud æquidem ambigo quin ita sit, vt rationes istæ persuadent, nempe quòd quomodocunq; traduceretur modò natura ab Adam post eius peccatũ transfunderetur & peccatum. Et si natura non traduceretur ab Adam, sed ab homine nunc ex nihilo creato generarentur filij sine peccato. Quin verò ita modò S. Synodus Tridentin. determinat. Sessio. 6. capit. 3. Sicuti nemo nisi in Christo renatus gratiam eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esse traducem peccati, nihil sanè aliud significat, quàm concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale instrumentum generationis, per quam propagatur natura præuicatoris Adæ. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens Augustinus. At quoniam caro nõquam præter rationem titillaret; nisi culpa Adæ fuisset in causa, aut rebellionem concupiscentiæ traducem esse peccati.

Aduersus recentes Pelagianos
De originali peccato.
Cap. 10.

Arguitur contra verba August.

Sententia auctoris.

Syn. Trid.

Concupiscentia quomodo traducit peccatum.

Operæ.

Callatio
de com
Christo.

Matth. 5.

Matth. 5.

Quil sit
vno in Adæ
peccato.

Quomodo
transfunda
tur.
August.

De filijs re
naturum.

Perpretium duximus speciem pu-
tam veritatis ob oculos primū om-
nium ponere, ne errorum interfu-
sa caligo lumen eius interpollaret.

De errore
pcc. orig.

Extant duo tamen de hac re errores per extre-
mum contrarij. Vnus quorundam recentium
Pelagianorum, qui esse aliud in nobis refutant
originale peccatum, quàm defectum naturæ:
vt pote reatum mortis, & cæterarum pœnali-
tatum, quas ob culpam Adæ incurrimus. Al-
ter verò est Lutheranorum per cōtrarium ex-
tremum, ita penitus naturæ nostræ hoc genus
peccatum imprimendum, vt verè in hac vita
remitti, omninoq; tolli renuant. Lutherano-
rum inquam. Non quòd priores non sint Lu-
thero etiam parente progeniti: sed quòd cum
de hac re bis per omnia à reliquis dissideant,

Zuingliſtæ.

Zuingliſtas à suo capite meritò nuncupemus.
Schisma enim illud istorum (cuius in prologo
memineram) nemini scilicet de rebus fidei au-
fultantium, qui diuina fungatur autoritate,
ecquid potest, quàm Lernæum illud quinq̄
ginta capitum monstrum ædere? Primi quidē
appetendi à nobis sunt prius, quippe cum qui-
bus est breuissima disputatio: pōst alij, contra
quos multò est prolixius agendum. Zuinglius
ergo inter Germanos est, qui sepulchrum Pe-
lagij refodit, vnde hoc opus respiret. Is enim
in suo libello de baptismo, ac deinde vrgētius
in declamatione ad Vrbanum Rhegium con-
tendere perseverat, originale peccatū non esse
peccatum, sed morbum. Neque defunt, qui &
catholicorum nomine cœferi volunt, & Zuin-
glio nihilofecius si non verbis, re tamen adhæ-
rescunt. At contrariam conclusionem, nempe
quòd sit vera culpa, satis superq; sacrorum te-
stimonij constabiliuimus, cum per totam ha-
ctenus disputationem, tum propriè cap. 7. &
9. Quapropter id tantum hîc aperire statui-
mus, quàm sibi leuibus rationibus, originale
culpam ita dissuadeant, vt omnino repellant.

Argumenta
tio illorum
contra veri-
tatem.

Pennam enim soligunt ex clementia Dei, de
quo, cum multò sit propensior ad econdan-
dum peccata, quàm ad vindicandum (vult
enim omnes homines saluos fieri, nec vult
mortem peccatoris, sed magis vt cōuertatur)
haud est credibile, quòd vnus peccatum in
culpam deputet vniuersis mortalibus. Eo vel
maximè quòd de delictis propriè loquens, ait
per Prophetam. Filius non portabit iniquita-
tem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa mo-
rietur. ¶ Secundum argumentum informant
ex natura peccati, quoniam nō est peccatum
nisi sit voluntarium. Cum ergo Adæ peccan-
ti nullus mortalium aderat, nec consenserat,

Ezech. 18.

Secundū ar-
gumentū.

quinuerò omnes eius successores improbant
peccatum illud, ægerimè ferentes quas inde
miserias & ærumnas experiuntur, quomodo
sensus capiat humanas, quòd qui nondum ex-
tabant, lege aliqua in vno obligarentur om-
nes. Vniūq; voluntas ad eò reputaretur om-
nium, vt per illam nōdum nati transgressores
essent. Adde, quòd æqua ratione, cætera pec-
cata non modò primi, sed aliorum etiam pa-
rentum transmitterentur in liberos: atque ma-
iori ratione & benefacta parentum deberent
in posteros diffundi. Siquidem perinde atque
in Adam, & in parentibus etiam alijs propin-
quioribus latuim⁹. Quinuerò addit Zuinglius,
peccatum cum culpa iunctum est: culpa ve-
rò ex commissio eius nascitur, qui facinus de-
signauit: nemini ergo peccatum est, quod ipse
non commisit. ¶ Adijciunt & nouum genus
arguendi. Peccatum Adæ remissum illi credi-
tur, vbi fuit cum Deo reconciliatus, quomo-
do ergo in nos transit? Aut si nobis imputa-
tur, quid est, quod Adæ fuit remissum? Nam
si in illo vno omnes peccauimus, longè id effi-
caciùs veritas deuincit, vt in vno fuerit etiam
omnium nostrum condonata culpa. Neq; ve-
rò exemplum illud, quo supra rem hanc re-
presentauius, omnino probant. De illo in-
quam seruo, qui summo honore habitus apud
dominum ingratus atq; infidus atrocissimum
aliquod facinus in Dominum cōmitteret, at-
que ad eò amicitia principis ex cideret, omni-
que honore & fauore, tam ipse quàm sua so-
boles depelleretur. Etenim si eius profapia ho-
nore præcise aiunt, & opibus, quas à principe
repperat, dispoliaretur, id certè non argueret
acerbitatem in principe maiorem, quàm ius ef-
set, & æquum. Si tamen omnes posteros ob
paternum crimen supplicij afficeret, ac deni-
que addiceret morti, reuera credulitatis maxi-
mæ & immanitatis reus haberetur princeps il-
le. Cum ergo Deus ob culpam protoparentis
non solum honore nos & hæreditate cœlesti
abdicaerit, sed in morbos & calamitates plu-
rimas, atque ad eò in mortem ipsam adegerit,
plurimum hoc derogare videtur diuitijs boni-
tatis, & benignitatis eius. ¶ His deniq; alij sub-
ijciunt, quòd in tota sacra scriptura, nullum
est verbū originalis, seu iustitiæ, seu culpæ, sed
nos culpam istam confingimus. Porrò hac ra-
tione, & in nostram naturam iniqui, & bonita-
ti diuinæ falsò imponentes. ¶ Hæc tñ omnia
& quæ id genus plurima, in hoc argumentum
congerunt, facillimè ipsi diluerent, si naturam
humanā, quam cap. 3. depinxius, confydera-
tè contemplari vellent: vt exinde, tum de gra-
tia,

Tertium ar-
gumentum.

Quartū ar-
gumentum.

Reprobant
exemplum cō-
mune.

Postremū ar-
gumentum.

Responsio.

tia, tum de culpa perspicacius ratiocinaretur. Si enim Deus naturam humanam in puris naturalibus creasset, nulla nos affecisset iniuria, quod tales condidisset, quales nec gratiam per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina gloria potiri: quoniam vires naturales non sunt pares tanto muneri. Neque vlla esset iniuria, quod sensualitas rationi esset inimica, quam excæcarent, & præcipitaret in vitia: quod morbis & alijs ærumnis & calamitatibus huius vitæ, atque etiam morti subiecti essemus. Nimirum quod hæc omnia essent à proprijs naturæ nostræ principijs natia. Sua tamen bonitas & benignitas, qui nos ad se psalmuerat, fuit, quod naturam nostram, gratia & iustitia donaret, quibus nos supra nos ipsos erigeret, atque inferiores vires, quæ superioribus obedirent, compesceret. Nec cogitandum est (vt qui dam effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, vt cum primum peccasset, natura ex poliaretur illis cœlestibus donis, & ita nomine totius generis humani cōsensum præbuisse, atque hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ consensu? Neque ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donum originalis iustitiæ, vt de hac re habuerit singulare præceptum. Scriptura enim est manifesta, quod vnica fuit præceptio, ne ederet de ligno scientiæ qui citra eius consensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanquam eius, iure creationis, dominus. Sicuti leges legitimi principis, quæ præsentis modo edicerentur ciuitati, vniuersis in perpetuum ciuibus intelligerentur positæ. In pœnam tamen transgressionis comminatus est Deus mortem, qua priuatio iustitiæ designatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura, nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel asperitas, quod peccante natura, denudaret eam, quibus supranaturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimum priuilegium largiretur, dum non committeret certum crimine: quod si contrafaceret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuo maneret offensa & iniusta. Et ideo modo, quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus voluntarium, scilicet per voluntatem totius naturæ. Qua de causa alia peccata vel primi, vel aliorum parentum non traiciuntur in liberos, sicut nec virtutes: quoniam illa sunt personalia, quibus pœnæ tantum personales decretæ sunt illud autem primum fuit, cui posita erat pœna communis: scilicet, vt genus nostrum in suam nudam naturam recideret: ob idque illius solius rea facta est suo modo to-

ta natura. Quare neque vilo pacto derogat clementiæ mitissimi Dei, quod hoc genus supplicia: nempe morbos, miseria & mortem perferamus ob illud peccatum: namque si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quauis alia violenta morte, posset utique, forte dirus haberi. Quod autem nos cœlesti beneficio immortalitatis orbauerit, vt mortem nobis naturalem incurramus, nihil sanè vel iustitiam suam, vel misericordiam denigrat. Atqui ad argumentum aliud respondetur, quod Adæ remissa est noxia illa, qua ratione erat personæ, permansit tamen in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omni liberatur culpa, etiam originali quatenus est huius personæ: relinquitur nihilominus natura infecta, vt quos Christianus genuerit, eadem tale commaculet. Illi autem loco, quod filius non portabit iniquitatem patris, opponi è regione posset alter, vbi habetur, Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios. Est tamen horum concordia, quod pœnas temporales, vt infamiam, bonorū priuationem, & id genus alias, iure luunt filij pro patribus: eò quod secundum corpus sunt velut pars patris. Pœnas tamen spirituales, & maxime expulsionem à regno cœlesti, solus ille qui peccat, subit: nam secundum animam filius non est pars patris, sed omnes animæ meæ sunt, ait per Ezechielè Deus. Ad rem ergo. Quoniam omnes homines participes sunt culpæ Adæ, expulsi sunt hæreditate cœlesti. Expulsi (inquam) hoc modo, quod ex natura nostra nullum ad illam ius habemus, sed quod Deus nostro generi largit? est in Adam, in eodem perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglij, non agnoscentis aliud genus culpæ, quam quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti voluntate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorū temporarium iacturam, sed damnati etiam sumus, vt ait Paulus. Et quidem ita damnati, vt regni etiam iure fuerimus exclusi. Profecto si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset. Sed saluum fuisset ius nostrum, saltem in spiritualibus. Quia filius, vt modo interpretabamur, non portabit in eiusmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptissimum est eius exemplum, si vult illud vsquequaque huc adaptare. Ait enim, quod veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem constituit seruam, cui tamen esse seruam, nihil est culpæ, sed pœnæ, ita nobis contingit ab Adam. At non videt quod amicitia sua nunquam Deus priuasset nos, & iure re-

Diuina clementia.

Peccatum Adæ solit remissum.

Exo d. 20. Concordia. Quæ mala luunt filij pro parentū peccatis.

Ezech. 8.

Nullū Intercedit pactū inter Deum & Adam.

Cur in Adā natura peccauit. Originatio mortis Adæ facta.

Illa peccata non transfundantur, quæ persona facta sunt. Peccatū primum quomodo de omni omnibus voluntarium.

gni, nisi participes fuisset aliquo pacto culpa. Neque nos dicimus peccatum esse, quod mortales sumus, & miseris subditis, sed quod cum peccatum Adæ, totius reputatum est naturæ, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipso fuit actualis, in nobis manet quiescens per modum habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicut ait Paul. Mors ab Adâ in omnes transit: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccaverunt, atque adeo iram & indignationem (ut Tridentina synodus ca. 1. secundum Paulum ait) incurrerunt. Alias non opus esset baptismus in remissionem culpæ originalis, quæ fuit hæresis Pelagiana. Sed hoc facile Zuinglius concedit, dicens, quod & peccatum originale per metonymiam, id est, ab usuam nominis significationem, dicitur originale. Neque adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea quod non sint aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cum ipso conflictus libro secundo. c. 10.

Nomē iustitiæ orig.

¶ Quod autem postremo adijciunt, hæc nomina iustitiæ, peccati originalis nusquam in sacra pagina, legi argutia est Arrianorum, resutantium nomen Homusion, quod non esset in Evangelio. At sicut illi tunc conuicti sunt, ita & hos modo reuincimus. Nempe quod ubi res est aperta, virtute subest etiā nomē ipsum. Cum enim sit in Evangelio, Ego & pater vnus sumus, perinde valet, ac si scriptum esset, Eiusdem substantiæ, quod est Homusion. Haud dissimiliter de originali iustitia & peccato dicendum. Porro quod cum constitutissimum Ecclesiæ Christianæ sit, primum hominem in iustitia fuisse creatum, utpote in rectitudine virtutum, ac virum, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat conditus, ut cap. quinto per ample à nobis demonstratum fuit: atque huius felicitatis, generatione perpetua propagandæ, potiri deberent homines, quandiu in officio & in gratia Dei perseverasset genus humanum, inde optimè nomen accepit iustitiæ originalis. Quæ nuncupari potest, natiua, seu naturalis, vel congenita. Et similitudine, cum sit apud Paulum, omnes in Adam peccasse, neque verò solum imitatione, & contra Pelagium publico consensu Patrum Ecclesiæ diffinitum est: quin nos etiam natura filios iræ pronuntiet, nihil sane amplius in scriptura desideratur ad astruendam fidem peccati, quod appellatur naturale, vel connatum, & hæreditarium, vel per originem contractum: quod est dicere originale.

Aduersus Lutheranos. de originali peccato. Cap. XI.

Necidimus ergo in primū lo-
cum controuersiarū, qua no-
tris Martinus ille Lutherus no-
uorū inuentor creauit, suiq;
deinde prognati tueri pertē-
dunt. Hi nanq; in alterū ex-
tremum à Pelagianis diuersum, nescio quo vē-
to, nunquam antea in Ecclesia suborto, adacti,
ita animæ nostræ originale culpam obtu-
dunt, ut per nullam sit profus gratiam in hoc
seculo delebilis. Qui quidem locus in assertio-
nibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet. In
puero post baptismum negare remanens esse
peccatum, est Paulum & Christum simul con-
culcare. Et artic. 3. Fomes inquit, peccati, etiam
si nullum adsit actuale peccatum, moratur à
corpore animam ab ingressu cæli. Quin paulo
inferius eundem fomitem appellat actuale
peccatum. Et discipuli sui in confessione Au-
gustana, art. 2. vocat vitium originis, verè pec-
catum, damnans & adferens æternam mortē.
Et in locis communibus Melancthon. Scriptura
inquit, non facit differentiam inter actuale
& originale peccatum. Nam & originale, ac-
tualis est quædam praua concupiscentia. Ita
quæ commentum istorum est, quod concu-
piscencia non solum sit materialiter peccatum,
sed quod formaliter, & in actu libido ipsa, &
insultus carnis, antequam consensus voluntatis, est
peccatum, etiā in baptizatis. Eandemq; aiunt
concupiscentiam prohiberi præcepto illo de-
calogi, Non concupisces. Ob idq; pro infania
ducit Luthe. eodem. 2. art. quod nos libidinem
coniugum, qui quantacumq; sanctitate pollen-
tes, legitima, iustissimaq; intentione generan-
di, iure suo utuntur, non verè peccatum appel-
lemus. Sed bone Deus in suo famatissimo re-
formationis dogmate, quod ipsi didagma vo-
cant, quanta explicatione hunc locum consti-
tuunt. Aiunt enim, quod licet homo nihil ini-
qui animo deliberato concupisecat, illa nihilo-
minus volatilis concupiscentia, à qua se in om-
ni mansuetudine, sanctitate, & pietate conti-
net, coram Deo peccatum est. Et infra, Non mo-
do homicidium, adulterium, & furtum pecca-
tum est, verum etiā propter concupiscentiā,
quāuis ei non consentiat volūtas, homo ipse
in conspectu Dei homicida & adulter est. At-
qui operæpretium est considerare, ut telam
suam detexant. Inde enim quod concupiscen-
tia carnis peccatū illis est, eliciunt, omnia ope-
ra nostra, quantumcumq; fiant in gratia, ea ta-
men ratione, qua nostra sunt, à concupiscen-
tia immaculari, idecirco esse cuncta, peccata.
Neque per illa implere nos præcepta Dei, con-
cupi-

Prima con-
trouersiarū
de pecc. orig.
cum Luthe-
ranis.

Lutherano-
rum senten-
tia de pec-
orig.

Lutherania
concupiscen-
tia est verè
formaliter
peccatū lib.
3. cap. 7.

Didagma.

Lutherano-
rū tela erro-
rum.

cupiscentia remorante, ne plenè operemur ex dilectione sui super omnia. De qua nobis re, libro. 3. statutus est dicendi locus. Ideoque quàmquam in colloquijs iam Ratisponensibus manifestissimis testimonijs conuicti, paulò remissius propugnent errorem hunc de originali peccato, ad eò vt in secundo nouissimo hic articulus tanquam vel confessus, vel satis discussus, fuerit prætermittitur, tamen quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimum fonte deriuarunt: & præterea quia Bucc. in suo libello de ecclesiarum reconciliatone eundem cum cæteris videtur nuper integrare, non erit superuacaneum, eis que à nostris, à doctissimo præsertim Rossensi copiosissimè dicta sunt, calculum nostrum adijcere. Potissimum, quòd quandiu libri eorum superstitis fuerint, timendum ab illis est.

Sonus eòtro
veritæ pri
mum Lu
theranis.

¶ Status ergo controversiæ, quæ prima omnium est inter nos & Lutheranos, ita constituitur. Nos (vt veritas habet catholica) post baptismum legitime susceptum nihil remanere in renato credimus contagij originalis, quòd veram habeat rationem culpe. Illi verò contra autumant, concupiscentiam illam carnis, qua parte in sanctis viris, in quocunque vitiorum genere, conflictatur cum ratione, esse veram culpam, & damnatione, morteque æterna dignam. Tunc etiam quando per consensum voluntatis nondum patratum est actuale peccatum, nisi quòd misericordia Dei non imputatur illa culpa, ijs qui sunt in gratia.

Primò con
tra Lutherū
argumentū.
Concupiscen
tia, res est
naturalis.

¶ Hæc imprimis ignorantia nebula nunquam eorum oculos perstrinxisset, nisi tam essent philosophiæ iniqui hostes, quæ tamen fidei sæpe & multum ancillatur. Concupiscentia enim carnis (vt in tertio statim capite coepimus dicere) naturalis nobis est: vt pote quæ licet nulla præcessisset culpa, vel gratia, ex principijs naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi quòd Deus fræno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur verbo, concupiscentia, quàm natura dono illo destituta. Præterquam quòd est modò effectus peccati, tanquam remouentis iustitiam illam, quæ rebellionem eiusdem concupiscentiæ prohibebat: & tamen si homo crearetur in puris naturalibus, esset mera natura. Exemplum Anselmi est in de concept. virg. de nauis: cuius natura est ventis inuehi: & ideo si anchora fixa retineatur, tunc qui rumpit anchoram, dicitur nauem commouere. Igitur cum ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec vi-

Ansel.

tuperio, quis vel cæcus, dixerit concupiscentiam illam, esse peccatum? Nisi forsan materialiter ante baptismum: vt superius explicatum est. Reuera qua ratione id dixeris, sequenter compulsus confiteberis, & visum, & auditum, & reliquos sensus, qui nobis post peccatum Adæ instrumenta sunt delinquendi, delicta & ipsos esse. Quin verò & aurum, & honores, & muliebrem formam, & quicquid nos pellicit, pellitve ad malum. Accipe euangelicam parabolam, vbi genus humanum assimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus despoliatus, & plagis impositis relictus est semiuivus. Nūquid despoliatum esse & vulneratum, peccatum erat illi? Quisnam concesserit? Pari modo in nobis, præterquam quòd participes fuimus culpæ, qua sumus lauacro regeneratiōis abluti, nudatam habere naturam, & ita sauciam, vt concupiscentia veluti ægri tudò quædam cum ratione colluctetur, certè nihil est poena, quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors denique, & aliæ id genus calamitates, quas culpas cense re, hominis esset profusus stupidi. ¶ At verò cum Lutherus hoc genus culpæ soli concupiscentiæ carnis impinxerit, discipuli eius postea, dum illam defendere nequissent, rationem habere culpæ, commenti sunt, nomine concupiscentiæ non solum illam carnis, sed eam etiam quæ est in anima, subintelligi. Ita habet in conuentu Vuormatiensi. Attamen neque hoc diuerticulo argumentum possunt eludere. Nam si loquantur de concupiscentia animæ, quæ est actus voluntatis consentientis carni, illa certè non originalis: sed verè actualis est culpa: de qua nihil disputamus. Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (vt videntur) animæ, quæ velut actus corporis nata est sensibus illecta, pertrahi, adhuc eandem habet argumentū energiam. Nam totum hoc (sicuti concupiscentia carnis) naturam dicit iustitia originali destitutam, non culpam.

Luc. 10.

Lutherano
rum diuer
ticulum.

¶ Sed præterea, vt in omne se latus versent, nūquam se hinc tamen extricabunt, quo minus sint in efficacissimum sacramentum baptismi iniquissimi, nisi profiteantur, totam illic profus rationem omneque meritum culpæ elui. Nam (quæ verba expressa sunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptis mate condonata sunt crimina. Nec post indulgentiam, inquit, iudicis est metuenda seueritas: dicente Apostolo, Et hæc quidem (scilicet peccatores) fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine domi-

2. Argum.
ex testimo
nijs scriptu
ra.

Hierony.

1. Cor. 6.

c nino

ni nostri Iesu Christi. Omnia ergo peccata, donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, sanctificati & iustificati, in nomine Iesu Christi. Vnde sapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine Iesu Christi, qui verè est saluator, nihil delitescit fictionis, sed summa est, vt in suis promissionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipsa Iesus Christus, Hieronymo luculentiùs profert, vbi ait, Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronūciari potuit ad demonstrandum, vbi gratiā Dei inimus, omnē nobis prorsus in veritate abstergi maculā peccati, quā quod ita nos verè pater sanctificet, quā sermo eius veritas est? Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem sententiam ex veteribus quoque Micheam: vbi ait. Ipse reuertetur & miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et Ezechielem vbi ait, Assumam vos de gentibus, & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum esset aliud euangelicū testimonium plenissimæ remissionis, quæ fit in baptismo, quā illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, abundè res conuinceretur. Qui enim renascitur, vitam prorsus exiit veterem, & nouam induit. Id quod Apostolus repræsentat in analogia mortis & resurrectionis Christi: vbi ait, Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cum istis mihi videtur ore prophetico loqui) quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptismo mori peccato, sepeliri que, & in nouam vitam resurgere, quā vere id Christus in corpore præstitit. Hunc Chryso. locum, Homel. 24. super Ioan. in hanc sententiam dilucidè enarrans, ait, In aqua baptismi tanquā in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus inde nouus resurgit. Et Origen. super Iosue Homil. 5. ait, quod per baptismū regenerationis, expurgatæ sunt animæ nostre. Vbi abieciimus omnia peccato

rum opprobria, & pro his assumpsimus conscientia bonæ ad stipulationem in Deum. Et ad Titum item Apostolus, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nobis abundè, id est, quantū sufficit, vt verè simus salui, atque adeo filij & hæredes, secundum spem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Nominemur, inquit, & simus, vt exprimeret contra istos, nihil baptizatis inesse culpæ, aliās si verè esset culpa, non tamen imputata, vt dicunt, non verè essemus filij, sed reputaremur tales à Deo. Eodem prorsus refertur, quod ait Apostolus, Nihil ergo nunc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Sed interpretamentum Lutheri expendamus eodem articulo. 2. Ait enim, non haberi in Paulo. Nihil peccati est: sed, nihil damnationis, quasi illa concupiscentia iustorum peccatum verè sit, & de se dignum damnatione, sed non imputatur illis propter fidem, & quia non ambulant secundum carnem. Et suus Bucerus, vbi putat extremam manum imponere componendis controuersijs, idem atque peius dicit in articulo peccati originis. Ait enim, quod quanuis in regentis nihil sit damnationis, in hoc sensu, quod non sunt rei, reatu iam dissoluto in baptismo, hoc tamen est propter meritū Christi non imputantis peccatum. Non tamen quod non vel ob vnum hoc malum deprauatæ naturæ, etiam si nulla, vel actionis, vel consensus nostri iniquitas adijceretur, condemnationem meremur. Et paulo post, Sancti etiam, inquit, ipsi, quatenus concupiscentia repugnat bonæ voluntati, inimici sunt Deo. Expende pie lector, an verba hæc digna sint, quæ supponantur titulo, de componendis controuersijs, & non potius exsisterent, quæ sopita iam & emortua videbantur. Profecto verba Pauli expositione non indigent, Diceas enim, nihil esse damnationis in his, qui non ambulant secundum carnem, manifestissimè docuit, nihil in renatis esse damnatione dignum, præterquam ambulare secundum carnem, quasi dicat, pati molestias carnis nihil prorsus damnabile est, sed ambulare, id est, liberè operari secundum carnem. Et ita exponit August. eandem autoritatem contra duas epistol. Pelag. libro primo capit. 10. Nulla, inquit, est damnatio his, qui sunt in Christo Iesu, quoniam non damnatur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentit ad malum. Distortissima ergo est ex-

Ioan. 17.
Ioan. 2.
Eph. 4.

Michea. 7.

Ezechiel. 36

Ioan. 2.

Rom. 6

Aug. 8. 2.
quidam ex
aug. 1. 10.

Chryso.
epistol.

Origen.

Tit. 3.

Ioan. 3.

Rom. 2.

Lutheri interpretatio.

Buceri verba.

expositio Pauli.

August.

est expositio Lutheri. ¶ In summa. Cum baptismus sit in remissionem peccatorum (vt in Acti. Apostol. author est Petrus) qua Christianus perfricta fronte, quicquam culpę post baptismum reliquam fieri dicat? At commentitiam Lutheri distinctionem audiamus, qua se eodem secundo articulo, ad omnia hæc tam clara testimonia cogitat respondere. Aliud, inquit, est, omnia peccata remitti, aliud verò omnia tolli. Baptismus omnia remittit, sed nulum penitus tollit. Animaduerte pie lector, an hoc nō sit deterere sacramēta Christi, & (quod ipse in nos iaculatur) Christum ipsum conculcare: scilicet quod remitti peccata, non sit prorsus tolli. Ecquid enim aliud est, quod ait euangelista in sua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptista, Ecce agnus dei, qui tollit peccata mūdi? Quid quod, interprete vbi supra Hieronymo, de iustificatione nostro præcinerant Prophetæ, & Apostoli cōcinunt? Demerget & proiciet iniquitates vestras. Mundabimini ab oībus iniquitatibus vestris. Et, Deleui vt nubē iniquitates tuas. Et, abluti, sanctificati, iustificati. Et in quibus nihil est damnationis. Et, Existimate vos mortuos esse peccato, viuentes autem Deo? Quid inquam hæc omnia, quę effectus baptismi sunt, aliud resonāt, quā prorsus baptismo extergi, & plenē tolli peccatum? Est em̄ nihil aliud peccatum, quā offensā in Deum, vnde palam consequens fit, vt remitti ab ipso nihil aliud sit, quā condonari, aboleri, atque adeo omnino tolli. Nisi absurdissimē hīc abutaris nomine remissionis, in significato philosophorū: quibus qualitātē remitti, est imminui aliqua restāte particula: cū tamē in præsentia, idem polleat remittere, quod ignoscere: id est, nō amplius noscere culpā, perinde ac si nunq̄ fuisset. Quāobrem delictorū quę Deus remittit, obliuisci, neque amplius recordari dicitur. Quod si Augustinū, quem vbiq; iudicem appellant, audire de hac re nō piget, auscultem? ipsum lib. 1. re. capit. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum quę humana traxit natiuitas, & contraxit iniquitas. Hęc ille. Sicut ergo peccati actualis in baptismo remissi nihil remanet culpę, ita neq; originalis. Et de pec. me. lib. 2. cap. 25. Hęc autem, inquit, lex peccati (scilicet fomes concupiscentiæ) non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquā non sit eius facta remissio, vbi omnino plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate

carnis, tanquā superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdem capituli explicatius ait, Quod si denique continuo post baptismum consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obuoxium hominem teneat, solutis omnibus, quę tenebāt. Num satis conficitur originale peccatum tolli, dum remittitur, si non manet nisi superatū & peremptum? At plus debet protestantibus nostris peccatum, quā fides. Quò enim fidē suam solam iustificatē tueantur, aiunt, fidē mortuam nullatenus esse fidem (quanquam & id peruersē, vt lib. 2. capit. 7. ex verbis Iacobi monstrauius) & tamen peccatum originale, etsi audiant mortuos nos esse peccatō, & sepultos, ipsumq; abstersum, deletum, abietum & peremptum, nihilō fecius, ita semper mordicus retinent, vt nolint sublatum esse. Quid si August. asserat, radicitus euulsum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum epistolas. ad Bonifacium libro. 1. capit. 13. calūniantes Christianis, quòd negarent baptismum, omnia peccata radicitus conuellere, sed tantū ei cōcederent, vt peccata raderet, manentibus radicibus, vnde rursus pullularent. Quorum calūniam reprimat his verbis. Quis hoc nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptismum, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere: neque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum refecanda peccata. Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quā quòd neque radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quòd eos quasi digito indicaret, subiūgit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimē proficit, & spiritu Dei agitur, piā mente confligat. Sed hæc, etiam si vocatur peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. Sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quę secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam, illicitē fiunt, dicuntur & cogitantur. Hęc August. Explicatissimē aduersus istos pronuncians, post reatum originalis in sacramento remissum, concupiscentiam, neq; vllō modo esse, neq; appellari peccatum nisi per metonymiam: de qua latius. c. sequēti. Nunc enim hoc secundo argumento tantum conamur testimonijs scripturæ sacræ demonstrare & sanctorum, quomodo sint isti iniurij in sacramentum remissionis: adstruentes,

Peccatū plus debet Lutheri quā fides.

August. de

Concupiscentia qualiter dicitur peccatum.

Peccatū qd fit.

3. Argum.

concupiscentiam inde reliquam, peccat ū esse propriē. ¶ Vt tamen tertium subiungamus argumentum, statuamus puerum baptizatū ante vsum rationis, in quo, ais, veram adhuc culpam extare, damnatione dignam æterna, sed non deinceps imputari. Hoc, inquam, tecum postulo, vtrum per solam gratiā baptismi non imputatur, an alia postea opus est applicatione misericordiæ, vt post non imputetur. Si primum, vti res habet, admiseris, tunc ergo baptismus itā plenē remisit, vt nihil fuerit culpæ reliquam, quod indigeat postea nouo actu misericordiæ, vt non imputetur. Si verò secundum de tuo capite dederis, ergo per baptismum, non planē applicatum est pretiū redemptionis Christi, in redemptionem peccatorum: quod est hæreticum. Item contra id quod aiunt: adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismum, quo assidue petant condonationem illius culpæ originalis, perdurant in baptizato. Primum si ita res est, quomodo fuit baptismus efficax? sanē qui culpā illam condonare nō fuit sufficiens. Adde quod cum pueri talem actum fidei habere nō possint, tunc nullum habebunt remedium aduersus illam culpam. Quod si baptismus illis sufficit, absque alio actu fidei, cur non ideim sufficit & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? ¶ Illud tamen quod mihi potissimum argumentum apparebat, in calce demum subiiciam. Aiunt enim, vt paulo antē referebamus, manere quidē peccatum originale, sed non imputari. Et subiiciam alia quæ verba Lutheri in eodem. 2. artic. Hæc est, inquit, gratia noui testamenti, vt quia renati sumus baptismate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet, non imputans ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet verē peccatū sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: vt lib. 2. capit. 19. visuri sumus. Est tamen (nifallor) contradicōtio manifesta, veram culpam manere post baptismam, & tamen non à deo imputari vt culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel secus. Si non, quam potest in se habere rationem culpæ? Nisi nefarie dixeris, culpam esse vilam, quæ non sit deo odio habita: contra diuinum eloquium Davidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, viā iniquam, & iniquitatem odio habeat. Si verò illam odit, quomodo non imputat ad culpā? Imò verò quomodo verum est, peccatum remissum esse in baptismo? Nam nemo omnino remittit culpam, nisi qui odium è pectore diuellit penitus. Qua de causa dicitur Deus peccatorum obliuisci, quæ remittit. Profecto nō

Cōfirmatio argumenti. Hæreticum est dicere, pretiū redemptionis non plenē applicari i baptismo. Vide in leuit. concil. cap. 2.

Postremum argumentū. Vide lib. 2. c. 109 hoc ipsum explicatiū. & libro. 3. cap. 4. Lutheri verba.

Firmū arg. q̄ in baptizatis nulla remaneat culpā, vide li. 2. ca. 19. & li. 3. c. 4. psal. 118.

video, quo valeant ely p̄eo dilemma hoc cauere. Nisi promptissimum illud suum in nos spiritum fugientes respiciant: sanē qui quamuis ratiocinationem, sophisma appellitant. Mitto interim, quod authores tanti erroris in eam adiguntur impietatem, quod Deus in hac vita nullatenus possit omnia nobis peccata ita remittere vt prorsus tollat. Id quod ipsi concedunt, quoniam concupiscentia illa carnis, quam verē peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, vt extingui omnino nequeat in hoc seculo. Neque per priuilegium, vt renatur. Quod tamen theologi consentienter tribuunt intemeratæ Virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunquam. Igitur, vt finem huic capiti faciamus, consultissimè censuit sacrosancta synodus Tridentina cap. 5. sessio. 5. q̄ si quis per Iesu Christi domini nostri gratiam quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut asseruerit, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationē habet, sed illud dixerit tantum radi, aut nō imputari, anathema sit.

Confirmatio argumenti. Blasphemia Lutherorum, ex qua confingit legis obliuisciam nulli in hac vita possibile lib. 2. ca. 3. Trid. Syno.

Quo Lutheranorum rationes expenduntur & confutantur.

CAP. XII.

T quibus tamen fulcimentis locū istum cōmuniunt hi, denique restat vt expendamus. Hunc enim errorem potissimum conficiunt ex Paulo, & Augustino, quos aliorum longè distorquent, quàm quod intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Ecce inquit Lutherus, concupiscentia peccatum est, neque locus relinquitur interpretādi, non esse propriē peccatum, siquidem lege, ait Paulus, esse prohibitā. Sensus ergo Lutheri est, præcepto illo, quod est in Decalogo, Non concupisces, prohiberi concupiscentiam illam, quæ nobis natia est, & in regeneratis etiā superstes. Et ita sui defensare pertendunt. Id quod inter præcipuos eius errores secundus potest connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundū aduersus catholicos. Sed & eò peruenerunt, inquit, infans, vt etiam libidinē inuitabilem parentum sanctorum contra legē Dei concupiscentē, defectum, vocare sint coacti. Quasi dicat, verum potius esse, proprièq̄, peccatum. Hæc veruntamen verba iure multò maiori possum⁹ nos in hūc naturæ hollem regerere. Nam præterquam quod

Roma. 7. Per præceptū Non edempt feces, phibet Lutheranis ipsa ratio concupiscentia. Lutheri verba, et secund⁹ error, de concupiscentia. exod. 10.

quòd duo repugnantia verba connectit, san-
 ctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit
 arreptus furore, vt quòd inuitabile nobis est
 id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis
 radius vultus Dei, qui signatus est super nos,
 manifestum magis faciat, quàm quòd vbi ni-
 hil est voluntatis, neque inibi culpæ quippiã
 inesse possit? Actio enim quæ in nostra non
 est potestate, reuera nec laudi dari nobis po-
 test, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniã laus
 operis, vel vituperium causæ debetur: quæ au-
 tem homo inuitus patitur, illorum nõ est cau-
 sa, quatenus homo: quippe cum per solam fa-
 cultatem liberi arbitrij simus actionũ nostra-
 rum domini. Vnde qui naturalem concupi-
 scentiam peccatum censet, pari modo cogi-
 tur vt dicat, & quòd oculos habeamus, & au-
 res, & membra, quibus intus, nobis nolenti-
 bus, nutrimur ac vegetamur, peccata esse. At
 nulla, inquit, admittenda est à natura ratio,
 vbi scriptura sacra aperta est. Ego verò neque
 scripturam apertam video, neque sensus scri-
 pturæ esse potest, qui cum manifestissima ra-
 tione apertissimè pugnat. Reuera si ea quæ no-
 bis vel à natura in sunt, vel à Deo in poenam
 inflicta sunt, peccata essent, Deo potius, vel
 tanquam naturæ auctori, vel tanquam vindi-
 ci culpæ tribuerentur. ¶ Et Augustin. quem
 coryphæum ipsi hoc loco sequuntur, adeo per-
 se notum existimat, nullum esse peccatum, ni-
 si voluntarium, vt naturali se apud ipsum cõ-
 sequentia ponant & perimant, peccatum, &
 voluntarium malum. Vnde in libro de vera re-
 ligione. Vsq; adeo, inquit, peccatum volũ-
 tarium malum est, vt nullo modo sit pecca-
 tum, si non sit voluntarium. Et contra Mani-
 chæos de duabus animabus, peccatum ipsi ita
 diffinit, quòd sit voluntas retinendi, vel con-
 sequendi quòd iustitia vetat, & vnde liberum
 est abstinere. Et ne omnia percensentes fasti-
 dio simus lectori. i. lib. retract. id multis mo-
 dis in vniuersum constituit, aperte in Lutherũ
 sua penè verba ita refundens. Peccati reum te-
 neri quenquam, quia non fecit, quòd facere
 non potuit, summæ iniquitatis et insanie est.
 Sed resurgũt inde in nos isti, quòd peccatum
 etiam ipsũ originale censet ibidem August.
 voluntarium esse, volũtate Adæ. Fatemur qui-
 dem, sed culpam totam remissam esse ait, in
 baptismo. Verba enim eius sunt. Cuius concu-
 piscentiæ reatus in baptismo soluitur, sed in-
 firmitas manet. Optimè sanè discernit, vt rea-
 tu dimisso, concupiscentia, non culpa, sed in-
 firmitas sit. ¶ Verũtamen quoniam quàm sit
 libertas, inseparabilis conditio peccati, ca. 17.

repetendum est; haud modò filium rumpamus
 dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impos-
 sibile nanque est illo vetari concupiscentiam,
 quæ nõ est in nostra potestate, sed tantũ pro-
 hibetur voluntatis consensus, vel forte in ora-
 cius in reprimenda concupiscentia, aduerten-
 te ratione. Est enim hoc inter decem manda-
 ta, de quibus ait Christus, si vis ad vitã ingredi,
 serua mandata. Et verbum, vis, palam osten-
 dit nostræ esse facultatis; per gratiam ipsius,
 cuncta seruare: concupiscentiam verò illam
 in hac vita sublatam esse, haud quaquàm pos-
 sibile est. Qui ergo dixerit tyrannidem illam
 & inuitabilem molitionem concupiscentiæ
 à Deo nobis esse interdictam, anathema est
 Hieronymo, qui in expositione symboli a-
 nathema esse ait, qui dicit Deum præcepisse
 quicquam impossibile. Et Augustino, cuius
 in sermon. 6. de tempo. verba sunt. Deus
 nec impossibile aliquid potuit imperare, quia
 iustus est, nec damnaturus est hominem, pro
 eo, quòd nõ potuit vitare, quia pius est. Quia
 verò, cum non sint grauiora mandata Dei, vt est
 apud Ioannem, imò leue sit iugum, vt præ-
 ceptor ipse testatur, quomodo facere lege di-
 uina obligamur, quòd est impossibile: Et præ-
 terea cum cætera omnia præcepta de actioni-
 bus sint profus nostris intelligenda, scilicet,
 Non occides, nõ furtum facies, & cætera, quæ
 contingentia sunt, commentum est verbum,
 Non concupisces, nisi de actione humana in-
 telligere: qualis tamen non est motus concu-
 piscentiæ, rationis vsu præueniens. Id quòd
 fornia ipsa mandati præ se fert. Non enim ait
 in genere. Non concupisces, sed, Non concu-
 pisces domũ proximi, neque desiderabis vxõ-
 rem eius: & reliqua. ¶ At verò non solum mo-
 tum illum concupiscentiæ, aiunt isti, esse pro-
 hibitum, sed & potentiam ipsam, & naturam
 concupiscendi: quòd humanus sensus refugit
 audire. Ecquis enim puerum, vel ante bap-
 tismum vel baptizatum lege aliqua astringat,
 vbi non solum voluntas, verum neque concu-
 piscentiæ vsu habet, sed est nuda poten-
 tia? Nisi peccatum in eo pariter dixeris fame-
 re, lallare, & his similia. Id quòd August. libro
 1. de ciuita. Dei. cap. 25. condemnat, hisce ver-
 bis. Quòd si illa concupiscentialis inobedi-
 entia, quæ adhuc in membris moribundis habi-
 tat, præter nostræ voluntatis legem, quasi le-
 ge sua mouetur, quanto magis absque culpa
 est in corpore non consentientis, si absq; cul-
 pa est in corpore dormientis? His Augusti-
 nus ostendit, nullum esse peccatum concupi-
 scentiam absque consensu, cum esse possit in

De hoc. 24. f. 2. in similib. id est id est. Mat. 19. i. retract. c. 19.
 Hierony. August.
 i. Ioan. 5. Mat. 11.
 Cõfirmatio argumenti
 August. Cõcupiscentia sine consensu nõ est peccatum.
 e 3 dormi.

Argum. Luth. eccles. 4. Nullum est peccatũ nisi volunta- rium. i. lib. 2. d. 24.
 Non sum lutheri
 August.
 De vera reli- gione. 14.
 Definitio peccati.
 In retract. ca. 17.
 Sectũ præ- cepũ argu.

Luthe. pu-
tat propter
carnis cocu-
piscētia pre-
cari nos, ut
dimittantur
nobis debita
nostra.

Dimitte no-
bis debita
nostra.

dormiēte. ¶ Per hęc deniq; retunditur, quod Lutherus eodem articu. 2. in confirmationem sui erroris cōmentatus est, propter illam scilicet carnis concupiscēntiam quotidie nos precari in oratiōe dominica, dimitti nobis debita nostra: siquidem absq; voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanē qui loco supra citato con. duas epist. Pelagia. cap. 13. Neq; enim, inquit, propter ipsam concupiscēntiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicūt in oratiōe baptizati. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris: sed ppter peccata quę fiunt, siue in eius consensionib⁹, cū ab eo quodlibet vincitur, quod placet, siue cū per ignorantia malum quasi bonū placet. Fiunt autem, siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum, atq; celerrimum est, cogitando. Illud sanē, quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Perspicue ergo discriminat Augusti. quod propter consensiones voluntatis dicimus, Dimitte nobis, quoniam peccata sunt: sed propter ipsam tentantem nos, infestantemque concupiscēntiam addimus, Et ne nos inducas in tentationem. Vbi propalam manifestat, non concupiscēntiam, sed tantum voluntatis opera esse peccata. Quę omnia Iacobo Apostolo teste, confirmat, qui vel ipso Augustino rē edidit explicati⁹ ubi ait, Vnusquisq; tentatur, à concupiscēntia sua abstractus & illectus. De inde concupiscēntia, cū conceperit (scilicet per consensum voluntatis) parit peccatum. Concupiscēntia ergo ante consensum, nō est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic apostolicę phrasi cōsonant alijs Apostoli verba. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscēntiis eius, neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscēntię habere, sed illi obedire. Ut per hoc intelligas, quod sequēti cap. ait, legem prohibere concupiscēntiam. Non enim vetatur ne insit illa in carne, at voluntate nos concupiscere. Sed hic quis ferat peruicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa August. Ait enim diuus ille super Ioan. tracta. 4. 1. quod Paulus non dixit, Non sit peccatum in corpore vestro, sed, Non regnet. Ergo Paul. (inferunt illi) Augustino interprete, non negat, quin concupiscēntia, antequam per consensum voluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hęc nul-

Jacob. 1.

Roma. 6.

Lutherano-
rū puicacia.

la est, si colligatur peccatum esse proprie, antequam regnet. Nāque cū August. toties admonuisset, concupiscēntiam illam nō esse proprie peccatum, sed tropo illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, ne sit, sed ne regnet. Quoniam quando non regnat, sæpe dixerat tunc non esse proprie peccatum. Quam expositionem ipse idem protinus subiungit, dicens, Peccatum enim consistit in eo quod regnat, & fit quod iubet. Eadem eius explicationem supra etiam citauimus, de pec. me. lib. 2. ca. 28. ubi ait. Hęc lex peccati, quod etiam peccatū appellat Apostolus: cū dicit, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendū desiderijs eius non sic manet in renatis, tanquam non sit remissa & perempta, nisi illicitis consensionibus quodammodo renuiscat, & in regnum proprium dominationē quę reuocetur. Idemq; prorsus repetit de nuptijs & concupis. lib. 1. ca. 23. ubi ait. Ipsa concupiscēntia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; ut ea perpetrent, à regina mente inēbra non dantur, ut si non sit, quod scriptū est, Non concupiscas, fiat saltem, quod alibi legitur, Post concupiscēntias tuas non eas. ¶ At verò hęc postrema verba sibi isti arbitratur fauere: ubi ait, in hoc seculo à nobis non fieri quod scriptum est, Non concupiscas, sed non eas post concupiscēntias. Et de spiritu & littera. ca. 36. clarius ait, quod in hac vita non implemus, Non concupiscas, sed concupiscēntiis non obedias: ergo nō solum obedire, sed inuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autē illatio nulla est prorsus. Augustinus enim non sentit, non impleri illud, Non concupiscas, si referatur ad innatum concupiscēntię fomitem, quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturale est in hoc mortali corpore concupiscere, vsq; dum animale resurgat spirituale. Imò eisdem verbis insinuat, prohibitionem non referri ad naturalem concupiscēntiam, sed ad liberam & vltroeam obedientiam. Quod si analogia ex ciuili Republica apud istos quicquam, ut æquum est, valeret, profectò tyranno obsidione premente ciuitatem, quandiu ciues pondus belli sustinēt, & bona fide obsistūt, extra noxiam sunt, sed ubi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine. Cur ergo dum volūtas ab arce rationis sensualitatis incurfus strenuē, vel perfert, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem morbum patitur? At quò expositione tandem verbo-

Augusti

Lutherano-
rum argu-
mentatio.

August. ex-
positio.

Analogia ci-
uilis respicib.

Lutherano-
rum contra-
ditio.

Ioma. 7.

Quo multi
sancti intel-
ligant Pau-
li dicentē, si
quod nolo,
illud facio,
tam &c. Ro-
ma. 7.

verborum. Non concupiscēs, disputatiōē ab-
soluamus, examinemus, an illi contradicētia
dicant in exponendo hoc praecepto, & illo,
Non regnet peccatum in vestro mortali cor-
pore. Etenim cum dicant, hoc secundo nō p-
hiberi, concupiscentiam inesse nobis, aut cum
ratione conflagere, sed vincere, & regnare (si-
quidem oculatissimē adnotant cum Augusti-
no, Paulum non dixisse, nō sit, sed non re-
gnet) hinc profectō dicitur, concupiscentiam
in esse & pugnare, non esse rem prohibitam,
nec prohibendam: atque ad eō neque proprie
peccatum. Quod si ita est, cur alijs verbis. Nō
concupiscēs, aiunt prohiberi non solum libe-
ra opera, verū & ipsam carnis concupiscen-
tiam, ne insit & subulet? Sed ita cunctis vsu
venit contra ealū expuentibus, sanē vt suo
se sputo respargant. Concludamus ergo vtrō
que loco, solum consensum in opus concupi-
scentiā prohiberi. ¶ Adiungunt ad persuadē-
dum concupiscentiam carnis esse peccatū, sub-
sequentia prae terea Pauli eodem ca. 7. Si quod
nolo, illud facio, iam non ego operor illud,
sed quod habitat in me peccatum. Scio enim,
quod nō habitat in me, hoc est, in carne mea,
bonum. Et multis in eundem sensum interie-
ctis, concludit. Igitur ego ipse mente seruo le-
gi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, in-
quiat, procul dubiō concupiscentiam car-
nis, quatenus cum ratione luctatur, peccatū
ab Apostolo appellari. At verō locus hic pri-
mum omnium Pauli, qui (vt tota eius episto-
la) non est adeō intellectu facilis, à plurimis
sanctorum Patrum, non de iusto iam Paulo,
sed de Iudæo sub lege agente intelligit. Cuius
ordinis sunt Hieronymus & Origenes (vt
Augustinus ipse aduersus Iulianum libro. 6.
ca. 11. confitetur.) Et ita ipse Augustinus, sem-
per senserat vsque ad senectutē, vt ibidem ait.
& lib. 1. retract. capit. 23. & 26. & lib. 2. cap. 12.
Qua de causa possemus dicere, quod concupi-
scentiam ratione coniuncti reatus appellaret
in infidelibus peccatum. Sed demus illis cum
Augustino iam sene & ceteris, puta Hilario,
Grego. Nazazen. & Ambrosi. quos ipse illic
citāt, totum hoc intelligi de Paulo, qui gratia
Dei suffultus nihilominus praeiabat cum
carne, si tamen vicissim nobiscum ipsi candi-
dē Augustinum sequantur interpretem. Qui
non semel aut bis, sed saepe, & saepissimē inter-
pretatur, hoc loco Paulum non appellare cō-
cupiscentiam, proprie, & verē peccatum,
sed per metaphoram, quia effectus est peccati
Adæ, & nostrorum causa. At verō reclamāt
hic Lutherus. Quomodo, quod nemini ange-

lorum licet, id, quod Paulus aperte peccatum
vocat, interpretentur homines defectum tan-
tum, effectum esse peccati? Nimirum Luthe-
re, quoniam Paulus non anathematizat, nisi
angelum, aliud quam ipse annūciat, euange-
lizantem. Namque homines metaphoras scri-
pturæ dilucidantes, non solum non reprehen-
dit, sed laudat summopere inter eos, quibus
deus distribuit charismata. Alijs enim, inquit,
datur prophetia, alijs interpretatio sermonū.
Et iterum. Alios deus dedit euangelistas, alios
autem pastores & doctores. Alias, vbi ait idē
Apostolus, quod cum qui non nouerat pec-
catum, Deus pro nobis fecit peccatum, si non
liceret translatione vti, necesse esset, Chri-
stum ipsum proprie existimare esse pecca-
tum. Quam ne admitterent blasphemiam, in-
terpretati sunt sancti, nomine peccati, hostiā
pro peccato designasse Apostolum: quē se in
cruce pro nobis obtulit. Quo etiam significa-
tu vsus est iterum: dicens, quod Deus filium
suum mittens, in similitudinem carnis pecca-
ti, de peccato damnauit peccatum. Tamen si
hic magis placet, peccati appellatione intelli-
gere naturam ipsam nostram, & carnem pec-
cato infectam: de qua Christus, similitu-
dinem gerente peccati, dum eam carni affi-
xit, redemptionem operatus est nostram. Si-
ergo peccatum haud ineptē vsurpatur de ho-
stia, quae causa est remittendi peccati, & de
carne, quae subiectum est peccati, optima est
expositio Augustini, quod vsurpatur etiam
pro effectu peccati. Vbi ideo illius meminisse
opus est, quod capite proximo de ipso Augu-
stino adnotabamus. Nempe quod cum rea-
tus peccati originalis, sit priuatio iustitiā, qua
tenus faciebat rectitudinem animae ad Deum,
& proximus effectus eiusdē reatus, sit ebullies
rebellansque cōcupiscentia, eandem ante gra-
tiam baptismi appellat peccatum, ratione rea-
tus annexi: eo tamē sublato in baptismo, per
solam metonymiam, appellat peccatum, quia
effectus est vel causa peccati. Atque id frequē-
tissimē. Primum. Vbi capite superiori eū cita-
uimus, scilicet, lib. 1. cont. duas episto. Pelagi.
capi. 13. vbi ait, quod illa concupiscentia quae
reliqua est à baptismo, quo ratio peccati ple-
nissimē remittitur, radicitusq; conuellitur, nō
quia peccatum est, sed quia peccato facta est,
peccatum dicitur: sicuti scriptura, manus dicitur
cuiusque, quod manus eam fecerit: imā-
ginem enim Apellis, vocamus manum eius.
Oserua negationem, nō quia peccatum est:
Omnino enim negat esse peccatū. Et de pecc-
ta. me. libro. 2. capitul. 4. Concupiscentia in-

Gala. 1.

1. Cor. 12.

Eph. 4.

2. Cor. 5.

Roma. 8.

Cōcupiscen-
tiam Aug. vt
nominet pec-
catum.

parulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur. Perpende discrimen inter reatum peccati, & agonem, qui non est peccatum. Et libro primo, de nupt. & concupis. capit. 2. 5. Concupiscentia, inquit, carnis dimittitur in baptismo, non ut non sit, sed ut peccatum non imputetur. Hunc autem locum præuaricatus est Lutherus, ita referens. Peccatum remittitur in baptismo, non ut non sit, sed ut non imputetur. Atque hinc infert peccatum remanere, sed non imputari. August. autem non dicit peccatum, sed concupiscentia, neq; illam dicit remanere sub ratione peccati, sed ut statim infert, ad pugnandum cum infirmitate nostra. Et. c. sequē. subdit exemplum à sensu cōtrario. Nimirum quod sicut in peccato actuali, abeunte actu, verbi gratia homicidio, manet reatus: viceversa in concupiscentia, diluto reatu, manet actus. Non intelligas, actus peccati, sed actus concupiscentiæ. Et verbo, nō imputatur, designat nullam esse culpam, ut iā modō notauimus. Et lib. 1. de nupt. & cōcup. cap. 23. expressē ait, quod concupiscentia in regeneratis nō est peccatum, nisi adhibeatur consensus. Sed dicitur, inquit, peccatum, sicut vocatur lingua, locutio, quam facit lingua: & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itemque sic vocatur peccatum, quia peccatū si vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigrū, non quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Et contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Baptizatus, inquit, omni peccato caret, non omni malo. Non ait, Non imputatur, sed caret. Quod planius ita, inquit, dicitur, Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nempe insinuans, quod concupiscētia malum, id est, pœna sit, non malum, quod est culpa. Et lib. 1. retract. cap. 15. Concupiscētiæ reatus in baptismo soluitur, sed infirmitas manet. Quid amplius desiderari potest, ad demonstrandum, concupiscentiam, soluto reatu originalis, non esse peccatum, sed morbum? Et quanuis Lutherus non placeat nomen reatus, profectō deriuatur optimē à reus, sicut famulatus à famulus, & à dominus dominatus. Et ita Exod. 32. habetur, reatus vituli. Et Deut. 21. reatus sanguinis, ut reatus sit ipsa ratio peccati, à quo homo & fit, & habetur reus. Vnde reatū dilui in baptismo, est crimen quodcumque, & culpam tolli, ut amplius iam homo non sit reus. Quare ineptissimum est Buceri diffugium in suo lib. de concordia, & suorum complicum, quod loquatur in his locis August. præcisē de actualibus peccatis. Facit enim comparationem operum liberi arbitrij cum concupiscentia,

dicens illa esse peccata, concupiscentiam verò non item. Et præterea concupiscentiam cum reatu esse peccatum, illo tamen sublato, minimē. ¶ Vnus tamen restat locus apud Augustinum, quē meritō pluris quā reliquos faciunt, lib. 5. contra Iulianum, capit. 3. Cuius verba sent. Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis. Vbi in primo membrō ait, concupiscentiam esse peccatum, propter inobedientiam, præter subsequentes rationes, quibus est effectus & causa peccati. Ad quod nostri in colloquio Vuormatiensi, & in reliquis respondent, sermonē fuisse illic Augustino de concupiscentia ante baptismum, quam vocat peccatum, ratione reatus adiuncti. At quāuis glossa hæc fortē sufficeret, mihi tamen, si cōiungere licet, alius est verisimilior sensus: quoniam illic absque discrimine intendit August. persuadere, concupiscentiam esse rem malam, etiam post susceptum baptismum. Contra Iulianū, dicentem, illam esse bonam, siue quatenus naturalis est, siue quatenus à Deo inflicta esset, propter peccatum. Et ideo quatuor vel quinque modis cōstituit eam esse malam, & figura illa loquēdi, peccatum. Primò, quia nō obedit rationi. Non dicit, propter adiunctum reatum, sed propter inobedientiam. Quod est dicere, ni fallor. Ex eo quod bonum naturale hominis est operari secundum rationē, (ut crebrò hætenus diximus) sensualitæ nō obediens illi, est peccatū quoddam. Non dānabile quidem, & dignum pœna, sed naturale. Sicuti claudicans tibia, peccatum est, quia non rectē inseruit naturæ. Et secundò dicitur eadem concupiscentia peccatū, quoniam effectus est peccati. Nisi quod modus hic bipartitur, ut ante remissum reatum, sit peccatum, quò ad significatum materiale: post verò, solum ita vocetur, quoniam est effectus peccati. Et quartò, quoniam est causa traduens peccatum originale, ut capit. 8. expositum est. Et quintò demum, quoniam est causa inducens nos ad peccandum actualiter. Oblique ergo Lutherus eodem. 2. articulo, & sui postmodū sequaces interpretantur illud Pauli, Noster in ternus homo renouatur de die in diem, in hoc sensu, quasi illud renouari sit paulatim particulatimq; & successione quadam, peccatum remitti, ita ut semper relinquatur aliqua partícula peccati. Cum tamen peccatum in pua-

Lutherus cōtorquet mutatis verbis Augusti. in suam sentē. quod hæreticis solenne est. Vide. 7. Synod. gene. ra. cū loquitur Epiphanius, & 6. Synod. act. 6. & 14.

Augu. videt fatuere Lutheranis.

Vuormatis. se colloquit

Responsio auctoris.

Cōcupiscentia. 5. rationibus dicitur peccatum.

Obliqua est exposit. Lutheri. 2. Corinth. 4.

Nomen reatus.

Exod. 32. Deuter. 21. concupiscentia.

Bucerus.

Quid sit re-
nouari
iustis.
August.

Expositio
Pauli
Roma 7.

Ratio quo
dicitur vir-
tas & sensua-
lis pecca-
ta.

Buceri con-
cordantia.

1. Ioan 5.

Roma 8.

Et temporis remittatur totū, & condonetur. Quocirca renouari iustos, non est aliud quam per incrementū gratiæ vires concupiscentiæ reprimere, & magis ac magis extenuare. Vt dicitur edocet Augustinus cōtra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Cuius conclusio est, quod concupiscentia soluitur per indulgentiam in baptismo, quia tendebat in noxia: conteritur tamen deinceps per continentiam, ne vincat in pugna.

¶ Ecce quomodo accipit Paulus peccatū: vbi ait. Si quod nolo, hoc facio, iam non ego opeor illud, sed quod habitat in me, peccatum. Nam quod eandem concupiscentiam appellet legē peccati, aperti⁹ à nobis pugnat, quā contrā: quandoquidem lex peccati idem pollet, quod regula (si ita dici potest) peccandi, Vnde sicut ratio non dicitur virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neq; sensualitas dicitur peccatum, nisi quia est nobis causa delabendi.

Quo sensu, vt per virtutes spiritu, seruiamus legi Dei, ita carne per vitia seruiamus legi peccati. Intercedit enim inter belligerantes spiritū & carnem media voluntas, in suo habēs arbitrio cui maluerit manus dare. Ante cuius proinde consensum, neque ille virtutis, neque hec vitij, vel rem fortiuntur, vel nomen. ¶ Non sit hic tandem molestum audire Bucerum concordantem hanc cōtrouersiam, quā verō explicati⁹ ac pertinatius sepultam opinionem Lutheri suscitantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas peccatum est, ratio cinatur, quod omnis, vel natura, vel vis, vel actio non respōdens suæ regula, peccatum est, atque adeo natura ipsa sensualitatis, etiam ante voluntatis consensum, per se est peccatum, quoniam impedit, ne Deum toto corde diligam⁹. Sed profectō facilius colligitur, quod expositio ipsa sua, iniquitas sit. Quis enim inducat in animū Ioānem appellasse iniquitatem naturalia peccata? vti sunt monstra & naturales defectus. Morbi enim ipsi corporei, esse solent causa iracundiæ, blasphemiar, & aliorum flagitiorū & scelerum, & tamen non veniunt apud Ioānem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates, sola ipsa delicta. Sicuti omnes virtutes significantur generali nomine iustitiæ. Hoc tamen largimur Bucero, quod proximē dicebamus, nempe sensualitatem esse peccatum naturæ: scilicet morbum eius & vulnus: veluti vitium claudicantis tibiæ. Et eodem intellectu intelligit Paulus, sapientiam carnis inimicam esse Deo. Non quod cognitio ipsa aut propensio carnis sit peccatum, sed quod pugnat cum ratione in diuersum inflectens. Sicut aurum ipsum & honor, & foeminarum pul-

chritudo inimica etiam dici possent rationis & Dei, quatenus tentationes sunt ad malum.

¶ Aliud præterea portetum excogitant, quo defendant concupiscentiam esse peccatū, videlicet quia est nobis impedimento, ne possimus in hac vita implere præceptū dilectionis dei super omnia, atq; adeo neq; alia decalogi. Ita enim solet error initio paruus, in fine esse maximus. Hæc autem disputatio propriā habet sedem libro tertio. ¶ Igitur quoniam longius quā crediderā, abijt disputatio, vt rem in epilogum perstringamus, constituimus, peccatum originale non esse formaliter concupiscentiam, sed priuationem iustitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mentem in ordine ad Deum, quo reatu soluto in baptismo, quæ reliqua est concupiscentia, nō habet rationem peccati. Sed est infirmitas & vulnus, ob idq; malum naturæ, dimicans cum ratione, cuius vim & neruos iusti virtutum exercitio cōterūt, imminuūt, atq; exhauriūt de die in diē, quoadūsq; Christus athlotheta noster reformet corpus humilitatis nostræ configuratum corpōri claritatis suæ secundū operationem virtutis suæ.

De effectibus peccati originalis.

CAP. 13.

X articulis illis sex, qui .c.7. de originali peccato ppositi sunt, quatuor hæctenus pertractauim⁹. Nēpe quēadmodū in totum humanum genus ptranseat, quæ causa eius, quid sit, & quo pacto vitiat, origine traiciat. Subsequitur ergo quinto loco, de eius effectibus, seu de effectibus disseramus. De quibus nihil prolixiori sermone opus erat: nimirū q̄ sermō iā sint expositi, sed ijdem Lutherani sunt, quōniam nihil in hac parte nobis faceffunt negotij. Aiūt em̄ vsq; ad se doctores, qui grauiores defectus originalis culpe docuerunt, ignotam fuisse grauitatem eiusmodi peccati. Docent autē peccatum originale, non solum reatum esse, quo reifumus iræ Dei, & mortis æternæ, sed ipsā corruptionē humanæ naturæ. Cuius effectus seu defectus, sunt ignoratio Dei, cōtemptus Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudiciū Dei, fugere Deum indicantē, irasci Deo, desperare gratiā, habere fiduciā rerum præsentiu. Quos morbos, inquit, nō animaduertunt scholastici. Verba sua sunt in apologia confessionis Augustanæ, & in colloquio Vuormatiensī. At nisi tā essent isti theologiæ scholasticæ insetatores, forsan naturam rerum oculati⁹ spectauerunt.

imp. v. b. o. t. 8
o. q. i. m. in
Dilectio dei
super omnia

Epilogus;

Pauli
Rom. 7.

Philipen. 3.
ἀδολογησ
voca ē Chri-
stus a Diony-
sio, q̄ præ-
mium certā
tibus propo-
nat tanquā
index p̄ cu-
iustq; meritū,
& vitā Chri-
stianā vocat
ἀδολογησ
Est verō ἀ-
δολογησ
Effectus pec-
ca. orig. secū-
dum Luthera-
nos.
Peccatū ori-
ginale quid
Lutheranis,
impollos

Effectus qui nā sint peccati orig. Effectus enim originalis peccati, illi penitus sunt, qui ex natura rei secundum divinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedente nova voluntate. Porro qui in pœnam originalis culpæ omnibus communes sunt, & parvulis ante usum rationis, & adultis. Alias omnia humana peccata dicerentur effectus originalis peccati, qui profectò abusus esset loquendi, nisi de effectibus remotis (quod aut) intelligeretur eo sensu, quod per concupiscentiam, iustitia originali destitutam, pellicitur in consensum voluntas. ¶ Sed aiunt nominibus illis actionum significare non solum actus, verum potentiam ad huiusmodi pravas actiones vel carentiam & priuationem contrariarum virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus despoliati. Hoc responsum commenti sunt, postquam coacti sunt agnoscere, illa, neque esse in infantibus, & verius esse actualia peccata, quam originalis peccati pœnas. At nō se satis expediunt. Primum quod qui audit contemptum Dei, odium iudicij Dei, & similia, nil prorsus intelligit, quàm scelera ipsa & impietates quæ sunt commissæ actualia: quæ si effecta sunt contagij originalis, consequens fit, ut pueris quoque impingantur ante usum rationis. Quo nihil dici potest absurdius. E præterea cur potius hæc pauca commemorant ut temere in buccam venerunt, quàm reliqua omnia crimina, flagitia, & scelera, quæ Paulus ad Galat. recenset? Quandoquidem omnium illecebra, impulsus, & origo sit in concupiscentia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus esse interpretentur, quod sint in vniuersum communes omnibus filiis Adæ, etiam iustis soluto reatu in baptismo, hoc planè falsum est. Sunt enim multi, qui tantum malorum non admittunt. Imò nihil vetat esse aliquos, qui omni capitali crimine careant. Sin verò intelligunt effectum illa esse originalis culpæ, tunc tantum quando non est remissa, ut sentire videntur in colloquio. Ratisponensi, his verbis, Concupiscentia non potest non prodire in omne genus peccati in non regeneratis, in quibus diabolus efficax est. neque id prorsus verum est. Nāque fuerunt complures Gentiles inter Græcos & Romanos, quibus forsā non fuit remissa originalis culpa, qui tamen iure edocti naturæ plures abstinerunt vitijs, quàm multi ex Christianis: ut cum alij, tum etiam August. quandoque refert, quos nobis etiam in exemplum ponit. Ad hæc. Quodnam genus loquedi nonum est, referre inter defectus peccati originalis, vacare metu Dei, & fiducia, irasci Deo, desperare gratiam, & cetera huius

figuræ? Profectò multos experimur iustos, meticulousos tamen, suasq; verentes conscientias, atque adeò iudicium Dei extimescentes. Et complures contra, prauos homines, non solum non desperantes, sed neq; metuentes quidem. Quinimò infideles in peccato originali, nec desperant felicitatem æternam, nec Deo irascuntur, nec eius fugiunt iudicium. De his autem latius in capitulo de certitudine gratiæ, lib. 3. Illa enim est, quam isti videntur hinc verbis parturire. ¶ Ad rō igitur ut veniamus, inter effectus seu defectus originalis peccati, nempe qui lege diuina, naturali consecutione in pœnam peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diuinæ gratiæ, & ex hereditio cælestium bonorum. Quod cunctis lethalibus delictis commune est. Secundus, priuatio illius excellentissimæ cognitionis Dei, & expoliatio iustitiæ originalis, puta rectitudinis inferiorum partium animæ ad rationem, & corporis ad animam. Nam priuatio rectitudinis rationis ad Deum, & diuinam regulam, non effectus (ut diximus) sed ipsum peccatum fuit, quod suo modo perdurat in nobis. Tertius effectus illius peccati, nostræq; defectus, & vulneratio est effrañatio concupiscentiæ, quæ à ratione exinde, legeq; diuina religata, impetu (quæ natura eius est) ad sensibilia fertur. Non quod sit qualitas illa morbida in anima, quam veluti commentum supra confutauimus, aut qualitas aliqua realiter distincta in corpore. Sed vocatur habitus, eo modo, quo Arist. egritudine, quæ est proportionis humorum dissolutio, appellat qualitatem & habitum. Merito hic tamen dubitatur, quisiā sensus dicti illius sit, inter theologos celebrati, quod fuerit homo peccato illo, tunc gratuitis expoliatis, tum vulneratus in naturalibus. Sententia enim est venerabilis Bedæ, super illud Lucæ de homine parabolico, qui incidens in latrones, despoliatus ab illis est, atq; plagis impositis, semiuiuus relictus. Vtrum principium aliquod naturale amisimus, quò sumus minus liberi, quàm homo creatus in puris naturalibus. Nam si non ita res est, nec est profectò intellectu facile, quomodo fuerit homo in naturalibus vulneratus. Responso nihilominus theologorum est vnanimitè negatiua. 2. sentent. d. 30. & S. Thomæ. 1. 2. q. 81. Authoritas nanq; est Diony. 4. cap. de diu. no. bona naturalia etiam in dæmonibus integra mansisse post peccatum, multo ergo minus aliquod nobis principium extritum est. Cuius ratio ex supradictis facile elicitur. Quoniam Deus qui supernaturali dono vestierat naturam nostram, nō maiori sup

Effectus originalis peccati
 Lutherano-
 riu cauillus.
 Lutherani
 coacti retrahere suam sententiā de effectibus orig. peccati.
 Refutatio.
 Galat.
 Lutherani
 Ratisponen-
 tecolloquiū

Effectus orig. peccati

Homo vulneratus in naturalibus

Naturalia in dæmonibus & in hominibus integra manserunt post peccatum.

plicio peccatricem affecit, quam denudatam relinquere. Tum ob suam benignitatem, tum quod nihil nos nostra voluntate admittimus. Quare homo in puris naturalibus ab homine lapso non aliter (præter rationem culpæ) differt in hac parte, quam uti homo nudus, qui nunquam fuit indutus, ab homine nudato, qui bus fuerat vestitus. Ambo enim sunt eque nudi. Nisi quod nuditas in primo nulla fuisset poena, sed naturalis negatio ornamentis: in secundo vero est priuatio propter culpam.

¶ Sed nunquid bonum naturæ aliquo modo imminutum est, ut simus minus propensi in bonum magisque in malum peliues, quam essemus in puris naturalibus? Idem enim videtur astruere S. Tho. loco modo citato, dicēs, quod inclinatio naturalis ad virtutē diminuitur per peccatum. Nam cum actus, auctore Aristo. in generent similes habitus, non potest in eo, qui vitijs sese tradidit, non imminui inclinatio ad bonum, augeturque ad malum. Respondetur quod veritas hæc, quæ omnibus est in confesso, id tantum docet, quod in ipso Adam per peccata sua, sicuti & in nobis per actualia nostra, debilitetur bonum naturæ propter corruptos habitus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitum: neque (præterquam quod est culpa) aliter eneruat, in fricatur naturam, quam si homo in puris naturalibus nasceretur. Cur autem dicatur vulnerasse naturam ex fundamento illo cap. 3. prædicto, totiesque à nobis resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, sit operari secundum rationem, à quo per sensualitatem cohibetur, donum illud instituitæ sensualitatem continens perficitur hominem in naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturale. Ob idque priuatio illius doni supernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus est mancus, & incurtionibus diaboli, mundi, & carnis patens: ut non possit iuxta naturam suam perpetuo operari. Veluti si natura hominis esset, recta linea incedere, haberet nihilominus ligatum sibi canem alioversum trahentem, qui canem aliquo remedio coerceret, perficeret hominem in naturalibus, & qui remedium auferret pari ratione læderet. Et ita intelligendus est canon primus sanctæ nostræ synodi sessio. 5. ubi de effectibus peccati originalis sancitum est propter ipsum incurrisse nos captiuitatem sub potestate diaboli, totumque; Adam atque adeo nos secundum corpus & animam in deterius fuisse commutatum. Quod fit, ut homo cum solo originali, seclusis habitibus actualium, non feratur

impensius in sensibilia, quam si esset in puris naturalibus. Atque ideo solum differunt, sicuti moles ab alto cadens, impedito prius, & postea ablato impedimento. Quæ quidem æquali vehementia cadit, antequam retineatur, & postquam remouetur obstaculum. Id quod altissime infigendum est menti, ad intelligendum discrimen inter liberum nostrum arbitrium iustitia originali præditum, eademque id ipsum multatum. Cum enim libertas duabus partibus constet, scilicet id posse, quod velis, per peccatum perdidimus possibilitatem (ut lib. 3. Hypog. ait Aug.) faciendi quicquid volumus, non simpliciter, sed in his quæ ad Deum pertinent. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei, permereri. Et hoc est, inquit, vulnus, quod claudicamus libero arbitrio. Quod sine vulnere Christi sanari non potest. Hæc August. Mansit tamē possibilitas ad naturalia, atque hæc præterea libertas in supernaturalibus ad utrumlibet, ut scilicet quoties cooperari velim? Deo, præsto sit ad opitulandum nobis. Quod si nolumus, neminem ipse coactus permoueat, sed iuxta nostram naturam liberè, ut capitulo iam quindecimo de libero arbitrio copiosius denarrandum est. ¶ Atque concupiscentia hæc, iustitia originali destituta, multis dicitur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quæ effectus est peccati: vel (quod nomen significat) quia fomentum est & alimentum vitiorum, quæ consensu allecæ inde voluntatis admittimus. Vocatur etiam & lex carnis: & tyrannus, quoniam non aliam sequitur normam, quam voluptatem carnis: & ideo tanquam tyrannus de arce nos & cacumine rationis deturbat. Vnde merito à S. Patribus, morbus, vulnus, ac denique malum naturæ censetur. ¶ Effectus reliqui ad corpus pertinent, nempe mors, quam in poenam peccati comminatus est Deus, atque morbi: qui planè sunt inchoatio mortis. Ad plenum enim completum est. Quacumque hora comederis, morte morieris. Nam ab illo temporis momento coepit natura dissolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim conceptionis articulo accidit. Quandoquidem viuere, nihil aliud est, quam vitæ tempus absumere. ¶ Ita que hæc omnia mala, quæ connata nobis essent cum natura, etiam si nullum ante esset peccatum, sunt in modo poena peccati, propter beneficium diuinum, peccato sublatum, quo ab illis seruabamur vniuersis. Quin etiam mala alia externa, quæ nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia cæli, vel ab elementis existunt, vel ex nostra nobis inficitia, vel incogitantia & vecordia contingunt, vltiones

Homo cum solo origi. non magis fertur in sensibilia, quam si esset in suis naturalibus

Libertas quomodo vulnerata peccato primi hominis.

Aug. 1. 1. 1.

Aug. 1. 1. 1.

Concupiscentia multis nominibus appellatur Fomes peccati.

Lex carnis Tyrannus.

Morbus. Vulnus. Malum naturæ. Effectus corporis porci.

Gene. 2. 1. 1.

Mala quæ erant naturalia modo sunt poenæ,

Effectus externi.

Aug. 1. 1. 1.

Quomodo differunt prius homo reliqui & gratia.

Donum naturæ quomodo imminuitur.

S. Thom.

Arto. 1. 1. 1.

Pecca. orig. eodem modo recitatur in puris naturalibus. Expositio vulneris in naturalibus

Tid. Syn.

tionem illius peccati sunt. Etenim in illo felicissimo statu ab omnibus nos diuina prouidentia protexisset. Sed de his satis, sane quæ uulgaria sunt. De illo tamen effectu imminute libertatis, latior habendus nobis est sermo, si tamen breuissimum uerbum de poena huiusmodi peccati fuerit interstitum.

De poena peccati originalis.

Cap. 14.

DE poena peccati originalis, de qua postremo loco propositum fuit, nihil est, quod tam certo possimus constituisse, ut nulla supersit dubitatio, de qua propterea S. Synodus Trid. nihil determinauit. Aug. enim plus iusto uidetur torquere paruulos. Vnde qui eius sententia subscribunt, perpauci sunt, & tortores paruulorum nuncupantur. Ait enim in de fide ad Petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum homines ratione utentes, uerum etiam paruulos, qui siue in uteris matrum uiuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue iam inde matribus nati, sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Neque est quod modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum, an sit Augustini. Nam in Hypog. lib. 5. inter confutandum Pelagium, idem uidetur sentire. Dicebat namque Pelag. paruulos ante baptismum decedentes, licet non admitterentur ad regnum caelorum, ut Deum coram cernerent, tamquam adoptiuu filii, nihilo minus quia immunes essent peccati, recipi in infamam mansionem earum, de quibus ait Christus, In domo patris mei, mansiones multae sunt, ubi felicem vitam agerent. Et ideo baptizari non in remissionem peccati, quod nullum habebant, sed ut adoptionem filiorum, atque adeo ius regni reciperent. Ad huius inquam confutationem arguit Aug. nullum esse tertium locum, ubi uita posset esse perennis, praeter regnum caelorum (extra quod nulla est mansio patris) & gehennam ignis. Nam in die iudicij tantum erunt, inquit, situs duo iudicandorum: scilicet a dextris & a sinistris. Alteri mittentur in domum patris: alteri, in ignem aeternum. Non negat hic limbum Patrum aut purgatorium, sed locum tertium uitae perpetuae. Quoniam limbus Patrum clausus fuit post resurrectionem Christi, eductis inde Patribus. Atque purgatorium cessabit in die iudicij. Et ideo non est dubium, quin Aug. misit infantes in ignem aeternum. Id quod ex illo loco Pauli potissimum

confirmat. Iudicium ex uno delicto in eodem nationem. Vnde colligit quod originale meretur condemnationem. Neque parum profecto roboris adhibet huic sententiae uerbum Pauli, ubi propter peccatum originale appellat nos filios irae, id est, dignos ira Dei. Ira namque supplicium praefert. Temperat autem Aug. sententiam lib. 1. de bap. par. cap. 16. & in enchi. cap. 93. dicens, quod illa poena erit omnium leuissima, & mitissima. ¶ Salua tamen semper autoritate praeclearissimi Aug. compendio plures sunt, qui paruulos omni profus poena sensus liberant. In qua sententia fuit Magister sententiarum. & S. Tho. & ferme theologi. Causa quae istis probatur, est, quod uideatur creditu durissimum, ut æquissimus ac sapientissimus iudex supplicium aeterni ignis ab illis exigat, qui propria uoluntate nihil commiserunt. Quandoquidem scriptum in Apocalypsi reliquerit Ioan. Quantum glorificauit se in delictis, tantum date illi tormentum & luctum. Vnde contra colligitur, quod qui nihil se glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde quod ante baptismum aliquantus requiritur peccatorum dolor actualium, originalis autem nullus profus deponitur: idcirco quod non fuerit propria uoluntate commissum, & neminem delicti, cuius causa ne uita quae fuit, poenitere uillo modo potest: de peccato ergo, cuius in hac uita nulla poenitentia, nullusque gemitus, aut dolor postulat, cur post infligenda uilla est poena sensus? Neque mihi hoc quidem argumentum displicet, quod tale fit, Si paruuli igne pleterentur cum adultis, consequens fieret, ut pariter odio haberent Deum, aduersus eius iustitiam murmurantes, ut adulti in inferno continenter faciunt: atque adeo essent obdurati, obstinatique in peccato actuali: quod certe iniquum est concedere: cum nullam hic habuerint malam uoluntatem: & in quocumque loco ceciderit lignum, ibi erit. Accedit huc potissimum autoritas Innoentij, in cap. maiores, de bap. & eius effect. Vbi ait, Poena originalis peccati, est caritatis uisionis Dei: actualis uero, est gehene perpetuae cruciatus. Vbi postquam confert poenam poenae, manifeste sentit, quod nulla est in flieta pueris poena sensus. Verum est, quod non uidetur hoc dicere per modum per se determinationis, sed arguendo ad probandum aliam conclusionem. ¶ Igitur ad Paulum satis respondetur, quod illa expulsio a regno caelesti uera est condemnatio in homine creato in puris naturalibus esset mera negatio naturalis, non recipi in regnum caelorum. Cum autem natura creata fuerit cum iustitia, & (quod magis supra probauimus

Rom. 5.

Eph. 2.

Contraria opinio Augustiniana.

Apoc. 18.

Eccles. 11

Cap. maior. res.

Expositio sensus Apostoli.

Trid. Syn.

Tortores paruulorum. August.

Ioan. 14.

Duo loci uita perennis.

Confirmatio sententiae August.

bauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad
 regnum exclusio inde propter peccatum, est
 priuatio & condēnatio, & effectus iræ, & ideo
 supplicium. Et ex his conficitur ad illud de die
 iudicij responsio. Nāque illi qui mittuntur in
 ignem æternum, patentissimè audiunt causas
 sue damnationis, esse actualia peccata: quia e-
 suriuit Christus, & non pasti sunt eum: sitiuit,
 & non potauerunt, &c. Neq; in Euangelio cō-
 minatur illam pœnam æquissimus iudex, nisi
 propter actuale peccatum. Paruuli autem illa
 tantum sententiā condemnantur, Nisi quis re-
 natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intra-
 bit in regnum cælorum. Verba etiam Aug. in-
 tentant. S. Tho. & alij interpretari, quia nō le-
 gunt in illo loco de fide ad Petrum, nisi æter-
 no supplicio puniendos: vbi nomine supplicij
 nō agnoscūt ignem, sed priuationē visionis.
 Et hanc dicunt alibi vocari ab illo mitissimā
 pœnam. Si tamē legatur, sempiterno igne pu-
 niendos (vt citatur in canone) vel ignis æterni
 sempiterno supplicio puniendos, vt in emēda-
 tis eius operibus circumfertur, neq; dubitetur
 esse librum August. non recipit glossam, nisi
 quod fuit illius perquam rigidæ & crucis sen-
 tentiæ. ¶ At restat præterea argumentum ex
 nostra peccati originalis declaratione, qua di-
 ximus esse illam deordinationē animæ à Deo:
 cui quidem auersioni existimare quis potest,
 destinatam esse pœnam ignis. Ad hoc tamen
 respōdetur, quod huiusmodi pœna solūm de-
 creta est illi, in quo est huiusmodi deordina-
 tio, per modum actus, qualiter fuit in Adam:
 cuius propria voluntate violatum præceptū
 fuit. In nobis autem solūm permanet, per
 modum habitus traducti cum natura. Qui
 proinde gratia & iustitia originali destituti
 nascimur, ob idque illa tantum pœna digni,
 vt regno depellamur, in quod nos gratia illa
 & iustitia mittebat. ¶ Sed dubium adhuc reli-
 quum fit, an saltem paruuli illi pœnā aliquā
 spirituales perferant, eo quod à regno cæ-
 lesti exulent perpetuò: exilium enim hoc nō
 potest natura suā non vehementer discrucia-
 re hominem. Fuerit quis fortè, qui cogitet, pat-
 uulos nullum habere sensum doloris de exi-
 lio illo propterea quod cum nō habuerint fi-
 dem, prorsus eos lateat ineffabilis illa felicitas,
 quasi per naturā cognosci nullatenus valeat.
 Sed tamen falsa est huiusmodi cogitatio. Nā
 naturalis cognitio, saltem animæ separata, &
 hominis, hinc demigrantis, qui impedimentis
 huius mundi exemptus est eo pertingit, vt co-
 gnoscere possit finem suum supremum, in
 coniunctione cōsistere cum sua prima causa,

per eius contemplationem. Quæ quidem co-
 gnitio non potest non atrociter contorquere
 hominem inde extorem, etiam si non cogno-
 scat in particulari diuinitatis trinitatem & alia
 supra naturā fide reuelata. Aliās infideles æta-
 te prouecti, quibus nullus refulsit radius fidei
 afflictionem nullā sentirent in inferno, quod
 non essent ad illum diuinum conspectum ad-
 missi. Posset quis alius fortè pseudophiloso-
 phus dicere, quod cum anima cognoscere nō
 possit, nisi per species rerum, per quas obiecta
 coniunguntur cum intellectu, & anima pueri
 nullas, aut perquam raras & exiles receperit
 ministerio corporis, non potest separata tali-
 ter cognoscere, vt apprehendat suum natura-
 lem finem. At neque hæc responsio sapienti-
 bus probatur. Nam cum anima, que suapte na-
 tura perpetua est, à natura perinde habeat nō
 solūm esse actus corporis, sed perse etiamnum
 subsistere, consequens fit, vt in separatione à
 corpore, concursu Dei quem pepigit cum na-
 tura, perfundatur speciebus, quibus possit na-
 turalia cognoscere. ¶ Et ideo tandem ad-
 quæstionem respondetur, quod licet pueri,
 vel extra corpus, vel in corpore peracto mun-
 do, cognoscant illum supernaturalem finem,
 saltem in genere: tamen, quia intelligunt se nū-
 quam habuisse proximam proportionem &
 aptitudinem ad illum consequendum, nihil
 inde contristantur. Sicuti vir sapiens nō ægrè
 fert, quod non sit summus orbis monarcha.
 Etenim aptitudo & proportio ad æternam
 felicitatem non est, nisi vel per gratiam & fi-
 dem, vel per vsum liberi arbitrij, per quod si
 homo cooperatus fuisset inspiranti & pulsanti
 Deo, potuisset præueniente gratia eandem
 fidem suscipere: paruuli autem huiusmodi ne-
 que fidem habuerūt, neq; vsum liberi arbitrij.
 Et ideo nulla illic premuntur anxietate, qua-
 li adulti. Addunt præterea permulti, quorum
 etiam est S. Thom. quod diligenter Deum tan-
 quam primum datorem bonorum natura-
 lium, eo amore, qui possibilis est natura. Id
 quod non prorsus respuerim: cum naturalis
 ratio eo inclinēt, neque sit tunc impedimēto
 pondus carnis. Haud tamen cum illis consen-
 serim, qui eiusmodi paruulis vitā adscribunt,
 quam per naturam esse potest, felicissimam.
 Nam imprimis nulla ratione necessarium fit:
 vt habeant omnes scientias & rerum cog-
 nitiones, quas possent hic ætate prouectiores,
 veluti summi philosophi comparare. Neque
 probauerim splendore solis super faciem ter-
 ræ fruituros. Nāque sol, orbisque, tunc immo-
 ti, non permanebunt in aliquem naturalem
 vsum

Alterata fallacia.

Puerorū anime decedentes cum originali recipiunt species ad naturalia cognoscenda. Responsio.

Paruuli quō diligēt Deum.

Vita paruulorū non est felicissima.

Naturalis cognitio animæ separata de vera felicitate.

Limbus.

vsu viuentium. Et ideo longè probatissimū est, quòd erunt in limbo: in sinu scilicet tertio supra purgatorium apud inferos. Vt hac saltem ratione verum habeat, quòd ait August. non esse nisi duo loca vitæ perēnis, scilicet supra cælum, & subtus terram. Quocirca (vt idē docet in de bap. par. & refertur de consec. dist. 4. can. nulla præter.) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neq; rursus diffidendum, illam esse perpetuam mortem, vt est in decreto Ioannis papæ. 30. quæ st. 1. Ad limina. Imò verò, quòd à Deo odio quodammodo sint habiti, à regnoque fuerint exclusi, nequit nos eos facere infelices. Quocirca vel dicendum est hanc causam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, quòd magis probauerim eo quòd sit extra naturalem ordinem rerum aut si eam cognoscunt, vt quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia moleset. In corporibus verò, vniuersali regeneratione resumptis, nullam habebūt læsionem, quia quanuis non sint incorruptibiles, vt beati, per dotes gloriæ nulla tamen erit naturalis causa, quo eos possit offendere.

De cō. d. 4.

An in limbo sit aliqua tristitia.

De libero arbitrio in bonum.

Cap. 15.

Quemadmodum de statu hominis naturali, deq; altero supernaturali originalis iustitiæ fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, quàm scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quandiu extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hanc disputationem viam substernamus, operæpretium est locum de libero hominis arbitrio præstruere. Hoc enim negotium Luthe rani etiam nobis exhibet. Sanè qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quòd per lapsum Adæ amiserit homo liberum arbitrium, & in bonum gratiæ, & in malum. Verba Lutheri sunt in articulo. 36. ad Leonem. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit, quod in se est, peccat mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, capit. 1. vbi de dispositione ad gratiam disputatur fumus. Subdit autem. Imò simpliciter debui dicere. Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (vt V uiclephi articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrificam hominis effigiem libertatem arbitrij à na-

Luthe. de libero arbi.

tura humana abradere molientis. Nisi quòd postea paulò emēdiōr titulum etiam ipsum & nomen libertatis prorsus expūgere & abolerere pergens, librū inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam primum popugnare cœperunt, vt patet apud Philippum in locis communibus, vbi referens verba magistri, subdit. Et ego nego vim esse vlam in homine, quæ serio affectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscet, nihil minus in potestate sua esse, quàm cor suum. Hęc Philipp. Quocirca tam mala, quàm bona astringebāt, Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed mere patiensibus. Subiungit enim Luthe. eodem artic. 36. Quomodo potest homo se ad bonū præparare, cum nec in potestate sit sua vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur. Atque in annotationibus super epistolam ad Rom. Philippus: certum est, inquit, omnia à Deo fieri, siue bona, siue mala, non solum permittendo, sed principaliter & effectiue. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Dauidis, & scæuitiam Manlij, atq; etiam prodicionem Iudæ. Et Mart. Bucerus su per illo Pauli ad Romanos, Tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum. idem audenter docet. Hęc autem verborum portenta, quòd libertas sit titulus sine re, qui poterant fouere, nisi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimonijs sacris, sanctorumq; monumentis Patrum hoc loco deuincti sunt, cœperunt se iam versus catholicam veritatem paulò propius explicare. Nempe quòd habeamus liberum arbitrium in his quæ subiecta sunt rationi naturali & sensui, vt plantare vineas, construere domos, &c. Quod Luthe. eodem articulo. 36. negauerat. Et hoc sibi volunt in libe. impe. vbi aiunt, quòd in natura lapsa retinemus libertatem à coactione. Attamen in operibus gratiæ omnino abnegant liberum arbitrium. Non solum quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (hęc enim catholica confessio est) sed quòd ipse totum facit, nobis merè passiuè recipientibus. Nam dicunt, sola nos fide iustificari. Quam Luthe. art. 1. suarum assertionum ait à solo Deo infandi. Neque verò dissimulanda hęc est vafricies, & calumnia istorum. Quò rudes suas plebes incantent, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, quòd ita libertatem arbitrij defendamus, vt incurramus in Pelagianos: dicentes, naturali vi posse

Melanct.

Bucerus.

Libel. impi.

Luthe. calumnia.

vi posse nos per liberum arbitrium Deum su per omnia diligere, quatenus satis est, ad gra- tiam iustificationis. Id quod nemo vnquā theo- logorum à mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum præbet. S. nunc Synodus, quæ per totam sessionem sextam ni- hil aliud constituit, quàm nullis nostris meri- tis, sed gratis nos per Christum iustificari. Sed de hoc in secundo libro.

Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina est quæstio hæc. Nimirum quòd in duobus con- sideranda est, & pensanda libertas. Primum in operibus naturalibus: vt loqui, & tacere: se- dere, & ambulare: agros colere, plātare vineas, in negotio itaque esse, atque in otio. Hoc autē in ebrum aduersus illos tantum disputatur, & cōstituitur, qui dicunt oīa ex necessitate præ- scientiæ Dei euenire. Quorum fuit Vvicle- phus, & eius assecla Luther. De quo tamen er- rore, Lutherani duce iam suum videntur de- serere. Et ideo cum materiam spectet præde- stinationis, prætereundam hic duximus hanc partē. De qua super epistolā ad Rom. ca. 9. a- bundē dixim⁹. Alter ordo, in quo locū quoq; habet quædam libertas, est operum gratiæ.

Quam libertatem (vt lib. 2. & item. 3. videbi- mus) pertendunt semper Lutherani inficiari: dicentes, opera liberi arbitrij nihil ad nostram iustificationem præstare: neque ex nostro af- fectu & cooperatione illam pendere. Vnde contra regnum liberi arbitrij comœdias lu- dunt: quibus docent, sicut inamine organum aut brutum pecus, sic hominem se habere, dū iustificatur. Quinetiam sunt inter catholicos quos viua voce dogma hoc asserētes, nobisq; reclamantibus defensores audiui⁹. Puta quòd Deus quædam nos vi & necessitate ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos conuersio- ne merē habeamus passiue & receptiue.

De quo idcirco sacrosancta synodus sessio. 6. prouintiauit, cuius hic decretum, quàm sit san- ctum explanare intendimus. Igitur errores de libero arbitrio ad sex vel septem recollige- re possum. Primus fuit Manichæorum, qui nullam ponebant in homine potentiam libe- ram ad vtrumlibet, sed duas esse in homine animas, alteram rationalem: ex bono prin- cipio conditam, quæ ex necessitate, quæ bona & honesta sunt, operatur. Alteram, malam, sensualem, ab altero malo primo principio, quæ pari necessitate mala perpetrat. Contra quem antiquissimi Patres, tam Græci, quam Latini, & imprimis Aug. multa scripserunt. Hu- ius causa edidit peculiariter librum de liber. arbit. vbi affatum disserit, causam delinquen-

di non extare nobis à necessario aliquo prin- cipio, sed à propria voluntate, quæ liberā ha- bet electionem in bonum & malum. Secunda fuit hæresis cuiusdam nomine Bardesanes, co- dem authore Aug. lib. de hære. ca. 35. qui dice- bat humana omnia fato adscribenda esse. De his erroribus nihil ad præsens institutum. Ter- tia fuit cuiusdam nomine Abailardi, quā post aliquot secula exuscitauit Vviclephus, & (vt modò dicebamus) plausibiliter excepit, pro- bauitq; Marti. puta, omnia ex necessitate præ- scientiæ diuinæ venire. Quam in alium locum reposuimus. Quarta fuit Iouiniani, inter alias insania, quòd baptizatus homo non poterat amplius peccare, vt extat apud Aug. & Hier. De qua neque hic locus est dicere, licet Syno- dus modò, sess. 6. cano. 23. eam damnauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagij, qui liberum arbitrium supra iustas lineas extulit, prædicās sufficere nobis naturam liberi arbitrij, ad eui- tandum omne malum, bonumq; operādum, quod dignum esset meritum amicitiae Dei, & ideo hæreditatis æternæ. Quam impietatem, 2. lib. reprobabimus, cap. 5. & 4. Contra quem proprie Aug. inter alia plurima opera, librum scripsit ad Timasium de natura & gratia: copiose disputans, ita statuendum esse liberum arbitrium, vt tamen gratiam Dei adiutricem, necessariam cōfiteamur. Sext⁹ est error huic contrarius, eorum qui ad eò deserunt gratiæ, vt liberum arbitrium prorsus deleant. Et ad- uersus istos misit ad Valentinum, & suos mo- nachos librum alium de gratia & libero arbi- trio, cum duabus præterea epistolis, vbi gra- tiam Dei ita certē constituit, vt tamen osten- deret libertatem nihilominus nobis inesse, qua nutui Dei liberè assentimus, & secum cooperamur, suaq; gratia & fauore vtimur. Et hoc est, quod hic tractamus argumentum. Septimus fuit error inter eosdem monachos, haud longè ab hoc distans. Porrò, quòd cum sola sit gratia Dei, qua valem⁹ vitare peccata, quasi vi quadam collabimur, & delinquimus, & ideo non sunt peccatores corripiendi, sed Deus pro illis orandus. De quo errore compe- scendo, adiecit lib. de correptione & gratia, & ca. p. nos hic. 17. dicturi sumus. Nō ergo statuitur nisi impræsentiarum de libero arbitrio integram, quæ latissimè patet, disputationem habere. Consultatur de hoc August. i. de gratia & libe- ro arbitrio, & Hypog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit esse liberum arbitrium, eum nō esse catholicum: iuxta decretum Palestinum, ad- uersus Pelagium, quod refert idem Aug. in epistola ad Paulinum, & cōfirmatū fuit in cōci-

Bardesanes

Abailardus

Iouinianus

Pelagius

Sextus error

Septimus error

De libero ar- bitrio non ple- nē, sed ex- parte hie di- putandum

lio.

Trid. Syn.

Quæstio bi

Mēs Luth- eranorum dis- sibi

Syn. Trid.

Errores de- lib. arb. Manichæus

lio Constantiēsi. Quē præterea articulum copiosissimè atq; doctissimè disseruit Ioannes Driedonis in lib. suo de gratia & libero arbitrio. At solū nobis hic cōstituere est anim⁹ cōclusionem hanc. Quāuis per nos ipsi gratiam Dei inire, absq; eius nequeamus peculiari auxilio, tamē quadātenus libertas in nobis inest, respectu huius diuini beneficij. Primum, quōd neminem coactu Deus, aut necessitate ad se trahit, sed in nōstra est potestate gratiam eius respicere. Vti S. Trid. Syn. sess. 6. cap. 5. & can. 4. determinauit. Et præterea quōd quoties assensum nostrum præbeamus, & cooperari Deo velimus, nunquam per ipsum stat, quominus presentissimo fauore nobis auxilietur: quippe quī iugiter ostium cordis nostri pulsāt, vt conuertamus. Ad hanc conclusionem primum argumentum succurrit ex natura & conditione humana: vt Orig. lib. 3. de prin. sapienter disserit. Est enim homo suapte natura, rationale animal, hoc nimirum brutis animalibus præstans, quōd habeat intellectum ratiocinatiuū in vtranq; partem: & eadem ratione voluntatem, quæ in neutram sit determinata, sed in alterutra libere: sanè cum vnicuique potentia cognoscitiua suis sit accommodatus eiusdem conditionis appetitus. Et hanc ob rem, cum cætera animalia nullum sui habeant dominatum, sed in præfixum sibi à natura scopum & finem ab eadem instincta & acta moueantur, homini libertas est, & arbitrium, sic se agere, ac secus, ad eum, quem sibi præstituit finem: vt cap. 3. dicebamus: exponentes, hoc esse lumen vultus Dei homini obignatū, & impressam eius imaginem, qua factus suarum actionum dominus, ceteris perinde dominaretur animātibus. Cum ergo hominem conuertit in Deum, sit moueri in suum finem, consequens sit, vt quemadmodum naturales res ad suos cuiusque fines, secundum suam naturam Deus naturaliter mouet, ita hominem, iuxta suam, moueat liberè. At respondent aduersarij, hoc totum in primo homine fuisse completum, quem fecit Deus ab initio rectum, id est, iustitia originali insignitum: vt cap. 2. denarratum est: sed culpa sua, dum iustitiam amisit simul & liberum arbitrium in bonum perdidit. Id quod propalam & omni procul ænigmate affirmat August. in Enchir. cap. 30. his verbis, Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut enim qui se occidit, utiq; viuendo se occidit, sed se occidendo non viuunt, nec seipsum potest resuscitare, cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est & liberum

arbitriū: à quo enim quis deuersus est, huic & seruus additus est. Petri certè apostoli est illa sententia: nimirum episto. 2. ca. 2. vbi ait, A quo quis superatus est, huius & seruus est. Pluraq; addit August. verba, quibus ostendit, liberum non esse hominem post lapsum ad agendum iusta, nisi sit à peccato liberatus per Christum. Cuius illa, inquit, vox est, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis, Similia ferme in hanc sententiam colligit in Hypog. lib. 3. vbi ait, quod liberum arbitrium habens agendi quod velit possibilitatem, fuit in homine protoplasto. Sed per velle malum, rectè perdidit posse bonum: qui per posse bonū, potuit vincere velle malum. Et de spir. & lit. cap. 3. Librum, inquit, arbitrium sine gratia non valet, nisi ad peccandum. Quo potissimum verbo probat Luthe. loco supra citato, liberum arbitrium esse titulum sine re.

¶ His autem intelligendis, & quæ huius formæ adfisci hæc possunt, præmittenda diuisio est huius nominis, libertas, cuius equiuocatio per regulam dialecticorum ex diuersis contrarijs propalatur. Dicitur enim libertas, & à verbo, quod est libet, & ab eo, quod est, libero. Prima species opponitur coactioni & necessitati: & altera seruituti. Id cuius incogitatio plurimos hoc loco sefellit. Prima significatio frequentior est in sacris literis, quàm quæ testiu egeat. Sed & secunda nihilo secius vsurpatur. Liberamur enim à seruitute peccati per Christum, vel à culpa in hac vita per gratiam: iuxta illud Cum serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ: vel prorsus à certamine, & molestia carnis, in futuro seculo per gloriam: secundum illud. Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei. Ex hac distinctione trifariam libertatē colligimus: nempe naturalem, quæ est immunitas à necessitate, vt quis, quod libet, eligat: & altera libertas gratiæ: ac demum tertia gloriæ. Theolo. 2. sent. d. 25. sub alijs verbis dignoscunt libertatē. Scilicet à necessitate, à peccato, à miseria, quæ omnes fuerunt in statu innocentia. Prima verò, quia naturalis est: permanet post peccatum: sed reliquas duas perdidimus. Quas per Christum recuperamus: secundam quidem, in hac vita: tertiã verò, in futura. August. ergo vbi manum cum Pelagianis conferebat, qui libero arbitrio plenam potestatem arrogabant promerendæ iustitiæ, id ipsum deiciebat. Sed hoc in sensu perseverat astruere, perdidisse hominem post lapsum, libertatem: quod ita factus esset seruus peccati (quod ait Petr.) vt non posset per se resurgere. Atq; in hoc dūta

Conclusio.

ambrosio.

Syn. Trid.

Argumentū primum.

Homo sui dicitur.

Aduersarij rē respicēdo. Ecclē. 7.

August.

2. Petr. 2.

Ioan. 8.

Libertas triplex.

Rom. 6.

Rom. 8.

August.

Quo pacto perdidit homo libertatem.

xat as

xat asimilatus est homini mortuo. Nō tamē
 omnimodē voluit, similitudinē consistere:
 vt sicut mortuus, nihil ipso cooperante, reddi
 tur vitæ: ita peccator reuocetur in gratiā. Non
 enim ad se nos deus trahit, vt pecudes (quod
 S. Synod. Trid. ait) aut inanime organum: sed
 illuminando, dirigendo, alliciendo, pulsando,
 & instigando. Vnde non eo sensu citat Aug.
 vel hic, vel vbilibet, Si vos filius liberauerit, ve
 rē liberi eritis, quod in peccatore non sit natu
 ralis libertas ad assentiendum & cooperan
 dum, si libet, motioni Dei: sed in eo quod post
 quam liberatus fuerit à seruitute peccati, iam
 habet auxilium Dei, vt id possit, quod libet, a
 gere: quo ante carebat. Vnde con. duas epist.
 Pelag. libro. 1. capit. 2. Quis autem, inquit, no
 strum dicat, quod primi hominis peccato pe
 rierit liberum arbitrium de humano genere?
 Libertas quidem perijt per peccatum: sed illa,
 quæ in paradiso fuit, habendi plenam cū im
 mortalitate iustitiam, propter quod natura
 humana, diuina indiget gratia: dicente domi
 no, Si vos filius liberauerit, tunc verē liberi
 eritis. Igitur liberum arbitriū in hoc sensu cen
 set Augu. perditum homini esse post lapsum,
 quod non est illi possibilitas recuperandæ sa
 lutis, nisi cum auxilio gratiæ: quinimō neque
 velle se disponere valet, nisi præpulsante Deo.
 Non tamen, quod non sit liberum illi assenti
 re. Vide quā sit apertissima sententia in lib.
 de eccles. dogma. qui liber & ab Augustino
 compilatus creditur, & summē semper fuit au
 thoritatis in ecclesia. Sermo est cap. 21. de li
 bertate arbitrij in prima conditione hominis,
 qua potuit si voluisset perseuerare. Subditur
 autem, Postquam verō seductione serpentis
 per Euam cecidit, naturę bonum perdidit, pa
 riter & vigorem arbitrij: nō tamen electionē,
 ne non esset suum quod euitaret peccatū, nec
 merito iudulgeretur, quod non arbitrio diluif
 set. Manet itaque ad quærendum salutem, ar
 bitrij libertas: id est, rationalis voluntas: sed ad
 monente prius Deo, & inuitante ad salutem,
 vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione sa
 lutis: hoc est, inspiratione Dei. Et infra, Sicut
 ergo initium salutis nostræ, Deo miserante,
 & inspirante habere nos credimus: ita arbitriū
 naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspiratio
 nis liberē consistemur. Quocirca impostura
 fuit & strophæ Luthero familiarissima, dū ar
 ticul. 36. citauit August. contra duas epistol.
 Pelag. quod nolentes Deus conuertat, & relu
 ctantes. Cū contrarium expressē dicat, capi
 tu. 19. scilicet, quod nemo venit, nisi velit: ne
 que posse fieri, vt nolentes credant: sed ipse

facit in cordibus hominum, vt volentes ex no
 lentibus fiant. Et in Enchi. capit. 32. Nolentem
 præuenit, vt velit. Atque eadem calliditas eius
 fuit & iniquitas, detruncata verba Augustini
 citare in de spir. & lite. Non enim præcisē ait,
 quod nihil liberum arbitrium, nisi ad peccan
 dum valeat: sed addit, Si lateat veritatis via.
 Quasi dicat, per se non potest, sed per auxi
 lium luciferæ fidei in viam nos mittētis. Quod
 explicatiū in de correp. & grat. capit. 11. his
 verbis effert. Liberum arbitriū ad malum suf
 ficat: ad bonum autem parum est, nisi adiuue
 tur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo nō tol
 lit liberum arbitrium, sed adiuuat: quin verō
 ideo adiuuatur, quia non tollitur. Vt idem ait
 Augustin. in epistola ad Hilarium, quæ est.
 89. Quam autem dilucidē & euidenter hæc fue
 rit sententia August. paulō post indicabitur.
 ¶ Quo ergo ad statutam conclusionem redeā
 mus, secundum argumentum est hoc: Nulla
 creatura capax est diuinæ gratiæ aut gloriæ:
 præterquam & intellectualis angelus, & ratio
 nalis homo: causam verō huius aliam commi
 nisi nequimus, quā quod vterque ad ima
 ginem Dei factus, libertatis sit compos: qua
 in sua habet potestate diuinum fauorem, & re
 spuere, & acceptare: iussa que tum facere, tum
 excutere: & quod maluerit, vel ad gloriā suam
 vel ad ignominiam optare. Igitur conuersio
 hominis, libera illi est, & voluntaria. De hac re
 in suo opusculo de liber. arbitrio, sic inquit
 Bernard. Tolle liberum arbitrium, & non erit
 quod saluetur. Tolle gratiam, & non erit vn
 de saluetur. Opus hoc sine duobus effici non
 potest: vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit.
 Deus author est salutis, liberum arbitrium,
 tantum capax. Sed ne de verbo hoc postre
 mo illi exultent, qui putant liberū arbitrium
 merē se passiuē habere in iustificatione, auscul
 tent, quod continuo subiicit. Quod ergo à so
 lo deo, & soli datur libero arbitrio, tam absq;
 consensu esse non potest accipientis, q̄ absq;
 gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem
 liberum arbitrium dicitur cooperari dum cō
 sentit, hoc est, dum saluatur. Proinde irratio
 nalis spiritus salutē minimē capit, eo quod illi
 voluntarius consensus desit, quo Deo saluan
 ti placidē obtemperet: siue iubenti acquie
 scendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti,
 gratias agendo. Hactenus Bernard. Et Au
 gustinus in priori epist. ad Valentinum, quæ
 est. 46. Nulla inquit, obedientia esse potest si
 ne libero arbitrio. Et ideo cū toties in scri
 ptura iubeamur non solum præcepta seruare,
 sed etiam in Deum conuerti, ex ipsa scriptura

Syn. Trid.

shoqu
Augu. b.Sententia Au
gu. de amif
io libero ar
bit. post pec
catum.De eccles.
dogma.Lutheri im
postura.Gratia non
tollit lib. ar
bitr.2. Argumēt
tum, August.

Bernard.

Bernard.

August.

Bernard.

Bernard.

Bernard.

Bernard.

Bernard.

facra perspicue conuincitur & demonstratur liberum arbitrium. Id quod fufius tractat de gratia & libe. arbitr. capit. 2. Vbi potissimum argumentum ad liberum inquit, arbitriū obfirmādum, inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodesent, nisi haberet liberum volūtatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Et infra, Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium?

Psalmo. 1.

Quid beatus ille de quo Psalm. dicit, quod in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat voluntate sua hominē in lege dei cōfiteri?

3. Argum.

ad illor. iud

Ex his tertius conficitur argumentū: iustificatio hominis idem est, quod conuersio eius in deum: conuersio autem opus bonum est, & dignum laude: si autem spontanea non esset, nullius esset laudis: est ergo libera. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatem nostram accidunt, nec laudamur, nec vituperamur. Vnde Paul. Si volens hoc facio, mercedē habeo. Et August. loco proxime citato, Quādo volens quis quid facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet unicuique secundum opera sua. Vnde (vt lib. 2

1. Cor. 9.

August.

Roma. 2.

Cōuersio meretur gloriā nō gratiam. Hierony.

ostensuri sumus) conuersio opus est meritum, non vtique gratiæ primæ, sed tamē gloriæ. Accedunt in hanc sententiam Hieronymi ad Damasum verba hæc, Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnusquisque non ex imperio dei, sed obsequio suo: id est, non necessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum dei permiffū est nobis facere quod velimus. Quapropter August. episto. priori ad Valētinum, illos qui eūq; gratiam dei commendabant, vt hominis liberum arbitriū negarent, ita inculcat, vt qui negato libero arbitrio, rationem præmij continuo sustulissent: quod unicuique Deus in die iudicij redditurus est secundum opera eius. Si inquit, non est Dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si nō est liberum arbitriū, quomodo iudicat mundum? Atqui hoc apprime animaduertendum est aduersus Lutheranos, quibus extruso libero arbitrio, protin⁹ cōsequens fit, nō esse opera nostra vllius meriti.

August.

Abfq; libertate nullum est meritum nec iudiciū.

Corollariū ex sententia Lutherano-rū, ll. 3. c. 7.

fo. 22. & 6. Apoca. 3.

¶ Quartū, nisi audire pigeat, validissimū argumentum est, & quod ratio ex scriptura facta elicit. Si deus ita nos iustificaret per gratiam suam, vt nihil assensione nostra & arbitrio, opus esset, cum ipse ad ostium sit semper & pulset: quid cause restaret, cur non omnes conuerteret? Quod si rem fortē in æternas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult

4. Argum.

conuerteret? Quod si rem fortē in æternas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult

miseretur, & quem vult, indurat: nō satis quæstioni feceris. Illa enim est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad gloriam destinauerit, illum verò minime (de cuius effe-ctū ait August. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si non vis errare) sed tamen causa præterea desideratur proxima, per quam destinauerit vnus cui libet in regnum recipere. Vt enim ex infantibus hic salutē cōsequitur, quia renatus est ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquam, propterea, quod absq; baptismo vita decessit: ita in adultis reddenda est proxima causa, cur cum duos equè sit Deus paratissimus conuertere, præsentissimæque vtrūq; misericordia aspiret, hunc trahat, illum non trahat. Quæ reuera reddi non potest, nisi quod alter præbet assensum & cooperatur: alter verò, minime. Vt enim paruulum per baptismum sine suo cōsensu, ita adultum per suam cooperationem prædestinauit conuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat nullam certē aliam effingere poteris, quàm quod vnus maiori se quàm alter conatu & impetu amoris cōuerterit. Quis enim dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitiam reconciliari? Tantam scilicet gratiam recipere tepidum poenitentem, quantam Magdalenam: cui remissa sunt peccata multa, quoniā dilexit multum. Imò verò, si rem alius inspexeris, cum Deus ecclesiam suam tam ex animo percipiat eo esse se decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimam sponsam Christi, suo sanguine redemptam, tanque prouidenter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamq; sit præsto, qui nobis optuletur: nimirum qui irradiare principū corda sol ipse iustitiæ nunquam cessat, quid incausa esse potest, cur non iustauratur, nisi quæ assensum nostrum expectat, & operam? Vt in propatulo eodem loco est Apocalypsis. Ecce enim, inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & coenabo cum illo, & ipse mecum. Ipse quidem est, qui aperit corda nostra: sed quia liberum nobis est & obistere, & assensum præbere, idcirco ait: Si quis audierit & aperuerit. Et Ioā. 6. vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me: nempe quia in voluntate cuiusque est, Deo trahente, ad eum venire. Eademq; libertas exprimitur, vbi legitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et, Si quis vult post me venire, abneget

Dist. 102

Dispositio ad gratia.

Cur vnus maiorē aliq gratiā cōsequetur, Vide Tho. 1. 2 q. 1. 2. ar. 4. latius lib. 2. ca. 20. folio 279. Luc. 7.

Loca scripta r. e. Ioan. 6. Matth. 19. Luc. 9.

neget semetipsum. Et, Qui potest capere capiat: qui non potest, abscedat. Et quæ ca. proximo insuper adjiciam. Vnde August. 2. epistola ad Valentinum, quæ est. 47. exponens illud, Rectos cursus fac pedibus tuis: ipse enim rectos faciet cursus tuos. optimè meditaturs est, rectos nos facere cursus nostris, ppter propriam libertatem voluntatis: Deus tamen rectos facit eosdem gratia sua. Quocirca qui postulamus, Deus virtutum conuerte nos vicissim audimus, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Sanè quòd opera, quæ cum gratia dei in iustificatione concurrunt, & sua sint, & nostra. Porrò sua, mouentis: nostra verò, qui liberè mouemur. Hinc illa est August. illustris sententia in enarratione Psalm. 144. Qui creauit te sine te, nò iustificabit te sine te. A creandis enim hominibus, inquit, nihil exigit deus: quid enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iustificandis hominibus passim in scripturis exigit, vt credant, respiciant, pœnitentiã agant, ad cor redeant, orent, vt remissionem peccatorum, & gratiam accipiant. In summa, euangelium est apertissimum: vbi ait Ioan. Dedit eis potestatem filios dei fieri: id est, nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum liberè recipere, credentes in nomine eius, filij dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nimirum exprimeretur, natiuitatem ex Deo non esse, vt i eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed per voluntatem. Neq; verò ista potestas & libertas enuntiatur in euangelio de Adam, iustitia perornato, & neque certè de his, qui iusti iam erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quando quidem ait, Dedit eis potestatem filios dei fieri. Id enim, inquit philosophus, possumus, quod p amicos possumus. Et maximè per amicum, qui tam nobis lubès ac promptus suppetias venit. August. deniq; videtur hoc egregiè vno verbo explicare, lib. 1. retract. cap. 22. vbi ait, in potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatem. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni opere sancto prior est voluntas dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur deus, cooperatur homo. Et post demum concludit, ita esse certò confitendum liberum arbitrium, vt qui negauerit, catholicus non sit. Et quòd intelligat in operibus gratiæ, est ma-

nifestum. Nam hæc est nona condènnatio Pelagij, vt refert August. ad Paulinum, non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationem. Ob id quæ dilucidum est sancitam illi fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo causam decreti nostri. Synodi selsio. 6. quo habetur, non recipere nos beneficium reconciliationis veluti in anima organum, sed liberè assentientes & cooperantes, ita vt possimus in inspiratione abijcere vt habetur capit. 5. Et inter canones can. 4. Atque in cano. 5. condemnatur verbum Lutheri, scilicet, quòd liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Condènnatio Pelag.

Syno. Trina

Quo argumentis in contrarium ap parentibus respondetur.

CAP. XVI.

NON autem satis est veritatè hæc liberi arbitrij suis proprijs fundamentis constabilisse, nisi qui contra facere videntur, complures loci scripturæ sacræ, & apparentes quoq; rationes enodentur. Et primum omnium illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lutherani. Sine me nihil potestis facere. & id quod ait August. liberum arbitrium ad malum per se posse, ad bonum verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt prorsus momenti. Eadem enim fallaci argumentatione conficerent, neq; solem illuminare, neque ignem calefacere, quia neque folium arboris cadit, sine nutu & voluntate Dei. Vt ergo non consequitur, Sine Dei generali concursu sol non illuminat: ergo nò ipsemet naturaliter illuminat: ita nec sequitur Absq; deo peculiariter præueniente, volùtas hominis non mouetur ad opus veræ virtutis: ergo voluntas ipsa non mouetur liberè. Est enim deus causis secundis in vniuersum causa, vt secùdum suas ipsarum naturas singule peragant opera sua: nempe naturales, naturaliter, & quæ liberæ sunt, liberè. Tametsi in operibus gratiæ necessarium sit specialius auxilium. Eodem pacto diluitur argumentum, quo ijdem, velut Achille, passim vtuntur. Si quando deus vel ad bonum vel ad malum nos mouet, in nostra esset potestate, non mouerim: motio dei non esset efficax, atque ad eò neque esset omnipotens: contra illud, Omnia quæcunque voluit Deus, fecit in cælo & in terra. Quo argumento persuadent sibi, quoties nos deus mouet, necessitatem nobis inferre. Illatio sua tamen nullius est vigoris. Quòd enim

o. i. box 5

Lutherano rum arg. primum.

Auxilij speciale nò tollit liberum motu voluntatis.

Deus efficit secundas causas sua effecta pagere.

Solutio. alterius argum.

Psalm. 134

In operibus sanctis prior est voluntas dei, proxima arbitrij.

Voluntas libere mouetur.

Voluntas beneplaciti diuina adimpleretur. Rom. 9.

Exod. 10. 2. Timo. 3. Act. 7. Explicatio libertatis.

Diffinitio cause libere

Sunt qui afferunt deo non posse nos agere & non agere.

Refellitur prædicta sententia.

Diffolutio dubij. Agente deo pot homo agere & non agere, diuisim.

nos deus libere moueat, nihil contra eius concupiscentiam, & efficaciam pugnat. Quinimò inde amplissimè patet infinita eius virtus & sapientia, quod alias causas instituit naturaliter mouere, & alias libere: & cum singulis modo proprio concurrere. Quocirca quicquid deus vult voluntate absoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit iuxta illud, Voluntati eius quis resistet? Quando autem cum libero homine concurrat, non vult illud fieri, nisi salua humana natura & libera voluntate: quæ idcirco resistere deo potest, vt de Pharaone legitur, & de Iáne & Mambre. Ita & hi resistunt veritati. Et, Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut Patres vestri. At restat, non nihil præterea explicandum. Aut enim sumus liberi in huiusmodi actionibus ante momentu temporis, quo nos Deus mouet, aut præ sente motione Dei: non ante, quia absq; eo mouente, moueri nequimus, neq; cum nos ipse actu mouet, quæ non fiat ipsum nos mouere, quin vnà moueamur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & passio, correlatiua. Ad dissoluendum argumentum hoc supponenda est diffinitio libertatis. Illa enim causa, libera est, quæ positis omnibus requisitis ad agendum, potest & agere & non agere. Cui contraria ratio est cause naturalis. Sunt ergo inter Scholasticos, qui doceant positâ concursu Dei, non esse vtrunque in potestate voluntatis, scilicet agere & non agere. Ob id que secundo aiunt, eiusmodi concursum non connumerari inter requisita ad agendū. Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomitari actionem ipsam. Horum autem duorum, vel vtrun que nunquam intellexi, vel neutru vnquam credam. Etenim non est dubiu, quin concursus Dei, licet concomitetur (vt aiunt) actionem, sit nihilominus cuiusque cause secundæ requisitus ad agendum: imò verò & natura præ requisitus. Quoniam non solum Deus est causa effectus secundæ cause, verum ipse etiam mouet eam ad agendum. At quauis ille concursus sit præ requisitus, nihilo fecius, illo posito, etiam est in facultate voluntatis agere & cessare. Alias nullus dabitur requisitorum numerus, quibus positis, voluntas possit agere & non agere, atque adeo neque erit libera. Nam ante diuinum concursum non potest agere; & quando ille adest, vt isti aiunt, non potest agere. Solutio ergo dubitationis est, quòd illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrat, sum liber, vt tunc agere renuam. Etenim dum libere moueor, possum in sensu diuiso non agere: & tunc cessabit concursus dei. Tantietsi in sensu com-

posito contra se inuicem pugnent deum agere erga me a dione illa, & me non agere. Neq; aliud sibi vult Aristot. vbi ait, illud quòd est, quando est, necesse est esse: quàm quòd sit tunc determinate verum. Sed quo argumetum hoc physicum, isto tamen loco necessarium penitus enodetur. Nūquid deus potes est voluntatem hominis se cogere, seu ex necessitate mouere? Facilis est responsio. Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere enim aliquid, est contra suam ipsam inclinationem mouere. Et ideo potest quidem homo cogi, cum mouetur contra propriam voluntatem (quæ est propria hominis inclinatio) siue ad intelligendum, siue ad sentiendum, vel ambulandum, & cætera id genus. At tamen voluntas non cogitur. Nam cum sua inclinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quomodo eunque, & vnde eunque habeat velle vel nolle, est sua inclinatio, atque adeo repugnat tales habere actus contra suam inclinationem. Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui author est natura, nihil vetat, sed tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo illam ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquam facit lege comuni. Authoritates ergo scripturæ, quibus asseritur Deus nobiscum agere, sine cuius nutu nihil valemus, nihil obstat, quominus libere sint actiones nostræ. ¶ At verò alia sunt longè maioris energia, vt pote quibus Deus solus prædicatur author salutis nostræ. Quarum tres ego contemplo ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt denegemus nos simul cooperari. Vt, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Et, Quoties volui congregare filios tuos, & noluiisti. In secundo verò ordine sunt, quibus licet expresse non excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vti est apud Ezechielem, Ego auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor nouum. Cui respondet David, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Et, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Vnde de Perditio tua Israel: tantum in aere auxiliium tuum. Et Paulus. Ipsius sumus factura in Christo Iesu in operibus bonis, quæ deus præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. Neque res satis expeditur, si quis dicat simul nos cum Deo concurrere. Nam, Nos sumus lutum, deus autem factor noster. Neque id tan-

An possit voluntas vel cogi vel necesse sit.

Inuenitur in

etiam

Tres authoritates ordines.

Roma. 9. Math. 23.

Ezechie. 36

Psal. 50.

Osee. 13. Ephes. 2.

Philipp. 2.

etiam

id tantū intelligendum est qua parte nos creauit, vt essemus: sed qua nos iustificauit, vt iusti essemus. Quare Paul. eandem persequitur analogiam de luto & figulo. Lutum autē merē receptiuē se habet, vti materia, nihil cooperans ad sui efformationem. Qua de re nō potest lutum dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum collati beneficij planē explicat, nihil nos cooperari in eius productione. Vt est illud, Gratiam & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quibus iustificamur dona dei sunt. Vnde Paulus Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis, Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Et, Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum nostrorum, eō quod non nos ipsi vt Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iustificat. De qua re per amplior futurus est nobis sermo lib. 2. At quantum ad rem modō atinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissimē. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo deo sine opera nostra creantur: nam, authore Esaia, Quis adiuuit spiritum domini? aut consiliarius eius fuit? at gratia & virtutes infusæ, sunt supra naturam: ergo se ipse solo, sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infusam diffiniunt theologi (vt colligunt ex August. 2. de libe. arbit.) quod sit bona qualitas mentis, quā Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificantis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, merē sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce vnde fit questio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quod hæc & huiusmodi alia testimonia scripturæ ita videntur gratiam dei extollere, vt nullatenus ad iustificationē nostram liberum concurrat arbitrium, sed sunt tamen pleraque multa, quibus liberum arbitriū cum gratia cooperari, imō ipsam antecedere designat: vt illud, Venite ad me oēs qui laboratis, & onerati estis. Et illud præcipuē Zacha. 1. Cōuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potissimum loco Pelagiani fundabant suam blasphemiam: nempe quod à nobis sit initium salutis nostræ. Vnde tracta. 53. super Ioan. August. Quosdam, inquit, nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, vt quid rogamus Deum, ne vincamur in tentatione, quod in nostra est

potestate. Illi dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in Dei est potestate. Igitur quod hæc manifesta luce clarescant, iuxta tres designatos ordines, tria extant operum diuinorū genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt opera quæ sic Deo sunt propria, vt nullā in eis voluntas nostra partem habeat: scilicet nec consensum nec cooperationem. Vti sunt prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad ostium, & aliquando inspiratio, & illuminatione. Quamobrem ita hæc in scriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, vt tempore etiam quandoque præcedant nostrum consensum. Tale est illud, Non est volentis neque currentis, sed dei miserentis. Admonemur enim illic, primam, altissimamq; nostræ iustificationis causam esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob & Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin verò nonnūquam huiusmodi appulsū dei nullus subsequitur consensus noster. Quorum duritiem improperat Christus dominus noster: dum ait, Quoties volui congregare sicut gallina, filios tuos, & nolui. Gallina enim non cogit, sed vocando allicit. Et, Vt tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidōe factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent. Et sæpenumero alibi. Quod autem Deus aliquando illuminet, inspirat, & tangat corda nostra absq; nostra voluntate, patet similitudine tentationis ad malum. Non enim est in nostra voluntate, vt ait Augusti. quin visis tangamur. Quos motus theologi appellant naturales, & idiomate suo, primo primos. Quos & Ambros. agnouit super illud Psalm. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vnde Augusti. in fine tertij libri de libro arbitrio: Quid, inquit, quisque vel sumat vel respuat, est in potestate: sed quo visio tangatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus & ex inferioribus visis animi tangi, vt rationalis substantia ex utroque sumat, quod voluerit: & ex merito sumendi vel miseria vel beatitas subsequatur. Hæc Augusti. In eiusmodi ergo influxibus merē se habet homo receptiuē, ceu aër, dum illuminatur à sole, Quauis nisi animo fouerimus hæc numina, raptim elabuntur: Atque hac ratione intelligendæ sunt authoritates primi ordinis. Quod si hic fortē quis percontetur, quo pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis intus fieri, illuminationem, pulsationem, aut internam vocationem absque nostra coope-

Tria operū
dei genera.
Prima deo
propria.

Roma. 9. 7

Matth. 23. 7

Luc. 10.

Motus natu-
rales.
Ambros.

Augusti.

ratione. Illuminatio nāque actum dicit intellectus: & cætera, motus cordis: utpote animi: seu volūtatis. Neque ego equidem contrariū potui vnquam excogitare. Prædestinatio, inquam, æterna est absque actione creaturæ. Et æternam item vocationem per prædicatorem, fieri nihil vetat absque interna motione audientis. At verò Deum quempiam illuminare, nihil est planè, quàm mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inspirare, voluntati suggerere bonū motum. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadem est ratio de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quòd fiunt sine libero assensu & concursu nostro. Quoniam sunt repentini motus per modum coruscationis prævolantes, instar naturalium: nisi iudicio & libera voluntate foventur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quæ ita in nobis Deus exercet, si nos tamen assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. Hæc proinde nō prius tempore à deo, quàm liberè à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo, tamen, prius natura. Veluti trahere ad se nos, aperire cor nostrū & ipsum quod est, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura præmittit nobis deus nosque ab ipso sedulis precationibus efflagitamus, ut vicissim à nobis etiam ipse requirat. Est enim in Euangelio, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Canticis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutuo Deus, ut ad ipsum veniamus. Ut est illud, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et, Si quis vult post me venire. Et his similia. Precatur etiam David, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamen in alio Psalmo ait Deus, Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cum clamemus nos, Deus virtutum conuerte nos, Reclamat & ipse, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. At ne ordo iste à nobis inchoans, quempiam, ut Pelagianos fallat, meditanda est hæc regula, & in memoriam recondenda, quòd vbiunque Deus nos admonet, ut veniamus, conuertamur, aperiamus, &c, promptitudinem misericordię suæ significat, qua præsentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quanuis prius dicat, conuertimini, quàm dicat, conuertar, non significat exordium à nobis esse: sed per nos stare, quo minus nos trahat, nostraque aperiat corda. Ob idque ait Hieremias, Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos similia ab illo petimus, inopiam nostram

imbecillitatem, & impossibilitatem expronimus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine conuerso capitulo. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde de August. deprecatur, Domine da quod imbes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, ut diuinitus datum est, S. Synod. Tridè. sess. 6. capi. 5. citato ait, quòd cum in sacris literis dicitur. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, libertatis nostrę admonemur. Cum verò respondemus, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Atque ex hinc dilucida responsio elicitur ad auctoritates secundo loco congestas. Enimverò ita omnes attestantur, deum esse causam conuersionis, salutisque nostrę, præmouendo nos, ut tamen nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quod autem inter cætera infernum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paulus, cuius nos nulla causa fuimus, neque consensum dedimus. Nihilominus tamen adultum hominem, neminem prædestinavit conuertere, nisi lubentem & assentientem. ¶ Sunt autem opera tertij gradus, quæ licet folius Dei sint munera, non tamè infunduntur, nisi in eo, qui eius operæ dispositus est per proprium motum liberi arbitrij. Veluti sunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus consignantur nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic veritamen scopulus est, in quem illi offendunt, qui ex hinc illatum volunt, fidem, & gratiam, quibus iustificamur, sine vlla prorsus assensione cooperatione nostrain nobis recipi. Porro ex hoc quòd gratia & fides à solo Deo fiant, Latet tamen fallacia, quòd quanuis ita sit, ut assumitur, non tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus disposito per modum liberi arbitrij. Quòd si motus ille est sufficiens cōtritiō, consequitur simul tempore necessitate diuinitæ legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed voluntarius tunc, & in eodem sensu non mere passiuè, sed consentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipiendi. Atqui per hæc responsum est ad auctoritates tertij ordinis. Concedimus enim, quòd deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ac productionem, sed tamen liberè assentientibus, & cooperantibus receptioni. ¶ Per hæc tria membra operum partitionem satis fieri in interroganti, potest, virum æqualia deus auxili-

Repentina Dei auxilia.

Opera secūdi generis.

Opera quæ fiunt à Deo in nobis, nō tamen sine nostro consensu.

Ioan. 6. Cantic. 1.

Math. 11. & 16.

Psal. 80.

Ioel. 2. Zacha. 1.

Adnotanda regula.

Quid sit in scriptura cōuertimini & venite ad me Vide Tridè. sess. 6. ca. 5. Hiero. 15.

Thren. 5. August.

Syno. Trid.

Ad auctoritates primæ ordinis respōdetur.

Opera tertij generis.

Grā & virt. quō fiunt à Deo.

Sufficiens dispositio & gratia simul tempore fiunt.

Ad auctoritates tertij ordinis.

Virū æqualia auxiliaco ferat Deus valuerit.

Diuinae in-
spiraciones
in quibusdā
sunt maiores
in quibusdā
minores.

Nabuchod.

Luc. 9.

Matth. 12.

Deus quos-
dam fortius
trahit & co-
uertit, alios
non ita for-
titer.

S. Tho. 1. 2.

q. 111. art. 1.

Gratia gra-

tis date quo

dispensantur.

lia specialia conferat vniuersis, an alijs maio-
ra alijs verò minora, quinimo minora his, qui
vel nihil mouentur, vel minus promouentur.
Etenim si de illis primi ordinis fiat interroga-
tio, utpote de inspirationibus & splendoribus
veritatis, quas Deus in nobis sine nobis liberè
assentientibus repente operatur: proculdubio
maiora subsidia pro sua misericordiā confert
vni Deo quàm alijs. Adest enim omnium
cordibus pulsans impariter tamen. Quinimò
sæpenuero qui cumulatora huiusmodi do-
na recipiunt, vel nullo modo, vel segnius pro-
ficiunt, quàm qui exiliora, propter maiorem
duritiem obstinati pectoris libertatem com-
primentis. Id quod in illis seu flagellis seu alle-
ctamentis, atque id genus vocationibus, qui-
bus nos Deus in viam forinsecus reuocat, cui
dentius est. Duorum enim eadem audientium
consilia & exhortamenta, alter animo per-
cussus in viam redit, alter verò minime. Què-
admodum videre est in Pharaone & Nabu-
chodonosor: quorum primus maioribus por-
tentis commonitus induruit: alter verò mino-
ribus respicit flagellis. De quibus capit. 18.
redibit sermo. Huc pertinet, quod ait Christ⁹
Bethsaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidone
factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis,
olim in cilicio & cinere pœnitentiâ egissent. Et
Scribis ac Phariseis, Viri Niniuitæ surgēt in
iudicio eū generatione ista, & condēnabūt eā,
quia pœnitentiâ egerunt in prædicatione Io-
næ: & ecce plus quàm Ionas hic. Si verò quæstio
proponatur de auxilijs secundi ordinis: quæ li-
beram in nobis dicunt motionem: vt trahere,
conuertere, promouere, & similia, inæqualia
quidem largitur diuersis hominibus deus, sed
tamen quo sunt in aliquo auctiora, eò etiam
magis meliusque mouetur. Aliud profectò nō
est intelligibile. Quoniam mouere & moueri
relatiua sunt. Neque aliud est in eodē hoc mo-
do mouere, quàm mecum concurrere ad eli-
ciendum liberum actum. Ob idque veluti in
naturalibus rebus, quo Deus celerius mouet
primum orbem, quàm infimum, celerius & ip-
se orbis mouetur: ita & in auxilio speciali quā-
to deus Magdalenam & Paulum vehementius
mouit, quàm alios tepidos & remissos, imperi-
fius etiam ipsi ardentiusque venerunt, maiori-
que & cumulatori sunt gratia iustificati. Ne-
que coherent, vt deus eum magis moueat, qui
minus mouetur. De gratijs autem gratis da-
tis, quæ non semper in bonum recipientis, sed
in commune bonum ecclesie dispēnantur, di-
uersa ratio est. Dantur enim quibus & quo-
modo Deus sua sapientia iudicat expedire.

Responsum ergo est ad sacra eloquia, quibus
videri cuiquam posset, ita in nobis deus ope-
rari salutem, vt sine nostro id libero arbitrio
fiat. ¶ At præter testimonia hæc supersunt ar-
gumenta duo dissoluenda. Primum sumitur
à distinctione illa secundum Augustinum in
libro de gratia & lib. arbit. capit. 17. theologis
celeberrima, inter gratiam operantem & co-
operantem. Ait enim Augustin. quod Deus,
quod operando incipit, cooperando perficit.
Et paulò inferius, Vt ergo velimus, sine nobis
operatur: cum autem volumus, & sic volu-
mus, vt faciamus, nobiscum cooperatur. Ex
qua distinctione consequens palam fit, deum
sine nobis cooperantibus se solo exordiri be-
neficium salutis nostræ. Ad hoc argumentum
quod in re theologica positum est, respondetur
quod nomen gratiæ operantis accipi primum
potest de operibus illis diuinis primi generis:
quæ sunt vocare, inspirare, pulsare, & cætera:
quæ sine nobis fiunt. Nihilò secius, quod mē-
ti Augustini propius accedit, congruit etiam
in opera secundi generis: quando scilicet nos
actu mouet ad agendum. Sed est adnotandum
(quod magnus philosophus August. optimè
cognouit) voluntatem aliter moueri, prima
intentione ad finem, aliter ad eligendam me-
dia. Cum enim (vt ipse insinuat tertio lib. de li-
ber. arbit. capit. 2.) alicui malo voluntate in-
hæremus, non potest voluntas illa mutari in
bonum, nisi ab aliquo moueatur. Omne enim
quod mouetur, ab alio mouetur. Et ideo mo-
tio illa non attribuitur voluntati, etiam si con-
sentienter & liberè moueatur, sed motori.
Cum autem iam habet intentionem finis, per
ipsam se mouet ad electionem mediorum.
Eadem est sententia Sancti Thomæ. Nam qui
iam proposuit deo inferuire, per illud pro-
positum agit se, vt per cōmoda media potia-
tur optato fine. Propter hanc ergo Theolo-
giam auxilium gratiæ, quo à malo primum
dimouemur, & in bonum conuertimur, nun-
cupauit Augustinus gratiam operantem: au-
xilium vero, quo bonam iam habentes volun-
tatem, operamur ad bonum, appellauit gra-
tiam cooperantem. At neque Augustinus, ne-
que suus assecla Thomas cogitabant (vti quos-
dam falso diuos istos interpretantes audiui) quod
per gratiam operantem cogendo nos Deus
moueat: quinimò mouet liberè. Hæc distin-
ctio quoque locum habet in gratia gratum fa-
ciente, auctore San. Thom. Hæc enim res-
pectu huius effectus, qui est sanare & iustificare,
dareque nobis esse gratos, dicitur gratia ope-
rans, sed qua parte est principium meritorie

Gratia ope-
rans & coope-
rans.

Augu. locus
declaratur.

Voluntatis
ctio deo tri-
bitur cum
à malo in bo-
num conuer-
titur.

Arist. 7. phys.

S. Tho. 1. 2.
q. 9. art. 4.

S. Tho. 1. 2.
q. 111. art. 2.

Corok

deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita prorsus intelligenda, vt gratia operans sit respectu omnis actus interni voluntatis, atque illius dūtaxat: cooperans verò respectu externi operis, vt ex diuo Augustino & Thoma quispiā deceptus colligere posset. Si enim est gratia cooperans ad largiendam eleemosynam, cooperans etiam est ad volendum largiri. Sed quod August. gratiam operantem esse ait, dum volumus bonum: cooperantem verò, dum operamur. id penitus sentit, dum à malo primum mens nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperans. Et hoc est, quod. S. Thom. loco citato nobis suggessit: vbi dixit, quòd quantum ad actū voluntatis deus per gratiam operantem nos mouet: præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. De gratia autem præueniente alia est ratio, vt illic habes apud eundem doctorem articulo sequenti.

¶ Alterum denique, & vt postremum, ita maximum argumentū est, quod si nos simulcū deo in hanc nostræ iustitiæ causam concurreremus, liceret ea quæ sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquijs, nobis nos æqua forte arrogare. Vt sicut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: Et, Nisi dominus custodierit domum, frustra vigilat qui custodit eam: Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: ita nos pariter deo verè responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos veniremus, frustra traheres. Id quod videtur absurdum. Ait enim August. libr. 2. de bono perseue. Viuimus rectè, si totū deo demus: nō illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. capit. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quòd si propterea dictum est, Nō est volētis, neq; currentis, sed dei misericordis: quia ex vtroque fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia dei; cur inquit, non & e contrario rectè dicitur, non misericordis est dei, sed volētis est hominis? Quia id misericordia de sola non implet. Quod tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Ad hanc verū tamen dubietatem respondentes, negamus opera quæ Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione vsurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait, Sine me nihil potestis facere:

Quo verum sit quod Deus non potest nostra iustificatione operari.

boni, sed est causa ita præueniens, quæ facit, vt nos possimus ac velimus. Vnde non ait, Cooperabor vobiscum, vt operemini: sed auferā, inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carnis. Et spiritum meum ponam in medio vestri: & faciā, vt in præceptis meis ambuletis; & iudicia mea custodiat, & operemini. Itaque ipse facit vt nos faciamus, dans nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus, vt ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariam, præscriptamq; legē necessarius est: nihil cunctamur dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verū etiā est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum, Deus dat nobis velle: ergo ipse efficit in nobis assensum ipsum, per quē aperit corda nostra: atque adeò nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsat. Et hoc est quod ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bono perseue. & in Enchirid. puta quòd non est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum deo, illud obijcit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostræ esse à nobis, saltem fidem. Augusti. autem contendebat (vti res habet) quòd voluntas à deo præparatur omnino: & ideo non esse volētis, neque currentis. Quoniam vt modò in proxima respōsione dicebamus, actio illa tota tribuitur deo. Ob idque, & si assensus noster sit necessarius: nullam tamen debemus nobis tribuere partem, sed deo totum: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ sunt lib. 2. rursus exigēda inter explicandam gratiam iustificationis, sed plurima sunt etiam illic ex hoc loco petēda: adeò sunt & hic & ille locus complexi. Perstringere autem hæc duximus paulò vrgentius: idcirco quòd Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porro quòd non sint nobis libera, & ideo neq; nostra, sed quæ deus à se solo operatur in nobis.

Hæc facit qd lib 3. c. 7. de cet meritū esse opus dei & nostrum. Ezech. 36.

Philip. 2.

Obiectio.

Solutio.

Dei ita efficit nostrū assensum vt et nos liberè concurremus. Concurrens nostrum. Ioan. 6.

Cur deo oblatio & actio nra tribuenda sit.

DE

De libero arbitrio in malum.

CAP. XVII.

Embrum alterum, quod de humana voluntate differēdū superest, spectat ad libertatē eius in malum. Etenim vt supra narrare cœpimus, in vtrā que partē Lutherani infician tur libertatē, & in bonū scilicet, & in malum.

In his vel maximē peccatis, quæ sunt pœna præcedentis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quod nō est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs Deo operatur. Cui subscribit Philippus asserens, q̄ sit Dei propriū opus, nō minus proditio Iudæ, q̄ vocatio Pauli. Et cōsentit Bucerus super epistolam ad Romanos, vbi ait Paul. q̄ tradidit deus gentes in reprobum sensum. Tacti Melancthon in secunda editione se appareat retractasse. Hoc enim secundum membrum longē plurimum absurditatis accumulatur superiori: dum non solum subuertit liberum arbitrium; sed Deo tribuit, vt sit causa peccati principaliter, & effectiue, vt dicūt cogendo nos ad peccandum. ¶ Pleraq; omnia istorū dogmata eiusmodi sūt, vt prima sui statim prolacione apertius eū cōmuni sensu depugnent, quàm vt alia opus habeant impugnatione. Cui nanq; fiat persuasibile, vt quēpiam Deus compellat contra suam ipsius legem agere? Quinimō cōtra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei nō est aliud, q̄ signum & norma suæ voluntatis. At verō si expandere ampliū, proferre q; lubet disputationem, prima eademq; luculentissima demonstratio aduersus cōmentum hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictum vel factum, vel concupitum (vt auctor est cōtra Faustum lib. 22. Aug.) cōtra legem Dei. Lex autem Dei, quæ regula est nostrarū actio num, idem re est, quod sua voluntas. Siquidē intellectus & voluntas, eadem essentia sunt in Deo. Quare impossibile est, esse aliquid cōtra legem Dei, quin sit contra eius voluntatem.

Quinimo propterea est cōtra diuinam voluntatem, quia contra eius regulam. Ex his constituitur hoc argumentū. Deus mouet hūc ad peccādum, quin etiam compellit effectiue, vt aiunt; ergo mouet eum, vt faciat cōtra regulā suam, & perinde contra suā volūtatem. Quod autem deus moueat quēpiam cōtra suam voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & cōpellit, vult ita fieri. Quin accipere pugnantiam alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare non potest, qui dicit me ab illo cōpelli) hoc est cōforme regulæ suæ (ni-

hil enim vult deus, quod nō sit cōforme suæ regulæ) si autem ita est, nō est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et confirmatur etiānum argumentū. Propterea Deus errare non pōt, neq; peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotens, cum sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa rectitudo, quancūq; lineam duceret, scriberet, & pingeret rectē. Ergo eadē ratione quē cunque Deus mouet efficienter & principaliter, eūdem ducit iuxta regulam & legē suam. Et idcirco contradictio est, quēpiam peccare in eo, quod à deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentū. Deus (vt Dionys. ait) omnia in se ordinat, quæ facit tanq̄ in finē: peccatum verō dū fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tūc nō fit ab eo, licet inde pōst ipse eliceat bonū. Reuera nisi adeo cōsulto voluissēt theologiam ignorare, quæ ex rerū naturis ratiocinatur, nūq̄ in hæc præcipitia fuissent collapsi. Intelligent enim tanta oppositione distare inter id quod Deus facit, siue per se, siue per aliū & peccatū, quanta inter bonū & malum, & inter dilectū Deo, & odio ipsi habitum. Vt enim quicquid deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonū, quia cōsentaneum regulæ suæ, ita quicquid facit in humanis voluntatibus. Vnde cum Sapiens ita pronuntiasset, diligit omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū quæ fecisti, neq; enim odiens, aliquid constituisti aut fecisti, post modum cap. 14. subdit, quod similiter sunt odio Deo impius & impietas eius, significans, ideo peccatum esse odio Deo, quia nō est opus suum. ¶ Secundum argumentum sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati necessaria cōditio est, vt sit voluntariū. De quo cap. 1. 2. partim dictum est. Atq; hoc eousque verum est, vt nemo vnquam S. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem naturæ. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem lib. 2. Nec boni inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressionē spōte committenda. Ita in vtrunq; exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & vita beata. c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctatibus. Et August. aduersus Fortunatum dispu-

Cur Deus peccare nequit. Confirmatio.

Alia confirmatio. Dionys. 2. ca. de diu. no.

Sapiens. 10.

Secundū argumentum. Virtus & peccatū voluntaria. lib. 3. c. 3. et c. 4. eod. lib. Tertull.

Ambros.

August.

Lutheri & Philippi sententia.

Melanctho retractat sententiam.

Primum argumentum. Peccatum, quod August.

Quare quod est contra Dei legē sit contra eius voluntatem.

tatione secunda. Ego, inquit, dico peccatū non esse, nisi propria voluntate peccetur. Ad eō vt in libro de duabus animabus. peccatum defini- rit, quod sit voluntas retinendi: vel consequē- di, quod iustitia vetat, & vnde liberum est ab- stinere. Et de vera religione cap. 14. vbi de hoc proprie disputat, ita concludit. Nūc vsq; adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidē ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba- dissentiat. Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est, voluntate com- mitti. Vide quā cēseat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa pec- cata excipiet, quæ sunt poena peccati, huius etiam an- sam admittit libro primo retract. capit. 15. dicens, quod quauis concupiscētia in no- bis sit poena peccati, nihilominus hoc pecca- tum, quo consentitur concupiscētia, nō nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quod quā- uis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne sit liberē. Ecquid autem est voluntate, nisi liberē, & non ex coactione? No- men enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde con- tinuō eodem loco Augustinus, vbi ait, Non enim nisi voluntate peccatur, subdit, Volun- tas autem est animi motus, cogente nullo; ad aliquid, vel non admittendum vel adipiscen- dum. Hæc Aug. Cum ergo tam sit per se no- tum, non esse peccatum nisi voluntarium, cō- sequens sit manifestē, Deum necessitatem in- ferre nemini ad peccandum. Aliās nō erit pec- catum. ¶ Sed tertium adhuc vrgentissimum est argumentum. Nam quod quis à dæmone vel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, quā contra naturā peccati. Quod autem à Deo sit huiusmodi co- actio, ob nouam causam, verā auerfaretur ra- tionem peccati. Nam si peccatum non est, ni- si quod sit contra obedientiam Dei, quē Deus constringit, vt quidpiam faciat, quo modo fa- cto suo peccauerit? At perspice quod sibi isti per fugium muniere, vbi se huiusmodi ratio- nibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est videre apud Buceros) loco citato super Paulum) præ- stare in hac quæstione rationi prorsus vale di- cere, & verbis Domini simpliciter inherere, vbi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paul. Tu quis es o homo, vt respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, & cetera. Quo-

niam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod vitare non potest, ideo hor- ret animus Deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homi- nes, alia verò inter nos & Deum. Quid Bucere nō exhorreat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter homines concedere? Audi Augustinum, cōtra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentem, libr. 83. q. 3. Deo auctore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probō volente, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multō esse argumentum de Deo validius. Namq; si quod coactu humano quis admittit, peccatū nō est, ea ratione, quia non est voluntarium, longe minus peccabit, qui à Deo cogitur, cum non solum nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solum peccatur. Vel respondeas precor, si facere id quod Deus præcipit, vel consulit, vel admonet, tam lon- ge est à peccato, vt sit etiam obedientiæ opus, propterea quod Deus est causa, vt fiat, vbi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum ef- ficaci (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possumus resistere, quæ nā ratio inibi inobediētiæ subesse potest, aut reuera culpæ? Paulus equidem secretissimā iudicia Dei dicebat nobis esse inaccessa, nempe quod vnum prædestinauerit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tamen quod pec- catum sit illud penitus, quod est contra legem dei, & quod libertate peccetur, id & lumine naturali & fidei apertē mōstrauit nobis Deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu pec- care, impendioque minus à Deo quempiam in peccatum adigi. ¶ At verò, vt quartum præterea argumentum aduersus errorē hunc vestrum intendamus. Nunquid non Deus nobis reuelauit, quod non sit ipse tentator ad malum? Quid ergo vos ipsum non tentato- rem tantum, sed authorem etiam mali prædi- catis? Ecce quid Iacobus de hac re testatur. Iacob. 1. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisq; verò tentatur, à concupiscētia sua abstractus & il- lectus. Deinde concupiscētia cum cōceperit, parit peccatum: peccatum verò cum consum- matum fuerit, generat mortem. Ecce, inquam, Apostolus, in causis peccati non Deum, at prorsus concupiscētia & consensionem voluntatis commemorat. Sed aiunt isti, neq; nos commemoramus, imò verò dicimus ho- minem propria voluntate esse causam, quā- uis cogatur à Deo. At tamen nihil ad verba Ia-

Peccatum quid Augu.

Lutherano- rum euasio.

Voluntas quid Augu.

Tertium ar- gumentum.

Lutherano- rū cōmentū.

Contra Bu- cerum. Quod est in homine ab- surdum, mul- to absurdius est in Deo.

Quartū ar- gumentum.

Iacob. 1.

Lutherano- rū cauillus.

cobi respondēt. Cauit enim nobis errorem illum, ne mentiremur, Deum esse tentatorē in malum, quia inde palam fieret consequēs deū esse authorem peccati: ergo cum plus sit cogere, quam tentare, qui dicunt, Deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quo rogo defugiāt, vt non eum necessariō faciant authorem peccati? Enimvero Augustinus, quem sibi isti in hac causa suffragari autumāt, lib. 83. q. ex verbis Iacobi elicit irrefragabilem illam sententiam, in quam scholæ omnes theologorū subscribunt, quod Deo authore aut volente nemo fit deterior. Et expressē de pec. me. libro secundo, capitulo quinto. Ad peccandū, inquit, non adiuuamur à Deo, sed vt iusta omni ex parte agamus. Isti tamen dicunt, quod non solum volente & iuuante Deo, sed cogente, deteriores efficiuntur. Atqui libro de libero arbitrio. c. secūdo ait, quæstione hac, scilicet de causa, vnde malè facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atque adeò in Manichæos impulsū & coniectum, vt crederet vnum esse primum principium, quod nos cōpelleret ad malum, quoad vsque lux illi effulset cœlitus, qua cognouit vniuersa nostra peccata, in nostras ipsorū proprias voluntates esse prorsus referēda. Neque verò nescio, quàm isti differant à Manichæis. Nam quod illi tribuebant falso Deo, scilicet, causam esse peccati, isti adscribunt vero. Tandem (vt istorum mentem quinto argumento perpendamus) aiunt vel propter peccatum Adę, vel propter alia cumulatoria nostra, ita nos à deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos, & in reprobū sensum, & in desideria nostra traditos, vt nō possimus errores euitare, & cupiditatibus obliuiscere. Quod si intelligerēt, hoc nos nequire absque auxilio Dei & fauore, qui tamē præsto nobis est, ac præsentissimus, nihil aliud profiterentur, quàm veritatem catholicam. Sed quia sentiunt, ita nos esse numine desertos, vt necessitate succumbamus erroribus & prauis affectibus, hoc est, quod nos persistimus facris eloquijs expugnare. Nam nisi in nostra peccatum esset semper voluntate cum promptissimo auxilio dei euitare singula mala, quod est, quod nos commouet Paulus, Ne regnet peccatum in nostro mortali corpore, vt obediāmus concupiscentijs eius, sed neque exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccati? Et ne sim omnia percrensendo molestissimus, quid libros tres edidit Augustinus de libero arbitrio quibus ostenderet, nec Deum, nec demonem, nec vllam prorsus causam nos cogere ad malum, sed vnu quemlibet per

priam voluntatem esse authorem sui malefacti? Ob idq; bona omnia Deo esse adscribenda, mala autem culpæ, soli nostræ voluntati, iuxta illud, Perditio, tua Israel: tantum in me auxiliū tuū. De quo feruē præterea argumēto scripsit librū de grā & libero arbitrio, vbi nos edoctos cōmonitosq; fecit, veritatem eandem omnibus receptissimā, q̄ sola scilicet propria volūtate peccemus. Alias frustra esset tā numerosus præceptionū ordo, ne homicidiū, aut furtum faceremus, ne seruiremus concupiscentijs. Et, Noli vinici à malo. Et, Nolite fieri sicut equus & mulus. Et, Noli deficere à disciplina domini. Et, Noli negligere legē. Et quib; hoc genus q̄ plurimis est sacra pagina refertissima. In fine tādē Lutheranos istos cū sanctis Apostolis cōferamus. Ait Iaco. neminē à deo tētari. Addit Paul. neq; permittere nos fidele deū tentari supra vires nostras. Obgāniunt nihilominus Lutherani à Deo nos in peccatum cogi. Sanctissimus ergo est canō. 6. nostri sancti cōcilij Triden. sess. 6. Si quis dixerit nō esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed q̄ mala opera, itā vt bona, deus operat, nō permittit solum, sed etiam p̄prie & per se, adeò vt sit eius propriū opus, nō minus perditio Iude, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

De aduersariorum argumentis dissoluendis. CAP. XVIII.

Cernere autem operę pretiū est isto rum lubrica, videlicet, cum scripturas, tum argutias, quibus in hac foueam coniecti sunt. Primum est eis hoc vsurpatissimum argumentum, quo Bucerus etiam loco citato super Paul. vtitur. Ex hoc inquiunt, quod Deus nō sit efficax nostrę in durationis causa, nostriq; traditionis in desideria mala, consequitur, Deum non esse Deū: hoc est, rerum omnium primā & totā causam. Sua sunt ipsorum verba. Perspice pie lector vt nouam semper accessiōē faciunt ad suum errorem. Non satis habent asserere, Deum nos cogere ad malum, nisi adijciant, quod ipse est tota causa mali. Nam dicunt, non solum, esse primam, sed & totam causam omnium, quę sunt in rebus. Hac ratione conuulsam funditus voluntē mentibus hominum philosophiam omnem naturalem ac diuinam. Quod enim solus Deus omnia ex nihilo creauerit, nullus est inter Christianos, qui inficias eat. Sed & quod nulla nunc causarum efficiere quęquam possit, sine nutu & influxu Dei, non modò Christiani in confesso habent, sed & philosophi natura

Sola voluntate peccatur. Osee. 13.

Scripturę testimonia.

Collatio Lutheranoꝝ cum Apostolis.

Iacobi. 1. 1. Cor. 10

Syn. Trid.

Primum argumentum aduersariorum. Solutio.

August.

Vnde Aug. defecerit ad Manichæos

Discernit inter Luth. & Manich. Quintū argumentum

Auxilium Dei presentissimū hominibus est vt legē seruire possint & ideo peccata sunt voluntaria: quia eo adiuui possunt illa fugere. Roma. 6.

Deus cum
causis secon-
dis semper
operatur.

Aristo.
1. Phy.
Gene. 2.

Auguſt.

naturales edocent. Quòd autem (vti isti philo-
sophantur) Deus ita sit tota causa rerum, vt
causæ secundæ nihil agant, hoc vt scripturæ sa-
cræ contradicit, ita & ordinem tollit vniuersi.
Omnes enim causæ suo quæque ordine simul
cocunt in eundem effectum. Deus scilicet, vt
altissima: cælum, vt suo modo vniuersalis, &
tandem gradu suo particulares. Nanque sol &
homo generant hominem. Habetur enim Ge-
ne. 1. Germinet terra herbam virentem, & fa-
cientem semen & lignum. pomiferum faciens
fructum iuxta genus suum. Cuius semen in se
met ipso sit super terram. Ecce terra germinat
& arbores fructificant, semen habentes pepe-
tuum in semet ipsis. Quare libr. 3. de trin. Aug.
Sic Deus inquit, res quas cõdidit, administrat.
vt eas suos motus agere sinat. Et lib. 9. de Ge-
nesi ad literam, capit. 17. Rationes & virtutes
agendi non tantum in Deo sunt, sed ab illo e-
tiam rebus creatis inditæ sunt & concretæ.
Memini me super secundum librum Physico-
rum. q. 4. permultis egisse aduersus insanam
hanc opinionem, quòd causæ secundæ nihil a-
gant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsa-
rum. Si enim in suis singulari naturis non habe-
rent, vt diuersam hanc varietatem effectuum
agerent, quam experimur in orbe, cur magis
ad præsentiam solis Deus illuminaret, quàm
ad præsentiam alius rei cuiuslibet, & ad præ-
sentiam aque gigneret frigus, quàm præsentie
igne? Quin vero nisi Deus res vniuersas pro-
pter sua cuiusq; officia & opera condidisset,
frustra tam numerosam creasset rerum molè.
Nanque si ipse solus præsentie sole, lumina ede-
ret, tantundem faceret absente. Et præterea
quid commixtione sexuum opus esset gene-
randis a animalibus? quid membrorum tam cõ-
sona diuersitate, nutriendis? quid deniq; ocu-
lis ad videndum, & ad audiendum auribus, si
Deus solus ita hæc perficit, vt creaturæ nihil
faciant? Quòd si res naturales reuera sunt cau-
sæ suorum operû & munerû, cur non etiam sit
suorum voluntas? Quauis vt nihil facit sine
generali auxilio Dei, ita neque opus faciat
gratiæ absq; speciali. Porro autem si Deus nõ
est ita causæ bonorum operum, multo minus
est tota, malorum. Quin verò nulla est, præter
quam permittens, vt iam iam pergitimus com-
monstrare. ¶ Nam vnde nos isti vehementius
oppugnant, sunt testimonia sacra. Legimus e-
nim ad Rom. 1. quòd tradidit Deus gentes in
desideria cordis eorû, & in reprobum sensum.
Esa. 6. Excæca domine cor populi huius, & au-
res eorum aggraua. Et ad Romanos. 9. Cuius
vult miseretur, & quæ vult indurat. Et Exod.

3. Argumēt.

10. Indurauit dominus cor Pharaonis. Et Mat-
thæ. 6. Ne nos inducas in tentationem: trade-
re autem, excæcare: aggrauare, iudicare, & in-
ducere quandam designat necessitatem. Quip-
pe quòd Deus immiserit tenebras in corda po-
puli, addixeritq; gentes suis cupiditatibus, à
quibus vincerentur, & suggererit Pharaoni
malignitatem in cor. Vnde, Si erit malum in
ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes
sancti in enarratione Pauli, verbum, tradidit,
interpretatur, permittit. Et in locis cæteris Deū
dicunt per se & directè neminem inducere ad
malum. Est enim regula Fulgentij, theologis
celeberrima, quòd Deus non est author eius,
cuius est vitor. Ex quo fit, vt ideo Deus dica-
tur excæcare corda, quòd subtrahit lumen
gratiæ: & indurare, quòd subducit auxilium,
sine quo homo non potest cor in bonum e-
mollire. Hoc interpretamentum isti nostri Lu-
therani vanum existimant, & elusorium. Quo-
niam verbum, inquit, permittit, non est
mitius aut mollius, quàm facere. Nam cum
Deus certo scit nos non posse absque eius lu-
mine & fauore cupiditates nostras superare,
& peccata cauere, fit, vt dum has nobis suppe-
tias non mittit, verisimè sit causa peccati no-
stri. Vnde adhuc consequitur, ait Buce. omne
peccatum præcipue à Deo esse. Et ideo nõ est,
cur timeamus affirmare, quòd ipse directè cõ-
pellendo indurat, & immittendo efficacem er-
rorem, excæcat & seducit. Vide quàm palam
fatentur omne peccatum à Deo esse: quòd au-
res expauescunt. Quid ergo respondeamus?
Verè, falsissimum esse, quod aiunt, nihil dista-
re inter permittit & facere. Vbi hoc consyde-
ratè animaduertendum est, quòd Deum auxi-
lia subducere bifariam cogitare possumus.
Vno modo, quòd in peccatum præcedentis pec-
cati, ita Deus destituat hominem fauore suo,
& subsidio, vt statuerit, quasi prolata senten-
tia, nunquàm ei amplius succurrere, sed fixum
apud se habeat, & firmum, illum perpetuò de-
ferere: ita vt per Deum ipsum fiat, vt non ille
& à præterita culpa emergat, & noua vitet cri-
mina. Veluti contraria ratione dum sanctissi-
mam Virginem & Apostolos confirmavit in
gratia, statuit nunquam eos sinere, vt caderēt.
Alio modo permittit idem pollet, quod si-
nere quemq; liberè agere secūdum propriam
voluntatem: ita tamen, vt semper sit Deus pa-
ratissimus manum porrigere, nisi per hominē
steterit. Primo modo certo certior sum: quin
verò & certissimè credo semper fuisse sanctos
doctores qui modò fuerint hoc nomine digni,
neminem vnq; à Deo fuisse derelictum, suisq;
cupi-

Tradere, ex-
cæcare, indu-
rare, &c.

Amos. 3.

Fulgen.

Excæcare,
indurare.

Luthera-
rum euasio.

Buceus.

Permittere.

Deum desti-
tuere homi-
nem duplici-
ter intelligi-
tur.

Primo modo nemo de relictus.

Augu

Deus vult et homines salu fieri.

1. Tim. 2.

Scripturae testimonia.

Chry.

Ioan. 3.

cupideatibus permittam in hac mortali vita, sed precise secundo modo. Permittere enim, primo modo, fateor, tantundem ferre polle-
 re, ac si Deus nos directo subigeret prauis no-
 stris cupidinibus, adigeretq; ad malum. Sed absit
 vt in animum Christianus inducat, ita de illo
 sentire. Enimvero si Deus ita quempiam auxi-
 lio destituaret, cui statuisset nunquam opitula-
 ri, quomodo verum esset, quod Deus vult om-
 nes homines saluos fieri? Nā est Augustinus de
 voluntate et beneplaciti (quam vocant) &
 consequente alicubi intellexerit, ideoq; distri-
 butionem constrinxerit ad generatam, id
 est, quod ex singulis ordinibus & statibus ali-
 quos vult saluos fieri, vel taliter, vt quotquot
 salui fiunt, voluntate Dei seruentur, tamen est
 nihilominus authoritas hæc verissima in vni-
 uersum de singulis hominibus, si de voluntate
 antecedente intelligatur: vt ferre sancti docto-
 res consonantissimo etiam sensu interpretan-
 tur. Vult enim ita in vniuersum omnes & sin-
 gulos fieri saluos: vt quemadmodum leges om-
 nibus, consilia, & exempla abunde dederit,
 ita sit omnibus presentissimus ad ostium pul-
 sans, vt a se nihil omnino desit officij, quin per
 ditissimo etiam cuique opem ferat, nisi per se
 homo ipse abauerit. Et hunc intellectum præ-
 fert Paulus admonens Timotheum, pro om-
 nibus & singulis vt oraret, quia Deus vult,
 &c. Alias non esset communis sol de se illumi-
 nans omnem hominem venientem in hunc
 mundum, qui modo animum non occluserit.
 Neque verum in vniuersum haberent de om-
 nibus hominibus, voces illę euangelicę. Veni-
 te ad me omnes qui laboratis, & onerati estis,
 & ego reficiam vos. Et, Poenitentiam agite. Et,
 Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et
 Deus non vult mortem peccatoris, sed vt ma-
 gis conuertatur, &c. Et, Ego ad ostium sum &
 pulso. Et ne, quę absq; numero sunt, per om-
 nia discurram, quomodo esset verum, Impie-
 tas impij non nocet ei, in quacunq; die con-
 uersus fuerit ab impietate sua? Et vt Augusti-
 nus & sancti citant, In quacunque hora inge-
 muerit peccator, iniquitatu eius amplius non
 recordabor. Quo maxime verbo nihil signifi-
 cantius Deo exprimit, quam quod sit semper
 (vt Chrysostronus habet in quadam homilia)
 parturiens misericordiam suam, & quasi dolo-
 ribus ingemiscens, quod non amplissimos si-
 nus adparamus, in quos benigne vberimos
 fructus pariat. Atqui quoniam pacto fuerit ere-
 dibile, cum qui sic dilexit mundum, vt filium
 suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit
 in eum non pereat, ita propter aliquam culpā

viscera suę misericordię homini oblerate, vt
 fixum habeat, nūquam eadem tali misero ex-
 pandere. Reuera longe aliter Petrum vicia-
 rium suum instituit Christus, vbi roganti, an
 septies in die errata lapsis condonaret, respon-
 dit. Nō tantum septies, sed septuagies septies,
 Et confirmatur. Sicut de Deo fas esset opinari
 liceret homini scelestissimo ambigere, taliter
 ne esset a deo in perpetuum derelictus. Qua-
 propter neq; esset, cur tantopere reprehende-
 retur, aut desperatio Iudę, aut blasphemia il-
 la Cain, Maior est iniquitas mea, quā vt ve-
 niam merear. Iam verò cum homo nō plus va-
 leat a culpa sine speciali favore & ope dei ex-
 urgere, q̄ sine pedibus ambulare, aut sine ocu-
 lis vel lumine videre, non intelligo cur culpę
 magis daretur peccatori illi, ita adeo excaca-
 to, aut destituto, non respiscere, quāi cæco,
 non videre: aut compedito, non ambulare.
 Licet esset poena commissę culpę. Hoc quip-
 pe ab illis qui in infernū detrusi sunt, ostē-
 mus in hac vita, quod dum viuimus, viatores
 sumus, ratio autē vię, hæc est, vt nemo sit ita
 firmatus in gratia, cui (præter privilegium)
 non imminet periculum decidendi, neq; sic
 vllus a Deo ita longē abalienatus, cui non sit
 paratissimum suppētijs ire, nisi culpa sua gra-
 tiā respuerit. Alio qui intelligibile nō est, quo-
 modo id quod homo ille derelictus faceret, es-
 set peccatū, noua poena dignum. Lex enim in-
 ferni est, vt sint prorsus neq; illi a Deo deserti,
 & abiecti, ob idq; irreparabili obstinatione in
 perenni odio Dei persistat. Sed quia ita sunt
 destituti, vt non habeant mutandę metis pos-
 sibilitatem, uō cōmerētur odio illo noua sup-
 plicia. At verò in hac nostrę peregrinationis
 & militię vita haud secus contemplari Deum
 condecet, q̄ veluti patentissimū solem fores
 cordium vniuersaliter omnū irradiatē, & spi-
 ritū iugiter adspirantē, & quo se insinuet, ape-
 rire geliente. Nos autē sumus, qui ferreā mo-
 lem prauitatis nostrę obijcimus. Et ideo, vt
 ipse est, qui nostrę nos libertati permittit, ita
 nos quoq; sumus, qui non ipsum intrare per-
 mittimus. Nam cum assensus noster effectus
 etiam sit ipsius, vt ca. 16. dicebamus, nō aliter
 ipse aperit, quā si nos ad eundem assensum
 cooperātes coaperiamus. Quo ergo ad rē cu
 Lutheranis reuertamur, negamus nihil dista-
 re inter illud, quod est Deum quicquam per-
 mittere, & hoc, quod est, intentā actione face-
 re. Hoc enim dicit veram & propriam cau-
 sam: quę respectu peccati, Deus esse non po-
 test. Permittere autem, & finire & pati vnum
 queng; agere vt libitum est animo suo: Neq;

Matt. 18.

Quintobri

Gene 4.

1. Tim. 2.

Inferni lex & via.

Cur dānati nō merētur noua supplia quāquā perēne odiū gerant aduersus Deū pari propor- tion e statuit de beatorū operibus. li. 3. cap. 7.

Respōdetur Lutheranis.

Aug. 1. 1. 1. 1.

verò eodem istud recidit, ac si faceret. Quoniã Deus tanquam author naturæ, liberum hominem libere agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutem operari, vt in nostro collocaret arbitrio, si suo vti velim⁹ beneficio. Et ideo quòd nos conuertat, sua est gratia: quòd verò perditum nos ire sinat: in causa & culpa est voluntas nostra. ¶ Quòd si nos isti pressius obtùdere pergant: vrgentes vocibus, tradere, indurare, & reliqua, quæ aliud latine significant, quàm permittere: Deus autem nõ dicitur nõ tantum permittere in desideria nostra, & in duritiam cordis, sed vere tradere, & indurare, & inducere in tentationem, respondetur secundum S. Tho. 1. 2. q. 79. quòd cum Deus sit lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, veluti planeta solis, vniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tamen, quòd sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi aula occlusa fenestra priuatur lumine, eiusmodi tenebrarũ, sol nullo modo est causa, sed obex clausura fenestra. Cum autem Deus, seu lux e cognitionis, seu fauorem gratiæ subtrahit, licet causa directa sit, conuersio hominis ad malum, qua Deum à se auertit, tamen quia Deus prudens & sciens permittit hominem arbitrio suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad recte videndum, & cor emollitur ad recte videndum, dicitur ex cæcatio, & obduratio, & aggrauatio. Quæ quidem distinguuntur cõparatione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & sensus ad comparandum scientiam: nempe visus, inseruiens inuentioni, & auditus disciplinæ. Ex cæcare refertur ad primum, aggrauare, ad alterum: atq; indurare, ad effectũ. Veruntamen subdiderim, neque abs re fortè, quòd latius pateat permittere, quàm alia. Vt omnis induratio sit permissio, non tamen cõuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita propriè dicitur indurari, aut ex cæcari, aut aggruari, quoad usque longa catena malorum in profundum petraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis vtique fit, ad auxilia diuina. Vnde Paul. vbi retulit priscos illos gentium commutasse gloriã Dei, cum similitudine volũcrum, & serpentum, quia prima erat impietas, non dixit eos tunc tradi: tametsi permissi id commiserunt. Sed cum deinceps carnalibus se desiderijs per abrupta flagitiorum decliues præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis, quòd nõ Deus abs se, at illi prius ab ipso alienum fecerant. ¶ Tertium istorum

argumentum est, quòd Augu. aduersus Iulianum lib. 5. & in de gra. & libero arbit. cap. 20. & expressius. 21. inter explicandum quomodo peccatum subsequens, in pœnam præcedētis quandoque permittatur, testimonijs compluribus sacrae paginæ asseuerare perseuerat, quòd Deus aliquando inclinēt homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tra didit eos Deus in desideria cordis eorum. Qui bus percensitis circa finem eiusdem cap. 21. duriuscula concludit hæc verba. His & talibus testimonijs diuinarum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunq; voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Ad hoc autem vt respondeamus, cõsidera primum oculate lector, quàm sit asperius verbum illorum, quàm hoc Augustini. Quòd enim hic dixit, Deus inclināt, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo inclinandi ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cum enim bona vniuersa in Deum ipsum, qui summa bonitas est, sua pte natura referantur, inclinatio Dei ad bonũ intentionem eius, nomenque designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpæ, deuiatio quædam sit liberi arbitrij nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quòd nostræ nos propriæ inclinationi permittere. Id quòd Augu. ipse, optimus sui interpretes, crebrò explicatissimeque agnouit. Et enim in epi. ad Sixtum, quæ est. 105. sic ait. Non Deus obdurat impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam. Vnde Apost. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ appositionem, indurationem verò, gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum. Non intelligendũ est, inquit, quòd Deus ita induret, quasi quencquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiã iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impellat, vt peccet. Et in lib. de essentia diuinitatis. Indurare, inquit, dicitur Deus quorũdam malorum corda: sicut de Pharaone scriptum est. Non quòd omnipotens Deus per potentiam suam corda eorum induret, quòd est impiũ ita credere: sed exigentibus eorum culpis, cum duritiam cordis, quam ipsi sibi mala perpetrando nutriunt, nõ aufert, quasi eos induret. quia iusto.

Induratio.

S. Thom.
Ioan. 1.Quomodo
verbũ indu
randi accõ
modetur
Deo.Duo sensus
scientiæ.Differt inter
permittere
& obdurare.

Rom. 2.

Ad 3. argu.

August.

Responsio.

Quomodo
Deus nos in
clinat ad ma
lum.

August.

Aug. expli
cat quid sit
indurare.
Misericor
dia.
Induratio.

in isto iudicio indurari finit. Quid apertius? ¶ Augusti. autem Chryso. Ambiatq; omnes Patres consentiunt, super illud Pauli Roma. 1. Tradidit eos Deus, &c. Quocirca gratis profecto doctissimus aliis Rossensis art. 36. elargitus est Luthero, quod Deus ita nonnullos deferat, ut respicere nequeat. Est enim (ut citra iniuriam dixerim grauisissimi viri) consideratio sententia S. Tho. 3. q. 86. asserentis, erroneum esse, quod aliquod sit peccatum, de quo homo poenitere non possit. Vbi ad illud, de Antheo, Orabat scilicet Deus, a quo non esset misericordia consecutus, respondet, causam fuisse, quoniam non habebat veram poenitentiam propter Deum, sed propter infirmitatem, quam patiebatur. Idemq; agnouit Hier. in illo verbo Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto non exaudi eum: nempe quod sola impoenitentia est in causa, cur Deus iniquis non parcat. Quod si cui animus est, rem hanc planissime expositam intueri, consulat Origenem lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant enim illi, contra quos illic disputat, perinde atque isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illi de induratione Pharaonis. Eos autem acerrime reuincit Orige. quod si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliumq; denegauit, ut non esset ipse paratus illud emolli: etiam si Pharaon consensisset, certe Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neque merito culparet eum, dicens. Tu autem quoniam non vis dimittere populum, ecce percussio omnia primitiua Aegypti. Considerate adnotauit verbum Origen. quoniam non vis. Vnde consideratissime subdit, quod Deus non aliter indurat corda, quam patienter nos tolerando. Neq; vero opus est Origenis testimonio, vbi Paulus tanta vitur euentia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientie & longanimitatis contemnis, ignorans quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae. A benignitate ergo, qua Deus nos intendit lenire & allicere, occasionem nos nasciscimur, ut indurescamus pertinacius. Atq; adeo (inquit Orige.) indurare dicitur nos Deus tropo tali sermonis, quali herus, dum quo benignior in seruam est, & clementior, insolentior ipse & improbius efficitur, dicere potest. Ego te talem serue feci, ego te perdidi: patientia mea insolentia tua causa extitit. Hac enim figura aiunt illi apud Esaiam, Quare errare nos fecisti domine deus ijs tuis? Indurasti cor nostrum ne tunceremus te. Conuertere propter seruos

tuos. Deum enim tali ratione ad seipos ut conuerteretur, precabantur, ne amplius illis indulgeret (quod illis erat occasio in malum) sed flagellaret eos potius: quoniam, quem diligit Dominus, corripit. Et hoc idem copetissimum habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Deus non statim filios Aegyptiorum occidit, & in mare demersit parentes: quia nolebat mortem peccatoris, sed ut magis conuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti in nubibus terram, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, ut mitesceret, emollieturque ad poenitentiam. Quinimò non nihil rex ille nequam profecerat flagellis illis quando dicebat. Iter trium dieum ite: non tamen fatis erat emendatus: quadoquidem prohibebat, dicens, Ne longe abeat, & uxores vestras relinquit, &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quod induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina providentia. Nempe ut iudicia illa diuina maiestatis Hebraeorum animos ad timorem, amoremq; Dei erigeret. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatum duritiam cruditatemque nostram, non a Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutentium in causa illius esse. Ut enim eadem pluuia in altera terra pretiosas progignit herbas, in altera vero, spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liquefit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quae suapte natura vniuersos ad poenitentiam inuitat, alios perducit, alios vero maioris est occasio obdurationis. Porro vero quod sententia Augusti a quo isti auxilia deposedit, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in libro de predestina. & grat. capit. 14. An forte, inquit, si pie de Deo, sicut expedire sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem. Et capit. 15. conferens Pharaonem cum Nabuchodonosor, quod quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quantum ad poenam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus manu Dei sentiens, in recordatione propria iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio. Ite Luthera. Citate Augustinum dicentem, quod Deus homines inclinatur ad malum. Nos autem post totum scripturarum elogium, tum probatissimorum Patrum, etiam Augustini, monumenta caueamus Deum infamare, qui nobis

Rothen. no-
tata.
S. Thom.
Macha. 9.
Hieron. 7.
Amos. 5.
Origen.
Induratiois
propria ex-
positio
Roma. 2.
Orig. simili-
tudo.
Esaie. 63.

Hebrae. 1. 1. 2.
Pharaon.
Pharaonis
duratio pro-
pau hoc ha-
buit vt esse-
ex peculiari
puidetia dei
Causa
audiat
Simile.
Augusti
Nabuchod-
onosor.

fit causa peccandi. Tantum abest, vt vel suspi-
 cemur ei⁹ coactu, aut certe appulsu nostris cu-
 piditatibus addici. ¶ Haud equidem diffiten-
 tur theologi, entitatis (ita vocant) quæ est pec-
 catum, Deum esse causam: eo efficientiæ genê-
 re, quo cuncta & animata & inanima ad suas
 naturales actiones permouet. Non tamen in-
 de statim conficitur, causam esse peccati, quâ
 parte defleat à lege & voluntate Dei. Et
 quauis permulti sint, quibus non sit explica-
 ta facile, quomodo in odio Dei, quod internâ
 habet & indiuisam malignitatē, possit Deus
 causa esse entitatis, culpæ verò non item; non
 tamen est ita intellectu difficile. Quâdo enim
 Patres (in hō scriptura canonica) negant Deū
 esse causam peccati, non ad illum vniuersalem
 influxū spectant. Ille enim vt ca. 2. explicuim⁹
 inter causas naturales, censetur. Et ideo sicut
 Deus non dicitur causa homicidij, quia dedit
 homini manus & oculos, (sicuti neq; faber qui
 bona intentione fecit gladium) ita neq; ex eo
 quod auxilium præbet homini vniuersale, eo
 modo quo præbet bellæ, dicitur causa peccati.
 Quomiam in moralibus illè prorsus est verè, iu-
 dicaturq; causa, qui lege, ope, consilio, fauorè,
 vel persuasum mouet quempiam, siue ad bonū,
 siue ad malum. At qui his in odij & rationibus,
 vniuersos Deus mouet, ad bonū & honestū,
 neminem autem ad malum. Imò verò vt dum
 claudus ambulat, homo est causa ambulationis,
 quod tamen malè & incommodè gradiatur,
 in detortam tibiā penitus reijcitur: atq;
 dum optimus scribendi artifex, siue in commo-
 do calamo, siue in mala papyro scribit, ipse
 quidem est causa scripturæ, malitia verò cha-
 racteris: refertur vel in calamus vel in papy-
 rum: ita prorsus dum quis delinquit, Deus qui
 dem cum homine est causa actionis, quatenus
 res quædam est, quod autem à lege declinet, so-
 li imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero
 arbitrio fati hic. Nam præterquam, quod (vt
 præfati sumus) non omnia hic persequi statui-
 mus, multa quoque addenda sunt in subsequē-
 tibus libris, inter differendum de dispositioni-
 bus, & de operibus.

Quidnam possit homo per liberum ar-
 bitrium quandiu est in peccato. Cap. 19.

Rostea quam sex illa de peccato ori-
 ginali proposita expediuimus: por-
 ro an transeat in omnes, quæ nam
 causa illius, quid sit, & quomodo
 traducatur, quæ sit eius poena ac deniq; effe-
 ctus, subsequitur euelligiō, vt perferentur
 quidnam homo, quandiu in miserando pecca-

ti stercore sordet, efficere libertate sua valeat.
 Et est quæ stio bisfermis. Prima scilicet, vt
 omnia opera liberi arbitrij: siue in infideli, siue
 in reciduo christiano, sint peccata. Altera ve-
 rò, vtum absq; auxilio gratiæ, solo generali
 influxu Dei possit homo per sua naturalia o-
 pus vllum facere, quod sit genere, seu (quod
 aiunt) moraliter, bonum. Neq; verò vna est;
 sed duæ ac diuersæ quæstiones. Prioris nanq;
 affirmationem in nullo vnquam ex catholicis
 offendit. Nam etsi quosdam videam Gregorio
 Atiminesi eam notam inurere, attamen hoc
 solum ille adstruit, quod nemo citra speciale
 auxilium valet vel minimum præstare opus
 bonum morale. Censet tamen eum qui est in
 peccato, imò & eum qui foris est extra fidem,
 auxilium eiusmodi suscipere, quod bene agat
 moraliter: quanuis non cōuertatur: vt si ipse
 proculdubio exponit, inter soluendum quod-
 dam nouum argumentum. Verum Lutherani
 sunt, qui aceruo suorum errorum hunc etiam
 apponunt: vt cap. 1. in textura suorum dog-
 matū cōmonstrauimus. Quippe ex eo quod
 omnia opera peccatoris dimanant à vitiosa cō-
 cupiscentiā, quæ est in illis peccatū, omnia de-
 lietoris opera damnant, vt peccata. Vnde in
 Apologia confessionis Augustanæ sic habet.
 Falsum est & hoc, & contumeliosum in Chri-
 stum, quod non peccent homines facientes
 præcepta Dei sine gratia. Et paulò inferius. Ve-
 rè peccant homines, etiam cum honesta ope-
 ra faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea
 impio corde: iuxta illud, Quicquid non est ex
 fide, peccatum est. Profectò si natura huma-
 na signum esset cacodæmonis, non peius de
 illa isti obloquerentur. Quod ergo indubitata
 veritas vnusq; theologorum animus contra
 edocet, subijciam. Primum omnium constitu-
 tissimum omnibus est, nullū peccatoris opus
 meritum esse dignum, siue gratia Dei, siue vita
 æterna. Esset enim Pelagius, qui secus senti-
 ret. Statuitur deinde in vniuersum de omni il-
 lo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fide-
 lis, quod non omnia eius opera sunt peccata:
 at illa tantum, quæ vel genere suo sunt mala:
 vt fornicatio, homicidium, & cætera opera
 carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluuntur
 tamen vel à fine, vel ab aliqua circūstante qua-
 litate. Ex quo fit consequens, inter opus Deo
 acceptum ad vitam æternam, & illud quod est
 peccatum, medium interstare opus morale, id
 est, conforme rationi naturali. De quo cap.
 proximo latius. Vnde. 2. 2. q. 10. S. Thom. vbi
 percontatur, vtū omnia opera infidelium sint
 peccata, respōdet, quod etsi omni opere, quod

Quomodo
 Deus est cau-
 sa peccati.

Questio
 duplex.

Grego-
 Atimi, de-
 sensus à ca-
 lumnia.

Lutherano-
 rum error.

Distūctio
 ranorum.
 Augustana
 confessio.

Rom. 14.

Veritas
 res, in hæc
 questione
 cepta à theo-
 logis.

S. Thom.

In fidelium peccata & bona.

Argu. pri. mum.

Cauillatio.

Catholici putant verã esse opinio. Greg. Arimin. de auxilio spãli ratione orig. culpæ. Refellitur ea sententia.

Ioan. 3.

ex infidelitate agunt, peccent (sanè dum deos suos colunt, legiæ obsequuntur suæ) tamè dū opera bona faciunt, ad quæ inclinat, sufficit- que bonum naturæ, non est necessariū, vt peccent. Atqui conclusio hæc præ se fert manife- stam veritatē, cui naturali sensu adhæreat hu- manus animus. Quis enim adeò sinistrè sen- tiat de natura humana, vt propterea quòd per- sona quælibet sit extra gratiam dei, quòd- que opus agat, sit recens peccatum, quo inimi- citia ingrauescat? Licet enim hoc ex conuictu hominum conijcere, vbi notum est, nō omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, laborans aliàs vitio aliquo, vescitur licitis, non alio peiori ani- mo, quàm vt viuat: laborat, vt alat familiam: cōmiseretur fratris: erogat egenis, obedit parē- tibus, & maioribus: quod si persona publica est, iustitiam custodit, tuetur rempublicam, & id genus operum quòdlibet facit, neque ex o- dio dei, neque vllò obliquo proposito, aut si- nistra circumstantia, sed quādo & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi defcedentur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscentiam carnis. Hanc autem iam sa- tis demonstrauimus in renatis nullam habe- re rationem culpæ. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorum opera sint peccata. Ita enim aiunt quidā, tum catho- lici, tum aliàs docti, sustinētes opinionē Gre- gorij. Aiunt inquam, omnia opera quæ fiunt sine auxilio speciali, esse peccata. Nō quidem noua culpa, sed participatiōe originalis, quod vniuersa cōmaculat. Hoc tamen commētum in primis non habet locum in homine iā chri- stiano, vbi nullum est originale. Sed neque in infideli. Quoniam vnum peccatum nūquam opus aliud inficit, nisi quando fit ex intentio- ne eiusdem peccati. Vt cum quis, intēdens ho- micidium, exacuit ferrum, vel intentione fal- lendi, incūbit literis. Cū ergo originale pec- catum non sit actuale, quomodo opera subse- quentia ita polluat, vt sint absq; alia mala vo- luntate actualia peccata? Et præsertim illa o- pera quæ non oriuntur ex inclinatione car- nis, sed ex intentione boni & honesti: qualla modò referebamus. Quocirca peruersa est in- terpretatio illius loci Ioan. Quod natum est ex carne caro est, ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatum: quia nō omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima, il- lius, Arbor mala nō pōt bonos fructus facere: quia nomine arboris intentio operis venit: iux- ta illud, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuū lucidum erit. Et tamen nō est con-

sequens, vt qui in peccato est, omnia faciat ma- la intentione. Sed istas & tales authoritates su- sius libr. 3. explicabimus; inter disputandum de operibus iusti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem conclusionem ex diffinitione pec- cati. Est enim peccatum, doctore contra Fau- stum Augustino, dictum, vel factum, vel con- cupitum cōtra legē Dei. Cū autem ille qui est in peccato patrocinator (verbi gratia) pupillo, eo dūtaxat, quòd est opus honestum, ni- hil tunc facit contra legem dei: cur ergo impu- tabitur culpæ? Et præterea si omnia opera ia- centis in peccato, peccata essent noua, adeoq; noui supplicij merita, vix possemus animo comprehendere, quantum peccatorum pende- ret in inferno, quicūque in minimo peccato mortali permansisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: deni- que quiduis gerat negotij, peccatum est apud istos. ¶ Adde rationem illam, quā capite quar- to formabamus. Porro homo animal est rati-onale, qui ideo suapte natura efficere opus velat secundum rationem: atqui per peccatū tantum modò sumus supranaturali dono ex- poliati, & in putis naturalibus nudi relictū possumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuersali dei influxu opera præstare, quæ sint rationi cōsentanea, atque adeò vterunt que bo- na: nimirum quæ finem nō exuperent natu- ralis honestatis. Id quod à nostris aduersarijs, si quæ ipsi concedunt penitiū perspexerint, facile extorquebimus. Fatentur nanque, eas nobis vires libertatis post lapsū suppetere, vt valeamus (quod ait libro. 3. Hypo. August.) agros colere, plantare vineas, conuicari cum amicis, & cætera. Et præterea confitentur quā- dam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iustitiam, quam appellant rationis, quæ posita est in vsu rerū secundum rationem: Quam di- cunt cognitam fuisse philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis collo- quiis. Quin etiam in Apologia Melanthon li- benter huic iustitiæ tribuit suas laudes, pro- bans sententiam Aristotelis quinto Ethicor. quod neq; Hesperus, neq; Lucifer pulchrior est quàm iustitia. Ac denique aiunt iustitiam hanc à deo ornari corporalibus præmijs, licet non sit meritum iustificationis. Si ergo natu- rales virtutes dignæ sunt qualicumque illa lau- de, exiguaq; mercede temporanea apud deū, cur peccati caractere subnotentur, si tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod huc forsā quispiam ex Augustino lib. 5. de ciuitate Dei, accerferet Romanorum exēplū, vt qui rebus clarè gestis digni videntur cen- e feri ab

Confirmatio argumenti.

Peccatū qd.

3. dicitur

3. dicitur

2. Argum.

in omni T. x. quinquat

Argu. ex de- cis aduersa- riorum.

7. dicitur

Naturalis iu- stitia quæ cō- cedunt Lu- therani.

Eius merita

August. de- citi. dei. de Romanorū virtutibus et eorū præ- mio.

seri ab Augustino, quorū deus secularia imperia tam late augetet & amplificaret, illud ego exemplum perparum ad rem conducere existimo, sanē qui nūquam Augustinum ita potui intelligere, vt Romanorum virtutes arbitraretur verē dignas fuisse illo prēmio. Quas siquidem exercebant, vt ipse ibidem fatetur, ad aucupandam gloriam mundi, atque adeo neq; culpa carebant. Sed ait, quod deus permissit illis potiri mercede, quam intendebant: sicuti de hypocritis ait Christus, Receperunt mercedem suam. Nam & hac autoritate vtitur illic idem ipse. Porro autem maioris est impræsentiarum momenti testimonium eiusdem Augustini de spirit. & liter. capit. 28. vbi ait. Nihil profunt impio aliqua bona opera, si ne quibus difficillimē vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Ecce confitetur bona opera impij, quæ tamen nihil ad vitam æternam profunt. Quare illud quod ex tertio capitulo eiusdem libri citauimus supra scilicet liberum arbitrium nihil valere nisi ad peccandum, si lateat veritatis via, de vt roq; lumine, diuerso tamen modo, intelligendum est. Nimirū, quod sine lumine naturali nullum fieri valet opus moraliter bonum: neq; sine lumine fidei, meritum æternæ vitæ. ¶ Sed age testimonia facta scripturæ perpēdamus, an inde falsari possit veritas nostra. Ad remissionē peccatorum necessaria est pœnitentia, quam post præcursorem clamantem in deserto, Christus ipse, cum prædicauit, tum etiā in vniuersum mundum prædicatum dimisit apostolos: ad dolorem autem excitandum, veramq; errorum detestationem, q̄ plurimū conducit meditatio gehennæ, memoriaq; iudicij illius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes, Progenies viperarum, quis vos demonstrauit fugere à v̄tura ira? Et seruator noster vehementer nos perterritificat signis illis exhorrendis, quæ dabunt tunc sol & luna: adeo vt arescant homines præ timore. Et alibi, Nolite, inquit, timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timetē, qui potest & animā & corpus perdere in gehennam. Quibus omnibus persuasi quoq; Lutherani, iam sunt compulsi concedere terrores pauoresq; conscientiarū necessarios esse vt à peccatis emerſi homines ad diuinam misericordiam perſugiant. Expostulauerim ergo libenter cum eis, num metus gehennæ & iræ dei, quæ, auctore Paulo, per fidē reuelatur de cælo, peccatum sit? Non credo, hoc dabūt vnquam nobis. Quo enim nos metu Christus ipse inducit, vt timeamus, quifnam eum me-

tum, peccatum dixerit? metus autem ille non est quo gratiam cum deo valeamus inire: est ergo opus aliquod extra gratiam, quod culpa vacat. De quo reuera scriptum est, Initium sapientiæ timor Domini. Non enim verbum hoc de timore filiali enunciat: sanē qui non initium, sed consummata est sapientiæ. Ergo si timor seruilis initium est sapientiæ, non parum vtilis est: adeo non est peccatum. Neque huic vlla ratione aduersatur, quod secundum apostolum Ioannem, perfecta charitas foras mittit timorem. Haud enim ait, quod cuius gradus charitatis auerſetur timorem, sed perfecta tantum. Neq; illa foras timorem pellit, quasi contrarium malum, sed tanquam imbecillum bonum, & imperfectum. Id quod pulcherrima comparatione exposuit Augustinus in filo sutoris & setæ: de quo libro. 2. Est tādē argumentum, quod illos, qui in peccatorum sordibus agunt, admonemus, & quidem saluberrimē, vt elemosynis erogandis, assiduis orationibus, & id genus officijs assuescant. Quemadmodum ait Augustinus. Si non es tractus, ora vt traharis. Quod reuera nunquam faceremus, nisi talia opera culpa immunia essent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At verò insinuamur iam in materiam de dispositione ad gratiam, quam ne exenteremus, satis hæc sunt in præsentia. Reliqua enim lib. altero sunt adiecta. Est ergo error asseuerare, omnia opera ante iustificationem esse peccata, si quæ merito in nostra Tridentina synodo condemnatos, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quacumq; ratione facta sint, verē esse peccata & anathema sit. Et can. 8. Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolēdo confugimus, vel à peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit. Neq; verò est quod ad diluenda aduersariorum argumenta integrū hic debeamus capitulū adhibere, eisdem enim ferme vtuntur ad perſuadēdum si bi omnia opera antecedentia gratiam, peccata esse: atq; omnia etiā subsequētia. Quo circa vbi lib. 3. tractandum nobis est de valore operū iustificati hominis, illic cuncta dissoluent. Audi tamē interim prudēs lector, post illa recitata verba in in p̄fata Apologia. Porro quod omnes homines peccent, cum honesta opera sine spiritu sancto, & diuina præcepta sine gratia faciunt, audi in quā expendeq; neruum causæ. Huius, inquit, nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum in scripturis, sed etiā ex Patribus. Nam Augustinus

Math. 8.
De spirit. & lit.
Testimonia scripturæ.
Math. 3.
Math. 10.
Retractant. Lutherani iniam de veritate merus gehennæ. Roma. 1. Sed nihil ad rem. Metus gehennæ & ira dei donū d. præstet ei hoi.

Trid. sess. 6. c. 6. Can. 8. vide lib. 2. c. 14. Eccle. 1. Timor seruilis donū dei Tho. 3. p. q. 85. ar. 5. ad 3. id probat Deu. 5. quis det illos tale habere mētē vt timeant ne. Ioan. 4.
August. 4. Argum. August. Lutherani enim tenentur adimplere præcepta ex dilectione dei. lib. 3. c. 3.
Syno. Trid. Error est asserere oia opera nostra ante gratiā esse peccata.
Lutheranorum verba.

fissimè disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quo modo viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est, Ergo euacuatum est scandalum crucis. Cur non etiam ego (inquit Melancthon) hic exclamem? Imò exclamabo, & istos increpabo dolore christiano. Euacuati estis à Christo, qui à natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiam dei, & vestram volentes constituere, iustitiæ dei non estis subiecti. Istis inclamationibus incantant populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non datur secundum merita nostra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiam, peccata sunt. Non satis habetis, artificialem dialecticam à vestris scholis relegasse, nisi & naturalem dissimuletis? Quem vnquam ex nostris legistis, qui dicat gratiam secundum merita nostra dari? Nam et si quidam meritum de congruo nominent, quam vocem, vt lib. 2. videbimus, neque alij, neque ego satis probō: nemo tamen constituit rationem aliquam iustitiæ in operibus nostris respectu gratiæ Dei. Sed tamē opera media statuimus, quæ vt nullo modo sint merita gratiæ, ita neq; sunt contiuò peccata, sed bona (quod aiunt) secundum quid, id est, bona ex genere, seu bona moraliter: iuxta sententiam August. citatam de Spirit. & lit. cap. 28. Quod autem adferunt ex Esaiæ vaticinio, Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus menstruatae vniuersa iustitiæ nostræ, ad memoratum capitulū lib. 3. pertinet, de operibus quæ fiunt in gratia. Et quod adiungunt ex euāgelio Ioānis, Si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmas & arefcet, ad capitulum de dispositione ad gratiam. Id autem proprie hic contra nos facere videtur, quod est ad Roma. Omne quod nō est ex fide peccatum est. Vnde aduersarij colligunt, omnia opera agentis in peccato, peccata esse. At verò si aliquid locus hic habet momenti, de operibus duntaxat infidelium est. Id tamē S. Tho. q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quæ faciunt ex infidelitate. Vt tātū valeat, Nō ex fide, quā tum, contra veram ex falsa fide. Tācti alibi, ipse, & plerique multi intelligant perinde esse, Nō ex fide, ac si dictū esset cōtra cōscientiam: qui profecto sensus genuin⁹ esse videtur illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autē discerit, id est, iudicat (scilicet cibum talem nō esse licitum) si māducauerit dānatus est, quia non ex fide: hoc est, facit quod iudicat nō licere.

Philippi ex-clama. vide lib. 2. c. 10.

Esai. 64.

Ioan. 15.

Roma. 14. Quod non est ex fide, peccatū est. S. Thom.

1. 2. q. 19 art. 5. argu. Sed cōtra. et Dur. 2. sen. d. 39. q. 5.

Vtrū absq; auxilio speciali gratiæ possit homo vlla ex parte bene agere morāliter. CAP. XX.

HOC autem loco aduersus Lutheranos constituto, euestigio sublequitur, vt cum nōnullis catholicis expostulemus, vtrum possit homo dum est in peccato, solo generali. Dei influxu, absq; speciali auxilio gratiæ, opus aliquod vtcunque honestum (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum (vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod fit honesto fine naturali intentum, ac circumstantijs vestitum, vt cum non sit gratiæ apud deum & gloriæ meritum, nullum sit tamē peccatum, sed infra lineam naturalem, studio sum. Sunt autem quinque hic ex ordine discutienda, ex quorum diffinitione palam cōstet, quò se vis, facultasq; naturalis extendat bene agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum, copiosius ac limatius differendū, reposuimus. Quinque autem hæc sunt. Vtrum natura sua valeat homo, etiam qui in peccato existit, vtrum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agendum: bonum huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere: diuina implere præcepta, ac deniq; vitando peccata, in bono perseverare. Duo priora hoc capite, & proximo, tria verò reliqua, cap. 2. 2. excutiemus. At qui primum omnium id firmū nobis, solēneq; sit, quod aduersus Pelagium sancitū est ab ecclesia. Porro quòd ex puris naturalibus non solum mereri nō possumus, aut vitā æternam, aut nostram iustificationem, verū neq; cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius sit causa, tanquā meritum. Id quod libro secūdo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enucleādum est, an per naturā suam se saltem homo possit ad gratiam disponere. ¶ Hac catholica veritate cōstanter præfixa, ante Gregoriū Ariminensem neminem legisse memini, qui quantum iudicio assequi possum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus questionibus interrogatur: posse nimirum hominem, dum est in peccato suapte natura, citra speciale succursum dei, cum nosse, tum etiam velle, & ex equi officium aliquod naturali honestate præditum. Et hanc nos hic primam statuimus assertionem. Grego. verò vtrunq; negat quæst. 1. super dist. 26. & 27. & 28. in 2. senten. Ambob; existimat, non solum esse contra Augustinum, cuius innumera (more suo) complacat testimonia, verum coincidere in errore Pelagij. Addit S. Thom. eiusdē secum fuisse sententiæ.

Opus moraliter bonum quid.

Quinq; veniunt in questionem.

Constitutis mū fundamentum. 1. Cor. 3. B.

Grego. Arimi.

Vtrū homo sine gratia dei possit aliquid verū cognoscere & facere. Assertio prima.

S. Th. et August. sent. explicatur.

Vide lib. 3. cap. 4.

tentię. Cui subscribit Capreo. eadem dist. 28. idē de S. Thoma arbitratus. Ego verō (quod meum est exile ingenium) vt certō assentior huic contra Gregor. assertę veritati, ita neque sum vsquā suspicatus, vel Augustinum, vel S. Thom. contrarium habuisse iudicium: pręterquā quod reliquis theologorum cętüs nobiscum sentit, vt ipse confitetur Grego. Et quoniam S. Thom. inducitur auctor, inde exordiamur. Is. 1. 2. quęstio. 109. sciscitatur, vtrum homo sine gratia aliquod verū cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quędam intelligibilia cognoscenda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus devenire: altiora verō intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophetię: quod dicitur lumen gratię in quātum est nature superadditum. Si igitur dicendum est, quōd ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali: illustratione: sed in quibusdam, quę excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubie tate respondet, qd lumine naturali sufficimus multa vera cognoscere: puta, quę per sensibilia (vnde auctore Aristo. incipit nostra cognitio) rimari possumus. Quare cū ait ad horū cognitionē indigere nos auxilio diuino, manifeste id enūciat de gñali auxilio dei, tāq̄ institutoris & vniuersalis gubernatoris nature rerū: quippe in quo viuimus, mouemur, & sumus. Quocirca dū Capreol. interpretatur D. Tho. in hoc sensu, quōd licet absq; habitu grę gratum faciētis possimus veritates circa mores cognoscere, non tamen absque speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere. Etenim quod illic S. Tho. in disputationē profert, est, qd hō possit ex naturalibus suis, quidq; non valeat absq; ope supernaturali: vbi p̄de de grā gratum faciente nihil meminit. Et quoniam eadē oppositio, qua distant naturalia à supernaturalibus, est inter generale auxilium & speciale, ait, quōd ad naturalem quidem veritatē in tuendam, vti in generauit nobis deus naturale lumē tanquā formā agendi, ita tribuit generale auxiliū, tanquā naturale causam motus. Ad cognoscendū autem supernaturalia, sicuti supernaturali nos lumine illustrauit, puta fidei, aut prophetię, ita ad cognitionem ip

sam specialiori nos mouet auxilio. Et pręter ea sermo S. Thomę non est extractus ad certam cognitionis speciem, scilicet vel practicā vel speculatiuam, sed in genere percontatur, atque respondet pari modo de speculatiuis, & moralibus: absurdissimum verō esset assertu, quōd speculatiuas veritates, vt pote iudicia veri coloris, & aliorum sensibilibus, perq; sententias veritates, & quę cōsequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis veritatibus manifeste intelligit. Nimirum qd solo generali auxilio cognoscere vtrāsq; possumus. Et merito quidem. Nam quę, pręter, maior difficultas fingi potest in cognoscendo vero practico, quā speculatiuo? Quod autem ad Augustinum attinet, patenter de se ipse testatur, huius, quā astruimus, fuisse sententię libro primo retracta. capitulo quarto. vbi ait. Non approbo, quōd in oratione dixi, (nempe libro secundo. soliloquiorum) Deus qui nisi mundos verum scire voluisti. Responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. Et profecto quando August. aut cuius ex Patribus scriptū quippiam reliquisset, quo contrarię sententię videretur applaudere, glossandum esset potius, quā deneganda manifesta ratio naturalis. Ita pręsertim, cui nullus locus scripturę sacre refragatur, quinimō suffragantur multi. Vbi adnotandum est, quōd quęadmodum in speculabilibus, ita & in practicis, quę ad mores spectant, quędam sunt naturalis rationis luminum commensurata, quędam verō sublimiora, quā quibus inspiciendis lumē nobis suppetat à natura. Vt enim per se notum est, quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principium est, id facias alijs, quod tibi vis fieri: & quę inde sunt consequentia. Vti, honorare parentes & seniores: subuenire miseris, & id genus reliqua. Atq; adeo vt speculabilia illa, ita & hęc practica naturali mētis oculo peruia sunt, aut certē naturali diligentia cognoscibilia. Appetit enim homo naturaliter hęc scire, vt ait philosophus, ad quę proinde natura, cū eius finem non excedant, vires nobis sufficiūt. Vnde in psalmo interrogāti David, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi respondet, Signatum est super nos lumē vultus tui domine. Quo doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimō Paulus, vbi incusat philosophos, quōd cū Deum cognouissent, non tanquam Deum colentes honestassent, palam loquitur de cognitione naturalis: vt omnes agnoscunt enarratores in subiun-

Ratio. Moralia cognoscuntur sine auxilio speciali.

Aug. contra Arimin.

Naturalia vera. Ratio practica conclus.

Psalm. 41. Pau. Roma. Acto. 4. & 17. F.

Etis

stom. sup. d. m. n. d. m. l. i. p. p.

103. p. l. i. d. p. p. m. l. i. d. m. l. i. p. p.

Thom. cen. set ad intelli. gendū natu. ralia ind. ge. re hoīem an. xilio gñali.

Capreolus impugnat. vide libr. 3. c. 4.

Eodē mō d. st. auxiliū speciale à ge. nerali, quo naturalia à supernatu. raliibus.

103. p. l. i. d. p. p. m. l. i. d. m. l. i. p. p.

Naturalis co-
gnitio suffi-
cit ad bene-
agendum.

his verbis, quibus exponitur, quoniam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Hoc nanque philosophorum acumen ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei conscendere. Et quod huiusmodi cognitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco constantissimum est. Aliàs non fuissent inexcusabiles: ut ait Paulus. Quauis de hoc libro secundo, capitulo vndecimo exarctior erit sermo.

Assertio se-
cunda.

Ca. 1. hu-
ius libri.

¶ Quò ergo ad secundam quæstionem progrediamur, secunda hic assertio nobis sit. Quod potest homo solo suffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in pròptu est ratio. Vt opus quòdlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali consonum, atq; ad ius exactum naturale, etiam si nulla super naturam perorneretur circumstante qualitate. Nā profectò non aliter dignoscere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quàm quòd illud soli sit congruens naturali fini, hoc autē in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autem totum potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, ut quæ rationi sunt consentanea, & cognitioneprehendat, & affectu appetat, atq; ad eò effectum exequatur: ut capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiã fortè, quauis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autē responsum satis existimo capitulo vndecimo refutatum esse, vbi exponebamus, quemadmodum præuaricatio illa Protoplasti, solum nos despoliaffet originali iustitia cum annexis suis cælestibus donis: nosq; reliquisset in puris naturalibus, absq; corruptione cuiuspiã naturalis principij. Sed ex eo fuisse læsos vulneratosq; in naturalibus, quòd nō possumus vbique & semper agere secundum rationem, quò nos natura ipsa rationalis agit.

Gregorij
opinio de re-
latione ope-
ri in deum.
Quò sit ne-
cessaria rela-
tio in deū vt
opus sit mo-
raliter bonū
1. Argu. con-
tra ipsū.

¶ Hic autem locus est, quo nobis Gregorius obuiam exit, negans nullum esse opus moraliter bonum, antequam in vltimum finem referatur, qui est Deus. At verò non immeritò scholæ omnes theologorum sibi reclamant. ut ipse fatetur. Nanque vel id sentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine ostenditur, finis esse vltimus vniuersi, atq; ad eò nostrarum actionum: aut de relatione in ipsum, qua ratione est finis supernaturalis: id est, vi-

res nostras exuperans. Si de priori, ad illam certè non est necessarium speciale auxilium.

Quia omne bonum, & maxime honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cum res conderet, ad se vniuersas retulit, ut capitulo sexto explicatius dictum est. Et ideo quando non sinistra intentione agentis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, ut sit moraliter bonum. Adde, quòd actu etiã potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana, quicunq; opus facit alio fine, quàm propter Deum, peccat: quicunque nō actu ille d refert in ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secunda præmissa falsa, tum quia licet opus nō referatur, nisi in bonū honestū, non sit diuerso fine à Deo, tū quia satis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficiamus, operi moraliter bono necessariam esse illam relationem. Quinimò hoc differt ab opere meritorio. Et quòd hoc quidem suum fuerit ipsius intentū (bona pace dixerim doctissimi doctore) vel hac natione liquidò cōstat. Id quòd in humana est, & naturali ratione positum, non est refellendum, nisi sacra scripturæ aut catholice ecclesiæ quoquo pacto aduersetur: at scriptura sacra, Ecclesia catholica interprete, solum hoc denegat operibus nostris naturalibus, quòd sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, In his quæ ad nostram iustificationem pertinet, non esse sufficientes mortales, vel aliquid, quasi à nobis cogitare. Vt est videre in concilio Mileuitano cano. 4. & 5. & explicatius in Arausicano cano. 7. vbi id tantū sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quòd ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere potest absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem penitus censet modò præfens Tridentinum in tribus primiscanonibus: scilicet, neminem per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinã absque diuina per Christum gratia posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationem. Et ratio est, quòd si à nobis, vel (quod ait Paulus) à lege esset iustitia, gratis Christus pro nobis mortuus esset. Cæterum de bonitate bonorum moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neque proximam gratiæ dispositionem, sed quæ illis sunt etiam prauis communia, qui nihil demutanda in Deum mente

Honestæ ex-
te sunt rela-
ta in Deum.

Respōdetur
Grego.

Alteræ obis-
ctio.

Quatenus
recipienda
16 naturalis

Ecclesiæ de-
finitio cōtra
Pelagium.

Galat. 2.
Opera mora-
lia neq; sunt
merita neq;
dispō ad gra-
tiã. hæc em̄
est dei 1. 1.
q. 109. art. 6

cogitant, nihil profectò vel scriptura vel ecclesia prohibuit credere, quod naturalis ratio distaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas confirmatur auctoritate illa Apostoli, Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. F. i. i. mod. enim legem (scilicet positivam) nō habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptū in cordibus suis. Sed de hoc inferius adhuc, capit. 22. & libro altero, capit. v. decimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum, auxiliū huiusmodi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adscribendum esset, vt capitu. quarto dicebamus, quòd reliquis omnibus natura constantibus potestas à natura suppeteret suis cuiusq; fines adpiscendi, homini autem rationali & libero, nullus esset præscriptus à natura scopus & finis, quòd posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre, quæ essent rationi consona. Profectò San. Thom. expressè aliter sentit. Qui nimirum. 1. p. q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterum qui excedit proportionē naturæ creatæ, quæ est vita æterna alterum, qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum virtutem suæ naturæ: ad quorum priorem transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundū verò, inquit, nō: quia possumus illum assequi per naturam nostrā. Quem vel vnum locum si considerassent illi, qui sanctum Thomam in opinionem Gregorij adsciscunt, nunquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, quæ idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad hæc quando. 2. 2. quæst. 10. dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando. 1. 2. q. 109. ar. 4. adiecit, quòd potest homo absq; auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operū, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: quoniam cū apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuo sunt. Et quòd intelligat illa fieri absq; auxilio speciali, patet: quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparationem & dispositionem ad gratiam, vt videre est eadem. q. modò citata. 1. 2. q. 65. art. 2. Et explicatis. 2. 2. q. 23. ar. 7. ait, quod licet perfecta virtus nō possit esse extra charitatem, nihilominus virtus in ordine ad aliquod particulare bonū, & respectu finis vltimi in aliquo genere, quatenus est finis naturalis boni, potest esse virtus scdm quid. Et quod intelligat naturaliter, ad

huc patet in solutione ad primū, vbi ait, quòd extra charitatē sit aliqua talis virtus secundū quod homo habet aliquod aliud donū dei. scilicet finem, vel spem, vel etiā naturæ bonū. Quod cū distinguat cōtra dona supernaturalia, palam sentit ex puris naturalibus. ¶ Sed vt S. Thom. missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem virgentsimum argumentum communi sensui obuium. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suo pte genere bonum est, malo fine & circumstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id. facere. causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo potest quando prodest. Certè risum talis theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomum, quod est ante me, dum mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis veritatē illius rei interrogatur, cuius rei est conscius, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacij) cur non poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest vnus quilibet pro libito suo projicere denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circumstantia, eoque quod est honestum? Et honorem quē inique valet deferre quisque naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitime deferre parentibus, & vrbane probis viris? Neque verò melatet istorum responsio: nimirum quòd non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondent enim, velim, vtrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quàm propter bonū honestum, vel in Deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirmēt, iam demonstratum est, esse bona opera: quia cū sint propter bonum honestum, imò propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, nō tamen cum omnibus circumstantijs. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, relicquæ (veluti quando, & vbi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porro verò præter rationes hæc naturales videtur, & redemptor noster de hoc nos operum discerniculo erudisse, quæ

Roma 2.

Alia obiectio.

San. Thom. sententia.

Finis duo hominis.

Naturalis.

Thom. contra Gregor.

Nō omnia opera infidelium sunt peccata.

Thomæ est etiā virtus extra charitatē vide. 1. 2. q. 56. art. 3. vbi vocat virtutes morales quæ sunt in appetitu simpliciter virtutes respectu earū quæ sunt in intellectu.

Tertia ratio conclusionis.

Refutatio responsi aduersariorum.

Respondetur alij caull.

Testimonia sacra de bonis moralibus.

quæ sunt naturaliter bona, citra meritum gratiæ: vbi ait, Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ibi enim non vituperat officia quæ exhibentur propter honestatem humanam & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis communia: sed dicit esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pater cœlestis perfectus diligit se. Cui etiam nunc sententiæ fortè arrisit Apostolus illis verbis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Vbi non damnat naturalem iusticiam, sed ait esse imperfectam.

In quo ad obiecta respondetur.

CAP. XXI.

Rius tamè quam testimonijs Gregorij satisfacio, patentiùs exponam sententiam meam: neque id solùm propter Gregorianos, sed quoniam & aduersus Lutheranos est operæpretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligim⁹, vbi nullus præfigitur malus finis, nullaq; affigitur circumstantia praua. Mox neq; huiusmodi opus censemus, nuncupamus ve si impliciter, aut bonum, aut virtutis: sed contractè: & (quod idiomaticè suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Et ideo consultò nos dissimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quòd actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes circumstantias, vt sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, vt nò tamen mereatur absolutè nomen virtutis. Cuius incogitantia statim à diffinitione Gregorij sefellit. Etenim Augustinus vbicunq; loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiunt in charitate, quæ vna est forma virtutum. Expressa eius sententia est de gratia & libe. ar. bit. capitu. 18. vbi ait, quòd quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fit bene. Et ideo apud gētilis nūquam censet fuisse veras virtutes, non solùm quia pleraque omnia faciebant propter inanem gloriam, sed quia cognitione carebāt, & charitate veri Dei. Id quod peregrinè tū sã

pe alibi, tum libro quarto aduersus Iulianum capitu, tertio differit: confirmans, non esse verè iustum, nisi qui ex fide viuuit: neque esse veram iusticiam, nisi vbi est regnum dei: neque veras virtutes, nisi vbi vera est sapiētia & charitas Dei. Et ideo non esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studiosiq; censendi. Excipere nihilominus possumus aliquos forsan rarissimos (id quod non credo negasse Augustinum) quibus legitime seruātibz ius naturale, Deus peculiariter ferre operem, vt secum reconciliaret. Et inde tertio cōsequitur, quam diximus cognitionem dei posse quempiam naturaliter adipisci in materia morali, minimè nos intellexisse de vera prudentia. Quippe quæ nò est, nisi vbi verè cōnectuntur virtutes. At verò vbi negat Augusti. veras esse virtutes extra charitatem & fidem, & vbi eas vocat falsas, non sentit quòd sint idcirco peccata, sed id tantum, quòd non habent legitimum gradum virtutis. Sed sunt tales secundum quid. Sicuti aurichalcum, licet sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum Sanct. Thomas. 1. 2. quæstione. 65. articulo secundo. Et præterea neque illa opera, vtcunq; bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materijs, vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim homo post peccatum, imbecillior, & infirmior quam vt possit in bono, neque in eo quidem quòd est naturale, durare sine auxilio Dei. Nanque in infidelibus, & in perditis Christianis experimento didicimus, quàm homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur. Neque postremo omnino diffitemur, quin quandoque in peccato iacentes, inspirationes aliquas peculiare, & fauores recipiāt. Nā ait loco supra citato San. Thom. 1. 2. quòd Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiā, quæ per naturalem rationē cognosci possūt. Quinimò addiderim, quòd nonnunquam recipiunt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vllò modo mollescant, & disponantur ad gratiam. Sed id tantum constituere volumus, quòd sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ non sint peccata, neque merita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neq; verò sint proxima dispositio ad gratiā: sed remotissima. Qua ratione ait ille. Prima virtus est, vitium fugere. ¶ His explanatis moderaminibus & temperamentis, facillimum est ad omnia respōdere testimonia Gregorij. Si tamen de sancto Thoma dicere etiam nunc adijciam, nunquam opinionē eius cogitasse.

Præsto est deus vt subueniat custodiētibus naturalis ius. Tho. 1. 2. q. 65. ar. 2. Prudētia vera nò est nisi cū veris virtutibus.

Explicatur Augusti. cū inquit extra charitatē nò esse veras virtutes.

Qui bona moralia, & quādiu, possit homo exercere, sine auxilio dei, dū est i peccato.

q. 109. ar. 1

Resolu. sen. a. authoris.

Opus morale mediū est

Exponitur mens. S. Th.

¶

Marth. 5.

Moralia operantur bonum sed nō p. iustitiam.

Roma. 4.

Expositio sine cōis.

Opus morale bonū.

Aug. q. 8. sit bonū opus, & virtus vera.

Ethnici corū virtutes, Vi. August. 1. retract. c. 3.

S. Thom. 1.
2. q. 109.
articulo. 2.
explicatur.

Eodem enim titulo quo percontatur artic. 1. questionis illius. 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere, interrogat etiam artic. 2. an possit absq; gratia velle, & facere bonū. Et respondet comparando statum nostrum ad illum primum innocentie primorum parentum: dicens, Primò quòd secundū vtrunque statum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendum quodcumque bonum, sicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & qui eum auscultant, glossant de auxilio speciali, cum tamen luce sit clarior mens sancti Thomæ de auxilio generali. Primum quia cum illic disputet, quid homo possit velle, & facere naturaliter, & quid sit illud, ad quod indigeat particulariori auxilio, sicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, respondet pari modo præiaciens fundamentum, quòd sicut nihil possumus cognoscere, neq; in speculatiuis neq; in practi- cis, ita nihil possumus vel velle, vel facere sine auxilio dei. Et ideo subiungit philosophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxilium: & addit, Sicut dictum est, scilicet in superiori articulo. Et idem explicatissimè habetur in subsequentiis verbis. Porro vbi subdit differentiam, quod in statu naturæ integræ eodem auxilio generali poterat homo per sua naturalia velle & operari bonum virtutis acquisite: non autem bonum supernaturale virtutis infusæ. Sed tamen in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ab hoc, quòd secundum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest, inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totū bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Hæc sunt verba sancti Thomæ, quibus, quid potest dici perspicacius & euidentius in explicationem nostræ sententiæ? Ait enim quòd homo naturæ corruptæ potest per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si detur fingēdi libertas) per virtutem suæ naturæ, nisi cum solo concursu generali Dei? Quandoquidem auxiliū speciale nemini sufficitur, nisi ad supernaturalia officia. Itaque homo corruptæ naturæ

Capreolus
refellit et
Gregor. A-
rim.

Verba san-
cti Thom.

Discernit
lū inter ho-
minem inte

differt ab homine integræ, respectu naturalis grū, & ho-
boni in materia morum, non sicut mortuus à lapsam.
vivo, vt ille possit totum ex suis naturalibus, Auxiliū spe-
nos verò, nihil, Gregor. & Capreol. confin- ciale,
gunt: sed sicut infirmus & debilis à sano & Tho. etiam
valido. Porro quòd ille habebat potestatem 1. 2. q. 109
in totum bonum: nos verò non possumus to- arti. 2. con-
tum: id est, in vniuersum omnia bona face- cidit id ad
re naturalia: possumus tamen aliquod. Et sub- ca etiā que
dit exemplum Augustin. in. 3. libro Hypog. per naturam
quòd possumus ex naturalibus ædificare do- hominis cō
mos, plantare vineas, & cætera. At conan- sequit possit
tur quidam eludere hoc exemplum, dicentes, aliquando a
quòd hæc opera, dum naturaliter fiunt, non Deo collatū
sunt moraliter bona. Nihil est tamen in hac Augu. Hy-
elusione probabilitatis. Quoniam plantare po. lib. 3.
vineas & domos ædificare, cum ex genere suo non sint peccata, sed honesta opera, fit, vt etiam extra gratiam sint bona: maximè in via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferen- tes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quòd homo per sua naturalia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod connaturale homini, vt laborare in agro, habere amicū. Quis dubitat, quin habere amicū sit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia, manifestissimè intelligit, sine auxilio speciali, solo concursu generali, què deus pepigit cum natura. Quare quòd subdit in eodem secūdo articulo: scilicet quòd Adam indigebat auxilio gratiæ, non ad sanandam naturam, sed ad operandum bonum supernaturale, nos verò non solum ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita vt nunquam deficiamus.

¶ Ecqua omnino euidentia est in Augustin. sanè qui eiusdem fuerit sententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiores esse, satis fuerit locum illum protulisse, quem modò citabamus Hypog. libro. 3. cuius de homine lapsio verba sunt. Esse fatemur liberū arbitrium omnibus hominibus, habēs quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum, què ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quàm etiā malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id est velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicū, & huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quo luculentius sententiam nostrā cōfirmaret? Dignoscit enim inter ea quæ ad Deum pertinent, nempe supernaturalia, & opera vitæ præsentis: videlicet,

Augustin. ex-
ponitur.

Augu. locus
vnde accepit
Thom. ex
plā articulo.

ect,

cet, quæ non sunt digna premio vitæ æternæ. Et ait, quòd ad illa non est per se sufficiens liberum arbitrium, ad hæc autem est quidem: sicuti ad opera mala. Quib⁹ profectò exequēdis nullo opus est favore Dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possumus, commemorat, habere amicum, uxorem ducere, artem discere, ac deniq; velle quicquid bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ, inquit, omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt. Quòd indubitanter intelligit, non de auxilio speciali, sed de generali influenza, qua vniuersa prouidendo gubernat, vt patet ex subiuncta autoritate. Ex ipso enim, inquit, sunt, & per ipsum esse cœperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso viuim⁹, mouemur, & sumus. Et est manifestus locus quem citauimus cap. 19. de spir. & lite. vbi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametsi nihil ei prosint ad meritum. Cùm ergo dilucida sit sententia hæc Augustini, per hanc sunt omnes eius autoritates, quæ contra videantur facere, interpretandæ, Prima, quam Gregor. opponit, est cap. 1. de prædest. sanct. Sanè vbi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodeūq; opus bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si tamen antecedentia & subsequenta simul verba circumspecta esset, videret hunc locum nullū contra nos habere momentum. Tractatur em̄ illic causa Pelagianorū, qui dicebant respectu iustificationis nostræ nos esse qui incipimus: Deum autem, qui perficit. Et ideò ait, quòd qui consentitur præueniri voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quenquam sufficere, plurimum à Pelagianorum errore dissentiunt. Et paulò inferius, Quoniam non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neque initium eius. Non ergo mirari satis possum Gregorium, qui idcirco quòd Augustinus dixit, opus bonum conceperit opus morale: cum potius lis ipsa, quæ agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpres, quòd intelligatur de operibus pertinētibus ad iustificationem. Quare quòd dixit, quodcunque, non refertur ad quodcunque genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, & perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo se ipse Augustinus propalam exponit Hypog. lib. 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neque incipere nec perficere possit, catholicus est. Hæc August. Vt vbi-

cunque dixerit bonum opus, inte lligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit, His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonum (vt superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item lib. de correp. & grat. Cùm dixisset, quòd sine gratia nullum profus bonum homines faciunt: subdit, Non solum vt monstrante ipsa quid faciendum est sciant, verum etiam, vt præstante ipsa faciant cum dilectione, quod sciunt. Nota, Cùm dilectione, id est, meritorie. Et libr. 2. capit. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, iusta autem agere, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere, non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte, id est, perfecte.

¶ Secundum testimonium, & quod nullam omnino exceptionem pati Gregorius existimat, est in epistola ad Paulinum inter condemnationes Pelagij. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, non ex Dei adiutorio esse. Et facti omnes iubemur, quando contra tentationes, concupiscentiasque illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus propriam voluntatem, nō tamen ex illa: sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriam. Hinc extruit Gregorius insuperabilem hanc demonstratiōnem. Qui tentationi succumbit, peccat, debellare eam nemo valet sine auxilio Dei: ergo contra tale auxilium non possumus euitare peccatum, & ideo neque facere opus quoquo pacto bonum. At verò quanuis largiremur, vbi insultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonum morale, nullum tamen haberet Grego. triumphū. Quoniam sunt alia opera, quæ possumus facere sine repugnante tentatione. Vt dicere veritatem, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem stipem pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim præterea, quòd quanuis vehementes tentationes superare non possumus sine auxilio speciali Dei, possumus tamen exiguas: non quidem vt Deo sit accepta victoria nostra ad vitam æternam, sed tamen vt nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mansit post peccatum infirma, non tamen fuit profus extincta. Et ideo cùm sit rationalis, potest quandoq; in rationis arce continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentissimum est, non esse aliud, quàm quod ipse blasphemus affirmabat. Nempe quòd poteramus taliter resistere tentationibus, vt victoria no-

Secundum
argumētum
Grego.

Victoria no
stra contra
tentationes
Dei est.

Responso,

Vide quas
tentationes
homo solus
euitare possit,
quas nō
possit.

Act. 17.

Responso ad
argumēta.

Grego.
August. de
prædest.
sanct.

August.

August.

S. Thom.

stra complaceret Deo, & eterno esset premio digna. Id quod mirum est non attendisse Grego. in alia autoritate quam ipse citat Augustini lib. 2. 1. de ciuit. Dei, cap. 16. dicentis. Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissimè concinit S. Thom. 2. dist. 28. q. 1. ar. 2. ad. 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et quicquid alij comminiscantur, indubitanter intelligit, sine auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quòd tunc homo resistendo peccato mereatur æternum præmium. Sed ille propriè vincit peccatum, qui potest perungere ad hoc cõtra quod est pugna peccati, puta ad meritum vitæ æternæ. Et hoc non potest esse sine gratia. Hęc ille. Quod si quis nobis obijciat quotidianam præcationem, qua à Deo petimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illætos seruare, hinc respondemus, quòd neque solum postulamus victoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes: neq; victoriã qualescunq;, sed, vt modò dicebamus, ex amore Dei, vincere: & tamen neq; omnes vllò modo, neque aliquam tali modo, sine speciali auxilio possumus superare. Et præterea, quòd aliquam per solum actum bonũ moralem vincamus, hoc etiam Deo acceptum referre tenemur, tanquam auctori & vniuersali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluuiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quæ tamen per causas secundas solo generali adiutorio largitur nobis. ¶ Aliam nobis condemnationem in eadem epistola ad Paulinum à se adfert Grego. Est enim cõdemnatio sexta Pelagij, dicentis adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos qui negēt auxilium speciale ad actus moraliter bonos: ex eo, scilicet, quòd dicitur ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocē, singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quòd saltem cogitatio & initium fidei est à nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono, sanè quòd ad iustificationē nihil, vel remotissimè attinet. ¶ Postremum denique argumentum Gregorij est, quòd si sola nobiscum Deus generali influentia operatur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quàm ad contraria mala. Quandoquidem eadem influentia

Dimittite nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem.

Tertiu argumētū Greg.

Vltimū argumentum Greg.

concurrit ad hæc. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpæ solum concurrunt, vt supra dicebamus, quasi auctor illius actus materialis, quatenus est res naturæ: in bonis verò non id tantum, sed quatenus habent virtutis formam rationi congruentem. Dat enim nobis leges, exemplum, & naturale lumē, ostendens nobis bona. Quibus modis non est Deus efficax, vt obliquè diuertamus à rationis femita. Et hac de causa Augustinus repræhendit Iulianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus Deo. ¶ Ex sacra scriptura nihil est sanè, quòd nobis exponere isti possint alicuius ponderis. Nam illud Ioã. Sine me nihil potestis facere, si obijciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcunq; incūdum munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi opere, vel meritorio, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci. Præmiserat enim Redemptor noster, Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Vbi sermo habetur de operibus gratiæ, quæ sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, Ego sum vitis vera, & vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quò nihil pertinet opus moraliter bonũ. Est enim mos scripturæ, sola opera pertinentia ad iustificationē, reputare aliquid, reliqua verò, nihil. Vt ad Corinth. Circumcisio nihil est, præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem cælestibus bonis ait Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum. Ab illo autem verbo. 1. ad Corin. 10. Omnia in gloriam Dei facite: nihil roboris accrescit opinioni Gregorij. Quoniam si gloriam adeò vult usurpare Itrietè, neque illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato, fiunt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes capitul. 23. ¶ Hæc præsius quàm quispiam fortè necessarium iudicauerit, vrgerè conatus sum, quia non possum, fateor, non egrè ferre, quàm hoc ætatis naturam humanam nonnulli prostrauerint: affirmantes nihil prorsus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali Dei posse, at quicquid ab homine naturaliter procedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tametsi authores nihil

Concurrit Dei in malis & bonis moralibus.

Ioan. 15.

Ira Explicat illum locum Miluitan. cap. 1. & A-rafrican. ca. 7.

1. Cor. 7.

Iaco. 1.

Expostulatio cum qui busdã deprimentibus naturã humanam.

lo minoris sanè existimè, Dominum cumprimis Roffensem, virum sanà, cum egregia eruditione, tum maximè omni religionis pietate vsq; ad mortem præclarum, qui tamen cõtra Lutherum, art. 3. existimat hanc, quæ à nobis repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsan ex disputatione Gregorij ita sibi persuasit. Etenim de Aug. abundè pro tenui facultate mea conmonstrasse me arbitror, non fuisse in tali opinione. Et quod Chrysolto. & alij Patres crebrò repetunt, scilicet extra gratiã Dei, atque minimè extra fidem reperiri bonos mores, aut bonã vitã, vltro nos concedimus. Primum quòd in fideles opera fermè faciant ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quòd si quæ sint extra gratiam opera moraliter bona, permixta sũt cum alijs delictis multis. Et tandem quòd opera, vt cũq; sint absq; charitate bona, haud tamen merentur nomen veræ virtutis.

De dilectione Dei, & impletione præceptorum. CAP. XXII.

His quæ explanata sunt instructi, facile tria reliqua, quæ ca. 20. in quæstionem producebamus, possumus expedire, videlicet an possit homo ex puris naturalibus Deum super omnia diligere, seruare præcepta eius, ac denique omnia peccata perseueranter deuitare. Hoc enim est, de quo nos vbique Lutherani flagellant, & quasi Pelagianos traducunt: hanc semper nobis intentarunt ignominiam, quòd asserere per tendamus, homini à natura libertatem cum potestate suppetere, diligendi Deum super omnia, atq; seruandi præcepta absq; speciali eius favore & auxilio. Qua de causa, inquit, instituere nos monachatus, aliasq; humanas leges, & Pharisaicas caremonias excogitare, quibus velut proprijs meritis subnixi, confidimus in amicitiam cù Deo reconciliari, & æternam cõparare beatitudinem. Id quod nemini vnquam apud nos in mentè venit, sed apertissime vbic; aduersus Pelagiũ theologi omnes dimicant. Quam calūniam lib. 2. ca. de merito congrui. & lib. 3. ca. de impletione legis per auxilium gratiæ, iterum atq; iterũ purgabimus. Quòd ergo ad id quod propositum est, regrediamur, exordiar ab impletione mādatorum, de qua ca. iam sexto diuisio à nobis facta est theologis solennis, & profectò necessaria. Porro quòd implere præcepta vno modo contingit quantum ad substantiam dütaxat operũ.

Atqui hoc modo cõstituimus illic hominẽ in statu innocentie potentem fuisse per suã naturam, vt pote vestitã originali iustitia, absq; alio speciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturæ tunc sanitatem & robur.

¶ Sit ergo de homine lapsò propositio prima. Potest homo existens in peccato, siue ante receptam fidem, siue cum fide mortua, per sua naturalia, id est, solo generali Dei auxilio implere quandoq; præcepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad substantiã actus. Quod est dicere, vt nec sit opus illud meritũ amicitie dei, neq; adeò simpliciter bonũ, sed tamen neq; vllò modo peccatum: at opus moraliter bonũ, quo nouũ euitat peccatum. Propositio est non solũ S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 4. verũ Scoti & omnium theologorum nemine excepto. 2. senten. d. 28. Quauis Grego. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autem contin-

git implere præcepta, puta non solũ quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modũ & finem præcipientis: nempe vt ex charitate hoc fiat: tanquam meritũ vitæ æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quòd neq; Adam in statu innocentie sufficeret vel minimum præceptum complere absq; gratia Dei gratũ facient: tantum abest, vt nos idem valeamus.

De hoc ergo secundo membro conclusionis nihil opus est disputemus: sanè de quo Lutheranis vnanimis consensus nobiscum est. Sed primum membrum est, de quo à nobis resiliunt, dicentes nullum ab homine euitari posse peccatum absque speciali gratia Dei. Quod quauis duobus capitibus proximis ex parte demonsttrauimus, denudè etiam nunc corroborandum est. In præceptis discernendum est inter substantiam præcepti, & eius finem. Præceptum nobis Deus (verbi gratia) illa quibus nos ius nature astrinxerat, puta vnũ colere Deũ, charos honorare parentes, non occidere, & cetera: atque hæc quidem vt per ea charitatem Dei, quæ auctore Paulo finis est præcepti, custodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutum (quicquid sit de singulari præcepto charitatis) non comprehenditur finis, sed sola ipsorum substantia, vt theologi consentienter agnoscunt cum S. Tho. q. 100. in. p. 2. Porro vt subueniatur parentibus, quãdo, & vbi oportet, abstineamus à furtis, cædib; & reliquis flagitijs. Cũ ergo opera cuiuscunq; legis (vt capit. 6. dicebamus) à ratione proficiantur, sitq; rationalis naturæ homo, consequitur, vt opera huiusmodi, quatenus sub præcepto cadunt, naturaliter possit præstare. Eatenus scilicet

Roffensis notatus.

Chrysolto. & alij patres explicantur.

Lutheranorum calūnia

Impletio mādatorũ duplex.

distinctione

Prima conclusio.

Quid est implere quantum ad substantiam actus.

Membri secundũ conclusio.

Implere quantum ad modũ et finem præcipientis.

Primum argumentum.

1. Tim. 10.

S. Tho.

licet

licet, vt non sit reus violatæ legis, sed noua se illa culpa liberet. Atqui sic explicatiùs accipito **Explicatio argumenti.** vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnum quodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nascetur, vel ex præceptionibus ipsis, quæ suis proprijs materijs diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: non quidem ex alijs: quippe quibus id tantum iubemur, vt honorẽ habeamus parentibus, opitemur miseris, nõ furtum, non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrariusque finis est, vt vnicuique ius suum tribuatur, & alijs alij adiuuato, subsidioque, simus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis. Nam illud, siquidem affirmatiuum est, nõ obligat pro tempore quocunq; atque adeò nõ est necesse, vt eodem temporis articulo, cum quocunq; alio concurrat: sed est tantum exterius, & supremus omnium aliorum finis: & ideo ea tenus necessarius, vt aliorum obseruatiã Deo placeat, acceptaque sit illi in meritum vitæ æternæ. Aliàs si vbicunq; necessitas alius præcepti accidit, subinde cõcurreret obligatio charitatis, quicumque in alio delinqueret, contra hanc etiam peccaret, vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum esset præceptorum reus: quod esset præter veritatem, assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutherano-**Lutherano- rum cõfessio.** rum: sanè qui in suis iam colloquijs, & apologijs (vt capit. 19. dicebamus) largiuntur nobis iustificare liberum arbitrium lapsi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atque his similia. Hæc autẽ præcepta sunt & consilia iuris naturalis. Cur ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiã quãdoque præcepta implere decalogi? Eò saltem vsque, vt à nouo nos reatu seruemus incolumes. Sed respondet in Apologia Augustana, quòd quanuis externa illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine Christo & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri à nobis possit, non tamen illa quæ sunt propriè legis diuinæ: puta Deum intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulam. Itaque nos insimulant & sugillant, quòd tantum intueamur præcepta politica & externa, quæ pertinet ad secundam tabulam, in quibus posita erat, inquit, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ

pertinent ad primam, in qua propriè consistit lex diuina. Huius autem operum diuisionis iure se ipsi possunt authores iactare. Fuit namq; semper ante ipsos meritò ignota. Nõ enim prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ Deo in se debentur, tam externa quàm interna. Secunda verò, illa, quæ debentur proximo itidem tã in affectu, quàm in effectu. Qui enim iubetur honorare parentes, succurrere indigentibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatẽ, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim non solum abstinere alieno thoro, alienisque bonis, sed non concupiscere vxorem, aut rem proximi. Nec solus impius est, qui non deserit externum honorem parentibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deum diligere. Quinimò hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatũ. At primum præceptum primæ tabulæ est, vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum, illique soli honores habere diuinos: non modò in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum. Neque verò nos tantum iustitiam philosophorum naturalium, externorumque operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantum docemus, quod possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita vt obsequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuitum beneficium Christi. Ita enim omnes theologi nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus alijs reclamantibus (vt statim libr. 2. patebit) verba aliqua proferat de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indigent expositione. Quam facillè aduersarij ipsi cernerent, nisi nos iam coepissent loco Pelagianorum habere. Quin verò addiderim tandem in calce huius conclusionis, quòd qui præcepta impletet metu gehennæ, aut infamiæ, aut cuiusuis poenæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circumstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo.

Timere

Contra Lutheranos.

Et omnẽ obseruatiõem.

Primum præceptũ decalogi. libr. 3. ca. 2. f. 196. B.

Explicatio cõclusionis.

Lutherani fatentur opera secundæ tabulæ posse à nobis aliquatenus impleri, non primæ & lib. 3. capitul. 2. f. 196. A.

Timere enim malum, nihil aliud est quam bonum. Neq; ausulto theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore poenae, peccatum esse. Si enim intelligerent, quandoq; ita esset affectus, vt animo diceret, Nisi obfistere metus poenae nihil propter Dei legem facerem: faterer affectionem illam peccatum esse. Attamen vbi quēpiam non ita deū contēnentem timor poenae à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpae. Licet sit obedientia illa imperfectorum. ¶ Quo ergo in diuerticulum redeamus: secunda propositio huius capituli est. Quòd neque quantum ad substantiam operū possumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta semper implere. De hac conclusione, sicuti & de præcedenti, nonnulla est inter theologos diffusio. Nāq; Gregor. vt sustinet, nullum morale bonum lapsō homini esse possibile absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atque adeo falsam reputat conclusionem proximē à nobis assertam, sua tamen opinio iam satis superq; expugnata est. Scotus verò & Durand. d. 18. lib. 2. in alterum extremū Gregorio contrariū, vergunt: sanè opinati, quòd possit homo lapsus, quò ad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate, quàm homo naturæ integræ: quoniam qua ratione potest vnum, potest & aliud, atque adeo omnia. Quāuis Durand. excipiat præcepta fidei & sacramentorum, quæ (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti ca. At S. Tho. medius ait, quòd quauis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tamen natura iam saucia minimè id valet. Sed est sicut homo ex infirmitate languens, aut cæcutiens, qui potest passus aliquot rectè ire, haud tamen longius progredi. Non equidem negamus, quin quodcunque genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, nō potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et reuera experientia abundè id cōprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei ab alienatos frequenter corrūere, nec esse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur, Si possit vnam vel alteram sensualitatis incurfionem sustinere, quòd possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Vt in exemplo valetudinarij compertum

est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam. Vnde August. libr. de hæresibus. Ad hæresim inquit Pelagianorum pertinere, vt credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata. Omnia, inquit, non aliqua. Et eodem pertinet quintus canon Concilij Mileuitani. Quo anathema pronuntiat, quicumque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiā, tanquam & si gratia non daretur, non quidē facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata. At qui vbi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem non solū damnatum est aduersus Pelagiū, quòd possimus meritoriè implere mandata, sed etiam quòd possimus omnia, quantum ad substantiam, vt capit. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimverò, vt cap. 13. expositum dedimus, vtranq; plagam accipimus ex culpa Adæ, nempe in supernaturalibus, quòd non possumus gratiam & gloriam nostris viribus promereri, & in naturalibus, quòd neque valeamus eisdem omnia rationis officia, vt Adam, perficere: vnde August. de pecca. me. lib. 2. cap. 5. Iusta (inquit) agere, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligēdus est locus Pauli, Gētes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Nempe, non quòd omnia possint, sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bona: nam meritoriè nihil fieri potest sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt cano. 9. & 20. Concilij Arausici, vbi dicitur, quòd nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet vt faciant homo. Scilicet, quòd bona moralia præstat per generale auxilium: meritoria verò, per speciale. Nimirum vt omnia sicut oportet, agere valeamus: vt habetur cano. 6. ¶ At de dilectione Dei, quòd alterū mēbrum est interrogationis huius capitis, implicatio est ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio hæc operū, quatum ad substantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione Dei super omnia. Quòd est dicere, an possit homo humanitus cum solo generali Dei iuuamine habere dilectionem Dei super omnia, duntaxat quantum ad substantiā actus: itaq; per illā implicat præceptū dilectionis vt liberet se à noua culpa, non tamen sufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aspectu contradicō, quòd sit dilectio

Obedientia legis timore poenae quando sit peccatū. idē de contritio ne stat cit lib. 2. c. 14

Gregorius Arimin.

Scot. & Durand.

S. Thom. 1. 2. q. 109. artic. 4.

Singula sed non omnia.

Concilium Mileuit.

Quæ sint damnata ab ecclesia in Pelagiana hæresi.

Roma. 27

Concil. Arausi.

Dilectio dei sup omnia.

Actio Dei super omnia, absque gratum faciente gratia: quoniam neque dilectio aliud est quam charitas, neque charitas aliter, quam cum gratia esse potest. Et quoniam hic locus est, ut paulò ante dicebamus, ubi Lutherani ex nonnullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciant, nemo mihi vitio dabit, quòd paulò latius solito rem hanc scholasticè discutiam. Nanque in catholicis, etiam qui hactenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium quòd punctum, & neruus huius interrogationis aperitur, duobus, tribusve modis vsurpant theologì vocem hanc, Dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hanc vocant dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atque adeò naturalem: quia potest esse cum peccato mortali. Alia est perfecta & executiua, atque efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed vniuersalem obseruantiam mandatorum. Quæ propterea supernaturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo fortè posset Ioannis, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: utpote solus actus voluntatis, quò quis dicit, Volo deo in omnibus placere: qui tamen actus non est efficax. Et, Non omnis, inquit Christus, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Quasi dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obsequuntur voluntati domini. Et quòd primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatum argumentum. Potest quis eiusmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquem utique amicum: quid ergo obstat, quò minus possit eundem habere erga Deum? Eò vel maxime, quòd, ut dicebamus capitulo. 4. & capitulo, 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimò ut præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis est Deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis Deum diligere super omnia naturaliter. Quòd reuera & absolum est christianis auribus, & præter rationem collectum. Nam esto, habere ille actus naturaliter possit ab illo, etiam qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super omnia. Enimuerò dilectio Dei su-

per omnia, quod vox ipsa statim primo sonò auribus exhibet, est, qua ita quis deum diligit, ut ipsum omnibus præferat, seque & sua omnia in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitie contrarium admittat: iuxta euangelicam vocem, Ex toto corde, ex tota mente. Contrariū inquam: quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia. Hanc autem dilectionem fateor, binam esse: sanè alterà naturalem, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissimè profectò & meditatissime S. Tho. 1. 2. q. 109. arti. 3. percontatus, an sine auxilio gratie possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmando de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapsò. Et causa est, quoniam homo in statu innocentie ratione suæ naturæ, iustitia originali institutè, consideratus etiam absque gratia gratum faciente & alio speciali auxilio, cum nullam haberet causam peccandi, poterat perseueranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in Deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia non potest naturaliter, nec quantum ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neque omnia vno actu mentis verè referre in ipsum: siquidem absque speciali auxilio non potest non incidere in culpam, quæ sit contra diuinam amicitiam. Ob idque, actus ille diligendi Deum supra nominatus, nõ est censendus dilectio Dei super omnia. Tertio tamè modo accipitur dilectio. p. vera amicitia Dei, ita placens Deo, ut sit meritum vitæ æternæ: nempe qua diligitur Deus, non modò tanquàm finis naturalis rerum, sed tanquam supernaturalis, beans intellectuales rationalesque personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratiæ. Quamobrem eodem articul. 3. in solutione ad primum distinguit Sanct. Thom. duas dilectiones Dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & supernaturalem: alteram qua omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alteram verò, qua diligitur tanquàm obiectum beatitudinis. Per hæc apertissime intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1. 2. quæstione. 100. art. 10. Vbi disputas, vtrum modus charitatis cadit in præcepto, id negat, de reliquis affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait em̄ vt suprà dicebamus, quòd non, quotiescunq; occurrit materia & tempus aliorum præceptorum tenemur ea facere ex charitate: quoniam chari-

Tribus modis accipitur dilectio Dei super omnia.

Dilectionis Dei actus super omnia in eo esse potest qui est in peccato mortali iuxta quosdam.

Dilectio Dei perfecta quæ impler mandata. 1. Ioan. 2.

Matth. 7.

Actus primus diligendi Deum naturalis.

Actus singularis non censeatur dilectio, dum est cum peccato.

Matth. 22.
Dplex vera dilectio super omnia.
Thomæ sententia.

Perfecta dilectio et meritum.

S. Thomæ.

Thomæ locus explicatus.

charitas est finis extrinsecus aliorum : id est, extra ipsorum substantiam . Quodcumque verò occurrit præceptum singulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quòd reliqua quidè implere possumus naturaliter, modo exposito in prima conclusione: hoc verò, minime, nisi auxilio speciali: quod tamen Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre. His præhabitis, cõclusio est tertia huius capituli. Homo lapsus non potest diligere deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, vt nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruat, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem, tum propter tam multa pericula, quæ per præuacationem protoplasti nobis iniectæ sunt: ergo neque Deum valet super omnia diligere. Vnde August. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio cap. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condēnat tanquam Pelagianum, quòd Dilectio Dei non sit suū ipsius donū: his verbis. Vnde est in hominibus charitas dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hoibus, vicerūt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba Ioā. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primum inquit (scilicet, diligamus inuicem) lex est: quod autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc August. Quasi dicat, Diligere Deū & proximum, idē est quod implere legem: & ideo ipse qui præcipit, dat vt possimus implere atq; adeò diligere. Et in de correptione & gratia. vt cap. 20. supra citatum est. Sine gratia, inquit, nullum profusus bonum homines faciunt. Nō solum vt monstrate ipsa faciendum sit sciunt, verum etiam vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Concilio Milenitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiā Christi nō solum intelligentia in nobis mandatorum aperiri, verum præstari etiam, vt quod faciendum cognouerimus, facere diligamus atque valeamus. Et in Concilio Arausico. canon. 25. Profusus donum Dei est diligere Deum. In summa, vbiq; dilectio & fides paritate asseruntur Dei dona: quia sicut non

omnia supernaturalia certò ac firmiter credere absq; numine possumus, ita neq; omnia facere: vnde ratio cõstat dilectionis. Cõcinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. vbiq; repetit fidē nō ex nobis, sed donum Dei esse, ita charitas Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ At dubium est hic præcipiū. Sit ne particulare præceptum dilectionis dei. Et deinde quidnā est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis fortè, non esse singulare præceptum, sed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute cõtentū & particulatim explicatum. Ita vt Deum diligere super omnia, nihil aliud sit, q̄ præcepta sua seruare, vt visū sumus hætenus dicere: iuxta verba euangelica, Si quis diligit me sermonem meum seruat. Et Paulus postquam singulatim denarravit catalogū, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quòd aliud subiunctum mādatur, diligēdi proximum, non videtur singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atque ideo neque apparet, quid sit diligere Deum, quàm ipsum colere, non iurare vana per eum, sabba eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quò minus sit peculiare præceptum dilectionis Dei. Quippe cū sub legis forma, & tenore edictum sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi nō solū dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atque ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quòd, vt ait Paul. finis præcepti est charitas. Et Christus. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Propheta. Nempe quia tota lex in hoc posita est, vt charitas inter nos & Deum, ideoq; inter nos inuicem constet. Non autem satis est præcepta fieri de medijs, quibus venit ad finē, nisi & præceptū prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum in æternum actum dilectionis arbitratur iuberi, quo nos nostrasq; actiones referamus in Deum. Et ideo cū sit affirmatiuū, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptū, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere nos, ascendendo mente in Deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligēdi

Præcepti dilectionis Dei impletio à Deo auxilio prouenit. Conclusio. 3.

Ioan. 14.

1. Ioan. 4.

Concil. Mile. & Arausi.

Fides & charitas dona Dei.

Ephes. 2. Roma. 8.

Præceptū dilectionis.

Roma. 13.

Peculiare est præceptū dilectionis dei. Marci. 12.

Ratio præcepti. 1. Timoth. 2. Matth. 22.

Materia præcepti eiusdem.

Scotus.

ligendi proximum. Hic veruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ, Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris: at plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniam præcepto illo solum indicitur in seculo literali requies ab omni opere seruili. Et quæuis finis Ecclesiæ obligantis nos interesse saceris, fuerit, vt superna animo meditantes, immortalis Deo, tum ob infinitam suam diuinitatem, laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulò ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet Ecclesia nos quadragesimali obseruationi extenuare in carne intendat, vt liberior mens spiritalibus accommodetur, tamen finis illo non est in præcepto, sed tantum ciborum abstinentia. Marfil. vir profectò inter theologos egregie doctus, libr. 2. h. c. tenet lege hæc dilectionis obligari homines, seruare gratiam & amicitiam Dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipsa videtur esse notio huius nominis, dilectio, tum maxime, quoniam aliàs qui esset in peccato mortali, seruando omnia præcepta diuina maneret semper in peccato: contra dictum Euangelij; Si vis ad vitam ingredi seruâ mandata. Illationem autem inde sibi persuadet, quòd vt ipse credit, potest quiuis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operum, vitando noua peccata. Si ergo non restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, sit, vt seruando omnia præcepta exulet perpetuo à regno cælesti. Hæc tamen opinio nõ est tantæ probabilitatis, quàm fortè appareat vulgò: quoniam præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donantur, atque multò minime de gratia. Nõ enim iubemur persoluere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persoluere ad usum, licet habitus consuetudine ingeneretur. Multò minus præceptum nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donum Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicant. Quæ tamen obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quæ acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quòd aliqua nobis illic mandetur actio. Haud equidem inficiamur, teneri nos viuere in gratia Dei; id verò non proprio præcepto, sed per consequentionem. Tenemur inquam, asserere nos in amicitia diuina, non furando, non mœchando, nullum itaque prætereundo aliorum

præceptum. Nanque si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argumentum, quod paulò ante faciebamus: vt pote quòd quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorum delinquendo à gratia excideret, non vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiorem præ se fert incredibilitatem) quando quis persisteret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eo quòd non resipisceret. Dicamus ergo obseruantiam huius præcepti dilectionis positam esse, non in actione tantum voluntatis intima, verum in officijs etiam alijs nonnunquam debitis. Neque verò semel in vita, quod quidam satis esse arbitratur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi sit debita. Esset nanque penè superuacanea lex, & maxime dilectionis Dei, quæ per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certum. Quòd si roges, quænam sint contingentia ista tempora huius præcepti? Primum nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicere, suaq; ipsi referre instituta viuendi, saltem in genere, proponendo bene agere. Non est quòd pertinacius contendam hoc necessarium esse, quam primum quis venit ad usum rationis, vt pote quædo iam cognitionem habet Dei, discretionemq; boni & mali, vt author est sanctus Thomas. Tametsi hoc (nisi quòd tempus non suppetit illius explicandi) non caret probabilitate: sed id tantum affirmo, quòd saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quòd plerique aiunt, tempus huius præcepti illud maxime esse, quòd est articulus mortis, improbable mihi profus est, ex eo, quòd cum præceptum dilectionis sit præceptum amicitie conciliandæ, conseruandæq; per totam vitam cum Deo, ridiculum sanè videtur, quòd nõ obliget vsq; ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite sacramentum exigit, & fidem amicitie: etiam, si opus fuerit, oppetendæ mortis: & quicumque in suam familiam quempiam recipit, id primum requirit, vt suam sibi polliceatur fidem, amorem, & diligetiam, ita nos prorsus Deus obstringit hoc præcepto dilectionis. Atq; hæc est cæremonia baptismi: vbi damus nomina in militiam Christi. Sed ais, iam hoc ergo præceptum ibidem completur. Haud equidem nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismum: & modò conijcio, quòd postquam Christia-

2. ad q. 2. 2. an. 1. 1.

ib. d. 1. 1. 1. 1.

Finis præcepti nõ clauditur præcepto.

Marfil.

lib. 2. h. c.

Math. 19.

Reprobatio Marfil. Præcepta non sunt de habitibus, donis, vel gratia.

Ioan 13.

Quò teneri esse in gratia.

ib. d. 1. 1. 1. 1.

Quid iubeat præceptum diligendi Deum.

Quibus temporibus occurrat præcept. dilect.

Tempus præcepti dilectionis non est articulus mortis.

nus adoleuerit vsque ad vsum rationis, debeat aliquando hunc actū dilectionis habere: quā virtute profectus est in baptismo. Neque argumentum, quod huic assertioni obijcitur, ita multū habet roboris: puta quod rari sint qui ita faciant: rarissimi autem, qui huius negligentia & omissionis poenitentiam egerint. Enim uerō contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suāq; obsequia referre, & huiusmodi prætermisæ religionis culpam confiteri. Præter hunc casum occurrūt etiam tempora huius præcepti, quando offertur necessitas martyrii, vel inter infideles, vel contra hæreticos, ubi fides & religio periclitatur. Neque tunc tantū, sed quoties quis audit blasphemum hominem de deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correptionis proximi, sed certē dilectionis Dei, respondere pro deo, proq; eius honore, & nomine glorioso. Hæc enim vera est lex amicitia. Quinimō & præceptum dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauētur in decalogo, adfert secum alias necessitudines. Et enim quādo videmus vitam, honore, aut substantiā proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum citra magnam iacturam nostrā possemus eripere, id profectō tenemur virtute huius præcepti. Quinimō & vitam ipsam, saltē pro republica, perstringimur nonnunquam exponere: quod philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam questionem descendamus enodandam de dilectione Dei. Videlicet an possit etiam præceptum hoc impleri sicut cætera, quantum ad substantiam actus extra gratiā Dei. Ad quā nō simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnunquam, ex parte adimpleri præceptū dilectionis quātū ad substantiam. Puta, quādo occurrit necessitas faciendi peculiare aliquod externum opus: vt respondere pro deo, tuicq; eius honorem, quod proprie petinet ad præceptum dilectionis: & si quid aliud est simile. Tūc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum mēbrum responsionis est, quod actum illum singularem quo obiectiue (vt lingua scholastica loquitur) Deus diligitur, habere quis potest extra gratiam: imō extra fidem: vt supra satis demonstratum est. Potest enim quis naturaliter illam habere animi affectionē, quæ est, Volo Deo in omnibus & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obicem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vt pote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest enim infidelis, hæreticus, vel vsurarius sic affectus erga deum, ni-

hiloscicius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæq; institutum, licitum. Atque hæc censerī, diciq; potest dilectionis impletio, quoad substantiam. Quæ de causa ait S. Tho. 3. sent. dist. 27. q. 2. quod nulla virtus est vera virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi significat, actū esse posse charitatis quoad substantiam absque gratia, & idcirco absq; modo charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi occurrit tempus præcepti charitatis, id est, actus internæ dilectionis, non satis est ad euitādum peccatum, impleri hoc modo quo ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed necesse est impleri etiam quō ad modū. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quod modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet, diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & suā in Deū, vt nullum in corde habeat cōtrarium obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio Dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, idem esse, quod præceptum implēdi totā legem: illud enim non est vnum, sed plurima: vt, Vnum colē Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatum: & ideo habet, tanquā circumstantiam, obseruationem aliquam mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neque eiusmodi actum habere referendi legitime omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cū duplicē ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, quā cūta sset omnia peccata, & supernaturalē, quā mereretur æternam gloriam, nos non possumus habere nisi vnā supernaturalem. Et hic est intellectus S. Thomæ. 1. 2. quæst. 100. ar. 10. Vbi ait, hoc præceptum nō posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis inpossibile; cum promptissimum nobis offerat auxilium. Neque rursus inde sequitur, præceptum esse de habēda gratia, quod supra reprobauius, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutum subsequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciuntur minime fideia. Primum quod cæterorum singula præcepta impleri semper possunt extra gratiam: etiam ubi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, scilicet ex toto corde, non est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam affe-

Secundus casus dilectionis Dei supra omnia. Tertius.

Dilectio proximi, quæ habet peculiarem vitam.

Respondetur ad questionem de dilectione Dei.

Quādo præceptum diligēdi Deum adimpleratur quātū ad substantiam operis.

Actus diligēdi Deum habetur extra gratiam, & idem.

Nulla vera virtus extra gratiā & charitatē supra capit. 21. in princ.

Quādo præceptū hoc diligēdi Deū oporteat adimpleri secūdom modū & finem.

Adā dupliciter potuit diligere Deū nos vno tm modū. S. Tho. germana explicatio.

Primum cōollarium.

Contra Durandum.

ritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, ut si baptizetur, putas se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa labore aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestiganda veritatis. Et si ita dispositus accedat ad confessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti licet propter occultum obicem, non sit suscipienda gratia idoneus. Non nego qui fuerit necessarius reu(er)to fidei, vel in suscipiente, vel in alio qui ceperit prædicare: sed dico, quod poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cum tali obice baptizatur, aut confiteatur. ¶ Secundum quod ex supradictis elicitur, est, quod nullus prorsus est actus vnus singularis in vico iusto, cuius modis quantum ad substantiam esse non potest in eo qui est extra gratiam dei. Imò vero cum per se notum sit celebratum illud axioma, quod bonum est ex integra causa, malum autem ex defectu cuiuscumque necessarii: ceteri constantia, nullus est actus adeo heroicus, qui mutata circumstantia, fiat malus. Actus inquam ipse dilectionis Dei, ut ex supremo iudicium capiamus inferiorum, si fiat quando non oportet, erit peccatum. Vt pote si quædam quis tenetur vacare alij necessario officio: ut succurrere miseris extrema patienti, prædicare vbi, seu ad ministrare quocumque aliud munus publicum, tum inuult quietus manere in contempplatione Dei, atque ea de causa debitum officium deserit: recte actus ille dilectionis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse potest actus dilectionis adeo perfectus, qui sit in indiuiduo essentialiter bonus, sed omnis carere potest conuictu gratiæ Dei. Atqui tunc sortitur simpliciter nomen dilectionis, eum nihil adesse operis, quod amicitia diuinæ aduersatur. ¶ Postremo denique ex istis colligimus, neminem, citra privilegium speciale reuelationis, certum esse posse sui statusse puta an sit in gratia, nec ne. Cum enim misericordia dei nostra exigat opera quæ, ut modo dicebamus, similia esse possunt in iustificato, & in eo qui ob inscientiam aliquam extra gratiam dei est, non restat vnde tale certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut catholicæ fidei. Talem enim omnino amorem Dei in se experitur infidelis & hæreticus, quantum ab substantiam, qualem catholicus, eodem modo seruire, & conatu mortem oppeteret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatum fecimus lib. 3. ¶ His de impletione præceptorum & dilectione dei expeditis, citra negocii pate-

fit de euitando omni peccato: quæ sit huius capitis conclusio quarta, Nemo in statu naturæ lapsæ valet absque auxilio speciali gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex secunda ante asserta propositione, quia si non potest propter infirmitatem naturæ implere omnia præcepta, sit, ut nec possit vitare omnia peccata, non solum venialia, sed neque mortalia. Quoniam venialia, neque in gratia possunt vitari omnia: ut lib. 3. dicturi sumus. Superflua est hic distinctio quorundam inter præteritum & futurum peccatum: videlicet, quod præteritum non possunt vitare sine gratia, bene tamen futurum. Nam reatum præteriti peccati non dicitur vitare, sed ab illo liberari: quod constitutissimum est, fieri non posse, nisi per gratiam Christi, vitari autem & caueri dicitur respectu futuri. Et de illo statuitur hæc quarta conclusio: quæ est Sancti Thomæ eadem quæ est. 1. 2. art. 8. Potest enim, inquit, homo ante gratiam singularia vitare, non tamen diu manere absque mortali. Et est profecto pulchra analogia, quæ supponit huic conclusioni. Nempe quod quem admodum ex eo quod appetitus sensualis non est plenè rationi subditus, non potest homo, etiam in gratia per quam subditus est deo, omnia vitare venialia: ita ex eo, quod extra gratiam ratio non est omnino subiecta Deo, qui est finis nostrarum actionum, non potest homo non aliquando offendere circa media contra eundem finem: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Grego, Peccatum quod mox per penitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit. Et Chrysostr. super illud Matth. 21. Soluite & adducite mihi. Sicut nauis, inquit, fracto gubernaculo, non quò vult vadit, sed quò tepestas impellit, ita homo, diuinæ gratiæ auxilio perditò, non agit quò vult, sed quò diabolus ei intendit. Et hanc pariter sententiam pronuntiauit ecclesia contra Pelagium in concilio Mile. & in Carthagi, vt refert August. ad Paulinum. si quod liberum arbitrium non est firmum & validum ad non peccandum sine auxilio Dei: vt supra. c. 21. dicebamus. ¶ Postrema denique conclusio huius capitis, ex superioribus appè dix est, quod absque auxilio speciali non potest homo perseuerare in gratia, sed hæc, quæ de hominè iustificato enūciatio est, ad tertium lib. pertinet.

Quo aduersarijs respondetur.

Cap. XXIII.

Vperest in hoc postremo capite nonnullis ex theologis contra sententibus respondere, ac demum Lutheranis satisfacere. Scot. fuit, & eius

Secundum corollarium
Eiusdem
missus quod
um ad substantiam
qui potest videri
de contritione
lib. 2. cap. 14.

Actus qui libet etiam heroicus potest inquiri mala circumstantia.

3. Corollarium de certitudine.

Euitare peccata.

4. Conclusio.

S. Thom.

Grego.

Chrysostr.

Cõcil. Mile. & Carth.

Postrema conclusio.

S. Scot. eius

eius auctoritatem sequuntur, vnde Lutherani scandalum acceperunt, vt vniuersitatē theologorum Pelagianā hærēsis insimularent: Hic enim lib. 2. dist. 28. inter loquendum de præcepto, quod est, Diliges dominum & cum tuum ex toto corde tuo, dicit: quod quādocumq; voluntas exequitur actum huius præcepti, licet informis, disponit se de cōgruo ad gratiā gratificantem, cui oblata, vel resistit, & peccat: vel consentit, & iustificatur: Tria ergo vel quatuor videtur asserere. Primū, quod possit homo habere dilectionem dei, etiam executiuam illius præcepti (vt verbo eius vtamur) ex puris naturalibus: quoniam quæstio est illic, vtrum naturali facultate liberi arbitrij possit homo vitare omne peccatum. Secundū quod talis dilectio est dispositio sufficiens ad gratiā, quippe quam cōsequitur gratia, nisi homo resistat: Atq; adeo meritum eius de cōgruo. Et ita propter eius auctoritatem fermē tenet schola nominalium. Et Adrianus quolibeto. 7. quæst. 4. Et tandem videtur respondere affirmatiuē ad quæstionē, quod potest homo naturaliter omne peccatum vitare. Et ita tenet Durand. eadem dist. saltē de peccatis, quæ sunt cōtra decalogum, & cōtra totum ius naturæ: nam de præceptis sacramentorū secus censet. Sed primū omnium, vt hoc cum Lutheranis expostulamus, esto pars aliqua scholasticorū, in suspicionem illis veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuersum Reipublicæ catholicorū illud impingunt: Habebat S. Thomam, & complures alios, qui secus censent: vt monstratum est. Et præterea Scotus nō asseruit, dilectionem dei super omnia esse naturalem homini lapsō, nisi loquendo de illo simplici actu, quæ supra diximus, nō esse simpliciter dilectionem: Nam tertio, dist. 27. vbi in disputationē mittit, an necessaria sit infusā charitas ad diligendū Deum super omnia, respondet cum temperamento, profectō vt S. Thom: scilicet quod homo in statu naturæ institutē potuit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia. Et quamuis in hoc non omnibus sit probata sententiā Scoti, quod ille actus dilectionis ex facultate naturæ, sit dispositio & meritum de cōgruo ad gratiam, non tamen exinde in Pelagianos incurrit, vt sui interpretantur. Quoniam in merito de congruo nihil agnoscunt debiti vel iustitiæ vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc verborū tinnitū, paulō post lib. 2. præsius acturi sumus.

¶ Interim ad duo argumenta quæ contra nos proprie extare videntur, respondendum restat. Primum est. Si mandata implere possimus, quātum ad substantiam actus, per natura-

lem virtutē liberi arbitrij, neq; modus ille charitatis supernaturalis est in omnibus necessarius, fit, vt per eandem naturalem virtutē possimus amicitiam Dei & æternam hereditatem promereri: quod est Pelagianum. Nāq; vt huiusmodi præmia mereamur, satis est implere mandata: iuxta illud, Vos amici mei eritis, si feceritis quæ præcepta sunt vobis. Et iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod si quis responderet, quod Christus redemptor noster intelligebat de obedientia mandatorum, quæ fit ex gratia & charitate, profectō talis respōsio principū petere videretur: nam idem esset tunc dicere, vos chari mei eritis & amici, si in charitate & amicitia mea permanseritis. Adde, qd cum gratia Dei sit acceptatio ad gloriam, perinde esset dicere, si vis ad vitam ingredi serua mandata, ac si dictum esset, si vis ad vitam ingredi, esto per gratiam acceptus ad vitam. Et tamen Christus intendebat consequentiam facere ab obseruantia mandatorum ad gratiam & gloriam. Quasi obseruantia esset medium seruandæ gratiæ, & via veniendi ad gloriam. Atq; adeo qui concedit, mandata seruari posse ex viribus naturalibus, in scopulum Pelagianorum videtur impingere. Ad hoc respondetur, quod qui concederēt, omnia prorsus præcepta impleri posse quantum ad substantiam actus, per naturalem facultatem, extricare se egrē possent ex hoc loco, nisi aliqua effigie petitionis principij. Tāetsi non esset omnino petitio principij sensus ille, Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis amici mei, & habebitis vitam æternam. Attamen nos facilius respōdemus, quod neq; quantum ad substantiam actus possumus naturaliter implere omnia absq; auxilio speciali, neq; præceptum dilectionis, quantum ad modum, qui necessarius est. Quocirca verum est, vt quicunque præcepta seruauerit, iam innitatur opere & gratia diuina. Et idcirco nullatenus sequitur posse quempiam ex naturalibus, vel gratiam assequi, vel gloriam. At restat adhuc argumentum supra factum ex Marsilio, nempe quod inter præcepta vnum debet esse, vt qui est in peccato, disponat se perfectē ad gratiā: aliās complendo mandata peregrinaretur semper extra gratiam Dei. Hic primum in confesso est Christianis, quod sit necessarium agentis in peccato permittere se Deo, vt eius fauore disponatur ad gratiam, & reconcilietur: aliās superuacaneum esset, reliqua seruire. Necessarium inquam necessitas finis, sine quo de præterita culpa damnabitur. An verò sit singulare præceptū, vt noua sit culpa, non habere tātam

Explicatur
sententia
Scoti,
quæ sequit
seruatis scho
la theologo
rum.

Adrian.

Durand.

Quod putet
Scotus dili
gi posse deū
super omnia
ab homine
lapso.

Meritum de
cōgruo non
habet ratio
nem debiti.

Argum.

Ioan. 15.

Math. 19.

Respōsio ex
sententiā Sco
ti.

Non facillē
soluit hoc
argumentū
Scotus.

Respōsio iuxta
placitū De
Tho.

Replica.

Respōsio.

F R A T R I S

Dominici Soto Ségouienſis, ordinis Prædicatorum

De natura & gratia, Liber ſecundus.

De diſpoſitione ad gratiam. Cap. I.

Librum ergo primū, Deo perfectiore, cōpleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenij nostri disputauimus. Nēpe si in pura nudaq; natura fuisset cōditus, quā enā libero arbitrio officia posset cū generali influētia dei, & vbinā speciali egeret. Atq; si in iustitia originali perstitisset, quid suapte etiā natura valeret, & ad qd indigeret gratia: Ac demū quousque hois lapsi naturalis facultas sufficiat in bonis morib; & in quare deficiat. Sublequit eueſtigio, vt de iustificatiōe eiusdē hominis p Christum seruatore nostrū dicam; Quatuor enim hōshominis status statuimus præſenti opere efformare. At quā iustificatio vna est, qua iniustus mutata mente in gratiā Dei recipit: altera verò, qua iustus iustis operibus iustificatur ad huc, in hoc ſecundo libro de prima: in tertio demū, de altera erit sermo. Sanè vt in hoc causas, rationes, modū, & ordinē dilucidemus, quibus lapsus homo iustificat; atq; in tertio potest atq; facultatēq; iustificati expēdam; Quocirca in enarratiōe sermō ambo & apologemate positi sunt sextæ sessionis. S. nra Trid. Synodi: quæ est de iustificatiōe. At qui quāuis in superioriori nō defuerint nobis Lutherianorum incurſus, quibus cū idcirco fuit crebrò cōſtigēdū, hī tū libri sunt, in quibus maiora subeūda nobis sunt cū illis certamina. Hī q̄ppe in illa inextricabili & molestissima quæſitiōe totus versat, an sola fide iustificemur: ac sermō tertius in illa, an sola fides sit, qua legē implem; Illa enim vocula, sola fides, eo est vsq; penitus nescio, à quo irato Deo obtrusa istorū mētibus, vt nō iā intra verba, sed toto concussio orbe armis de illa depugnet. Quāobrē, vt in operis vestibulo præfati sumus, hoc potissimū loco deinceps verlabimur, vt enarrem; modū, quo F I D E S. P E R C H A R I T A T E M O P E R A T V R. Est itaq; in tria mēbra dissecta meditatio hæc iustificatiōis. Quā cōsideranda sunt opa: primū, quæ antecedētia sunt iustificati gratiæ: mox, quæ in ipso coeunt iustificatiōis momēto: ac demū, quæ

Si vis ad vitam ingredi.

2. Argūm. 1. Corin. 10. explicatur Omnia in gloriā dei facite.

Primus sensus.

Matth. 5.

Secundus.

Tertius.

dispositionem, quam sufficit ad gratiam, nihil hic disputamus: sed tamen neque conuincitur præfato argumento. Nam sensus quidem genuinus illius verbi, Si vis ad vitam ingredi serua mandata, est, vt qui nunquam in vita vllum fregerit, intrabit ad vitam. Etenim qui ab infantia sua nihil mali fecit, vt iuuenis ille euangelicus de se aiebat, eidem neque in lege naturali Deus deesset, quo minus ad se traheret. Qui tamen aliquod transgressus est, licet omnia alia seruaerit, propter illud præteritum, multabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit. Eidem præterea assertioni, vtputa quod non sit necessarium omnia præcepta implere ex charitate, saltem ad euitandum nouam culpam, opponitur locus ille, Omnia in gloriam Dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum potest esse, vel cōsiliū. Sed & fieri quidpiam in gloriam dei, non vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt deo verè opus placeat, acceptumque sit ad vitam æternam, alter vt illud opus genere suo sit bonū, & honestum, vnde videntes deſt gloriam Deo: iuxta illud, Sic luceat lux, vestra coram hominibus, vt videat opera vestra bona, & glorificet patrem vestrum qui in caelis est. Si accipiatur gloria primo modo in sensu, vt sit præceptū, tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiuū nō obligat (vt aiunt) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Tho. loco citato. 1. 2. q. 90. 100. arti. 39. Potest tamen accipi in sensu, vt sit cōsiliū: & hic videtur propinquior literæ scilicet, siue comeditis, siue bibitis, &c. omnia a deo referatis in deū. Potest tertio deniq; quod forsitan est vero propius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq; talia sunt opera vestra quæ non possint in Deum referri (qualia sunt peccata) & quæ genere suo honesta feceritis ne referatis in vestram gloriam vanam, sed qualia genere suo sunt, ita faciatis, vt in gloriam dei cedant.

Cui est soli honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Finis libri primi.

Epilogus.

Vide præfat. lib. 1.

Iustificatio duplex. c. 6. huius libri.

Propositum libri.

Trid. Synod.

Argumentum. Sola fides.

Opera triplici iustificatiōe de iustificatione.

quæ in homine iam iustificato subsequuntur. Aut enim Lutherani præcedentia, omnia esse mala: cõcurrentia, nullius esse efficientiæ ad recuperandam gratiã: atq; subsequentiã, nullius esse meriti ad vitã eternã. De primo genere dixim⁹ lib. 1. de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secundo, in hoc medio. At opera præcedentia, aliã sunt mēre naturalia, quæ nõ sunt tanquã propriæ dispositiones ad gratiã: de quibus nõ stratum est, nõ esse cuncta, peccata, sed nõnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiã inemenda adparamus. Atq; ab his proficiscatur oportet disputatio præsens. De quibus prima est quõ examinanda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiã: an id quidẽ absq; speciali auxilio dei: an deniq; hmõj opera: quæ anteueniunt gratiã, sint meritũ aliquod eius solẽ gratiã: saltẽ de cõgruo. Prima quæstio inter catholicos citra controvertiã definita est ad partẽ affirmatiã; licet utrũ id possit, naturaliter, nõ inter oēs cõueniat. Sed Luthe. fuit, vt. ci. 19. referre cõepimus, qui nescio quõ prætextu extollendẽ gratiã Christi, dispositionem omnẽ, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam ci. 17. ex suo arti. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberũ arbitriũ post peccatũ res est de solo titulo; & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et ar. 6. Cõtritiõ, inq; quæ paratur per discursiõẽ, collectiõẽ, & detestationem peccatorũ, quã quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ; ponderãdo peccatorũ grauitatẽ, multitudinẽ, fœditatẽ, amissionem æternæ beatitudinis; & acq;uisionẽ eternæ damnationis; hæc cõtritiõ facit hypocritã, imò magis peccatorem. Hæc Luthe. Atqui hoc loco nunquã hætenus eius familia celsit, quin verò abhorrent audire dispositionis præparationis suæ nomẽ: in clamãtes in suis omnibus colloquijs & apologijs, inde turpiter extenuari gratiã Christi. Hunc verũtamẽ nos locũ bona iam ex parte cõstituimus ca. 14. vbi demonstrauimus, liberẽ nos à Deo moueri, dũ nõ strã in nobis operatur salutẽ. Et deinde ca. 19. vbi dilucidauimus, nõ omnia opera extra gratiã peccata esse, qm̃ nõ nõnulla fieri mō quodã posse bona: quare breuior modò faciliorq; erit expeditio. Potissimũ, q; infra de dispositionib⁹ in particulari, & indiuiduo redibit sermō. Est ergo cõclusio catholica Lutherana: cõtraria, neminẽ suæ volutatis vteatẽ arbitrio cum deo recõciliari, nisi motiõẽ liberi arbitrij dispositũ & præparatũ: vt Samodũ Synodus de finiuit. Huius militi equidẽ prima ratio ex rerũ natura refulget. Fides nanq; (quod cõtra istõ: nõquã nõ est inculcandũ) virtutes quas natura

docet, nõ respicit sed que p se nõ sufficiunt, efficiunt. Fides natura perfectio. Est aut mortaliũ animis nullũ aliud ius peritũus inhitũ; q; in apicitijs recõciliãrdis, necessãriã primũ esse iniuriãũ ut eo qui intulit, pccnitentiã: vt in eo q; accepit, cõsequatõ obliuio, quã ratione, odiũ radicatus cõuoluit, locũ faciat amori: ergo & Deus nature perfectior eandẽ à peccatorib⁹ expositũ amõũ præparationem. Nisi pccordũ ipse inspector falli nõ potest specie vlla pccnitentiẽ foris cõstituta, nisi in aĩo sit in tua vera. Neq; verò p hoc q; equã detrahit grẽ, & misericordiã Dei, nõ solũ q; proxima dispositio à præueniente deo in nobis fit, vt ea sequẽti dictũ sumus: verũ etiã q; nõ ita huiusmodi præparamenta cõstabilim⁹, vt inter nos dũ inimici eius sumus, & Deũ, vlla sit vera ratio iustitiã; vsq; dũ per misericordiã suã accepta sibi sint opera nostra. Quare absq; argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite, emite absq; argento, & absq; vlla cõmutatiõẽ vinũ & lac. Sed ais, Christus iam pro nobis mortuus est, pretiũ delictorũ totius mudi persoluens: quid opus vlla est nostra dispositione? Nimirũ q; vti opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretiũ ipse persoluisset: ita neminem pretiõ: sus idẽ sanguis abluũ, nisi assentiẽtem & cõoperantẽm præterquam paruulos, qui ab originali culpa, quam alienã voluntate contraxerant, absq; propria voluntate sacramento lauantur. Id q; ca. citato libri superioris, 17. conpluribus testimonijs, & rationib⁹ suffulsumus. Sanẽ, q; cum homines sumus, atq; adeo liberi iuxta nostrã naturã à Deo mouemur. Hac em̃ de causa, nulla irrationaliũ creaturãũ capax est gratiẽ Dei: quã neq; idonea est, vt rone ducatur. Ob idq; vt illas in suos ipsarũ fines, iuxta naturã suã naturalitẽ mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si non moueãtur) ita nos ad se, qui finis noster est, iuxta ingentiũ nostrũ libere trahit: vt assẽsus noster, & obsequentiũ cooperatio laudi nobis detur: refutatio verò, criminis, & probro. Quas aliasq; id genus causas diffusissimẽ ibidẽ suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cõoperationẽq; liberi nostri arbitrij operare tur deus, quid ad ostiũ cordis nostri, nullare perseuerat? Nũ estingere non possẽt ferreos obices peccatoris nostri? Nonne qui solẽ de nihilo fecit ea potestãte, vt aerẽm absq; eius assensu ac nutu illum inaret, dũ venit ipse lux vera, nisi spontaneã cõoperatricẽ voluntatẽ nostrã præstolaretur, vnũersũ genus humanũ gra sua subito perfunderet? Profecto nihil opus esset vocare nos ad pccnitentiã, allicere vt veniremus, & vt conuerteremur ad ipsũ, atq; adeo cõstatoribus

Lutheranos
num. in q; de
ciã de operib⁹
bus. in q; ni
so om̃v in
del obit. 137
A. 2. q. 1
in q; lib. 1. con
s. 1. b. 1. 1. 1. 1.
c. 19. & 29.

Triples que
stio de præ
paratione ad
gratiã.

Luthe. negat
omnem præ
parationem ad
gratiã.

101. d. 1. 1.

101. d. 1. 1.

101. d. 1. 1.

101. d. 1. 1.
Cõclus. Tri
de. Syn. sel.
6 ca. 6. & 7.
Tho. 1. 2. q.
113. arti. 3.
Prima ratio.

Fides natu
rã perfectio.

101. d. 1. 1.

101. d. 1. 1.

Explicit
cõclusio.

Esa. 52. &
55.

Ratio Lu
therana. 6.
Solutio.

Neminẽ
Christus red
emit nisi as
sentientẽm.
Vide. 1. 2. q.
5. ar. 7. & q.
113. art. 3.
Paruulorũ
emũdatiõẽ
originali
cur absq; p
pria volunta
te.
Rõnes alie
cõclusiõẽ.

101. d. 1. 1.

rotibus pcellere, qui sunt rebelles. Neq; vult
 laud Hierosolymis dixisset, q; toties volentē eos
 congregare, vt gallioa pullos, vt stitissent nisi
 hanc prapariationē nostrā animi necessāriam
 (vt in iure erat natūcali) statuisset. Neq; obsti
 natio aliās cordis nō sū, culpā esset nra, nisi no
 stra esset dispositio necessaria. At quia patien
 tia, & expectatio Dei, vt auctor est Paulus, ad
 pñiam nos nō itē cogit, sed ad dūm deo, qui nō
 cōuertitur, furorē & iram thēatizant iudic
 ita. Vnde Chryso. homil. 9. super Iohā, deus
 inquit, neminē cogit, sed suadet, vt recte facia
 mus, & quicūq; ipsi assentiuntur, & alij, & tra
 hit. Propterea cū videret in mūdum, alij eū ve
 cēperunt, alij eū neglexerunt. Nullō seruoqum
 Deus vult inuitū, nullū eō actū sed eō tantū, q
 sponte sua iūsum optant, ipsūm amplectūtur,
 & gratiā se dei & virtutis habere intelligūt. Ho
 iples em (vt pōtē quibus necessārio, seruorū
 optā & seruitio opus sit) improbos & disto
 rōtū audientes seruos, p fessioneis iurē cōuertēt.
 Deus aut, cū libij p lū faciat, & nullū indigeat,
 nō strē dūtaxat, salutis gratiā, oia opeiat, nos
 que ipsos nostrū arbitrij, & iuris esse liberē per
 roitit. Quod sano ientes ad seruendū traheret,
 nō seruis eis debēret. Ac si nullū p fessit itentē ser
 uitūm. Hęc Chryso. Vnde illud, cōcilij Arau
 sicantiano, quod dicitur vtiā peccato purgētur,
 vob̄ntatē nrā nō dēspiciat, nō itā audien
 dum est, q; nō opeantur ad iūsum nostrū, sed
 q; nō ipsūm nōs, sed ipse nos praduēit. Sit et
 icūm in dō q; dicit Aug. lib. 1. cōtra duas epif.
 Pelag. 1. q; ad orgūm, qd fieri potest ex ver
 bo euāgelij. Nō nō pot venire, nisi pater trā
 scētur vbi cū scruat, duxerit, videtur Christus
 in iūgere, homines molētes, atq; adeo nō assen
 tiens trahi. Nā trahitur quis nōlēs, dicitur au
 tē volens. Rōdet in quā, dicitū esse, traxerit, nō
 quia alique deustrabat vj iūto nemo, inquit, ve
 nit nisi volens sed ne ex verbo, duxerit, occa
 sio daretur suspicandi, q; nos prius volumus,
 dicitū esse traxerit. Nō q; nōlētē cogat, qā im
 pūssibile est, inquit, vt quis nolens credat, sed
 quia ex nolente facit valentē. Vnde, vt lib. 1.
 cap. 17. adnotauimus, falsissimē & turpissimē
 Luther. art. 3. citat August. in eodē lib. q; nolē
 tes Deus, & relūctantes cōuertat. Est ergo ne
 cessaria assensio, cooperatio, atq; adeo disposi
 tio nostrā ad nrām iustificatiōē. Quā ob cau
 sam Apost. ad Philip. Cū metu, inquit, & tre
 more vestrā salutē operamini. Deus est enim,
 qui operatur in vobis, velle, & perficere p bo
 na voluntate. Quasi dixisset, Quāuis deus sit qui
 voluntatē vestrā mouet, vos autē nihilominus
 debetis cum tremore per liberum arbitrium

cōoperari. Id quod sapienter Aug. c. 9. adnotat
 tantū de gra. & libe. arbi. Quod si motus vō
 luntatis nostræ ad poenitentia, vt in primo ar
 gamētō in ostērabamus, necessaria est prepara
 tio gratiæ inde fit cōsequēs, vt quæ nos eūctā
 in hunc saluberrimū affectū cōmouent, pre
 paratio etiā sint nōnulla, licet nō ita proxima
 & necessaria. Vti temporēs inferni & iudicij dei
 quā nō metus ignominie apud homines, &
 aliarū pōnarū, quæ lege decetæ sūt delictō
 ribus & criminolis. Huius testimonia vulgatio
 ra sūt in vtrāq; pagina sacra, q; vt sit opus tā
 ta hinc nos proximate molestos esse. Est em vē
 teris testamenti hist orijs q; plurimis memoriē
 proditū, vt deus hostiū pauoribus, cōminatio
 nibus, alijsq; flagellis durū illam & volubilē
 populū tæpe cōhibuisset, & in vjā reuocasset.
 Vnde Dauid, cū occideret, inquit, eos, tunc
 querebant eū, & reuertebantur: seu vt alia ha
 belectio, reuertebatur. Et iterum. Clamarūt
 ad dñm cū in tribularentur. Atqui ipse idem
 artifex consciendæ medicinalis poenitentia,
 Circūdederunt me, inquit, dolores mortis, &
 torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Do
 lores inferni circūdederūt me: præoccupauē
 runt me laquei mortis in tribulatione mea in
 uocauī dñm: Sed superuacaneū est ista mendi
 care, cū euāgelij sit apertū. Sanē cuius præ
 dicatio à poenitentia, atq; ab incussione metus
 gehēnæ coepit. Ita enim Ioan. Genimina vipe
 rarum quis demonstrauit vobis fugere à ven
 turā ira? Et Christus ipse redemptor noster ti
 mere nos eum iubet, qui potest corpus & ani
 mam mittere in gehēnā, atq; adeo perhorre
 da signa extrēmi illius diei. Vulgaria sūt hec.
 At expēdamus: quomodo nostri Protestatēs
 deludere hæc vniuersa molitūtur. Fatentur qui
 dem in confessione Augustana, & vbiq; præ
 dicationē euāgelicā redarguere peccata, vt per
 terrefacta corda ad fidē cōfugiant. Sed addit
 Melanctho in sua apologia, q; anteq; vincamus
 terrores illos per fidē, peccata, ipsi etiam sūt.
 Et Bucē. in eō libro, quo cōpositor prodijt cō
 trouersiarum, ait, q; quæcūq; opera præpara
 tionis, etiam contritio ipsa, antequam ad sit fides
 (& intelligit, antequam ad sit gratia) pec
 cata sūt. In eadem semper salebra cūm suis
 cōplicibus hærens, quod qui in peccato est, at
 que adeo filius iræ dei, nihil efficere potest, ni
 si quod ira etiam dignū sit dei. Sed huc iustos
 conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quos
 nobis peccata nostra minantur, in hoc Chri
 stus nobis intulit, vt per illos reuocemur in
 fidem suam & gratiam, quo modo peccata
 sūt, etiā antequam perueniatur ad gratiam?

Quæstio mel
 rōs pōnar
 dū dēns nōs
 in poenitē
 tiā vitio ca
 ret. vide lib.
 1. cap. 22. &
 nos disposit
 quodamō.
 q. 2. q. 1.
 Pfl. 77:
 Pfl. 17.
 Ioan. 3.
 Math. 10.
 Impugnatio
 Lutheranorū.
 Melanctho.
 Bucerus.
 Lutherans
 qui est in
 peccato ni
 hil boni po
 test agere.
 Ratio notā
 da.
 Nun.

Nunquid deus nesciuit nos ab iniquitatibus nostris alio cōpendio dimouere q̄ in noua nos cōijciēdo crimina? Esto nō statim cōsequatur effectū suum, ideo nō peccata cēfenda? Si homo crudi pectoris verba dei audiēs in cōcione nondū emolliri satis pōt, idcirco verbū dei audisse peccatū est illi? Nunq̄ ne cōsiderastis, q̄ si terrores illi peccata sunt, peccatū etiā erit illos hominibus incutere? Atq; adeo (ne in Christum illos etiā incutientem tantā proferamus blasphemā) saltem Ioā. dum progeniē vipera rū à v̄tura ira perterrefacit: & Petrus & Paulus & apostoli reliqui dū peccatoribus p̄niam prae dicabant, culpa se ipsi & crimine implicabant, plebem cōmouentes ad malū? Merito sanē cēfenda noua est theologia hęc, quæ vos hęc cōmenta docuit. Quā nulla, si dialecticā nostis, collectio est, vt sit homo si filius iræ, quæcūq; opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco satis vos, credo, depulimus ca. 19. prioris libri: & iterato de eadem re vobis r̄debimus lib. 3. capi. 4. In cassum profectō positæ essent poenæ, siue æternæ à deo, siue ab hominibus tēporariæ: iuuenum admonitiones & consilia, ac deniq; remedia oīa ad cohibendū iniquos: quin imo pernicioſa essent talia instituta, si metus eorū peccata essent anteq̄ homines peruenirēt ad gratiā. Reuera clemētissimus atq; in nos benignissimus deus, vt crebrō est apud Chrysost. & cæteros Patres, nō in id potissimū supplicia inferni esse voluit, vt perditos homines cruciaret (tæcti & hęc iustitia sua est) sed certe vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer p̄mariet. Quinimō & ciuiles poenæ simili intētiōe decretæ sunt. At ex illo filio prodigo euāgelij, manifestū sumitur aduersus istos argumentū, sanē qui postq̄ dilapidauerat paterna bona, egestate cōpulsus: & pedore, & pudore, q̄ porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi fortē defendere velint, quod confusio illa & horror, quē concepit, & mendicitatis afflictio, antequam eum pater in gratiā reciperet, peccata essent omnia. Igitur licet metus gehēnæ, & alij id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, non sint, absente gratia, absolute virtutes: nō tamē protinus fit, vt sint peccata, sed sunt vtilia bona. Id quod in exēplo Aug. tracta. 9. super epistolā Ioan. de seta introducēte linum, cōspiciū est. Seta enim fragilior est ac debilior, q̄ vt possit coriū consuere, nō tamē cōsequitur, vt si nō habeat robur & firmitatem lini: propterea sit mala: nā vtilis est inducēdo lino, quod illa exclusa coriū cōtinet. Ita omnino quāuis timor qui praeit charitatē, non satis nos deo cōglutinet & compaginet: vtilis t̄n

est illi inducēde, quæ foras misso timore, id prestat. Quā obrem tanquā initiū sapientiæ, bonus est timor dñi. Præterea mirabile est, q̄ lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiā qui sunt in peccato, nō sit peccatū: & tamē deplorare miseria, in quas nostra nos flagitia intulerunt, peccato nobis & hypocritis imputet. Porro dolores parturientis vtcūq; ipsam deseruient, nō æstimatur mali, qm̄ viam edendo foetui aperiant. Vnde de Esa. scdm̄ Hebraicā veritatem. Sicut quæ cōcepit, cū appropinquauerit ad partū, dolēs clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua dñe. Cōcepimus, & quasi parturiuimus: & peperimus spiritū. Vbi Hierony. Sicut ad partū, inquit, mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare: sic nos angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ cōcepimus, & parturiuimus & peperimus, nō carnis liberos, sed spiritus. Neq; alio olim deo nutu Niniuitis terribile illud iudicium per prophetam denunciauit, nisi vt terrore illos diserneret ad gratiā. Quare blasphemā esset dicere terrorem illis fuisse peccatū. Quin vt. c. i. 8. lib. 1. dicebamus, vt Nabuchodonosor, ita & Pharaonem eisdem plagis mollire curabat, nisi quæ alter audiuit, & didicit, alter verò vidit, & renuit. Plena sunt oīa huiusmodi vulgatissimis testimonijs præparationis nr̄æ. Et quæ proximè superioribus octo capitulis latissime excogitauimus, cūcta in hūc locū conferri possunt. De quo proinde satis. Inferius nanq; tractandum nōstis restat, qualis sit hęc præparatio, quotq; sint actus ex quibus constet.

Quo obiectiones aduersariorum repelluntur. Cap. II.

CAUSÆ quibus cōcitantur isti, vt aduersus hanc nostram animi dispositionē & præparationē tanta acerbitate pronūciant, hęc ferme sunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cimbālū tinniens. Si habuero prophetiā, & cætera quæ sequunt, citra charitatē, nihil sum. Ecce inquit Luth. art. 6. Quicquid fit extra charitatē, non fit ex toto corde, & ideo hypocritis est: iuxta illud, Populus iste labijs me honorat, cor autē eorū longē est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos Christus hypocritas: hypocritis autem peccatum est: ergo quicquid operis fit extra charitatem, est peccatū: adeoq; nulla esse potest dispositio ad gratiā. At nulla est cōsequentiæ probabilitas, si quæ sit extra charitatem, nihil est in cōspectu Dei, quod sit protinus

Esa. 26.

Hierony.

Iona. 3.

Lutherano-
rum primū
argum.
1. Cor. 13.Matth. 5.
Quid sit hy-
pocritis Lu-
thero.Nulla est il-
latio Luth-
ri.Dissoluitur
argu. Luth-
erorum.Misericor-
dia Dei in cō-
stitutiōe in-
ferni.Exemplū de
filio prodigo.
Luc. 15.

August.

peccatum. Quicquid enim officij à gradu illo diuinae gratiae deficit, nullius estimatur vel pōderis vel pretij apud deū: nō tamē cōtinuō sequitur, vt sit peccatū. Quinimō longe diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea em̄ constituit exemplum in rebus q̄ genere suo sunt bonae: vt doceat, quod quāuis prophetia extra charitatem vere sit, prophetia, siuti fuit in Caipha illo nequā Pōtifice, & fides etiā mortua rationem suam habeat & substantiam fidei: nihil tñ sunt in iudicio & estimatiōe dei ad vitā aeternam. At nihilominus suo esse possunt gñe, id est, moraliter bona. Schola autē Lutherana, vt eodem loco docet magister suus, impietate reputat, opus esse vllum naturale moraliter bonū, ita mediū inter amorē & odium dei, vt à neutro procedat. Atq; adeo negat fidē extra charitatem, fidē esse. Id qđ vsquequaq; pertendunt defendere. Vnde vtq; colligunt, quodcunque peccatoris opus, quoniā ex amore non fit, ex odio procedere: ideoq; peccatū esse. Sed quomodo huius possint hominib⁹ sanē mētis fidē facere, nō video. Quibus in quā persuadeāt, vt qui alicuius flagitij reus est: verbi grā, q̄ amorē turpē ex animo languenti, vel odium inimici eximere nō potest, quicquid is faciat gñe suo bonū: id est, si hospitalis sit erga pauperes, si beneuolus in cūctis, si oret, si fidē corde & ore confiteatur, si deniq; in aduocet, aut bibat: haec omnia in odiū dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad deum toto peccatore reuerti, elemosynas distribuit in pauperes, media macerat carnē, assiduis precationibus insistit apud deū: vt virulenta illa animi aegritudine liberetur? Nunquid haec etiā oīa, quia ex vero amore dei nō fiunt, consequitur, vt ex odio procedant? Profectō non est adeo diffidendū nobis de natura humana, vt quēpiam liberū animū talis subeat cogitatio. Neq; illud Luthere, quod arbitraris, hypocrisis est: si diffinitionem Christi magistri nostri meditatus perpendas. Hypocritas enim eos appellat redēptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quā in affectu gerant. Qui autē officia haec, quāuis propter admixtā culpam non faciat ex toto corde: facit tamen propter honestū, vel fortē, vt adiecimus, intentione inclinandi ad se deum, cuius ope sanetur: is, inquam, non aliud exhibet foris, quā gestat in corde: quocirca neq; est hypocrita. Quod nisi, omnis rationalis ac naturalis philosophia explosa vobis esset, cerneatis, nō omnia quae fiunt ab homine prauo, proficisci à prauitate. Habet em̄ homo, quē modō depingimus, affectum amicā, à quo sordidus, & im-

puudicus, vel odium inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctā aliam voluntatem faciendi quod honestū est, vel desiderium etiā resipiscendi, pugnas cum priori affectu, vnde opera illa, vt cunq; bona, dimanant. At qui hoc interpretamēto elucescit sensus Aug. 2. episto August. la ad Sixtū: cuius inde verba nobis opponūt, nihil tñ nobis obstātia. Ait enim percipiendae primae gratiae nulla in impio praecedere merita. Quoniā meritis, inquit, impij nō gratia, sed poena debetur. Quibus profectō verbis nullatenus condemnantur singula opera impij: sed hoc tantum decernitur, qđ nulla sunt in illo merita nisi supplicij. Etenim opera moraliter bona, neque vitae aeternae, neque supplicij merita sunt. Quare sensus Augustini is prorsus est, qđ nulla habeat merita gratiae: sed propter vnum quod habeat peccatū mortale, dignus sit aeterno supplicio. ¶ Mox adferunt pro se isti illud Pauli, Lex subintravit, vt abundaret delictum. Vnde nescio cuius arte dialectica, fingit Luther. omne opus antecedens gratiā, & quancūque detestationē peccatorū, facere magis peccatorē. Ait em̄, qđ q̄cūq; recogitatio peccatorū ante gratiā necessariō in generatodiū legis, propter cuius prohibitionē illa sunt peccata. Atq; ideo peccator maior odio habet legem, qđ peccatū cū ergo odiū legis peccatum sit, cōsequitur, vt talis memoria peccatorū magis faciat peccatorem. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, qđ solā admittit esse fidē) praecedat, perniciofa est peccatorū cogitatio. Vide qđ sit indignū argumentū, cui vlla reddatur respōsio. Imprimis lex nō fuit in hoc posita: hoc est, in tēta, vt hoīes ad peccatū induceret, aliās nō esset lex sancta & mādātū sanctū, vt ait Paulus: sed certē quātū ad moralia praecpta, vt hoīes bonos faceret (qđ est munus propriū legis) & quantū ad caeremonialia, vt vcturū prænūcia ret Christi. At (vt vulgatissima habet glossa) ex eo qđ phibeat, nō tñ extinguebat concupiscētiā, occasio erat, nō vniuersis, sed sensualibus hoībus peccādi, tū multiplicādo mādātā, tū qđ appetit⁹ hoīs vchemēt⁹ nitit⁹ i vetita. Vñ id solū elicit, qđ q̄cūq; opa fiūt cōtra legē, peccata sūt. Et p̄terea, qđ odiū ipm legis cuiuscūq; siue scriptae, siue naturalis, p̄pterea qđ cupiditates nras cōpescat, impietas quoq; sit. At verò nō q̄cūq; execrat peccata, qđ admittit p̄ter dispēdiū, & dāna q̄ inde passus est, odio habet legē. Quāobrē nō solū vbi nō p̄cedit fides viua p̄cedit aut mortua, verū vbi nulla p̄cedit infusa fides, sed sola naturalis notitia qđ deus est, & remunerator est, metus supplicij, odijq; subinde ac detestatio peccatorū, adeo nihil adferūt ma-

li, vt

Ioan. 11.

Lutherani negant opera moraliter bona. Vt de capit. 13. huius libri. Lutherani negant fidē extra charitatem vide. c. 5. huius lib. Impregnatio Lutherana.

Hypocritas lib. 3. cap. 2. fo. 196. a.

August.

2. Argumēta Lutherana. Roma. 5.

Responso.

Roma. 9.

Lex quomodo fuit occasio peccandi.

Tertium ar
gumentum.

Ioan. 15.

Matth. 13.

li, vt plurimū etiā vtilitatis cōferant ad salutē. ¶ Tertiu tñ locū nemo sit qui nō miretur, quo usq; violenter distorqueat, vt in suā sententiā pertrahāt. Locus autē ille est de exciso palmitē qua pulcherrima similitudine vsus est seruator noster, Si q̄s in me nō manserit mittet foras sicut palmes, & arefcet: & colligēt eū, & in ignē mittēt, & ardebit. Cōmentat eū Luche. ar. 36. duo priora p̄tinere ad libe. arbi. in hac vita: scilicet mitti foras, & arefcere: reliqua verō tria, nēpe colligi, mitti in ignē, & ardere, ad futurū seculū. Vn quicūq; inq̄, à grā hic Dei p̄ peccatū decidit, tradit sathanę: qui nō p̄mittat eū cōnari ad bonū: sed cogat arefcere, & semp̄ peiorē fieri. Attñ locus hic primū totus attinet ad extremū iudiciū. Ibi eū vt expressit Christus exēplo sagenę missę in mare, exhibūt angeli, & separabunt malos de medio iustorū (qd̄ est foras mitti) arefcētes p̄ timore & expectatione horrēdi iudicij, qd̄ illos manet: atq; adeo quasi in fasciculos incēdio aptos colligēt, mittētq; in ignē æternū. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora mēbra ad vitā spectare p̄sente: absit vt quicūq; grā Dei excidit, eousq; mittat foras in potestate sathanę, vt nulla fiat sibi reliquā libertas redeundi in gratiā Christi, qui paratissimus est manū cuiusq; porrigere. Nam tunc nunquā peccatores, vt ad se reuertant vocaret: qd̄ in alsidue & instātissimē p̄ totū Euāgelij p̄seuerat facere. Illos verō qui nunquā de reditu cogitat, sed ostiū cordis misericordię diuinę vectibus suarū cupiditatū obserant, planē concedimus, vt quos fons ille aquę vitę salientis in vitā æternā nō alluit, in dies magis ac magis arefcere. Reliqua Lutheranorū argumēta huius farinae sunt. Haud tñ me p̄terit, meliusculē iā loqui Lutheranos de dispositiōe ad gratiā in libello imperatorio Ratissponēsi: hęc nō prorsus rē planē cōfiteantur: de quorū sententiā explicatior sermo cap. 1. 2. futurus est.

De auxilio speciali Dei. Cap. 3.

Ac eū Lutheranis p̄habita disputatiōe, discutiendū secundo loco sequit, utrū dispositiō hęc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxiliū grę. Vbi operepretiū est de gratia, quot sint huius nominis significatus p̄notare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsa apertē sonat) à suā causā nomē hoc mutuatur, vt initio superioris libri dicebamus. Est eū donū, qd̄ nō debetur suscipiēti, sed gratuita voluntate donat. Aliās, vt ait Apostolus, si ex operibus, iā nō est grā. Attamē dū sub aliquo

generali noīe species quæpiā aut suppositū aliā quam p̄ alijs habet peculiare qualitatē, vnde possit p̄pria nomēclaturā fortiri, nomē ipsum generale fit aliorū quali speciale. Vnaque libet diuinarū personarū est spiritus sanctus: verū quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nūcupantur, nomē, spiritus sanctus, tribuitur tertię p̄sonę. Pari modo, oīs cuiusq; generis gratia sic appellat, q̄a gratis data: sed q̄a vna est specialis gratia, qua nos sibi Deus formaliter facit gratos: secundum illud, Iustificati gratis per gratiā ipsius, hæc ab effectu propriē denominat grā gratū faciens: reliquis retinentibus genericū nomē, vt dicatur gratiæ gratis datæ. At verō gratiæ gratis datæ, quæ è regione disparantur à gratum faciente, sunt dona illa, quæ cōferūt nō in bonū ipsius suscipientis, sed in cōmunem vtilitatē: quæ idcirco donari nihil vetat prauis hominib; vt dona prophetię, linguarū & sanitarum, & cætera quæ refert Paul. ad Corint. Cuius diuersa ratio est gratiæ gratū facientis: vt quæ in bonum propriē ipsius possidentis tribuitur. Cōcurfus autē & subuentus Dei p̄uenientis cōuertentisq; ad se nos, etli inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamē peculiare nomen auxili; specialis seu gratuiti. sanē quo nos super-naturam euahit. Vt discernatur à generali influxu, quo res mouet, fouetq; naturales. ¶ Mox considerandū secundo est, quod dispositiō ad gratiā duplex esse potest: alia, si lubet, impropria, & remotissima, neque sufficiens, neq; omnino necessaria: vt pote, quodcunq; opus moralitè bonum, quod fit ex puris naturalibus cum auxilio generali Dei propter honestum aut propter rationes aliquas, & necessitudines humanas, quæ bonæ sunt genere suo. Quæ tñ officia nō possunt, quaten⁹ opera sunt qualis qualis virtutis, nō aliquo modo viā de se sternere ad charitatem. Et p̄sertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat intentione infestendi Deū, qui durū sibi cor emolliat ad penitentiam. Quē nimirum finem, sicuti & honestos alios, potest sibi naturalitè p̄stituerē. Hęc autem naturalia opera non sunt illa, quę quali propriam dispositionē statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositiō p̄pria, & ad iustificationem necessaria. Et de hac est quæstio, utrū taliter se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, vt certō semper & infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, quid sibi habent persuasum. Scot. 2. sent. dist. 28. (vt paulo ante dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturalitè circa diuina p̄ce-

Rom. 3.

Grā gratis data.

Sicut de Catha prophete rāte de Chrt sti redēptione & morte legimus. Io.

1. Cor. 1. te. Auxilium speciale. Auxilium generale.

Duplex dispositiō ad gratiam.

Quomodo opa moralitè bona alio quo modo p̄tinere possunt ad gratiæ dispositiōnem.

Sensus quæstionis.

Scot.

Gratiæ diuino.

Rom. 11. A.

pta, hæc profert verba de præcepto dilectionis Dei sup oia. Quâdocunq; volûtas actû huius præcepti exequitur, licet informis, disponit, se de cõgruo ad gratiã gratificatẽ, cui oblatẽ vel resistet, & peccabit: vel cõsentiet, & iustificabitur. Vbi tria videt affirmare. Primũ, q̄ dispositio sufficiens ad gratiã potest esse dilectio Dei sup oia, quod inferius in litẽ repetendũ nobis est: alterum q̄ dispositio potest fieri ex puris naturalibus: cuius hic examẽ facturi sumus: & tertium q̄ talis dispositio est meritoria de cõgruo: de quo capite sequẽti differet. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Potest, inq̄t, homo ex naturalibus cũ cõmuni influentiã habere attritionẽ, quẽ sit dispositio & meritũ de cõgruo ad deletionẽ peccati mortalis. Atqui de secũdo saltem & tertio pũcto, videlicet, quod sit aliqua dispositio gratiã ex naturalib; & illa sit meritũ de cõgruo, cõplures illi adhã ferunt. Nã ferme nominales præter Greg. Ariminensẽ. Sequitur præterea ipsum Adrianus quolibeto. 7. q. 4. & Dur. eadẽ d. q. 5. Nihilõ fecius respõsio huius quæstionis est negatiua. Nempe quod nemo facultate humana potest sufficiẽter se ad gratiã disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quam infallibiliter & certa lege subsequat grã. Et ne, quæ diuersæ sunt quæstiones, in vnã cõglutinemus: nihil modò aio de merito cõgrui, sed id etiã affirmamus, quod quãuis dispositio illa nõ vocaretur meritũ de cõgruo, nõ est tñ admittendũ, q̄ se homo possit ad gratiã disponere tali dispositione. Neq; profectò negatio hæc (nisi meus me fallit scrupulus) cõsenda tantum est, vel S. Tho. vel theologorũ cuiuspiam opinio: sed conclusio quẽ ita colligit ex sacris locis, vt egrẽ possit à viro orthodoxo refutari. Neq; S. Tho. hæc tenet cõclusionẽ, solũ tanq̄ opinionem, sed reuera tanq̄ fidem Christi: vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater q̄ mihi sit me, traxerit eũ. Exordiamur ergo inde ex verbis eius. 1. 2. q. 109. ar. 6. Duplex, inquit, est præparatio voluntatis ad bonũ. Vnã quidem ad bene operandũ, & Deo fruendũ. Quæ fieri nequit sine habituali grã gratum faciẽte, quæ principũ est operis meritorij. Porrò cõclusio hæc prima cõmunitis est cõsensus theologorũ aduersus Pelagiũ. At talia est præparatio ad cõsequendã & suscipiendã gratiã ipsam habitua lem: quæ quidẽ præparatio nõ fit per aliũ præcedentẽ habitũ. Nam aliã ante hunc secundũ requireretur alius prior: & sic esset in infinitũ abilitio. Et neq; de hac secũda vlla est theologorum discordia. Sed oportet, inquit, præsupponi aliquod auxiliũ gratuitum Dei interiũ animam mouẽtis, siue inspirãtis bonũ propositũ.

scõp

Nominales.

Adrianus. Durand.

Conclusio. Nemo potest se omnino ad gratiam disponere naturalibus viribus.

S. Thom. Ioan. 6. Et q. 113. artic. 1.

obonon. itum. it. obom. cup. loq. ar. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Et de hac tertia disidẽt (vt dictũ est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quã dã naturalis. Cũ eĩn, inquit, omne agẽs agat, ppter suũ p̄priũ finẽ, qualis est ordo finiu, talis est & agentiu: quippe, vt quãto agẽs superius est, tantò suas referat actiones in finẽ superiorẽ. Vti in exercitu primũ agens est dux, seu princeps: cuius p̄inde finis p̄prius est ille, qui est supremus: scilicet, vincere: tribunus autẽ qui agit sub duce, nõ habet, p̄ proprio fine, & scopo, nisi peculiarẽ legionẽ gubernare ex imperio sup̄remi ducis: & ideo ad primũ ducem spectat, oẽs partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriã confert. Cũ ergo Deus sit prima causa infundendẽ gratiã, p̄ quã cõuertimur in vltimũ finẽ, ad ipsum spectat disponere, & preparare nobis animos eidem ipsi dono suscipiẽdo. Duran. verò & reliqui dicũt hanc rationẽ non cõcludere, adferentes cõtrã aliud exẽplum naturale. Deus enim est, qui infundit animã in generatione hominis, & tñ materia disponitur ab inferiore agẽte: puta per causas naturales. Et pari inquit modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quò minus se homo ipse naturali virtute disponat & accõmodet ad eandẽ gratiã. At verò primũ si similitudo hæc nihil deterit, imò potius corroborat rationem S. Tho. Quoniã virtus seminis disponentis materiã ad infusionẽ animã rationalis, virtus est quoq; animã rationalis, puta hominis generãtis: & ideo causa disponẽs proportionẽ habet cũ forma, ad quam fit dispositio. Sed præterea quicquid sit de ratione naturali: hoc est vnde isti falluntur, q̄ putãt S. Th. illa sola ratione naturali cõniti, cũ tñ res longẽ aliter sit: supponit enim veritatem illam tanq̄ euangelicã, quã omni porrò naturali ratione firmior est. Adducit autẽ rationẽ duntaxat explicationis causa. Vnde cũ. 2. sen. d. 27. & 28. opinionẽ cõmunẽ insequutus, affirmasset, tũ q̄ homo ex naturalib; possit se disponere ad gratiam, tum quod dispositio illa esset meritũ de congruo: postmodũ in summa, eloquia sacra & Patrum, cũ primis August. sententias meditatiũ explorans, vtrunq; retractauit. ¶ Prima ergo ratio cõclusionis est: Disponere se hominẽ & parare ad gratiã, nihil aliud est, quã animũ ab iniquitate dimouere, conuertẽq; ad Deum, à quo gratiã recipiat: veluti si qui faciẽ à sole habebat auersam, ipsum respiciat, vt lumine pfundat: cõuersio autẽ Deo prũuenienti tribuit in sacra scriptura: iuxta illud, Deus virtutũ cõuerte nos. Et, Cõuerte me dñe, & cõuertar, Et, Cõuerte nos dñe ad te, & conuertemur. Quod si ordine conuerso legamus etiam

Duran. impugnat Thom. mæ rõnem.

Impugnatio opinionis Durand.

S. Thom. re tractat sententiã cõm

Prima ratio cõclusionis.

Psal. 79. Iere. 31. Thren. 5.

etiam

Iohel. 2.
Zacha. 10

Tractio
Ioan. 6.

Modus
in munus
in motu
in voluntate

Secundario

1. Cor. 1.

Ioan. 15.

Concil. Mil.
Iul.

August.

Tertia ratio
Rom. 9.

Confirmatio
Dispositio
effectus prae
destinationis.
Tho. 1. p. q.
23. art. 5.
August.

etiā, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me & conuertar ad vos illic solū significatur per nos stare, quod minus à Deo iugiter pulsante ad ostiam, conuertamur, vt lib. superior cap. 6. & 8. sūmū patefecimus. Eadem præterea præparatio, quia sic spiritualiter, in statū corporalis motus, dicitur tractio, & tñ. definitio (Inquit Christus) potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Neque verò ista tractio est, quā se cuti quidā ex cogitat: vt potest hæc & similia testimoniare feratur ad infusione gratiæ. Quia, in d. hoc me cōtra potissimum mouet, quod infusio gratiæ nō est tractio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tñ infusente gratiā, nō proprie Deus esset qui nos traheret, aut conuerteret; sed nos ipsi virtute nostra conuerteremur ad ipsum, suscepturi gratiā. Sicuti dū ego faciē versus solē voluo, nō me ipse verto, sed illuminat. Deo autē nō solū attribuit illuminatio, quæ est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & conuersio: iuxta illud Aug. de gra. & lib. arb. ca. 5. Nisi donū Dei esset, etiā ipsa ad Deū nō tra conuersio, nō dicitur. Dñe Deus virtutū conuertere nos. ¶ Secundo. Dispositio sufficientis, quā certō, & infallibiliter sequitur gratiā, est inchoatio, quæ ad iustificacionis. Paulus autē etiā inchoationē ipsam denegat ad iusticiā nobis: vt ait, quod non sumus sufficientes à nobis, vel quicquā cogitare, quasi ex nobis. Et nomine cogitationis designat primā dispositionem & initium motus, qui sit recta via ad gratiā. Quasi exponēs verbum Christi, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim Christus illic de fructu, quem facerimus in Christo, ceu palmites in vite: cuius prima etiā inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagiū (vt patet in Concilio Mileuitanō, & in Palestino, vt refert ad Paulinū Aug.) nō solum definitū est, gratiā nullis meritis nostris dari, verū neque vllum esse in nobis initium, sed Deū esse inceptorē: de quo se ipse etiā Aug. lib. 1. retract. ca. 23. correxit: qui aliquādo fuerat in illo errore, quod saltem initium iustitiæ nostræ apud Deū esset ex nobis. ¶ Tertio id maxime conuincitur ex Paulo, vbi dū iustificamur, vt lutū nos æstimat cōparationē ad Deū. Lutū autem nō solum efformatur à figulo, sed ab eodē molle fit, apparatusq; & coaptatur. Adde (vnde hoc maxime confirmatur) quod dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autē prædestinationis, sanè quæ nullā in nobis habuit causam, oēs præueniunt à Deo, tñ quæ effectus supranaturales. Accedit huc tandē expressa sententiā Aug. vbi cūq; cū Pelagianis

conflictatorum Potissimum lib. 2. Hypog. vbi de vulneribus, & infirmitate lib. arbitriā expressē dicit, quod nec valet incipere, nec perficere sufficienter, nisi præueniatur ab eadē, id est, Christi gratia sanè: subiciens testimonium illud, Dabo in vobis cor nouū & spiritū nouū. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi voluntates hominum lapsas, per Christum reparari & præparari. Et cōcludit, quod à Deo præparatur voluntas secundum illud Psal. Cor mundū crea in me Deus: & spiritū rectū ignoua in viscerib; meis. Hactenus Aug. subiungens ex ep̄lū Petri, quæ nisi dñs respexisset, nunquā posthūc motus flexisset amare. Quod & lib. 9. super Lucā adnotauit Ambro. Quam obrem vbi ait, Sapiēs Hominis est animā præparare, continentē sub iungit, Et dñi gubernare linguā. Et vbi ait, Cor hominis disponit viā suā; proutinus subdit, Sed dñi est dirigere gressus eius. Nempe vt palam nos erudiat, quod præparatio ad gratiā opus Dei sit, vñ & nostrum: Dei scilicet speciali fauore præuenientis, nostrū autem cōsentientū & cōoperantium. Vnde ipse idem Aug. qui sapienter hæc oīa prospexit lib. 2. cōtra duas epistolā Pelagij cap. 8. Quoniā dicebat, nequam ille, saltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum verbum acerbissime retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratiā cōceptum esset meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiæ adiutorium. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli, Ipse qui incēpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi. Et, Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare ablit (inquit) vt legēs in Prouerbij, Hominis est præparare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nā ideo subditur, quod dñi est gubernare linguā, quasi ipse incipiat. Et tādē colligit, Quis potest bona cogitare ab boni cor præparare? Ablit vt sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholice defensores. Hęc Aug. Quibus nescio quid potuit, efficacius pronunciarī ad euincendā & refutandā dispositionē gratiæ sufficientē, absq; præueniente auxilio Dei. Est ergo cōclusio huius capituli, quod præparatio & dispositio sufficientes ad gratiā est opus & Dei, & nostrum. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem cōsentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait, Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsando nihilominus liberū arbitriū, ait, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quod bene adnotauit Augustinus in de gra. & lib. arbit. cap. 14. Quod sit, vt ipse sit prima causa nostrarum dispositionum, nos autem

Ezech. 36.
Ier. 31. 33.

Psal. 50.

Luc. 12.

Ambr.
Prouer. 16.

Præparatio
ad gratiam
opus Dei &
nostrum. A

Ioan. 15.
Philip. 2.

Conclusio
Ezech. 36.

Psal. 94.
August.

autem tota nostræ indurationis iuxta illud, **Osca. 13.** Perditio, tua Israel: tantummodo in me auxili-
 um tuum. Auxiliū dixit, vt cooperationē de-
 signaret liberi arbitrii. Ipse enim tantum indu-
 rat permittēdo, vt lib. 1. ca. 8. dicebamus. Hæc
Syno. Trid. est cōfessio. S. Syn. presentis Trid. Quæ statim
 en. 5. declarat iustificatiōis exordiū in adultis
 à Deo per Christū Iesum præueniente gratia
 sumendū esse, per quā excitantē & adiuvantē
 gratiā ad cōuertendū se hoīes, ad suamq; ipso-
 rum iustificatiōē eidē gratiæ liberē assentiēti-
 do; & cooperādo disponatur. In qua confessio
 ne adnotandū est, qd nullæ proprie appellatur
 dispositiōes, nisi quæ à Deo præueniente &
 nobis assentiētib; fiant. Ait enim, qd sine gra-
 tia Dei mouero se homo ad iustitiā corā illo
 nō potest. Tamen si can. 7. cōserit non omnia
 opera ante iustificatiōē, quacunq; ratione fa-
 cta sint, esse peccata: quia etiā si fiant naturali-
 ter, sunt saltē moraliter bona: vt præcedenti li-
 bro dictū est. ¶ Ar. verō dispositiō hæc in no-
 bis diuina nō vno certē modo fit, sed duobus.
 Est enim (vt. 1. 2. q. 1. 2. ar. 2. author est S. Th.)
 alia imperfecta; alia verō perfecta. Imperfecta
 quidem, non qd omnis motio Dei nō sit perfe-
 cta, relata ad suum finem, sed qd Deus nos per
 ipsam nō proximē ad gratiā, sed ad alia præce-
 dentia bona appellit, per quæ gradatim, paula-
 timq; in tēpore ad ipsam perducatur. Quæ qui-
 dem dispositiō nec gratiæ quidē est meritoria,
 nec gloriæ. Alia verō est, quæ simul tēpore est
 cū gratia tantū natura præcedēs. Quæ admodū
 in igne alia sunt dispositiōes antecedentes ge-
 nerandā formā, alia verō simul tēpore coeū-
 ntes natura tñ præuix; Atq; hæc nimirū secun-
 da semper est necessaria: vt ex repētina cōuer-
 sione Pauli cōpertū sit: illa verō prior, nō item.
 Adde qd hæc necessaria preparatio licet non
 sit meritoria gratiæ, est tñ meritoria gloriæ,
 quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulo
 post explicatius. ¶ Duo hic deniq; supersunt
 nobis habenda verba, alterū ad Lutheranos, al-
 terū ad catholicos. Aduersarij isti nostri, vt iā
 antea fari cœpim⁹, in suo libello imperatorio
 Ratisponēsi, propius ad rē hanc videtur accede-
 re, quam à suo fuerant Patrono instituti. Aiūt
 enim perspicuū esse, qd adulti nō consequētur
 beneficiū recōciliatiōis, nisi præueniēte mo-
 tu spiritus sancti, quo eorum mens & volūtas
 moueatur ad detestatiōē peccati iuxta verbū
 illud Augustini, Impossibile est nouā vitā in-
 choare nisi prioris nos pœniteat. Et secūdum
 institutū Ioan. Baptistæ & Petri Apost. quin
 verō Christi prædicantiū pœnitentiā in re-
 missionem peccatorū. Quem art. Buceri in sua

cōcordantiā iustificatiōis eadē profus ratio-
 ne explicat, qua nos modō dicebamus: nimirū
 qd necesse sit, iustificatiōi in nobis præire sal-
 utarē peccatorū pœnitentiā: licet nō tēpore,
 saltē natura. Quæ quidē, inquit, excitari in no-
 bis, nisi p spiritū sanctū, nō potest. Sciscitatur
 ergo istos, si nullatenus grā iustificās cōsequit
 nisi præeūte affectū hoc nostri libe. arbi. quid
 amplius desiderat, vt plane cōstituantur dispo-
 sitionē requiri in nobis ad gratiā? Præsertim qd
 in re (vt oibus locis, vbi nos hac sua confessio
 ne opus fuerit, liquebit) idem est qd admittant
 dispositiōē, vel quod affirmant, necessarium
 esse illum motū in nobis. Nā si necessarius est,
 negare non possunt, quin aliquo modo inde
 pēdeat nra iustificatiō. De operibus autem tē-
 pore præcedentibus persistunt vniuersa quasi
 peccata dānare. Cōtra quos ex supra distinctio-
 ne facta permagnū sumit argumētū. Illa enim
 quæ nutū Dei, auxiliūq; eius sūt in peccatore,
 peccata nominare blasphemā est. ¶ Vt ergo
 ad eos catholicos reuertamur, qui autores sunt
 huius dispositiōis naturalis: potissimū argu-
 mentū eorū est hoc, Possumus ex naturalibus
 cognoscere peccatū esse offensam Dei, eiusq;
 voluntati cōtrariū: ergo possumus sub hac ra-
 tione illius pœnitere, illudq; ppter ipsum sicuti
 propter aliā quāuis causam, detestari, ita vt
 pœnitētia illa nostra, sit opus moraliter bonū.
 Opus autem tale, maximē huiusmodi detesta-
 tio, est dispositiō ad gratiā: ergo possumus nos
 disponere ad gratiā (vt aiunt) de cōgruo. Argu-
 mentū tñ hoc in forib⁹ statim defringit. Quo-
 niā cū gratia iustificatiōis non cōprehēdatur
 intra naturæ fines, sed donū sit supernaturalē,
 neq; personæ debitū neq; nature, quāuis ratio
 naturalis aliquid appareat cōcludere, ad quod
 nos nesciam⁹ respondere: nihilominus fide, quæ
 supra naturā est, docemur, qd illud donum ita
 solus Deus largiatur nobis, vt nihil à nobis nos
 præstare possim⁹, ex quo donū illud necessita-
 te vlla certitudine, aut infallibilitate cōsequat.
 Aliās necessariō subsequeretur, vt nos essemus
 aliquo modō illius causa: vt capite sequenti ad
 huc amplius patebit. Cum tñ Deus ita vbiq;
 sibi adscribat esse primā causam, vt nulla in no-
 bis præcedat: iuxta illud, Nō vos me elegistis,
 sed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & re-
 tribuet ei? Vnde patres aduersus Pelagiū nulla
 vtebātur ratione naturali, sed solis scripturis sa-
 cris præliabant, vt cōstituerēt, nullā in nobis in-
 choatiōē esse ad gratiā. Vñ respondendū est,
 qd quāuis cognoscere possim⁹, peccatū esse of-
 fensā Dei, atq; aded ex naturalib⁹ habere dete-
 stationē, qd sit remota pparatio, vt initio capitis

Duplex di-
 positio Dei.
 Auxilium in-
 eficax.
 Auxiliū ef-
 ficax.

Lutherani
 admittūt pœ-
 nitentiā præ-
 uia iustifica-
 tiōis in ad-
 ultis præue-
 niente auxi-
 lio Dei.
 Matth. 3. &
 4.

Art. 2.
 Bucerus.

Responso ad
 primum ar-
 gumentū ca-
 tholicorum.

Ioan. 15.
 Roma. 12.

di.

dicebamus, tamen taliter nos sufficienter disponere, vt certo & infallibiliter consequatur gratia, profectio non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi propter legē Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. Eodē modō respondetur ad aliud argumentum de illo, qui veniens ad vsum rationis, anteq̄ admitteret lethale aliquod peccatū vel per se, vel aliorū institutione, cognosceret vnū esse Deum, cui seruiendum est, quasi remuneratori bonorū & malorū: respondendū in quā est, quōd licet eiulmodi forsan cognitio, naturalis esse posset, motus tamen voluntatis in Deū, qui vltima esset & propria dispositio ad gratiam, nisi auxilio speciali non posset illi cōtingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocūq; statu porrō siue in puris naturalibus creato, siue in iustitia originali perdurante. Tertium idemq; vulgare argumentum est. Deus nihil nobis praecepit impossibile: praecepit autem vt in ipsum conuertamur. Conuertimini, inquit, ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio quae idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Itē quarto dictum commune est, & vniuersis receptissimum, quōd facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonū petentibus se. Et, Quicquid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Hominē autem facere quod est in se, est facere quod sua est facultas: ergo homo se sufficienter ad gratiā potest disponere. Argumenta sunt eodē loco S. Tho. ad quorū primum respondet, quōd quatenus cooperatio liberi nostri arbitrij necessaria est, praecepimur conuerti. Quod licet non possumus sine auxilio Dei, non tamen est nobis impossibile, quia promptissimū est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum verō respondet. Et est profectio meditanda respōsio, quia verissima, & quae intelligatur necessaria. Nimirum quōd facere hominē quod in se est, non intelligitur ante auxilium Dei, sed potius praeniente Deo. Tūc enim homo facit quod in se est, quando Deo inspiranti respondet eo operans, & tunc certissima lege consequitur gratiā. Postremum verō addiderim ego argumentum, forte maioris ponderis. Cum quis attritus accedit ad sacramētū, puta sine obice, sed tamen neque tamen adferens dispositio nem, quae sufficeret ad gratiā sine sacramento, tunc illa videtur dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiens ad gratiā, sed quae per peccatū compatetur secūm culpam: attamen si talis attritus suscipiat sacra-

mentum sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiā: potest ergo dispositio fieri ad gratiā ex naturalibus. De hoc in subsequētibz redibit sermo. Interim tamen respondemus, q̄ omnibus argumenti partibus cōcessis, nihil contra nos concluditur. Quoniam Deus operatur illic nō per dispositionem, sed per sacramentum, quo vitur tanq̄ instrumento ad infundendum gratiam homini, si non disposito, saltem neq; opponenti obicem.

Quomodo attrito cōferatur gratia cū nō sit dispositus.

De merito de congruo. Cap. 4.

Actenus id tantū contendebamus, q̄ ex viribus naturalibus nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiā, etiam si nullo cēferetur nomine meriti. Tam verō nunc & hoc pergitur pro ingenio nostro cōstituere, q̄ ante iustificationem, quae fit per gratiā gratum facientem; nihil humanis operibus insit meriti, siue cōdigni, siue congrui. Non modō inquam operibus moraliter bonis, quae naturaliter sūt, verū neq; illis quae diuina ope dispositio sunt, praeparatioq; ad gratiā: saltem qua ratione gratiā antecedunt. Cōsultō duo haec mēbra discreuerim. Nā postquam sub hoc aetatis tam malē audit hoc meritū congrui ex puris naturalibus: sunt qui iam nō asserant illud, nisi praeniente auxilio speciali. Quā opinionem volunt Scotus applicare. Cū tamen expressē ipse loco supra citato in 4. d. 14. q. 2. ait, q̄ ex puris naturalibus cū communi influxu potest esse attritio, quae sit meritū de congruo ad deletionem peccati mortalis. Et ad maiorē explicationem subdit, q̄ si est perfectē circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirēdā, quem Deus praefixit esse terminū illius attritionis. Quibus verbis notat, quōd de lege statuta est sufficiens. Et, vt nulla fiat reliqua hesitatio subiūxit, aliās difficile esset salutare quōd non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idq; expressē cōcedit, q̄ talis actus ex puris naturalibus est meritū de congruo ad iustificationē. Addit deniq; q̄ ipse idem actus immutatus per assistentiā postea gratiae sit cōtritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clariū dicere ad asserēdam meritū naturale de cōgruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quin imō nusquam de auxilio speciali meminit, quōd gratiam disponamur. Adeo pro constanti vbiq; habet, quōd naturaliter possumus dis-

Nullum est meritum de congruo.

Scotus cōcedit aperte ex puris naturalibus meritum de cōgruo ad iustificationē.

poni

Ad secundū argumentū.

De omni statu hominis.

Zacha. 1.

Matth. 7. Ioan. 15.

Ad tertium argumentū.

Postremum argumentū.

poni de congruo ad iustificationem: quam so-
lam dispositionem ipse docet. Atqui Adria.
Duran: & ferme Nominales, & ita illum senti-
re indubiè putat, & sentiunt ipsi. Quocirca hic
prior sensus priori loco examinandus à nobis
est dicturis mox de auxilio speciali. Et primū
omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt,
veritatem habent, quibus rationibus monstra-
tum est, nullam esse dispositionem gratiæ suf-
ficientem ex natura nostra, vehementius eui-
dentiusq; deincitur, nullum esse à natura me-
ritum congrui, quando quidem meritum ne-
scio quid energiæ præ se fert plus quàm dispo-
sitiō. Sed ut ex proprijs disputati instruat, inter
meritum condigni & congrui: ita auctores
huius opinionis distinguunt. Nēpe quod
meritum de condigno est illud, quod secum ad-
fert rationē debiti & iustitiæ: sicuti opus mer-
cenarij, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ id
circo verè sibi debetur. Meritum autem con-
grui est opus cui de iustitia non debetur mer-
ces, sed tantum ex congruitate quadam. Atq;
hac distinctione arbitrantur à Pelagiano con-
tagio sibi satis cautum esse. Neque verò ego
notam illam, veluti Lutherani, catholicis ho-
minibus inuro: imò credo sanam ortho-
doxamque illis infuisse mentem. Atque adeo ca-
lumniam existimo, dum à Lutheranis crimen
hoc illis obijcitur: quinimò propter illos, ca-
tholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet
conscientiam exerere, quo penitius meritum
hoc congrui considero, eò minus videre ipsum
videor congruere rationi gratiæ iustificanti.
Neque solum de nomine, sed de re quoq; sub-
esse questionem intelligo. ¶ Primū ergo se mi-
hi offert argumentum ex nomine ipso. Meri-
tum enim latine, nisi omnino à sua significa-
tione præter omnem vsus longissime abalie-
netur, relatiuum est præmij & mercedis.
Nanque vbi nulla est ratio mercedis, nulla
potest esse ratio meriti. Quinimò meritum à
mercede deducitur: ergo nisi sit opus, cui ali-
qua ratione debeatur merces, nulla potest ra-
tione censerī meritum. Quocirca quemadmo-
dum vbiq; est propriè meritū, illic est pro-
priè debitum, tanquam omnino correlatiua,
vbiq; sit qualislibet ratio meriti, debet esse
etiam tantula ratio debiti. Quòd si nulla sit ra-
tio debiti, nec propriè neq; impropriè, profe-
ctò nec erit ratio meriti propriè vel impro-
priè. Statuere autem rationem aliquam debiti
in operibus naturalibus, quantumcuq; dica-
tur impropriè, esse non potest, quin aliquid de-
trahatur de ratione gratiæ. Si em̄ (auctore Pau-
lo) vbi debitum, iam non est gratia, qua ratio-

ne propriè debitum tollit totam rationē gra-
tiæ, utcuq; asseratur aliqua ratio debiti, ini-
nuitur ratio gratiæ. Verba sunt Cōcilij Arau-
siani secundi cap. 18. Debetur merces bonis
operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod
nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed
gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit ut
fiant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirma-
tur argumentum est, mihi profectò prægran-
dè. Sanè quòd quanto tempore perpeffa Ec-
clesia est bellum Pelagianum, nemini vel illo-
rum, vel catholicorum Patrum in mentem ve-
nit huius distinctionis, certè quæ si vera esset,
maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidè
ambigerim, quin si excogitare potuissent ali-
quod nomē meriti, quod nihil officeret ratio-
ni gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel
illo catholici Patres adtemperassent rigorem
censendi cōtra illos. At verò simpliciter absq;
vlla distinctione meriti in septima condemna-
tione Cōcilij Palestini, ut refert ad Paulinum
(quoniam in Mileuitano non ita explicitum
est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei
secundum merita nostra dari. Et idem Aug.
Hypog. lib. 3. probat nullum esse meritum ho-
minis ante gratiam, ex illo, Cum essemus mor-
tui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Insi-
nuans quòd in peccatore, velut in mortuo ni-
hil meriti præcedit. Ac demum ait, Audi hæ-
retice stulte & inimice fidei veritatis. Opera li-
beri arbitrij bona, quæ ut fiant præparantur
per gratiæ peruentum, nullo liberi arbitrij me-
rito non damnamus. Damnamus verò autho-
ritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ
præponuntur, & ex his tanquam meritis in
Christo iustificari extolluntur: quis enim prior
dedit ei, & retribuetur illi? Hæc Aug. Qui non
omnia opera præcedentia gratiam tanq̄ mala
condemnat, sed tanq̄ vllam habentia, seu ratio-
nem, seu appellationem meriti. Et super episto-
lam ad Gal. ca. 4. Christus, inquit, formatur in
interiori homine miti & humili corde, non se-
iactante de operū meritis, quæ nulla sunt, sed
ipsa gratia meritū aliquod inchoante. Reuera
cū dicit, nulla sunt, sed omne meritū à gratia
inchoari, profusus negat vllam gratiæ præire meri-
ta, nec de condigno, nec de congruo. Nam si meri-
tum anteisset congrui, aliqua fuisset merendi in-
choatio, vnde se homo posset aliquo modo glo-
riari. Et in epistola secunda ad Sixtū quæ est
105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua ius-
tus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præ-
cedūt: quoniam meritis impij nō gratia, sed pœ-
na debetur. Clarissime ait impio nulla inesse
merita, nisi pœnæ: quod nunquam dixisset si
opera

Nullum est
in nostris o-
peribus na-
tur. alibus cō-
grui meritū
ad primā gra-
tiā iustifican-
tem: ergo ne-
que meritū
de congruo.
Distinctio
meriti con-
dig. & cōg.

Primū argu-
mentum cō-
tra meritū
congrui.

Roma. 11.

Concl.
Arau.

Secundū ar-
gumentum.
Meritum de
congruo re-
cens verbū
nō Patrum.

August.

Ephesi.

Roma. 11.

Opera que
gratiā præce-
dunt nō om-
nia sunt ma-
la: sed nullū
habet meritū
ad gratiā iu-
stificantem.

opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de gra. & lib. arbit. capit. 6. Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc redduntur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si aliqua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbum Redemptoris, Sine me nihil potestis facere: id est, nihil quod ad gratiam iustificationis quicquam conferat. Et in duobus sequentibus capitibus in hoc totis nervis incumbit, ut certissimum faciat, sine vllis profus meritis bonis, sed solis præeuntibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coartari verba Augustini, ut præcise loquatur de merito condigni. Siquidem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: & tamen ipse dicit nullum præcedere bonum meritum, sed duntaxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamen nullam habet, vel qualitatem, vel nomen meriti. ¶ Tertia vero ratio vrgentiùs videtur expugnare meritum hoc congrui. Enimvero Pelagius (ut est apud Augustinum contra duas eius epistolas ca. 7.) hoc inter alia argumento utebatur aduersus catholicos, quod si in nobis nulla præiret inchoatio, vel opus aliquod, quo accommodaremur gratiæ, tunc gratia, fatum potius esset aut acceptio personarum, quam benevolentia. Quoniam si nihil amplius in vno esset quam in alio, reciperet tamen hunc Deus in gratiam suam præ illo: vel hoc, aiebat, esset à fortuna, vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset hæc opinio meriti de congruo, exinde promptum esset responsum. Nempe quod ille reciperetur qui se de congruo disponderet, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimò ita ipse Scot. respondet, quippe, quod nisi ponatur hæc dispositio de congruo ex naturalibus, difficile est saluare, quod apud Deum non sit acceptio personarum. Quod verbum, si mihi hæc venia detur, omnium meis auribus pessimè insonat ab ista opinione. Etenim Aug. illic & omnes ubiq; Patres non in dispositionem vllam nostram hanc causam referebant, sed solum in meram voluntatem diuinam. Ait enim Aug. quod acceptio personarum nulla est, nisi vbi vlla est ratio debiti. Neq; enim, inquit, acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Quemadmodum dum dominus ille venæ in parabola euangelica, Amice, inquit, nõ facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod nõ debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam debeat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nõ trahit. Reuera si vlla fuisset nota dispositio congrui illa ætate, neq; Pelagius haberet, quod argueret, neque Patres recurrerent ad beneplacitum Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem personarum, quod dat gratiam propter meritum congrui, quod est proprium opus hominis, manifestè in illo merito non nihil meditantur causæ respectu gratiæ. Quod credo neq; antiqui Patres, neq; Paulus ipse ferret. ¶ Postremo tandem loco arguitur ad examinandam interstitium hoc inter meritum congrui & condigni. Meritum nõ dicitur condignum, quia proprie Deus nobis aliquid debeat, ut suo exponetur loco: sed quia talem gratuito legem statuit certissimã, ut iussa sua facientibus præmia retribuere. Qui ergo dicit, posse nos ita præparare ex naturalibus, ea scilicet sufficienti dispositione, qua posita, Deus statuerit conferre protinus gratiam, parum abest, ut dicere compellatur, meritum esse de condigno: quale Pelagius affirmabat ante primam gratiam. Nam respondere quod per illam dispositionem non fit proprie debita gratia de iustitia, videtur petitio principij, quippe cum inter nos & Deum nulla sit alia iustitia vel debitum, quam lex ipsa Dei. Profectò si Pelagio largita hoc fuisset olim Ecclesia credo fuisset contentus, quia ipse non contendebat deberi à Deo nobis gratiam propter opera, ut est inter homines æqualitatis debitum, sed quod esset lex illa iusta Dei, ut bene agentem ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiam suam. Igitur Patres, inter quos præcipuè Augustinum, auscultemus in locis tam multis citatis, alijsq; impendio pluribus, vbi genus omne ac nomen meriti gratiæ præuium inauditum vult esse christianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de prædest. sanct.) nulla est, si secundum merita nostra datur. Et paulò post capit. 1. Porro, si operatur Deus fidem nostram, ut credamus, nõ quid metuendum est, ne totum facere non possit, & ideo homo si primas eius vendicet partes, ut nouissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia Dei secundum merita nostra datur quolibet modo ac sic gratia, non sit gratia. Redditur namque hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quolibet modo, perinde enim est, ac si dixisset: ut gratia sit gratia perfectò modo, merito nullo debet præcedere modo. At qui talis esse videtur Ecclesiæ determinatio. Primum in concilio Mileuitano, quanuis non ita expresse, tamen can. 5. vbi determinatur, quod gratia iustificationis non datur, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, sed simpliciter ut possim: simul deter-

gruum, affirmant aliquam causam quare alter iustificetur alter reijciatur.

Postremum argumentum.

Lex sola est quæ constituit debitum aliquid inter nos & Deum.

August.

Concil. Mileuit.

can. 5.

Joan. 15.

Tertium argumentum.

Scot.

August.

Matth. 20.

Qui offerunt meritum con-

Arausi.
Triden.

determinatur, quod simpliciter initiū est à gratia, atq; a deo nullo præcedente merito. Attamen in cōcilio Arausiano expresse est determinatio can. 27. sub his verbis. Hoc etiam salubriter profiteremur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidē & amorē sui inspirat, &c. Eisdemq; omnino verbis S. nunc Synodus Trident. meritissimò utitur, sess. 6. cap. confessionis. 5. vbi ait, quod exordium iustificationis sit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Causā ego merita, & testes protulerim: aliorum esto iudicium, an meritum sit congrui repellendum, de quo neque Ecclesia, neque patres viquam meminerunt. Quin verò ex quo tanta his retro annis ab Aquilone conflata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemq; iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficere, neque enim catholici omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neque eius authores sensum Pelagianum intendunt: neque Ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, internisit vnquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iustificari per Christum dominum nostrum.

¶ Quod autem inuētorum primum huius nominis coniectio decepisse fuit quod legit apud antiquos congruum esse, vt qui suis naturalibus bene vteretur, Deus misericorditer subueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, vt si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deo pro sua misericordia suppleat, quod non potest, suppleat inquam non statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale adparando conuertendoq; ad se illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At verò meritum quauis addant, de congruo, nisi velint terram, vocare cælum, nō dicit congruitatem solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeatur gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi prolo. cap. 10. loquentis cū Deo, Cū punis malos, iustum est, quia illorū meritis congruit. Cū parcis malis, iustum est: nō quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, & bonitati condecens est. Nullam ergo congruentiam agnoscit Ansel. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cū autē quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, & alijs de congruo mereri. Quare S. Thom. licet 1. 2. abiecerit opinionem, quam visus est sequi in 2. senten. puta, quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo (vt patet. q. 114.

Deceptio de merito congrui.
S. Thom.

artic. 7.) non tamen negant, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primam gratiam alteri: merendo, q̄ Deus disponat ipsam per bonam inspirationem & motionem. Et. 3. par. quæst. 2. in S. Patribus subodorat aliquod meritum congrui respectu aduentus Christi: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, & infallibiliter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissimè orant pro conuersione aliorum, qui tamen non impetrāt, vt testatur Propheta, vbi ait, Si steterit Moyses & Samuel coram me, nō est anima mea ad populū istum.

¶ Sed vtrum saltem motio illa, qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiā, sit meritum de congruo, vt quidam modò incipiunt euulgare? Profecto licet hoc non inijceret tantum scrupulum, quantum illud opus quod fit ex puris naturalibus: nihilominus neque hoc censendum est villo nomine meriti. Primum, quod apud Patres nulla est talis distinctio inter meritum congrui, & condigni, quippe qui nusquam agnoscunt rationem meriti, vbi non subsit ratio debiti & iustitię. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atque ideo neque meritum operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratificationem gratiam: iuxta illud, Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde vt est apud Augustinum considerare Hypog. lib. 3. & vbi cunq; prædicat, hominem lapsum neq; resurgere posse, neque aliquid boni facere, nisi per gratiam Christi, intelligit, nisi per ipsum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc sententiā illud testimonium accersens. Si vos filius liberauerit, veri liberi eritis. Quasi ante gratiam iustificantem homo captiuus nihil meriti præstare possit. Quò & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius generis. Quinimò si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiam, & gratiam ipsam gratum facientem, non duas actiones Dei, sed vnā prorsus reputant: veluti motum & eius terminum. Licet S. Thom. explicationis gratia distinxerit auxilium gratiæ ab ipsa gratia habituali. Et ideo motionem ipsam non æstimant meritum, nisi præintellecto termino. Et tunc iam non est meritum solum de congruo, sed certè condignum, nō quidem gratiæ, sed gloriæ: vt sumus non longè posthac explicaturi. Itaque pro eodem Patres reputa-

Hiere. 15.
Vtrum cum aux. spe. gra. mc. cong.
Gene. 4.
August.
Ioan. 8.
Rom. 11.

reputabant auxilium, & motionem dei non cadere sub merito, atq; gratiam ipsam.

Fundamēta
meriti de cō
gruo subuer
tuntur.

¶ Fundamenta huius meriti de congruo nulla video apud auctores, nisi sint illa quæ San. Thom. contra se adfert, cuius potissimum est verbum Augustini, Fides meretur iustificationem: quod est in epistola ad Paulinum. 106. Et in 2. epistola ad Sixtum, quæ est. 105. haud dissimiliter dixerat, quod nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neq; enim nullum est meritum fidei, qua fide ille publicanus dicebat, Propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus.

Luc. 18.

S. Thom.

Ad primum autem S. Thom. respondet, quod aliquando August. fuit in illa opinione, quod initium fidei esset à nobis, quod primo ipso libro retract. postmodum ipse retractavit. Et ad hunc retractatum sensum forsitan pertinet & illud, quod fides mereatur iustificationem. Non ait S. Thom. quod formaliter August. retractavit fidem mereri iustificationem, sed quod initium fidei esset à nobis. Attamē ait, eodem pertinere, quod fides sit meritum iustificationis: & ideo simul censetur retractasse, quod meritum iustificationis sit à nobis, si aliquando in hoc sensu opinatus est; fidem tanquam opus nostrum esse meritum iustificationis.

August.

Verum est tamen, Augustinum, obscure profecto de gratia fidei fuisse locutum. Nam lib. 1. ad Simplicianum cap. 2. distinguit duplicem gratiam: scilicet gratiam fidei primam, quæ non sufficit ad obtinendum regnum cælorum: antequam sacramentorum participatione incorporantur ecclesiæ: alteram vero, qua homines corpori iam, inquit, Christi, & sancto Dei templo deputantur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Atqui primam gratiam appellat inchoationem, conceptioni similem: secundam verò natiuitatem, ut ad vitam perueniatur æternam. Ex his autem verbis hoc nunc præcisè, quod extra controuersiam est, recipimus: scilicet, quod possit homo recipere fidem sine charitate per auxilium speciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro compertissimo habet S. Thom. 2. 2. quæstio. 6. artic. 2. Atq; illam non nunquam fortè habet catechumeni sine charitate. Licet absq; dubio sæpenumero per votum baptismi recipiant gratiam gratum facientem, ante baptismum in re: ut infra suo loco monstrabimus. Coniectura ergo est, quod vbicunq; August. dicit, si dem inchoare meritum, & impetrare iustificationem, loquitur de illa fide, quæ tempore per auxilium Dei potest præcedere gratiam gra-

Quid sit Au
gust. fidem
inchoare me
ritum & iusti
ficationem

tum facientem, ut lib. 1. retract. capi. 13. & crebro alijs locis. Sed tamen vocat inchoationē meriti, exclusiue: quia scilicet fides ostēdit nobis à quo debemus petere auxilium. Et hoc etiam vocat impetrare iustificationem: non quod illic sit aliqua ratio meriti. Nūquam enim August. cogitauit meritum esse aliud quàm de condigno: id scilicet, quod gratiæ iustificanti succedit. Vnde Hypog. lib. 3. vbi ait, quod absq; adiutorio gratiæ nil valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiam, esse gratum faciētem. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id est, Christi gratia ut sanetur & reparetur. Quamobrem sepius repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritu gratiæ fuerit liberatus ab eo, qui dixit, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. ut patet de correp. & gra. lib. 1. & vbiq; apud ipsum. Est ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed si consideretur, ut secundum naturam antecedit gratiam, est inchoatio exclusiue meriti, non meritum, ex eo quod est primus actus & motus, quo à Deo trahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tunc planè est primum meritum. Et ille est sensus germanus Augusti. Sanè qui in epistola ad Paulinum, quæ est. 106. vbi loquitur de merito fidei, expressè ait, quod si aliquid boni operatur homo ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum, qui iustificat impiū, ut deputetur fides eius ad iustitiā, profecto anteq; gratia iustificetur, ut iustus efficiatur, impius quid est, nisi impius? Igitur ante gratiam iustificatē nullam profusus rationē meriti admittit: neque in actu fidei. Et subdit, Si quis autem dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare, inquit, non possumus. Sed tamen qui habent fidem, qua impetrent iustificationē, per deū gratiam venerūt ad legem iustitiæ. Et paulo inferius explicatius ait, quod fides impetrat iustificationē, sed statim mētem suam exponit: diceas, nō quod gratiam dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. Nō ergo vult, quod prima gratia cadat aliquo modo sub merito, sed augmentum gratiæ. Et loquitur expressè de gratia gratū faciente, quippe quæ sola est, quæ perficitur in patria. Sed ne vlla restet dubitatio apud August. ipse se in libro. de spir. & lit. cap. 13. palam exponit, vbicunq; dixerit, quod fides impetrat iustificationē. Non enim intelligit, quasi per modum vilius meriti: sed quia docet quomodo à Deo debeamus petere auxi-

Aug. gratiā
præueniēte
vocat ipsam
iustificatē.

Ioan. 8.

Actus fidel
inchoatio
meriti, & me
ritum diuer
seris ratio
nibus.

August.

Augmētum
gratiæ cadit
sub merito.

Fides quō
impetret iu
stificationē
vide ca. 21.
fo. 186. A. &
188.

De meriti publicani non nullo.

lium faciendi, quod lex imperat. Et pariter respondemus ad illud. 2. epistolæ ad Sixtum de merito fidei Publicani. Etenim vel sensus Augusti. est de merito condigno, propterea quod quando Publicanus adiuit templum, verisimile est aduenisse in gratia, veluti qui iam tunc eandem humilitatē gerebat in animo, quā oris postea confessione depromptit. Ob idq; solū meruit iustitiæ & sanctitatis augmentum. Sed dictus est exisse iustificatus: id est fecisse opus iustitiæ: quod cap. vlti repetemus. Vel si meritū enuncietur de operibus præcedentibus, intelligitur quod fuerit initiū meriti exclusiue, vt supra explicatum est de actu fidei per auxilium speciale. Et in altero istorum sensuum audiendus est August. & Cypria. & quicumque de hac re loquatur, dicentes, quod fides est nō nullum meritū. Tamen si forsā nonnunquam Patres loquuntur eo modo de merito, quo de homine diu viuente in peccato dicere confueuimus, postea meruisse iustificari, propter aliqua opera moraliter bona, quæ fecerat in peccato. Non quod illa sint vllō modo merita apud deum, sed in vsu loquendi vocamus merita, bonum illum vsum naturalium: vt iam antè dicebamus in prima acceptione meriti. Inuentum ergo est nunquam antea excoꝑgitatum, quod velit quis Augustino inurere meritum congrui: quod credo ipse nunq̄ suscipari potuisset. Sed & de magistro sententiarū iniuria est dicere, quod tenuerit primā gratiā cadere sub merito. Siquidem. 2. senten. dist. 2. 6. neq; transuersum vnguem ab Augustino deuius expressē id negat. Et distin. 27. c. 4. In bonis, inquit, merendis causæ principalitas græ attribuitur: quia principalis causa bonorū meritōrū est ipsa gratia, qua excitatur liberū arbitrium & sanatur. Gratia autē qua sanamur proculdubio non est alia q̄ gratum faciēs. Et idem repetit ca. 7. & 6. vbi explicans, quomodo fides meretur iustificationē, ait, quod vnicuique virtuti proprium est per suum actū meritum esse: nempe, duce charitate. Quō tādem iam molestam disputationē absoluiam, euidentissimum argumētū hoc est, neq; Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritū quā condigni. Quod si de merito vllō ante primam gratiā vsquam fuissent locuti, cōfessim expressissent, nō id intelligere de merito iustitiæ, & condigno: sed de merito cōgrui, vel quouis alio: vt cauerēt ne hoies facerēt Pelagianos. Cū ergo nusquā taliter de merito distinxerint, manifestissimum est, nullā eos rationē cognouisse meriti ante gratiam iustificationis.

Quo error Lutheranorum de iustificatione exponitur.

Cap. V.

O nobis demum instituti nostri peruentum est, vbi princeps nobis est cum Lutheranis controuersia. Diximus in quā de operibus ad iustificationē nos præparantibus vsque ad punctum ipsius infundendæ gratiæ. Subsequitur ex ordine iam nūc, vt de eisdem operibus qua tenus à deo præuenti nostræ cooperemur iustificationi plenius disseram. Quod est, an sola fide iustificemur. Est autē lis hæc de sola fide, ad eō, tum à suis exordijs abstracta, tum ob diurnam vtrinque pugnam obuoluta ac implexa, vt ad eruendam veritatem, vix nobis aliunde pateat aditus. Quocirca si in hoc negotio, vbi sunt iam multi sapientes versati, conferre quicquam valet opera nostra, saltem conabor statum causæ qua potero perspicuitate constituere. Scilicet & aduersariorum sententiam & nostram via, & ordine, quibus punctis discordent, aperire. Id quod in his, quos hæcenus legimus, semper desideratur. Cum enim verbis iam feruē nobiscū isti consentiant, non ita multum conducat, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fide iustificemur, nisi sensa ipsorum deuademus, quorum subinde articulos punctim petamus. Quod quia forte non hucusq; effectum à nostris est, minus promouerūt. Eo præsertim, quod si quos aliā nunquam perpeffa est ecclesia, infestis homines, qui sola dictionis perplexitate, & caligine obtekti, depugnauerint: isti sic potissimum sola tenebrarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia hæc prodita explicatissimè, ita erit protinus efficacissimè conuicta. Igitur, protoparens ille istorum Martinus Luth. si in exordio statim primi tomis suorum operum, suam ipsi historiam prænarranti fides habenda est, quod postea euomuit, ab inuidia Romanæ sedis concepit, ob quæstum potissimum (vt ait) indulgentiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum, mox cepit necessitatem operum inficiari, quæ fiunt in satisfactionē de peccatis: prædicans nullum post dimissum peccatum relinqui reatum peccati: eo quod Christus pro omnibus persoluit pretium. Inde gradū fecit, vt prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmās, sola nos fide iustificari: per hæc scilicet dū taxat, q̄ quilibet credat sibi condonari peccata per Christum. Tandem eo prorupit insanix,

Artic. de iustificatione.

Lutheranorum caligo.

Luth.

Occasio Lutheranae satisfactionis. li. 3. cap. 6.

vt om.

De merito publicani non nullo.

Magister sententia non putauit primam gratiam cadere sub merito.

Inuentum merito de congruo. Magister sententia non putauit primam gratiam cadere sub merito.

Evidentius argumētum Patribus merito condigni notum fuit.

Magister sententia non putauit primam gratiam cadere sub merito.

Magister sententia non putauit primam gratiam cadere sub merito.

vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata æstimaret. Quin verò vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atq; adeò q̄ credit, liberum esse à lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multo virulentior, ac p̄ciosior natus, nutritusq; est aliquo tempore, quàm iam modò defendatur. Hoc enim sensu cœpit Luther. suaq; deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, quòd qui vnam hanc haberet certā firmamq; fidē condonari sibi, scilicet gratis peccata per Christum, nulla alia operum lege teneretur, sed quicquid operis perpetraret, si fidem retineret, neutiquā à gratia decideret. Assertionēs ergo de hac re istorum non confuse, vt assōlet, sed ex ordine disponam, vt gradatim meliùs perpendantur. Primum enim Luthe. in assertionibus ad Leonē, art. 1. fidē cum sacramētis cōparans, Nec noui, inq̄, nec veteris testamētī sacramēta, sed sola fides iustificat. Et contraria snia hæretica est. Est art. 15. Ad sacramentum eucharistiæ accedentes hæc sola fides puros facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundò cōferens fidem cum operibus ait in libr. de libertate christiana, solam fidē sufficere ad salutē, opera nullo modo iustificare. Et in expositio- ne episto. ad Galat. Sola, inquit, fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neque præcepta, neque prohibita. Et in libro de captiuitate Babylonica. Per solam fidem possumus cū Deo agere, opera ille nihil curat, neq; illis indiget. Et de votis monasticis, Fides & opera q̄ longissimè inter se distant, & contrariantur, vt nō possint opera absq; fidei iactura doceri: nam euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate christiana, docet eū qui habet fidem, liberum esse ab omnibus præceptis legis, neq; vllis indigere operibus vt saluus sit: sed sola, inquit, fides hæc omnia largitur abūdē. Tertiò itaq; eò p̄greditur, vt nulla etiā opera, quātuncūq; praua, officere quicquam existimet habētī fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carolstadium, Nullum est peccatum: nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hominē dānare, & si velit, nisi solam incredulitatē. Neq; habenti fidem, dubitandum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint eum dānare, & accusare. Cætera proprijs cuiusque locis adijcientur. Hæc omnia dogmata ad literā perseuerauerūt

aliquādiu tueri sui postea discipuli: atq; huiusmodi floribus opera sua cōspargere: vt est potissimū videre apud Melancthonē in locis cōmunibus. In hoc tamē explicato sensu: videlicet, quod eatenus nulla sint alia necessaria opera præter fidem, vt nullum extra incredulitatem sit peccatum, insanissima hæresis est, & quam miraculum est mētem christiani hominis occupasse. Haud tamē noua est pestis, sed quæ ab initio vsq; nascentis ecclesiæ genus ducit. Fuit enim hæresis Eunomij, quam August. libr. de hæret. cap. 54. sub his verbis refert, Fertur etiam vsque adeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuiq; obesset quorūlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luth. Nisi quòd ait, fidem nō debere esse otiosam: sed liberè debere christianū exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap. 114. idem August. tēpore statim apostolorum ait, hanc ipsam hæresim eadem omnino exordia, quæ in istis modo nostris aduersarijs, habuisse. Nempe dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententijs apostoli Pauli: scilicet, Lex subintravit, vt abundaret delictum. Et, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis: arbitrati quidā sunt fidem satis esse ad salutem sine alijs operibus bonis, quinimò malis nihil obstantibus. Quam, inquit, ob causam aliæ apostolicæ epi. Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ cōtra hanc maxime dirigūt intētionē, vt vehemētē astruant fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Paul. Fides quæ per dilectionem operatur. Et super psalm. 31. eorundem hæreticorū verba inducit, misericordiam Dei peccatoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse dicerent, ita vt nemo esset periturus fidelium iniquorū. Quibus respondet, quòd Deus ille iustus, quibus cantatur misericordia, & iudicium, dānabit hominem malè de se præsumentem, & ad interitum suum, misericordia Dei ipsius abutētem. ¶ Porro cum sensus hic plures cōuoluat errores, videlicet contra necessitatem sacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si turbā simul totam aggredieremur, suo nos agmine obrueret. Instituit Christus sui pretium sanguinis ad nos per sacramenta deriuari, vt quicumque à fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset introire in regnum Dei: & qui lethale crimē admissent,

Hæresis manifesta est opera nō esse necessaria nec aliud esse peccatum præter incredulitatē lib. 3. cap. 1. fol. 193. b. Eunomius.

Luthero fides nō debet esse otiosa, sed hoc vt cuiq; libitū fuerit, vt dictū est, id est sine legis obligatione, sed ex solo amore libr. 3. cap. 1. Augustin. Hæresis tpe apostolorū ex sola fide vide c. 21. fo. 184. b. Roma. 5. & 3.

Psalm. 100.

Multiplex error.

Cōparatio Luthe. cum euangelio. Ioan. 3.

nisi egissent poenitentiam, simul perijissent omnes. Deniq; nulli quantūcūq; reconciliati, nisi carnem filij hominis manducantes, & bibentes eius sanguinem, non habent vitam in se. Oblaturat contra Luther. sacramenta non esse iustificandis necessaria, sed solam fidem. Signavit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturæ, ut Deū religione colerent, seq; homines præscriptis certis præceptis in pace, & tranquillitate illæfos continerent, mutuisq; officijs adiuverent: illa in duabus tabulis postea inscripta: ac denique, cum fides perfectio esset naturæ, in euangelio Christus innouavit: adiectis, quæ sua erat authoritas, alijs nonnullis: admonens, ut qui vellet ad vitam ingredi seruaret mandata: transgressoribus cōminatus æterna supplicia: præcipiens apostolis, ut baptizantes gentes sacramento fidei docerēt eos seruare quæcūque mandauerat illis. Obstrepiat Deo Luther. nulla esse opera necessaria præter fidem, neque alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & id genus plurima: & fructus spiritus diuersos, qui sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat omnia Luthe. ut nullum sit aliud opus virtutis præter quam fidei, nullumq; extra incredulitatē, peccatum. Reliqua utique vsq; ad suas proprias se des reponamus. Nunc in hoc libro id tantum examinemus, an in puncto iustificationis alia sint opera necessaria præter fidem, quæ pariter nos præparent cum actu fidei. Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quem iam Lutherani exactè, ut existimant limatum, tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam summo opere conamur, per hæc propositiones ex sua doctrina deproptas, explicamus. ¶ Prima, omniumq; fundamentum, assertio istorum est, Sola fide per Christum seruatorem nostrum iustificamur. Quæ expressissimè (aiunt) habetur apud Paulum. Porro qui ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, non ex operibus. Et, Gratia estis saluati per fidē, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Et hoc est punctum capitale quo dissentiunt à veritate catholica, quam nos cōtra legitime interpretantes Paulū, propugnamus: videlicet non sola nos fide iustificari. ¶ Et quanuis series hæc & ordo minimè apud illos habeatur, tamē, ut de singulis lucidior sit disputatio, sit ad dispositionē prioris, secunda eorū propositio. Iustificari trifariam dicitur. Quandoq; enim vsurpatur de eo, quod est cōprobari, aut iudicari, aliquē esse iustum. Secundo modo accipitur, pro eo, quod est, ex iniusto

iustum fieri. Et tertio modo pro eo, quod est, iusticiā iusti augeri. De quibus acceptionibus capite proximo explicatio fiet sermo. ¶ Huic subijcitur tertia ex eorum assertio propositio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, id sentiendum est, tam de secundo, quàm de tertio modo iustificationis. Ita ut tam acquisitio quàm argumentum iustitiæ, soli tribuatur fidei. Quod si opera bona illius qui iam iustificatus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustificare, id inquit, duntaxat est in prima usurpatione iustificationis: scilicet, quod iustus per sua opera pronūciatur à Deo iustus: quia opera sua reputantur ab eo iusta, & cōmendātur, tanquam fidei testimonia. Imò verò ex pertinacia illa, quod post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, cōsequens faciunt omnia opera, etiam iustificati, esse de se peccata, nisi quod per gratiam Christi non imputantur. Quæ quidem disputationes ad tertium librum pertinent. ¶ Quarta istorum assertio est. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide historiarum. Secundo de fide promissionis. Et tertio de fide miraculorum. Distingunt enim tam vetus quàm nouum testamentum, Dicentes, quod alia sunt in scriptura sacra, quæ ad historiam attinent: ut creatio mundi, inundatio diluuij, & reliquæ Patrum historiarum. Et in nouo testamento: natiuitas, vita, & mors Christi. Alia sunt quæ pertinent ad promissiones. Ut, In semine tuo benedicentur omnes gētes, Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus est, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. De fide miraculorum paulò post. Distinctio fuit primò Lutheri in de libertate christiana, & art. 1. ad Leo. quæ suis celebratissima est. ¶ Supponunt & huic distinctioni quintā propositionem. Cum docemus, inquit, sola nos fide iustificari, non intelligimus de fide historiarum, qua credimus, veram esse scripturam, sed de fide: hoc est de fiducia, qua quisq; fidere debet promissionibus Dei de remissione peccatorū per Christum efficienda. Hæc illi. Sinistrè ergo putant aliqui, fidem historicam appellari ab illis fidem humanitatis acquisitam, ut distinguitur contra diuinitatis infusam. Quinimò fides historiarum in schola Lutherana, est quoq; diuino afflatu inspirata, sed ex parte obiecti dignoscitur à fide, quæ habēda à nobis est diuinarū promissionū. ¶ Sexta eorundē propositio est, & quæ maxime adnotāda, tanē quæ basis est super cōfictæ iustificationis. Fides (aiunt) qua iustificamur

Luc. 13.
Ioan. 6.

Matth. 19.

Matth. 28.

Galat. 5.

2. Sēsus Lutherianorū.

1. Lutherano assertio.

Rōm. 3.
Ephes. 2.

2. Propositio.
Iustificatio triplex Lutheranis, ita videtur cōce

dere autor. c.
6. huius lib.

3. Propositi.
Quid sit Lutheranis iustum bonis operibus iustificari.

4. Propositi.
Fides tripliciter.

5. Propositi.

Fiducia.

Fides historica Lutherianorum.

6. Propositi.

camur non est fiducia sola in genere, qua con-
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-
uersos per Christum, si sua duritia, & culpa,
non obstiterint. Sed est fides & fiducia qua
quisque in particulari, & absque vlla conditio-
ne firmiter credit, certoque confidit, nunc in
facto sibi remitti peccata à Deo gratis p̄ Chri-
stum. Et quoniam assertum hoc, omnium est
inter nos controuersiarum maxima, quin ve-
rò vniuersarum fountum, radicem huius &
causam sic accipito. Vbi aiunt, fide nos iustifi-
cari, non intelligunt, quòd actus ille & assen-
sus fidei noster sit aliquo modo meritum aut
causa iustificationis: imò neque dispositio aut
præparatio: sed quòd sit quasi manus vel vn-
cinus, quo apprehendimus misericordiã Dei
per hoc solum, quod est assensus quò credi-
mus Deum esse veracẽ & fidelem sponsorem:
vti iam iam apertius edisseram. ¶ Septima fue-
rit, postremaq; istorum conclusio. Tametsi fi-
des historix reliquæ Euangelij, quæ donum
etiam dei est, manere vtique possit absq; spe &
charitate, fides tamen firma remissionis pec-
catorum esse neuiquam sine illis potest: sed
sunt, inquiunt, indiuidui comites, illa tamen hi-
storica absq; charitate non est propriè fides.

¶ Igitur quo ad p̄dictum principis iustificatio-
nis reuertamur, qua ex iniustus iusti constitui-
mur, non te tædeat solertissime lector in sum-
ma etiamnum cõtucri discernereq; statum &
sedem huius controuersix. Est enim posita (vt
in fronte primi libri proposuimus) in intelle-
ctu huius verbi, **FIDES QUÆ PER
CHARITATEM OPERATUR.**
De quo verbo perquã discrepãter inter nos il-
losq; conuenit. Ambæ enim partes cõfitemur,
fide per charitatẽ operante, iustitiã Dei appre-
hendi: sed tamẽ hoc, apprehendi, diuersissime
à nobis ipsi vsurpant. Apprehendere nanquẽ
ipsis idẽ est, quod credere, assensumq; & fidẽ
præbere fidei Deo promittẽti salutem. Et illo
solo actu aiunt, recipere nos gratiã, misericor-
diam, & iustitiã Dei: post gratiã verò cõtinuò
sequi infusionẽ charitatis. Itaq; nullũ actum
agnoscunt præuiũ gratiæ præter illum fidei.
Cuius rationem hanc adserunt, & Luthera. in
de liber. chri. & vbiq; sui cõplices. Nẽpẽ quod
vna sola re opus est ad vitam, & iustitiam, pu-
ta verbo Dei. Iuxta illud, Non in solo pane vi-
uit homo, sed in omni verbo quod procedit
de ore Dei. Et in Psal. Misit verbũ suum, & fa-
nauit eos. Atq; hoc verbum est, ait promissio
euãgelica. Cum autem verbum, inquit, & pro-
missio sola fide per intellectum apprehenda-
tur, ille solus assensus apprehendit misericor-

diam: quam postea consequitur charitas, & o-
pera. Et hac de causa in artic. 1. ad Leonem cõ-
tendit, quòd sacramentum non confert gra-
tiam, sed sola fides verbi Christi promittẽtis.
Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus e-
rit. Et quorum remiseritis peccata, remissa
erunt. Idem docent in confessione Augustana
artic. 5. In cuius apologia Melancthon; Non
solum laudatur, inquit, fides, quasi sit princi-
pium iustificationis, vt aduersarij dicunt, sed
nos sic de fide sentimus, quòd propriè ac ve-
rè ipsa fide propter Christum iusti reputemur.
Et iterum, Sola, inquit, fide in Chri-
stum non per dilectionem aut opera consequi-
mur remissionem peccatorum: etsi dilectio
sequitur fidem. Et infra. Sola fide apprehendi-
mus misericordiam: quia illa accipit promissio-
nem, qua deus pollicitus est, quod propter
Christum velit propitijs esse credentibus in
eum. Et infra, Quia promissio non potest, in-
quit, accipi nisi fide. Vide quomodo semper
accipit propræciso actu intellectus & absque
vilo profus ænigmate Buce. in sua concordia
controuersiarum, exponens libellum impera-
torium, ait, fidem, vt fides est, vt assensio est eu-
angelij, fidem ipsam solam: hoc est, primo &
per se esse solidam plenamq; causam recepti-
uam primum gratiæ atque adoptionis Dei, &
principis iustificationis: id est qua ex iniustis
efficimur iusti: deinde sequitur charitas, ad ope-
randum iusta. Nota ergo quã aperte reuera-
nent, fide nos iustificari per charitatem ope-
rãte, siquidem sola assensione intellectus, aiunt,
apprehendi gratiam: quam mox gratiam cõ-
sequitur charitas, atq; adeò opera. Atque hac
de causa, asserunt necessarium esse nexum in-
ter fidem & charitatem. Nempe quòd fides
sola assequitur primũ gratiam, quam gratiam
protinus cõsequitur charitas. Nos autem secũ-
dum euãgelicã veritatem, dicimus, qd apprehen-
dere gratiam, & misericordiã, non est idem
quod assentire, & credere: nisi, apprehẽdere, ac-
cipiatur pro eo, quod est cognoscere: vnde po-
tentia cognoscitiuæ appellantur apprehensi-
uæ. Sed defendimus, qd apprehẽdere est actu
credendi, sperandi, & diligendi per detestatio-
nem peccatorum, præueniente afflatu & ope-
diuina, disponi, parari, trahi, venire & conuer-
ti ad suscipiendum gratificantem gratiam.
Ita vt fides non solum post gratiam, sed in re-
ceptione ipsius gratiæ per actum dilectionis
operetur. Quia de ipsa prima iustificatione lo-
quebatur Paul. vt ait, apud Deum neq; circũ-
cisionem, neque præputium quicquam vale-
re: sed fidem, quæ per charitatem operatur:

fert gratiam
nò sacramẽ-
ta, vñ c. 16.
huius, & lib.
3. c. 3. f. 99.
& c. 7. & ca.
12. huius f.
147. a
Mar. 16.
Ioan. 20.
Melanctho
Dilectio se-
quitur fidẽ.

Bucerus

Cur cõtri-
cta sint Lu-
theranis fi-
des & chari-
tas.

Veritas ca-
tholicorum
de fide actu
in iustifica-
tione.

Fides in re-
ceptione gra-
tiæ operatur
per charita-
tem, vide de
hoc latius.
capitul. 15.
huius libri.
fol. 146. b

Fides iustifi-
cans Luthera-
nis & catho-
lica li. 3.
ca. 10. folio.
140. a.

Sctus Luthera-
nus iustifi-
cationis per
fidem.

Propositi-
o.
Fides iustifi-
cans Luthera-
norũ esse nõ
põr sine spe
& charitate.

Status con-
trouersix.

Galat. 5.

Fide appre-
hendi iustitiã
quid sit Lu-
theranis, qd
catholicis.

Solus fidei
actus est præ-
uius gratiæ
Lutheranis
neq; aliã ad-
mittũt dispo-
sitionẽ. li. 3.
c. 7. fol. 224.
b.

Psal. 104.

Luthero so-
la fides pro-
missionum
Christi con-

Quæ tamē istis soboles ex hoc dogmate propageretur, in subsequētib; apparebit. Huc te ergo optimē lector identidem post hac remittimus. Hanc ob oculos habebis pagellam, quā deinceps respēctes.

Quo termini controuersie exponuntur. Cap. VI.

EN capite ergo statim disputationis duas istas uoces, iustificatio, & fides, exponere est operæ pretium.

Iustificatio trifariam (vt in secunda sua propositione cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Prima, genuināq; notio huius nominis, est acquisitio iustitiæ: nempe ex iniustō iustū fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri calidum. Nomina enim huius figuræ mutationem inter duo contraria significant. Secunda huic proxima notio est, vt significet augmentationem iustitiæ. In his quippe formis quæ gradus habent, nomen uerbale non solum primam mutationem, sed progressionem quoq; significat. Dicitur enim etiam calefactio, intentio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones celeberrimæ sunt in sacris eloquijs. De prima ait

Paul. Ei autem qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et, Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glos. super illud Roma. 8. Quos uocauit, hos & iustificauit, peccatorum remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia formaliter iustificamur uirtute, & merito Christi. Vnde ad Corinth. Paul. Fornicarij, inquit, idolis seruientes, adulteri, & cætera, fuistis: sed abluti estis: sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quamobrem iustificatio impræsentiarum non dicitur à iustitia speciali uirtute: sed quemadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius hominis. Hoc nanque significatu usurpat quoq; nomen iustitiæ Arist. Instar corporæ iustificationis: tunc enim res vna cū altera iustificatur, quādo adæquatur ambæ. Et quāuis inter nos & Deum, quippe ubi nō est omnino æqualitas, integra esse nequeat ratio iustitiæ, iustificamur tamen, cum suæ uoluntati subiecti, ad suam legē & regulam exigimur, & secundum fragilitatem nostram referimus & coaptamur. Hæc enim iustitia est, quam commemorat Paul. in initio statim epist. ad Rom.

Vbi enim dicit euangelium esse uirtutem dei, confestim annectit, iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fide. De secundo modo iusti-

ficationis legimus, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et, Non uerearis usq; ad mortem iustificari, Et, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nō ex fide tantum. Quibus uerbis cōtradixisset Paul. ubi ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & nō ex operib; nisi Paul. de priori iustificatione: loco. uerō de altera loqueretur. Tacti suo loco explicauimus, vt etiam opera nostra concurrant in iustificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præcedētib;. Tertiō modo usurpatur præterea nomen iustificationis pro eo, quod est, reum absolui in iudicio, & pronuntiarī ab illo. Neq; usurpatio hæc adeo est aliena à prima, quinimō omnino illi agnata. Quæadmodum enim in re apud Deum iustificari, est eum, qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, est, eum qui iniustus habetur & reus sit, secundum allegata, & probata, pronuntiarī iustum. Quo sensu ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui condēnat iustum, ab omninabilis est uterque apud deum. Et, Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt. Ad uerbum græcum reddendum esset, illum iustificabunt. Neq; ab hęc quidem longissimē distat significatio illa psalmi. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris: id est, vt cū homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad hunc prope modum, iustificare, significat etiam cōdemnare, seu iactare iustitiam. Secundum illud, Ille autem uolēs iustificare seipsum. Et, Vos estis, qui iustificatis uos coram hominibus: Deus autem nouit corda uestra. Hæc autē tertia significatio nupsia est apud Paulum, neque in scriptura: ubi sit mentio de nostra per Christum iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequiter fallūt. Sed accipitur iustificatio primo modo pro uera acquisitione nouæ iustitiæ. Et ubi accipitur secundo modo, designatur quoq; uera augmentatio iustitiæ, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & nō duntaxat reputatio seu cōmendatio iustitiæ: vt in subsequētib; fusius demonstrabitur. Vfus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rem cōiecta ri nobis licet) alludens forsā ad originalem iustitiam, in qua creati sunt Protoperantes nostri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem: ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est, restitutionem, & quādā tenus instaurationem, nō quidem eiusdē prorsus originalis iustitiæ, sed tamē rectitudinis ho-

Cōponitur Paulus cū Iacob.

3. Modo.

Proue. 17.

Deut. 25.

Psalm. 50.

Iustificare iactare iustitiam. Luc. 10. & 16.

Duplex acceptio iustitiæ in uis scripturæ paulinæ.

Allusio ad iusti.org.

Quo iustitia restituitur homini.

minis

Iustificatio nomē multiplex c. 1. huius lib.

Tho. 1. 2. q. 113. art. 1.

Ro. 4. & 6.

Iustificatio nis definitio

Iustificatio unde dicitur.

Ethico. 5.

Quo sit uera iustitia in homine coram Deo.

2. Modo.

minis ad Deū, quæ illius erat forma & radix.

S. Thom. Quocirca vt scitè adnotauit S. Th. 1. 2. quæst.

113. Quanuis iustificatio nostra, & à fide inchoetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamē harum virtutum sortitur nomē, sed à generali iustitia. Eò quòd fides peculiaris virtus est intellectus: veluti charitas, voluntatis: sed iustitia totam designat hominis rectitudinem. Hinc fit, vt iustificatio, solū passiuè accipiatur pro illo motu, qui est in homine. Neque propria est distinctio, qua aliqui effingunt, aliam esse in Christo iustificationem, quæ est causa nostræ, & aliam in nobis, quæ est illius effectus. Nam sicut apud philosophos, motus non est in mouente, sed in re mota, vt calefactio non est in igne: sed causa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est in aqua. Nec concederet Aristot. quòd calefactio actio sit in igne, sed ab igne: sunt enim ijdē motus, actio, & passio, licet respectus actionis sit in igne. Eodem modo neque in Deo neque in Christo est propriè iustificatio nostra, nisi quia in eo est causa vnde procedit iustificatio nostri. Vnde August. de spi. & lit. capit.

August. 11. exponens illud Pauli, Iustitia Dei in eo reuelatur &c. ait ideo dici iustitiam Dei, q̄ nobis illam impartiendo, iustos nos facit. Et super illud Psalm. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia inquit, Dei nostra fit, cum nobis donatur. Et hæc de primo verbo quæstionis, scilicet iustificatio. ¶ Alterum verò, puta fides, non solū pars aduersa, vt in quarta ipsorum propositio ne retulimus, sed nostri etiam in tot discindūt ac dilaniant significatus, fermè quot sunt in scripturis verba de fide. Adeò vt vix possimus mente retinere tam multiugā nominis æquiuocationem. Etenim aduersarij quo fidē quæ est extra charitatem, fidem esse denegent, de qua tamen ait Paul. Si habuero fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil sum: confingunt, nescio quam fidem miraculorum, distinctā à fide catholica. Et quo defendant sola nos fide iustificari, discernunt aliā fidem historiæ euāgelicæ (quam negare nequeunt haberi posse extra gratiam) à sua fide iustificatē, cōfinguntq; nescio quas alias fides: vt est potissimum videre apud Melanctho.

1. Cor. 13. in apolog. & latius in locis communibus: & apud Bucerum in sua modò reconciliatione controuersie iustificationis. Quin Pighius etiam noster docet fidē accipi pro fiducia: item pro conscientia. Atq; alios iam vsque ad quindecim sectiones fidei audiui multiplicantes: scilicet, pro autoritate, pro promissione, pro iureiurando, & nescio quibus alijs mo-

dis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, præter quàm quòd absq; ratione & arte rei simpliciter tribuitur, omnes fimbrias, & neruos disputationis fidei præscindit. Cum enim Christum vnā fidem catholicam, quam basim structuræ christiane, præiecerat, quàm plurimis priuilegijs donasset, vt illam in animos mortaliū altius imprimeret, quiuis locus scripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & virtus fidei commendatur, facile iam elusus repellitur. Sanè cū quilibet fingit, hoc, vel alio modo vsurpari illic, quam seruel lacerauit fidem. Haud quidem inficias ierim, quin sint primum omnium homonymiæ, & amphibologiæ explicandæ, ne disputatio hoc vitio laboret: sunt tamen iudicio, & arte dignoscendæ. A gam prius cum nostris. Nam de notionibus, quibus hoc nomine vtuntur Protestantes, paulò inferius futurus est sermo. Igitur quātum meditari possū, duplex tantum significatus est in hoc nomine fides. Significat enim & virtutem moralem, quæ est in voluntate, & intellectualem, quæ est in intellectu. Quæ quidem explicatio ex ipsa statim nominis etymologia perlucet. Etenim & Cicero prius, lib. 1. de officijs, & postmodum episto. 19. ad Hiero. August. in duabus syllabis, quarū prima est à fide, secunda verò à dico adnotarunt, fidem eò dici, quia fit, quòd dicitur. Vnde fides primum omnium significat constantiam, & veritatem, quæ in dictis quod promittentis, aut promittentis, inesse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiā nuncupatur. Qua de causa ait illic Cicero, Fides est dictorum, & conuentorum constantia & veritas: quæ quidem est totiū iustitiæ fundamentum. Ob idq; in pactis, vbi est vtrinq; mutua promissio, dixit ille. Accipe, daq; fidem. Fallūtur ergo, nisi ego fallor, qui dicunt vno modo accipi fidem pro promissione vel sponsione. Nam promissio res est prior fidē. Etenim cū quis quid pollicetur, dicitur promissione illa dare, astringere, & obligare suam fidē: quā postea liberat, cū implet promissionē, vel violat, si non implet. Non tamen dicitur, obligare, aut dare promissionem, sicut nec dicitur, implere fidem, sed promissionem. Est ergo fides non promissio, sed veritas firma, quæ seruanda est ob promissionem, & quam promittentes quodāmodo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circumuenitur vel defraudatur, implorat deorum hominumq; fidē: quòd est, constantiam & veritatem. Neq; opus est aliam fidei acceptionem fingere pro autoritate illius, cui credēdū est. Quippe cum in hæc recidat, quā modo diximus, constantiam, &

Noset tam
multiplex di
uisio fidei.

Homonymia explicanda.

Fides bifariam dicitur.

Fides quia fit quæ dicitur.

Fides moralis virtus.

Fides distinguitur à promissione.

veritatem. Inde enim quisq; dignus est, cui adhibeatur fides, quòd constans & verus existimatur, vt faciat quod dicit. Qua qui caret constantia, dicitur carere fide. Vt, Fròti nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidem eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius, cui facimus vt detur fides. Et bona dicitur fide quis, quid gerere, aut possidere, dum sine dolo malo id facit. ¶ Secundo modo accipitur fides, vt est intellectualis virtus. Nempe assensus quem præbemus enuntianti aut promittenti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quæ fidem primo modo habere scio (id est dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquã, aut promittit, persuadet quidẽ mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc est, generat in me assensum, quo illi credo. Qui quidẽ proinde assensus dicitur fides. Tametsi idiomatũ illi morosi obseruatores aiunt, huiusmodi assensum non tam propriè nuncupari fidem. Dicitur nanque græcè *πίστις* à *πέπεισμαι*, quod est persuasi, & fidem feci. Et ideo *πίστις* potiùs (aiunt) trãserẽda esset latinè, persuasio quàm fides. Imò grammaticissimi quidã dicunt, non posse reddi vna voce latina. Et de hoc cõplent longissimas paginas. At verò tametsi Quintilia. transtulerit persuasionem, nihilominus latini etiam celebratissimi appellant, fidem. Et quidem meritò. Nam vt apud latinos fides, ita & apud Græcos *πίστις* tam passiuè accipitur, quàm actiuè. Est enim apud illos *πίστις* *δέδοται*, *ἡγὰρ δέχεται*, quod nos vertimus fidem dare & accipere. Et ideo illa persuasio, quæ mihi fit ab alio, optimè dicitur fides, quam ipse mihi facit, & ego illi habeo. Vnde habere, seu adhibere fidem, credere est. Vt apud Terentium. Si hæc fidem habeat se iri propositum tibi. Et apud Poëtam, Credo equidẽ, nec vana fides, genus esse deorum. Et Cicero in Topic. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Et idem in officijs, His, inquit, fidem habemus, quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Et quanuis doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donassent, satis haberet notio hæc authoritatis. Est enim apud omnes ecclesiasticos summo consensu recepta. Duos ergo si demus huic nomini fides, significatus, factus est. Nempe vt sit fides, quam mihi quispiã dat, dum quicquã asserit, aut promittit, & quã ego vicissim do illi, dum credo. Has duntaxat notiones edocet August. de spir. & lit. cap. 3. his verbis, De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quam damus cum aliquid pollicemur: nam

& ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Nõ mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credidit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundo hæc fidem, qua credimus, fideles sumus deo: secundum illam verò, qua fit quod promittitur, etiã deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit apostolus, Fidelis deus qui non vos permittit tentari supra id quod potestis. Tantum August. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus Deo. Vno cap. 3. ad Rom. definit Paul. vtranq;. Vbi enim ait, Quid, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit? Absit, ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus est fidelis in suis promissionibus, quæ porrò non pendent ex operibus nostris, vt Iudæi putabant. Et ideo ait, quod quanuis quidam non crediderint promissionibus Dei, nec legem eius seruauerint, firma tamẽ veritas manet in suis dictis, vt faciat quod dixit. Vbi autem paulò inferiùs ait, Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credentes fideles sumus Deo, quæ quidem causa est, & fundamentum iustificationis nostræ. Ex his primò colligitur, quòd non est necessarium vt alio modo accipiatur fides pro fiducia: vt tam nostri quidam, quàm aduersarij omnes pro comperito habent. Nam fiducia, res est alia à fide & proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed virtutis modus. Est enim vt sciens ait S. Thomas. 2. 2. quæst. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione: seu robur spei, pettinẽs ad magnanimitatem. Inde enim quod fidem habeo dictis asserentis, aut promittentis, spero, & fido ita fore. Quinimò quanuis ex fide nascitur à charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, sicuti effectus à causa. Quam obrem firma, certaque fides exprimitur nomine fiducia: veluti causa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsis, quæ isti multiplicatores significationum fidei adferunt, palam constat. Aiunt enim hoc modo accipi fidem pro fiducia: vbi ait Iacobus, quòd is qui à deo quicquam postulauerit, postulet in fide, nihil hesitant, ita accipi quoties in euangelio exigebat fidem ab illis Christus, qui ad se veniebant petitem sanitatem: & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti, transi hinc, &c. Et vbi ait Paul. Si habuero omnẽ fidem, ita vt montes transferam, &c. Cum tamen sit manifestissimũ

Fides intellectualis,

Fides pro assensu nascitur ex constantia & veritate.

πίστις.

Poëtarum testimonio.

Duo significatus fides.

August.

1. Cor. 10.

Roma. 3.

Fides apud Paulũ p constantiam promissionis diuinæ, & nostra credulitate.

Fides nõ accipitur p fiducia rectè. ca. sequ.

Fiducia aliud à fide, lib. 3. ca. 13. fo. 257. b. & ca. 10. folio. 243. b.

Iaco. 1.

Matth. 17.

1. Cor. 13.

flissimum in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id est p assensu firmo, certo & constantissimo, quem debemus, præbimusque dictis Christi. Enimvero cum hæc fides esset fundamentum, qua nititur tota salus nostra, vt crederemus Christum esse Deum, atque adeo vera esse omnia quæcunq; nos euangelizando docuisset, in corroboratio nem huius fidei fabiebat omnia miracula. Quæ Patribus & theologis receptissima doctrina est. Atq; ex illo loco compertissima, vbi dimit tens Apostolos prædicatum Euangelium sic eos instituit. Signa autem eos qui crediderint, nempe qui fidem catholicam susceperint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c.

Mar. vi.

Non est distincta ali qua fides miraculorū. li. 3. ca. 10. fol. 233. b
Matthæ. 17.
1. Corin. 13.

Matthæ. 8.
& 9.

Certissima fides nomine fiducia explicatur in scriptura
Matthæ. 14.
& 15.

Mar. 11.
Fides post anti um.

Quare mirari satis nequeo, cum quod rduersa rij nostri aliam fidem miraculorum excogita uerint, quàm catholicam, tum maximè quod nostri doctores aliā agnoscant, vbi ait Christum, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, transibit: cui cōcinit illud Pauli, Si habuero fidem, ita vt montes transferam: aut vbi cunq; in Euā gelio miraculum facturum, fidem exigebat. Illud enim de Centurione salutem puero suo de precante, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, de qua rogo fide quàm de catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos, Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondentibus, vtique domine, subdit, secundum fidem vestram fiat. Sed hoc est, quod istos decipit, quod, vt paulò antè dicebamus, aliquando gradum ipsum certissimæ fidei explicant nomine fiducia, vt eodem capite, Cōfide fili. Non considerantes, quod fiducia solum commendatur tanquam signum firmisimæ fidei. Et ideò potius nomen fiducia accipitur pro fide, quàm nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides catholica, quam modicam reprehendit in Petro, quem erudiebat futurum caput Ecclesiæ, & quam in Chanaanæa, magnam commendauit ad confusionem populi Israel. Neq; alia quidem est, de qua ait, Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis. Credere enim non significat, nisi assensum quem præbimus promittenti: vnde si firmus est, progignitur fiducia. At verò, si quis arguat contra, non esse petendi necessariam persuasionem, quod sit impetraturus quicquid petit: quippe quæ esse potest falsa, & tamen est semper necessaria fiducia: ergo illic fides accipitur pro fiducia. Hunc ego etiā redarguam. Nunquid minus absurditatis habet, fiduciam, qua quis fidit se obtentum ire

quicquid à Deo petierit (si modò id rectè postulet) falsam esse posse, quàm fidem, qua idè credit? Profectò quàm certa & firma debet esse fiducia petentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hanc explicat Seruator noster, Amē amen dico vobis, quicquid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis est. Petere autē in nomine Christi, est petere ea, quæ ad salutem animæ pertinet, quādo & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, q̄ fiducia certissima esse debet, in alio verò vtraq; erit falsa. Vnde Iaco. vbi ait, Qui postulat à Deo, postulet, in fide nihil hēsītās: proculdubio de fide quā pollicenti Deo debemus palā loquitur: & idcirco addit, nihil hēsītans. Quo enim quisq; gradu credit, eodē & confidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquā postulet, nisi quod certo credit ad salutē sibi cōferre, & tunc nihil hēsītet. Vel si non sit ita certus, nō habeat aliam, vel fidē, vel fiduciā impetrandi, nisi sub conditione, si id quod petit, tale est. ¶ Quod demum addit idem Alber. fidem etiam accipi pro cōsciētia: vbi ait Paul. Omne quod non est ex fi

Quomō petentiū fides, & fiducia de beat esse certissima.
Ioan. 16.

Iaco. 1.
Fides distincta à fiducia.

Rom. 14.

de, peccatum est, esset qui negaret: quoniā forsā sensus Pauli, nō est nisi, omne quod est cōtra fidem Christi, peccatum esse. Sed tamē vt demus, accipi illic pro conscientia, profectò non differt à fide, nisi vt particularis cognitio quæ applicatur ad opus distat ab vniuersali. facere enim contra conscientiam, est facere cōtra, quàm fides doceat. De alia verò diuisione fidei acquisitæ, & infusæ satis hic fuerit prænotasse, quod hæc nomina non competunt acti bus, sed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter verò humano vsu acquiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autē actus & habitus promiscuè apud philosophos eodē nomine fidei nominantur, eò quod actus circa obiectum versetur, & habitus sit propter actum. Hac enim notione vsurpamus fidē dicentes omnia quæ sunt in sacra pagina, esse fidem catholicā: scilicet, quia sunt obiectū fidei. De illis verò tribus mēbris, credere Deū, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus,

Fides infusæ & acquisita nomina sūt, habitū non actuum.
Obiectū & habitus fidei.

De fide sine operibus quidnam conferrat. Cap. 7.

Is explanatis iustificationis fidei; notionib; Luth. machinā ista propositionū serie demoliri instituit. Prima statuitur cōtra suum fundamentum, quod in quinta, & sexta

Prima propositio catholica.

Vna tantum
Fides est.

propositionibus explicuimus. Fides catholica, christianæ familiæ necessaria, utpote qua christiani censemur, non est specialis illa, qua indubitato credit quisque, ac constituit sibi remitti peccata propter Christum, & esse in gratia Dei: sed illa potius persuasio diuina, atque assensus, quem debemus, præstamusque Deo, omnium in genere, quæ ab ipso sunt Ecclesiæ reuelata per Christum, perque eius Prophetas, Euangelistas, & apostolos: inter quæ & promissiones ipsæ diuinæ connumerantur. Duo hic enunciamus. Primum est, quod nullatenus duæ, sed vna penitus fides est, qua credimus vniuersa reuelata, siue historiæ sint, siue promissiones, siue præceptiones aut consilia. Eiusdem enim habitus virtus est credere, quod Abraham genuit Isaac, & quod in illo promissus est nobis redemptor: quod Christus carnem suscepit, & quod credentibus & baptizatis promiserit salutem. Atque eiusdem fidei est actus credere promissiones illas, & quascunque alias, quæ sunt in sacra pagina, factas esse à Deo, quod ad historiam pertinet: & certò credere verissimas esse, & firmissimas, quod propriè pertinet ad finem promissionum, vnde spes nobis erigitur. Secundum, est quod promissionum assensus, ad fidem catholicam pertinens, non est specialis ille, quo quisque de se credit, seu recipere modò, seu habere iam gratiã, sed ille in genere quo firmiter credimus Iesum Christum vniuersalem esse redemptorem, vnum mediatorem Dei & hominum: & ideo nisi eius merito, nemini vllam condonari noxam: sed quicquid peccatorum à lapsu vsque Adam remissum est, & remittetur, virtute sanguinis sui remitti. Atque adeò nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæreditatem accessum patere. Quod autem huic modo, illi e beneficium hoc impertitur, quia potest quibus diuinæ inspirationi obistere, cõiectura humana est: quod capite de hac re proprio edisserendum restat. Cõclusio hæc cum primis ex diffinitione ipsa apostolica fidei demonstratur. Est enim fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Id est, habitus, seu vis, virtusque mentis, qua licet obscure, certò tamen, & firmiter assentimur his, quæ speramus apertè videre. In qua diffinitione designatur primò firmitas assensus: cuius causa dicitur substantia: id est inchoatio rerum sperandarum, quæ robur habet & firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonstrantur, nunquam haberemus tam firmum assensum, nisi in captiuitatem re-

lib. 3. ca. 10.
Prima ratio
à diffinitione.
Fidei definitio
explicatur ex D.
Tho. 2. 2. q.
4. artic. 1.

digentes intellectum in obsequium Christi. Designatur præterea subiectum fidei esse intellectiuam potentiam, obiecti autem rationem ad omnia patere, vniuersaq; ambire, quæcunque à Deo cælitus sunt reuelata: siue res gestæ sint, siue mandata, vel monita: siue sua promissa. Hæc enim omnia in spem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodẽ symbolo vtri que copulantur articuli: scilicet & qui historiales sunt: ut quòd Christus natus est & crucifixus: & præterea qui de sanctorum communionem, & remissione peccatorum constituuntur, tãquam sub eodem obiecto fidei comprehensi. Et confirmatur argumentum. Ratio christianis credendi, est summa infallibilis que Dei veritas: hæc autem eadem perlucet in reuelatis omnibus, siue ad historiam pertineant, siue ad promissiones. Eadem ergo vniuersorum fides est. Cuius vna eademq; per exigua particula est de promissionibus: sanè quas credimus non solum verè esse factas, sed esse firmissimas, quãtum est ex parte Dei, nisi nos renitamur. Quòd autem fides illa specialis commentitia istorum in sexta propositione asserta non pertineat ad fidem catholicam, hoc certè persuasum facillimum est. Fides enim catholica ex sola diuina assertione, vel promissione pendet: quòd autem quisque aptus sit & idoneus promisso beneficio suscipiendo, ex humano assensu, & cooperatione etiam pendet. ergo huius fides non est catholica. Hoc autem quod dicimus tale est. Fides catholica, quam qui non firmiter teneret, hæreticus esset, ea est prorsus, quòd Deus præsentissimò nobis sit, ac pròptissimus, nisi per nos steterit, salutem in nobis operari: eademq; vnicuique assentiendi impendere. Porro autem, quòd quisque credat salutem se modò assequi, addit insuper assensum se præbuisset Deo, neque digito eius mouentis obicem opposuisse vllum. Quoniam (ut superiore libro constitutum est) neminem Deus coactu, sed liberè trahit. Et ideo cum certitudo hæc humanum conatum exigat, non potest certitudinẽ catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo errores sunt, & inseparabiles, quòd iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione absq; operibus nostris dependeat, & quòd certus fieri quisque possit per fidem, se esse in gratia. Atq; adeò nemo potest ambo hæc simul sustinere: nimirum, quòd à libero nostro arbitrio quoquo pacto dependeat, & quòd possit quis fieri certus, nisi Deo specialiter reuelante.

¶ Accedit & hoc argumentum, quòd fides catholica vna est, quæ vniuersam Christi familiã obligat, si ergo fides esset catholica, me esse

Cõfirmatio
argumenti.
Tho. 2. 2. q.
1. artic. 1.

Contra specialẽ
fidem.

Fides Catho-
lica.

lib. 3. c. 10.
fo. 239. b
Cõfirmatio
argumenti.
Quòd non
possit secun-
dum fidem co-
gnosci homi-
nem esse in
gratia.

in gra-

Altera confirmatio.

Iob. 9.

Doctrina Christi. Mar. 16.

Luc. 13. Math. 3.

Nugatoria nominatio fidei historica. Caluinus.

Secunda propositio. Fidei, spei, & charitatis differentia. Th. 2. 2. q. 17. arti. 6. Technæ Lutheranorum vt defendere solent fidei iustificati.

in gratia, omnes profectò astringerentur idem reddere, vt ego. Ad hæc. Qui de fide catholica anceps est, & dabilis, hæreticus censetur: qui verò ambigit qualis sit apud Deum, non est cur habeatur hæreticus, sanè qui de promissionibus Dei nihil formidat, sed cum iustissimo Iob veretur opera sua, sine quibus certi sumus, minimè nos esse capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iustificationis. Legifer enim noster Christus neminem certiorum facit, aut credere iubet, iustum vel fieri, vel esse, sed id tantum, quod qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et id quidem nisi prauam obiecerit voluntatem: nam nisi poenitentiam, ait alibi, egeritis, omnes simul peribitis. Neque prædicat, appropinquare regnum cælorum, nisi poenitentiam agentibus. Id quod ipsimet aduersarij profitentur. Nusquam autè de se quenquam definire præcepit certitudine catholice fidei, vel legitime baptizatum esse, vel poenitentiam egisse. Profectò non video quomodo agnoscentes nemini conferri gratiam antequam poeniteat, renitere queant, quòd per fidem homo sit certus de sua salute. Aiant, Quoniam poenitentia non est causa, at est tamen requisita: de qua an sit legitima, haud quaquam habemus reuelationem fidei. De hac autem certitudinis disputatione integrum est inferius capitulum, lib. 3. Nunc autem id tantum constituimus, quod nugatoria sit illa distinctio fidei, in historicam & iustificantem. Incongruens ergo est distinctio Caluini, quam lib. de instit. relig. christ. tribuit fidei. Nempe quòd sit diuina erga nos beneuolentia firma, certaque cognitio, quæ gratuita in Christo promissionis veritate reuelatur mentibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio catholice fidei: si verò ad illam suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet, extra limites est eiusdem orthodoxæ fidei. ¶ Secunda propositio. Fides, spes, & charitas virtutes sunt non ratione modò, sed re, obiecto etiam & subiecto discretæ. Hanc contra septimam suam propositionem obfirmamus. Nam animaduerte optime lector: ne quæ semel diulgare coeperunt, vocem desererent (nimirum quod sola fide iustificamur) quibus illam retinere commentis conati sunt. Primùm quia viderunt fidem catholicam non sufficere ad iustitiam, coeperunt illam appellare fidem historice, effingentes fidem, quæ iustificat, nõ esse nisi illam, quam Deo habemus pollicenti remissionem peccatorum per Christum. Et hæc tenus, licet ramum fidei à iusta arbore de-

truncantes, tamen intra fines fidei errabant. Verùm quia neque illam satis esse intellexerunt, transgressi iam lineam veræ fidei, meditati sunt illam specialem, quam modò refutabamus. Sed quia hoc etiam loco depulsi sunt: conuicti scilicet, quòd potest quis certò se credere esse in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, adtexere cogitarunt rationi fidei, spem quoque & charitatem: quin verò & opera. Quasi hæc omnia censeantur nomine fidei. Atque huc pertinet, quòd modò referebamus ex Caluino: scilicet, quòd fides & mentibus, id est, intellectibus: & cordibus, id est, voluntatibus obsignatur. Sed audi Philippum in apologia confessionis Augustanæ. Habetur enim in. 5. art. eiusdem confessionis hæc verba, Omnes perterrefactæ mentes, sciant se debere credere, quòd certò donetur ipsis remissio peccatorum totum propter Christum, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis spiritus sanctus. Eadem verba repetit Philipp. in apologia. Sed proximè à tergo eiusdem pagellæ ait, quòd fides quæ iustificat non est tantum notitia historice, sed est assentiri promissioni Dei. Subiungit autem, Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse, ad demus amplius, est velle, & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum, & iustificationis. Eademque innouat Buce. verba in suis nuper concordantijs. Expende manifestam contradictionem. Prius dicit fidem illam specialem, qua certò credimus donari, &c. sufficere ad salutem, & iustificare nos. Et confestim addit, velle, & accipere promissionem, concludi in ratione fidei. Tales sunt istorum apologiæ. Si fides sufficit, quomodò requiritur voluntatis actus: qui alterius est potentia? Alià ego tamè maiore absurditatem videro in hac suffarcinata distinctio fidei. Quæstio erat, Per quid recipimus beneficium iustificationis à Deo nobis promissum? Et respondent, Per solam fidem. Sed dum hanc fidem qualis sit instamus inquirere, respondent, quòd sit non solum assentiri promissioni Dei promittentis nobis gratis remissionem peccatorum, sed & velle, & accipere oblatam promissionem. Ergo perinde est, ac si dicerent, quòd recipimus beneficium iustificationis per hoc quòd volumus ipsum, & tadem accipimus. Recipimus denique gratiam iustificantem, quia recipimus promissionem. Ecquis non cernat cæco nos verborum inuolucro ab istis complicari, & ceu vertigine circumuol-

obomem
virtutibus
innotuit
muniturPrimum
Caluini

Iob. 9.

Melancthi.

Lutherau-
rum contra
dictio.Petitio prin-
cipij.Quæstio
Fides
& spes
sunt in
fidei

Caluini

cum uolui, dum idē nobis per idem diffiniunt?
 Nonne luculentius dixissent, illud nos bene-
 ficium accipere actu, quo per speciale auxi-
 lium Dei credimus Deum esse, & remunerato-
 rem esse, vnā cum actu spei, quo nos per idem
 auxilium erigimus, atque actu charitatis, quo
 nos errorum poenitet, adhibito sacramento,
 vel baptisimi, si ab infidelitate conuertimur, vel
 poenitentia, si relapsi resipiscimus? Sed respō-
 dent, Omnes istos actus complectimur nomine
 fidei. Contra hoc ergo responsum oppo-
 suimus secundam propositionem. Quis enim
 hanc ferat theologiam, vt in diffinitione fidei,
 actus spei, & charitatis cōglutinentur? Etenim
 substantia fidei suam habet legitimam ratio-
 nem in persuasionē & assensione intellectus,
 cuius proprium obiectum est verum, quod à
 Deo reuelatum est. Reliqui verò habitus ad vo-
 luntatem attinent. Spei nanque & charitatis
 obiectum non est ratio veri, sed boni, quod
 obiectum est voluntatis: sicuti intellectus, est
 verum. Erigimur enim formaliter non per fide-
 m, vt isti putant, sed per spem in bonum il-
 lud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo du-
 cat. Erigimur inquam desiderando, & appetē-
 do: charitas autem amor eiusdem boni est, be-
 neuolentia & amicitia. Quare in patria fide
 per uisionem depulsa, spes simul cessabit: cha-
 ritas verò perspectu ipso Dei adeo non abscē-
 det, vt sit mirificē perficienda. Spectatio crea-
 turæ ait Paul. reuelationem filiorum Dei spe-
 ctat: spes autem quæ uidetur nō est spes: nam
 quod uidet quis quid sperat? Et alibi, Charitas
 nunquam excidit: siue prophetiæ euacuabun-
 tur, siue linguæ cessabunt. Ex quibus colligit
 fidem, spem, & charitatem non solum tres esse
 res, sed illarum esse maximam ac præstantis-
 simam, charitatem. Non modò quia fides &
 spes, temporariæ sunt charitas verò perpetua,
 sed quia aliarum omnium est forma virtutū:
 qua absente, nulla æstimatur virtutis pretio.
 Hac de causa, vbi de ratione præcisē fidei ser-
 mo est Paulo: Accedentem, inquit, ad Deum
 oportet credere quia est, & quia remunerator
 est. Ecce totam substantiam fidei. Vbi autem
 de fide cum sua societate quæ ad iustitiam vnā
 requiritur: Neq; circuncisio, inquit, aliquid, va-
 let, neque præputium, sed fides, quæ per cha-
 ritatem operatur. Vnde super Psalm. 31. Au-
 gust. Quod credit quis, fidei est, sed quod ope-
 ratur, Charitatis est. Porro, nisi tā hostiliter isti
 ex suis gymnasijs vniuersam eliminassent phi-
 losophiam, nunquam virtutum rationes ita
 confuse permiscerent: sed cuique suam tribue-
 rent. Sunt enim, vt iustitiæ, temperantiæ, &

aliarum virtutum essentiæ & finitiones va-
 riar, ita & fidei, spei, & charitatis. At verò re-
 spicienti exemplar, quod capit. 5. præfiximus
 mentis istorum, facile erit perpendere homi-
 num inconstantiam, & contradictionem.
 Vbi enim aiunt, sola fide iustificari, rationem
 magistri sui eam adferunt, quod solum ver-
 bum promissionis Christi est illud, quod no-
 stram operatur salutem: verbum autem so-
 la fide apprehenditur, ergo sola illa iustifica-
 mur. Vbi manifestē vsurpant fidem pro sola
 assensione intellectus, vt distinguitur contra
 omnem aliam virtutem, & opus. Quamob-
 rem aiunt illam fidem non solum fundamen-
 tum, sed totam apprehensionem salutis esse,
 & gratiæ, quam gratiam, aiunt, subsequitur
 charitas. Postea verò, vel suimet ipsorum obli-
 ti, vel certē conuicti, quod illa fides non suffi-
 cit, conuincunt rationi fidei, spem & charitatem,
 & poenitentiam. Quis non istorum vertigum
 depræhendat? Atqui per hæc detexitur aliū
 ipsorum cauillus, qui in omne se latus ver-
 tunt, vt voci suæ, sola fide, aliquid obtendant,
 Quia enim sentiebant se iam de hoc loco de-
 iectos, nempe quod ratio fidei cæteras virtu-
 tes complecteretur, aiunt saltem esse connexas.
 Hanc autem connexionem: si recolis bo-
 ne lector, non ita intelligunt, quod illæ virtu-
 tes præueniant gratiam, vt secundum Euange-
 licam veritatem nos à Patribus docti sumus,
 sed quod sola fides accipit gratiam iustifican-
 tem, trahentem secum charitatem. Verba enim
 sunt Melæthonis supra citata, Sola fide, non
 per dilectionem consequimur remissionem
 peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Nisi
 quod iam Bucerus in sua reconciliatione velle
 videtur persuadere, quod etiam si requirerentur
 omnes ad consequendam gratiam, sint ni-
 hilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem
 virtutes, sed tamen inter se connexæ, ita vt ne-
 que charitas sine fide, neque fides insit absque
 charitate. Neque alio vitur teste quàm vno
 exemplo, quod à magistro suo suscepit in de-
 capti. Babylonica. & putat irrefragabile. Co-
 gitemus, inquit, hominem sanæ mentis & fa-
 me grauitè laborantem, & huic mortem me-
 tuenti aduenire, qui eum ad aliquod paratum,
 lautumque conuiuium vocet, sitq; ille cui mi-
 ser fidem indubitato accommodet, possit ne,
 inquit, huiusmodi famelicus non statim illa
 fide fiducia desiderati cibi concipere, ac quàm
 possit properè ad conuiuium illud accurrere,
 simulque & conuiuatore illum toto corde
 amare, & colere, cupereque illi qua posset re-
 gratificari. Humiliter proponas, inquit, ani-
 mo

Lutherano-
rū incōstan-
tia.

Lutherano-
rū euasio.

Quomō cō-
nexas existi-
ment Luthe-
rani, fidem
spem & cha-
ritatem. vi-
de. c. 13 hu-
ius fol. 151.
Melancthi.
Buce.

Quomodo
recipiatur iu-
stificationis
beneficium.

Primum ar-
gumentum.

Ratio fidei.

Roma. 8.

1. Cor. 13.

Qua ratio-
ne loquatur
Paulus de fi-
de sola, &
quæ ad iusti-
tiam spectat

Augustin.

mo alicui ex periculoso morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimam salutem promittat: Ita, inquit, qui fidem habet Evangelio, non potest non certo sperare oblatam salutem, eiusq; omnia mandata perficere, ac denique toto se pectore ad ipsum conuertere. Quis enim, inquit, non in seipso experitur, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissimè præstiturum? eiusq; etiã consilia atque præcepta se cupide sequi, quem non dubitet sibi vera, & salutaria consulere, atque præcipere? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Buceri. Quinimò magis à nobis quàm ab ipsis pugnat. Nam vt donemus, connexas esse dictas virtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet, ilico omnia faceret, quæ inberet medicus: inde non colligitur, quòd sola fides esset salutis causa, sed quòd fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quæ proxima esset causa. ¶ Attamen neque id certè largimur: sed tertiam contra hoc exemplum statui mus propositionem. Fides, spes, & charitas adeò non ratione modo, sed re etiã sciunguntur, vt possit esse fides, imò etiã spes, absque charitate. Et quoniam hic est locus vnde nos acerrimè & validissimè oppugnare censent, paulò hic contrà nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus, an fides vel spes absque charitate, verè sint virtutes. Quoniam vt lib. 1. cap. 2. dicebamus, nullum officium in absentia charitatis dignum absolutè est appellatione virtutis. Et præterea cum fides fundamentum sit charitatis, non potest charitas infusa esse absque fide. Sed quòd fides solitaria esse possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei non solum alia est à ratione charitatis, sed natura sua prior, neq; ab illa depèdens, quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quo minus & prior gigni possit, quàm charitas, & illa abeunte superstare. At quia rationes istiusmodi nò tanti aestimant, quo argumentationem Buceri simul diluam, alia ratione arguitur. Fides, esto, voluntatè excitet ad appetentiam boni, quòd ostendit, nullam ei tamen vim infert, sed semper voluntas, quæ sua natura est, manet libera: ergo quantum cunq; fidem adhibeamus Deo inuitanti nos ad cælestè conuiuium, cõminanti nobis aternas pœnas, & pollicenti requiem à laboribus nostris, nihilo secius liberum est homini præsentia bona sensualia illis anteferre. Non quòd natura fidei non sit à terrenis nos ad aterna

euocare, sed quòd instantia hæc & sensibus obuia vehementius nos ad se dimouent. Eò præsertim quòd homines promittunt sibi post lapsum relapsitiam, & diuinum fauorem, quòd possint in amicitiam Dei restitui. Quapropter nulla est repugnantia, quòd quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confessione ceruices gladio subijceret, & nihilominus persistat in aliquo peccato. Quin verò, neq; in humanis contrarium est semper exemplum, quòd Bucer magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiã vitæ: cui tamen si medicus tali conditione offerret salutem, vt permitteret ferrari os cruris, aut incidi partem, qua possit lapillum extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpetretur: reuera vitam prius repudiaret. Quemadmodum de Mario legitur, qui obligato vno crure iussus alterum extendere, Non est, inquit, tanto dolore digna salus. Neq; in hisce modò terrificis curationibus, sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimi cum sint, mortem sibi suis voluptatibus cõsciscere, nihilo magis cohibentur. Ita planè de fide nos experiètia docet: nimirum quòd licet christiani homines firmam fidem habeant bonitatis diuinæ futurorumq; bonorum, & malorum: tamen, vel quia angusta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, asperaq; & acclius semita, vel quia laqueis seculi huius irretiti sunt, & cupiditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quòd optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos cælicos perfundit, videntes Deum sicuti est, illic nulla esse potest diligendi cunctatio, aut mora. Nam conspectus ille fontis omnium bonorum non potest non beatos in amorem rapere, atque ita deificatos spontanea quadam amicitia necessitate cum Deo prorsus deuincire: vbi nullus segnitæ locus, & gritudo animi nulla: nihil deniq; quòd perpetuam illam reuerentiam filialem remorari queat. Veruntamè cogitatio hæc nostra per speculum in enigmate non adeò efficax est: & ideo neque semper bonorum operum ferax. Aliàs non solum neminem decidere de gratia Dei sineret, sed & in optima semper summaq; officia teneret intentos christianos vniuersos, Paulinoq; colligatos nodo: quem neq; mors, neq; vita, neq; instantia, neq; futura poterant separare à charitate Dei. At non omnes rapti sumus vsque ad tertium cælum. Mittunt nos ad locum illum Euangelij, vbi rogati duodecim discipuli, auellent & ipsi abire, responderunt, Domine, quòd ibimus: quia verba vitæ aternæ habes

Et

Anceps exemplum.

Tertia propositio.

Fides sine charitate esse potest. Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Cõtra exemplum Buce.

Dictum Marij.

Status gloriae. lib. 3. ca. 1. fo. 193. b. Thom. 1. 2. q. 4. art. 4. & q. 5. art. 4. et q. 10. arti. 2. lib. 3. ca. 7. fol. 226.

Rom. 8. Probant Lutherani eum qui credit non posse non amare. Ioan. 6.

Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui credit, non potest non amare. At nihil nos inficiamus, quin sapissimè fides charitatem ingeneret, hæc est enim natura sua: sed id defendimus, quòd non semper vbiq; est, tãtundem potest, obliſtētibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos vicissim in alium locum, vbi iuuenis ille qui præcepta seruauerit à iuuentute sua (aliàs non dixisset Euange. Mar. 10. Christus respexit, & dilexit eum) & ideo cum fide viua accessit sciscitatum Christum, quid faciendo vitam æternam possideret. Ille, inquam, absque dubio credidit redemptori, quòd si venditis, erogatisque bonis sequeretur ipsum, perfectus esset: & tamen ingens opum amor, in quibus animum habebat infixum, fidei præualuit. Vnde non planè tantà coniectura fit, quòd fides sua non fuisset magna, quàm quòd amor ille opulentia diffluentiaq; bonorum esset ille maximus. Enimuerò eadem fides vbi non offendisset tantam difficultatem, ilico potuisse iuuenem à seculo conuellere. Neque illum necessum est dicere gratiam Dei propter illum teporem fidei amisisse. Quandoquidem non præceptum, sed consilium erat: si vellet perfectus esse. Vt lib. 3. dicitur. ¶ Igitur vt amplius hæc omnia luceſcāt, varia diuersaq; sunt qualitates gradus & habitus fidei, qui sibi, salua eius substantia accidunt. Est nanque quandoq; sana & firma, aliquando verò infirma & imbecilla. Ait enim Paul. Infirmum in fide assumite. Et, Increpa illos durè, vt sani sint in fide. Inculcat rursus Christus seruatur noster in Petro trepidante modicam fidem, laudatq; in Centurione & Chananæa fidem magnam. Appellat denique Iaco. fidem mortuam, eam, quæ deserta est à charitate: & Paul. viuam, quæ per charitatem operatur. Nam sicut motus corporis indicium est vitæ animalis, ita & vitæ spiritualis, testes sunt officia, quæ fiunt secundum Deum. At verò vt non omnis remissio & languor fidei, lumen extinguit diuinæ gratiæ, ita nec mors ipsa talis iudicanda est, vt substantiam rationemque eiusdem fidei absumat, & expungat habitum. Quin potest mortua robustior esse quàm viua, licet tunc non sit melior: imò neque sit omnino virtus. Petrus quauis non habuit gradum illum firmatæ fidei, vt constanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuvene proximè commemorato pariter dicebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neq; ita multum vahdi in fide: perdurantes tamen in gratia, eò quòd non obijciuntur magnis pe-

riculis cadendi. Sunt contrà, multò valētiores, qui nihilominus, ingente occasione de subito oblata, impetu passionis præcipitantur. Iuxta verbum illius Comici. Quauis de subito facile est facere nequiter. Ceu qui trucidatum charissimum filium cernens, aut violatum thorum, in homicidam, vel in adulterum irrueret. In Dauide exemplum est, Nunquid dum ardentissimo amore succensus elegantis Bersabæ adulterium cum ea patrauit, fidem perdidit? Minimè gētium. Imò fidem habebat insignè. Haud enim fuit dubius, quin Deo peccasset, vt postea lachrymabiliter confessus est. Sed ingentem conflictum carnis sustinere non valuit; valuisse, inquam, per gratiam Dei, si strenuè pugnasset, sed tamè victus est. Haud equidem diffitemur, si solum fidei ingenium spectes, quo fuerit ipsa maior, maiorem in generari charitatem. Nam, vt in lib. de voca. gen. author est Ambro. fides genitrix bonæ voluntatis: & iustæ actionis dicitur. Et super Ezech. Homil. 2. Grego. Tantum, inquit, in hac vitam amamus, quantum credimus: & quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Sed sunt tamè carnalia, & secularia impedimēta, quibus fides præpeditur: quibus superandis aliæ sunt necessariæ virtutes præter fidem. ¶ Cōfirmatur deniq; assertio nostra irrefragabili testimonio Pauli, Nā si habuero, inquit, omnē fidē, ita vt mōtes transferā, charitatē autem non habuero, nihil sum. Nō ergo modò fides, sed maxima esse potest absque charitate. Hic locus est, quem inuolentes manifestissimè rem conuincere, deludere summo perè moliantur, nescio qua fide miraculorum consista, præter fidem iustificantem. Quemadmodum enim cernentes assensum scripturæ sacræ haberi posse absque charitate, aiunt non esse illam, qua iustificamur, sed esse fidem historię: ita audientes ex Paulo, omnem fidem reperiri posse sine consortio charitatis, aliam fidem excogitant miraculorum. Profectò si ita liceret cauillari scripturas, & locis singulis de fide noua eam vsurpatione lacerare, & ludificare, omnis deperiret ratio explicandi naturam, & qualitates fidei. Primum, quænam nominatio est fides miraculorum. Si dixisset gratia miraculorum, ceu gratia sanitarum, vel donum miraculorum, sicut donum linguarum, posset verbum intelligi de aliqua tantum gratia gratis data. Dum tamen ait Paul. nihil aliud quàm omnē fidē, quæ alia potest intelligi, nisi catholica, cui tanquā fundamento legis euangelicæ priuilegium hoc congruit miraculorum. Aliàs posset etiam appellari spes vel charitas miraculorum

David.

Fides gignit bonam voluntatem. c. 21. fo. 186. b

1. Cor. 13.

Primum argumentum.

Explicatio
Pauli.
Math. 17.

lorum. Item verbum Pauli, allusio est prorsus ad illud redemptoris, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit. Vbi manifestus est sermo de fide catholica. Siquidem inter exprobrandum incredulitatem apostolorum, qui illa causa non eiecerant demonium, adiecit illud verbum. Enimvero, ut paulo ante dicebamus, constantissimum est, & receptissimum, virtutem miraculorum, neque Christum usurpasse, neque discipulis impertisse, nisi ad confirmandam fidem, quæ rationibus naturalibus nequieverat persuaderi. Id quod supra verbo Christi commonstrauimus, delegantis apostolos ad dissimulandum verbum: ut ait, Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur, &c. Quinimò ab initio statim olim reuelatæ fidei mos diuinus fuit illam confirmare portentis & miraculis. Ita enim Abraham pollicitus est ex sene, sterilique Sara genus illi propagare super arenam maris. Et intemeratæ virginis, quæ angelus fidem mysterij adstrueret, alterius miraculi antus prægnantis meminit. Igitur ipsi fidei, cuius testificandæ causa erant edenda miracula, eadē est collata vis & potestas: si tamē eò esset vsq; fœcūda, ut certā fiduciā parceret impetrandi. Et hoc est quod ait apostolus, Omnē fidē, id est, fidē in eo summo gradu, qui transferendis montibus est necessarius: tamē iam modò, vbi non est hæc necessitas asserendæ fidei miraculis, nō se tam crebrò exerat virtus hæc. Sed quid opus est aliunde testes cicere? nonne Apostolus explicatissimus est de quā fide loquatur? Cū enim concludit in calce illius capituli, fidem, spem, & charitatem tria esse, cæterisq; maiorem charitatē, an negare quis poterit sermonē habere de tribus theologicis virtutibus: atq; adeò de fide catholica, quæ prima eorum est? In toto ergo capite de eadē proloquitur, quā ita cōfert cū charitate, ut quocunq; gradu solitaria sit, nō sufficiat ad amicitia Dei. Sed operosa charitas, quæ patiens est, & benigna, reliquis oibus virtutibus subministrat esse diuinū. Et hac ratione illi tribuit, quod omnia credit, & omnia sperat. Et præterea quia per charitatem, & fides ex crescit, & spes. Eodem pertinet illud Christi, Nō omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicunt in illa die, Domine, dñe, in nomine tuo prophetauimus, & cætera: qui tamē non intrabūt in regnū celorum. Dicere namq; Dñe, domine, ad fidem catholicam pertinet, quæ cognoscimus, Deum esse, verum dominum. Neque ita cognoscimus, ut demones: nam illi non dicunt dñe, quia non credunt ex

obedientia. Dicere autem domine, est propria fides christiani: non acquisita solum, sed qua captiuantes intellectum, assensum præbemus diuinæ maiestati suam professi legem. Quæ esse nihilominus potest absque charitate. Et ideo subinfert redemptor noster, Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & non facit, assimilabitur viro stulto. Vbi audire, idem est, quod credere & suscipere fidem. Vnde apud Lucam ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, plægis vapulabit multis. Nam proculdubio cognoscere voluntatem, est fidem habere. Huc etiā attinet parabola inuitatorum ad cœnam magnam: qui certè nihil de conuiuio dubitantes, excusauerunt sese, ne gotia secularia prætendentes. Duo tamen hic sunt vel tria istorum obiecta, ad quæ necessarium est respondere. Primum, cū fides sit donum Dei, quemadmodum charitas, cur nō pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Responso in promptu est. Quod charitas indiuiduus est gratiæ comes. Est enim gratia qua dilecti sumus Deo, & charitas qua ipsum diligimus. Et ut habetur in Euangelio, Qui diligit me, diligitur à patre meo. Quare qua contrarietate peccatum mortale opponitur gratiæ, aduersatur & charitati. Fides autem, & spes, & reliquæ virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, quæ de se non dicunt, neque amicitiam, neque gratiam Dei. Quare ut abscedens charitas per peccatum furti, non secum auferit habitum castitatis, ita neque habitum spei, aut fidei: sed manent omnes informes, atque adeò indignæ virtutum simpliciter nomine. Sed hæresis vel apostasia, quæ è regione obstat fidei, excludit infulum eius habitum. Hæreticus enim in vno articulo, quamuis aliorum habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit: propter formalem rationem fidei catholicæ: nēpe quæ tenus à Christo per sanctam Ecclesiam reuelati sunt & propositi. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipsa.

¶ Alterum dubium est maioris pōderis apud istos, nimirum, quod fides mortua nō sit fides. Hoc enim insonat nomen mortuum, homo namq; mortuus nō est homo. Et præterea arguunt, quod eiusmodi fides nihil differat à fide demonum. Vno enim contextu ait Iaco. quod fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quam demones, qui credunt, & contremiscunt. Hæc tamen ambo ci-

Audire,

Cur fides
nō perditur
cū charitate.
Charitas co-
mes gratiæ
indiuiduus,
Ioan. 14.

Fides spes &
ne charitate

Sola hæresis
vel apostasia
excludit
fidem.

Fides mor-
tua propriè
est fides.

Iaco. 1.

tra

Mar. vi.

Gen. 18.

Luc. 1.

Omnē fidē.

Explicatissi-
mus Paul.

Math. 8.

Fides cæmo-
nu & Chri-
stiani.

tra negotium dissoluet, qui verba Iacobi æstimatè fuerit meditatus. Non enim refert fidem ad charitatem, sicuti hominem ad animam: sed sicuti corpus ad animam. Non inquam ait, Sicut homo, sed sicut corp^s sine spiritu mortuū est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit enim per animam, & homo, & corpus: sed homo tanquā per formam, quæ pars sui est, corpus autem tanquam per eam quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia De^s, qui est nobis ceu anima vitæ spiritualis, habitat in nobis p̄ charitatem (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritaliter mortuus, & fides sua mortua. At tamen, vt corpus absque anima suam retinet integram essentiam corporis, ita & fides absque charitate suam habet rationem, substantiam, & proprietatem fidei, quæ est assentire dictis Dei. Neque continuo consequens est, fidem illam mortuā nihil ab illa dæmonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quam forsitan habere possunt dæmōnes maiore, imò clariorem nobis, sed in eo quod per obedientiam, & voluntatis obsequium (vt in ipsa eius diffinitione inuehmus) suscipitur. Dæmōnes autem non vltro, sed inuiti credunt: & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa verò sua, nihil aliud quam timorem illis incutiat, & tremorem. Hæc autē iam singula articulatum definiuit S. Synodus Tridentina. Sanè quæ postquam can. 7. explicuit, vt essent tres illæ virtutes theologice, suis proprijs rationibus distinctæ, atque adeo ab inuicem semouibiles, can. 12. sub anathemate censuit, fidem non esse fiduciam illam specialem: & can. 28. fidem, quæ remanet sine charitate, veram esse fidem, licet mortuam, quæ hominem sufficit constituere christianum. Synodus inquam Tridēna, quæ iam modò (quod Deus vtiñā Ecclesiæ suæ bene vertat, quodq; felix illi faustumq; sit) Bononiā translata est.

De causa effectūq; fidei sine operibus.

Cap. 8.

Onfecimus ergo, vnicā esse fidē, illā scilicet orthodoxā à spe & charitate omnino distinctā: sanè quæ vt esse potest absq; gratia, ita & absq; charitate. Hæc ergo demonstrare iā pergimus, eandē esse prorsus, quæ ad nostrā iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atq; per se effectū absq; cōtubernio charitatis præmeditemur o-

portet, duabus propositionibus. Prima est. Fides, etiā dum est informis, donū est Dei supernaturalē. Conclusio hæc quauis theologis summo consensu receptissima sit propter auctoritates scripturæ (qualis est ad Ephe. Gra. Ephe. 1. 2. 2. q. 6. & est glossa super illud, Si habuero fidem, charitatem autem nō habeam, Quod donum requiritur vt homo sit christianus. Neq; rursus negāt, quin necessaria sit reuelatio mysteriorum Dei, facta mundo, vt homines credant: etenim cū non cadant sub naturali scientia nisi Deus hoc lumine mundum irradiasset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantum affirmant, quod qui audiret Christum, vel Apostolos, vel alios prædicatores, non indigeret aliquo habitu vel afflatu supernaturali, vt assentiret toti prædicationi: sicuti assentimur narrantibus alias naturales historias. At tamen S. Thom. loco proximè citato longè aliter astruit huius conclusionis fidem. Quippe quod non solum ad maiorem perfectionē, seu præptiorem assensum, sed omnino sit donum necessariū Dei: sine quo non possumus omnia certò credere quæ sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requiruntur: Vnum, vt homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio prophetarum & apostolorum, & aliorum prædicatorum. Et isti habent auctoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud, Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Adde quod auctoritas Ecclesiæ vniuersalis in determinandis his quæ sunt fidei, est pari ratione auctoritas spiritus sancti. Alterum requiritur

1. Ioan. 4.

Fides mortua differt à fide dæmonum.

Syno. Trid. Bononiā translata.

Cōclusio. 1.

Ephe. 1.

Scot.

Durand.

Fides informis donū Dei.

S. Thom. 1. Cor. 13.

S. Thom.

Roma. 10. Auctoritas Ecclesiæ.

ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabant esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo elevetur super naturam suam, oportet, quod hoc nisi ei ex superna naturali principio interius moueret. Hac S. Theoprotus profecto non solum propter S. Thomam & propter Augustinum, cuius eadem est ubiq; in dubitata sententia, hunc sensum, legitimū fuerim arbitratu; verū salua illustrum authoritatem examinatione, non planē video, quomodo sit fatiscitūm aliter sentire. Quare S. Theoprotus non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrarium existimet Pelagianū. Sanē quod sensus Pelagianorum assentium, initium fidei esse à nobis, non esset aliud, q̄ quod posset quis audiens prædicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quod gratia non præstaret, nisi ut faciilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in concilio Mileuitano. Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is enim quāvis alibi frequentissime, tamen in li. de prædest. sanct. cap. 2. sub hac formā proponit quæstionem. Prius itaq; fidem, qua christiani sumus, donum dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, quam in voluminibus tot, tantisque iam fecimus. Nota fidem qua christiani sumus. Sanē quæ dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima fronte appareat, id tantum Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit à deo, à qua christiani sumus, non tamen negare, quo minus actus credendi possit esse à natura, contemplare attentius mentem eius, & cernere ulterius progredi. Nemini enim dubium esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo deo infunderetur: sed vult cōstituere, quod ad credendū actū illa omnia, quæ ad religionem christianam pertinent, & ita firmiter ut christianum decet, necessariū sit speciale auxilium dei, siue per habitum, siue per actum. Nam August. nihil vnquam sollicitus est discriminari inter actum & habitū. Atqui sensus hic lucidissimus erit consideranti, quā illic causam tractet. Etenim post quā Pelagiani coacti sunt hæresim suam retractare nempe gratiam dei secundum merita nostra dari id saltem retinere conabantur, quod initium fidei esset à nobis. Quo errore laboravit & ipse Aug. antequam esset Episcopus, ut eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retract. ca. 23. confitetur. Postea verò factus Episcopus (ut ibidem & lib. 22 de bono. perse. ca. 20. ait) illum deposuit errorem. Atq; id ipsum est, quod illic edisserit: nimium, quod nec initium fidei sit à nobis. Ni-

hil de habitu moditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea, quæ pertinent ad religionem, nemo potest nisi per auxilium dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Neq; aliud est, quod condemnat illic aduersus Pelagium. Alias illa assensio fidei esset alienius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo etiam assensu citat illud Pauli, Quid habes quod non acceperis? Si autem acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Innuens, quod nonnullam sibi posset usurpare gloriam, qui naturaliter diceret se assentiri euangelio: Accumulat præterea alias complures authoritates. Ut illud, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim dei est. Tametsi hic locus ut ipse August. Hypog. libr. 3. exponit, de fide omnino iustificante, quam gratia subsequitur, intelligatur. Sed apertius est illud? Vobis donatum est pro Christo non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo. Et, Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem. Non ait, Quia fidelis eram. Ad ducit etiam illud, Hoc est opus dei, ut credatis in eum, quem misit. Tametsi profecto non plene possum hunc sensum coniecere ex illo loco euangelij. Est enim responso illius, quod discipuli interrogabant, Quid faciemus, ut operemur opera dei? Vbi non quærebant opus, quod esset effectus dei: sed quod esset præceptum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Ut credatis in eum, quem misit ille. Ex illo præterea Luca eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius esset virtus, quod crederent. Atq; ex illo maxime quod August. Hypog. lib. 3. in eandem sententiam enarrat. Vbi confesso Petro, Tu es Christi filius Dei viui, respondit dominus, Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Vnde colligitur, fidem donum esse Dei. Quo circa fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quod sit donum non simpliciter necessariam, sed ad maiorem, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum dei, pro palam significat nullatenus quæpiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum dei est, quid aliud exprimere voluit, quàm quod nisi ex dono dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, ut ait, Vobis donatum est pro Christo non solum ut credatis in eum, quid aliud est quàm dicere, non alia via credere potuistis? Quare optimè illic ad notauit August. verbum Pauli, Charitas cum fide à deo

Sacra testimonia quæ efficiunt Augustinū esse donū dei?
1. Corint. 3.

Gratia saluati estis per fidem intelligitur de fide iustificante,
Ephes. 2.

Philipp. 1.
1. Timo. 1.

Ioan. 6.

Luc. 17.

Matth. 16.

Glossa Scotimalē tuta.

Ephes. 6.

Scoti sententia non satis iusta.
Aug.

Sensus August. contra Pelagium.

patre & domino Iesu Christo. Quasi dixisset, non solum charitas, sed etiam per se fides, puta assentiri euangelio a solo deo esse potest. A solo inquam praeueniente. Nam ut utroque loco citato, ait scilicet libro. 1. retract. & libr. de predest. fides opus Dei est & nostrum. Nostrum scilicet propter arbitrii voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idque; exigitur a nobis, atque; idcirco, infidelitas peccatum est. Dei autem est opus, quia nisi ipso peculiari nos afflatu adspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & virtutes opera dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, capit. 15. & tribus proximis, tum etiam paulo post repetendum nobis est. Est praeterea magnum argumentum aduersus illos, qui dicunt, fidem nostram auctoritate humana gigni, puta parentum, vel praedicatorum, qui nos educunt: & quod peius multo est, auctoritatem ecclesiae appellant, humanae. Etenim si propter solam auctoritatem hominum ego assentirem euangelio, reuera propter eorundem auctoritatem, si mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionem Pauli, Si ego vel angelus de caelo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa credere prorsus euangelio est dispositio, & quidem maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus ca. 3. non potest esse nisi per auxiliu speciale dei. Quare S. Synod. Trid. optime can. 6. ait, quod excitati diuina gratia fidem ex auditu concipimus. & can. 3. qui ex concilio Arausino, 25. desumptus est, neminem sancitur sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, &c. sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur. Respondendum est illis ergo, quod quauis quis incipiat credere propter parentes vel praedagogos, vel alios praedatores, non tamen credit, propter eorum auctoritatem, sed credit illis tanquam ministris ecclesiae. Neque; habitus fidei aliam habet inclinationem, nisi sub illa ratione. Auctoritas uero ecclesiae, non est humana: sed diuina, quae errare non potest. Facile ergo est reliqua eorum argumenta diluere. Primum est huiusmodi. Audientes concionem euangelicam possent tantam habere fidem concionatori, ut propter eius auctoritatem cuncta crederent. Sicuti possunt eandem fidem praestare Luitio, aut cuiuslibet historico, sola naturali facultate intellectus: atque illi potissimum, qui audientes Christum, cernebant eius doctrinam testimonijs & miraculis confirmari: igitur non est simpliciter necessaria infusa fi-

des. Porro autem responsio huius est, quod audientes praedicationem modo, vel Apostolorum olim, aut Christi, poterant quidem naturali lumine assensum aliquem opinionis aut fidei humanae habere, qualem habemus Iosepho vel Luitio: eam tamen fidei certitudinem, quae christianis est necessaria, minimè, nisi nunc aspirati. Exigitur enim a christiano, non solum aliqua, sed omnia quae in utroque sunt testamento (saltem in genere) & quaecunque ecclesia explicauerit, esse de fide, adeo firmiter & certo credere, ut scientiam si opus fuerit, quam philosophi putarent demonstratiuam, abneget. Qualis est collectio illa. Haec essentia diuina est filius, eadem quae est pater, ergo pater est filius. Ad quam sane certitudinem tantorum supernaturalium mysteriorum uires ingenij naturales minimè sunt efficaces. Quobrem si puer ante usum rationis ab infidelitate raptus (quod est alterum eorum argumentum) inter christianos educaretur, posset quidem humanam opinionem habere christianae doctrinae: ueruntamen qualem modo praefati sumus certitudinem, minimè: nisi uel baptizatus, uel aliter caelitus adiutus. Vnde si iam a tate progressus, bona fide crederet se esse baptizatum, licet non res ita esset, posset cum illa credulitate per auxilium Dei iustificari, & tunc cum gratia infunderetur ei & fides. De haeretico autem iam paulo ante diximus, quemadmodum fide acquisita naturaliter potest credere aliquos articulos. Illa tamen non est legitime christiana: quia non est integra. Hoc tamen est tertium argumentum contra necessitatem infusae fidei. Si ethnicus audiens praedicationem euangelicam, eam plenè susciperet: id est, omnia certa fide amplexus, peteret baptismum, cum obice tamen, quia non uult odia ponere, quae cum suo exercet inimico, uidetur tunc habere fidem, tamen sine dono supernaturali. Quoniam fides non infunditur, nisi simul cum gratia, cuius tamen ille nondum est compos. Respondetur, quod quauis si ecclesiae constaret, & obicem adferre ad baptismum, arcendus esset a sacramento: quippe quod nemini debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam, quae supereminet effectus sacramenti: attamen si cum tali fictione baptizaretur, reciperet informem fidem. Ut auctor est Sanctus Thom. 2. 2. quae 6. art. 2. ad tertium argumentum: ubi ait, recipi posse a Deo donum fidei absque charitate. Etenim qua ratione fieri potest, ut charitate relictæ, sit fides superstes: fieri etiam potest, ut fidem quis suscipiat ante charitatem.

Vnde

1. Hic opus
Fides opus
dei et non
strum. hinc
Tho. 2. 2. q.
1. art. 4. dicit
ad creden-
dum requiri
voluntate.

1. Cōtra Scot.
et Durandū

Galat. 1.
Credere est
dispos ad gra-
tia, ergo non
est ex viri-
bus humanis.
Syn. Trid.

Respondetur
aduersarijs.

1. Argu. ad-
uersarijs
ad pbandū
q infusa fi-
des ad credē-
di actū non
fit necessa-
ria, sed ad
modum.

Alia respon-
sio.

Fides huana
circa res fi-
dei.

Fides catho-
lica.

Puer ante u-
sum rationis
1. Argum.

Haereticus.

3. Argum.

Fidei infu-
sio.
Responsio.

Fides informis
infunditur sine cha-
ritate.

Vnde cap. veniens. de presby. non bapt. generaliter habetur, quod per sacramentum fidei (quale est baptismus) efficitur quis membrum Christi. Et postmodum recedente fictione, recipit ille gratiam: ut docet August. cap. tunc valere. de consecra. distin. 4. Sed quid si ethnicus ille sic dispositus esset in nemore, ubi non est copia aquarum: nunquid cum primum totam legem probaret, per votum baptismi reciperet fidem? Nam si id neget, inde fit consequens opinio, quam reprobamus: quoniam tunc naturaliter tam firmiter credit, quam post susceptum baptismum. Respondetur, quod ante baptismum in re non est verisimile per baptismum in voto, infundi habitum fidei, nisi infunderetur gratia: quia ille non est christianus. Et talis habitus non infunditur, nisi vel ratione baptismi, ubi fit homo christianus: vel ratione gratiae, quae secum adducit virtutes. Et ideo vel ille non credit tam firmiter tunc, quam christianus, vel suppeditatur sibi desuper auxilium speciale ad actum credendi. Quod si quis adhuc opponat nobis hominem in puris naturalibus, vel ante aduentum Christi inter gentes, vel nunc in illo orbe, ubi nulla est eius notitia: is enim sola cognitione naturali, quod deus est & remunerator, posset auxilio speciali tangente voluntatem reconciliari deo. Quod videtur insinuare Aposto. ubi exprobrat naturalibus philosophis, quod cum deum cognouissent, non sicut deum glorificauerunt. Et paulo post, Gentibus quae legem non habent naturaliter quae leges sunt, faciunt. Loci istius Pauli statim cap. 11. pressius sunt tractandi. Interim tamen respondetur, quod esto, cognitio naturalis sufficeret ad salutem, cum auxilio mouente voluntatem, illa non fuisset fides Christi expressa: quam modo constituimus esse donum dei.

¶ Secunda propositio. Fides haec absque gratia & charitate sufficit hominem constituere christianum & membrum Christi: non solum fide, ut Lutherani praedicant, sed proprie legitime, & verè, ut cap. proximo dicebamus, determinatum esse à concilio Tridentino. can. 28. quantum ad veritatem substantiae fidei: licet careat perfectione, & vita, quae fidei extrinsecus accedit à charitate. Prima huius ratio ex superioribus fontibus deriuatur. Si enim fides absque charitate proprie & quantum ad suam internam substantiam verè est fides: & christianus idem est quod fidelis, per illam est quicumque christianus. Sed patentius eadem ratio formatur. Christianus est, qui Christi est, nempe qui eius est membrum, qui in suam militiam nomen dedit, eiusque se familiae addixit, atque le-

gibus obstrinxit: vnde non apostatauit: quicumque autem baptismatis sacramento initiatus est, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud, In vno spiritu omnes nos in vno corpore baptizati sumus, neque quodlibet committat peccatum, fidem denegat: ergo per fidem informem est homo christianus. Sed aiunt, Nemo fit Christi membrum, nisi per gratiam. Nam quicumque (ait Paulus) baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus per baptismum in morte, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Accedit similitudo vitis, & palmitum, qui non sunt membra vitis, nisi dum eius humore viuunt: sicut neque oculus mortui (ait Aristoteles) est oculus. Ac demum ad Ephes. ait Paulus quod Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: ut illam sanctificaret: mundans eam lauacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Haec autem argumentatio, si satis illi modo facere conaremur, extra fines nos praesentis instituti educeret ad articulum de ecclesia: quam isti, propter huiusmodi testimonia, nullam, quae vera sit, admittunt, nisi internam. Nempe ceterum eorum penitus, qui cordis sanctitate pollent. Quantum tamen ad nostram spectat assertionem, hoc si dicamus abundabit. Nimirum quod Christo bifariam inserimur, ut membra, vno modo per fidem qua suae adscripti Reipublicae vltro illi praestamus sacramentoque; altringimus. Quemadmodum, dum Paul. ubi Roma. 1. in sermonem incidit de obedientia fidei in Gentibus, subdit, In quibus estis & vos vocati Iesu Christi: id est christiani, per hoc, quod eandem obtulistis fidei obedientiam: in captiuitatem (ut ait ipse alio loco) redigentes intellectum in obsequium Christi. Sed aliter sumus illi insiti, & compacti per charitatem. Vnde, Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et prima copulatio ordinatur ad secundam. Ad hoc enim configuramur Christo crucifixo in baptismo, ut opera carnis mortificemus. Vnde, Qui christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. At verò in consequens est, ut qui à fine & scopo fidei aberrat, fidem protinus amittat. Enimvero licet quolibet delicto fidem eatenus frangimus, quod non omnino facimus ut promissimus, haud tamen vsquequaque denegamus fidem, quod minus sumus semper lege alstricti: instar Reipublicae ciuili. Non enim qui vnum crimen com-

h 2 mittit,

De presby.
no bap. c. ve
niens de co
sacra. di. 4.
Dubitatio.

Solutio.
Fides quo in
fundit per ba
ptismum in
voto.

Allud arg.

Roma. 2.

Qualis fides
est donum dei

1. Propos.
Fides informis
constituit
hominem verè
christianum.
Syno. Trid.

1. Ratio.

Secunda.

1. Corin. 12

Roma. 6.

Ioan. 15

Ephes. 5.

Responsio

Ecclesiaque
sit Lutherana.

Duplex me
brum Christi.

2. Corin. 10

Roma. 8.

Galat. 5.

Quomodo
amittatur fi-
des per pec-
cata.

mittit, à republica protinus abscinditur: sed si est perfuga, vel prorsus rebellis. Vnde Christus, Si ecclesiam (inquit) non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quod diu ecclesiam quis audierit: fidelis & catholicus christianus est. Quocirca quæadmodum fides mortua, vt supra diximus, non fiet, sed vera secundum substantiam est, ita & christianus charitate vacuus, christianus nihilo fecius est. Neq; similitudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totum compositum dicit ex corpore & anima, qua proinde decedente, non est oculus. Secus de fide, quæ uiuit per aliam virtutem. Neque palmes euangelicus cum primum absentia gratiæ arefcit: dissecat à vite: sed manet in situs per fidem, quæ fides est genitrix charitatis, vsque ad finem sæculi: quæd huiusmodi steriles palmites abscinduntur, & in ignem mittuntur. Vel quousq; autoritate ecclesiæ amputentur. Idem docemur in similitudine areæ: vbi cum tritico commiscuntur paleæ, & saganæ missæ in mare ex omni genere piscium congregatis, & eiusmodi alijs: quas non est præsentis loci percensere. Et Paul. ecclesiam comparat magnæ domui, vbi non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: quædam in honorem, quædam in contumeliam. Illud autem vbi repræsentat ecclesiam sine macula & sine ruga, effectum iri intelligit per Christum in extremo iudicio: quando reddet regnum patri. Interim tamen ratio christianæ reipublicæ, fide militantis in hoc consistit, quod sacramenta, leges, magistratus, cæremoniæ, vniuersa deniq; exercitia in hoc iustituta sunt, vt homines pietatem colant, virtutem sectentur, & charitate (quæ finis est perfectionis) cor permundet, quo possint purificati æterna illa visione beari. Quocirca qui hanc fidem tenent, et si nonnuquam à recta deflexerint, christiani censentur: nisi à fide deficientes, ab ecclesia vel decesserint, vel eijciantur. Eadem est sententia tum Patrū aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Petrū & de vera religione: & sæpe contra Donatistas: & in libro de baptismo, cuius verba de consecra. dist. 4. can. est vnitas, referuntur. Est vnitas ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum videlicet societate & cõmunionem, quæ completur cum granis etiam paleas: quæd eas corporaliter mixtas ita patitur, vt neq; illas iusti vitent, neq; ab illis iusti vitentur. Sic sunt in ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt de corpore. ¶ At verò princeps omnium argumentum, quo veritas hæc constabitur, est. Quod

nisi fides informis christianos efficeret, qui reuera essent membra Christi, fieret, vt cum prælati, & sacerdotes in peccato essent mortali, abdicarentur sacerdotio: saltem quatum ad ecclesiæ iuridicam gubernationem. Nam profecto cum caput (verbi gratia) quod dignissimum est membrorum, esse nemo possit, nisi qui verè est membrum: vbi non est vera ratio membri, nec vera subesse potest ratio capitis. Quare neq; Papa in peccato esset verè Papa, neq; verò cæteri episcopi retinerent gradus suos. Porro hæc esarcha ille famigeratissimus Ioannes Huss. optimè iudicauit consequentissimū esse, quod si ecclesia solum est illa nobis ignota, quæ intus charitate nitet, nemo in peccato verè cõpos est ecclesiastici muneris. Ob idq; asserto priori, alerum subinde adiecit. Nostri verò recentiores Hussitæ (nam & hoc nomine gloriatur Marti.) id quod antecedit, lubentissimè in odium ecclesiæ (vt aiunt) papisticè prædicant: quod verò consequitur, palliant. Nam postquam in septimo artic. cõfess. Aug. confessi sunt, ecclesiam esse congregationem membrorum Christi: hoc est sanctorum, qui verè credunt, & obediunt Christo, subscripserunt in articulo 8. quod mali, & hypocritæ qui societatem habent externorum signorū, possunt administrare sacramenta, eadèque ab illis recipere nobis licet. Quoniã vt addit in apologia Melancthon, ministri funguntur vice Christi. Sed profecto vt sint dialecticæ negligentissimi, tamè non possunt cernere vim consequentiæ. Si enim fides sine charitate, vt nulli non inculcant, nõ est vera fides, sed ficta: atque adeò (vt verbis Melanct. vtar) in quibus nihil agit Christus (videlicet charitatis) non sunt membra Christi, euidentissimè colligitur, vt prælati extra gratiam, nõ sint veri, sed ficti. Ob idq; non est cur per illos deus certius cõferat effectus sacramentorū, q̄ per alios qui nõ gerunt formā ministrorum. Sed quid pluribus opus est, nõne Lutherus bene nouit consequentiam? & articulo 25. assertionum, vbi ait, Papam non esse Papam, si non amat Christum. Et Lutherani nunquid per ironiam & ludibrium appellant ministros, eosdem, quos extra gratiam appellant hypocritas? Expendantur verba Philippi. Rectè, inquit, possumus sacramentis uti, quæ per malos administrantur. Nam & Paul. prædixit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei: hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officium. At de hoc in articulo de Ecclesia.

De cau-

Ioan. Huss. in cõcil. Cõfess. p. multos art. præsertim sess. 8. err. 8. sess. 15. err. 20. 21. & 24. et idè fuerat dånatū à Nicolao. et habet. 1. q. 1. nõ quales.

Lutherani.

Lutherani administrare possunt sacramenta mali & hypocrite. Cõiungitur.

Lutherus.

Verba Melancthon.

AC de fide præstituta veritate quòd sit exordiū christianæ pietatis, sufficiens nos christianismo adscribere, subsequitur, vt ad causas iustificationis elucidandas

In iustificatione reperitur quadruplex genus cause atque adeo, omne quodcūque aliud. Quatuor genera causarum. Finis iustificationis proximus. Roma. 8.

descendamus. Primā ergo, ceu basim, propositionem iaciamus. In opere hoc diuinæ misericordiae, qua filij Adæ Deo reconciliamur, veluti in effectis naturæ, genus omne causæ est cōsiderare. Nō modo inquā quatuor primaria, sed sibi etiā ipsiscognata. Est enim causa finalis, tam proxima, q̄ suprema: mox efficiēs, & instrumentalis, deinde materialis, & dispositiua: adhæc exemplaris & formalis. Finis proximus iustificationis nostræ est nostra ipsorum glorificatio. Nam quos vocauit (ait Paulus,) illos & glorificauit: id est, ad hoc iustificauit, vt glorificaret. Supremus verò est deus ipse: quippe qui (vt lib. 1. capit. 3. dicebamus) in hunc finē creauit tam hominē, q̄ angelum, vt suam illis diuinam felicitatem impartiens, modo quodam dilataret, & propagaret. Id quod & cap. 3. denuò repetēdo explicuimus. Nimirum, q̄ deus nō propter creaturas primū, sed propter se, tū hominē cōdidit, tū & fabricauit mundū: videlicet vt gloria esset sua patentior, & nomē celebratissimū. Vnde Apost. de extrema die mentionē faciens, qua Christus operis redēptionis postremū actū perficiet. Dein de, inquit, finis: cū tradiderit regnū deo & patri. Et rursus, Cū subiecta fuerint omnia filio, tunc ipse filius (scilicet inquantū homo & sanctorum caput) subiectus erit ei (sanē cum beatis omnib⁹) qui subiecit sibi omnia: vt sit deus omnia in omnibus. Hic ergo est supremus finis redēptionis mundi, & glorificationis, non solum hominum, sed etiā angelorum. Atqui vt ipse supremus est finis, prima etiā est causa efficiens: vnde omnis pendet authoritas. Est enim teste Ioanne, Alpha & O. Vnde Dominus Deus auxiliator meus, ideo nō sum cōfusus. Iuxta est qui iustificat me: quis contradicet mihi? Ecce domin⁹ Deus auxiliator meus, quis est quis condēnet me? Quibus ferme verbis Paul. Deus qui iustificat impium, quis est qui condemnet? Ille enim est, cui soli peccat: vt confitetur David: & idcirco idē est, qui cōuersus viuificat nos. Quò nimirum alludebāt Iudæi, dicentes. Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Ac si dixissent, quòd dei est, sibi vsurpans. Nam legerant in psalmo, Gratiam &

Finis creationis proximum. 1. Cor. 13.

Causa efficiens. Ela. 50. Apocaly. 11

Roma. 8.

Psal. 50.

Luc. 7.

Psal. 83.

gloriam dabit dominus. Sunt enim quædam participatio diuinæ naturæ: & ideo facultatē creatæ excedunt. Secundum autem Deum, Christus etiam inquantum homo, est causa suo modo & ordine efficiens. Primum, quia commertuit nobis salutem: per quod meritū tanquam mediator Dei & hominum fecit nobis ipsum propitium. Iuxta illud Ioannis. Ad uocatum habemus apud patrem, Christum nostrum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed p̄ totius mundi. Et Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius, quæ est in Christo Iesu: quem p̄posuit deus propitiatorem in sanguine ipsius. Nec sine mysterio congeminauit, gratis, per gratiam ipsius. Poterat enim nobis Deus gratis condonare peccata absq; aliquo redēptionis pretio, vbi nulla esset ratio iustitiæ: attamen æquissimus simul, ac benignissimus, ita gratis id fecit, vt tamen per iustitiam mediatoris Christi perficeret. Sane, quem gratis nobis debet, & cuius nos rursus gratis efficit membra. Neque verò tantum est causa per modum meriti, sed quodammodo causa efficiens quasi instrumentum viuum, & organum diuinitatis: vt perdoctē adnotauit S. Tho. 1. 2. quæstio. 112. articulo. 1. Quod ego ita interpretor, Christo domino nostro, quatenus redēptori, non solum conueniebat mereri nobis gratiam, virtutes, & gloriam, sed eadem de causa, sic omnem potestatem in celo, & in terra recipere, vt ipsi competeret omnia dispensare, & distribuere: quæ pertinent ad nostram salutem, tanquam iudici vniuersali. Vnde Apost. Vnicuiq; nostrum data est gratia, secundum mēsuram donationis Christi. Propter quod scriptum est, Ascendens in altum captiuā duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque non solum gratiam nobis & reliqua dona elargitur, sed hominē etiā iustificat, inquantum homo. Non quidē propria virtute, sed tāquam organum & viuum instrumentum dei. Et hoc est quod ait Aposto. Vnus deus, vnus mediator dei, & hominum Christus Iesus. Quòd si mihi morosi, & importuni, quòd obuiam prodierint philosophantes, quòd gratia gratum faciens à deo creetur: ad quā idcirco productionē humanitas non potest attingere: quia auctore ipso eodē S. Tho. 1. p. q. 45. arti. 5. creatura neq; instrumentum quidē esse potest creationis. Responsum sibi putent, quòd quæadmodum naturale agens non pertingit creationem animæ, sed infusionē, vt totum cōpositum sit homo: ita neque Christus est causa gratiæ, sed infusionis eius, vt homo sit gratiæ.

Christus causa efficiens.

1. Ioan. 2.

Roma. 3.

Quo poterat nobis condonare peccata sine pretio redemptionis.

1. ad Tim. 2.

Quid conferat Christus nobis.

Ephes. 4.

Christus inquantum homo iustificat nos.

Argumentū

Christus causa gratiæ non ipsius gratiæ

tus. Quia ipsi incumbit trutina sua librare & perpendere, quantum gratiæ unicuique iuxta dispositionem, qua se auxilio dei præparavit, debeat. Sicuti ad ipsum spectat in iudicio extremo sententiam proferre, & poenas damnatis, atque præmia iustis decernere & suo quæque ordine collocare. Sunt præterea, & sacerdotes, ecclesiæ ministri causa gratiæ tãquam vice Christi fungentes. Quemadmodum enim à Deo in Christum, ita & ab ipso in sacerdotes derivata est hæc potestas: ut Christus ipse redemptor noster palam affirmat. Data enim inquit, est mihi potestas in cælo, & in terra: sicut misit me vivens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinueritis, retenta erunt. Haud sanè tamen tam amplam habent, tãque liberam huiusmodi potestatem, quàm fuit in Christo. Ille nanque nihil pendeat à sacramentis: ut pote sine quibus gratiam contulit Magdalena: & Paralytico, & quàm plurimis. Hæc enim erat gratia capitatis. Ministris autem modum præscripsit, ut non nisi per sacramenta iustificent. Quare & hæc sunt quoque instrumenta gratiæ. Non ut ministri, sed ut inanimata organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. Secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis spiritu sancti: præpositio autem illa, nota instrumenti est. Et ad Ephes. Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ: ubi & materia, & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannem Augu. Vnde tantalvis aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo adpellat Paul. infirma, & egena elementa, quod nulla illis vis inesset iustificandi. Circuncisio enim non erat instrumentum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis, signaculum fidei. Sacramenta verò nostra, quia ligna iustitiae sunt passionis exhibitæ, quasi quæ ex latere Christi dormientis fluxerunt (ut est in glossa ad rom. 5.) non indicia modo sed efficacia sunt gratiæ. Etenim cum Christus morte sua, vitam spirituales nostram fuerit operatus, ad similitudinem vitæ animalis virtute nobis eiusdem passionis dispensavit per sacramenta. Baptismus enim est quædam spiritualis regeneratio: ita enim ut modò dicebamus, appellat eum Paul. lavacrum regenerationis. Confirmatio est augmentum quoddam, & robur gratiæ: sicut adolescentia vitæ. Iuxta illud Lucæ: ubi admoniti sunt discipuli, iam baptizati, sedes

in civitate, quoad usque induerentur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramentum corporis & sanguinis, est quædam iugis, quotidianaque alimonia. Nisi enim manducaveritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ quidè sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relaberetur, satis erant quantum ad personam cuiusque propriam. Sed propter peccatum, quod est quædam infirmitas, adhibuitur est sacramentum poenitentiae, quo pretiosus, salvificusque sanguis Christi, applicatur per modum medicina: iuxta precationem Psalmistæ, Sana animam meam, quia peccavi tibi. Et tandè extrema unctio, qua reliquæ, si quæ sunt peccatorum, profus absterguntur: secundum illud Iacobi, Quod si in peccatis est, dimittentur ei. Sacramentum autè ordinis institutum est in bonum commune. Nimirum ut gratia suppediteat. Ecclesiæ ministris ad generandum spirituales prolem. Quæadmodum sacramentum matrimonij, ut dignè ad laudem dei propagetur animalis vita. Conferunt autem sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de Christo dictum est. Ut pote quæ non creatione gratiæ attingunt, sed instrumenta sunt quibus homo est deo gratus. Cuius exemplum in virtute seminis generatrice hominis præsto est, quæ non est animæ generanda causa, sed hominis. Neque aliam virtutem in illis agnosco, quàm quod propterea homo, quia baptizatus est, vel sacramentaliter absolutus, reconciliatur deo. Nam quid opus est dicere, huiusmodi virtutem, qualitatem esse, re distinctam ab aqua & verbis? De hac sacramentorum virtute nonnullus paulò post in eundem nobis superest conficiendus cum Lutheo. Tertio loco est causa materialis. Non inquam anima vel potentia, quæ gratia & virtutibus perfunduntur: illa enim iubeat potius sunt, quàm materia. Sed causam materiale appellamus, dispositiones, & preparationes ad gratiam, qui sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu poenitentia. De eiusmodi autè causis dicere hic non oportet explicatius: eò quod non eadem prærequiruntur in omni genere iustificationis, sed per capita sunt singulæ ex ordine discutiedæ. Exemplaris autè iustificationis nostræ causa, est iustificatio ipsa Christi: in quantum homo est. Ipse enim fuit primum exemplar: sanè qui non per modum meriti, sed virtute unionis gratiam dei recepit, ut homo esset naturalis filius dei: cuius nos instar gratiam, & gloriam recipimus, plus minusve: qua adoptamur in filios, hæc redemptores quidem Dei, ut ait Paulus, coheredes autè Christi. Si tamen cõpatimur, ut cõgloriamur.

Sacerdotes causa gratiæ. Græ capitis Tho. 9. 84. art. 5. ad. 3.

Matth. 28.

Ioan. 20.

Sacramenta Vide Tho. 3. p. 9. 62. art. 1.

Ad Tit. 3.

Ephes. 5.

Sacramenta vetera. Gala. 4. Tho. 3. p. 9. 61. art. 1. ad. 2. & 9. 62. art. 6. Rom. 4.

Rob sacramentorum. Tho. 3. p. 9. 65. art. 1.

Luc. vit.

Ioan. 6.

Psal. 40.

Iacob. 5.

Sacramenta esse. grat. Tho. 3. p. 9. 62. art. 4.

Virtus sacramentorum.

Causa materialis.

Causa exemplaris. Christus recepit gratiam virtute unionis. 1. 2. q. 5. art. 7. Roma. 8.

Roma 6.

Philip 3.

Syn. Trid.
explicatur.

Causa finis

Causa formalis

Analogia
iustificatio-
nis ad res na-
turales.

glorificemur. Itaq; & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secundum suam gloriam glorificari. Vnde subdit, Prædestinavit nos Deus conformes fieri imagini filij sui. Imago enim exemplarem causam significat. Et ideo in baptismo cōmorimur, & conspeli mur ad similitudinē mortis, & sepulturæ suæ, & pariter resurgemus ad similitudinē resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, Qui reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hæc omnia rationem præ se ferunt exemplaris causæ. Atq; adeo gratia eius exemplar est nostræ: & gloria, itidem gloriæ. Sancta verò Synodus can. 7. vbi has causas de narravit, gloriam Christi cōiungit in causam finalē cum gloria dei: vel quia exemplaris quodammodo est finalis, vel fortè propter gloriam corporis, & nomen, quòd est super omne nomen, quod illi accessit per modum præmij, merito redēptionis. Postremum denique locum habet causa formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At vero neq; de causis formalibus possumus hic exactè dicere, quoad usq; modos singulos iustificationis, cap. sequētibus exponamus. Est enim nobis de causa formali, & cum Lutheranis p magna, & inter nos nonnulla discordia. Ordo hic causarū & series ex analogia sumitur, tū naturalium, tū artificialiū. Ages enim pposito fine, per instrumenta disponit materiā, vt instar ideæ, & exemplaris propoliti inducat formam.

De iustificatione infantis ante vsum rationis. CAP. X.

Niversa principia hæc præmeditati, ad punctum deniq; & articulum iustificationis instructiores descendimus. Hæc autē non vno, sed quatuor modis, si perspicuitatē exoptas, celebratur: iuxta differentias hominū, quibus hoc reconciliationis beneficiū impenditur. Est enim iniustorum quatuor genera cōtemplari. Primum, infantium ante vsum rationis, qui originali sunt culpa maculati. Secundū est eorum, quibus vsum iam rationis emicat, cum sola tamen eadem originis tabe: sanè qui nondū male vsum sunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatū indeletum a tualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabūtur. Atqui de primo genere priori lib. c. 1. & 12. cum Lutheranis abundè disputauimus, atq; cō-

stituiamus, in baptismo plenissimè remitti originale: eò usq; vt nulla prorsus reliqua fiat ratio culpæ. Hic autē vbi de dispositionibus est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeo tenax est, & propugnator suæ illius particulæ, Sola fide, vt in vtrinq; extremū absurdè peccauerit: dum & adultis, præter illam, nullum aliud opus proprium necessarium existimat ad iustificationem, & infantibus docuerit esse necessariam. Quin verò pariter vt adultos, ita illos existimat non sacramento, sed sola fide iustificari. Hic enim est articulus eius primus inter assertiones ad Leonem: cuius iam supra meminimus. Hæretica est, sed vsitata sententia, sacramenta nouæ legis dare gratiam. Et paulò post. Neq; enim baptismus saluat, sed fides baptismi. Neque verò (vt fideliter illic explicat Roffe.) loquitur de habitu fidei coelitus infuso, sed ait etiamnum in infantibus inesse actū credendi viuacissimum. Id quod in suo Homiliario euangeliorū dominicalium apertè prædicat: & secundum ipsum alij etiam suæ scholæ in multis locis. Tametsi in confessione Augustana, & cæteris colloquijs id silenter præter miserint. Fuit enim figmentum illius hominis, quod gratiā non suscipimus per sacramentum: sed per fidem quam damus verbo, nō ministri, sed Christi ipsius: vbi instituit sacramenta, puta. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Quorum remiseritis peccata. Quia scilicet fide assentientes, promissionē esse firmam, iustificamur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galatis: cuius ludicra, & quidem ridicula verba sunt, inter exponendū illud. 3. ca. ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei. Ait enim usq; adeo verum esse, & fidē omnibus esse necessariam: puta viuacissimum actum, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiā infantes eam ex auditu consequantur. Et obijciens sibi ipse, quòd nihil audiunt, respondet, verbo dei nihil esse surdum: sed simul dum aures pulsant, intus spiritum infundi. Nescio profectò vbi potuit, non dico beneuolas, sed patulas aures aucupari, in quas eiusmodi exoneraret portentum. Quis enim, vt ante me alius dixit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuendum sit posse persuaderi, quod paruulus, cui non modò nulla notitia dei, vel boni, vel mali discretio, verum neq; vllus rationis vsum, vlliusve rei cognitio inesse potest, auditu concipiat actum fidei, per quē iustificetur? Adde quòd hæresis præterea illa, quòd sacramenta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides verbi, manifesta

Error Lutherianorum.

Cap. 5. huius

In infantibus putat Lutherus esse actum credendi.

Lutheri figmentum.

Marc. 16. & 20.

Portentum Lutheri.

Paruuli non concipiunt auditu fidem cuius habet viuum actū Hæresis Lutherianorum.

4. Modi iustificationis

Iniustorum quatuor genera.

Sacramenta
sunt causa
iustificatio-
nis.

nifestè pugnat, non modò cum euangelio, sed
secum ipsa. Enim uerò si fides illa vera est, qua
assentimur Christo dicenti, Quorum remise-
ritis peccata, verum est enunciatum suum: pu-
ta quòd ministri ecclesiæ remittunt peccata.
Et si vera est fides, quam eidem præstamus, di-
centi, Nisi quis renatus fuerit. Et, Nisi mandu-
caueritis carnem filij hominis, consequens fit,
vt lauacrum ipsu regenerationis, & sacramen-
tum corporis causa sit iustificationis. Hoc em̄
est, quod ipse affirmat. Admirabilis fuit auda-
cia (vt ab alio verbo temperè) illius hominis.
Ad probandum, quòd non per sacramentum,
sed per fidem illorum verborum Christi iusti-
ficamur, citat testimonium illud August. Ac-
cedit verbum ad elementum, & fit sacramen-
tum. Ac si loqueretur illic de verbo Christi, &
non esset euidentissimum, quòd loquebatur
de verbo ministri, Ego te baptizo. Et, Ego te
absoluo, quòd tanquam forma sacramenti cõ-
fert gratiam. ¶ Igitur vt secundum ortho-
dorum veritatem de primo iustificandorũ
nere cõclusionem statuamus. Paruuli nõ pos-
sunt p̄prie dici fide, aut quouis alio suo actu
aut peculiari dispositione iustificari: sed solo
sacramento fidei, tanquam instrumẽto passio-
nis Christi: quo, nullum adherentes obicem,
in adoptionem filiorum regenerantur. At ve-
rò dubium restat, quòd nobis obijcit locus e-
uangelij, Qui crediderit & baptizatus fuerit,
saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides,
quàm baptismus. Quin verò in subtextu ne-
gatione sola resumitur absq; mentione baptis-
mi. Qui verò enim, inquit, non crediderit, con-
demnabitur. Vbi adnotauit Lutherus solam
fidem esse necessariam. Sed tamen vt ad hoc
vltimum, primũ respondeamus, affirmatio,
fida interpret est negatiõis: vt intelligatur pa-
riter, Qui verò non crediderit, vel baptizatus
fuerit. Sed quantum ad catholicos spectat, du-
bium restat, an pueri etiam comprehendatur
sub illa vniuersitate, Qui crediderit: cũ (vt mo-
dò dicebamus) per se notissimum sit, nullum,
dum baptizantur, habere actum fidei. Augu-
lib. 1. de pec. me. cap. 26. inter exponendũ eũ-
dem locum Marci. Quis, inquit, nesciat, crede-
re esse infantibus, baptizari? Quod verbũ qui-
dam ex nostris nõ planè probant: puta, quòd
credere, sit baptizari: nam vnum est actio in-
tellectus, alterum, sola passio: quæ idcirco, tan-
quàm duo, cõnumerantur in euangelio. Ex-
plicauerat autem Augu. paulò antè in eodem
libro, scilicet, ca. 19. eadem infantium creduli-
tatem, hisce verbis, Paruuli fidem per verba ge-
stantium quodammodò profitentur. Et idem

ferme repetit ad Bonifacium: vbi ait, In eccle-
sia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut
ex alijs, quæ in baptismo remittuntur pecca-
ta traxerunt. Sed neque huiusmodi interpreta-
mentum apparet omnibus satis congruens.
Nam, credere, cum sit actus intellectus, quo-
modò quis potest per alium, nisi de formi ab-
usu verbi? ¶ Hanc ob rem, bipartiti sunt expo-
sitores illius loci euangelij. Quidam enim aiunt
quòd pueri credunt per fidem infusam. Isti ta-
men iudicio meo longe absunt à germano sen-
su euangelij. Vbi enim ait Christus, Qui credi-
derit, nullo modo designat habitum infundẽ-
dum à deo: atque illum minimè, qui natura
sequitur infusionem iustificantis gratiæ: sed
planè actum, qui sicuti baptismus ipse, à bap-
tizando exigitur tanquam necessaria præpa-
ratio ad gratiam. Eò vel maximè, quòd illi ha-
bitus infusi paruuli non sunt tam ab anti-
quo tantaque certitudine in ecclesia cogniti,
quàm est fides catholica. Quoniam neque cõ-
cilium Viennense illos probat, nisi tanquam
opinionem probabilissimam. Licet iã nunc ma-
iori fulciantur autoritate.

¶ Alij sunt, qui hac de causa existimant ver-
bum illud, Qui crediderit, de adultis dũtaxat
qui sunt rationis compotes enunciari. Neque
omnino absq; probabilitate, si præcedẽtia ver-
ba respicias. Est enim contextus, Euntes præ-
dicare euangelium omni creaturæ. Qui credi-
derit, &c. Euangelium autem non prædicatur
nisi auditum habentibus, & rationis iudicium.
De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Par-
uulis autem satis est si baptizentur. Sed pro-
fectò vbi rem pensulatiùs consydero, inter-
pretationem hanc probare non possum.

Primò, quia verba sunt vniuersalia: perinde at-
que illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi-
ritu sancto. Neque est verisimile, quòd vbi
Christus tradebat apostolis formam, & mo-
dum euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub
illis verbis omnis ætas mortalium, & conditio
non comprehenderetur, quin simul explica-
ret, paruulis baptismum sufficere. Et quod me
maximè vrget, nunquam ecclesia ab aposto-
lis ipsis edocta, susceptores puero decerneret,
qui suo ipsius nomine interrogati an crede-
ret, responderent, credo, nisi quod apostoli ip-
si verbum illud intelligentes ad vniuersos per-
tinere, illa cæremonia puerũ significarent cre-
dere. Neq; temerè sanè August. sed sciẽtissimè
tanquã rem magni momenti, tantopere stu-
duit explicare, vt paruuli credant. Cuius sen-
tentiam probatissimã habet. S. Tho. 3. p. q. 68.
eo artic. quo de baptismo paruulorũ differit.

Qui credi-
derit & ba-
ptizatur ius-
tit. &c.
1. Expositio
reprobatur.

2. Etiam re-
probatur.
Habitus in-
fusi quò cõ-
cededi. Vide
Trid. sess. 6.
c. 16. et de-
mũ sic vide-
tur loqui cõ-
cilium illud.

1. Argum.

Secundum.

S. Tho. 2.
9. in respõsi-
onibus argu-

¶ Igitur

Vera scia de
paruulis.
Paruulorum
iustificatio.
Tho. 1. 2. q.
11. 3. ar. 3.
ad. 1.
Marc. 16.
Dubium.
Qui credi-
derit, &c.
Tho. 3. p. q.
68. ar. 8. ad
primũ.

Luthe.

August.

Sententia au-
thoris. ¶ Igitur quantum ex verbis Augustini con-
ijcere possum, credere, vt est vniuersis necessa-
rium ad iustitiam, idem est, quod Euangelium
solenni professione suscipere. Nisi quod adul-
ti suscipunt actu credentes, & confitentes fidē,
atque obligantes se legibus Christi: pueri au-
tem suscipiunt eandem fidem per obligatio-
nem, qua verbis susceptorum, quæ sua pro-
pria censentur, astringuntur. Sicuti minor æ-
tate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo
Augustinum, dicentem ipsos credere, id est, su-
scipere solenniter Euangelium per verba ge-
stantium. Quocirca quodammodo recipiunt
Euangelium per auditum parentum, qui adhi-
bentes ipsi fidem, se suosq; liberos, quos habēt
in legitima potestate, baptizant. Atq; hinc pa-
lām colligitur, hæresim esse manifestariā. Ana-
baptistarum, qui autumāt pueros, vbi primū
illuxerit rationis vsus, conueniendos esse, & sci-
scitandos, habeant ne ratum, quod parētes de
ipsis fecerunt. Quinimō sunt iam verē obliga-
ti, & idcirco compellendi ad fidem, legemque
seruandam, quam susceperunt. Vnde quando
ait Aug. pueros credere idem esse quod bapti-
zari, non intelligit aliud, nisi quod idem valet
illis baptizari, per quod sacramentum legibus
Dei obligantur, quod valet adultis credere.
Etenim Hypog. lib. 5. palam ait, quod paruuli
assumuntur in fide credentium, non obediē-
tia voluntatis, sed dilectione nimia: videlicet
Dei, qui absq; aliquo eorum actu, in suam il-
los recipit amicitiam. Hæc Aug. Habemus er-
go, quod paruuli sine aliquo proprio actu vel
dispositione, quam ipsi adferant, sed solū per
alios obligati, sacramento sanctificamur. Et
quanuis sine illa solennitate baptizentur: ba-
ptizator, tanquā Ecclesię minister, ipsos obli-
gauit. ¶ Sed altera in altero extremo est quo-
rundam opinio. Hi nescio quo protēcti pieta-
tis obtentu dicere audent, pueros qui casu ali-
quo absq; baptismo moriuntur, nihilōsecius
misericordia Dei, quæ defectū supplet baptis-
mi ab originali liberatos, ad regnum admitti
cæleste. Atque idem censent tam de pueris iā
in lucem editis, quām de illis qui in maternis
vteris ante lucis vsuram de vita decedunt. Et
quoniam de hac re per ora vulgi circumfertur
doctissimus Caietanus, illum nomino: quem
semper tamen, non nisi honoris gratia nomi-
nare soleo. Is enim, aliās profectō omni autho-
ritate dignus, super. q. 68. 3. p. (sub correctiōe
tamen, & quæ sua erat religio ac modestia ni-
hil pertinaciter asserendo) vtrunq; ceu proba-
bile profert. Ait enim art. 2. quod in casu neces-
sitatis, nempe vbi non est aquæ copia ad salu-

tem puerorum (& loquitur de illis qui iam na-
ti sunt) sufficere videtur baptismus in voto pa-
rentum: præcipuē cum aliquo exteri ori signo.
Et postmodum art. 1. addit (sub eadem cen-
sura) paruulos in maternis vteris periclitan-
tes, posse pari modo saluari per sacramentum
baptismi in voto parentum cum aliqua bene-
dictione seu oblatione ipsius ad Deum, cum
inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit,
de pueris, qui non possunt baptizari. At verō,
salua sēper doctoris eximij autoritate, haud
dubito vtrunq; partem opinionis suæ falsam
esse: nescio verō priorine sit digna calculo, sal-
tem in illis, qui, quod ipse temperatissimē in-
sinuauerat, iam mōdō incunctanter asseuerāt.
In quorum potiūs gratiam, quām vt ipsis con-
tradicam, prescius rem hanc edisseram. Et pri-
mum omnium vtroq; articulo Caietanus aper-
tissimē contradicit diuo Thomæ, cuius agit
interpretem. Nam priori loco, vbi ait, votum
nonnunquam baptismi sufficere ad salutem,
ne cui relinqueret occasionē suspicandi, quod
sufficeret votum parentū, palam explicat, vbi
non est copia baptismi in re, necessarium esse
votum suscipiēdi in ipso baptizando. Ait em̄,
Sicut cum aliquis baptizari desiderat. Quare
pueris nullam reliquam facit salutis viam. Et
secundo loco, pueris nondum natis, nisi quibꝰ
ex priuilegio donatum est in vtero gratiā re-
cipere, nullū tribuit remediū salutis: eo quod
non possunt baptizari: quod secundum Euan-
gelium necessarium est. Atque ne citra sacrā
scripturam vel vniuersalem consensum Eccle-
siæ, liberum esset dicere, quempiam in vtero
sanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in
solutione ad primum argumentum, restrictio-
nem de sanctificatis in vtero: nempe, qui in ec-
clesia tales habentur. Porrō autem August. vt
gradatim ascendamus, innumerati sunt loci, qui
bus idem inculcatissimē repetit. Primus est,
vulgatissimus ille canon de fide ad Petrum
relatus inter decreta. d. 4. de consecra. Vbi ait,
Firmissimē tene non solum homines ratione
vterentes, verum etiam paruulos, qui siue in vte-
ris matrum viuere incipiunt, & ibi moriun-
tur: siue iam de matribus nati, sine sacramen-
to baptismi, quod datur in nomine patris, &
filij, & spiritus sancti, de hoc seculo transeunt,
sempiterno igne puniendos. Quod si cauille-
tur quis, non esse ita certum opus illud Augu-
stini, idem ferme meminit, vbicumque in cer-
tamen descendit contra Pelagium. Ille enim
(vt patet Hypog. lib. 5.) non negabat pueros
baptizandos esse vt intrarēt regnum cælorū:
quia illud expressē habetur Ioan. 3. sed dice-
bat

Caietani o-
pinio falsa-
S. Thom.
explicatur.

Pueris sine
baptismo nō
est reliqua
salutis via.

August.

Pelagius de
facilitate
paruulorū
decedētū si-
ne baptismo.
Pelagij sen-
tētia de par-
uulis sine ba-
ptismo dece-
dentibus.

Anabap-
tizæ.
Trid. sessio.
7. can. vlti-
mo de bap-
tismo. &
qui ibi ani-
maduertisti,
Tolet. 11.
cap. 2.
August.

Conclusio
de infantū
iustificatio-
ne.

An pueri si-
ne baptismo
saluantur.

Caietanus.

bat decedentes ante baptismum in aliquā trāf migrari mansionē, vbi haberent felicitatē vitę æternę: eò quòd nullum secundum ipsum cōtraxissent peccatum. Animaduertat ergo oculatissimus quisque, adeò semper fuisse constitutissimus in Ecclesia, nullum paruulum absque baptismo in re (sanè quem non potest habere in voto) intrare regnum cœlorum: vt neque ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc ausus erit catholicus, agnosces originale vulnus, illò mittere in baptizatum, quòd hæretici, ipsum negantes, nunquam cogitarunt? Hac de causa August. non adeò incumberebat persuasioni, quòd paruulus decedens ante baptismum nullus reciperetur in regnum: nam id tanquam euangelicam confessionem habebat: sed quòd extra regnum nulla esset vita felicitatis æternę. Vnde in loco citato primùm instruit disputationē ab illa vniuersali sententia antiquę legis. Infans, qui circumcisis non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. Cùm ergo similis sit in Euangelio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum, fit, vt sicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminē sit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At quia fingeant locum alium, vbi paruuli sine baptismo haberēt vitam æternam, totos neruos intendit August. vt demonstraret, præter regnum & gehennam nullum esse penitus nisi purgatorium. Atq; ideo illas mansiones, quas ait Christus in domo patris multas esse, omnes pertinere ad regnum: quòd absque baptismo nemini patet accessus. Et subdit elegantissimum dilemma. Cùm idem Seruator noster vtrumq; dixisset, & quòd in domo patris sui mansiones multę essent, & qui non renatus fuerit, nō intrabit in regnum cœlorum: elige, inquit, hæretice, vtrum ex duobus defendas. Si enim dixeris extra regnum, quod est domus patris, aliquam esse mansionē, vbi sit vita æterna, priori sententię contradicis. Si tamen in mansionem regni paruulum absq; baptismo miseris, secundę aduersaris. Non verba prorsus, sed sententiam refero Augustini. Idem argumentum ex professo locupletissimè persequitur lib. 1. de pec. me. à cap. 20. vsque ad finē libri. Cuius plura verba, ne satietatem lectori faciam, non referam, quàm quę cap. 27. concludit super illud, Qui habet filium, habet vitā: & qui non habet filium, non habet vitam. Nō solum (inquit) igitur regnum cœlorum, sed nec vitam paruuli habebunt, si filium non habebunt, quem, nisi per baptismum eius, habere

non possunt. At verò vt Augustinum, qui sp̄ia fortè suę proprię sententię posthabere potuerit, tamen credere nequeo auctores huius, quem reprobamus, opinionis æstimatè inspexisse, vt fuerit condemnata aduersus Pelagiū. Hęc enim verba sunt Innocentię Papę in epistola rescripta concilio Carthagenensi, & Mileuitano, quę refert August. contra duas epistolas Pelagianorum libr. 2. cap. 4. illud verò quod eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternę vitę præmijs etiam sine baptismatis gratia posse donari, per fatuum est. Quibus subscribit August. quòd præuaricator esset Ecclesię Romanę quicumque ab illa sententia deuiasset. Et contra Iulianum libr. 3. statim cap. 1. ait, quòd Pelagius timens ipse dānari, damnauit eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam. Et inferius cap. 12. eandem repetens sententiam. Vnde Pelagius, inquit, quod supra commemoravi, eos qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam, in ecclesiastico iudicio, nisi damnasset, damnatus exisset. Haud equidem nescio, alia ratione fuisse dānatum Pelagium: nempe quia negabat originale peccatum. Attamen cum sententia & forma ipsa damnationis ea sit, puerum scilicet nō baptizatum posse habere vitam æternam, videre nō videor quomodo possit catholicus vllam inde exceptionē cogitare, nisi quam spiritus sanctus Ecclesię reuelasset. Nam duo errores eodē verborū salmine percellūtur, & quòd non sit peccatum originale, & quòd absq; baptismo possit remitti. Quocirca quęadmodū ex prima parte non est liberum quenquam excipere, nisi quatenus Ecclesia vel definiret, vel permitteret, ita neque ex altera. Ex qua tamen neminem hætenus exemit. Mox post authoritates sanctorum, & ecclesię determinationem expendenda sunt verba ipsa Euangelij. Cùm enim vniuersales sint sententię Seruatoris, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Et, Oportet vos nasci denuò, nunquid plusquam temerarius ausus est, ne dicam, contradictio scripturę, quempiam inde subducere absque expressa reuelatione Dei per Ecclesię scitum? Profectò non dubito, quin ad istos vsq; exceptores pertingat, quod ait Paul. Si ego vel angelus de cœlo aliud euangelizauerit, q̄ euangelizauimus, anathema sit. Quapropter non possum non demirari, q̄ facile, quāque audenter consueuerint nōnulli, vniuersales sententijs scripturę glossare, quòd intellantur de lege. Quibus nihil, inquit, obstat

Animaduertat ergo

Catholica veritas de paruulis decedentibus ante baptismum.

Genes. 17.

Dilemma August.

Ioan. 5.

Condenatio Pelagij. Innocentius.

Caietanensis de paruulis nō baptizatis dānata est ab ecclesia. August.

Verba euangelij.

Hæreticū vt detur dicere pueros ante baptismum decedentes admitti ad regnum cœlestē.

Quorūdam audacia, & euasio.

obstat oppositum: scilicet quandoque contingere, vel ex privilegio, vel ex misericordia Dei. Cum tamen sinceritas scripturæ ea sit, ut nisi exceptio ipsa eodem sacro eloquio exprimitur, vel per ecclesiæ fiat auctoritatem, sacrilega sit, & præuicatrici eiusmodi glossa. Nunquam enim Augustinus esset ex vniuersitate illa, Deum nemo vidit vnquam: Et, Non videbit me homo, & viuet, subtrahere probabiliter Moysen vel Paulum, qui vidissent Deum, nisi de primo legisset in eadē scriptura, puta Exo. 33. quod videret posteriora Dei: & de altero, quod raptus in tertium cælum, vidisset arcana Dei. Sed vt ad locum euangelij reuertamur. Si fas esset affirmare, alicui remitti peccatum originale sine baptismo in re vel in voto suscipiendi, pari facilitate posset quis etiam dicere, quod aliquis impœnitens ex misericordia Dei possit ab actuali liberari. Nam verba eadē sunt, Nisi quis renatus fuerit: Et, Nisi poenitentiam egeritis. Deo autem nihilo plus repugnat remittere aduale sine poenitentiâ, quã originale sine baptismo. Et quanuis actualis sit maior, etiam originalis est vera culpa.

Quando suscipienda exceptio in sacra scriptura.

Ioan. 1. Augustino quomodo quidam viderint Deum. Exod. 33.

Neque sine poenitentia aduale peccatum remittitur, neque sine baptismo originale.

Argumentum præcipuum. Ecclesiæ consuetudo.

Apostolorum institutio est puerorum baptismus. Argumentum ex traditione Apostolorum.

Hoc autem quod subiiciam est argumentum, quod quando solum existeret, satis rem posset mihi persuadere: videlicet ecclesiæ consuetudo. Namque nisi baptismus ita esset necessarius, vt absque illo nemo quoquo pacto posset seruari, nunquam Ecclesia instituisset paruulos baptizari: quæ tamen institutio est apostolorum: dicente Dionysio capit. vltimo ecclesiasticæ hierarchiæ, Diuini nostri duces, scilicet Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum. Et est argumentum huiusmodi. Paruulis ante vsu rationis nulla erat religio baptizari, quinimò longè fuisset decentius expectare, vt sua se sponte, & arbitrio addiceret legi, quam erant obseruari. ergo nisi iudicassent apostoli periculum illis imminere dænationis, si illa ætate de vita subriperentur, aut sufficere votum parentum in tempore baptizandi, nunquam sacramentum illis decreuisset. Atque hanc rationem explicat Augustinus in epistola ad Hieronymum, quæ est. 28. cuius idcirco verba in hunc locum referuauimus. Quisquis, inquit, dixerit, quod in Christo viuificantur, etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de hac vita exeunt, profecto, & contra apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam. Vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari non posse. Qui autem non viuificatur Christo, restat vt in ea-

dem dænatione maneat. De qua dicit Apostolus. Per vnus delictum in omnes homines ad condemnationem. Considera pie lector, vt opinio quam refellimus, & Apostolicæ prædicationi, & Ecclesiæ institutioni contraueniat: quæ propterea festinat, & currit ad baptismum paruulorum, quia sine dubio credit aliter non posse saluos esse. Neque certe deest redargutio etiam scholastica aduersus istos. Nam vt de illo qui est in ventre matris, loquamur, demus, matrem quæ periculum foetus per sentiscit, ea benedictione vt erga ipsum, quam isti volunt. Tunc iuxta suam sententiam recipiet gratiam. Sit postea casus, quod non moriatur infans, sed nascatur in columbis. Profecto nihil tunc esset necessarius baptismus: siquidem nascitur in gratia. Eodem modo arguam de illo, qui natus est, si vbi non est copia aquæ, per illam benedictionem recipiet gratiam. Non enim opus esset amplius baptismum adhibere: nam Patres non obligasset Ecclesia baptizare paruulos, nisi vt conferatur illi gratia. Secus est de adulto, qui non potest saluari, nisi voueat baptizari: & ideo tenetur postea implere preceptum. Illi veruntamen qui responderent, huiusmodi pueros per solum aduentum mortis eodem momento, quo decedunt, iustificari, in eptiores, vt bona venia dixerim, si proferrent, quam cum quibus serio esset agendum. Nam si intelligerent, habituros gloriam, qui non discesserunt in gratia, non essent audiendi. Si verò fingerent, quod gratiam susciperent in illo puncto, vt est gratia, quæ martyribus impenditur plenissimæ remissionis, temeraria esset assertio, quod paruulus, non occisus pro Christo per fortuitam mortem absque aliquo actu proprio, vel sacramento extrinsecus adhibito, abstergeretur originali macula. Postremum denique argumentum est eiusmodi. Cum nullum iam modò post aduentum Christi sit aliud remedium vel sacramentum conferendæ gratiæ regenerationis, præterquam baptismus, reuera si ex misericordia Dei posset quis absque illo gratiam recipere, a qua esset omnium fors, atque adeò nihil illis officeret negligentia parentum, sed siue proponerent illos baptizare, siue non siue iam illos ducerent ad baptismum, & morte in via præterirentur: siue aliquo alio casu infans parentibus subito morerentur, nemo periret: quoniam verò nullum esset discernendum, parentibus ne esset fidelibus natus, an infidelibus. Quia ipsi nulla lege tenentur aliquid agere: ob idque nisi baptismus ipse in re necessarius illis esset, nihil noceret incuria parentum: neque vice versa citra ex-

lib. 1. cap. 10. v. 123. in omni homine ad condemnationem. Considera pie lector, vt opinio quam refellimus, & Apostolicæ prædicationi, & Ecclesiæ institutioni contraueniat: quæ propterea festinat, & currit ad baptismum paruulorum, quia sine dubio credit aliter non posse saluos esse.

Argumentum scholasticum. Nam vt de illo qui est in ventre matris, loquamur, demus, matrem quæ periculum foetus per sentiscit, ea benedictione vt erga ipsum, quam isti volunt. Tunc iuxta suam sententiam recipiet gratiam.

Falsa responsio.

Postremum Argumentum.

in omni homine ad condemnationem.

neque vice versa citra ex-

hibi-

Votum suffi-
ciendi baptis-
mum in pa-
rentibus nõ
sufficit par-
uulis.

Votũ suffi-
ciendi baptis-
mum baptis-
zãdis solũm
prodest si id
illi habeant
non alij pro
illis.
Respõdetur
aduersarijs.

August.

Testimonia
scripturæ.

Rom. 9.

hibitionem baptismi, aliquid prodesset eorum solertia, & pietas. Si quidem nulla est illic ratio meriti. Et quod sufficiat votum in parentibus conferendi, est nouum inuentum: non solum nullibi apud Patres repertum, verum & ipsis, & ecclesiastico instituto, & certè Euangelio dissonantissimum. Concludamus ergo vbiũque vel in concilijs, vti nunc in nostro Trident. cap. 4. vel apud Patres habetur, baptismũ sufficere in re, vel in voto, intelligendum esse præcise de voto suscipiendi, quod habet baptizandus ipse. ¶ Argumentum in contrarium vnicũ est, idemq; quodam pietatis velamine obiectum. Haud enim condecens iudicant diuinæ bonitati, vt ordini illi, & statui puerorũ, qui antequam sint idonei baptismõ, in vtero moriuntur, Deus non prospexerit, instituendo remedium aliquod salutis. Et idem ferme est de illis, qui iam in lucem exclusi, vel aquæ inopia, vel alia negligentia absque baptisimo immaturi obeunt. Sed miraculum est, quod genus hoc pietatis pientissimi Patres Ecclesiæ nunquam agnouerint. Tunc vel mazimè quãdo Pelagiani hoc eodem Achille tam erant Ecclesiæ infesti: vt est videre in locis supra citatis apud Augustinum: videlicet contra duas epistolas Pelagianorum libr. 2. capit. 7. Dicebant enim gratiam Dei potius fatum esse, vel acceptionem personarum, si ex duobus adultis absq; vilo merito alteri opitulatur Deus, vt cõuertatur, alteri verò minimè: & ex duobus paruulis absque vnus diligentia, alteriusve negligentia, primus abluitur baptismõ, & alter relinquitur. Quibus respondet August. nullam esse causam, nisi voluntatem Dei, qui nemini est debitor: & ideò, nemini facit iniuriam, si hunc eligat, illum verò deserat. Et idem fusius adhuc disserit libr. 1. de peccat. me. ca. 21. vbi ait, Cur ad illum veniat, ad illud non veniat, occulta esse causa potest, iniusta non potest. Huius enim profunditatis stupore percussus Paul. aiebat, O altitudo diuitiarum. Subdenda ergo, inquit, sunt colla auctoritatibus scripturarum. Et reuera, si argumētum hoc tam esset vrgens, quàm isti arbitrantur, latissimè pateret, etiam ad eos vsque, qui adulta sunt ætate. Dum enim ex gentibus, vel quibusq; infidelibus alios lux fidei in viam iustitiæ perducatur, casu quodam mirabili, & secundum iudicium nostrum, fortuito, alijs in sua caligine relictis, atque inter christianos, duorum eodem lecto pari culpa sordentium, subitaneum fulmen alterum extinguat, alter verò sospes, metu percussus, fructus deinde agit pœnitentiæ: in quã rogo causam possumus referre, nisi quod la-

cob dilexit, Esau autem odio habuit? & quod ex eodem lecto, ex eodem agro, ex omni denique etate, sorte, & negotio mortalium vnus assumetur, & alter relinquetur? Et sicut in adultis propria cuiusq; culpæ imputadũ est, quod nõ assumatur, ita & in paruulis culpæ ab Adã cõtraet. Sinit enim Deus naturã suis motib; agere. Nullam ipse fecit legẽ, quod aliqui vitã finiant in vtero, vel ante baptismũ. Et ideò si aliquis naturaliter moriatur, nihil suæ detrahatur bonitati. Vltimum pertrahit argumentũ Caietan. à lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diem defuncti fide parentũ, alio ritu applicata, quam circumcisione mundabatur ab originali: simile ergo confitendum modò est, de mortuis ante baptismum. At verò argumentum nullum est, quinimò in ipsum authorem reuoluitur. Tunc enim propter læsionem lege erat interdicta circumcisio ante octauum diem. Et ideò author ipse legis Deus non debuit destituere remedio paruulos præruptos morte. In lege verò euãgelica, hoc potè quod nullus præfinitus est dies baptismõ, sed quam primum editus foetus baptizari permittitur: quinimò ia necessitate iubetur. Testimonium est, quod nisi per ipsum baptismum in re, nemini paruulorum salus pateat.

De adultorum iustificatione in genere.

Cap. 11.

Ermonem autè de adultorũ iustificatione in eũtibus, supponendũ id primũ nobis est, quod lib. 1. de libe. arb. cõstitutũ, seu potius à S. Patribus dubio pcul cõstitutũ esse mōstrauimus. C. ad nostrã iustificationẽ, nõ vi, aut, sicuti res inanimes, quæ naturali instinctum ouẽtur, nos ptrahi, sed ita liberè, vt inspirationẽ Dei, & abijcere possim; & amplecti. Quæ nõ modò Tridẽ. Syno. aduersus Lutheranos, sed antiquissima est contra Pelagianos sententiã: vt illic ex Augustino in epistola ad Paulinũ referebamus. Fuit enim nona cõdẽ natio Pelagij, q̄ dicebat non esse liberum arbitriũ, si Dei indiget auxilio. Et erat sermo de iustificatione. Atq; etiam supponeda est altera pars liberi arbitrij, quã ibidem quoq; cap. 18. tractauimus: scilicet, quod neminem Deus vnquam ita deserit, cui non sit præsto subuenire iugiter ad ostium pulsans. ¶ Mox præfigenda est prima conclusio de omni genere iustificationis. Primũ opus, quod ad nostrã iustificationem à nobis requiritur, est fides. Axioma est hoc apud Paulum celebratissimum, ac replicatissimum. Nam sine fidei, inquit, impossibile est placere Deo. Et, Accedentem ad Deum

al obusio
ad m. m. m.

Caietan.
argum.

Cap. 15. 16.
& 17.

Liberè mouemur ad iustificationẽ.
Tho. 1. 2. q. 113. artic. 3.
Syno. Trid.
Lutherani.
Hæresis Pelag. contra libe. arb.
Omnibus præsto Dei auxilium.

Cõclusio. 1.

Hebr. 11.

Deum oportet credere, quòd est, & quòd remunerator est. Quin verò in ipsa descriptione fidei, qua dixit esse substantiam sperandarum rerum, id ipsum (vt superiori capite præfati sumus) designauit. Substantia enim nihil aliud est, quàm stabilimentum, quo structura rerù sperandarù nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noë, Abrahamæ & reliquorum Patrum, nihil aliud est quàm explicatio eius quod dixerat, Accedentem ad Deum oportet credere. Non enim fidei totam causam adscribit iustitiæ, sed initium. Nèpe, quòd iusti vniuersi ex fide ducti iusta operati sunt. Et eodem pertinet, quod ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, & alia supra numerum his similia, de quibus interpretandis subijciendum nobis est postea capitulum minimè paruù. Sunt & quàm plurima veritatis huius testimonia in Euangelio: præsertim apud Ioannem, qui de mysterio fidei præ cæteris diuinissimè disseruit. Ab eo enim statim sermone incarnati verbi, continuo ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et interrogantibus, quid faceret, vt operarentur opera Dei, respondit Christus, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. His enim & talibus admonebat mortales, ostium regni cælestis non patère aliunde, quàm si fidem sibi haberent. Neque id tantum in lege Evangelica, sed in omni æuo à lapsu primi hominis, vsq; ad finem mundi. Ad eò (vt sicuti paulò ante dicebam) de infantibus, sanxerit apostolica Ecclesia, vt non nisi fidem protestantes solenniter baptizentur. ¶ At causas veritatis huius operæ pretium est perpendere, quæ ex triplici capite deriuantur. Primum idemq; maximum est, quòd cum deus per Christum sit author nostræ iustificationis, primum obsequium nostrum esse debet, fidem illi habere reuelanti sese nobis, pollicentiq; gratiã suam, tanquam vero Deo (vt ait Paulus) remuneratori nostro. Per quam fidem in familiam eiusdem redemptoris Iesu Christi recipimur. Secunda causa est, quòd cum (vt cap. 3. prioris libri commonstrauimus) finis ad quem destinati homines sumus: ita nostram exuperet facultatem, vt neque ipsum cognoscere naturaliter valeamus, vt homo, nisi præmonstrato scopo, nequeat actiones suas rectè intendere: necessaria fuit nobis fides, quæ index illius esset. Tertia demum huius causa, quàm maximè

ad intelligentiam dicendorum conferens, est hæc. Cum spes præmij sit, quæ potissimè animos adhibet ad patientiam laborum, & præmium illud æternæ felicitatis tam esset non solum à sensibus nostris, verum & à cogitatione longè absens (quis enim crederet, quòd tam eximia nos merces nostrorum operum maneret?) omnino fuit necessarium, tum id nobis reuelari, tum nos etiã Christo suisque apostolis de hoc fidem præbere, vt inde animaremur ad obseruantiam legis, qua illuc eramus perducendi. Neq; enim decuit, illa nobis prius sempiterna bona coram manifesta luce vel scientia representari, tum quia visio (vt ait Gregor.) meritum adimeret, tum præsertim, quia cum visio ipsa sit meritò præmium, nõ qui dem anteire, sed subsequi debet in fine decursi stadij. Fidem ergo necessarium fuit præmitti, quæ & primum esset fundamentum nostræ à Deo recipiendæ iustitiæ, & dux deinceps rectè agendi. Docuit itaque nos Christus super naturalia ad modum naturæ. Nam vt est in Analyticis, oportet addiscentè primum credere. Et ita magister Deus, Omnis, inquit, qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Atq; ideo fidem Paul. appellauit, substantiam rerum sperandarum. Tu ergo circumspecte lector, ex hinc intellige, viam sterna ad interpretandum illud, Iustus ex fide viuunt: & similia. Sensus nã que (vt cap. postremo fusiùs patebit) est fidè esse fundamentum vitæ: non autem totam vitam, vt Lutherani credunt. Cum enim fuerit semper Germana nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix: de vtroque inuidia Sata næ deieci sunt, vt & liberum arbitrium abnegarent, & fidei, de qua aliter depelli nequiuerrant, iustam lineam transilirent: sanè quam cū iniuria aliarum, itidem diuinarum virtutù nimium extollerent. ¶ Est verùtamen pretium operæ de fide & remedio in iure naturæ adnotatiunculam præmittere. Fuit nanq; in omni seculo ab Adam vsque præuaricante necessaria fides Dei, quæ significationem quampiam vel vmbrailem haberet Christi, atque adeò trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adæ ante peccatù, nihil ad præsens. Verbum quippe illud Petr. Non aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, non ad hanc tantum ætatem Evangelicam refertur, sed ad seculum omne post lapsum. Quoniam nemo vnquam reconciliationis gratiam, nisi per Christum, accipit. Vnde Paul. Deus nos, inquit, liberauit, & vocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam

Sententia.
Paul. ad Hebræ. 11.
Fides iustitiæ initium.

Ioan. 1. & 3.

Ioan. 6.

Fides in omni lege sempiterna fuit necessaria.

Cur fides sit fundamentum.

Quia merces est terminus meriti, et consummatio
1. 2. q. 114.
arti. 9. & 10.

Doctrina Christi.

Ioan. 6.

Germanorum nobilitas.

De fide in genere naturæ.

Act. 4.
Tho. 1. p. q. 68. art. 1. ad primum.

2. Timot. 1.

tiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Quapropter cum ante passionem exhibitam nulla poterat esse in re virtus Christi, præter eius fidem, consequentissimum est, quòd semper fuerit necessaria. Et huius emphasim habet verbum illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. Et ideo detinebatur Patres in limbo expectantes solutionem pretij, cuius fide fuerant seruati. Eodem pertinet, vt auctor est Augustin.

Roma. 3.

Hebr. 11.

Hypog. lib. 3. ditissima illa fidei soboles Hebr. 11. quæ per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim ratione demonstrat Aposto. fidem esse sperandarum rerum substantiam & robur sine qua impossibile est placere Deo, quòd accedentem ad Deum oportet credere, quia est: & requirentibus se remunerator est: nõ solum hoc tẽpore, sed fide, inquit, intelligimus aptata esse secula verbo Dei. Cuius locupletissimũ supponit exemplum ab Abel orsus & Enoch per Noë, Abraham, & reliquos Patres discurrens vsq; ad omnes prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Et ad Hebræ. 13. Iesus Christus heri & hodie, & ipse in secula. Hæc veruntamen fides (vt auctor est. 2. 2. quæstio. 1. S. Thom.) tametsi quantum ad substantiam, eadem fuerit semper, tamen quo ad expressionem, neq; cunctis seculis eadem fuit neque in aliquo tempore eadem est in singulis minoribus personis necessaria, quæ in quibuspiam primoribus. Eadem inquam semper est fidei substantia: quia vbi vnus Deus est (vt ait Paul.) non potest nisi vna esse fides. Actus verò huius fidei, ille omni æuo fuit necessarius qui est credere, quòd esset Deus, idemq; remunerator: in quorum primo membro omnia reconduntur mysteria diuinitatis, & in altero, omnia incarnati verbi. Hæc autem progressu temporis explicata sunt: atque adeò clariùs, quo propius ad ortũ ipsius solis Iesu Christi Domini nostri accedebatur, vbi sunt patentius referata. Vnde ad Hebræ. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed à longè eas respicientes. Viceversa quantò nunc sumus ab eodem Christi splendore elongatiore, tanto in nobis magis elanguescit fides. ¶ Igitur in ea quis fortè fuerit opinione, quam nos in scholis non nõquàm defensaumus, & in prima huius operis impressione Veneta probatiore arbitrati

Hebr. 11.

Cur fides læguelcat in nobis.

Locus hic emendatus est ab ipso auctore secundu suũ ipsi

sumus: videlicet, quòd non esset in iure natura singulis de plebe alius radius lucis necessarius, quàm naturalis: propterea quòd illis gentibus, vbi non erat deprauata natura, vitiõrũq; caligine obducta, hic radius videtur efficax ad cognoscendum de Deo quòd est, & quòd remunerator est: vbi cognitio confuse implicatur Christi. Et, quòd magnum præterea est argumentum est, quòd tunc nulla erat reuelatio particularior eorum quæ necessaria erant ad salutem facta publicitus, quàm illa quæ fiebat per lumen naturæ: ergo nihil aliud Deus exigebat cognitionis, neq; videtur aliud fuisse necessarium. Etenim in lege scripta & nunc explicatiùs in euangelica reuelata nobis est per legem fides trinitatis, quam naturaliter habere non possumus: ob idq; taliter iubemur credere, qualiter nobis paratus Deus est succurrere vt credamus. Opinari ergo quis fortè posset, quòd cum tunc nec tale fuisset præceptum, neque talis per legem reuelatio, nõ fuisset alia necessaria cognitio fidei quàm naturalis. Tametsi semper fuisset necessarium singulare auxilium supernaturale Deimouentis affectum: quia iustificatio semper fuit opus supra naturam. Quam opinionem videtur tenuisse. S. Thom. super Paulum ca. 2. super illo verbo, Naturaliter quæ legis sunt faciunt. At verò re meditatiùs perpena, abijciendam existimo opinionem hanc, & alteram amplectendam: videlicet, quòd neque in lege naturæ factis fuerit naturale lumen ad illam cognitionẽ fidei, quæ necessaria est ad salutem: quæ opinio fuit post S. Thom. 1. 2. q. 1. 3. art. 4. Enim uerò præterquã quòd periculosum esset tantum cognitioni naturali arrogare, Patres hoc supernaturale mysterium iustificationis non tam rationibus, quã sacris eologijs adstruebant, captiuantes nimirum intellectum in obsequiũ fidei. Et aduersus Pelagium non solum sancitum est, iustificari hominẽ absque operibus, verum quòd neq; initium fidei à nobis est cõtestante Apostolo, minimè nos sufficere cogitare aliqd à nobis, quasi ex nobis. Et ad Ephes. Gratia estis saluati per fidem, & hoc nõ ex vobis: vbi fides asseritur gratiæ donum. Et Aug. Hypognost. libro tertio. Fide, inquit, non aliam quæ nunc est, salui facti sunt omnes sancti, qui ab exordio vsque ad finem mundi salui facti faciendiq; sunt: cum ergo hæc sit super naturalis, fit vt semper talis fuerit: quæ licet publice non esset per legem diuinitus promulgata, infundebatur tamen latenter seruanti- bus ius naturæ. ¶ Sed nunquid aliquis erat in illo statu vel odor originalis peccati, cuius

scholium.
Rom. 1.S. Thom.
Retrahe
sententiam
auctor.In lege na-
ture factis nõ
est naturæ
lumen ad fi-
dei cognitio-
nem, quæ ad
salutem ex-
igitur.In Arausico
conc. c. 5.Ephes. 3.
Vide alia te-
stimenta su-
pra. c. 3.Dubitatio
de orig.

reine.

remedium aliquod infatibus adhiberent: Nā hęc res erat supernaturalis. Negari nō potest, quia ab Adā generationum successione, ali qua notitia originalis macule perdurasset vsque ad Noē, qui multa etiā supra naturā edoctus à Deo fuit. A quo vsque ad Abraham, eadem, licet sub umbra, deriuata est cognitio. Is enim peculiare recepit sacramentum circumcisionis contra originale peccatum. Postmodū verò humano huius genere fufius in orbem propagato, & disperso, præterquam in populo Israel, non est adeo verisimile, quod fuerit expressa eius cognitio: maximè vbi vitia cœperunt crebrescere, & rationis lumen obtenebrare. Tameñ si apud aliquos perstiterit: vt libro priori ostendimus de Iob maledicente diei in quā natus esset, & asserente, nō esse super terram, neque puerum vnus diei absque peccato. Neque adeo in alijs nationibus fuit eadem notitia oblitterata, quin aliquandiu permaneret vestigium aliquod, & genus fortè quoddam oblationis, & quodammodò sacramenti, quo bene instituta Republica paruulos suos Deo dicarent. Quinimo ius naturæ, quanuis nulla esset talis notitia vitiatæ originis, vt ita fieret admonebat. Sicut enim legitur de sacerdotio Melchisedech offerentis panem & vinum, ita conijcendum est de sacrificio pro originali reatu. Vnde Gregorius, vt refertur de consecratione, distinctione quarta. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides (nempe applicata per aliquod genus religionis) vel pro maioribus virtus sacrificij: vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. Haud tamen cum illis consenserint, qui opinantur in statu naturæ vnū fuisse sacramentum, abluendo originali peccato institutum à Deo. Quando quidem nulla est talis historia. Neque est verisimile, quod nationes diuerse tali communi sacrificio vterentur omnes. Nisi fortè prope tempus Adæ vel Noë ante dispersum genus humanum. Sed vnaquæque genus, naturali iure edocta, suum instituebat ritum. Quoniam cum illud gratiam non conferebat, sed signum erat illius obumbratæ fidei Christi, cuius virtute emundatio fiebat peccati, nihil obstabat, quò minus non à Deo immediate, sed ab humana Republica institueretur. Hæc de illo statu naturæ cogitasse satis sit. De quibus eū nulla extet historia, quasi per transennam iudicamus. In lege verò scripta lumen fidei explicatius emicuit, sed in Euangelio explicatissimè, quàm per ænigmati cam potuit cognitionem. At verò quemad-

mōdum de statu naturæ diximus, ita & in lege scripta, & in nostra, plura tenentur explicitè maiores credere, quàm singuli de plebe. Vt omni seculo verum habeat analogia illa Iob, Boues arabāt, & asini pascebantur iuxta illos: id est, ex sapientum meditatione rude vulgus pabula sumit.

In omni lege plura tenentur credere maiores explicitè, Iob. x.

De iustificatiōe adulti à solo originali. CAP. XII.

Hicce præmeditatis, vnde exiuim⁹ reuertamur. Porro vt tres varias iustificatiōis dispositiones, quas, causas vocamus materiales, in adultis expēdamus. Primus est eorū ordo, qui vbi ad rationis vsq; participium adolefcunt antequā propria contahant actualia delicta, in gratiam Dei recipiātur. Statuamus ergo hominem legitima ætate cum solo originali, quem Deus ad se trahat. Nihil modò anxij teneatur ne, vbi primū quis venit ad vsū rationis, conuerti (vt vult S. Thom.) an verò (quod alij magis probāt) possit aliquo tempore sola originis labe forderi. In hoc peccatore primum omnium necessaria est fides: vt capit. iam proximo satis monstratum est. In iure quidem naturæ confusa: nunc verò in lege euangelica expressior Christi. Et hæc fuerit hic prima conclusio.

Tres varias dispositiones adultorū ad iustificatiōnem. Primus ordo adultorum.

Qua de causa secundū Ecclesia saluberrimū institutū, catechumeni, etiā si voluntatē religioni præstiterint, remoradi sunt à susceptiōne baptismi, dū catechizantur. Haud tñ huic de quo loquimur homini vlla est poenitentia necessaria. Nāq; tm̄ abest, obligari quēpiā ad originalis culpæ poenitentiam, vt neq; possit. Eorum em̄ que à natura accidunt, tristitia nos quidē potest, & dolor, vt verecūdia premere: poenitētia verò, cū sit dimotio animi inde, vbi erat infixus, esse nequit, nisi earū rerū, quas nostra spē fecimus. ¶ Sed tamē, vt secundā subijciamus conclusionē, neq; solus fidei motus sufficit eidem homini, qui à solo originali mūdatus est: imò exigitur ab eo actus spei, & itē dilectiōnis: qui vti ca. 7. dicebamus, non sunt necessariò connexi, sed sua singuli libertate sunt. Ex hinc enim deuiare à vero incipiunt Lutherani. Sanè vbi docēt: fidem solam esse, qua misericordiam dei apprehendimus, spem autem & charitatem subinde naturaliter consequi. Nos verò contra agnoscimus fidei motum, primum esse necessariū, at quoniā possibile est, vt qui credit, non diligit (quemadmodum illic edifferebamus) adiicimus necessarios esse cum illo, qui est fidei, actus præterea

1. Conclusio

Catechumeni institutio ante baptismum. Poenitentia non potest esse de originali.

2. Conclusio. Credere, sperare, & diligere oportet eum qui adultus ab originali mundatur. Lutherani. Spes, & charitas, nō sunt cum fide connexæ.

Qualis fuerit semper Originalis peccati cognitio.

Non fuit in lege naturæ idē sacramentum abluendo originali peccato à Deo institutum.

Non est de illo statu naturæ cogitasse satis sit.

227

et in omni
scilicet
natura
et in omni
natura
et in omni
natura

terea spei, & charitatis. Quod autem tres salte
 hic motiones sunt necessarie in eo qui rationis
 copos conuertitur, probatur prius manife-
 sta ratione. Fidem ex eo a nobis exigit Deus,
 ut tam spe eorum, quæ nobis pollicetur, tum
 maxime ob suam ipsius infinitam quam no-
 bis reteggit bonitatem, ipsam deamemus: pri-
 mu omnis cognitio boni honesti ad eius amo-
 rem ordinatur: præterea quia ratio ipsa pro-
 pria fidei, quatenus est rerum sperandarum co-
 gnitio, id ipsum præ se fert, quod sit suapte na-
 tura propter spe, atque amoreni Dei: sit ergo,
 nisi sequantur spes & charitas, ut fides non
 sufficiat ad salutem. Et confirmatur explicatius
 hæc ratio, ut iam supra insinuabamus. Auersio
 à Deo affectu potissimum voluntatis fit, per
 hoc quod ad creaturas animo peruertimur
 quem admodum ille qui vultum auertit à sole:
 ergo conuersio, quæ motum contrarium dicit
 voluntatis nostræ in Deum, ipso trahente, no-
 bisq; liberè venientibus, contrarius debet esse
 motus voluntatis in Deum: siue ab originali
 solo, siue ab actualibus reconcilemur. Nam &
 originale per eersionem Adæ contrahimus.
 At quia amare sine præuia cognitione nõ pos-
 sumus, & ad eum diligendum quem offensum
 habemus antea nos oportet spe aliqua suæ be-
 nignitatis erigi, fit, ut prius fidei, mox spei, ac
 deniq; charitatis motus in nostra conuersione
 concurrant. Per quos quidem Deus, nobis co-
 operantibus, ad se conuertit, ut gratiam infun-
 dat. Igitur absque vlla probabilitatis specie co-
 mentatus est Luth. sola fide apprehendi à no-
 bis gratiam, & iustitiam, spem verò & charita-
 tem subsequi: non animaduertens, quod con-
 uersio, desinet motum, quo animum dimoue-
 mus à torrentis, & ad mouemus Deo. Per hoc
 autem, quod quis Deo credat, nisi spe & amo-
 re feratur in eum, non conuertit in ipsum to-
 tum animum: qui tamen antequam conuerta-
 tur, nõ potest gratia perfundi. Dispositionem
 enim ad gratiam optimo exemplo sapienter
 explicant theologo: ut author S. Thom. 1. 2. q.
 109. arti. 6. Est enim gratia velut lumen solis,
 quod nullus vultu extipit: nisi qui se in ipsam
 verterit. Sed quia id nemo per se facere potest,
 Deus ipse nos, consentientes tamen, ad se con-
 uertit, ut gratiam infundat. Qui quidem mo-
 tus conuersionis dispositio est, & præparatio
 ad gratiam. Quamobrem non solum fidei, sed
 & spei, & charitatis actus debet saltem natura
 ipsam antecedere. Hac de causa in scriptura iu-
 stificatio nostra nunc fidei, nunc spei, nunc ve-
 rò charitati adscribitur. Arbitramur enim (in-
 quit Paulus) hominem iustificari per fidem,

& non ex operibus. Et, Gratia estis saluati per
 fidem, & non ex vobis. Dei enim donum est
 Atq; alia hoc genus quamplurima, quæ cap-
 vlti. commemorabimus. At verò ad Roma. 8.
 Spe, ait, salui facti sumus. Et Ioan. Omnis qui
 habet hanc spem in eo (scilicet, quoniam vide-
 bimus Deum sicuti est) sanctificat se, sicut &
 ille sanctus est. Sed & de charitate ait Paul
 quod plenitudo legis est dilectio. Et, Finis præ-
 cepti est charitas. Et expresse Ioan. Translati
 sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus
 fratres. Et, Qui non diligit, manet in morte.
 Et Christus ipse seruator noster, Qui diligit
 me, diligetur à patre meo: & ad eum venie-
 mus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc
 autem & his similia testimonia de actibus fi-
 dei, spei, & charitatis enunciantur: qua ratione
 nos ad gratiam præparant, suo quisque ordi-
 ne, & gradu. Mouemur enim fide in Deum, af-
 fensionem illi præbentes de ijs, quæ nobis tum
 futura reuelauit, tum speranda promisit: spe ve-
 rò, dum ita credentes animos illuc sursum at-
 tollimus: charitate deniq; , dum ei, quem in se
 bonum, in nosq; propitium ac beneficū cre-
 dimus, voluntatem nostram affigimus. His
 enim tribus salus nostra fundata est, facta, &
 tecta. Vnde fides non tota machina, sed exor-
 dium est pietatis, & fundamentum Christia-
 ni ædificij: ut ait libr. de prædestin. sanct. Au-
 gust. At charitas (ut ait Paulus) est vinculum
 perfectionis, atq; adeo proxima dispositio ad
 gratiam: veluti nexus ipse, & nodus, quo cum
 Deo compingimur. Adeo, ut sapienter adnota-
 uerit in epistola ad Paulinum August. quod
 cum fidem donum Dei appellauerit Paulus,
 charitatem tamen Deum ipsum nuncupauit
 Christus. Deus, em, inquit, charitas est, & qui
 manet in charitate, in Deo manet, & Deus in
 eo. Est enim Deus in nobis sicuti anima in cor-
 pore, cui dat esse, & viuere: nos verò in ipso ve-
 lut corpus in anima, vnde salus nostra pendet:
 cuius coniunctionis copula est charitas. Quis
 ergo hæc considerate meditatus dicat, sola
 nos fide gratiam Dei apprehendere? Atqui in
 eo maxime sensu, quo aduersarij id astruunt:
 scilicet, sola mentis assensione, qua verba pro-
 missionum Dei credimus esse vera. Loca ve-
 rò scripturæ, vnde aduersarij nostri falsi sunt,
 capit. 1. 8. expositurimus. Nunc interim sa-
 tis sit commonstrasse, fidem non solum iustifi-
 care, id est, non solum exigi à nobis ut iustifice-
 mur, verum & spem etiam & charitatem. Hoc
 enim Galatas commonefaciebat Paulus, vbi
 aiebat, quod in Christo Iesu, neq; circumcisio
 aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ
 per

Thom. 1. 2. q.
109. arti. 6.
ad 1. & 2. q.
114. arti. 4.
ad 3.
Confirmatio
collata ob
causam

sententia

Cartesianus
in
Lutheri de
ceptio
ignoro ob
illud

Thom. 1. 2. q.
113. arti. 4.

Dispositio
ad gratiam
S. Thom. 1. 2. q.
109. arti. 6.
I. Conuersionis
noster. Deo
vocali ob
dians. est
præparatio
ad gratiam

Fidem ante
cedit. Hæc
natura spei
& charitatis
actus.

Rom. 4.

Rom. 13.

1. Ioan. 3.

Fides exor-
dium.

Charitas
proxima di-
positio ad
gratiam.

Dei chari-
tas.

Qua ratio-
ne in nobis
fit Deus, &
nos vicissim
in illo.
Sola fides.

Non exte-
tur sola fi-
des, sed etiã
spes & cha-
ritas.
Gal. 5.

Fides quæ per
charitatem
operatur.

Obiectio.

Responsio.

Fides iustifi-
cansilla tm
est q per cha-
ritatem ope-
ratur. c. 5.
huius libri.

Animadu-
erendum.

S. Thom.

per charitatem operatur. Ac si dixisset, quan-
uis fides absq; charitate, fides quidem sit secū-
dum substantiam & proprietatem, nunquam
tamē iustificat: nisi per charitatem operetur.
¶ Sed erit forte, qui nobis hic obuiam occur-
rat. Actus illi præparatorij fidei, & spei, & cha-
ritatis, quatenus sunt gratiæ præuij, informes
quidem sunt, nullamq; proinde habentes ra-
tionem meriti: fides autem quæ per charitatē
operatur, est illa meritorum ferax, quæ natu-
ra subsequitur gratiam: fides ergo quæ dispo-
nendo iustificat, non est illa, quæ per charita-
tem operatur: vel saltem, vt aliqui sibi persua-
dent, prius natura iustificat, quam per charita-
tem operetur. At non est argumentum, pro-
pter quod debeamus negare, quin fides iustifi-
cans sit eadem, quæ per charitatem operatur.
Enimuerō cū ex sententia Pauli, præter hanc
frugiferam fidē, actiones reliquæ nullius sint
valoris: actus verò dispositoriij permagni sint
momenti, & suo ordine causæ (scilicet, disposi-
tiuæ) iustificationis, cōsequens fit, vt fides iu-
stificans sit illa quæ per charitatem operatur.
Est ergo animaduertendum, eundem prorsus
ordinem inter se habere fidei, spei, & charita-
tis actus in eodem articulo tēporis, secundum
quod natura præcedunt gratiam, quo ordine
infunduntur, operanturq; habitus ipsi natura
sequentes eandem. Et ideo sicut fides habitu
gratiæ formata meritorie operatur per chari-
tatem, ita & actus fidei gratuito auxilio dei eli-
citus prius natura per charitatem actū dispo-
nit ad gratiam. Velut per actum pœnitentiæ.
Vnde Sanctus Thom. 3. par. quæst. 68. artic. 2
pro confesso habet, quod ille qui per votū ba-
ptismi in gratiam Dei recipitur, iustificatur
per fidem, quæ per dilectionem operatur.
Quin verò Paul. & Patres nihil discernunt de
hac prioritate naturæ. Sed quia ijdē ipsi actus
disponentes, quatenus statim informantur gra-
tia, meritoriij sunt gloriæ: fides ipsa dum iusti-
ficat, per charitatē operatur. Ex hac ergo fal-
lacia procedebat argumentum, qua quis dece-
ptus putaret aliquid esse instās, in quo actus
fidei, qui proxima est gratiæ præparatio, in-
ueniatur absq; gratia: quod tamen denegan-
dum est. Quoniam prioritas naturæ (vt Phy-
sicorum verbis vtamur) nihil aliud est, quam
si dicas, qd homo actibus fidei, spei, & charita-
tis conuertitur in Deum, recipit gratiam, qua-
iisdem actus informantur, vt capit. adhuc. 14.
per amplius explicatur. Vnde August. tum
aliās vbiunq; de fide iustificante loquit, tum
ex professo de spir. & lite. cap. 3. 2. eadem fidei
per dilectionem operanti, cui adscribit laudes

omnes. quæ de fide extant apud Paul. adscri-
bit etiam iustificationis munus. Hæc est enim
inquit, fides, qua salui fiunt, quibus dicitur,
Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nō ex
vobis. Ipse enim sumus figmentum, creati in
Christo Iesu in operib⁹ bonis. Postremò hæc
fides est, quæ per dilectionem operatur. Et Hy-
pog. lib. 3. vbi enarrat catalogum eorū, quos
Paul. fide saluos commemorat, ait, non solum
fide, sed gratia: quia nec sine fide gratia, nec
sine gratia fides: dicente Apосто. ad Timothi.
Superabundauit autem gratia cum fide & di-
lectione, quæ est in Christo Iesu. Et expres-
sè de fide, & oper. capit. 24. ait, quod vbiun-
que Paul. dicit per fidem nos iustificari, salu-
brem illam, & euangelicam diffinit, cuius o-
pera ex dilectione procedunt: & fides, inquit,
quæ per dilectionem operatur. Quin verò nul-
lo opus habet expositore Paul. Cū enim fi-
de antiqui per circumcisionem applicata iusti-
ficarentur, docet idem in nobis efficere fidem
quæ per charitatem operatur. Vnde ait,
Quoniam si circumcidimini, Christus nihil vo-
bis proderit. Et paulò inferius. Nam in Chri-
sto Iesu, neque circumcisio aliquid valet, ne-
que præputium: sed fides quæ per charita-
tem operatur. De illa ergo fide iustificante lo-
quebatur, vbi ait, non iustificare, nisi dum per
charitatem operatur. Qua de causa August. Galat. 5.
ca. 13. Huius, inquit, fidei per charitatem ope-
rantis, omnes christiani filij sumus, seu ab illa
progeniti. Igitur adeo sancta esse debet catho-
licis confessio hæc, quod nostra iustitia est
Fides quæ per charitatem operatur, vt de
verbis istis inter nos & Lutheranos nulla sit
discordia, sed de re ipsa & sensu. Atque hoc
est thema, quod hoc libro denarrandum pro-
posuimus, hicq; præsens locus, vbi explicatur
punctum discordiæ. Illi enim aiunt, sola fide,
vt est assensio, & persuasio mentis, creden-
tium verbum promissionis Christi esse verū,
percipi misericordiam & gratiam, quam gra-
tiam sequitur charitas operans. Quare licet
verbo dicāt, iustificari hominem fide quæ per
charitatem operatur, re nihilominus dicunt,
fide prius natura quam actus spei & charitatis
accedant, iustitiam haberi. Nos autem senten-
tiam Paul. confitentes, & venerantes, profite-
mur actibus fidei, spei, & charitatis liberè à deo
trahi, ad ipsumq; conuerti, à quo gratiā iusti-
ficationis recipiamus. ¶ At verò, quò ad no-
strum hominem regrediamur, qui sola infæ-
ctus originis tabe reconciliari cupit, cū plu-
res sint actus charitatis, hic illi propriè necessa-
rius est, vt Deo se soli colendo addicat: cuius

i manda-

Galat. 5.

Aug. oēs fi-
lij fidei.
Hebr. 10. ad
calcem.

Discordia
inter nos et
Luthe. c. 13
ad calcem.

mandata, vniuersis posthabitum mundi rebus, obseruare proponat. Quæ quidem dispositio sufficiens erat in lege naturæ, per quam Deus hominem ab originali mūdaturum in gratiam suam reciperet. Attamē in lege iam nunc euāgelica, necessarium insuper est votum baptismi quin & baptismus ipse, vbi adfit facultas. Etenim, vr̄ inter enarrandum causas iustificationis supra dicebamus, sacramenta sunt instrumentales causæ, per quas prouidentissimè Christus instituit applicari nobis sui sanguinis pretium, ad diuersos vsus spiritualis vitæ. Sanè vt nunquam nobis memoria excideret, inde ab ipso deriuari ad nos omnem iustitiã. Vnde sacrosanctum mysterium instituens euangelista, Hæc, inquit, facite in meam cōmemorationem. Inter effectus autem spiritualis vitæ primus est regeneratio, qua efficitur mēbra Christi, & protestatio christianæ fidei quorum vterque est à sacramento baptismi. Nam nisi quis, inquit, renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit (scilicet in protestatione eiusdem fidei) saluus erit. Quare, vt loco citato dicebamus, pestilens est error Lutheri, dicentis, non sacramēto, sed fide quam habemus dictis Christi, iustificari.

¶ An verò baptismus in voto sufficiat, olim fuit in ecclesia dubitatum. Quam Magister sentē. quæstionem disputans in. 4. distinctio. 4. affirmatiuam partem indubitato tenet. Sūt nihil feciūs, quos iam nunc in cōcilio sic submurmurare de hac re audiuius. In euangelio nihil de voto scriptum est: sed de re baptismi, Nisi quis renatus fuerit: nō est ergo res certa, vllum esse propositum & voluntatem, quæ absq; baptismo sufficiat ad salutem. Hi verum tamen vel ex vna ecclesiæ rem satis debuissent habere persuasam. Si enim votum absq; re baptismi non sufficit, non deberet, quinimō nō posset ecclesia arcere catechumēnos à sacramento: sed cum primum quis postularet: iure diuino absq; mora conferendum esset: quia ecclesia non potest effectum diuinæ misericordiæ remouari. Cū autem saluberrimè differt petenti, certissima est, quod apud deum voluntas pro facto reputatur. Etenim non vt homo ea tantum videt, quæ apparent, sed cor penitissimè intuetur, atq; adeo recipit. Et, Cū auerterit se impius ab impietate sua, quā operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animā suam viuificabit. Et sensus est, in quocunque momento. Imò secundum quod August. sæpe citat, In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Et

David, Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quinetiam si scriptura id nō attestaretur, lumen ipsum naturale id nos de Deo patefaceret, quod vbi non adest rerum possibilitas, ex nulla re mundi, præter ipsum & nos ipsos, voluerit gratiam suam dependere. Vnde Paul. Si voluntas, inquit, prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum id, quod non habet. Et ad rem nostrā proximè. Nō, inquit, qui in manifesto Iudeus est, neq; quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudeus est, & circumcisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est. Ergo quauis in euangelio nihil exprimat de voto baptismi, manifestum per se est, quod vbi res ipsa non est possibilis, vel iure differtur, voluntas habet effectum respectu gratiæ iustificantis. Quocirca Ambros. de Valentiniano, Quem regeneraturus, inquit, eram, amisi. Verūtamen ipse gratiam, quam poposcit, non amisit. Et Augustin. super Leuiticum. 84. Inuisibilis, inquit, sanctificatio nonnullis adfuit, & profuit sine visibilibus sacramentis. Et subdit ex eplū in Cornelio. De quo ait, quod ipse, & qui cū eo erant, cum iam inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen. Et in expositione inchoata super epistola ad Roman. expressè idē affirmat, quod Cornelius spiritum sanctum antequam baptizaretur, accepit: vt ex textu etiam Actū. 10. colligitur. Porrò & Paulus, & Eunuch⁹ Cædæcis reginæ, & eorum multi, qui baptizantur adulti, verisimile est tales venire ad baptismū, vt iam gratiam receperint. Quauis & sæpe baptismus ipse primam gratiam conferat. Et idem determinauit sancta Synod. sessio. 6. cap. 4. vbi ait, sufficere votum baptismi: & capit. 6. vbi ait, sufficere propositum suscipiendi baptismum. At illud autem, quod habetur de eccles. dogma. cap. 74. scilicet, nullum catechumenum quauis in bonis opibus defunctam vitam æternam habere, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur, respondent theologī (vt cernere est apud San. Tho. 3. par. q. 68. artic. 2.) quod intelligitur de his qui super originale actualia etiam peccata cumularunt. Neque simpliciter negatur, illos cōsequi vitam æternam, sed quod statim illuc euolent, vt martyres: aut illi qui in re susceperunt baptismum. Quoniam sacramentum nisi re ipsa susceptum, non remittit omnē peccatam: illi autem qui à fide iustificantur per charitatem operante, saluabuntur quidem: sed per purga-

Psal m. 31.

Ratio naturalis.

2. Cor. 8.

Roma. 2.

Cōclusio de voto baptismi.

Ambros.

August.

Baptismus confert primam gratiam. 3. p. c. 60. art. 4. Syn. Tridē.

Responso de catechu. Catechumeni decedentes antequam baptizati nō statim in cælū euolant, nisi cōtrito de leatoem peccatam.

purga-

Vnus ecclesiæ docet votum baptismi vbi nō adfit illius suscipiendi facultas, sufficere ad salutem. Scripturæ testimonia.

1. Reg. 16. Ezechie. 18. & 33.

purgatorium ignem. Nisi & peccata mortalia non fuissent adeo graua, vel contritio tanta, vt poenas etiam omnes luerent. De paruulis autem alia est ratio, quia ipsi non possunt baptisimum suscipere in voto: vt capit. proximo disseruimus. Et est sententia Magistri loco citato. ¶ Postremum vti que reliquum est dubium de illo qui hoc iam tempore euangelico in vltimis insulis, vbi lex euangelica ignoratur, iure vsus optimè naturali cõuerteretur in deum, Vtrum ne ille absq; vllò voto baptismi saluus fieret? ¶ Atqui interrogatio hæc ab illa pendet, an esse modò possit in eiusmodi abditissimis mundi angulis inuincibilis ignorantia fidei Christi, legisque euangelicæ. Supponamus ergo ex capite proxime superiori, neminem absque supernaturali fide, saltem confusa in gratiam nunc cum deo reponi, sicut neque id vllus poterat ante aduentum Christi, sed loquimur de fide expressa Christi. Atqui probabilitas affirmatiuæ partis, scilicet quòd talis ignorantia inuincibilis habeatur, est quòd forte prædicatio euangelica ad illas vsque partes, quæ modò ab Hispanis repertæ sunt, & ad antipodas nondum penetrarunt. Et Paulus ait, Quomodo credent sine prædicante? Et redemptor noster, Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatū non haberent.

Atque hoc maxime secūdam Augustinum, qui illud psalmi, In omnem terram exiuit sonus eorum, censuit non esse omnino cõplendum vsq; ad finem mundi: iuxta illud, Prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit consummatio. Et quanuis sequamur opinionem Chrysof. qui tenet iam esse prophetiam impletam, nihilominus extat argumentum: quoniam nationes illas, quæ à trecentis vel quingentis annis nihil huius sanctæ prædicationis audierunt, quanuis in principio ignorantia non excusaret, iam nihilo secius excusare videtur, perinde ac si nulla illuc aduentasset prædicatio. Item qui in illis modò locis legitime seruasset ius naturæ, statim per auxilium dei, qui non differt brachium suum porrigere assentiendi, reciperetur in eius gratiam: & tamen non est facile creditu, quòd ita de repente illuminaret eum, vt fidem christianorum sub hoc expresso titulo & nomine agnosceret, sine aliquo doctore: vt de Cornelio ad quem missus est Petrus, legimus. Ob huiusmodi argumēta sunt qui opinentur, cum primum quis à christiānis semotissimus faceret per auxilium Dei quod in se est, potiretur reconciliationis grā, sicuti in lege naturæ: haud

tamen sineretur à Deo ab hac luce demigrare, antequàm vel per hominem, vel per angelum illum imbueret euangelica fide Christi: quia, Non est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. At verò quòd absq; tali fide expressa quis reciperet gratiam, sine qua tamen non potest recipere gloriam, non est facile persuasurum hoc quòd modò ex Actibus apostolorum citatum est, non videtur tantum intelligi de adeptione gloriæ, sed de consecutione gratiæ, quæ verè est salus nostra. Est enim sensus, quòd nullus potest gratiam inire cum deo, nisi in solo nomine Christi: & præterea vel ignorantia huiusmodi est vincibilis, & culpa: & tunc, non solum gloriam, verum neg; gratiam obtinere quis potest absq; hac expressa fide: vel est inuincibilis & excusans, & tunc non modò gratiam, verum & gloriam adipisci potest absq; illa. Respondendum igitur est ab illo qui tenet ignorantiam esse inuincibilem, quòd verbum Petri in Actis vel intelligitur sic, quòd sine aliqua fide Christi confusa, quæ semper ab orbe condito fuit necessaria, nemo potest saluari: in quo sensu legit hanc auctoritatem S. Thom. 3. q. 68. art. 1. Vel si de fide expressa intelligatur, glossandū est de illis qui illā audierint, vel sua culpa audire renuerint. Aut certè amplectenda est altera pars, quæ cõsonatior alicui videri potest Paulo ad Rom. 10. Nempe quòd nulla sit modò ignorantia inuincibilis huius expressæ fidei. Nā si insulares nihil de illa audierint, sua fuit culpa, non quidem proximè ad prædicationē relata: quia nullū viderunt prædicatorem, quem renuerent audire, sed culpa cõtra ius naturæ, quā si legitime seruassent, Deus illos irradiasset lumine fidei. Sed tunc dicendū, quòd antea fuissent illustrati tali lumine, q̄ reciperent gratiam: quādo quidem carere hac fide peccatū. Istud autē loco citato Rom. 10. pressius disputabamus: super qua re mallem aliorum audire sententiam quàm meam præcipitare.

De adultorum iustificatione ab actualibus. CAP. XIII.

IN tertio ordine sunt adulti, qui ab originali vnà cum actuali veniunt ad fidem Christi. Sanè in quibus eadem sunt prorsus dispositiones necessariae, quæ in homine nunc proximè descripto requiruntur: vt pote, actus fidei, spei, & charitatis. Nisi quòd ista charitatis motio alia ab istis delictoribus exigitur, q̄ ab illo qui nullū cõtraxerat aetuale delictū. Est enim

Actu. 4.
Nō facile persuadetur nisi fide expressa cuiquāq; ferri gratiā.

Augu. in eā sententiam.

Argumenta
quod
etiam
etiam
etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

etiam

Adultorum iustificatio - ab originali et actualibus peccatis. Charitatis qualis actus

De ignorantibus euangelium.

Et hic quoque locus lucidus emendatus est ab ipso auctore. Nullus sine fide christi saltem confusa recipitur in gratia dei

Roma. 10. Ioan. 15.

Aug. sententia de divulgatione euangelij. Psal. 118. Matth. 23.

Chryso.

Argum. quæ colliguntur non esse nunc qui buda necesse fidei christi expressam.

Quorundā opinio de insulano homine facti quod in se est.

illis necessaria poenitentia, quæ actus est etiã dilectionis dei: contra quem fuerat commissũ peccatum. Nõ inquam præter actum charitatis alter poenitentiæ requiritur: vt cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus tres, hic adijciamus quartum. Quia in nulla reconciliatione necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tamen ille in diuersis, diuersus. Ratio prima conclusionis huius, illa planè est, quam cap. 1. ex rerum natura deducebam. Est enim naturale ius gentibus vniuersis per se notissimum, vt nemo in amicitiam eius redeat, cui offensionem intulit, nisi eũ facti poenituerit. Cũ ergo Deus perfectior sit naturæ, in quacũque lege voluit idem erga se esse obseruatissimum, iuxta illud. Altissimus odio habet peccatores, & misertus est poenitentibus. Et, Poenitentibus dedit viam iustitiæ. Neq; alia extitit Deo causa illius tremendi cogitatus, Poenitet me fecisse hominem, quàm quòd flagitiosissimum illud genus hominum impoenitens esset. Si enim per poenitentiam crimina sua deleta curassent, nõquam ipsos Deus deleuisset à facie terræ. Atqui vtraq; sacra pagina huius testimonijs dispersa est Hieremiæ, Si poenitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus illam, agam & ipse poenitentiam. Et, Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & nõ morietur: omniũ iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt, vulgatiõraq; testimonia veteris legis (vt in strato David, lachrymis poenitentia die ac nocte rigato, in sacco & cinere Niniuitarum: & alijs id genus poenitentia in signibus) quàm vt opus huc sit cuncta coacervare. Sed & Ioannes, quem Deus angelum in mundum præmiserat præparatum vias Christi, inde præconium veritatis orsus est, vt poenitentiam agerent, quos in figuram euangelici baptismi aquis Iordanis tingebat. Idemq; prothema suæ prædicationis accepit Christus ipse dominus noster. Nempe, Poenitentiam agite, appropinquet enim regnum cælorum. Apertissimè nimirum docens, virtutẽ sanguinis eius (quod nomine regni cælorum designabat) neq; per sacramentum quodpiam, neq; vlla quavis alia via in quẽquam mortaliũ, qui propria voluntate deliquisset, diffusum iri, nisi deleto per poenitentiam peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idq; deinceps fuit apostolorum institutum. Vnde sciscitantibus Iudæis corde compunctis. Quid faciemus viri fratres? respondit Petrus, poenitẽ-

tiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti. Ex prædicatione ergo baptisæ, & ex his verbis Petri clarè liquet poenitentiam esse necessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum patrata, confessionis sacramento sunt remittenda, verum eorum quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. ¶ Cuius causas subscribit S. Tho. 3. p. questio ne. 68. articul. 4. Primùm ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per poenitentiam. Deinde, quòd per baptismum efficitur homo mēbrum Christi: secundum illud, Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nam quæ participatio iustitiæ (vt ait Apосто.) cum iniquitate? Vnde August. in lib. de poenitentia, cap. 2. de eisdem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enuntiat, quòd nullus voluntatis suæ arbiter constitutus, cū accedit ad sacramentum fidelium (scilicet baptismum) potest vitã nouam inchoare, nisi eum veteris vitæ poeniteat. Præterea sacramentum baptismi institutum est ad abstergendum peccatũ: qui autè aduertit se in peccatis esse, neque vero animo illa respuit, is, si non in forma, saltem in virtute retinet: & ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Confepelimur enim, vt ait Paul. per baptismum cum Christo, vbi moriendum idcirco nobis est peccatis, quæ tamen sola displicentia perimuntur: sicut complacentia perpetrantur. Vnde art. 6. eiusdem q. repetit S. Tho. quòd ante baptismum licet non sacerdoti, saltem Deo tenetur homo sua peccata recogitando cum dolore confiteri. ¶ At verò, vt de ambobus simul commodius, luculentiusq; disputemus. Quartus denique ac postremus gradus iustificandorũ, est illorũ, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finẽ desipuerint, respiscunt. In quibus eadem fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modò dicebamus, præire debent gratiæ iustificanti, vel proportionè similes. Primùm enim requiritur actus fidei, & spei. Licet cū Christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat informes, forsan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus; eo tunc dum conuertitur: vt i sumus quãprimùm dicturi. Est tamen semper necessarius charitatis actus ex actu

R6 prima.

Testimonia sacra. Eccles. 12. & 17. Genes. 6.

Hiera. 18.

Ezech. 18. & 31.

Psal. 5.

Ioan. 3.

Matth. 3.

Matth. 4.

Actu 2.

S. Tho. ratio nes.

Gala. 3.

2. Cor. 6. August.

Argumentũ.

Roma. 6.

Confessio qualis ante baptismum.

4. Ordo iustificandorum. Iustificatio ab actualibus post baptismũ commissis.

Dispositio nes.

Charitatis actus.

ex auxilio Dei qui proxima est dispositio: Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, vt sit etiam actus poenitentiae: poenitere em̄ diuinæ offensæ actus est charitatis. De qua re præter illa quæ adducta sunt, est etiam sententia Christi, Nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et, Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Vnde & Petr. non solum baptizadis, sed Mago etiam Simoni baptizato, Poenitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordistui. Tandem, vt tribus præcedentibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismum, ita huic necessarium est poenitentiae sacramentum. Etenim vt baptismus integra nauis est ad seruandum inter fluctus huius seculi innocentiam, ita & poenitentia secunda est tabula post naufragium, vt Tertullianus primùm lib. de poenit. & super Danielem postea Hierony. authores sunt.

¶ De hac autem poenitentiae dispositione paulo est limatiùs differendum. Et quidem cõtra Lutheranos abundè iam supra diximus. Tria enim præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc prouunt errorem, vt huiusmodi dispositiones repellant. Primùm, quòd omnia opera per naturæ facultatem, & generalè Dei influentiam à nobis exhibita, ceu peccata condènant. Quòd & in calce superioris libri, & sequenter in capite secundo huius p̄ nostro ingenio expugnauimus. Secunda erroris sui causa est, quòd vel nò cõsiderant, vel nò recipiunt, dispositiones ad gratiam nò esse solius nostri arbitrij opera, sed dei nobis peculiari fauore opitulantis. In qua fallacia circumuoluitur Luther. artic. 6. suarum assertionum. Nèpe quòd vt Pelagiani, ita nos nobis arrogemus dispositionem, quæ sit meritum gratiæ. Vtrūque nos tamè paulò antè commõstrauimus. Sanè, & quòd dispositiones non nostra præci se, sed dei sint opera nobis singulariter succurrentis: & quòd nulla ratione, qua gratiam præcedunt, sunt meritoria. Quòd si aliqui dicunt, illa esse nonnulla merita, improprijssimè id tamen. Tertia delusio istorum est, saltè Lutheri, art. 7. Quòd nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, & sit detestatio retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, poenitentia, noua vita. Atque ex his demum cõficiunt sola nos fide iustificari. Docēt, quòd quicumq; fidè adhibuerit dictis Christi, pollicentis nobis remissionem peccatorū

atq; ita crediderit, vt certò fidat sibi nunc peccata condonari, misericordiam dei, & gratiam tali eum fide exteplò recipere. Nò quòd eadem fides aliquo modo sit vel dispositio vel meritum, sed quòd per eam applicetur nobis misericordia, & passio Christi modo, cap. 5. & 11. exposito. Quòd quidem figmētum adeò est multijugum, vt necessariū illud nobis fuerit per diuersa capitula membratim discerpere. His ergo, quæ disperfim hæcten⁹ cõtra hanc solam fidem coniectati sumus, colophonem tandem adhibeamus. Primùm, quòd aiūt, nulla opus esse errorum poenitentia, id iam apertissimis scripturæ testimonijs, & rationib⁹ naturalibus supra reprobatum est.

¶ Sed pondera suorum argumentorum libremus. Ait Luther. nouam vitam optimam esse poenitentiam. Nam metancea, inquit, quam nos resipiscenciam appellamus, hoc tātum significat, quòd est transmentatio: id est, mētis mutatio: quæ vox solū præ se fert, vt qui propositum hæctenus malum habuit, in futurum habeat bonum: nulla habita ratione præteritorum poenitudinis. Secundùm illud Pauli, In Christo Iesu, neque circuncisio, neque præputium aliquid valent, sed noua creatura. At verò, vt totum hoc illi donemus, quòd ait de voce metancea, & de nouitate vitæ, hoc pro nobis apertius, quàm contra facit. Nā nouū hominē nemo prius induit, quàm præteritum exuerit: secundum illud Pauli, Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua comperisio. Et Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et, Veritas est in Iesu, depõnere vos secundum pristinam conuersionē veterem hominem: qui corrumpitur secundū desideria erroris. Et subnequit, Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouū hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia: exuere autem veterem hominem, & depõnere veterem conuersionem, non fit nisi per detestationem prioris vitæ: renouari ergo in nouam vitam utrūque terminum dicit: scilicet, & à quo (vt philosophi loquuntur) & ad quem. Et ideo nisi animum quis à peccatis dimouerit per contrariam volūtatis motionem quàm fuerant commissa, non renouat vitam: neque iuxta verbum Pauli, fit noua creatura. At verò prouerbium illud: quòd vera poenitentia est noua vita, aduersus illos profertur, qui cum crebro bonū concipiunt propositū, poenitentiamq; inceptent, identidem relabuntur. Admonemur enim illo dicto, tunc nostrum propositum firmas iecisse radices, quando fructus fecerit noua vitæ. Neq; verbū metancea

Vnde conficiant Lutherani nos sola fide iustificari.

Lutheri argumenta. Metancea. Tho. 3. p. c. 85. ar. 3.

Galat. 6.

Refutatio.

1. Cor. 5.

Roma. 13. Ephes. 4.

Noua vita continet detestationem peccati & honestā rationē viuendī Tho. 3. p. 985. art. 2. Vitæ renouatio.

Poenitētia a ctus charitatis explicat hoc cap. 16. Luca. 13. & ca. vlt.

Actu. 8.

Poenitētiæ sacramētū necessariū in re vel in voto Vide Trid. sess. 6. c. 14. 2. Tabula post naufragium.

Tria Lutherani errandi principia.

1. Damnant moralia opera.

2. De dispositionibus ad gratiam.

Dispositiões a deo et nobis sunt, nec sunt meritoria quatenus gratiam præcedunt.

3. De pnia præteritæ vitæ li. 3. c. 10. fo. 244

aliud equidem designat. Nam transformatio respectum quoque insinuat præteriti. Nimirum quod ex abominatione ante acti mali, mentem vertamus in bonum. Vnde & Metanœa poetis ipsis dea erat pœnitentiæ præteritorum. Vt in Ausoniano illo carmine est videre. Sum dea cui nomen nec Cicero ipse dedit. Sû dea quæ facti, non factique; exigo pœnas: Nempe ut pœniteat, sic Metanœa vocor. Contra illud autem, quod sola fide, misericordiam dei apprehendamus, neque tamen per modum, vel dispositionis vel meriti, primum argumentum est, quod non est vel explicatu, vel intellectu possibile, quo pacto fide, vel quavis actione nostra, præsertim, quam à nobis Deus requirit, gratia nobis infundatur, & misericordia applicetur, nisi vel per modum dispositionis (quod nos dicimus respectu primæ gratiæ) vel per modum meriti, quod fit in eius augmento. Tertio profectò modus, neque excogitabilis est. Etenim nisi actio nostra dispositio esset, ut quid Deus vteretur ea ad effundendum in nos benignitatem suam? Est enim iam nobis locis compluribus constitutum, actum illum fidei liberè à nobis produci præueniente speciali auxilio dei. Quod si ita est, monere, mouereque illud Dei, ut in ipsum credamus, & ita credentes secum reconcilemur, quid aliud est quam nos ad gratiam disponere? videlicet ad se conuere (quod iam pridem exponebã) ut gratia suffundamur? Vel explicent nobis, quid aliud est, fide nobis misericordiam applicari. Hinc protinus gradus facillimè fit, ut demonstraretur, solam fidem non esse totam dispositionem. Namque secundum suam substantiam solum dicit assensionem intellectus, qua firmissimè credimus, tam ea quæ nobis deus reuelauit, verissima esse, quam etiam & illa certissima, quæ nobis pollicitur. At inter ea, quæ nobis reuelauit, illud firmissimum est, ut quotquot pœnitentiam non habuerint pereant, Præter alia huiusmodi testimonia, scripturæ quam plurima. Neque tamen simpliciter nobis spondit remissionem peccatorum, sed illa conditione, si pœnitentiam egerimus. Etenim si pœnitentiam, inquit propheta, egerit gens illa,agam & ipse pœnitentiam. Et Christus dominus, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ergo non satis est fidem adhibere Christo, nisi illa faciamus quæ fides ipsa nobis ostendit. Neque aliter fidere illi certò possumus, promittenti nobis veniã, quam si nos præparauerimus per pœnitentiã: seu (ut tutius loquamur) assensum ei præbuerimus, operanti cooperantes: si quidem im-

paratis nihil est pollicitus. Fit ergo manifestè, ut non sola fide, sed & spe, & charitate, atque adeò, ut adfunt ætalia peccata, actione pœnitentiæ disponamur, moueamurque in deum. Vt hic etiam, præter alios, legitimus fit sensus illius euangelij, Cû venerit ille, arguet mundum de peccato: nempe, quod aliàs non pateat diuino flammæ via, qua se ad pectora nostra infuset, quam redarguendo nostra delicta. Eius enim afflatu assensuque nostro, iuxta Baptistæ admonitionem, peccatorum tumores demolimur, atque rectas, planasque vias adultanti deo sternimus. ¶ Sed aiunt ex fide eodem continuo momento naturaliter consequi spem, & charitatem. Hoc tamen suum verborum obtediculum iam supra reuelauimus. Non enim ita aiunt, spem, & charitatem comitari fidem ut omnes requirantur ad recipiendam gratiã, sed quod fidem sequitur gratia, & gratiã spes & charitas. Quocirca semper retinent, quod sola fide iustificemur. Nos autem qui eas catholicè confitemur, requisitas esse prius natura, quæ gratia infundatur, iam supra satis commostrauimus, non esse necessario consequentem charitatem ex fide. Sed neque si id gratis largiamur, vlla profectò probabilitate conficiet, solam esse fidem, qua iustificamur. Enimvero officium ipsius non requiritur, nisi ratione actus charitatis: quia non possumus ignotum amare. Vt enim in suum nos Deus amorem alliceret, reuelauit nobis speranda. Quare licet actus fidei sit primus, tamen preparatio ad gratiam non perficitur nisi per actum charitatis. Si ergo fides nunquam ante iustificat, quam per charitatem operetur, ut iam pridem dicebamus, cur illi soli, etiam si naturali consecutione comitaretur charitas, tribuitur iustificatio, & non etiam, imò potius charitati? ¶ Ad hæc (quod postremum hic argumentum est) fiducia illa, quam isti appellant fidem, quamuis partim nascatur ex fide, quam Deo sponsori damus; maxime tamen augetur, & constabatur ex charitate, & bonis operibus. Et ideo si bene perspicerent, sua illa firmissima fiducia non est, qua iustificamur, sed præsupponit potius, iam nos fide per charitatem operante iustificatos. Hoc enim designat Paulus, ubi post illud verbum iustificati ergo ex fide (scilicet per charitatem operante) pacem habeamus, statim subdit, Habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum dei. Quasi firmissima spes ex charitate procedat. Imò propterea de charitate enuntiat ad Cor. quod omnia credit, & omnia sperat, quod cæterarum virtutum habitus ipsa nu-

Ausonius.
Necessaria
est dispositio
ad apprehen-
dendam iusti-
tiam. Vide hu-
ius ca. 3.
Fides est di-
positio ad
primam gra-
tiam, & est
meritoria in
augmento
gratiæ.

Luc. 13.
Hierem. 18.
Math. 3.
Non satis est
fidem adhibere
Christo, nisi ege-
ris quæ fides
præcipit.
Lib. 3. ca. 10.

Non sola
fide.
Ioan. 6.
Vbi explicatur
incredulitas
esse peccatū
quæ peccasse
homines qui
Christū non
reppererunt
conuicturus
erat spūllan-
ctus.
Luc. 3.
Cauillus Lu-
theranus
quò sequuntur
fide, spes
& charitas.
Virtutis autem
requisiti pro-
res sunt gra-
tiam.

Perficatur
dispositio per
charitatem.

Postrema
argumentū

Roma. 5.

August. nutrit, & corroborat. Et hoc est, quod August. in enchiridio, cap. 8. significat. vbi ait, quod sicut amor non est sine spe, ita nec sine amore spes: nempe illa, qua ex operibus per gratiam dei factis speramus vitam æternam. Et super psalm. 3. ipsa, inquit, charitas bene operantis, dat nobis spem bonæ conscientia.

¶ Attamen vt Lutherum iam missum aliquādo faciamus, eius postea discipuli demirandi sunt, qui non videant, vt iam de hac re conuicti idem proflus nobiscum sentiant, & tamen solo diuerso nomine antiquum palliantes errorem: persuadere suis populis pretendunt, se perseueranter euangelicos, nos verò Pelagianos esse pertinaces. Enimverò in confessione Augustana, artic. 4. expressis, replicatisq; verbis statetur requiri pœnitentiã ad iustificationem, licet gratiã dicant gratis donari: hoc est,

nō pendere ex cōditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatē sequentiū. Et in Apologia Melacthō. Fides, inquit, de qua loquimur, existit in pœnitentia: hoc est, concipitur in terroribus conscientia, quæ sentit iram dei aduersus nostra peccata. Propterea enim aiunt prædicationem euāgelij inchoari à pœnitentia, vt perterræ factæ mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo pœnitentiã omnino requiri ab illo qui fide est iustificandus, atque ad eò imponentem nunquã fide iustificari posse. Quo ergo differunt à nobis cōsentientibus dispositionē ad gratiam? Forsan quia terrores omnes illos cēsent ante gratiam esse peccata: quod nos tamē crebrò antè confutauimus: non solū quia etiam sine auxilio speciali timere malum, bonū morale est, sed quòd actio illa, quæ propriè & proxima est dispositio, per auxilium speciale fit: & ideo peccatum non est. Et quanquam fortè ante isti auxilium speciale nō agnouerint, iam tamen compulsi sunt palàm fateri, vt cerere est in libello imperatorio Ratisponensi articu. 5. Culus verba sunt, Perspicuum est, qd adulti non consequuntur hæc beneficia Christi, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorum mens, & voluntas mouetur ad detestationem peccati. Et subijciunt authoritatē euāgelij, & Augustini. In quorum verborū enarratione Buce. Adulti, inquit, hæc Christi beneficia non consequuntur, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorum mens, & voluntas moueatur ad detestationem peccati. Nam omnino salutaris peccatorum pœnitentia, quam necesse est, si non tēpore, natura tamen iustificationi in nobis perfectè præire, excitari in nobis nisi per spiritum sanctum nō

potest. Nunquid verba hæc sunt, quibus Sanctus Thom. & doctores nostri vtuntur? Igitur in re nullum est interuallum, nisi quòd nos illos præuios motus, licet non merita, dispositiones tamen significanter appellamus: illi verò verbo tenuis negant. Sed locum hunc prouidens lector memoria commendato. Nam ex hac pœnitentia, quam iam necessariam cōfitentur, validissimum cōficiendum nobis est argumentum lib. 3. cap. 10. contra suam cōtitudinem gratia. Nunc autem satis est constituisse locum hunc dispositionum non solum ex ipsis veritatis principijs, sed ex aduersariorum etiam datis, & assertis. ¶ Id denique in calce ex ista disputatione colligendum est, qd iussus de hac re dicere in S. Synodo præfatus sum. Nempè, quòd non satis Lutheranis cōtra dicitur, si pronuntietur, spem, & charitatem coire cum fide in articulo iustificationis. Nā id plus æquo ipsi largiuntur: tantum abest, vt negent. Aiunt enim (vt sæpissimè adnotauimus) gratiam, quæ sola fide apprehenditur, subsequi protinus spem, & charitatem. Et ideo Melancthon in apologia utrūque dicit. Primū quòd fides non solum est principium, & exordium, vt nos dicimus, sed quòd propriè ac verè ipsa sola fide propter Christum iusti reputamur. Et paulo post, Impossibile est dilectionem Dei diuellere à fide. Punctum verò contradictionis, hoc est, quòd quæ admodum actus fidei informis, saltem natura, antecedit gratiam, ita necesse est antecedant actus spei, & charitatis. Itaque fides non est totus, sed primus actus, quo conuertimur. Id quod perspicenter in sua confessione sess. 6. confessi est S. modò Synodus Tridentina, capi. 6. vbi de illis, qui ab originali simul & actualibus reconciliantur, sic habet, Disponuntur ad ipsam iustitiam, dū excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt: atq; illud imprimis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, & redemptionem, quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore (quo vtiliter concutiuntur) ad considerandam dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur: fidentes, deum sibi per Christum propitium fore, illum quæ tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt suscipere baptismū, inchoa-

S. Thom.

Cōtra certitudinē græ, ex aduersariorū sententia collectū argumen.

Syno. Trid.

Punctū contradictionis Lutheranorū, idē ca. 12. præcedēti.

Fides nō est totus sed primus actus quo conuertimur. Th. 1. 2. q. 113. art. 4. prima conuersio in deum fit per fidem iuxta illud Hebr. 11. accedentē, ad deū oportet credere.

Syno. Trid. Qualis fidei actus requiritur in iustificatione impij, sic intelligendus Th. 1. 2. q. 113. artic. 4. ad. 3.

re nouam vitam, & feruare diuina mandata. Et de illo qui à lapsu post baptismū in gratiā redit, capit. 14. Qui verò ab accepta iustificatiōis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi, amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificatiōis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragiū perdidit gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupauerunt. Et can. 9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificatiōis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari atq; disponi, anathema sit.

De differentia inter attritionem, & contritionem. CAP. XIII.

Triniximus, quantum nostrū fuit pusillum ingeniū Lutheranos de huiusmodi dispositionibus ad gratiam: superest nonnulla dissoluere dubia, quæ inter catholicos restant. Diximus enim actualium delictorum necessariū esse ad salutem actum pœnitentiæ, tam in illo qui sacramento baptismi regenerandus est, quam in illo qui iam christianus per sacramentū pœnitentiæ in viā redit. Dubitatio ergo est prima, utrū actus cōtritionis requisitus sit ab utroq; an verò attritio satis sit. Et præterea utrū pari omnino detestatione sit uterq; præparandus, antequā salutē recipiat. Cui dispositioni præmittendū breuissimū verbū arbitror de illo, quæ inter attritionē, contritionēq; est interstitiū. Scotus & qui ei adhærescunt, nihil videtur inter attritionem, & contritionem discriminari, quàm quod attritio sit detestatio peccatorū per naturalē facultatem generali auxilio suffultam, quam ipsi vocant meritū de congruo: contritio verò, est idem ipse actus informatus gratia. Verba Scoti sūt in. 4. dist. 14. quæst. 2. Peccator potest ex naturalibus cū cōmuni in fluentia considerare peccatum cōmissum, vt offensiuum dei, & vt contra legem diuinam, & vt auersiuū à deo, & vt impeditiuum præmij, & vt inductiuum supplicij: & sub multis talibus rationibus. Et potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis illud peccatum sic consideratum detestari: & ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiæ. Et paulò inferius, Et si manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo instanti fit cōtritio: quia in illo instanti fit cō-

comitans gratiæ. Itaq; ex parte obieci nihil distinguit inter attritionem, & contritionem. Quandoquidem attritionem hanc, dolorem astruit esse peccati: siue quia offensiuū Dei, siue quia impeditiuum præmij: siue quia inductiuum supplicij. Nisi quòd quatenus à natura proficiscitur, est attritio: & quatenus gratia in formatur contritio. ¶ Tria hic sunt, quæ alijs non probantur, neq; profectò mihi quidem. Primum, quòd ait, actum à natura, sine peculiari ope dei profectum, meritum quoquo pacto esse iustificatiōis, de quo satis supra ca. 4. diximus. Secundum, quòd ait, continuationē actus per aliquod tēpus, atq; ad eò intensiōem necessariam esse in eo q ad gratiā disponitur. Hoc enim profectò, salua doctōris autoritate, vt ipse fuit primus, qui excogitauit, ita nulla ratione probat (neq; sanè apparēt vlla potuit) sed merè gratis affirmat. Ex sacra verò scriptura, non modò nullus illi suffragatur locus, verum refragantur pleriq; multi. Si enim autoritates superiori capite inductas respexeris, id facile cernas. Illud namq; Hieremiæ, Si egerit gens illa pœnitentiam, agam & ego: & illud Ezechielis, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, quæ operatus est: omnium iniquitatum eius non recordabor, nihil de continuatione, aut intensiōe insinuāt, sed de numero peccatorum. Nempe, quòd in quacunque hora, & eadem ratione, in quocunque momento iniquum pœnituerit offendisse Deum, obtinebit veniam. Et in psal. Dixi confitebor aduersum me iniustitiā meā domino, & tu remisisti impietate peccati mei. Quæ verba subitanam actionē præ se ferunt. Et, Factus est de cælo repente sonus, tanquam adueniētis spiritus sancti. Vbi ait glossa, quod nescit tarda molimina spūs sancti grā. Et ideo S. Tho. Patrum vestigia sequutus, qui de huiusmodi gradualibus intensiōibus nihil nos docuerunt. 1. 2. q. 113. art. 7. ait, iustificatiōem in instanti fieri posse. Atqui de infusione quidē gratiæ, neq; Scot. ipse ambigit, quin tēporis momēto fiat, sed & de dispositiōe ait S. Tho. q licet deus nos quādoq; successiuè disponat nempe dum non statim nos ad actum charitatis, qui p̄xima est dispositiō grā nunē adspirat, sed ad alias virtutū actiones: p̄ quas tanquā per gradus, p̄ducit ad grā, subito nos tñ sepe numero disponit. Et ratio est, quia actui mētis, seu intellectus, seu voluntatis, cū sit spūalis, nō repugnat fieri in instati. Maxime cū eiusmodi dispositiō à deo præcipue fiat, cuius potētia est infinita. Cui possum⁹ exēplū solis simillimū accomodare. Est em̄ deus vt sol, cuius

Ex p̄sa Scoti
sententia.

Tria nō probantur in sententia Scoti.

1.

2.

Gradualis intensiō cōtritionis Scoti cæ improbat, & merè gratis cōceditur, quod nō oportuit factum in re tanta. Hier. 18. Hzech. 18. & 33.

Psalm. 31.

Actu. 2.

S. Thom.

Scoti & Thomæ dissidiū.

Exēplum solis, cuius lumen

Questio.

Scot. de cōtr. & attri.

Meritum de congruo.

men est gratia. Et ideo quemadmodum ubi primum quis solem conspexerit, irradiatur lumine: ita cum quis primum assenserit cooperando motioni diuinæ, absque villo prorsus temporis intervallo perfunditur gratiæ fulgore. Cuius equidem veritatis, vel hoc maximum est argumentum, quod aliàs si tempus est aliquod, quo necessario debeat continuari contritio, unum debet esse omnibus præfixum. Si ergo esset decima (verbi gratia) pars horæ, tunc si quisquam repentina inuasus morte inciperet poenitere, obiretque ante illum certum limitem, non esset illi possibile remedium per contritionem, quod esset assertu impium. Neque verò satis respondetur, quod posset per intentionem actus, extensione recompensari. Quia huius nullum est fundamentum. Esset enim mirabile dictum, quod si duo inciperent poenitere eadem intentione, quæ certo tempore continuata sufficiens esset, ille qui ante illum terminum moreretur, ob solum defectum temporis, absque venia periret, alter verò eodem actu obtineret gratiam. Intentione ergo vel duratio non est necessaria ad remissionem culpæ, dummodo ex obiecto sit verus actus contritionis. Facit tamen per multum utraq; ad quantitatem gratiæ, ut docet S. Tho. 1. 2. q. 89. art. 2. ¶ Tertium, quod in opinione Scoti adnotabamus, est, quod attritionem & contritionem non ita dignoscit, ut ratione obiecti disparentur: sed solum ex causa efficiente. Vt pote quod attritio naturaliter fiat: contritio verò, ab habituali gratia informante. Nam auxilium speciale, quo disponamur ad gratiam (ut cap. 3. & 4. dicebamus) nusquam apud ipsum legitur. Igitur ut punctum rei attingamus, bifariam inter attritionem & contritionem differt. Primum intrinsicè ex parte obiecti. Sanè quod contritio sit dolor peccatorum propter Deum, vel (quod tantundem, & quidem significantiùs pollet) quatenus sunt offensa Dei: attritio verò est dolor peccatorum, non qua ratione sunt offensa Dei, sed quatenus nobis nocua. Nimirum quia causa sunt poenæ, aut in futuro seculo. Distinctio hæc inde constat, quod nomine contritionis, vniuersis, tum Patribus, tum theologis scholasticis, venit actus poenitentiae perfectus, quo peccata remittuntur. Vt enim hæcenus commòstratum est, poenitentiae sacra pagina tribuit remissionem peccatorum, tanquam proximæ ex parte nostra dispositioni: proxima autem dispositio, ubi habemus etiam hucusque constitutum, actus debet esse charitatis: porrò autem actus charitatis non est ex genere suo attritio: nam qui peccata abominatur, ea tantum ratione, quia

nocent, non tam Deum diligit, quam poenas odit: ergo contritio solum est detestatio peccatorum, quatenus offensa sunt Dei: sanè quæ amor quidam eius est: vterque enim est actus amicitiae: scilicet, & lætari de bonis amici, & de suis quoque iniurijs dolere. Od idque Sanct. Tho. 3. p. q. 85. ait. poenitentiam esse speciem quandam iustitiæ: qualis iustitia (secundum Philosophum. 5. Ethic.) inter nos & Deum esse potest. Quippe cuius officium est, emendare vitam, refarciendo iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eò quod est displicentia iniuriæ illatæ amico. Et explicatiùs art. 5. inter enumerandum dispositiones ad gratiam, Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Insinuans poenitentiam illam quæ à timore poenæ progignitur, non esse actum charitatis: quia non contritio, sed attritio est. Atque inde patet nominum etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terræ in frustula terit: contritio verò, ubi iam est in pulueres commolitur. Vnde tracta analogia, aiunt theologi contritionem esse odium & detestationem peccati supra omne quod odibile est: attritionem verò esse odium eius non supra omne odibile. Quod non est referendum ad intentionem & feruorem actus. Nam potest quis moerore longe maiori afflictus esse ex metu inferni, quam alius ex eo quod in Deum deliquerit. Sed est iuxta ea quæ diximus intelligendum: scilicet, quod per contritionem abominamur delictum, summa, iustissimaque ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quam ob rem includit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi, quod aiunt, appretiatiue odisse super omnia. Attritio verò, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter poenas, quantum est ex natura rei, ubi non esset poena, non vitaret delictum. Tamen si dum attritus non habet in affectu, quod aliàs, nisi supplicium incurreret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquam initium poenitentiae: si verò adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset prorsus & iniqua.

¶ Neque verò silentio duxerim prætereundum, quod ex nominalibus quidam addubitant, num in ratione contritionis necessarium sit propositum cauendi à vitijs in futurum. Atque id negant, ex eo quod in biblijs sacris nihil comperiatur de huiusmodi proposito. De quo præsertim, si exie meum iudicium vllius esset momenti,

Argumentum

Evasio repellitur.

Cōclusio cōtra Scotum.

Tertium improbandum in Scoti sententia.

Inter attritionem & contritionem differentia.

Scotus negat auxiliū speciale ad dispositionem quia hæc dixit viribus naturæ nostræ possibile nobis, ut in ca. primo animaduertit author. Contritionis nomen.

Actus charitatis quomodo sit contritio. S. Thom.

Poenitentia à timore poenæ orta non est à charitate. S. Thom. Etymologia. Attritio & contritio.

Attritio bona & mala. vide lib. 1. c. 22. & c. 19.

Nominales.

Nominaliū
perniciosus
error.
Pœnitentiæ
ratio à nota-
tione.

condemnandi essent: non solum quia error est, sed quia perniciosus. Est enim ignorantio nominis pœnitentiæ. Porro quæ, ut supra dicebamus, idem sit quod mentis mutatio: atq; adeo vtriusque temporis respectum complectens. Vnde veluti supra Lutherum urgebamus, quod non potest esse resipiscentia & propositum bonæ vitæ in futurū, nisi vbi animus per pœnitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita viceversa & aduersus istos astruimus, quod nequit esse pœnitentia præteritorum si ne proposito cauendi in futurum. Quomodo enim quemquā pœnitere potest, Deū offendisse, cui non fuerit intentio mutandi vitæ? aut qualis illi potest esse intētio mutandi vitæ, cui non est propositum declinandi à malo, ut regrediat in viam? Et quanuis nomen per se ipsum pœnitentiæ aperte præ se fert huiusmodi propositum, haud tamē illud subticuit propheta, vbi ait, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, Ecce respectum præteriti: & custodierit omnia præcepta mea, En propositum in futurū: & fecerit iudicium, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendi: Ille, inquit, vita viuet. Et Christus ipse pœnitentiæ magister, mulieri de adulterio ad se delatæ, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à pœnitēte. Nam pœnitere est peccata respicere & execrari: respicere autem malum, non solum ad præteritum, sed ad futurum potius refertur. Vnde S. Thom. loco proxime citato. 3. p. quæst. 85. ex eo probat pœnitentiam esse actum iustitiæ, quod munus eius est recompensationem facere iniuriæ illatæ. At optima compensatio est emendatio vitæ: quatenus pœnitens, inquit, assumit moderatū dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius sunt art. 1. Differunt ergo natura sua, contritio & attritio ex eius obiecto diuerso. Sed tamen est præterea adnotandum, quod vtraque elici ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cum auxilio naturali Dei, vel ex singulari eius succursu. Enimvero non solum naturaliter potest quispiam mœstitia affici, quod supplicia fuerit peccando commertus, sed potest etiam naturaliter pœnitere, quod Deum offenderit. Et enim cum possit quicumque naturaliter pœnitentia duci, quod amicum læserit, cur etiam non poterit similem detestationē habere peccati, eò quod fuerit contra diuinam voluntatē commissum? Quādoquidem immensa illa bonitas, non modo lumine fidei, sed etiam naturæ nobis innotescit. Neque opus hinc existi-

mo, veritatem hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus consequentibus: pro virili mea id confecerim, quod quemcunque actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiam quantum ad substantiā operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiusmodi autem pœnitentiæ actus naturalis, quanuis ratione obiecti sit contritio, non tamen est sufficiens dispositio ad gratiam, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem vbi adest ignorantia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quod Deū offenderit, quin etiam proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen nō facit quicquid debet, ut viā veritatis agnoscat. Vti vsu venit infidelibus, & hereticis, atq; in vniuersum ijs, qui ignorantia crassa laborāt. Econuerso attritionem etiam habere quis potest ex timore inferni, per auxilium speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absq; sacramento. Nam de dispositione ad sacramentum statim dicemus. Ex his oritur secūda distinctio inter hos actus extrinsecæ ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorum, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absq; gratia, dicatur hoc modo attritio: & omnis dolor, ille etiā qui est attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

De differentia inter baptismum & sacramentum pœnitentiæ. Cap. 15.

Post hæc, quæ præsentī erant negotio necessaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorū detestatio requiratur in præparatione baptismi, quæ requisita est ad sacramentum pœnitentiæ. Prima conclusio, qua de baptismo inter theologos omnes conuenit, est, quod dolor qualiscūq; necessarius sit suscipiendi. Nam est sententia Petri, Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisque vestrū: Augustino interprete, quod nullus voluntatis suæ arbiter possit, neq; per baptismū, vitā inchoare nouā, nisi quem veteris pœnituerit. Et quanuis sint, qui Scoto hanc opinionem inurant, quod satis sit nullum adferre obicem: puta complacētiam peccati, quanuis nulla adsit detestatio: vī delicti si baptizandus absq; vilo actu accedat respectu peccati, profecto hoc nusquā elicitur ex ipso. Quin verò. 4. senten. d. 4. q. 5. expressè ait, quod qui accedit ab baptismum cum obice infidelitatis, vel aliquod habens peccatum, quod tunc actu committit, vel quod prius com-

Secunda distinctio inter attritionem & contritionem.

Conclusio de baptismo pœnitentiæ. Actus.

Scoto est in eadē sententiā.

3. Thom.
Pœnitentiæ
actus iustitiæ
elicitus.

Quomodo
viribus natu-
ræ possit ho-
mo præstare
actum contri-
tionis & attri-
tionis.

commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba August. in de poenit. Nullus ad sacramentum fidelium accedens potest nouam vitam inchoare, &c. At qui. d. 14. eiusdem lib. q. 4. quanuis dicat, quod ad suscipiendū gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiendi sacramentum Ecclesiæ: subdens, q. solum requiretur opus exterius cum amotione interioris impediendi, ipse se paulo inferius declarat. Dicens, quod non requiritur tanta attritio, quanta est illa, quæ, secundum suam opinionem, sufficeret sine sacramento: sed licet sit parum attritus, etiam attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamen recipere sacramentum, per ipsum recipiet gratiam. Caietanus. 3. par. q. 86. super art. 2. videri quibusdam posset dicere, quod sufficiat receptio ipsa baptismi in remissionē peccatorum loco poenitentia. Attamen reuera non intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: sed ait, quod perfecta ratio poenitentia, quæ complectitur propositum nouæ vitæ, completur per hoc, quod quis recipit sacramentum baptismi in remissionem peccatorum. Itaque propositum baptismi valeat pro eo quod est, nouæ vitæ. Quod si quis contenderet, absque vilo actu displicentia, digne adiri baptismum, manifesti conuinceretur erroris, ex testimonij & argumentis, quæ præcedentibus cap. contra congeminauimus. Opponet autem hic forsitan nobis textum illum capituli, maiores. de bapt. & eius effectu. Tunc characterem sacramentalis imprimi operatio, cum obicem contrariae voluntatis non inuenerit obistentem. Responso tamen est, quod ad characterem baptismi, sufficiens est voluntas suscipiendi baptismum. Et ideo si quis absque vi illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abiciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quod requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentia peccati, sed detestatricem actionem. Qualis verò detestatio exigatur, hoc est dubium. Porro Scot. aperte asserit, non solum sufficere attritionem, verum neque tantam exigere, quanta est dispositio ad gratiam. Et S. Tho. 3. par. quæst. 68. art. 4. ad. 2. argum. loquens de baptismo, ait, quod Christus dupliciter operatur ad gratiam: vno modo per seipsum (scilicet sine sacramento) & sic præparat voluntatem hominis, vt bonum velit & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta contritione. Alio modo operatur per ministros

exteriùs adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exteriùs id quod est interiùs inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatum, & aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ conuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaque non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentum, quanta illa est quæ per se sufficit. Consonat sibi in art. 6. vbi ait, quod sufficit baptizando, vt sua peccata recogitans, de eis doleat: iuxta verbū Augustini, de inchoante nouam vitam. Est ergo secunda conclusio, quod ad baptismum non est necessaria contritio. Cuius ratio est, quam ipse idem explicat in. 4. sentent. d. 4. q. 2. art. 1. Videlicet, quod cum baptismus de se sit institutus ad regenerandum hominem, & remouendum peccatum, non expostulat detestationem, tãquam per se causam, vel vt sit simul cū ipsa causa, sed vt obicem tollat: nempe complacentiam peccati, quod baptismus ipse auferat. Et ideo dist. 6. q. 1. art. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptismum nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quod si nos quispiam contradictionis rearguat: ex eo quod præfati sumus, cuiusque recedendo necessario esse motus fidei, spei, & charitatis. Respondetur, quod absque sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis Christi infunditur cum gratia charitas.

¶ Hoc tamen posset restare dubium, an sufficeret attritio, quam accedens conscius est, esse attritionem, & non contritionem. Porro quia scit se non dolere propter Deum, sed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & confitetur Ecclesiæ: videtur sanè iste non talis accedere, cui sit ministrandum sacramentum. Nã, vt supra diximus, & Augustinus sæpe commonefacit, & theologi in. 4. dist. 4. & S. Tho. 3. p. q. 68. art. 4. admonent, peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non poenitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profecto qui taliter affectus accederet ad sacramentum poenitentia, neuiquam absoluentus esset, postquam non verò corde se accusat offendisse Deum. Crediderim nihilominus, sub peritiorum censura, baptizandum esse eiusmodi notum attritum, propter causam prædictam. Nempe quod de se baptismus sit regenerationis sacramentum ordinatum ad remissionem cuiusuis

Scoto nõ eadem requiritur attritio in baptisimo susceptione, & per se.

Caietanus.

De bapt. cap. maiores.

Qualis detestatio requiritur in eo qui adultus baptizatur vide. lib. 3. c. 13. Scotus.

S. Thom.

2. Conclusio. Ratio.

Argumenti responso.

Dubium. An sufficiat cognita attritio ab eo qui baptizandus est.

Responso auctoris, quod conscius de attritione sit baptizandus.

cuius peccati, vbi non reperit complacētiae obicem. Complacētia verò satis tollitur per quemcunq; dolorem. Accedit authoritas sancti Thomæ citata. 3. par. dist. 68. vbi ait, quòd sufficit in baptizādo apparere aliquod signū interioris conuersionis. Loquitur ergo de innotescēte attritione. Et quæst. 76. art. 3. ad secundum constituens differētiam inter eucharistiam & baptismum ait, quòd cum baptismus sit spiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex peccatore iustum, non inconuenienter eodem accedit qui habet conscientiam peccati mortalis. Secus de sacramento eucharistiae, in quo porrigitur Christus tanquam cibus & alimentum iam viuētis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synodus Tridentina sess. 6. cap. 6. ante baptismum solum requirit motū aduersus peccata. Per odium, inquit, aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quem ante baptismū agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idem affirmare licet de illis, qui accedit ad pœnitentiam, quādoquidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatum. De hoc aliorum fortè diuersum erit iudicium, meum autem est, ni fallor, quòd sit inter tria sacramenta, scilicet eucharistiae, baptismi, & pœnitentiæ, ita hoc loco discernendum, quòd ad baptismum sufficit attritio: etiam si sit cognita, vt dictum est. Ad eucharistiam verò nemo licitè aduenit cum conscientia peccati mortalis, atque adeò neq; est sufficiens attritio, sed requiritur quòd bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Thom. loco iam modò citato, & q. deinceps proxima. 80. art. 4. de quo inter patres & theologos summus est consensus: iuxta illud Pauli, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat. Vbi ait glossa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum sumenda est ex fine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Nanque cum baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, spiritualiter mortuum, non requirit de se, quòd qui petit, sit in gratia, sed quòd non opponat obicem. Eucharistia verò, cum sit illis cibandis constitutum, qui per gratiam iam, vel baptismi vel pœnitentiæ, vita funguntur, depostulat, vt à nemine sumatur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodam modo se habet. Nam licet sit sacramentum remissionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamen est sicut generatio, vbi non concurrunt actus re-

ipientis, vt pars sacramenti: hoc autè est quasi medicina concurrentibus actibus pœnitentis, vt materia. Et ideò vsus non est vtriufq; idem. Quoniam ab baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in sacramento pœnitentiæ depostitur. Qui autem sciret se non detestari peccata propter Deum, eius profectò non esset vera accusatio in confessione: siquidem accusatio non est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in peccatore gereret, sed solum propter pœnas doleret, falso diceret, se accusare peccata se in Deum. Atque adeò si ita mihi certò constaret, grauissimè formidarem, sic affectum absoluere. Tamen si nisi manifestissima essent indicia, semper in re dubia credendum est, legitimam esse contritionem: quoniam difficillimū est diiudicare rationem doloris, sit ne propter Deum, an propter alias causas. ¶ Confirmatur nunc maximè hæc sententia autoritate concilij Triden. Sanè, quòd cum capit. 6. censuisset, ad baptismum satis esse adferri odium aliquod, cap. tamen. 14. ait, pœnitentiam post lapsum multò aliam esse à baptismali, & continere eor contritum. Quod ergo S. Thom. & fermè doctores consentienter aiunt, per sacramentum pœnitentiæ non nunquam ex attrito fieri contritum, intelligendum existimo, quando aliquis accedit attritus, putans se esse contritum. Tunc enim licet attritio interna non sufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiam per sacramentum. Id quod & sacramento etiam eucharistiae congruit: vt loco citato. q. 79. art. 3. author est S. Thom. vbi ait, quòd eucharistia confert primam gratiam ei, qui licet sit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullius recordatur. Vel quauis nō sit sufficienter contritus, reuerenter tamen accedit. Intellige, quia non certò diiudicat dolorem suum non esse veram contritionem. Vnde quando S. Patres constituunt, non esse conferendum sacramentum illi, qui est in peccato, sic interpretandum est. In baptismo quidem, de illo, qui habet propositum peccandi. In eucharistia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conscientia peccati. Sed tamen inter eucharistiam & pœnitentiā hoc est interstitiū, quòd ante eucharistiam requisita est probatio, per omne remedium quod est contra peccatum: scilicet, per pœnitentiā, tam virtutem quàm sacramentum. Haud quidem sum extrametum, quòd mihi quis forsan obijciat Sanct. Tho. 3. p. q. 80. art. 4. ad. 2. arg. vbi sacramento eucharistiae vtrunq; simul è regione opponit: scilicet, & baptismū, & sacramentum pœnitentiæ

S. Thom.

Syn. Trid.

Argumentū de pœnitentia.

Discrimē inter sacramentaria.

Ad baptismū sufficit attritio etiā cognita.

Ad eucharistiam susceptione oportet existimes bona fide te esse in grā.

1. Cor. 11.

Finis triū sacramentorū

Baptismi, eucharistiae.

Pœnitentiæ.

Vera detestatio peccatorum qualis exigenda à pœnitente.

Non absoluedus qui certò cognoscitur, nō habere contritionem veram, sed attritionem.

Syno. Trid.

Ex attrito contritus.

Qui bona fide accedit ad pœnitentiam aut eucharistia, sed non sit contritus suscipit gratiam.

Quibus conferenda non sint hæc tria sacramenta.

Præparatio ad pœnitentiā requisita. S. Thom.

tiæ: communefaciens, quòd eucharistia nò debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi posse febricitantibus febre peccati. Quia istæ duæ, inquit, sunt medicinæ purgatiuæ: illa verò confortatiua. Ex quo apparet còsequens, attrito, etiam conscio, conferendum esse sacramentum pœnitentiæ, sicut baptisimi. Negauerim tamen còsequentiam. Nihil enim aliud sibi vult, nisi quòd sacramentum pœnitentiæ conferendum est illi, qui se vt peccati reum pœnitens accusat, sicuti baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò nò nisi illi, qui per pœnitentiam absolutus gerit iam, secundum suam conscientiam, formam hominis iustificati. Neque verò ignoro Nominaliū quorūdam opinionem, docentium quòd quicumque existimat se esse contritum, reuera obtinuisse iam veniam, atque adeò quòd nullus cogitans contritionem se adferre ad sacramentum, per ipsum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per suam illam bonam cogitantiam. Quorum causam nullam aliam subiiciunt, quàm quòd aliàs esset homo ille extra remedium: maximè vbi non esset possibile sacramentum. Quoniam si quis arbitratur se esse contritum, non restat illi iam aliquid faciendum, imò nec potest, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum fecisse. Horum ideò memini, quoniam in capitulo de certitudine gratiæ faceretur nobis aliquid negotij hæc opinio, si vera esset. Sed profectò demiror quàm sint isti tenui ratione persuasi. Etenim nescio quomodo non patenter videant, posse latere in tali credulitate fallaciam, sicut in alijs cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in disquisitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditissimus homo recogitat sua peccata, quæ commisit, tum plura, tum grauissima, facile ac temerè credit se fecisse legitimam diligentiam, quã tamen non fecit pro quantitate criminum, & diurnitate temporis, quòd cessauerat confiteri. Et præterea etiam si diligens fuerit exquisitio, forsitan dolet non propter Deū, sed propter infernū, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor non sufficit ad remissionem culpæ, sed leuiter iudicat contritionem esse. Profectò ista tales antequam sacramentum suscipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim est, quòd sola ignorantia sufficiat ad remittenda præterita peccata: cum tamen còtritio non sit actus intellectus, sed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui reuera habet solam attritionem peccatorū, & ita de se ipse credit. Is secundum istos non est in gratia. Fac ergo interroget ignarum do-

ctorem, an ille suus dolor sit còtritio sufficiens, à quo falsò persuadeatur, esse sufficientem, nū quid propterea, quòd iste attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficietur sufficiens contritio? Minimè gentium. Sed tamen iste bona fide accedens ad sacramentum pœnitentiæ, recipit primam gratiam, per quam fiet ex attrito contritus. Est igitur consequentia fallacissima (quòd repetendum nobis est in de certitudine gratiæ.) Ille putat habere contritionem, ergo est contritus. Quòd si interrogas, Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri, vel suscipere sacramentum, aliàs peribit propter peccatum, quòd ante commiserat. Quinimò hæc est vna causa, quare Augustinus dubitauit de sero pœnitentibus. Frequentes enim sunt in articulo mortis, quibus animo representatur, se dolere suorum criminum, qua ratione fuit Deus offensus, & tamen non dolent, nisi quòd incurrerint in gehennam. Atque eadem est causa, quare tanti tunc habentur sacramenta per quæ sæpe fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim, tam crassam posse esse ignorantiam illius, qui putat se esse còtritum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum: & tunc neq; per sacramentum recipit gratiam: perinde enim esset ac si accederet, sciens nò esse contritus. Sed quando ignorantia excusat à nouo peccato: porrò quia probabilitas est fecisse quòd debuit, tunc licet dolor per se non sufficeret remittere præterita peccata, cū non sit contritio, tamen quia ignorantia est inuincibilis, bona fide acceditur: atque adeò per sacramentum recipitur prima gratia. ¶ Aliud superioris germanum dubium est, quomodo attritio fiat contritio. Videlicet, vtrum actus ipse qui erat dolor propter pœnam adueniente gratia, mutet obiectum, vt sit propter Deū. Ita quidem nonnulli, etiam scholæ S. Thomæ imaginantur, quòd tamen intelligere nequeo. Enimuerò gratiæ munus penitus est, facere hominem amicum, ac subinde informare eius opera genere bona, vt quæ antea non erant grata, efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certè est abijcere vnum, & substituere alium nouum: quòd licet quandoque contingat in eo qui suscipit sacramentum, non tamen est semper necessarium: sed eodem ipso actu interno voluntatis, quo quis accedit ad sacramentum, sæpissimè recedit: vt experientia monstrat. Quin verò est demonstratio, quòd non semper actus mutetur. Nam potest quis attritus accedere ad sacramentum, qui illo tunc articulo temporis, quo

Consequen-
tia fallax.

Puto me ha-
bere contri-
tionem, ergo
sum contri-
tus.

Cur dubitat
Aug. de sero
pœnitenti-
bus.

Ignorantia
crassa In ac-
cedete ad sa-
cramentum.

Ignorantia
quæ eūdem
potest excu-
sare.

Quò ex at-
trito fit con-
tritus.

Thomistarū
quorundam
sententia rej-
citur.

Ad locum
Thomæ.

Nominales
existimant
eum qui se
putat contri-
tum cū non
sit ante su-
scriptū sacra-
mentū reci-
pere primā
gratiā.
Ratio eorū.

Nominaliū
sententia im-
probatur.

Dolor de cō-
missis pecca-
tis ex infer-
ni pœnis, &
alijs dānis p-
fectus nō suf-
ficit ad re-
missionē cul-
pæ.
Contritio ac-
tus volun-
tatis.

absol-

Autoris sententia.

Quomodo attritio fiat contritio.

Contritio duplex.

absoluitur, cessauerit omnino habere actū poenitentiae vel per diuagationem mentis, vel per abruptioem cogitationis: tunc utique manifestum est, non commutari actum: & nihilo fecius euadere potest ex attrito contritus. Fit ergo attritio, contritio extrinsecè, per hoc, quod idem ipse dolor propter poenas adueniente gratia, per sacramentum efficitur Deo gratus. Tametsi nonnunquam etiam auxilio Dei mutetur finis doloris. Quia de causa statuimus superius vnam cōtritionem intrinsecè ex obiecto, & aliam solū extrinsecè, ratione informantis gratiae. Quemadmodum illum, qui iam iustus est, potest nō solū propter Deum, sed etiam nonnunquam memor inferni meritorie poenitere. Quod autem ait S. Tho. in. 4. dist. 17. q. 2. attritionem non fieri cōtritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quae intrinsecè ratione obiecti, est cōtritio, & elicitur ex infuso habitu charitatis, & de attritione, quae ex timore inferni potest naturaliter elici. Horū enim actū, cū specie differant, neuter in alterum transit.

An alius actus charitatis, quam contritio sufficiat. Cap. 16.

Ecce veruntamen ex superioribus enascitur dubitatio de preparationibus ad gratiam. Vtrum alius actus charitatis, qui formaliter nulla sit detestatio peccatorum, sufficiat ei ad salutem, qui actualis delicti reus est. Cui primum omnium interrogationi consentienter theologi prima conclusione respondent, per illustrem illum charitatis actum martyrii, absque villo peccatorum respectu, dummodo non ad sit propositum mali vllum, aut cōplacentia, aut vincibilis ignorantia (vti est in haeretico) benignissimè condonari omnia, etiam poenas: vt supra ex libro de ecclesiasticis dogmatibus citatum est. Et de Cypriano ait August. quod si quid illi erat purgandum, passionis falce ablatum est. Vnde de celebrata missa. c. cum Marthae, Iniuriam facit martyri, qui orat pro eo. Porro privilegium hoc indultum est praeclarissimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis, qua nemo habet maiorem, quam vt animam suam ponat quis pro amicis: atque adeo pro amicorum summo Christo. Cum enim erratorum poenitentia actus sit charitatis, consentaneū rationi iudicant Ecclesiae Patres, vt qui in agone positus passionis pro confessione christianae fidei (quod heroicū est charitatis officium) nō esset attri-

ctus ad cogitationem peccatorum. Sed sicut aqua baptismi tinctos ait Paul. commori Christo, & cum illo vnā sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus, vnā aestimetur crucifixus cū Christo, atque adeo eundem assequi vberimū fructum gratiae remittentis peccata plenissime. Haec enim est ratio quam S. Tho. 4. sent. d. 4. q. 3. scilicet theologi assignant huius comparationis martyrii cū baptismo. Nempe, quod quam Christi passionē baptismus sacramentaliter repraesentat, eandem refert & martyriū realiter. Et ideo character quidē qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus nō fuerat: & resurgeret, baptizandus est. Copia verò gratiae, nō modo par martyri, verū longè cumulatior, quam baptizato impenditur. ¶ At dubium aliud est praecipuum, an citra martyrium quouis actus charitatis, quantocumque sit excellentissimus, absque formali detestatioe peccati sufficiat peccatori ad salutem. Apparet namque id affirmare Scot. in. 2. d. 28. vbi inter loquendū de praecipuo charitatis, ait, quod quodcumque voluntas actū huius praecipui exequi, licet informis, disponit se de cōgruo ad gratiam gratificantem: cui oblata, vel resistit, & peccat mortaliter: vel cōsentit, & iustificatur. Et quāuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit sit in peccato, neque de actu charitatis, an debeat esse poenitentia, sunt tamen qui ita opinantur, vt actus charitatis absque poenitentia formali sufficiēs dispositio sit ad gratiam. Tametsi alij hoc nō cuiquam actui tribuāt, sed cuidam egregio. Causam nullam pro se adferre possunt aliam, quam si ita ratiocinentur. Poenitentia ex eo postulatur ab eo qui est auersus à Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitiae: sed quicumque actus charitatis pariter est eidem oppositus: ergo quicumque erit, si nō formalis, saltem virtualis poenitentia. Et praeterea, quicquid sit de omni actu charitatis, tamen videtur rationi cōsentaneum, quod possit quispiam esse tam excellentis dilectionis, vt secum nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illū ergo actum saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione poenitentiae. Huc accedit prouerbum Sapientis, Vniuersa delicta operit charitas. Quod & Petr. Apostolus resumit. Et verbum Redemptoris, Qui diligit me, diligitur à patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Et Pauli conuersioni nulla videtur praefuisse poenitentia. ¶ Sunt veruntamen testimonia scripturae, quae longè vehementius vrgent aliam partem, quinimò (ni fallor) persuadent. Et ideo

Theologorum ratio.

Martyr non christianus resurgens baptizandus est. An citra martyrium

Scot.

Testimonia scripturae.

Reprobatio dictae sententiae.

discer-

1. Cōfusio de marty. vi de lib. 3. c. 6. ad calcem.

Augu de Cypr. de celebrata missa. cap. cū Marthae.

discernendum est. Nanque ubi præhabita diligenti indagazione, nullum memorie occurrit lethale peccatum; clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum, quæ memoria exciderint. Neque forsan in alio quam in isto casu senserit Scot. sufficere actum charitatis. At verò ubi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus audeam affirmare, quod absque formali actu poenitentiae sufficiat, citra martyrium, quicumque alius actus, vel charitatis, vel cuiusvis alius virtutis. Neque vllus, crediderim, timoratae conscientiae poterit eam vnquam, si conscius est peccati, aliter pacare. Neque profecto tantum me mouet, vel sanctus Thomas, vel alius eiusdem ordinis, quam testimonia scripturæ cum rationibus, quæ supra cap. de cinotertio in confirmationem poenitentiae accersimus ex vtroque testamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in actibus apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per poenitentiam pollicitantes remissionem, reuera, dicente Christo, si poenitentiam non habueritis, omnes simul peribitis, nescio quis possit absque poenitentia salutem promittere. Præterquam, quod Ioannes, & post Redemptor idem noster, nullum indicabant ingressum peccatoribus ad regnum cælorum, nisi per vnâ poenitentiam. Vnde sanctus Thomas. 3. part. quæst. 86. articulo. 2. incunctanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute poenitentiae remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei, & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis non sufficit in eo, quem secum reconciliat, bonitatem aliquam, sed præsupponit veram vel apparentem. Ob idque homo nonnunquam inimicum sibi in gratiam restituit, qui nihil est internè mutatus, Deus autem non præsupponit bonitatem, sed faciendo hominem bonum, reddit sibi amicum. Cum autem offensa Dei ex diametro aduersetur gratiæ, neminem Deus in suam gratiam recipit, nisi mutando eius voluntatem: puta, dimouendo eam à bono commutabili, cui inhærebat, & vertendo ad se. Dimouetur autem nemo, nisi per detestationem peccati, contrariam voluntati, per quam fuit commissum: ergo poenitentia est necessaria. Quæ idcirco dicitur cõuersio: iuxta illud Psalmi, Deus tu conuertens (secundum aliam litteram) viuificabis nos. Et. 1. 2. quæst. 1. 13. art. 5. idem profusus constituit. Sanè quod non potest esse cõuersio sine motu liberi arbitrij in peccatum: qui est terminus à quo conuersionis. Nam actus cha-

ritatis in Deum, solum habet respectum ad terminum ad quem. Et arguens quod solus actus charitatis sine formali poenitentia sufficiat, ex illo, Charitas operit multitudinem peccatorum, respondet, propterea operire, quia ad ipsam pertinet, non solum persequi vnum oppositum, puta, Deum, sed fugere ab alio, scilicet, à peccato, per actum poenitentiae, qui imperatur à charitate. ¶ Et eadem responsione dissoluitur primum argumentum supra factum. Cõcedimus enim charitatem contrariam esse inimicitiae Dei. Sed tamen hoc idcirco verum est, quia ubi non est peccatum, resistit, ne admittatur quoadusque ipsa superetur: & ubi est, expellit illud per actum poenitentiae. Et pariter respondetur ad aliud argumentum de actu egregio charitatis. Nam primum nemini concedam, quod possit esse aliquis actus tam insignis charitatis, quin sibi secundum substantiam possit esse in hæretico, & in quocunq; peccatore: saltem qui ob aliquam crassam ignorantiam inquinatus est peccato: vt lib. 1. capit. 22. fusius disertum est. Sed esto, fautoribus illius opinionis largiremur, esse talem quempiam actum, qui ubi inesset, omni resisteret tentationi, nec culpam admitteret, hoc tamen restat illis probandum, quod nunquamificent. Nempe, eum qui in peccato iacet mortali, posse venire ad talem actum charitatis, nisi per actum formalem poenitentiae. Et pari modo ad aliud, Qui diligit me, diligitur à Patre meo, respondetur, quod quauis quicumque Dei dilector ipsi sit vicissim dilectus, tamen nemo dum est in mortali delicto, nisi à poenitentia exordietur, ad dilectionem Dei conscendere potest. Quod si me percontantur, vnde hoc habemus tam compertum, respondeo, quod qui necessitatem poenitentiae defendimus, causam (vt aiunt) agimus ob signatis tabellis. Non solum, quia ius naturale, & ideo diuinum id exposcit, vt qui iniuriam intulit, non nisi poenitendo in amicitiam possit restitui, verum etiam quia expressè ait Christus, Si poenitentiam non habueritis, omnes simul peribitis. Neque alij, quam poenitentiam agentibus, promittit regnum cælorum: præter alia supra citata testimonia. Et (vt capit. 10. dicebam) temeritas est ex eiusmodi vniuersalibus vllam facere exceptionem citra ecclesiae auctoritatem. Sed aiunt, actum charitatis esse virtualiter poenitentiam. Idem posset quicumque dicere de oratione, vel de quouis alio egregio actu virtutis. Cum tamen S. Patres hoc præuilegium in vno tantum martyrio agnouerint propter solam illam causam, quod re ipsa representat

Responso
Argumento
rum.

Quomodo
charitas sit
cõtraria lai-
micitie Dei.
Insignis ac-
tus charita-
tis secundum
substantiam
potest esse
in peccato-
re.

Fallacia in
opinionem
prædictam.

Replicam.

Falsa respo-
sio.

Temerè ex-
cipiunt Theo-
logi quidpiam
à proposito
nibus Chris-
ti vniuersa-
libus.

palsio.

Citra marty-
rium nõ suf-
ficiat sine po-
nitentia actus
charitatis in
eo, q. habet
memoriam
peccati.
Testimonia
sacra.

S. Thom.

Differunt gra-
tia inter ho-
mines, &
Dei, & nos.
Tho. 1. 2. q.
110. ar. 1.

S. Thom.

passionem Christi: sicut sacramentaliter representatur per baptismum. Id quod nulli actui virtutis, qui non sit perpeffa morte consecratus, conuenit. Vnde oculatè profectò Sanct. Tho. in. 4. distinct. 4. interrogans, cur cum alij possint esse actus excellentissimæ charitatis: vt virginitatis votum, aut strictissimæ religionis, aut peregrinandi ad prædicandum Euangelium, huiusmodi tamen actibus & officijs non tribuatur, vt possit sine pœnitentia remittere peccata, sicut martyrio: respondet, quia per hæc non commorimur Christo, vti per martyrium. Certè, quò magis cogito, minus probabilitatis video in hac opinione, quòd actus charitatis sine pœnitentiâ sufficiat. Quin etiam Christus, qui excellenti potestate utebatur in condonandis criminibus absque sacramento pœnitentiæ: vt in adultera patefcit, & in peccatrice, nunquam creditur remisisse, nisi mutando interne animum per pœnitentiæ virtutem. Ait enim Grego. in homilia de Magdalena, quòd per gratiam traxit intus, quam per misericordiam suscepit foras. Et vocat gratiam, pœnitentiâ, quam lachrymarû profluuium indicabat. Atqui de conuersione repentina, stupendaque Pauli, quam Luther. obijcit arti. 7. asserit. vbi nulla, inquit, interfuit pœnitentia, eo quòd subita luce circumfulsus, charitate indutus est: dicens, Domine, quid me vis facere? De illa inquam conuersione ait August. ad Bonifacium de correp. Donatistarû, quòd timor illic præcessit amorem. Cuius verba sunt. Quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Id quòd historia ipsa testatur. Siquidem in terram prostratus stupens, ac tremens prius dixit, Quis es tu Domine, quàm, Quid me vis facere? Quorum primum verbum timoris est, & pœnitentiæ; alterum verò amoris. ¶ Addiderim demum, quòd (nisi mea me inscitia cæcat) non video, quomodo opinio hæc differat ab errore illo Lutheri. ar. 7. suarum asseritionum, quem cap. 1. 2. reprobatum curabamus: scilicet, Optima pœnitentia noua vita. Nam per hæc verba ipse non negabat actum charitatis necessarium: imò affirmabat propositum in futurum parèdi Deo, & custodiendi legem. Sed de hoc nihilominus reprehensus, & damnatus, quòd negabat necessariam esse pœnitentiâ retroactæ vitæ. Si autem tu dicas, actum charitatis in Deum, pœnitentiâ esse virtualem, idem ipse concessisset. Vbi ergo damnatur non requiri pœnitentiâ, expresse pronuntiat, quòd non sufficit aliquis actus charitatis, quem quis posset fingere esse

virtualem pœnitentiâ, sed quòd formalis sit necessaria contritio. Ait enim Augu. lib. 1. de nup. & concup. cap. 26. super illud Ecclesiasti. 2. 1. quòd si à peccando desistere, hoc est, non habere peccatum, sufficeret, tantum hoc nos moneret scriptura, Fili, peccasti, non adicias iterum. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, vt tibi remittantur. Exigitur ergo pœnitentiâ præteritorum. In summa cum sacramentum pœnitentiæ positum sit in remissionem peccatorum, nemini patet salus, nisi per ipsum saltem in voto, quòd tamen votum suapte natura, nisi præunte detestatione peccati, non est legitimum. Quare sancta modò Synodus Trident. sess. 6. cap. 6. necessariam astruit pœnitentiâ ante baptismum, & cap. 14. expresse ait, quòd non sufficit cessare à peccatis, sed quòd sit detestatio requisita. ¶ Suboritur autem ex hac altera dubitatio. Vtrum præter actum pœnitentiæ requiratur alius charitatis, propterea, quòd dictum est semper dispositiones ad gratiam esse actus fidei, spei, & charitatis. Secundum autem Ioannem, Qui non diligit me, manet in morte. Et secundum Paul. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autè nõ habuero, nihil mihi prodest. Vnde colligit Augustinus, de vera & falsa pœnitentiâ, cap. 17. absq; charitate infructuosam esse pœnitentiâ. Respondetur nihilominus, quòd quanuis frequentissimè præter cõtritionem peccatorum alius charitatis actus Deum præcise habens obiectum interueniat, verum tamen solus ille contritionis est simpliciter necessarius: quoniam idem ipse, actus est charitatis. Id quòd & Augustinus eodem loco exponit, dicens, quòd ille vertitur à peccato, qui quacunq; de causa vult dimittere peccatum: ille autem conuertitur, qui iam totus & omnino vertitur: scilicet, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum domini contendere festinat: id est, qui peccata propter Deum, & cum proposito parendi execratur. Hinc enim reputat actum charitatis. Et S. Th. 1. 2. q. 113. non ponit nisi duos motus liberi arbitrij in iustificatione: primû in Deum per fidem & desiderium iustitiæ, quòd pertinet ad spem: & alterum detestationis peccati. Ita enim habet articulo. 4. & 5. Et in. 6. ait, quatuor enumerari in iustificatione: scilicet: infusionem gratiæ, motum fidei, & motum in peccatum, & remissionem. Et statim art. 7. ad. 2. explicat, quomodò simul potest esse vnus actus, quo peccatû quis odit propter Deum, sicut vnû corpus eodem motu recedit ab vno termino, & accedit ad alium. Et dialectici eodè assensu aiunt assentiri conclu-

Conuersio Pauli.

August.

Syn. Trid.

Dubiu præcipuum.

1. Ioan. 3.
1. Cor. 13.

S. Tho.

conclusioni propter præmissas. Idem ait. 3. p. quæst. 85. ar. 3. nempe, quæ actus poenitentia simul est, & charitatis, quatenus est displicentia offensæ Dei, & species iustitiæ, quatenus est re compensatio iniuriæ. Et articulo quinto explicatissimè ait, quòd primum principium actio num, quibus ad gratiam disponimur, est diuina operatio. Secundus motus fidei: tertius timor: quartus spei: & quintus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Vide quomodo actum charitatis appellet ipsam contritionem. Sexto loco ponit timorem filialem & reuerentialem Dei. Sed tamen non est semper necessarius ante iustificationem. Nam contritio ipsa, vt habet eadem. 3. p. quæst. 89. artic. 1. est vltima dispositio ad gratiam: quam alij, inquit, actus præstatoris charitatis subsequuntur. Et ita necessariò dicendum est. Nam vt crebrò iam diximus, Poenitentia est cui tribuitur remissio peccatorum. Poenitentia (inquam) sacramento principalius virtute clauium: virtuti autem poenitentia secundariò, tanquam proximæ dispositioni ex parte nostra, vt per quã scienter concludit idem Doct. sanctus, eadem. 3. part. quæst. 86. artic. 6. Vnde verbum illud Synodi cap. 6. Diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, nõ est sic intelligendum, quòd semper sint necessarii duo actus. Quoniam poenitere est inceptio dilectionis. ¶ Igitur, vt quæ de dispositionibus fusè disperimus, in pauca referam, quasdam appellauimus remotissimas. Nempe omnia opera moraliter bona, quæ naturalifacultate fiunt. Illa autem, quia non dimanant ab influxu speciali spiritus sancti, non censentur propriè inter dispositiones. Sed illa duntaxat opera, hoc nomine secundum proprietatem veniunt, quæ peculiariter attingente nos digito Dei exhibemus. Inter quas tamen alia sunt remotæ & imperfectæ, neque semper necessaria, alia verò proximæ, efficaces, & omnino requisitæ. Harum discrimen inde sumitur, quòd vt. 1. 2. q. 112. art. 2. & q. 113. art. 7. author est S. Thom. quãdoq; Deus paulatim, & per gradus successu temporis, disponit hominem, non quidem statim mouendo ad fidem per charitatem operantem, sed ad fidem fortè informem, vt ad Simplicianum quæstio. 2. ait, de catechumenis August. in initio suæ conuersionis, vel ad alia opera misericordia, seu aliarum virtutum, quibus, cor durum mollescat. Aliquando verò de repente mouet ad actum eiusmodi fidei, & charitatis, vt in Paulo. Dispositiones ergo illæ insufficientes virtutū

sunt actiones. Inter quas regulariter concurrunt seruilis metus: item, humilitas, secundum illud Iacobi, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & crebrò actus misericordie, inxta illud, Per misericordiam & fidem purgatur peccata. Quinimò, & actus nonnunquam charitatis informis, vnde non pullulat contritio. Dispositiones autem necessariae & proximæ, sunt actus fidei, spei, & charitatis. Enimvero neq; sine istis esse potest salus, & istis præsentibus, si fiant deo specialiter mouente, etiam si nullus præcesserit seruilis metus inferni, neque alia prorsus liberi arbitrij motio, eodè instanti temporis ex necessitate subsequitur gratia: non quidem necessitate coactionis, sed infallibilitatis: vt author est S. Thom. 1. 2. quæst. 112. artic. 3. & theologi. Quare miraculo mihi est doctissimus, & aliàs consideratissimus Caietanus in. 1. quæstion. de contritione. vbi ait, posita sufficientissima præparatione ex parte hominis, & cum auxilio speciali Dei, non esse omnino certum eodem momèto infundi gratiam, sed quandoque deum pro suo beneplacito iustificationem per aliquam moram temporis differre. Vniuersa nanq; elogia supra citata de poenitentia consonantissimè dissonant huic assertioni. In quocumque enim momèto ingemuerit peccator, & assensum præbuerit euocanti deo, certissima lege iustificatur. Qui enim infallibilem legem causis naturalibus posuit, vt positis sufficientibus dispositionibus, eodem instanti induceretur forma, firmiorem posuit in operibus gratia. Et reuera, causa, vnde in hanc sententiam permotus fuit, minoris est probabilitatis, quàm conclusio. Ait enim quòd aliàs si certitudinem haberemus eodem instanti, quo parati sumus, gratiam quoq; recipere, eadem haberemus certitudinè quòd sumus in gratia. Nititur enim fallissimo fundamento, quòd possimus legitimæ nostræ præparationis habere certitudinem. Sed tam de conclusione, quàm de ratione latius in fine tertij libri, cap. de certitudine gratia. Cum autem statuimus hos motus necessarios, non intelligimus formaliter semper in eodem instanti, sed satis est virtualiter fieri. Etenim fieri potest, vt christianus habens fidem, & spem informes, qui diu fuit, quasi parturiens, imperfectè poenitens, repentino flagrore charitatis prorumpat in subitam poenitentiam in virtute præeuntium motuum fidei, & spei: licet formaliter tunc non eliciat illos actus, credo & spero in Deum: sed satis est, quòd eius meminerit misericordia.

Iacob. 4.

Prouerb. 15

Dispositiones necessariae & proximæ.

S. Thom.

Caieta. nota tus.

Posita sufficienti hominis dispositione statim infunditur gratia.

Deceptio Caietani.

Nõ possumus nra dispositione certitudinè habere lib. 3. c. 114. Motus actus que necessaria ad iustificatione impij satis est virtualiter præstari.

De causis formalibus, quomodo gratia & virtutes distinguantur. Cap. 17.

DAtis deniq; nescio an super de dispositionibus, quæ ad causam materialem reducitur iustificationis, dissertum nobis est. Nam etsi non fuerit animus, exactissimè scholarum more discussionem singulorum facere, pretium tamè operæ existimaui, paulò rem pressius vrgere, quàm qui stylo fermè oratorio præcisè testimonijs Patrum, hoc ætatis rem theologican tractant. Hac enim ratione non modo controuersie apertius elucidabuntur, verum etiam, illis definitis, commoditas erit materiam hanc habere suis numeris absolutam. Quare eandem phrasim in subsequētibus persequemur. Sequitur ergo de causis formalibus, quæ cum eiusmodi dispositionibus continuo conueniuntur: quales sunt gratia, & virtutes. De quibus primum cum nostris colloquendum nobis est, ac deinceps cum alienioribus. Igitur de gratia & virtutibus non semper olim res certa fuit, essentia habitus infusi. Imò vsq; ad ætatem illam Magistri sententia res erat dubia. Nisi quòd pars affirmatiua plausibilior erat & plurimum probata. Vnde in cap. maiores, de bapt. & eius effectū, vtraque simpliciter pars sub quadam probabilitate denaturatur: nisi quod pontifex illam postremo loco tanquam vero magis cōsentaneam ponit. Et primum de gratia quauis omnibus fides catholica sit gratia nos saluari per fidem: vt ait Paul. An vero qualitas sit animæ, re ipsa ab anima distincta: veluti sunt habitus scientiæ, non adeò res est scripturarum elogijs constitutissima. Nam, quòd frequentissimum est, gratia nos Dei vocari, saluari, & glorificari, idem est quòd gratis, sine nostris meritis. Ita enim promiscue ait Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Neq; anti qui Patres ita multū clarè loquuti sunt de gratia, tanquam de vno quodam habitu, & qualitate. Atqui si res ex humana gratia coniectanda esset, contraria pars potius esset probabilior. Cū enim quis in gratiam principis, aut vilius amici recipitur, nulla sibi noua qualitas accrescit: sed per hoc solū gratus sum ego amico meo, quia obiectū sum amoris erga me sui: & ipse vicissim mihi gratus, nō per amorem suū, aut aliam formam quæ sibi insit, sed quia ego per amorem, qui in me est, diligo ipsum.

De habitibus virtutū.

Cap. Maiores. de bapt. & eius effectū. E cōcil. Vienne. qd habetur clem. de sum. trin. § ad hoc. Ephes 2.

Quid d gratia fides doceat quid reuocet à nostris in quaestione.

Roma 3.

Humana cōiectura.

Magister.

¶ Iam verò de charitate Magister sent. lib. 1. distinctio. 17. ita sentit, vt audenter refutet esse habitum infusum, sed charitas, inquit, est ipse spiritus sanctus, qui nobis illabitur. Non

quòd adeò desipiat, vt actus nostros charitatis qui accidentia sunt, ipsam esse cogitet substantiam spiritus sancti: sed id tantum arbitratum est, quòd spiritus sanctus non excitet nos & moueat ad amorem Dei, & reliqua charitatis officia, per aliquem in nobis immanentem habitum, sed per se ipse proximè: vt de auxilio speciali loquuntur theologi. Hanc opinionem sibi in animum induxit propter verba Augustini. 8. de trini. cap. 8. vbi inter exponendum illud Ioannis, Deus charitas est, ait, quòd qui proximum diligit, consequens est, vt dilectionem ipsam diligit: nam dilectio Deus ipse est. Et inferius, Qui cognoscit fratrem, quem diligit, cognoscit, & charitatē ipsam, quæ deus est. Idem repetit libr. 17. ca. 17. vbi ait, Ita deus dicitur charitas nostra, sicut deus est spiritus. Atq; adeò manifestum est (inquit Magister) non esse aliam in nobis charitatē, præter personam ipsam spiritus sancti. Tamen si de reliquis virtutibus: puta, de fide, & de spe, expressè in. 3. sententi. docet esse habitus infusos: sed hoc solum negat de charitate, & fortè de gratia, propter suam excellentiam. ¶ At verò hoc idiomate Augustini, nō modò tunc Magister, sed & nunc plerique decipiuntur: vt capit. 20. circa iustitiam imputatam iteratò admonemus. Fuit enim August. ab incunte adolescentia Platonis philolophia intinctus, qui ideas separatas contemplant: esse indiuiduorum formas, quas ideas idem August. agnouit esse diuinā ipsam essentiam, vt theologi profitentur. Et idcirco cum quicquid in nobis insit perfectionis vt sapientia, iustitia, charitas, & id genus reliqua, participatio quædam sit eiusmodi perfectionū quæ sunt in deo, crebrò vtitur illo modo loquendi Platonicò; quòd nos sumus boni bonitate, quæ est deus, & sapientes, sapientia, quæ est deus. Atq; eadem phrasi ait charitatem nostram: videlicet, qua deum diligimus, esse Deū ipsum: vt fides eius interpret diuus Tho. 2. 2. q. 23. cognouit. Haud tamè respuit, neq; verò denegandū est, quin in nobis sit habitus charitatis infusus, vt illico apparebit. Quia nobrè iurare, & meritò repulsus est in hac parte Magister ab omnibus theologis. Sanè, qui de gratia & virtutib⁹ tribus saltè theologis (quicquid sit de alijs moralibus) vna mète confitentur, esse habitus infusos. Id qd cū optima ratione, tū etiā sacròrū elogijs cōfirmat. Sed vt à rationalibus gratiæ, & charitatis exordiamur, videre est primū, quo discrimine discernantur. Durand. 2. senten. dist. 26. nō punctim dignoscit inter gratiam, & charitatem. Quin præuè de illis iudicat: existimans, quòd sicuti gratia sumus

Sua Magistri explicata.

August. 1. Ioan. 4.

obtinē d. qdlib amaly. xij. b. oia. d. uulū m. +1

obtinē d. uulū m. August. sententia.

Plato.

S. Thom.

Theologorum sententia cōmunis de infusione etiam virtutum theologiarum. Durand de gratia & charitate.

grati

Refutatio Duradi de gratia & charitate. Gratia est forma qua redimur grati deo.

Charitas est virtus qua deum amamus.

Scot.

S. Tom. de gratia & charitate.

1. Ioan. 4. Differunt dilectio hominum inter se & qua nos deus diligit ex Tho. 1. 2. q. 110. art. 1.

grati deo formaliter, ita per charitatem, quæ in nobis est, sumus illi chari. Quod si verum esset, non solum re, verum neq; ratione differrent, sed solo nomine, vt ipse fatetur: imò altera redundaret. Nam esse quæpiam Deo gratum, idē est, quod esse illi charū. Est nihilominus per se manifestum interuallum inter gratiam & charitatem, quod gratia est forma, qua dilecti sumus Deo. Et ideo peculiariter dicitur gratia non solum quia gratis (vt reliqua omnia charismata) donetur nobis, sed quia nos formaliter deo gratos reddit. Veluti (vt sic loquamur) qui obiecta sumus dilectionis diuinæ, perquam (quæ sua substantia est) nos diligit. Charitas verò est habitus suffectus nobis ad diligendum deum. Ita vt per gratiam simus nos chari deo: non quod per illam nos formaliter diligit (hoc enim facit per suum amorē) sed quod illa nos amando perfundit, qua dicamur dilecti, & grati sibi. Per charitatem autem nos eum vicissim redamamus, & ipse sit nobis charus. Est enim charitas (vt. 3. libr. de doct. christ. cap. 10. definitior est August.) motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atq; proximo propter Deum. Vnde græcè diuersæ sunt voces, *χαρις* & *ἀγάπη*. Hæc gratia, & charitatis differentia, cum probè, & scitè perspecta fuerit Scoto in. 2. dist. 27. profecto demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, quod charitas & gratia sint iisdē prorsus habitus, sola ratione distantes. Nam de Durando, & alijs, quibus hoc discrimen non fuit perspectum, potius mirandum est, cum solo nomine apud illos differant, cur posuerint vlla ratione duas. Expendamus, ergo tantisper causas vtriusque opinionis de hoc intersticio gratiæ, & charitatis. S. Thom. existimat duos esse habitus, non ratione modo, sed re etiã distinctos: vt gratia sit forma, quæ dat nobis esse spirituale, & diuinum: vt pote, quo sumus formaliter accepti, & grati, eo, quod sumus ab ipso dilecti. Charitas verò est virtus, quæ nos facit dilectores, amantesque sui. Prius enim (aucthore Ioanne apostolo) diligimur, quam diligamus. Vnde. 1. 2. quæst. 110. prius probat, qd gratia sit aliquid in nobis, deinde quod sit distincta à charitate. Ratio prioris membri sumitur ex discrepantia, quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò antè cōmemorauimus. Sanè, quod homo nō diligit amicum propter probitatem, quam in eo effecit, sed propter eam, quam in ipso apparētem videt, vel propter quāuis aliam cogitatam causam. Et ideo potest quis quæpiam habere gratum, & acceptum, sine aliqua bona qualitate,

quæ in eo sit. Deus autem neminem diligit nisi propter bonitatem, quam ipse diligendo in generat. Quinimò id ipsum quod nos diligit, est, dignos nos facere, & iustos, atque adeo potentes iusta, iusteq; operandi. Et ideo licet gratia qua sum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea verò qua sum Deo gratus, qualitas est mihi ab eo infusa. Non concludit ratio necessitatē: neq; verò vllus ambigit, quin absque vlla infusa qualitate posset nos deus habere gratos: sed suppositis testimonijs scripturæ, quibus infusio gratiæ insinuat, vt cap. proximo videbitur, est optima ratio. Quomodo autem inter gratiam, & charitatem interfit, ex analogia naturalium idem S. Doctor cōiectatur. Deus enim non minori prouidentia disponit res gratiæ, quàm naturæ, quinimò multo maiori: in rerum autem ordine naturalium, hoc perspectum nobis est, vt prius res habeant esse per formas, deinde non solum ipsas generali influxu iuuet, & moueat ad agendum, verū etiam virtutes singulis indiderit ad huiusmodi opera, vt sint ipsis naturalia. Hic enim geniuimus sensus est illius verbi Sapientis, quod deus attingit à fine vsq; ad finem, & disponit omnia suauiter. Nempe, quod cum nihil in vniuerso, neq; folium arboris, nisi ipso concurrente motetur, tamen singulis impersit formas, & virtutes, atque adeo pondera, quibus vnamquamque rem in suum finem suauiter inclinaret. Pari ergo modo, eo tunc tēporis, quo nos iustificat, per suum in nos amorem, gratia nos informat, qua esse nobis diuinum comunicat, & vt ait Petr. apostolus, per tale pretiosum donum suæ nos consortes diuinæ nature efficiat: atque adeo charitatem, & reliquos operatiuos habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiusdem diuinæ naturæ. Et confirmatur adhuc ratio cōtra Magistru sentēt. Nam quanuis nos spiritus sanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt est apud Sapientem) suauissima dispositione. In officijs tamen, & operibus virtutum naturalium, vt philosophi omnes, & experientia docet, non est perfectum opus, quo adusque procedat ex acquisito habitu, qui est sicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atq; adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Aristoteli. Virtus, inquit, est dispositio perfecti secundum naturam ad optimum actum eidem naturæ conuenientem. Multo ergo magis rationi consonat, vt in operibus gratiæ similes nobis habitus spiritus sanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactum

Potest homo effici gratus deo ab eodē sine vllius infusione qualitatis. Vide Durādū. 1. d. 17. quæst. 1.

Sapient. 8.

2. Petr. 2.

Cōfirmatio.

Aristot. 7. Phisic.

impellit, sed (quæ nostra natura est) liberè al-
 licit, & appellit ad bonum, atque adeò ad ope-
 ra gratiæ, ac si naturæ congruerent, ita dulci-
 ter promouet. Hinc sapienter colligit S. Tho.
 gratiam esse in essentia animæ: virtutes autem
 in potentijs, vt fidem in intellectu: spem autè
 & charitatem in voluntate. Quoniam gratia
 tantum dat esse supernaturale, per quã prius
 natura sumus accepti, & grati tanquam dile-
 cti à deo. Et deinde sequuntur habitus in po-
 tentijs ad operandum dignè, vti decet filios
 Dei. Neque parum lucis adfert analogia, qua
 San. Thom. 1. 2. quæstione. 110. patefacit, vt
 charitas, & gratia distinguantur realiter.
 Sanè, quòd gratia sit, velat in naturalibus lu-
 men intellectus. Vnde sicuti habitus natura-
 les sunt virtutes illæ acquisitæ ad operandum
 secundum perfectionem luminis naturalis, ita
 charitas, & reliqui habitus virtutum diuinitus
 infunduntur simul cum gratia ad operandum
 pro portione debita ad illud esse gratiæ super
 naturale. ¶ Rationes ergo restat vt expendamus,
 quibus Scot. & qui ei subscribunt per-
 suasum habent, vnum esse habitum, qui gra-
 tia sit & charitas. Sunt enim tres numero.
 Prima, quòd quicquid excellentiæ tribuitur
 gratiæ, tribuitur & charitati, & econuerso.
 Vtraque enim diuidit inter filios regni, & filios
 perditionis. Secunda, quòd vtraque est for-
 ma aliarum virtutum: quare neutra potest ef-
 se informis. Tertia, quòd vtraque coniungit
 nos vltimo fini summa coniunctione, que po-
 test esse in via. Sed profectò haud est diffi-
 cile arietes hos authori suo obuertere. Ratio
 enim rerum, vbi non possunt separari, sumen-
 da est inde, vbi separantur. Inter hominès
 autem gratia, & charitas ita differunt, vt vna
 possit reperiri sine alia. Vsu enim sæpenume-
 rò venit, vt quis sit alteri gratus, quem tamen
 non vicissim diligit, & solet quis alterum di-
 ligere, cui non est gratus: ergo quanquam in-
 ter nos & Deum semper maritentur, sint que
 adeò indiuisæ sodales: quoniam, Qui diligit
 me, inquit, diligitur à patre meo: ratio nihilo-
 minus ipsarum diuersissima præ se fert distin-
 ctionem realem. Nam etsi vtrique tribuitur di-
 uidere inter filios regni & perditionis, diuersif-
 simè tamen, & prius natura hoc facit gratia, q̃
 charitas. Ex eo enim quòd dilecti atque adeo
 grati sumus Deo largitur nobis habitum cha-
 ritatis, per quem ipsum redamemus: iuxta ver-
 bum. Ioan. Non quia nos prius dilexerimus,
 sed quoniam ipse prior dilexit nos. Itè quan-
 uis vtraque sit forma aliarum virtutum, & id-
 circo neutra possit esse informis, tamè in hoc

vastissima etiam intercedit in eis distantia. Nam
 gratia est forma aliarum virtutum ratione sub-
 iecti: charitas verò ratione finis. Quod est di-
 ceere. Gratia quia facit hominem gratum, tan-
 quam obiectum dilectionis diuinæ, facit sequen-
 ter vt opera eius sint grata & accepta Deo: iux-
 ta illud. Respexit Deus ad Abel, & ad munera
 eius: id est, & ideo ad munera eius. Charitas
 verò, quia habet Deum immediate pro ob-
 iecto, habet & opera aliarum virtutum, vela-
 ti omnium regina, referre in honorem & glo-
 riam Dei. Ac denique, quauis vtraque nos
 cõiungat vltimo fini, & in hoc quæque pluri-
 mum disparatur. Nam gratia est per quã nos
 Deus sibi amore copulat, gratosq; & sibi acce-
 ptos reddit: charitas verò, per quam nos ip-
 sum amore prosequimur, iuxta illud August.
 in lib. de mori. eccles. Charitas est perfecta vir-
 tus animi, quæ coniungit nos deo, qua ipsum
 diligimus. Falsissimum ergo est, quòd vel per
 gratiam amemus formaliter, vel per charita-
 tem simus formaliter grati. Quauis per ope-
 ra charitatis, tãquam per merita augeatur gra-
 tia. Sed & ex huiusmodi augmento sumitur
 aliud argumētũ, quòd charitas & gratia distin-
 guantur, quoniam non eadem proportione
 augentur. Quocunq; enim remississimo actu
 charitatis statim crescit gratia. Quoniam cui-
 cunque merito correspondet certus gradus glo-
 riæ ad quam statim acceptatur homo: & cum
 per gratiam acceptemur ad gloriam, fit, vt sta-
 tim augeatur gratia. Charitas verò per actus
 remissiores ipsa non confestim augetur: vt S.
 Tho. 2. 2. q. 24. & theologorũ plurimi confi-
 tentur. Quoniam habitus operatiui potius dũ
 remisse operantur, remittuntur. Quare quan-
 titas gratiæ non sequitur in via quantitatem
 habitus, sed actuum charitatis. Sed de hoc nõ
 statuimus hinc disputare. Accedit in testimo-
 nium distinctionis gratiæ & charitatis, quòd
 gratia nusquam vocatur virtus, sicut charitas,
 sed sub diuersis nominibus vbiq; exprimuntur,
 vt capite iam proximo patebit, vbi & euiden-
 tius commonstrabitur, habitus esse distinctos.

*De eisdem causis formalibus, quomodo
 iustificent. Cap. 18.*

Rostquam visum est, vt gratia, &
 virtutes distinguantur, quod neces-
 sarium erat ad intelligendum modũ
 diuersum, quo ad iustificationem
 concurrunt, duo supersunt de ipsis constituẽ-
 da. Primum de infusione, & alterũ de ratione
 forma-

Gratia in ef-
 feria anime.
 1. 2. q. 110.
 Scot. 1. 2. q. 110.

Rõnes Sco-
 et diluuntur.

Rõ rerũ vbi
 non possunt
 separari, vn-
 de sumenda
 fit.
 Ad primum
 Scot.

Ioan. 14.

1. Ioan. 4.

Ad secundũ
 Quò gratia
 & charitas
 sint formæ
 distincti virtu-
 tum. ca. 18.
 Gench. 4.

Augu. ex au-
 gmento di-
 uerfo.

Operibus
 charitatis au-
 getur gratia.

Etiam remi-
 sissimo actu
 charitatis au-
 getur gratia,
 remittitur ta-
 men charitas
 ergo distin-
 guantur.

formali, qua iustificat. Et quod sint habitus infusi, quanuis non antea forte ita cōstanter, tamen à tempore concilij Viennēsis pro comperto habetur inter Patres, & theologos, vti illic decretum est. Quod quā plurimis est facris testimonijs consonatissimum. Primum est ad Titum, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundē per Iesum Christum saluatorem nostrum. Cuius simile & illud est, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vox enim, infusio, donum aliquod, præter motum dei, designat, quod in nobis permaneat. Nisi quod primus locus ad gratiam propius spectat gratum facientem. Per misericordiam em̄ suam saluos nos facere, idē est, quod per charitatem, qua ipse nos diligit. Secundum verò expresse loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & liter. capit. 3. 2.

August. Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus est in prima Canonica Ioannis, Omnis qui natus est ex deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet. Verbum, manet, inherētis habitus significationem gerit. Et quanuis virtutes etiamnum semina bonorum operum, sanē quorum sunt principia, dici possint, significantius tamen ac proprius nomini seminis subicitur gratia, per quam ex deo Christo nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adam. Et præterea, quia gratia est seminatio fructuum, sanē vnde opera nostra sint merita gloriæ. Accedit & illud, Siquis diligit me, diligetur à patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quod ipse idem exponens euangelista in sua Canonica, ait, In hoc cognoscimus, quod in eo manem⁹, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalem illū modum, quo vbiq; est per essentiam (vt aiūt) præsentiam, & potentiam, singulariter in nobis dicatur persistere per suum spiritū & charitatem, inexplicabilis est modus alius, quā per habitus gratiæ & virtutum, quibus nos diuinitus informat. A deo, vt S. Patres non vereātur dicere, quod sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita anima: Nempe, vt qui manet in charitate, in deo maneat quadamtenus: vt materia in virtute formæ, & De⁹ in ipso, vt virtus formæ in materia. Eodē pertinet, quod ait Petr. Maxima & pretiosa vobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ cōsol.

tas naturæ. Et illud Pauli, Quicumq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Indui enim Christum, compingi ei est, veluti membrum, vt qui in eo renascitur suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiam & virtutes tali genitura susceptas. Et ad Corinthi. Deus designauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod repetit ad Ephes. vbi ait, Signati estis spiritu p̄missionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Referta est huiusmodi elogijs sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & charitate, supra cap. 8. de fide plurima adsciuimus: & idem est de spe iudicium. Quare de gratia & tribus theologis virtutibus summa consensio est inter theologos, habitus esse infusos. ¶ Atqui maximum argumentum in hanc sententiam sumitur ex infantibus baptizatis: sanē, quos cum verē sanguine Christi geniti sint filij Dei, huiusmodi subsidia in vitam spiritualem, certum est participare: & cum maturi non sint, vt per modū actuum suscipiant, plusquam coniectura est, eadem illis impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam, qui contrarium opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quod non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habituum, nequaquam illis infundi, sed tantum recipere remissionem peccatorum, atq; peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis virtute characteris eisdem habitus recipere, Concilium Viennense, sub titul. de sum. trini. & fide catho. constitutione Innocentij in ca. maiores. nouum, magnumq; autoritatis pondus adhibuit, his verbis, Nos autem attendentes efficaciam mortis Christi, quæ per baptismā applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quā adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tāquam probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theologiæ magis consonam & concordem, sacro aprobante Concilio duximus eligendum. Consentienter S. modò Synodus capit. 7. sess. 6. ait, merito sanctissimæ passionis Christi in ipsa iustificatione infundi iustitiam: hoc est fidem, spem, & charitatem, quæ est sicut prima stola euangelica, quā pro illa per Adæ inobedientiam perditam, renati iubentur, candidam, & immaculatam seruare, vt eam perferētes ante tribunal Christi, recipiant vitam æternam. Et cano. 1. sub anathemate explicati⁹ censet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tametsi consultò de habituum nomine nihil meminerit. Et quanuis de

Galat 3.

Eph.

2. Cor. 1.

Ephes. 1. 13

1. ad T. 2.

2. Timotheo 2.

Conclusio.

Argumentum de

pueris, ex

Tho. 3. p. q.

69. artic. 6.

Summa cōsen-

sio Theolo-

gorū fidem,

spem, charita-

tem, esse habi-

tus infusos.

Cōcil. Vien-

nens.

1. ad T. 2.

1. ad T. 2.

Syno. Trid.

Syno. Trid.

Syno. Trid.

Syno. Trid.

solis virtutibus in genere pronunciauerit. Synodus, idem etiam sentiendum est de donis spiritalibus, quae pronunciauit Propheta sub septenario numero, requietura in flore radicis

Esa. 7. Iesse, ac subinde suo cuiusque modulo, & gradu in singulis eius membris. Haec enim diuisio Grego. in principio super Iob agnouit in seipso filijs suis distincta à tribus virtutibus theologis per tres eiusdem filias designatas.

Esa. 11. Quae dona & virtutes per theologicas infunduntur, & gratia.

S. Tho. 2. 2. q. 63. ar. 3.

Sapient. 8.

Quantitas de causis formalibus considerantur. Cohaerent inter se actus disponentes ad gratia & virtutes quae cum eadem infunduntur.

Quinimo quantumvis de hoc non sit tam vna omnium sententia, tamen si fides habenda est S. Thomae, quatuor praeterea cardinales virtutes infunduntur cum gratia Christi: qui sapientia illa diuina est, de qua scribitur, quod sobrietatem, & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem.

¶ His praehabitis de infusione, quod primum huius capituli membrum erat, considerate in causis formalibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, & modus: se demum, qua sint ratione cum materialibus dispositionibus contexta. Etenim quem admodum quatuor statuebamus in sermone causandi materialium. Primum videlicet, ex parte Dei mouentis, speciale auxilium, ac deinde tres motiones liberi nostri arbitrii: scilicet, fides, spes, & charitatis, ita in eodem instanti temporis protinus subsequuntur alia quatuor, quae causa sunt formales diuinitus infusae, scilicet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionem, & tres habitus eandem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vt potes, quibus in eum dignè, & meritorie credimus, speramus & amorem referimus nostrum.

¶ Atque quo naturae ordine motiones illae antecedunt gratiam, eodem prorsus infunduntur habitus in eodem instanti: puta, fides, spes, & charitas. Quocirca S. Tho. quem ordinem posuit: 3. p. quae est 8. arti. 5. inter dispositiones nostras ad gratiam cum auxilio speciali, eundem 2. 2. q. 11. 3. arti. 8. disponit in infusione gratiae, & virtutum.

¶ Sed quantum ad modum iustificandi, prouidenter internoscendum est ac dispiciendum, quod quantumvis gratia & virtutes causa sunt formales iustificationis, haud tamen eodem modo, sed loquendo diuerso. Bifariam enim ut supra possumus hoc quod est nos iustificari, vel potius eiusdem iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur enim iustificari, quia nobis condonantur peccata, atque adeo grati, & accepti deo reddimur. Et dicimur iustificari, quia simul facultate accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiae per se formaliter attribuitur: alterum vero charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem, quicquid senti re liberat de gratia, & charitate, sint tunc vna, an

Modus iustificationis. Gratia & virtutes diuerso modo sunt causa formales iustitiae. Iustificationis duplex effectus.

plures, non est vel sentiendum, vel affirmandum iustificari nos in primo sensu est, à peccatis liberari per charitatem nobis infusam, nisi forte vt effectus est, & minister gratiae: vt statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsam diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quod ipsam diligimus, sed quia, teste apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tanquam obiecta (vt sic dicamus) dilectionis erga nos suae. Porro idem docet Paulus ad Ephes. vbi ait, quod Deus praedestinat nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, secundum propositum voluntatis suae (non ergo nostrae) in laudem gloriae gratiae suae: in qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

¶ Quem sermonem exponens August. de praedest. sanct. cap. 18. aestimare considerat illud verbum, Secundum placitum voluntatis suae. Ne in tanto (inquit) beneficio gratiae Dei placito gloriamur voluntatis nostrae. Et praeterea contemplatur, quomodo in voluntate sua gratificauit nos. Dictum est enim (inquit) gratificauit, à gratia. Hec August. Colligamus ergo, quod sicut in prima iustificatione, qua constituimur ex iniustis iusti, non iustificamur per nostram iustitiam, ita neque merito amoris nostrae voluntatis, etiam si à deo sit infusus, sed per gratiam voluntatis suae. Iustificamur autem per habitus primum cooperando nostrae iustificationi: deinde vt iusti, id est, dignè & meritorie credamus, speremus, & amemus, ac denique operemur: quod quicquid nemo ante gratiam.

¶ At vero ad pleniorum rei huius intellectum, notandum est: primum, quod alia ratione charitas, quam gratia opponitur peccato. Charitas enim aduersatur illi, sicut amicitia inimicitiae in eodem subiecto. Qui enim diligit Deum, non offendit ipsum. Gratia vero & peccatum intrinseca ratione formali contraria sunt tanquam diuersa obiecta respectu dei. Existere enim hominem in peccato est in gratum esse, iniustumque, & offensum deo: esse autem in gratia, est esse gratum Deo, & acceptum. Quoniam intrinseca ratio peccati non consistit, vt nonnulli cogitant, in hoc, quod sit acceptum ad poenam: ille enim est eius effectus. Sed quantumvis nullum in peccatorem decretum esset supplicium, qui fecisset contra eius voluntatem, ingratus illi esset. Quò fit vt gratia gratum faciens ex diametro opponatur peccato, & atque adeo formaliter per modum contrarietatis expellat ipsam, vt auctor est Sanctus Tho. 2. 2. quae est 11. 3. artic. 2. Neque aliter profecto

Dicendum non est liberari nos à peccatis per infusam charitatem. Ioh. 4. Ephes. 1.

Charitas & gra oppo. peccato.

Ratio peccati. Gra gratum faciens tanquam formale contrarietatis expellit peccatum.

fecto expelli potest. Non dico ita necessariam esse gratiam, ut sit qualitas, nā sine illa potuit nos deus facere gratos, sed loquendo (ut aiunt) formaliter de gratia, nihil aliud est. Deum nobis peccata remittere, quam in suam nos gratiam recipere. Scio Scotum in 4. dist. 1. q. 6. & dist. 14. & 16. contrarium opinari de potentia saltem Dei absoluta. Quia sicut potuit, inquit, creare hominem in meris naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum taliter remittere, ut restituatur sine gratia ad pura naturalia. Sed profecto contrarium est multo probabilius. Nempe, quod quanuis possit homo condi in naturalibus, tam culpa, quam gratia vacans (quod est medium inter ista contraria) in quo homine, ut primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neq; si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamen postquam quis illud commisit, certe male est intelligibile, quod possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligit, qui sibi erat offensus, atque adeo per hoc, quod recipiat eum in gratiam. Est veruntamen de potentia Dei absoluta vanum disputare. ¶ Ut ad rem igitur redeamus. Secundò notandum, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quam virtutes. Nam per hoc, quod nos Deus diligit, confert nobis omnia bona. Quod est validissimum argumentum, gratiam à charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quam fides, & fides quæ charitas, quomodo gratia potest esse idem, quod charitas? Profecto facilius adduci possem, ut crederem, gratiam, nullam esse qualitatem distinctam, quam ut opinarer, eandem esse, quæ charitas. Pari iam facilitate Melancthon, & reliqui aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quod planè, etiam si opinio sua vera esset, quod sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam apprehendimus misericordiam, eadè est per quam apprehendimus gratiam, atque adeo fides non est gratia ipsa. ¶ Tertiò hic tandem, quò de causis iustificationis summum addamus verbum: consideratè cernendum est, quo se habeant modo, naturales dispositiones ad causas formales. Et primò utrum idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundum Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla est difficultas: quoniam motus dispositionis est à facultate ipsa, & vigore naturæ per solum concursum generalem Dei: post quem Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At verò, si verum est, quod supra capit. 3. constitue renitebatur: scilicet, quod dispositio ipsa est

motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, utrum deus infundendo gratiam moueat nos simul ad recipiendum eam; vel prius nos moueat, quam infundat. Et ratio dubitandi ex vna parte est, quò dispositio debet præcedere formam, Et ita S. Thom. 1. 2. quæst. 109. articul. 6. dicit, quòd præparatio ad gratiam fit per auxilium speciale; quasi sit alius motus præuius. At verò ex altera parte difficile est explicatu, postquam dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinitam virtutem Dei (ut author est idè S. Tho. eadem. 1. 2. quæstio. 113. articu. 7.) quomodo eodem puncto temporis possibile sit, ut prius ordine naturæ sit motus dispositionis, quam infusio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiusdem in eadem quæstio. proximè citata, articulo 6. vbi ait, quòd iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à deo ad remissionem peccati. Ad quam proinde quatuor requiruntur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secundò motus liberi arbitrij per fidem in Deum: tertio motus eiusdem liberi arbitrij in peccatum: & quartò tanquam effectus est remissio peccatorum. Et idem expressius adhuc repetit artic. 8. dicens, quòd Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedens motus nostros. Ex quibus verbis consequens apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrij nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quòd non est aliud auxilium speciale, quam ipsa infusio gratiæ. Ecce, quòd Protestantes initio exorari coeperunt in doctrina scholastica: scilicet, quòd per eam theologia iustificationis in istos anfractus philosophiæ conijceretur, vbi non potest planè intelligi: cum tamen res est, quæ plebibus plana, ac peruia deberet esse.

¶ Ad hoc tamen, quia punctum hic delitescit huius controversiæ, per dispositas propositiones, ex ordine respondebimus. Primum, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euulganda, quæ in scholis vtiliter discutuntur. At sunt nihilominus nonnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeunt nisi per philosophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi est, quòd ut nemo rationis compos valet, nisi per gratiam christi iustificari, ita nullum deus vi cogit, sed iuxta suam naturam liberè ad se trahit. Et præterea, quòd cum sit virtutis infinitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est, simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atque sibi per gratiam reconciliare. Et hoc satis est, populus auscultet & credat. Maiores autem, qui expo-

hinc per
motus
ne
motus
motus

motus
motus
motus
motus

motus
motus
motus
motus

Solutio quæ
stionis.

1. propositio

Quæ sint an
nuntiada ple
bi de homi
nis iustifica
tione.

1. Petr. 3.

Scotus.

Non probatur
sententia
Scoti dicentis
hominem sine
gratia restitui
posse ad
naturalia.

Gratia prius
natura infunditur
quam
virtutes.

Fides est grā
Lutheranis,
idè ea sequi.
Improbatio.

Ordo causa
rū mate. ad
for. in iustifi
catione.
An idè mo
tus sit dispo
sitionis ad
gratiam & quo
iustificamur
cot.

siti sunt, ut rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quam operæpretium faciunt, si per philosophiam, licet non vulgo, sapientibus tamen explicare student, quemadmodum in vno instanti hæc cohercant, ut à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipse Bucer. fatetur poenitentiam ordinæ naturæ præire gratiæ per instinctum spiritus sancti. Sit ergo secunda propositio. Auxiliû speciale, per quod disponimur ad gratiam, nõn unquã potest tempore ipsam præcedere. Diximus enim paulò ante præparari nos quandoq; à deo gradatim antequam perueniamus ad veram contritionem, quæ est dolor peccatorum propter deum. Eodem em instanti quo per motum specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De alijs ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidum est, ut sint diversi motus per auxilium speciale ab infusione gratiæ, sed de vera contritione, quæ simul fit cum infusione ipsa, qualis (exempli gratia) fuerit conuersio Pauli, submittam tertiam propositionem, quam fuisse arbitror, & mentem S. Thomæ, & omnino rei veritatem. Nempe, quod Deus infundendo gratiam simul mouet, ac præparat liberum arbitrium ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ quæstio. iam nunc citata, artic. 3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, ut moueamur in ipsum, eundem acceptantes, & recipientes.

Quò motus liberi arbitrij præcedit gratiam. In genere enim causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiendo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere autem causæ materialis, prius natura est apertio: quoniam nisi aperiretur fenestra, aula non reciperet ventum. Ita ergo in proposito non est intelligendum, quod prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, sed infundendo mouet nos, ut recipiamus. Et hic est sensus verborum Sancti Thomæ eodem art. 8. & ad secundum argumentû, vbi ait, quod dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consideremus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quã mouet subiectû, ut recipiat. Atq; idem est, quod aiunt philosophi, formam sub-

stantialem secum adferre suas dispositiones: ut forma ignis substantialis secum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præcesserunt in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composito.

¶ Per hæc soluitur in signe dubium, de quo nõn parua fuit disputatio inter theologos Concilij, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ causæ formales iustificationis. Atque adeo, vbi ait Paulus, Arbitramur iustificari per fidem, utrum fidei nomen designet causam formalem, an verò solam dispositionem. Ad hoc inquam dubium egomet mihi ita respondeo. Imprimis gratia ipsa, ut monstratum est, proprijsimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet remittuntur peccata, & ex iniustis efficiuntur iusti, atq; adeo nominamur, & sumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filij ad hæreditatẽ. Habitus autem virtutum: puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causa formalis, non solum quod posterius ordine naturæ infundantur, quàm gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominem gratum, sed solum facili, quinimo potentem ad credendum, sperandum, & amandum dignè, & meritorie. Qua ratione proprijsimè dicuntur inhærens iustitia. Est enim iustitia a thore Aristot. virtus, qua quis aptus est, & propensus ad ea facienda omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ ceteri possint formales remissionis peccatorum. Potest enim culpam fortè probatior apparere pars negatiua: eo, quod eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ materialis. At verò cuiuscunq; scholæ sequamur viam, citra controuersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodã causas formales remissionis. Non principales & per se, sed tanquam ministri seu instrumenta gratiæ. Nemo enim theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informat: sit causa remissionis peccatorum. Neque id Scotus negasset, quoniã poenitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in via Sancti Thomæ res est dilucidior. Nam actus ipse contritionis: puta dolor propter Deum in genere causæ efficientis sequitur gratiam. Vnde eadem quæstione. 113. articulo. 3. vbi ait, iustificationem impij fieri, Deo mouente hominẽ ad iustitiam, clarè docet, motionem liberi arbitrij esse causam formalem remissionis. Et artic. 6. dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrij in Deu per fidem: tertio in pec-

Bucer. pnia præcedit gram ordinæ naturæ huius c. 13. 2. propositio

Simul gratia & præparatio 3. Propositio S. Tho. 1. 2. q. 113. articulo. 3.

Quò motus liberi arbitrij præcedit gram. Tho. 1. 2. q. 113. art. 8. ad. 1.

Simile à véto. c. 113. 2. articulo. 3.

Exemplum ex Philosophis.

An fides sit causa forma

ad hoc non dubium est. Gratia proprijsimè causa formalis iustificationis.

Habitus theologorum virtutum qua ratione sint causæ formales.

Similiter dicitur in Aristot. de iustitia.

Aristot. de iustitia. Ethico. 5.

Actus virtutum causa formalis remissionis peccatorum.

Scotus.

S. Thom.

in peccatum: & tandem quartò est cõsummatio seu peruentio ad terminum motus, qui est remissio peccatorum. Et in.3. argumento expressè ait, quòd remissio peccatorum consequitur motum liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, tanq̃ effectus ad causam. Idemq̃; repetit art.8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis, scilicet poenitentia, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. At qui si quis hæsitauerit, utrùm sit prius gratia infusio & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum contrariatur gratia. S. Thom. ibidè optime respondet, quod quemadmodum in naturalibus, dum sol illuminat aërem, ex parte quidem subiecti aëris, prius natura est purgari à tenebris, quam lumē recipere: sed ex parte agentis econuerso, prius natura est illuminare. Nam per lumē expelluntur tenebræ. Quinimò quoad substantiam vnus sunt motus.

¶ Per hæc, compertissimum, & constitutissimum sit principale propositum huius nostri instituti, quòd cap. 12. cœpimus explicare: scilicet, quomòdò id quod nos iustificat, est FIDES. QVÆ PER CHARITATEM OPERATUR. Nam eū iustificatio sit motio ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter à Deo per infusionem gratia, sed primus in nobis virtutis motus, quo à Deo eidem gratia recipiendæ admouemur, est fidei ingenerantis mox spem, deinde charitatem detestantè peccata, quæ vltima est dispositio, & virtus eiusdè gratia ad remouendum peccata. Secundò cõstitat, vt actus ipsi per quos mouente Deo, iusti ficamur, sunt meritorij de condigno, non quidem gratia, ordine naturæ præcedentis, sed tamen gloria, ad quam per eandem gratia acceptamur: vt author est S. Tho. 1.2. q. 112. ar. 2. ad. 1. ar. 8. q. 113. ad tertiu. Itaq; gratia nō est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem instati, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertiò patet, quomòdò attritio propriè nunquam fit contritio, vt ipse ait in.4. dist. 14. quæst. 2. artic. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxilium speciale, nūquam fuit attritio: si autem non fuit propter Deum, nūquam fit contritio ex obiecto: quia idem actus numero non mutat obiectum, nisi dicatur extrinsecè contritio, adueniēte gratia.

¶ Elucet ex his tandem intellectus confessio- nis. S. Syn. Trid. cap. 7. vbi fidem, spem, & cha-

ritatem posuit in causis formalibus. Si enim referatur ab habitus, verissimum est, quia per illos efficimur formaliter potentes meritorie facier. di iusta, & si ad actus, per illos etiā modo exposito formaliter iustificamur: sed de Synodo adhuc paulò post explicatius.

De causis formalibus iustificationis aduersus Lutheranos. Cap. 19.

CAusis itaq; iustificationis ex catholicorum theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione hæud grāde inter ipsos dissidium est, agenda iam res est cum aduersarijs. Animaduertenda enim tria dogmata sunt, & expendenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quòd nō ita remittuntur iustificatione peccata, vt tollantur: sed solum quòd à Deo non imputentur. Secundum, quòd nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam firmus iustitid est, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quòd omnes quotquot fuerūt, eruntq; iusti post peccatum Adæ, tales sunt formaliter per iustitiam Christi, quæ omnibus imputatur, vt singulorum propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat, patētissimum est apud ipsos, vt libro priori, cap. 11. & 12. visum est. Puta, non ita remitti in baptismo, vt profusè tollatur. Sed de actualibus variè, & lubricè loquuntur. In colloquio Vuormatiensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempe, quòd actualis culpa cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neque reatus vllus poenæ. Nam aiunt, per fidè simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentia, quem dicunt esse Deo odibile peccatum. Attamen in alijs locis, idem videntur de actuali, quòd de originali sentire. Iugiter enim glossant remissionem peccatorum, & iustificationem, per hoc quòd fide iusti reputamur propter Christum. Verba sunt in apologia Augustana, arti. 6. de iustificatione. Placet obedientia (videlicet iustificationum) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melancthon in apologia identidem replicat, quòd quanquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamen hæret adhuc in natura reliquæ peccati. Et rursus, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in Christum non imputatur nobis hoc quòd deest impletioni legis. Et in libello imperatorio, vbi limatiùs videntur

Colloquiu Vuor.

Lutherano- rum imputa- ta iustitia.

Melanctho- ni in iustifi- cato- est in- choata reno- uatio nō per- fecta.

loqui,

Colloquiu Vuor.

Lutherano- rum imputa- ta iustitia.

Melanctho- ni in iustifi- cato- est in- choata reno- uatio nō per- fecta.

loqui,

loqui,

loqui,

loqui,

loqui,

loqui,

loqui,

loqui, adhuc inculcant verbum reputari. Aiunt enim, Ea sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti. Idem in concordantijs Bucerus, & super Paul. Rom. cap. 2. Et Luth. ar. 2. generaliter dicit, quod non est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo lib. 3. differendum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustum apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quod Deus propter suam misericordiam non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quae in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequens fit, vt neque peccata verè remittantur, sed tantum non imputantur. Et hac de causa tanti isti faciunt acceptionem illam tertiâ iustificationis, quam nos supra explicuimus c. 5. & 6. Nempe, quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronuntiatur. Quo nimirum verbo creberrime vtuntur, vt sub quo venenum abscondant. Videlicet, quod vt iudices humani iustos saepe legitime eos pronunciant, qui verè non sunt tales, ita sit apud Deum. Atque adeo in hoc sensu legunt illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & his similia. Atque idè nobis imponunt, ac impropertant, quod censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctum non est, cur nos hic diu remoretur: sanè, quod satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimonijs satis multis, & planè firmis scripturae, sanctorumq; attestacionibus, & rationibus manifestis demonstrauimus, quam fiat per baptismum plenissima remissio, non solum originalis, sed & actulis peccati. Nec minus pleniter fit per poenitentiam. Nisi quod non semper poenae omnes, & supplicia, quae debentur temporalia, condonantur. Enimuerò, dicere Deum peccata remittere, non tamen profus tollere, hominis est, vocem remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atq; ita ignoscere, vt non magis deinceps agnoscat, quam si nunquam fuissent commissa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius non recordabor. Cum enim offensa in Deum solum committatur, si ipse parcat, nihil restat vnde aliqua possit extare ratio culpa. Et quod loco citato dicebamus, identidèq; aduersus istos inculcandum est, dum ab hac verborum repugnancia non desistunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & non

imputari à Deo. Nulla etenim excogitari potest ratio culpe, quam summa illa bonitas non odio habet: eo quod culpa id sonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autè odio habet, quomodo esse potest, vt non ab ipso reputetur malum? Imò id ipsum est, odio habere quod imputare. Inuertamus ergo argumentum. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat iniquum, & suam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationè etiam culpa profus absterget, & tollat. Et cõfirmatur. Deum non imputare peccatum (vt. 1. 2. quæst. 113. articulo secundo ait sanctus Thomas) ex diuina dilectione procedit, quod autem Deus eum diligat, in quo vlla superest ratio mortalis culpa, contradictio est: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari. Non legerunt isti forsan in libro de perfectione iustitiae Augustinum. Cuius verba sunt. Certè iustus est Deus: negari non potest. imputat autem Deus homini omne peccatum: quia neque peccatum est, quicquid non imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quod Deus non imputat, id facit, vt peccatum non sit. Vnde prauè in praesentia vtitur illo tertio significato iustificationis, pro eo quod est, tantum pronuntiari iustum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incumbit, sed secundum humana testimonia, causarum merita cognoscere, dicuntur iustificare reum, quando ipsum absolunt: etiam si maneat coram Deo in culpa. Et ita vsurpatum est verbum in illo Prouerborum, Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque. Sed tamen apud Deum, qui penitissimè intuetur peccata nostra, nulla est iustificatio, vbi non sit omnino deletio culpa: aliàs fictio esset, & non veritas, quam tamen asseruit Christus, vbi ait, Pater, sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apostolus, quod nihil nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Neque verum tunc esset, quod ait Ioã. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret. Et, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Atq; adeo illud, Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei non nominemur modo, verum etiam verè simus. ¶ Iam verò de peccatis actualibus validiora quaedam argumenta sunt, quam de originali. Primum, quod cum transeat actu, & maneat solo reatu, illo remisso, nihil fit reliquum peccati. Mox, quod remittitur speciali ope Dei conuertentis

ranorum. Valentissimum argumentum contra imputatam iustitiã. vide lib. 1. ca. 1. ad calcem.

S. Thom. Aug. de perfect. iustitiae.

Praua vsurpatio huius quod est iustificari.

Testimonia scripturae.

Alia argumenta.

Iustificari, id est, non imputari.

Iustificari est Lutherani iustum pronuntiare

Supposito

Idem remittere quod peccata tollere.

Contradictio Lutheri

tis nos. Admirandi enim sunt homines isti de
 fensores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei
 ipsi iniuriam imprudenter irrogant. Cum enim
 Deus speciali favore, & adiuu nos conuertat
 (quia, Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi
 pater meus traxerit eum) quomodo non erit
 tam potens reuellerè animum nostrum ab il-
 lo bono. cõmutabili, & ad se cõuertere (quod
 est culpam tollere) quam fuit liberum nostrum
 arbitrium ad auertendum se ab eo? Quod si
 actualem culpam (quod negare non possunt)
 concedant omnino tolli, dum remittitur, idem
 conuincuntur, & de originali fatentur. Nam &
 remissio illa à Deo quoque est per Iesum Chri-
 stum. Igitur verba illa, Beati, quorum testata
 sunt peccata, & quibus non imputauit domi-
 nus peccatum: ad eò non insinuant vllum su-
 peresse in homine peccatum, quod Deus ce-
 let, aut quod imputari posset, vt intelligenti-
 bus naturam infinitæ suæ bonitatis & verita-
 tis, euidentissimè demonstrant, idem pollere
 testata esse, & non imputata, quod funditus es-
 se abolitã. Nam si vel minima inesset ratio cul-
 pæ, nunquam illam aut suprema bonitas con-
 teget, aut summa veritas non imputaret. Et
 enim misericordia (inquit Propheta) & veritas
 obuiauerrunt sibi: id est, Misericordia & iusti-
 tia inseparabiliter sunt complexæ. Et ideo licet
 misericordia eius præueniat nos: ita tamen vt
 voluntatem nostram excitet ad faciendam ius-
 titiam, & iudicium. Videlicet, & per poeniten-
 tiam, quod opus est, & suum operantis, & no-
 strum coöperantium, culpa expungatur, ac
 denique poenitentia fructibus debitorum reli-
 quia persoluantur. Optimè ergo confessum
 modo est à S. Syno. sess. 6. cap. 7. quod cum ius-
 tificamur, non modo reputamur, sed verè ius-
 ti nominamur & sumus. ¶ De secundo etiam
 articulo, nimirum de iustitia inherente, variè
 etiam sunt Lutherani locuti. Neque vnus sen-
 sus est negantium inherentem iustitiam: sed
 certè duplex. Id quod attentione considera-
 dum est. Nam voce iustitiæ inherētis, non tã-
 tum infusus à Deo habitus, verum & actus
 ipsos, quibus putu & motione spiritus sancti
 probe operamur, possumus cõcipere. De habi-
 tibus apud istos nullus habetur sermo. Quia
 fidei, qua iustificamur, nõ agnosunt esse ha-
 bitum quietem: sed actum, & apprehensio-
 nem misericordie Dei; quantis actum ipsum
 ait arti. i. Luth. à solo Deo infundi. Neq; no-
 mine gratiæ aliud intelligunt, quam per aduer-
 bium gratis. Licet iam incipient dicere, quod
 eadem fides sit gratia. Neq; de charitate aliud
 explicat, quam quod ait Paul. diffundi in cor-

dibus nostris. Quin frequentius vtatur modo
 loquedi Magister: scilicet, quod spiritus sanctus
 datur. Et licet in libello imperatorio fateatur,
 infundi charitatem, nihil tamè neque libellus,
 neq; Bucer. in apologia meminerunt de habi-
 tu. Et Melancthon in apologia iustificationis,
 hoc nostrum, irridet habitum figmentum.
 Porro autem hac ratione negare iustitiam in-
 herentem, vt supra dicebamus, non esset qui-
 dem apertissima inficiatio scripturæ sacræ.
 Quare S. modo Syn. verbu habitus, subtrahit.
 Effet nihilominus temeritatis insignis, non so-
 lum S. Patrũ, atq; omnium theologorũ senten-
 tiæ (vt habetur in concilio Viennensi) absque
 vlla ratione & causa, obuicare, veram Synodo
 ipsi idem censenti, tanquam magis & scriptu-
 re consonum, & probatum Patribus. Attamè
 nõ solum huiusmodi habitualem iustitiam, ve-
 rum neq; illam, quæ est in actionibus ipsis ad-
 amulsum cõfitentur. Aiunt quidem (vt su-
 pra retulim⁹) actũ poenitentiæ esse ex motione
 spiritus sancti, & charitatem infundi nostre sa-
 nandæ voluntati, vt possit inchoare iustitiã
 operũ. Sed per hæc tamen verba hoc penitus
 largiuntur, quod in fit iustificatis quædam ius-
 titia imperfecta, & inchoata: videlicet: opera,
 quibus non profus facis facimus iustitiæ, &
 præceptionibus Dei. Quia in hac vita, dicunt,
 non possumus ad iustum implere præceptum
 illud dilectionis. Dei super omnia. Et ideo
 quocunq; opere peccamus, tanquam omis-
 sione aliqua illius præcepti. Et hac de causa di-
 citur iustitia imperfecta. At quia paulatim cre-
 scit, quoad usque perficiatur in patria, appella-
 tur iustitia inchoata. Sed huic controuersia
 de imperfectione, inchoatione q; iustitiæ lib.
 3. dicatus est locus. Hic autem de inherente ius-
 titia hanc saltem conclusionem statuimus,
 quin & monumentis Patrum, & Ecclesiæ san-
 ctionibus secundũ testimonia sacræ scripturæ
 fixũ semper, confessumq; orthodoxis monstra-
 re adornamus. Nempe iustitiã Dei, id est, quæ
 effectus eius est, nobis inherere. In hoc sensu,
 quod præter generalem eius influentiam, qua
 vniuersam gubernat, speciali nos favore, & nu-
 mine adiuuat, ad sua ipsius iussa dignè facien-
 dum. Itaque siue hoc fuerit per habitus infu-
 sos, siue per actualem succursum, hic tamen fi-
 dei articulus est, quod operum iustitiã, quæ
 nos facimus, sua ipsius est; peculiari nos subsi-
 dio permouetis. Est enim cum primis condẽ-
 natio Mileuitani cõcilij sub anathemate can. 3.
 gratiam, qua iustificamur per Iesum Chri-
 stum Dominum nostrum, ad solam remissio-
 nem peccatorum valere, quæ iam commissa
 sunt,

Exponitur
testimonia
Lutherano-
rum pro im-
putata iusti-
tia.

De iustitia
inherente.

Poenitentia
opus Dei &
nostrum.

Syno. Trid.

De iustitia
inherente.
cap. 18.

Quid sit
Lutheranic.
Fides iustifi-
cans.

Gratia.

Melancthon
irridet habi-
tuum com-
mentatione.

alio modo
sunt quid

Lutherano-
rum senten-
tia de iusti-
tia operum.

Auguſt

Lutherano-
rum inchoa-
ta iustitia.
lib. 3. cap. 3.
Lutheranis
peccant ius-
ti in omni
opere, vide
lib. 3. cap. 3.

in T. con 2

Conclusio
Iustitia Dei
nobis inha-
ret, quæ est
eius effectus

Concilium
Mileuit.

sunt, non etiam in adiutorium, ne committantur. Et can. 4. & 5. explicatius quoque subscritur, gratiam Dei non solum esse necessariam ad intelligentiam mandatorum, sed etiam ut quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, neque solum ut facilius possimus, sed simpliciter, ut legem possimus implere, gratiam cælitus debeamus postulare. Est ergo confessio catholica, gratiam Dei (ut cunque id fuerit) nobis inesse, seu in habitum, seu in actum. Et ita semper intellexit Ecclesia. Sine me nihil potestis facere. Et, non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: scilicet, de speciali auxilio, Et, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Et, Gratia Dei sum id quod sum: gratia autem eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi, non ego solus, sed gratia Dei mecum. At gratiam iustificantem, per quam sumus, id quod sumus, manere in nobis ad opera, quæ non sunt ipsius tantum, sed ipsius cum libero arbitrio, constitutissimum, & S. Patribus sanctissimum est. De quo lib. de gra. & libe. arbit. cap. 4. August. Homo ergo gratia iuuatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Vnde Psalmista, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Quod optime obseruans illic, cap. 6. subdit necessarium esse homini, ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, sed etiam ne derelinquatur: ut iustificatus ambulat cum illa gratia, & incumbat super ipsam ne cadat: iuxta illud, Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super fratrualem? Hanc in hærentem iustitiam bipartitò explanauimus: consultiſſimam determinationem sanctæ præsentis Synodi Tridentinæ exponentes capit. 7. Vbi anathema eum censet, qui in hærentem iustitiam non confiteatur. Nempe auxilia, quæ virtute baptismi & iustificantis gratiæ Deum impendit iustificatis ad operandum. Et ideo quicquid sit de habitibus, hæreticus ex hinc habendus est, qui iustitiam in hærentem negauerit. At quauis nomen habitus subticuerit (quia non duxit illos sub anathemate sancire) tamè ut tendo nomine infusionis fidei, spei, & charitatis, & appellando in hærentem iustitiam, stolam priuam restitutam pro illa, quam Adam perdiderat, probatissimum habet, auxilia huiusmodi nobis ferri per infusos habitus, quibus Christum induimus: adeo ut ingentissima iam sit temeritas habitus negare.

De iustitia Christi imputata nobis.

CAP. XX.

AC deniq; bipartita ratione in hæretis iustitiæ informati, paratiores in litè descēdimus, quā nobis inferūt Lutherani de imputatione iustitiæ Christi, deq; imperfectione & inchoatione nostræ. Tertiū enim punctū, quod à nobis de formali iustitia dissidet, est, quod iustitia per quā sumus formaliter iusti, non sit iustitia, quæ nobis inest: sed illa, quæ formaliter inest Christo: quæ quidem nobis imputatur, ac si eandē nos ipsam fecissemus. Quod verbū popularissimū est, & quod in cortice auditum, non potest non esse plausibile. Nihil enim aliud primo sonitu præ se fert, quod operā nostrā non sunt causa & merita nostræ ipsorū iustificationis, quod nihil magis dici potest orthodoxum & sanctum. Sed tamè per quæ necessariū est perspicere quā isti religionē abduunt sub nomine imputatæ iustitiæ Christi. Quod verbum, mihi semper suspectū, in suspicionē detuli coram sancta Synodo: prodens, quanta qualiaq; isti cōficiant ex hac sua imputata iustitia. Quæ postea alij, me peritiores, diligentiore disputatione perpēderūt. Ut autē quæ plurima istorū verba, quibus locū huic vbiq; muniūt, transmitamus, in libello imperatorio Ratisbonæ exhibitō, art. 5. ita suam in hærentem iustitiam, quasi vltimā voluntatē, proferunt. Etsi autē (inquit) is qui iustificatur, iustitiā accipit & habet per Christum, etiam in hærentem, tamē anima fidelis huic non innititur, sed soli iustitiæ Christi nobis donatæ, sine quo omnino nulla est, nec esse potest iustitia. Et sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti: id est, accepti per ipsius merita: non propter nostrā dignitatē aut opera. At propter in hærentē iustitiā eo iusti dicimur, quia quæ iusta sunt, operamur. Quin ex nostris etiā Pighius, vbi de causa formali loquitur, ait, nos nec fide nec charitate nostra iustificari coram Deo, si formaliter, & propriè loquamur: sed vna Dei in Christo iustitia: vna Christi in nobis communicata iustitia. Hanc Pighij confessionem quanto Bucerus excipit applausu, quāmq; exultabundus probat & osculatur, inquit, quod vtinā cætera ad eundē modum dixisset. Et subdit, quod iustificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud est, quā iustitia Christi iustos ab ipso iudicari, quæ Christi iustitia, nostra peccata & imperfectio quoq; nostræ inuouationis contegitur: eo quod nec fides nec charitas, hoc est, tota nostri renouatio, & in hærens iustitia, in hac quidem vita, eo progrediatur & perficiatur, ut hac freti, ferre iudicium Dei valeamus.

Melchior
Lutheranus
de iustitia
Christi

Testimonia
scripturæ.

August.

Hereticus
est, qui in hærentem iustitiam negat

Syno. Trid.

Hereticus
est, qui in hærentem iustitiam negat

Concilium
Tridentinum

Lutherano-
ram imputa-
ta iustitia.

Libel. impe-
rato.

Pighius, ex-
ponit hoc au-
thor infra
hoc. c.

Bucerus

Bucerus. mus. Hæc Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum est oculato lectori, vt diuerse à nobis de inhaerente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiant. Non enim in hoc illam fatentur, vt per ipsam simus Deo formaliter accepti (hoc enim vni iustitiæ Christi adscribunt) sed vt per ipsam inchoemus Deum colere & diligere, ea quæ iusta sunt operando. Non quòd in hac vita satisfaciamus legi: sed in futura: vt lib. 3. patebit. Atq; adeo in tuo vulgato didagmate non docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam, q̄ eam quæ est non imputatio peccatorum per iustitiam quæ inest Christo. Sed & reuerendi, ac orthodoxi Canonici Colonienfes, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in suo antididagmate, quo sapienter & catholicè præfatio didagmati obuiam prodire, vel qui eorū nomine librū illum euulgauit, bono quidem sensu (nam quæ alia de catholicis viris subesse potest cogitatio?) at magis fortè securi ab aduersarijs, quàm tuti, illo imputationis verbo vsi sint. Vbi primum caput iustificationis aiūt esse remissionem & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ Christi. Et paulò inferius, Iustificamur, aiunt, à Deo iustitia duplici, tanquam per causas formales & essentielles. Quarum vna & prior est consummata Christi iustitia: non quidem quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiā imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inherentem, quæ remissionem peccatorum simul cum renouatione spiritus sancti, & diffusionem charitatis in corda nostra secundum mensuram fidei vniuscuiusque nobis donatur, infunditur, & fit propria, Et subditur, Cui tamen inherenti iustitiæ (quod sit imperfecta) non innitimur principaliter, sed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, & Christi consummatam iustitiā nobis imputari, atq; ita Christum per fidem in nobis habitare. Profectò non potest in his verbis non desiderari aliquid, quo aduersariorum falso sensui explicatius contradiceretur. ¶ Et primò vt à minori incipiam: puta à ratione & proprietate causæ formalis, hæc quidem ratio, illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in Christo, quatenus est homo: minimè congruit respectu nostri. Formalis enim causa, vt inter philosophos & theologos probatissimum est & receptissimum, est resilla, vel qualitas, quæ inest

subiectò: sicuti aia est forma hominis: lumen, forma aëris: calor, calidi, & albedo, albi. Dicitur enim forma relatione ad materiam, cui inhaerendo dat esse: iustitia verò qua Christus formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis non inest: quomodo ergo formalis esse potest causa nostræ iustificationis? Quis ita philosophetur, vt dicat formalem causam illuminati aëris esse lucem, quæ inest soli, aut formam calefactæ aquæ esse calorem in existentem igni? Pari ergo modo, vt aër non est clarus per lucem formaliter, quæ est in sole, sed per lumen à sole in se receptum, constantissimum est, neq; nos esse formaliter iustos, acceptos, & gratos per iustitiā, quæ est in Christo: sed per illam quam in nos ipse induxit. Sunt enim distinctæ præpositionis notæ, quibus inter causam efficientem, & formalem discernimus. Sumus quidem iusti à iustitia Christi, tanquam à causa efficiente, non tamen per ipsam, tanquam per formalem. Plato fuit, qui causas formales ponebat se paratas ab indiuiduis, qua phrasi sæpe vsus Aug. vt paulò antè dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapientes, &c. Sed hoc tñ intelligendū est ex eo, quòd bonitas, & sapientia nostra, participatio est quedam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suæ. Exemplum est in vita animali. Manifestū em̄ est, nos vivere vita Dei, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Si autè sic intelligas Dei: quasi vita, quæ formaliter est in Deo, sit illa p̄ quam nos formaliter viuimus, quid absurdius? Intelligitur ergo vita Dei effectiue, id est, vita animæ, quæ ipse in nobis produxit. Quæ quāuis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullā recipiat differentiā, tamen ex diuersa dispositione materiæ, alij alijs indole præstant, vel ingenio: & alij vtique sunt melius, quàm alij nati. Atq; ita est de gratia sentiendū. Potest & iustitia Christi (in quantum est homo) significanter dici causa exemplaris, vt. e.g. dicebamus: quia prædestinavit nos Deus, conformes fieri imaginī filij eius. Præterquam, quòd est causa meritoria, & suo gradu efficiens: vt ibidem explicatum est: formalis autem non item. At verò non adeo de modo loquendi litigarem, si in re nihil abditum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia Christi, quæ dum fide apprehenditur, nostra reputatur, omnem respectum, & rationem iustitiæ, quæ in nobis est, excludūt. Vnde, quæ putas efficiunt dogmata? Consciunt (inquā) primum ita omnino

lis nostræ iustificationis.
 Iustitia Christi causa formalis nostræ iustificationis non est, sed efficiens, supra. c. 9.
 Plato. Cap. 17:
 Iustitia Christi esse non potest causa formalis.
 Consequētia ex imputata iustitia.

Didagma Lutherano-rum forma lis iustitia Colonienfes Canonici. Antididagma.

primū argu- mentum cōtra iustitiā imputatam.

Primū argu- mentum cōtra iustitiā imputatam.

Christus est exemplaris meritoria & efficiens nostræ iustificationis.

2. Argum.

Lutherani negant satisfacionem, & dispositio nem.

Lutheranis prima iustificatio omni bus est e qua lis gratia. Blasphemia Lutheri.

In iustitia non est certitudo nisi per meritum operum. Non est nisi per meritum operum. Non est nisi per meritum operum.

Catholica cōclusio cōtra imputatam iustitiā. Quomōdo sumus iusti.

In iustitia non est certitudo nisi per meritum operum.

nino per iustitiam illam remitti nostra delicta, vt nulla sit amplius necessaria nostra per suam gratiam satisfactio. Quoniam, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuiusque fide apprehendenti iustitiam illam. Itaq; quàm fuit in ipso sufficiens, tam volunt in nobis sine respectu nostræ dispositionis esse efficacem. Quo effosso cuniculo ad arcem confessionis subruendam prorepere. Atq; adeo secundo inferunt, primam iustificationem in omnibus esse æqualem gratiam. Nam oēs (vt aiunt) fiunt iusti vna eademq; iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri inquam, in sermone de natiuitate Mariæ: Si tamen Christiani aures tantam ferre possunt. Omnes, inquit, Christiani æquè magni sumus sicut mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tam chara, quàm illius, si credis Christum habitare in te, æquè sicut in illa. Quia per sanguinem Christi pariter mundati omnes sumus à peccatis. Et præterea inde inferunt suam certitudinem gratiæ. Quoniam si per iustitiam Christi, neque dependenter ab illa, quæ nobis inest, sumus iusti; tota certitudo pendet ex promissione Christi. Et ideo quicquid cogitemus de operibus nostris, impius est, aiunt, qui se dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide Christi promittentis nobis salutem, non per iustitiam nostram. Pensitet consideratissimus quisq; quam isti machinam extruant ex sua imputata iustitia, perpendatq; quemadmodum, quicquid ore dicant, re tamen perne gent, nos iustificari fide, quæ per charitatem operatur, vt in præcedētibus identidē adnotauim⁹. c. 12. &c. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maxime deprehēditur. Nā dicūt nō iustificari nos formaliter, per hoc, quod à Deo moueamur motu liberi arbitrij in se, sed per illā formaliter iustitiā, quæ est in Christo sola fide apprehensa id est, credita. ¶ Hæc igitur ne nos admittamus absurda, contrariam stabiliuimus hanc cōclusionē, Nimirum, quod quāuis non iustificemur per charitatē (vt supra fati sumus) qua nos Deum prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatem, quæ ipse est, aut quæ est in Christo, quatenus est homo, formaliter sumus iusti, sed per gratiam, quam sua in nos dilectione communicat, impartiturq; nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei, quæ per charitatem operatur, per quæ scilicet nos opera disponit, trahit, & conuertit. Hac enim de causa à nobis exigit fidem, spem, charitatem, & penitentiam in nostra iustificatione, vt secundum modulum, & quantitatem huiusmodi præpa-

rationis largiatur & gradum gratiæ, per quam sumus formaliter iusti, atq; ad tantum gradū gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quāuis hoc optimè intelligitur ab ijs, qui agnoscūt gratiam habitum esse infusum, tamen vt quisque pertinacissimè adnegauerit habitus, nihil secius, nisi velit errare, fateri debet pro modulo suæ cuiusq; cooperationis, & dispositionis, disparem gratiam formaliter iustificationis peccatores à Deo recipere: id est, amore in æquali diligi, reconciliari, q; à Deo. In domo em̄ patris mansiones multæ sunt: sicut in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quæ cum altera differt ab altera in claritate. Quemadmodum enim astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet tamen secundum suam qualitatem: prout magis minusve vnum quodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab vna effectiue iustitia Christi, quæ sol in se est absq; mensura patentissimus, modulos diuersos gratiæ eo tunc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cū cæteris donis emeticur nobis Christus, quantum sinus cordis nostri ipso nos præueniente, expandimus. Nam aperi, inquit os tuū, & implebo illud. Quocirca non solum recipiet vnusquisq; in patria, prout gessit in corpore, secundum opera sua, quibus post infusam gratiam operā dat augmento ipsius, sed etiā secundum illa, quibus se diutina ope disposuit ad eius primam infusionem. Tametsi ratione sacramēti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Euangelij confirmatur, Qui diligit me, diligitur à patre meo: inde em̄ colligitur quod quātum quis diligit, diligitur: id est, quantum insinuanti se nobis per suum amorē Deo, liberè nos moueri permittamur, tantus erit amicitia gradus: secundum sententiam Aug. de gra. & libe. arb. cap. 9. super illud August. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba subtexam. Ex eius itaq; plenitudine accepimus pro modulo nostro tanquam particulas nostras: sicut Deus partitus est mēsuram fidei. ¶ Superest ergo vt verba, quibus nos perstringere arbitrantur, examinemus. Aiunt iustitiam nostram imperfectam esse, & ideo ininiti iustitiæ Christi, per quam nobis imputatam, sumus Deo accepti. At verò si id intelligant de præparatorijs operibus nostris, qua ratione gratiam antecēdūt, neq; nos talem perfectionem illis tribuimus, vt gratiæ sint merita, quod ita in superiorib⁹ c. 13. sepius mē cōfessi sumus. Nihilomin⁹ quādo sunt opera Dei mouentis nos, illam perfectionem habent, vt per ipsa nos ad se conuertat & præparet

Simile ab a. stris.

Gratiam Christus nobis dispēsat. vide lib. 2. c. 9. huius explicationē. Merces nra quā habeat proportio nem ad opera.

August.

Solutio contrariarum.

Quam habeant perfectionem dispositiones nostræ ad gratiam.

Gratia quo modo est perfecta.

Diversitas gradus gratia.

Similitudo gratia.

Oblectio.

Solutio. Acceptatio iustitiae Christi. Efficacia.

Similitudo corporis humano.

paret recipiendae suae gratiae, iuxta nostrae co-
 operationis feruorem. Si tamen id intelligatur
 de operibus hominis gratia iam perfusa, inda-
 bitato negamus esse imperfectam eo sensu quo
 ipsi cogitant. Quinimo quicumque minimus
 gradus gratiae Dei iustam habet perfectionem,
 ad constituendum nos in sua amicitia, ita ut
 omnem prorsus deleat inimicitiae rationem.
 Fatemur itaque, gratiam nostram imperfectam
 esse comparatione ad illam quae est in Chri-
 sto, primo in intentione: sicut lumen aeris
 imperfectum est respectu lucis solis. Quinimo
 hoc modo & gratia vnus iusti differt a gratia
 alterius. Et praeterea interest, quod gratia
 Christi est gratia capitis, qua fuit gratia tan-
 quam redemptor mundi & causa nostrae sa-
 lutis, nostra vero est gratia membrorum, ex
 illa nobis impartita, quae vnicius est peculia-
 ris. Est nihilominus homo per quemcumque mi-
 nimus gradum gratiae ita amicus Dei, ut nul-
 lum sit aliud necessarium supplementum. Quia
 ipsa eadem gratia est Christi effectus, qua pro-
 prie denominamur, & vere sumus dilecti fi-
 lij Dei, atque adeo haeredes regni. Quocirca
 haud minus inficiamus iustitiam Christi impu-
 tari nobis. Sed hoc tamen nihil aliud est
 prorsus, quam infundimus nobis gratiam, & dona,
 quibus efficiamur illius participes. Et quanuis
 gratia non esset distincta in nobis qualitas, non
 ideo essemus formaliter grati, & iusti per eam
 quae est in Christo, sed effectiue & merito-
 rie per illam, formaliter autem per hoc,
 quod essemus dilecti secundum diuersos gradus
 amicitiae. ¶ Quod si quis obijciat. Deus acce-
 ptauit passionem Christi pro redemptione,
 & liberatione totius mundi ab vniuersis pec-
 catis: ergo illa est, qua formaliter iustificamur.
 Negatur consequentia haec, sed est potius ani-
 maduertentium, quod Deus acceptauit illam iusti-
 tiam Christi, eo tunc temporis, quo ipse obtu-
 lit, veluti sufficientissimam pro redemptione
 totius mundi. Attamen tunc est in vno quoli-
 bet efficax, cum sit Christi membrum, atque
 efficacia ipsius est, gratiam effundere in mem-
 bra. At sicut in corpore humano eandem vi-
 tam omnia membra participant, diuerso ta-
 men ordine, & modo (nam aliter cor, aliter ocu-
 li, vel aures: aliterque manus, aut pedes) eodem
 modo sumus (secundum Paulum) multi vnus
 corpus in Christo, sed certe aliud membrum
 est sacratissima eius mater, alia apostoli, alij-
 que proceres regni caelorum, atque aliud v-
 nusquilibet nostrum. Quo etiam alludit simi-
 litudo Christi palmitum in vite. Non enim pal-
 mites omnes eundem fructum recipiunt ab ea

dem vite. Hinc fit calumniā esse manifestaria
 vbi aiunt Lutherani, iustitiam nos nostram sta-
 tuere, illam, quae Christi est, ignorantes.
 Imo ita appellamus nostram, id est, nobis in-
 haerentem, ut tamen Deo auctori, & redempto-
 ri in Christo, referamus acceptam. Nam ipse
 est, qui & per dispositoria opera nostri libe-
 ri arbitrij nos ad se trahit, & gratiam suam vo-
 bis comunicat. Neque enim nos cogitare aliqd
 possumus, sed ipse est qui dat nobis velle, ope-
 rari, & perficere. Vnde ex eo vita aeterna, au-
 thore Aug. in de gra. & libe. arb. ca. 7. est gratia
 Dei, qua & ipsa bona opa nobis ex Deo sume,
 a quo nobis & fides est, & dilectio: quibus glo-
 riam promeremur. Haud ergo negamus, quia
 iustitia nostra imitatur iustitiam Dei per illam
 quae est in Christo. Nampe, quam in cruce
 operatus est. Sed tamen nostra nititur illi, non
 quasi ambae sint formales, & illa sit suppleme-
 tum nostrae: ut aduersarij comminiscuntur. Ita
 enim isti speculantur de iustitia nostra, & iusti-
 tia Christi, ac si essent duo apud principem, ve-
 nus inferiori loco, quam alter, & ideo inferior, qua-
 nis aliquid valeret apud ipsum, non tamen tan-
 tum, quin indigeret superioris aduocatio, & me-
 rito supplementis, quod ipse non potest. At vero
 res longe aliter habet inter nos & Christum
 mediatorem. Tota enim iustitia nostra admi-
 titur suae, non quod suppleat ipse defectum il-
 lius, quae nobis ab ipso inest, sed quod in gene-
 re causae efficientis tota nostra dependet a sua
 in fieri, & conseruari. Quae admodum lumen aeris a
 luce solis: qua sublata, lumen aeris nullum esset. Ita
 enim prorsus, nisi nos Deus per gratiam Chri-
 sti iustificasset, in tenebris iaceremus peccato-
 rum, & si nos desereret, statim relaberemur. Et
 ideo orabat David. Adiutor meus esto domi-
 ne, ne derelinquas me. Nihilominus collata no-
 bis gratia, quam conseruat, nullo alio opus habet
 supplemento, sicut sol non supplet lumen aeris, ni-
 si sua ipsam praesentia conseruando. Deum autem sup-
 plere defectus nostros, sic intelligendum est. Por-
 ro, si defectus appellatione peccata intelligimus,
 id ipsum est, quod remittere, & ignoscere. Sive
 ro pusillitatem, tenuitatemque, imo impossibilita-
 tem nostram ad conciliandam eius amicitiam, id est sup-
 plere, quod opitulari nobis, & opere ferre ad co-
 parandum, retinendumque eius gratiam. At vero si defe-
 ctum dicas exiguitatem gratiae, quam ex ve-
 cordia, & ignauia nostra (citra culpam ta-
 men) non ita colimus, ut cumulatior sit, &
 consummatior, hunc reuera defectum nunquam
 Deus supplebit: sed vbi ceciderit lignum, il-
 lic erit: ut iuxta mensuram gratiae, sit praemium
 gloriae, & qui non adeo fructibus poenitentiae
 debita

Lutherano-
ru calunia.

Gratia Def
vita aeterna.
August.

Quomodo in-
telligunt Lu-
therani iusti-
ficari nos iu-
sticia Chri-
sti, & nostra.

Simile.

Psalmus 124.

Deum sup-
plere defe-
ctus quid sit

Col.

Rom.

debita pro peccatis in hac vita persoluerit, saluetur quidem: sed per ignem. Qua verò ratio ne illi fingunt, ridiculum est dicere, quod iustitia quæ est in Christo, suppleat defectum illius, quam ipse in nobis effecit: esset enim supplere defectum suæ ipsius gratiæ. Supplebit autem si eius nos fauore, & subsidio seduli utamur, ut gratia, quæ in nobis est, vacua non sit, sed per culturam assidue nostram, merito rum fructibus augetur. ¶ Est ergo, conclusio quòd non solum iustitia illa nobis inhærente, quam Deus nobis impartit, formaliter, sumus iusti: sed quòd nulla præterea opus est imputatione iustitiæ Christi ad supplendum eius imperfectionem. Ratio autem (ut summam dicamus) quare iustitia formalis sit in nobis, est hæc, Iustitia Christi à qua efficiuntur iusti, vna est, neque variatur: quòd autem omnes æqualiter semper efficiamur iusti, dictum est absurdissimum: inæquales ergo in nobis sunt formales iustitiæ, per quas ad varios gradus gloriæ acceptamur in virtute illius efficientis iustitiæ Christi. Et ideò vbi taxat suggillatq; eos Paul. qui iustitiã suam statuunt, illam quæ Christi est, ignorantes, & vbi-cunque nos scriptura commonefacit, non iustitiã nostram, sed Christi, nos iustificari, id dum taxat commonemur, quòd opera nostra, suam præcedentia gratiam, non sunt iustitia apud Deum, sed quæ ex sua ipsius gratia facimus. Talia enim opera sunt iustitia Christi, tãquam efficientis causæ, nostra verò, tanquã recipientium, & cooperantium. Ut expressè in epistola ad Paulinum ait Augu. his verbis, Ignorans Dei iustitiam, id est, eam quæ datur ex Deo, & suam volens cõstituire, quæ est ex lege. Sed ecce argumenta, quæ non solum ab aduersarijs, sed à nostris etiamnum inter disputandum ex Pighio & alijs catholicis obijciabantur. Quis audeat ante tribunal Christi iustitiam suam propriam repræsentare, & non potius solam illam Christi? Sumus enim omnes filij Adæ in iniquitatibus concepti, natiq; filij iræ: quorum proinde omnia opera (vt ait propheta) sunt sicut pannus menstruatus. Ipse autem est, vt ait Ioan. propitiatio pro peccatis nostris: delens (vt inquit Paul.) quod aduersus nos erat chirographum decreti, & affigens illud cruci. Ergo nisi sua iustitia nobis imputetur, non est nostra sufficiens. Ait enim Rom. 3. Apostolus, passiões huius temporis non esse condignas ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nodis. Quod intelligit de ipsis etiam officijs, quæ in gratia fiunt. Nam cum eis loquitur, quibus spiritus testimonium reddit, esse si

lios Dei. Et Dauid, Non intres in iudiciũ cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde August. Væ, inquit, hominum vitæ quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Et Iob, Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Et infra, Si habuero quidpiam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor: ergo nostra quantacunque sit iusticia, non est sufficiens, nisi ab illa Christi nobis imputata, supplementum accipiat. Sicut ait Apostolus, Eũ qui nõ nouerat peccatũ, p nobis Deus peccatũ fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ex his conficit Pighius, q iustitia nobis inhæret, si strictè exigatur ad regulã diuinam, non est perfecta, sed illa potius Christi, nobis imputata, iustificamur. Et subdit exemplum, quod quemadmodũ Iacob sub dissimulato habitu fratris veri primogeniti oculatus accepit benedictionem patris, ita nos accepturi sumus gloriã sub aliena persona Christi. Hæc tamen omnia ex vna æquiocatione detorquẽtur in sinistram sensum. Quisnam villo pacto hæsitet, quin filij Adæ, qui ex nostra natura & facultate nihil dignitatis adferre possumus in cõspectum Dei, solam possimus iustitiam Christi culpis nostris prætere: cuius iure sumus & filij & heredes regni? At cum dicimus, Christi, genitius hic non designat subiectum: vt sit sensus, Iustitia quæ est in Christo (vt isti allucinantur) sed est nota efficientis causæ: vt sit sensus, iustitia quam illa Christi Deo accepta, in nos influit. Quod est dicere, Omnes sumus grati & accepti tanquam membra Christi: iuxta verbum citatum Pauli, Vt efficiamur iustitia Dei in ipso. Cui intellectui commodum est exemplum Iacob sub effigie Esau. Veruntamen illam iustitiam inæqualiter & non totam secundum quantitatem quam habet in Christo, participamus, sed vnusquisque (vt ait Paulus) secundum opera sua, & prout gessit in corpore. Aliàs neque essent mansiones multæ in domo patris, neq; stella differret à stella in claritate. Auctoritates autem in contrarium inductæ libr. 3. inter disputandum de satisfactione & meritis operũ sunt affatim expositæ. Quas vbi inspexeris expositiones, liquidò cernes, quàm his quæ diximus, nihil refragentur. Quòd si opponant nobis imputatores isti, quòd Diuus Augu. & alij forsitan, nonnunquam vtantur hac voce imputationis iustitiæ Christi, responsum sibi putent ab eodem Augustino de prædest. sanct. cap. 14. quòd vsurpabant, pro eo quòd est cõmuni

Conclusio.

Argumenta
in cõtrariũ.Psal. 50.
Eph. 2.
Esa. 64.
1. Ioan. 2.
Col. 2.

Rom. 8.

Psal. 42.

August.

Iob. 9.

2. Cor. 5.

Pighius.

Simile à Iacob.

Genes 27.

Responso.

Ioan. 14.
1. Cor. 15.

municari, hoc est, participari & impartiri nobis: quia nulli erant tunc qui sensum huiusmodi deprauarent. Hoc autem etatis, ubi malum inde sensum isti hauriunt, vel exponendum est sane imputationis verbum, vel prorsus de medio tollendum. Quod autem August. ubi que accepit in sensu S. Thomæ, & aliorum scholasticorum, pro eo quod est participari, id est comunicari secundum inæquales portiones, patet de spir. & lit. capit. 9. ubi exponens illud Pauli, Iustitia dei manifestata est, ait, Non dixit, iustitia hominis, sed Dei: non quia Deus iustus est, sed qua induit hominem cum iustificat impium. Et capit. 11. exponens illud Iustus autem ex fide vivit, subdit, Hæc est iustitia Dei quæ in testamento veteri velata, in nouo reuelatur: quæ ideo iustitia Dei dicitur, quod impartiendo eam iustos facit: sicuti domini est salus, qua saluos facit. Et cap. 32. id repetit explicatius. Et in enarratione Psalmi. 30. super illud. In tua iustitia erue me, Iustitia enim Dei, inquit, est, quæ nostra fit, cum donatur nobis. Et super eodem verbo psalm. 70. In tua, inquit, iustitia, non in mea: nam cum ero iustus, tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea ut tua sit id est, abs te mihi data. Bene ergo & catholicè, præsens Synodus Tridentina Sessione. 6. capit. 7. determinauit, vnicam esse causam formalem nostræ iustificationis: scilicet iustitiam dei: non quidem illam qua ipse iustus est (illa enim meritoria est & efficiens nostræ) sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Iustitiam in nobis recipientes vnusquisq; suam, secundum mensuram, quam spiritus sanctus impartitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Et cano. 10. eos condemnat, qui aiunt, per iustitiam Christi formaliter nos iustificari: & cano. 11. eos explicatius, qui aiunt hominè iustificari sola imputatione iustitiæ Christi, exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus nostris per spiritum sanctum diffunduntur, nobisq; in hærent. Neque verò possum hic non meminisse, quàm suis isti furij exagitentur aduersus Ecclesiam, ut omnia contemerent, quæ sibi aduersantur. In initio statim, cum materia iustificationis in disputationem & consultationem missa est, nonnulli vmbra quadam decretorum in commetarijs proferebant, ut ex singulis, quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus ante mensibus quàm Sessio haberetur surripuerunt: & perinde ac si fuisset dif-

finitio Concilij, ita ex illa naeti sunt occasionem de bacchandi in Synodum. Mitto quàm impudenter, at quàm calumniosè & ignoranter, ex hoc vno loco coniecit. Aiunt, quod negamus sanguinem Christi sufficere ad integram æternamque hominis iustificationem: & ideo quod in merito Christi diminutum est, affirmamus esse operibus humanis tantquam re pretiosiore præstatum. Quis vnquam vel Pelagianorum hæc dixisset? tanè, quæ neque dæmoniorum auder et vllum cogitare. Sed nihili faciunt, qualiter nobis imponant, dum opprobrio nos & improprio exponant credulæ plebis. Cum ab hac nos tam longè distemus blasphemiam, ut dicamus, opera præcedentiæ gratiam nullus esse valoris, quominus gratis iustificemur: opera verò sequentia, suum totum habere pretium ex gratia Christi. Sed quod præsentem locum spectat, demirantur, quomodò pugnantia loquamur, scilicet quod nemo consequi valeat salutem, nisi in merito passionis Christi: & tamen aliam in nobis requiramus in hærentem iustitiam. Cum tamen nos simus qui demiramur, ut non videant, quemadmodum aer non nisi à sole illuminatur: sed tamen non nisi per lumen quod ab ipso recipit. Non enim iustitia nostra defectum eius supplet, quæ est Christi, at effectus ipsius est. Neque negamus efficaciam iustitiæ eius: sed quod sit causa formalis. At quid ad nephèdas inuectiuas & tragœdias respodere pergimus? Locus nobis potius quo ecclesia iacet, deplorandus est, atque orandus deus: ut vel propter gloriam suam aliquando nos respiciat.

De interpretatione diuinæ pagine,
 quibus locis sola fides enunciaritur
 iustificationis causa.

CAP. XXI.

H Aud quidè difficile iam modò est, ex his, quæ hætenus controuersa sunt, & pro modulo captuq; nro constituta, aduersarijs de sua sola fide respondere. Argumenta omnia ex auctoritatibus quæ plurimis diuinæ pagine conficiunt. De quarum proinde intellectu tota inter nos lis est. Sunt autè loci plures, quos sigillatim persequi, sit adeò necessarium. Eò præsertim, quod idem ferme est omnium interpretamentum, atq; adeò iudicium. Sunt autem plerique apud Paulum, in duabusq; potissimum epistolis, quæ sunt ad Rom. & ad Galat. Assumpserat enim in vtraq; negotiū defendendi causam fidei Iesu Christi, aduersus eos qui ex Iudais-

Impudentia
 & calumnia
 scholorum su
 per decreta
 incerto au-
 thore.

Conclusio de
 inherente iu-
 stitia.

Argu. episto-
 lari ad Ro-
 ma & ad Ga-
 latas.

non conuersi, proprijs meritis seruatae à se legis arrogabant iustificationis beneficium. In-
stantes, quòd Christus fuerat illis promissus, tanquam merces custodienda legis: cuius proinde obedientia & operibus, cum olim iustificabantur, cum etiam promeruerant mysteriũ redemptionis: vt in capite cõmentariorum super ipsum Paulum latius à nobis explicatum est. Contra quem errorem opponit Aposto-
obfirmatque diuinam veritatem. Scilicet neque aduentum Christi, neque perinde vlliũs vnquam iustificationem operibus cuiuspiam legis, meritisve alicuius hominis adscribi posse. Sed adstruit, quòd vt Deus tũm gratis promissus redemptorem, tũm vniuersi fidelis promissor gratis misit, ita nemo vnquam ex operibus vllis, sed ex vna fide Christi, vel explicita, vel implicita iustus habet⁹ est, haberiue potest apud eum. Vnde vbi primũ sermonem inijt de euangelio, virtus, inquit, Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primũ & Græco: id est, vniuersis mortalibus, siue in lege scripta, siue in lege nature degentibus. Et citat illud Abacuch, Iustus ex fide viuit. At ne confusa citatio & absque ordine indigestus autoritatum aceruus fatietatẽ faciat, in tres digestissimas formas locos arguendi istorum. Primum autem confessionẽ vtrique partium communem præfigamus. Nempe quòd fides sit ad salutem necessaria, vt supra iam stabilitum est: dicente Paulo, quòd sine fide impossibile est placere deo. Quoniã accedentem ad ipsum necessum est credere, quòd sit, & quòd remunerator sit. Sed an illa sola sufficiat, de hoc discrepamus. Et à parte affirmatiua, primum argumentum Lutheranoꝝ sumitur ex notamine vniuersalitatis. Porro quòd in sacra pagina in vniuersum omni credenti promittitur salus. Eninvero vbi Paul. virtutem euangelij, infirmitati legis, siue scriptæ siue naturalis cõtraponit, nullius nostri officij meminit, præter vnã fidẽ. nã virtus, inquit, dei est in salutem omni credenti: ergo sola fides sufficit. Etenim si aliud quicquam requisitum esset, non dixisset vniuersaliter, omni credenti, sed modo adhibito: puta credenti, & simul amanti, vel operati: vel quid simile. Eiusdẽ formæ sunt, & ponderis autoritates, in quibus similis nota est vniuersalis: vt statim, Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Et, Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret:

vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Hæc est voluntas patris mei, qui misit in eum: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et, Per hunc (scilicet Iesum Christum) vobis remissio peccatorum annuntiatur ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc enim omnis qui credit, iustificatur. Eodem pertinet illud, Conclufit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Christi daretur credentibus: nam tantũdem est, ac si dixisset, Vniuersis credentibus. Sicut & illud, Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Ac si dixisset, quicumque credit in me. Est ergo locus, & sedes argumenti à conuertibilibus. Si enim ad naturam hominis requisita est, vt sit rationalis, & quicquid est rationale, est homo, reuera rationalitas sufficit ad constituendam speciem hominis: & secum adfert omnes eius qualitates. Pari demonstratione, Si ad salutem requiritur fides, & cuiusque credenti oblata est salus, fides sola sufficit. Id quòd factò ipso, & prædicatione Christi confirmatur. Nam quoscunque à varijs languoribus feruabat, ab ijs vnã exigebat fidem. Vnde sæpe numero repetit. Fides tua te saluã fecit: Et, Sicut credidistis fiat vobis. Quasi tota vis, & potestas salutis in vna inesset fide. Cui maximè continens, & illud Ioannis est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. ¶ Secundus locus est à signo exclusiuo, quòd Apostolo est frequentissimum. Ait enim, Arbitramur hominem iustificari per fidẽ, & nõ ex operibus legis. Similiter ad Galat. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc nõ ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Ex his extruitur argumentum. Exclusiuã enunciatio (qualis est, Solã nos fide iustificari) per duas expositorias propositiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquuntur) comprobatur, ambæ liquidã sunt apud Paulũ: ergo sola fide iustificamur. Subsumpta propositio inde patet, quòd cum fidem opponat operibus, operum appellatione, quancunque actionem nostram excludit à causis iustificationis. Ac si dixisset, fide iustificamur, & nulla præterea re. Hanc querelam deplorat Melancthon in suis locis cõmunibus, atq; in nos exprobranda iacit. Si displicet, inquit, exclusiuã, sola, tollant etiã ex Paulo illas exclusiuas gratis, nõ ex operibus, &c. Nam hæc quoque sunt exclusiuã. Ad robur & confirmationẽ huius accedunt

Diuina veritas.

Roma. 1.

Triformis locus argumentorum.

Hebr. 11.

Fides necessaria. Status conuersionis.

Primum locus.

Roma. 1.

Roma. 3.

Ioan. 3.

Galat. 3.

Luc. 7.

Math. 9.

Ioan. 1.

Secundus locus.

Roma. 3. Galat. 2.

Ephes. 2.

Exclusiuã.

Melancthon

accedunt & alia præterea multa eiusdem ener-
giæ: veluti est illud quod statim in testimoniū
eiusdem veritatis, adtextit ex historia Genesis,
Credidit Abraham deo, & reputatum est illi
ad iustitiam. Quo intendit demonstrare, ante
datam legem iam Abraham fuisse iustum per
fidem: atq; adeo nemini obuenire iustitiā qua
si debitam mercedem operanti: sed credenti in
eum qui iustificat impium, fidem reputari ad
iustitiam. Vbi videtur eandem facere exclu-
sionem, vt nos instruat, sola fide gratiam Dei
obteneri. Vnde, vbi Christus admonuerat tur-
bas, vt operarentur cibum permanentem in
vitam æternam, interrogantibus illis, quid fa-
cerent, vt operarentur opera dei: id est, quæ
placita essent deo, & accepta ad vitā æternam,
nihil aliud respondit, nisi vt credatis in eū quē
misit ille: ac si solū illud sufficiens esset.

¶ Tertius argumentandi locus existit ex na-
tura ipsa euangelicæ promissionis: quæ sola fi-
des est, mentis assensione apprehenditur. Et
hic est vnde profertur punctum totius dissen-
sionis inter nos & ipsos: vt capit. 3. dilucidum
fecimus. Quam argumentationem malis au-
ibus auspicatus est Luther. in de liber. chri. &
1. artic. ad Leonē. Syllogismus est talis, Vnum
solū verbum Christi, pollicentis nobis re-
missionem peccatorum, necessariū est ad salu-
tem: veritas autē verbi sola fide, hoc est, mētis
assensione suscipitur & apprehēditur: ergo ea-
dem fide apprehēditur diuina misericordia, p̄
quā gratis iustificamur. Ita illic intelligit illud
Luthe. quod nō in solo pane viuunt homo, sed
in omni verbo quod procedit de ore Dei: Et,
Misit verbum suum, & sanauit eos. s. quod ver-
bo fide apprehēso iustificamur: Et, Corde cre-
ditur ad iustitiā: Et, Iustificati ergo ex fide, pa-
cem habeamus. Et eodem videri illi poterat al-
ludere Paulus, vbi euangelii vocat virtutē ad
salutem reuelatā omni credenti. Porro inde col-
ligat arti. 1. ad Leonē, q̄ sacramenta non con-
ferunt gratiam: sed fides illarum promissionū
Qui crediderit, & baptizat⁹ fuerit: Et, Quorū
remiseritis peccata, &c. Hanc eandē viam qui
buspiam alijs haud dissimilibus locis scriptu-
ræ cōmunire pergunt, vti est ad Galat. Cōclu-
sit scriptura omnia sub peccato, vt promissio
Iesu Christi daretur credentibus. Ecce quo-
modo promissio (aiunt) salutis credendo reci-
pitur. At quo nos Achille conuictos arbitran-
tur, illud est verbum Petri, Huic (scilicet Chri-
sto) testimonium perhibent, remissionem pec-
catorum accipere per nomen ei⁹, qui credunt
in eum. Nam nomen, inquit Philippus, (quod
causam iustificationis significat) sola fide ap-

prehenditur. ¶ Ad hanc tamen tam instru-
ctam argumentorum phalangem, qui synce-
rē, & absque præiudicio, ea quæ explanata
sunt, prælegerint, non ita multum expau-
ebunt: nam facile iudicabunt, quā non sit so-
lidus sensus, quem ex huiusmodi elogijs sibi
videntur exprimere: attamen vt ex ordine ad
singula respondeatur, non nulla sunt iacienda
fundamenta. Primum. Quicquid sit de sensu,
vox ipsa, sola fide iustificari, malè au-
apud apostolos Petrum, & Iacobum, teste Au-
gustino, de fide & operibus, cap. 14. tanquam
ex verbis de prauatis Pauli violenter extorta.
Nam propter hanc exortam hæresim ait, re-
liquos apostolos suas edidisse epistolas: cuius
authores Petr. de prauatores appellat episto-
larum Pauli. Et Iacob. (inquit August.) vehe-
menter infestus est eis, qui sapunt fidem sine
operibus valere ad salutem, vt illos etiā demō-
nibus comparet: dicens, quod etiam demones
credunt, & cōtremiscunt. Secūdo supponitur
epistolam Pauli ad Romanos obscuram esse
admodum, intellectuq; difficillimā. Id quod
non solū Orig. August. & quotquot eā ex-
ponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse apostolus
huius nos rei curauit admonitos, dicens, esse
in Paulo quædam difficilia intellectu. Quò fit,
vt quodcumq; de hac re extiterit dubium in
Paulo, interpretaadum sit per alios ap̄ostolos
qui de hac causa, Augustino assertore, veluti
eius interpretes, scripserunt. Imò verò tertio sup-
ponendum est, quod quauis neq; Petr. neque
vllus vnquam Patrū huius nos admonuisset,
per se est euidentissimum, omnia loca scriptu-
ræ, quibus sola fides profertur causa iustifica-
tionis, necesse habere, vt adhibito temperamē-
to interp̄ retentur, aliās nequiret scriptura sa-
cra à cōtradictione vindicari. Hæc fundamē-
tum obiecerim clamoribus istorū, qui nobis
exprobrāt, quod cum sint testimonia expres-
sa scripturæ, sola nos fide iustificari, alia nos o-
pera requirimus. Non enim sumus nos qui cō-
fingimus, sed eadem diuina pagina, quæ tam
apertè exigit alia, tum sacramenta, tum opera
nostra, præter fidem, non solū ad augendam
sed ad comparandam iustitiam. Vt, Nisi quis
renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et,
Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Pœni-
tentiam agite. Et, Nisi pœnitentiam egeritis.
Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me, di-
ligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet
in morte. Quæ quidem sententiæ, & quas hui⁹
generis plures antea cōmemorauimus, mani-
feste contradicerent illis, quod fide sine ope-
ribus iustificamur: nisi per catholicam intelli-

Responsio.

Primū fun-
damentum:
Vox, sola fi-
de, malè au-
dit apud Pe-
trum & Ia-
cobū.
Hæresis tem-
pore aposto-
lorū de sola
fide, supra, ca-
quinto.

2. Fundamē-
tum.
Petrus & Ia-
cobus.

2. Petri 3. Ia-
cob 2.

Epist. ad Ro-
ma difficilli-
ma.

3. Fundamē-
tum.

2. Petri 3.
Dissoluenda
contradictio
in testimo-
niis scriptu-
ræ ex eadē,
ne adiniquū
sensem tra-
hatur.

Testimonia
scripturæ cō-
tra.

Sola fide.

Duae expo-
nentes exclu-
sua.

gentiam conciliarentur. Igitur cum exclusua
haec, Sola fide iustificamur, duabus propo-
sitionibus (vt praefati sumus) exponatur: scili-
cet fide iustificamur, & nulla alia actione no-
stra, prius examinanda est affirmatiua. Nimi-
rum cur fides alijs vitetur sodalibus, ipsa, si non
semper, saltem frequentius enuntietur in scri-
ptura causa iustificationis, vt ex prima argu-
mentatione apparet? Mox quantum ad negati-
uam respondendum, quae sunt illa opera, quae
excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersae
leges illae auctoritates primi ordinis, quibus om-
ni credenti promittitur salus, duas videtur de
fide asserere qualitates: scilicet, necessitatem &
sufficienciam ad salutem: constat veruntamen,
non eundem sensum exhibere de vtraque: sed
enuntiant, fidem esse simpliciter necessariam:
quia sine fide impossibile est placere Deo: suf-
ficientem tamen, si per charitatem operetur.
Nempe si credens poenitentia & alijs simul o-
peribus, praeueniens diuino auxilio, dispona-
tur, quae opera fides ipsa nos commonet ad sa-
lutem esse necessaria. De necessitate fidei patet
tissimus est sensus Pauli. Sanè cuius mens est,
fidem ita conferre cum veteri lege, vt lex non
fuerit necessaria, nisi pusillo illi peculiariter, &
exiguo populo: fides autem vniuersis morta-
libus. Et hoc est, quod ait de euangelio, Virtus
enim Dei est in salutem omni credenti, Iudaeo
primùm & Graeco: id est, non solum Iudaeis,
quibus primùm demonstratum est, sed vniuerso
mundo. Sed ad demonstrandum amplitudinem
fidei, quod non solum cepit in euangelio
esse necessaria omnibus, verum quod eadē
erat, per quam seruabantur antiqui, subiungit,
iustitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidem: id
est, ex fide antiquorum Patrum in fidem no-
stram. Quae licet eadem sit ex parte obiecti, illi
autem ex testimonijs prophetarum in quibus
olim loquebatur Deus, credebant veterum, quae
nos ex ore Christi, & eius apostolorum cre-
dimus aduenisse. Attamen quo pacto fides suf-
ficiat, relinquit tanquam per se notissimum.
Primum, ex alijs locis scripturae, exigentibus
pariter & sacramenta, & alia opera. Vt, Qui
crediderit, & baptizatus fuerit: vbi inuito Lu-
thero, sacramentum copulatur fidei in causa
iustificationis. Secundo id praesupponebat
Paul. ex iure naturae. Etenim (quod iugiter re-
petendum est) fides naturam non damnat, sed
tantum culpam, Neque eius abrogat iura: sed
perficit potius: ibidem auxilia sufficiens, vbi
natura deficit. Quare naturae opifex Deus in
reuelatione fidei lumen praesupponebat na-
turale, quo intelligeremus, ita nos fide iusti-

ficandos, si obicem non opponeremus eius
gratia. Est enim naturale ius (quod capitu. 1.
praefati sumus) vt qui inimicus est alteri, non
aliter quam per facti poenitentiam mutata me-
te possit in gratiam illius restitui. Quin verò
vbi rationes istae cessassent, quantuis scriptura
proclamaret, sola nos fide reconciliandos, ex
notione, & ingenio ipsius fidei erudiremur ea
tenus intelligendum esse, quòd fides sola ostē-
deret nobis salutis ostium, & semitam. Enim-
uerò fides, vt secundum suam substantiam ab
alijs fecernitur virtutibus, nihil aliud est, quam
sydus, & lumen, ostendens nobis viam, non solū
per quā debent iusti progredi, sed per quā gra-
tia ipsa iustificationis in eunda nobis est: ad sa-
lutem verò non satis est viam nosse, nisi gressi-
bus voluntatis intres: non ergo sufficit sola fides.
Porro hoc significat definitio Pauli: scilicet,
Substantia sperandarum rerum argumentum
non apparentium. Nempe, quòd munus eius
fit, futura nobis illa bona praemōstrare, vt spes
inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, at
que adeo poenitudo commissorū nostrorum:
quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps
promouendo perueniamus. Id quod elo-
gium illud ab Apostolo citatum ex Abachuc
euidētissimè in fauorem nostrum proclamat:
tantum adest, vt aduersariis faueat. Vbi enim
dicit propheta, Iustus ex fide viuuit: seu (quod
alia litera habet) ex fide sua, siue Dei intelligas,
siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam iu-
sti, & formam totam, qua est iustus: sed planè
quòd fides alliciat iustum ad obediēda iusta o-
pera legis, sustineat quae ipsum in laborū patien-
tia propter spem. Quasi dicat, iustus nō prius
recipit praemium quam operetur: sed in futu-
rum sperans operatur. Qui sensus perspicue
patet in verbis prophetae: vt sciēter ante nos
alij adnotarunt. Animat enim illic dominus,
ore ipsius, homines segnes, & vecordes, q non
nisi praesentibus mouentur. Quibus ait, Visus
procul & apparebit in finem, & non mentietur:
si moram fecerit, expecta illum, quia veniens
veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus
est, non erit recta anima eius in semet ip-
so, iustus autem in fide sua viuēt: id est, spe per
fidē reuelata durabit in opere. Et Apostolus
ipse ad Hebr. eundem prorsus depromit sen-
sum: vbi ait, Nolite itaq; amittere cōfidētiā
vestram, quae magnam habet remunerationē:
patientia enim vobis necessaria est, vt volun-
tatem dei facientes, reportetis promissionem.
Adhuc enim modicum, aliquantulumq; qui
uenturus est veniet, & non tardabit: iustus au-
tem meus ex fide viuūt: quòd si subtraxerit
se, non

Solutio pri-
mus ordo ar-
gumentorū.

Hebr. 11.

Cur potius
fides enume-
retur in scri-
ptura iusti-
ficationis cau-
sa, q alig vir-
tutes.

Fides sim-
pliciter ne-
cessaria, suf-
ficiens per-
charitatem.

Sensus verus
Fidei ampli-
tudo.

Roma 1.

omissio al-
-miqui al-
-abs- ex- m-
-impli- b- on-
-en- mul- ac-
-m- ac-

Reuelatio si
dei lumen
praesuppo-
nit naturae.

Fidei inge-
nium.

Aug. de sp. & lit. ca. 13 explicat quòd fides impetret iustificationē: quae docet, quòd oportet ad deo auxiliū petere ad implendam legē. Vide huius c. 4. Hebr. 11.

Iustus ex fide viuūt.

Hebr. 10.

se, non placebit animæ meæ. Perpendat hic oculatissimus quisq; , quem nobis sensum & propheta, & Apostolus exhibeant illorū verborum, Iustus ex fide uiuit: vtrum exprimi in de possit, in sola fide consistere vitam, an potius, quod tantum spem nostram fides erigat, vt per opera charitatis, præunte fauore Dei, tum ad suam conciliandam gratiam adparemur, tum deinceps operam impendamus augendæ. Ergo vbicumque omni credenti eogia diuina salutem pollicentur, & vbiuis per fidem attestantur hominem iustificari, id tantum significatur, quod fides sit primus motus in nobis, vnde nos incipit Deus ad se cōuertere: sanè per quam oportet credere, quod ipse solus sine vllis nostris præcedentibus meritis iustificat impium: sine quo motu, neque sperare possumus, neque diligere. Atq; adeò in iustificatione fides est dux, & reliqua opera assecclæ. Vnde August. super psalm. 31. Vbi fides non est, bonum opus non est: videlicet, simpliciter bonum. Bonum enim opus intentio facit: intentionem autem fides dirigit. Estque eadem ratione fides initium, exordium & fundamentum christianæ pietatis: vt ait in de prædestina. sanct. Quin verò ad Corinth. Paul. Fundamentum, inquit, aliud, nemo potest ponere, quam quod positum est, quod est Christus Iesus. Idem vtique pollet Christus & sui fides. Atque ille est germanus sensus illius, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidem nominis Christi nulla extat potestas ad salutem. Et quoniam principium & causa prima (vt est apud philosophos) virtute continet effectus, iure suo & merito fides prædicatur causa iustificationis. Nam nisi nostra obstaret libertas, fides suo ingenio ferax est omnium bonorum: spei quippe genitrix, & charitatis parens. Sed tamen quia distinctæ sunt virtutes, & nos liberi ad singulas sumus (vt capi. 7. diserebamus) reuera non sola sufficit ad iustitiam. Quamobrem licet Christus in euangelio fidei semper tribuebat miracula, quæ in sanandis languoribus vtriusq; hominis faciebat, tanquam fundamento religionis, tamen de eadem Magdalena, cui dixit, Fides tua te saluam fecit, prædixerat, Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Edocens, quod illa ratione fides saluam fecerat, qua charitatem accenderat, vt cor saluificis pœnitentiæ lachrymis emolliret, dispo- neretq; diuinæ suffundendæ gratiæ.

¶ Vt autem ad enarrationem autoritatum sequendi ordinis, quæ exclusiue sunt, proceda-

mus, non defuerunt, quod vbicumq; Apostol. fide ait, hominem iustificari, & non ex operibus legis, illas præcisè exclusas cæremonias interpretarentur, sacramentaq; & vmbatilia sacrificia, quæ nihilo plus proderant, quam vt delineata figura essent euangelicæ veritatis, at que adeò veluti infirma, & egena elementa (quod ait alibi) populum illum quasi sub pedagogo agentem, de venturo Deo erudirent, eiusque expectatione sustentaret. Etenim cū Hebræi conuersi tam se de illis cæremoniis iactarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persuadere, non cæremoniis illis, sed fide sub eis vela ta comparasse iustitiam, quorquod in illa lege fuerunt iusti. At verò penitus speculanti verba Pauli, perspicuissimum est, quod nō solum cæremonias sed totam legem, imò nō tantum scriptam legem, sed & legem naturæ, & quæcunque opera viribus naturalibus facta, excludit. Et hæc est sententia Augustini de spiri. & lit. capit. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Cthesi. & sermone Patrum præcipua nota: Quin Paulus omnibus id luculentius edisserit. Comparando enim fidem ad legem, quæ non iustificat, sed tantum ostendit rationem peccati, ait, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Quod præceptum, cū sit in decalogo, palam monstratur (vt scitè adnotat August.) propositum Pauli fuisse, quod neq; opera decalogi iustificarent. Sed non necesse habemus mendicare verba Pauli: Nam ab ipso statim initio epistolæ exerit mentem suam, conferens Iudæos cum Græcis, concludensque omnes sub peccato, neq; sua quæuis opera virtutem habuisse iustificandi: sed omnes egere gloria Dei. Vnde continuo subdit, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. In operibus ergo legis scriptæ depingebat omnia opera cuiuscunque legis, vt quæ non essent solida ad salutem sine fide. Veruntamen quia Gentes non sibi vsurpabant merita iustitiæ, vt Iudæi, ideo peculiariter excludit opera Iudicæ legis. Quocirca comparatio fidei ad opera legis non est prorsus eadem, quæ euangelij ad legem veterem: sed est comparatio fidei Iesu Christi sub quacunque lege, vt cunque cogniti, ad opera eiusdem legis. Et hoc est, quod ait, exclusam esse gloriationem humanam per legem, non factorum, sed fidei. Nempe, quod nemo qui ab initio mundi adeptus est iustitiam, gloria-ri potest ex operibus suæ legis: sed ex fide Iesu Christi. Officium quippe legis tantum est iubere, & iubendo docere rationem peccati. Sed fides sola est, quæ docet, vnde debeamus

Vtilitas cæremoniarum veteris legis

multitudine

August.

Hierony.

Comparatio fidei ad legem

Fides quæ erigat spem, excitet charitatem.

Fidei primus motus Trid. sess. 6. ca. 6. Tho. 1. 2. q. 113. arti. 4. ad 5.

Credenti quæ ratione promittat scripturam salutem.

1. Corint. 3.

Dedit eis potestatem.

Fides causa iustificationis dicitur, quia est principium ca. 1. lib. 3.

Fides spem, & charitatem gignit suapte natura nisi quis obstiterit.

Luc. 7.

Ad auctoritates, 2. ordinis.

petere auxilium ad implendam legem. Vnde August. loco citato, Sic interest, inquit, inter legē & fidem, vt quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quod fide sola impetretur sal^{us}, sed quod per fidem petamus auxilium: subdit nanque, Lege operum dicit deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non solum vocat euangelium, sed agnitionem fidei: nam & antiqui etiam in lege naturæ, per eandem fidem implorabant subsidia. Tametsi per antonomasiam, euangelium dicitur lex fidei, quia in ipso per aduentum Christi patefacta sunt mysteria, quæ sub lege veteri latitabant: iuxta illud Pauli, Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebatur, conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Præfati hæc sumus de cooperatione fidei ad opera legis, vt per eam planus fiat, & cōspicius intellectus Pauli. Porro, quod in iustificatione solum abdicat, repellitq; opera præcedentia fidem, vt vbiq; ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem. Et, Non ex operibus, nihil aliud sibi velit, quàm quod nulla opera præcedentia fidem, sint vllō modo causa, aut merita iustificationis: sed fides sit initiū, vnde præueniente Deo incipit motus cōuersionis nostræ, & bonorum operū, quæ de inde subsequuntur. Sic August. in prologo enarrationis psalm. 37. exponit illud. Et qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiam. Non quod absq; nostra cōoperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id est impio iacenti in peccato, atq; ideo non bene operanti: hoc est: nihil meriti ad ferenti ad suam iustificationem: credenti tamen per auxilium dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed quæ fides? illa scilicet, quæ per charitatem operatur. Vnde statim subdit apostol. testimonium. Psalmistæ, Sicut Dauid dicit, beatitudinem hominis cui Deo acceptam fert iustitiam sine operib^{us}: quæ est, sine præiis meritis. Nam quæ nō excludatur opera, quæ diuina opē concurrunt vnā cū fide, Psalmus ipse explicat: subiungens, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meā domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hanc ob rem Lutherus in de liber. & sui sequaces, more sibi obseruatissimo, dimidiatam illam, & detruncatam allegant veritatem, Cor de creditur ad iustitiam. Nanq; si alterum mēbrum adhiberent, quod est, Confessio autem fit ad salutem, perspicerent, quod fidei vbiq; debet esse confessio comes. Porro ad ineundā gratiam dei, illa confessio, quæ est detestatio

criminum propter ipsum: ad colendam verō, illa quæ fit, corde, ore, & opere in eius gloriā. Fides ergo sine operibus, non excludit motus spei, & charitatis, quorum initium est fides. Sed idem significat, sine operibus, quod gratis nullis præcedentibus meritis. Quare idem August. de fide & oper. cap. 14. Cum dicit, inquit aposto. arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, vt præcepta, ac professā fidei opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisq; per fidem posse iustificari, etiam si legis opera nō præcesserint: sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Dicit, sequuntur: nō quod in puncto iustificationis non sit necessarius assensus, & cooperatio nostra, sed quod prius natura infunditur gratia iustificans, quàm opera sint meritoria: præcedunt tamen cū actu fidei in genere causæ materialis, vt supra explicatum est. Et ideo subdit, quod vbi ait Paul. fide nos iustificari, nunquam qualemlibet fidem, qua in deum creditur, sed eam salubrem planeq; euangelicam definiuit, quæ per dilectionem operatur. Ecce quomodo fides dum iustificat, operatur per dilectionem: vt nō solum actu fidei (licet si primus) sed etiam spei & charitatis disponamur ad gratiā, per quam ijdem actus efficiantur merita gloriæ. Et nō sicut aiūt aduersarij, quod sola fide sine alio preuio actu, recipimus gratiā: quam gratiā subsequitur charitas. Nam quanuis de infusā charitate id verum sit, tamen præit actus etiā spei, charitatis, & poenitentia: sicut ipsi fatentur, præire actum fidei. Et de gra. & lib. arb. cap. 8. Audi, inquit, & intellige, Non ex operibus dictum, tanquam tuis ex teipso tibi existētibus, sed tanquam his, in quibus te deus finxit: id est, formauit, & creauit. Sicut ait. Paul. Ipsius sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hic attende lector, quod solum excludit Pauli opera nostra propria: non tamen illa, quibus deus speciali ope nos cooperantes conuertit. Hæc enim nostra cooperatio nihil obstat, quo minus gratis conuertamur: sicut neq; obstat secundū aduersarios actus ipse fidei, quo, licet sit noster, apprehendimus (vt aiunt) iustitiā. Et de prædest. sanct. c. 7 (vbi comparat fidē, & opera, quæ in de nascuntur Israeli, & Iudæ, qui ex Israele genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cætera quæ proprie opera nuncupant, in quibus iustē viuunt. Aut p fide impetrari cætera: quæ docet à quo debeam^{us} petere auxiliū ad faciendū vera opa, hoc est, penitentia

166
Fides impetrat salutem.

Euangelium lex fidei.

Galat. 3.

Roma. 4.

Psalm. 37.

Reuelatio dei lumen

August.

Lutherani.

Ephes. 2.

Fides impetrat reliqua opera iusti, huius. cap. 4. libro. 2. c. 2. c. 2.

tinentia ad salutem. Ad hunc modū, licet non
 adeò fusè, & explicatè loquuntur omnes san-
 cti. Atq; eundem prorsus sensum faciunt ver-
 ba Ambrosij, quæ Melancthon in sua apolo-
 gia apertè ait tibi contra nos patrocinari.
 Sunt enim verba Ambrosij, Nemo gloriatur
 in operibus, quia nemo factis suis iustificatur.
 Sed qui iustus est, donatum habet, quia post
 lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ li-
 berat per sanguinem Christi, quia beatus ille
 cui peccatum remittitur, & venia donatur. In
 his autem verbis, quid rogo contra nos pro-
 fert Ambros. Ait neminem factis suis iustifi-
 carid est, factis proprijs; sed fide per sanguinẽ
 Christi. Quod nos fatemur: sed tamen fide
 per charitatem operante, vt explicatum est.
 At nil opus est in sententijs Patrum. recensẽ
 dis longius progredi: determinatio est ecclesię
 catholicę ante annos plures, quàm mille, quid
 nos Paul. docuerit, vbi ait, Non ex operibus.
 Nanq; illud omnino edocet, quod sancitum
 est aduersus Pelagium, scilicet, ex operib; no-
 stris: id est, viribus nostri liberi arbitrij nemi-
 nem iustificari. Et ideo Paul. ad Ephes. p
 eodem accepit, Non ex operibus, & Non ex vo-
 bis. Quod verbum, si illi consideratè æstima-
 rent, cognoscerent non excludi opera omnia
 nostra: puta quæ à nobis cooperatibus fiunt
 præueniente Deo: sed illa quæ omnino sunt à
 nobis. ¶ Sed & de fide Abraham vnũ verbum
 subiungam. Confirmant præcipuè Lutherani
 sola nos fide iustificari, testimonio, quod Pau-
 lus ex Genes. 15 in hanc sententiã accersit,
 Credit Abraham Deo, & reputatum est illi
 ad iustitiã. Ad cuius primum omnium dex-
 tram intelligentiam id præmittendum est, qd
 demiror, neq; ab ipsis, neq; à nostris fuisse ad-
 notatum. Illum inquam locum non allegat
 Paul. tali sensu vt astruat, tunc primum fuisse
 Abraham iustificatum: id est, ex iniusto esse-
 tum iustum. Illud nanq; affirmatur de illa fi-
 de quam adhibuit Deo promittenti sibi semẽ
 iuxta stellarum numerum: & id quidẽ ex steri-
 lili, & demortua Sara. Quod verò Abraham
 iam pridem fuisset iustus, extra dubitationem
 est: siquidem iam iussu Dei peregrinatus fue-
 rat in terrã Chanaan, peragratatq; Aegy-
 ptum, & australem plagam, quatuorq; debel-
 lauerat reges in virtute Dei. Quin verò neque
 in dubium dādum est, quin antequã ei Deus
 primum loqueretur in Haran, fuisset eius ami-
 cus. Sicuti Noẽ, & multi ex suis progenitori-
 bus, & Sara, & Loth. Per illam scilicet fidem,
 quæ erat sufficiens in lege naturæ. Quin opti-
 mum crediderim fuisse tũc Abraham omniũ

mortalium, cum quo Deus de altissimis my-
 sterijs Christi, accepta, dataque fide pacifice
 retur. Parauerat enim animum, cui sua ara-
 cana commissurus erat. Igitur Paul. illo testi-
 monio duo intendit stabilire. Primum, quod
 ante circumcisionem, atque adeò ante legem
 scriptam fuissent iam homines iusti. Contra
 tumorem Iudæorum, qui soli illi sacramento
 tribuebant causam iustificationis ab originali
 culpa. Secundum, quod nullum vnquam fuit
 opus iustum, nisi quod procederet ex fide: at-
 que adeò fidem esse fundamentum, & exor-
 dium salutis. Vnde verbum illud, Reputatum
 est illi ad iustitiã, nihil aliud significat, quàm
 quod assensus ille fidei fuit actus iustitiæ me-
 ritoriusq; & Deo acceptus: sicut opus iusti.
 Quale profectò & illud est euangelij de Publi-
 cano, Descendit hic iustificatus in domũ suam
 ab illo. Non enim est sensus, quod tunc pri-
 mũ ex iniusto factus est iustus, vt. c. 4. diceba-
 mus: sed quod illa cõfessio peccatorum, & o-
 ratio non confidentis in suis operibus vt Pha-
 risæus, fuit opus iustitiæ. Atq; eodem intelle-
 ctu audienda est series illa iustorum, in quibus
 ostendit Apostolo. necessitatem fidei. Nõ em̃
 duntaxat loquitur de prima iustificatione, sed
 in genere, quod nullum vnquam opus fuit iu-
 stum, nisi ex fide procederet. Et ideo ait, Fide
 plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.
 Fide Noe aptauit arcam. Fide Abraham voca-
 tus obediuit. Scilicet, quod fide ostendente vn-
 num Deum remuneratorem, atque adeò spe-
 præ mij opera illa ex dilectione eiusdem dei fa-
 ciebant iusta. Ex istis ergo locis nõ solũ nõ eli-
 citur, solam fidem sufficere, verũ id palam
 colligitur, quod vt nullum opus fieri potest iu-
 ste coram deo, nisi ex fide proficiatur, ita
 neque fides est per se sufficiens, nõ solum ad
 colendam, & multiplicandam amicitiam dei,
 verũ neque ad ineundam sine alijs operibus
 auxilio dei factis, quæ ipsa fides ostendit esse
 necessaria. Et eodem refertur mens Iacobi in-
 terpretantis Paulum, & fidem Abraham. Qui
 profectò non id tantum intendit, quod fides
 cooperatur operibus ad augmentum iustitię,
 vt aliqui interpretantur, sed etiam quod neq;
 prima iustitia acquiratur sola fide sine operi-
 bus dimanantibus ex ipsa fide per auxilium
 Dei. Nam in genere loquitur, ita proponens,
 Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat
 se habere, opera autem non habeat? nunquid
 poterit fides saluare eum? Et subdit, Fides si nõ
 habet opera, mortua est in semetipsa. Quod
 certè non solum intelligitur de Christiano re-
 lapso, sed quod infidelis certissimam fidem ha-

Ambros.
Melancthon.

Ephes. 2.

Fides Abra-
he.Abrahę iu-
stitia.

ANT. ony 2

August.

Luc. 11.

Fides publi-
cani.

Hebræ. 11.

August.

August.

August.

Iacobi, 2.

August.

De qua iusti-
tia intelligẽ-
dus Iacobus

August.

August.

August.

August.

August.

August.

beret euangelio, non tamen faceret, quæ illa docet ad assequendam iustitiam, fides otiosa esset. Et ideo subdit, quod Abraham pater noster ex operibus iustificatus est offerens filium suum Isaac id est, nunquam illa fides quam præstitit Deo, fuisset opus iustitiæ, nisi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata est operibus, ipsiq; est de inceptus adulta, & consummata. Idemq; monstrat in fide Raab meretricis: quippe quæ non est ex fide tantum iustificata: sed quia credens exploratoribus pollicentibus se eam seruatū ire, qui Dei iussu veniebant, spe, & amore Dei abscondit eos. Intentio ergo Iacobi est, quod ab ipsa statim assecutione iustitiæ inchoat fides per opera charitatis operari. Unde Augustinus in libro. 83. quæstionum, quæstio. 76. ubi hanc materiam ex professo dilucidat, concilians Paulum dicentem, fide hominem sine operibus iustificari, cum Iacobo, dicente fidem cooperari operibus, ait, primum loqui de operibus præcedentibus fidem: alterum verò de subsequens. Veruntamen non solum intelligendum est de subsequens: gratiam iustificantem, sed suo etiam modo de subsequens natura fidem, ac disponentibus ad infusionem gratiæ.

August.

Ad tertium ordinem authoritatum

Portentū cōfessū a Luthero. lib. 3. cap. 2.

Luc. 11.

Luc. 8.

Matth. 7.

Verbū euangelicū quō est causa salutis & virtus.

Subsequitur tandem, vt ad tertium respondeamus argumentum, quo puncto axis vertitur huius controuersia. Ait de libert. christ. Luthe. omnia reijcienda opera, non modò exterà, verum etiam speculationes, meditationes, & quicquid per animi studia geri potest: quoniam nihil horum quicquam prodest. Sed vna res, eæque sola opus est ad vitam, iustitiam, & libertatem christianam. Ea est sacrosantum verbum dei, Euangelium Christi, sicut ait veritas ipsa, Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Verbum autem sola fide, vt assensus est mentis, apprehenditur, sola ergo sufficit. Imprimis, quod solum verbum sit tota nostra salus recens, inauditumque idioma est. Christus enim in parabola seminantis, non docet verbum esse totam frugem: sed semen, inquit, est verbum dei. Et secundum cooperationem terræ in qua seminatur, ait ferre fructum. Quod si cadat secus viam, neque herbesecere permittitur à volucribus cæli. Et alibi, Qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabitur viro sapienti, domum suam ædificanti supra petram. Si verò audierit, & non fecerit, similis erit viro stulto: ædificanti super arenam. Verbum ergo euangelicum est quidem causa salutis nostræ: est enim virtus in salutem omni-

credenti, sed tamen virtus tanquam semen & fundamentum. Igitur non satis est ad salutem, vt sola fide apprehendatur verbum id est, assensu mentis credatur promissioni, nisi vni credentes cooperemur Deo per charitatem ad conuersionem, & iustitiam nostram. Agnoscimus ergò, credentes accipere remissionem peccatorum per nomen Christi, vt docet Petrus, non ita tamen, vt sola fide assentes apprehendamus, sed fide charitatem operante. Non enim auscultamus Philippum recentem euangelicum in locis communibus commentantem, quod solo assensu fidei, quo apprehenditur verbum, apprehenditur iustitia, sed Philippum olim euangelij ministrum in actibus apostolorum rogatum Eunuchum, antequam baptizaret, an crederet ex toto corde. Ex toto quippe corde credere, idem est, quod ait Christus, diligere ex toto corde. Vbi commonemur neminem recipi in gratiam Dei, nisi actu charitatis, & penitentia feratur in peccata, quæ impedimento sunt diligendi eum ex toto corde. Sed hic iam audio nostros homines clamoribus nos obruentes, & querimonijs, cur ita illis inique imponimus: quia nos, inquit, non negamus penitentiam necessariam, neque vero opera: quin etiam ita fidei tribuimus per charitatem operari, vt vbi que in clamemus comites esse indiuiduos. Nemo sanè est inter nos, qui vobis imponat. Nam satis supra demonstrauimus, c. 12. ore tenens, vos prædicare, quia iustificamur fide per charitatem operante: re tamè negatis. Nam etsi admittatis necessitatem penitentia, nullam tamè dispositionem esse vultis ad gratiam. Et quauis dicatis charitatem infundi post naturam, quæ gratiam, nullum eius tamè motum agnoscitis, quò in Deum ipso præueniente moueamur ad obtinendam gratiam: sed fide sola vultis vt recipiatur. Quin duo secum pugnantia dicitis. Nepe, quod fides iustificans includit charitatem, & tamen iustificat prius natura quæ adueniat actus charitatis. At fide sola iustificari, ait in locis communibus Philip. nihil aliud pollet, quam gratis iustificari. Hoc tamè nunquam extorquebit à nobis. Non enim idè est gratis, & per fidem: ambo quippe itaquam duo enuntiat Paul. puta gratis per fidem: gratis, quia nullis præcedentibus meritis. Per fidem autem, non quia ipsa sit sola, quæ iustificat, sed præueniente te spiritu sancto, FIDES QUÆ PER CHARITATEM OPERATUR. Ita S. Syno. eodè sancto spiritu edocta exponit Paulū Sess. 6. ca. 8. scilicet, quod vbi cūq; Apostolo dicit iustificati hominem per fidem, & gratis, ea

Joan. 1. non dicitur

Actu. 10.

Philipp. Melanc.

Actu. 8.

Cōtra fidei Lutherano.

Philippo sola fide iustificari, est gratis iustificari

Syno. Trid.

verba

verba in eo sensu intelligenda sunt, quæ perpetuus Ecclesiæ catholicæ cōsensu tenuit, & expressit: vt scilicet per fidem idē iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamētum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorū eius cōsertium peruenire. Gratis autem iustificari, idē dicamur, quia nihil eorū, quæ iustificationē præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promereatur.

Finis secundi libri.

F R A T R I S Dominici Soto Segobien- sis, ordinis Prædicato- rū, De natura & gratia, Liber tertius.

De obligatione iusti ad obseruantiam
legis. Cap. I.

QUæ pars in distributiōe operis huic demum tertio libro reliquebatur, ea erat de potestate iustificati hominis. In singulis enim quatuor statuum, quos efformādos instituimus: eū secuti ordinē sumus, vt primū in tali statu & habitu cōstitueremus hominem; ac deinde quæ esset ipsius facultas ad virtutis opera expēderemus. Ad hūc quippe modū de hominē dissertū nobis est: primū in puris naturalibus, mox in flore naturæ integræ; ac deniq; in casu naturæ corruptæ. At quia de hominē in gratiā restituito, amplior habendus fuit sermo, proximū librū explicādo recōciliationis rationē & modū, totum insumpsimus: huius verò priorē partē de facultate iusti: posteriorē verò de gratiæ certitudine occupabit disputatio. Porro autē trina facultas semper agnita fuit & cōfessa à S. Patribus, & Theologis, hominis per gratiā dei iusti, eiusq; fauore, & auxilio nisi. Sanē ad cōplendum opera legis, & ad satisfaciendū poenitentia fructibus, pro remissis peccatis: ac demū ad merendū vitam æternā. Quā prorsus triplicē potestate Lutherani abnegare abiurareq; per tendunt. At quò ad primū membrū descendamus, præuidere est opus, an fortè de hominē iusto cōtradictoria proferat circa diuina præcepta. Luthe. in eo libello, cui titulū fecit de liber. Christi. ita hominē huiusmodi libertate p solā fidem donatū extulit, vt penitus à toto le

gē liberauerit. Et simul nihilominus eadem pagella docet, præcepta legis impossibilia esse omnia, quæ à nobis impleantur. Quin verò ex eo quòd sunt nobis impossibilia, fit, inquit, vt vnico actu fide impleamus omnia. Intuere, quò euaserit vesania illa, quā idcirco tam multis reprobauimus libr. 1. cap. 12. scilicet quòd concupiscētia post remissionem in baptismo semper maneat peccatum, eademque prohibeatur illo mandato, Non concupisces. Exinde enim colligit, quòd sit omnino concupiscētia carnis, ineuitabilis transgressio. Quin verò cum inclinet hominem contra omnia præcepta, omnium sit virtute (etiā citra cōsensum voluntatis) transgressiones, quas curare non possumus. Sed tamen qui fide, ait, certò credit, omnia condonari per Christum, illa sola fide non solū obtinet, vt non sibi imputentur peccata illa, sed totam legem implet. Atque adē qui credit, inquit, lege iam liberatus est. Ex quo continuo conficit, nullam esse virtutem, nisi fidem, neq; aliquod esse peccatum præter incredulitatem: iuxta illud, Concludit Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Hæc verborum tamē portenta sui se ipsa enarratione produnt, quàm sint absurda. Nam primum, si sola fide credentes impleant omnia præcepta, quomodo sunt cōpletu impossibilia? Respondet Marti. quia ipse Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falsissimum est. Nanque (vt maiorem explicationem in sequentia capitula reseruemus) non ipse est qui credit sibi: sed nos sumus qui illi credimus. Fides enim licet fiat ab ipso, in nobis tamen est, non in ipso. Vnde August. lib. 1. retract. Licet Deus operatur, inquit, omnia in omnibus, nō tamen credit omnia in omnibus. Si ergo per fidem implētur præcepta, nos sumus qui auxilio Dei implemus, atque adē non sunt nobis seruatu impossibilia. Sed de hoc paulò post. Nunc enim hoc tantum euincere damus operam, q. iustus nō protinus eximatur ab obligatione legis. Ita enim ait Luth. quòd iustus non operatur ex obligatione, sed ex amore solū: iuxta illud Pauli, Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Vnde illam statuit antithesin. Christianus homo omnium dominus est liberrimus, nulli subiectus, sed tamen omnium officiosissimus: & idē omnibus subiectus. Nos autē contrariam confitemur conclusiōem. Christianus quantūq; polleat sanctitate, nullus à legis obligatione liberatur. Et primū omnium Luth. sortidissimè permiscet, ac confundit libertates diuersas. Aliud enim longeq; diuersum est, virū

Lutherano-
rum contra-
dictio.

Lutherani
vesania.

Nulla virtus
præter fidē
Luthero, vi-
de. c. 5. lib. 2.

Contra Lu-
the.

August.

Lutheri anti-
thesis.

Conclusio
catholice.

Primum ar-
gumentum.

Duae liberta
es. inno. in
offib.
invento. I
sintib.
Obligatio
legis.
Christus cur
liber esset à
legis obliga
tione.
Altera con
tradictio.
Matth. 19.

omni officio, & sanctitate progressum liberū esse à renitentia, & molestia sensualitatis, aliud verò liberum esse à legis vinculo. Demus enim hominem, non solum utcumque in gratia Dei, sed adeò prouectum, ut audeat cum Paulo dicere, Quis me separabit à charitate Christi? Is profecto ex charitate, & filiali timore, omni procul posito metu, operabitur: sed tamē non propterea est liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc consistit, quòd qui contrafecerit, reus eius sit, atque adeò indignationem & iram Dei incurrat: quicumque autem, quantumcunque iustissimus contra legem faceret, habetur reus apud Deum: ergo ut summa quisque libertate faciat iussa legis, non tamen exemptus est à lege: sed id tantum est assecutus, ut sint sibi leuissima, ac suauissima eius præcepta. Quin verò etiam apostoli in gratia confirmati tenebantur lege. Aliàs, quid Paul. corpus tam acerbè castigabat, & in seruitutē redigebat, ne, cum alijs prædicabat, ipse reprobis efficeretur, & seruari petebat à colaphizante se angelo Satanæ? Sed & sanctissima virgo, quæ non solum fuit confirmata ut nec venialiter peccaret, sed neque vllum experta est tumultum carnis, aut tentationem ad malum, obligabatur lege, quam si transgredere, rea fuisset, & in culpa coram Deo. Et tamē Lutherus, qui nō solum agnoscit luctam carnis cum ratione, sed illam ait esse inuitabile peccatū, non modò perfectissimos homines, sed quemcunque iustum, in quo præter naturalem concupiscentiam, extant corrupti habitus, & vis prauæ consuetudinis, vult liberum esse à lege: & quòd ex amore omnia faciat. Nunquid nō istud pestilentissimum dogma, amoris furo delinitum, in perniciem est omnium virtutum? Quot inuenias inter iustos etiā homines, qui si lege essent soluti, opera ex amore vniuersæ legis præstarent? Vnus fuit Christus, qui nulla legis obligatione opus habebat, eo, quòd cum homo Deus esset, repugnabat, ut opus aliquod etiam humanum, nisi iuxta diuinam regulam, ageret. Accipe contradictionem alteram absconi huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud est, quàm professio seruandæ legis: iuxta illud, Euntes docete omnes gentes. baptizantes eos, & docetes eos seruare omnia quæcumq; mandauimus vobis: quid ergo est, quòd contra obstrepit Luthe. per fidem liberari hominem à lege? An verò alijs, quàm professoribus legis dicebat Christus, Si vis ad vitā ingredi, serua mandata? Non homicidium facies: nō adulterabis, &c. Est enim decalogus adeò iure naturæ mentibus hominum inscriptus, ut ne-

minem vnquam mortalium non obligauerit: quomodo ergo Christus naturæ perfectior, non illum edixisset professoribus fidei? Vnde Paul. legem ergo, inquit, destruimus per fidem? Absit, sed legem statuimus. Et, Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, &c. Et subdit. Non sicut gentes quæ ignorant Deū. Ac si dixisset, quos nos fides altius in notitiam Dei promouet, eò maiori nexu obstringit ad sanctitatis custodiā. Nā, ut ait veritatis ipse magister, Ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantum adest, fidem liberare à lege, ut potius ex cognitione fidei accessio fiat culpæ transgressori. Et præterea confirmatur conclusio. Lex decalogi nihil aliud est, quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut te ipsum. In primo enim continentur præcepta primæ tabulæ, & in altero, præcepta secundæ: fides autem hoc nos suapte natura docet, & huc animos nostros appellit, ut Deum & proximum diligamus: ergo ad hoc etiam nos lex euangelica altringit: atque adeò nullus Christianus per fidem religatur à lege, sed potius ad sanctissimam eius custodiam obligatur. ¶ Postremum itaque atque euidentissimum argumentum ad prodendum hunc errorem est, quòd si iustus liber esset à lege, non posset amplius iustitiam amittere: sanè quæ nisi per legis transgressionem, amitti nequaquam potest. Ad hoc argumentum duobus modis cogitare possumus, ut respondeant. Primo, quòd qui semel est in gratia accepto regenerationis lauacro, non possit amplius peccare. Hæc autē fuit hæresis Iouiniani, ut refert Aug. lib. de hæres. cap. 82. quam etiam nunc S. Synodus Trident. canon. 23. condemnat. Neque opus est in errore adeò manifesto deuincendo tempus infumescere. Non enim solam principes duos amicos Dei, David inquam, ex veteri testamento, & ex nouo Petrum lapsum nouum, verum & Adam in tanto gradu & felicitatis culmine conditum, atque ipsum, etiam primū angelum, tanquam Luciferum exortum: ut pote & diuina cognitione splendidum, & diuino amore flagrantem, legimus cecidisse. Quocirca intelligere non possum, quid sibi Buccerus obtendiculo illo velit, quo in concordantia huius controuersie protegere nititur magistrum suum. Dicens, quòd fides iustificans ex eo liberet iustum à lege, quòd qui fide viuua credit, nihil aliud potest, quàm gloriam Dei

Roma. 3.
Thef. 4.

Confir.

Postremum
argumentū.Prima respō
sio Luthera
norum.
Hæresis Iou
iniani.
Synod. Trid.Lutherus
lib. de hæres.
cap. 82.
Synod. Trid.

Synod. Trid.

Dei

Dei querere, & hac metitur necessario omnia. Etenim falsissimum imprimis est, peccata venialia referri posse in gloriam Dei, à quibus tamen nemo iustorum incolumis est. Et præterea licet dum iustus perseverat in iustitia, committere nequeat peccata, quæ simul sint cum gratia, est nihilo secius semper in periculo peccandi. Nam que fides iustificans non liberat hominem à possibilitate peccandi: & ideo non est, cur liberet à lege prohibente peccata. Quapropter, quod vehementius istos in suspicionem criminis Ioviniani pertrahit, est, quod citant in testimonium suæ sententiæ illud, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Inde enim illi arguebant, iustum peccare non posse. Ad quod tamen August. & secundum cum Sancti Thom. 2. 2. q. 24. arti. 1. respondet, quod triplex est charitatis consideratio. Prima, quatenus est motus spiritus sancti. Et ex hac parte charitas nullum potest admittere peccatum. Atque ad hoc pertinet perseverantia: quæ est donum ipsius spiritus sancti, manutinentis nos. Secunda consideratio charitatis est secundum ipsius propriam rationem. Ex qua etiam parte repugnat illi peccatum, sicut calori infrigidare. Et utroque modo intelligitur verbum Ioannis, quod, qui natus est ex Deo, peccare non potest, si solum consideretur ratio feminis, quod est in alio. Sed tertia consideratio charitatis est ex parte subiecti; puta hominis in hac vita. Et hac de causa amitti potest charitas: quia cum fides, obscura sit cognitio, non ostendens nobis essentiam ipsam divinam, non ita configit voluntatem nostram Deo, ut semper sit in ipsum intenta: atque adeo nec tanti vigoris est, ut superare omni ex parte valeat pugnas huius nostræ militiæ: & ideo iusti semper traxerunt opus habent legis. Facialis autem illa visio est, quæ beatos, molestia iam carnis exutos, ita in diuinum transformat amorem, ut nulla opus habeant cogente lege. Nostri vero Protestantæ, quod proprium est illi beatantis visionis, fidei volunt iustificanti tribuere. Altera vero responsio Lutheranorum est ad argumentum propositum, quam à suo sunt magisterio docti: videlicet quod quavis iustus gratiam possit, iustitiamque perdere, id tamen non potest, nisi vno peccato incredulitatis: sicut iustitia non acquiritur nisi vna virtute fidei. Ita enim lib. 1. cap. 5. referebamus ex Luthero aduersus Carolitadium. Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Et de capt. Babyl. Nulla peccata possunt hominem

damnare, etsi velit, nisi sola incredulitas. Neque habenti fidem dubitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint cum damnare, & accurare. Cernenda ergo hic est intentio istorum, perpendendumque punctum contradictionis inter nos, & ipsos. Intendunt, quod cum Deus simpliciter, & sine dependentia ab operibus nostris promiserit nobis salutem, solum teneamus adhibere fidem illi promissioni nudè & absolute, sine respectu impletionis aliorum preceptorum. Et ideo dixit Luth. super epist. ad Gal. quod sola fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neque præcepta, neque prohibita. Cõfessio autem catholica est, quod promissio euangelica non est nuda & absoluta, sed tali peccatoribus conditione promittitur salus, si præteritæ vitæ poenitentes proponant seruare mandata. Quamobrem ut sola fides non sufficit ad iustificationem, ita neque absoluit iustum ab præceptorum vinculo. Et ideo Synodus modo mentem istorum, plenè intellectam, condemnauit. Nam can. 19. anathema eos pronuntiat, qui nullum præceptum esse aiunt in Euangelio, præter fidem, cætera verò indifferentia esse. Et can. 20. eos qui aiunt hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione obseruationis mandatorum. In his postremis verbis punctum attingitur radix Lutherani huius erroris. Non enim præceptum fidei est tota lex Euangelica. Haud quidem theologos præterit dubitatio illa, an infidelitas esset causa omnium peccatorum. Neque dissentur, multa peccata ex debilitate & languore fidei promanare. Nam cum ex fide & spes nostra ortum habeat, & officiosa charitas vegetetur, quo firmiter est fides, robustior spes est, & ardentior charitas. Unde Paul. postquam viderat arcana Dei, nihil in rebus metuebat, per quod posset ab eius charitate diuelli. At vero his nihil obstantibus: tripartita statuitur hic conclusio. Sanè, quod neque omnia peccata infidelitas sunt vel incredulitas, ut isti autumant, neque infidelitas est omnium causa, neque per quodcumque peccatum expungitur fides. Primum membrum manifestum est. Nam licet omni peccato hæc sit communis ratio: puta, quod sit dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, atque adeo auersio ab eius bonitate, differunt tamen specie

1. Ioan. 3.

Triplex consideratio chari.

Quare charitas amitti possit.

Secunda responsio Lutheranorum.

Lutherus.

Punctum contradictionis inter Luth. & cathol. eos

Syn. Trid.

Theologorum sententia de peccato infidelitatis.

Conclusio.

Ratio peccati.

Ratio peccati.

Tho. 1. 2. q. 113. ar. 2. & latius q. 72. art. 1.

Differentia peccatorum.

Tho. 1. 2. q. 118. art. 2.

1. Ioan. 2.

1. Tim. 3.

Grego. 1. Rom. 7. Gala. 5.

Membru secundum conclusionis.

Non omnia peccata ex fidelitate oriuntur.

Membru 3. Non omni peccato extinguitur fides.

cie vitia, ratione conuerſionis ad obiecta diuerſa, quæ ab illo ſunt intentæ, qui peccat. Nemo enim reſpiciens ad malum operatur, ſed ductus ſpecie boni. Quemadmodum virtutes ipſe inter ſe diſtant ratione obiectorum, quæ ſingulis ſunt propoſita. Quocirca, vt virtutes, ſic etiam & vitia obiectis primum omnium diſcernuntur. Atque omnium prima differentia eſt, quod vitia illa, quæ ſunt proximè contra Deum ſpecie ab illis differunt, quæ ſunt contra proximum. Sicuti virtutes tres theologice, à moralibus. Quinimò propter diuerſas rationes quibus in Deo differunt tria illa obiecta, ſcilicet, veritas, quæ obiectum eſt fidei: & beatitudo noſtra, quod tendit ſpes, & ſua in ſe bonitas, quæ obiectum eſt charitatis, diuerſæque etiam impietatis crimina, infidelitas, deſperatio, & odium Dei. Porro autem neque vniuerſa peccata citra temporaria bona eiſdè ſunt generis. Nam omne quod eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Quibus verbis Apoſt. iuxta bonum, philoſophis tripartitum, ſpecies vitiorum diſcreuit. Eſt enim alia concupiſcentia naturalis, quæ ad tactum pertinet, vel ciborum & aliarum rerum, quibus in indiuiduum conſeruat, vel venereorum, quibus pro pagatur ſpecies. Alia verò animalis: quippe eorum, quæ ſola apprehenſione & poſſeſſione vel potius vſu delectantur pecuniæ, & id genus vitium bonorum. Quarum primam vocauit Apoſt. concupiſcentiam carnis, & ſecundam, concupiſcentiam oculorum. Sed tertius appetitus eſt ſublimium bonorum, magisque ſpiritualium, quales ſunt honores: atque hunc nuncupauit ſuperbiam vitæ. Sed & ſub his tribus generibus agnouit Greg. 31. moralium, ſeptem capitalium vitiorum ſpecies, theologis, imò Chriſtianiſ vniuerſis receptiſſimas, quas ad Rom. & ad Gal. commemorauit Paul. Quorum hæc: Certè vt oſtendamus, nò omnia crimina, eſſe peccata infidelitatis, ſed obiecta habere diuerſiſſima. Ex quo facillimè colligitur ſecundum membrum aſſertæ conſuſionis: ſcilicet, non oia enaſci peccata ex infidelitate, ſed vt ſuis ſunt obiectis diuerſa, ita ex diuerſis affectionibus, & animi agitudinibus perpetrantur. Reuera qui vel ira percitus occidit, vel turpi amore captus labitur, vel auaritia ſordet, nò peccat contra fidem: nam certus eſt malè agere. Vnde eò ſequens tertium membrum ſit conſuſionis: ſcilicet, quod non per quocumque peccatum extinguitur fides. Sicut enim in alijs virtutibus non quicumque peccat ex ira, amittit tempe-

rantiam circa delectabilia tactus, nec qui peccat contra temperantiam, amittit liberalitatem: ita neque quocumque peccato mortali amittitur habitus fidei, quo verè credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atque ad eò promiſſionem ipſam remiſſionis peccatorum, ſi uouerimus corda à noſtris iniquitatibus per gratiam Dei reuellerè. Quod ſi diuerſi ſint materiæ virtutum, & vitiorum, circa quas diuerſi noſtri affectus verſantur, diuerſiſſima etiam ſunt alia præcepta à præcepto fidei, atque diuerſe obligationes, quales in ipſo diſtinctiſſimo decalogo ſeparatim exprimuntur. Atque ad eò intentum eſt huius capituli, fides haud quaquam iuſtum eximit à lege, ſed legi potius ſubdit.

¶ Vnus aut alter locus eſt ſcripturæ, quæ poſſunt aduerſarij huic catholicæ veritati obmoliri, quippe verbum illud Pauli, Lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, impijs, & peccatoribus, &c. Et illud, Si ſpiritu Dei ducimini, nò eſtis ſub lege: oēs autem iuſti ſpiritu Dei ducuntur: iuxta illud, Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Quibus accedit & illud, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Ad hæc autè facillima eſt, veriſſima, & planiſſima theologorum omnium reſponſio, niſi vniuerſos iſti reſpuiſſent. Sunt enim in lege virtutes duæ. Prima, quod eſt regula noſtrarum actionum, cuius tranſgreſſio, peccatum eſt, & à qua legis virtute nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit Paul.) poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, neque poteſt quiſquam Deo aut ſuis poteſtatibus eſſe ſubditus, niſi ſit ſubiectus legibus. Sed alia virtus eſt legis coercitiua, quæ cogit incontinentem còtra ſuas agere appetitiones, & hoc modo iuſtus, ille ſcilicet, qui ſedatas iam habet, & pacatas turbulentas paſſiones, non ſubditur legi, quoniã nutui ſpiritus ſancti omni procul metu legis obſequitur.

Diuera præcepta.

Argumenta Luthe.

Reſponſio.

Legis dum virtutes.

De explicatione legis. Cap. 2.

oc itaque primum conſtituto, quod iuſtus nò illico liberatur à legis vinculo ad iudicandum, an poſſit planè ſatisfacere legi, quæ principalis eſt intentio in prima parte huius libri, breuis præmittendus eſt ſermo de explicatione legis: ſane de qua neque oino aduerſarij nobiſcū conſentiunt. Atque in capite primū hæc ſancta conſeſſio Chriſtianiſ ſuppònenda eſt, quod Chriſtus nò ſolum à Deo datus hominibus eſt, ceu redemptor, cui ſit fidendum, verū & legiſlator cui eſt obediendum, vt Syno. Friden-

Chriſtus legiſlator & redemptor.

can. 2. i. sanxit contra impios quosdam ne ganes fuisse legislatorem. Et quidem, quatenus res ad decem precepta spectat, quanuis vniuersa sint de iure naturæ, & in lege veteri fuerint explicata, tamen in lege euangelica obligationem habent iuris diuini, eo quod à Christo sunt precepta. Lex enim vetus simpliciter quantum ad illius legis obligationem attinet, prorsus abolita est, & extincta in ipso passionis momento, quo Christus protulit, consummatum est. Nam translato sacerdotio, inquit Paul. necesse est vt legis translatio fiat. Vbi absque vlla exceptione totam legem expirasse docet, quo ad vim obligandi. Illud autem theologorum axioma, quod ex preceptis antiquis, cæremonialia antiquata sunt & abolita: legalia verò nò omnia, sed moralia omnia permanerunt, sic intelligendum est, q̄ prima, quia erant figura venturi Christi, nò licet amplius præcipere in noua lege: ne sint falsa signa. Secunda verò licet integrari possunt, sed tertia, quia erant iuris naturæ, necessarium fuit, vt iteratò instaurarentur. Itaque decalogus præter obligationem naturalem, nullam prorsus habuisset in Euangelio obligationem diuinam, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota cessauit, acsi nunq̄ fuisset) nisi denuò preceptus fuisset à Christo tanquam à verò legislatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquam verus legislator multa exponendo mandauit, & comendauit ad idem ius pertinentia, quæ mūdus tunc ignorabat. Vt, Beati patres spiritu, quoniã ipsorum est regnū cælorum, Beati mites, & beati qui lugent, siue consilia sint, siue aliquando precepta, nihil modò disputamus. Neq; verò soium vt Scribæ & Pharisei legis enarratores, sed tanq̄ potestatem habens, leges ponebat, Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, ego autè dico vobis, Quicūq; dixerit fratri suo racha, &c. Audistis quia dictum est antiquis, Non moechaberis, ego autem dico vobis, Quicūq; viderit mulierem ad concupiscendū eam, iã moechatus est in corde suo. Atqui præter hæc naturalia adiecit, & precepta sacramentorū: Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nò intrabit in regnū cælorum: & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & Nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Neq; idtātum verum, vt cunq; aduersarij resulent, facultatē fecit ecclesiæ leges condendi, quæ essent velut suarum antemurale, quibus vineam suam sepiat. Non quod ipsi deesset prudentia perfectissimè instituendi totū Ecclesiæ ius: sed quia

sciebat temporum, locorumq; varietatē, diuersosq; hominum casus nouis nonnunq̄ legibus indigere. At non est hic locus hæc presius tractandi: sed hæc meminimus ad enarrandū canonem Cōcilij, qui hoc tempore fuit propter quosdam necessarius. ¶ Hac autem confederatione præmissa, duo sunt puncta, de quibus Lutherani à nobis dissentiunt, intellectu necessaria ante disputationem de satisfactione legis. Primum de explicatione preceptorum: & alterum, an præter precepta sint aliqua cōsilia. De primo ergo puncto aiunt (vt est videre apud Melancthonem in loco cōmuni de bonis operibus, & apud Bucerum in lib. de concordouer.) quod nos doctrina operum præclare tradimus de externa hypocrisis, aut de humanis cæremonijs: opera verò primæ tabulæ, & fontem bonorum operum ignoramus, & obruimus. Et vocant externam hypocrisis, septem precepta secundæ tabulæ. Siquidem hypocrisis discernunt à preceptis primæ tabulæ, quam vocant internam iustitiam. Interna autem iustitia est, inquit, credere verbo Dei, timere Deum, confidere Deo, firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio quod sumus in gratia Dei. Quæ quidem dubitatio, aut contēnit Deum, aut fugit iratum, aut non verè inuocat. Ecce mysteria in quibus isti collocant totā vitam christianam, suadentes hæc omnia exteriora, aut nihil, aut per parum referre: sed totum negotium Christiani intus consistere in corde. Neque enim satis eluere eum possunt, colorem, quo sunt à magistro suo tincti, in de liber. Christ. vbi ait, nihil posse externa opera: scilicet, versari in locis, & officijs sacris, ieiunare, neq; voce orare, imò neq; interiores speculationes, aut meditationes, præter vnam fidem & fiduciam. Imprimis, q̄ infra dignitatem loquantur de preceptis secundæ tabulæ, quin verò q̄ indignè de illis sentiant, quis est, qui nò videat? Putant enim in hoc tantum esse nobis iussa, quod Deus non voluit illis exercere, quibus tanquam testimonijs fidei ipsum glorificaremus. At verò ratione longe diuersa discernit Ecclesia catholica inter primam ac secundam tabulam preceptorum. Non enim distinguuntur vt externa opera ab internis: nã tam in prima, q̄ in secunda præcipiuntur, & intima, & extera opera. Discrimen autem est, quod cum Deus, & in se optimus sit, ac propter se colendus, & naturæ quoq; author, rerumq; generator cui nostri cura est, & prouidentia, in duobus summam posuit omnium mandatorum: scilicet, Diliges dominum Deū tuū ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum sicut te ipsum.

Ex

Duo puncta discordia.

Melancthonem Bucerus.

Heresis

Luther. Idem lib. 2. cap. ultimo. Indignè Lutherani de secunda tabula loquuntur.

Distinctio primæ & secundæ tabularū, vide lib. 1. cap. 22.

Heb. 7.

Triã genera preceptorū legis veteris.

Matth. 7. D.

Sacramento rē precepta.

Facultas Ecclesiæ ad cōdendas leges.

Ex quibus mandatis ait, vniuersam legem p̄dere & prophetas. Primum autem quod ad suum ipsius pertinet cultum, in prima tabula iussit tribus p̄ceptionibus explicari: secundum autem, in altera, septem alijs. Neque verò p̄ceptiones primæ tabulæ, mentis sunt dum taxat meditationes, sed in opera se etiam exerunt. Primum enim p̄ceptum non est formaliter dilectionis, sed ipsius explicatio, scilicet, vnicum, trinumq; credere Deum, idola vti deos falsos execrari, in quibus nihil est numinis: illum esse vnum, cui soli, cordis, oris, & operis laus, & cultus debetur. Secundum etiam p̄ceptum de sanctificatione sabbati non intus tantum in mente, sed in cultu etiam exteriori positum est, atque ad eò tertium de suo sancto nomine non vanis iuramentis vsurpando. Quocirca nouum inuentum est, hoc penitus prima tabula p̄cipi, credere verbo Dei, confidere, & firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio, an affecti fuerimus promissiones Dei. De quo latius lib. 3. in de certitudine gratiæ. Atqui vt in prima tabula opera etiam iubentur exteriora, ita & in secūda opera que interiora. Non enim solum iubemur charos venerari parētes, externis pietatis officijs, sed intimo etiam affectu. Neque tantum iubemur abstinere à re vel thoro alieno, sed non concupiscere vxorem, aut rem proximi. Igitur (quod in principio proponebamus) & falso, & indignè opera secūdæ tabulæ vocant hypocritism. Est enim hypocritism, quādo aliud extra in opere effertur, quā intus fertur in corde: opera autem & officia charitatis in proximos ex fide & amore Dei procedunt. Quin imò secundum scripturam, indicia sunt veri amoris Dei. Vnde Paul. Reddite, inquit, omnibus debita. Cui tributum, tributum, &c. Nam qui diligit proximum, legem impleuit, Non adulterabis, Non occides, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Et Ioan. quē dominus de suo pectore, charitatis p̄ceptionibus lactauerat, ita, quæ inde exugerat, denarrat. Charissimi si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deū nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas in nobis p̄fecta est: Et, Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligit? Et, Hoc mādatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Hæc est expositio Ioanais super illud nouum mandatum Christi, quo nihil discipulis commendatius esse voluit, & sanctius, quā vt se inuicem dili-

gerent, sicut dilecti fuerunt ab eo. Vnde colligit, nullum esse exploratius iudicium diuinæ dilectionis, q̄ dilectionē proximi. Quare Paul. non satis habuit explicare vnitatē humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti sumus in vnum corpus. Sed vno, inquit, spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et alibi, Membra sumus corporis eius (puta Christi) de carne eius, & de ossibus eius. In summa, tāti fecit Deus opera hæc externa, quibus charitatem colimus inter fratres, vt cū omnium bonorum in se ipse diues, nostrorum non indigeret, ita propriē cuiusq; personā induit, vt non satis habuerit dicere, Quod vni ex istis fecistis, pro me fecistis, sed mihi fecistis. Et in postrema die totam p̄mouerit iudicationem futuram, si cū fuisset nudus, vestitus à nobis fuerit, si pastus deniq; in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera secūdæ tabulæ hypocritism Protestantes appellant? Dicentes totum negotium Christianum in corde cū solo Deo gerendū. Agnosceamus enim verbum Christi liberatoris nostri, Regnum Dei intra vos est, quoniam vt ait Paul. Lex nostra lex spiritus est, sed tamen eo modo est spiritualis, quo alibi explicat non esse regnum Dei escam, & potum: sed iustitiā, & pacem, & gaudium in spiritu sancto: iustitia autem, pax, & gaudium spirituale non conseruatur, nisi per exteriores actus. ¶ Secundum istorum à nobis disidium de lege Christi est, quòd nullū in Euangelio agnoscunt consilium, quòd nō sit p̄ceptum: si non particulare, saltem inclusum in p̄cepto de dilectione Dei super omnia. Ex quo vt cap. sequenti videbimus, eliciunt vnum argumentum ad confirmandum, quòd non possumus huic p̄cepto satisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idq; irrident nos, vt capitulo de satisfactione videbimus, quòd cogitemus, non solum posse satisfacere legi, verum aliquid vltra supererogare. Quocirca cū in libello imperatorio, instante Echio, scriptū esset, opera quidem à nobis fieri bona, quæ à Deo sunt mandata, & cōmendata, postea Bucet. circa finem libri sui de concordanda. controuer. reclamauit, satis fuisse positum mandata. Quia nihil est, inquit, in Euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua verò opera, quæ ex humanis institutis fiunt, prorsum cōdemnant, vt patet in suo didagmate, de quo articulo optimè obuiatum illis est à Coloniensibus in antdidagmate. De hoc autem articulo consiliorum dicam, quod ad p̄sens propositum de satisfactione legis attinet,

Primū p̄ceptū, vide lib. 1. c. 22.

Secundum.

Tertium.

Hypocritism lib. 2. c. 2. & lib. 3. c. 8.

Roma. 13.

1. Ioan. 4.

Luc. 18
Roma. 14.

Secunda cō
trouerſia de
consilij.

Libel. impe
Bucer.

eo præfertim, quod nonnullos inter catholico-
cos audiimus de hoc dubitantes: quinimò cõ-
tendentes, nullum esse opus supererogationis
vel consilij, sed omnia esse præcepta. Etiam il-
lud. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia
quæ habes, &c. Cuius contraria idcirco cõclu-
sio constituenda nobis est. Ratio qua maxi-
mè testimonia sacra huius veritatis elucidan-
tur, est hæc. Deus in operibus erga proximos
illa tantum edixit nobis sub præcepto, quæ per-
tinebant ad custodiam charitatis: nam finis
præcepti charitatis: cætera verò officia, nõ erat,
cur nobis iniungeret ex necessitate: in his autè
quæ ad cultum suum pertinent non est obli-
gatione nostram metitus ex magnitudine be-
neficiorum, quæ in nobis contulerat, creatio-
nis & redemptionis, sed omnia iuxta naturam
nostram suauiter disposuit: illa tantum præci-
piens, quæ suam amicitiam seruarent, & quæ
possibilia essent, neq; adeò difficilia, non mo-
do his aut illis hominũ cõditionibus, siue hoc
aut illo loco vel tẽpore, sed quæ omnibus quo-
cunque tempore, & loco essent possibilia: reli-
qua verò in optione cuiusq; posuit. Quare cõ-
silia non sunt per se perfectiora, quàm opera
præceptorum, sed cum finis omnium manda-
torum sit perfectio charitatis, consilia ordinã-
tur ad maiorem eorũ custodiam. Quare licet
non sint necessaria, hac tamen ratione perti-
nent ad perfectionem. Vnde statim Christus
in solenni illa legis promulgatione ante ne-
cessaria præcepta proposuit perfectorum cõ-
silia, Beati pauperes spiritu. Nam pauperies
non est necessaria, sed legitimus bonorũ vsus.
Beati qui lugent: & his similia. Et ideò subdit,
Vos estis lux mundi: quasi quibus competit
non solum iustitiã vulgariter colere, sed egre-
gie vsum etiam rerum licitum abijcere. Atque
ex hinc fortè legitimus eruitur intellectus illo-
rum verborum, qui soluerit vnum de manda-
tis istis minimis, minimus vocabitur in regno
cælorum: qui autè fecerit, & docuerit, magnus
vocabitur. Facit enim dubium, quomodo præ-
cepta vocauerit minima, cum autem qui serua-
uerit, appellauerit magnũ, Loquitur ergo for-
tè de operibus illis consilij, quæ ex eo dicun-
tur minima, quia non sunt necessaria, sed tamè
qui legitime seruauerint: scilicet, ad maiorem,
& consummatiore præceptorũ custodiam,
futuri sunt in regno cælorum, non qualescun-
que ciues, sed magnates. Accedit & verbum
Christi, Sunt eunuchi, qui se ipsos castra-
uerunt propter regnum cælorum, qui potest
capere capiat. Cuius expositorè agit. Pau. vbi
ait, Bonum est homini mulierẽ nõ tangere, &

Volò omnes homines esse sicut ego sum. &
Dico non nuptis, & viduis, bonum est illis si
sic permanserint, sicut & ego: subdit autem,
De virginibus præceptum domini non ha-
béo, consilium autem dõ, &c. Hæc autem com-
munia sunt. Sed rem paulò exactiùs vrgebo
ex illo vbi dominus adolescentulo illi interro-
ganti, quid faciendo vitam æternam posside-
ret, legitur respondisse, Serua mandata: mox
dicenti, seruas à iuuentute tua, adiecisse, Va-
de, & vende omnia quæ habes, &c. Ille enim
locus est, vbi perspicacissimè discernitur inter
cõmuniem ordinem præceptorum, & singu-
larem consiliorum accessiõnem. Bisariam au-
tem interpretari vel deprauare moliantur hũc
locum aduersarij. Primum enim aiunt, adole-
scẽtem illũ fuisse Phariseum, qui mentitus est:
seruare præcepta, & ideò iustum esse relinque-
re diuitias, quæ sibi erant impedimẽto. Quò vi-
dentur Hiero. & Orige. inclinare: sed profectò
nulla potest ratione negari, quo minus legem
seruasset, quod satis erat ad amicitiam Dei. Nã
habetur Mar. 10. quòd Christus intuitus eum,
dilexit eum. Item quoniam si fuisset mentitus
non respondisset Christus, Si vis perfectus es-
se, seu vt habetur in Marco, Vnum tibi deest:
hæc enim verba supponit, iam fecisse iuenẽ,
quòd ei dixerat Christus necessariũ esse ad vi-
tam æternam. Hoc fortè verum est, quod nõ
seruabat præceptum dilectionis modo perfe-
ctissimo, erogando bona sua in pauperes, vt ef-
set inter perfectos. Et illa fortè fuit mens Hiero-
nyimi & Orige. vt author est S. Tho. 2. 2. q.
189. art. 1. Repugnat enĩ perfectioni maximè
christianæ, vt tam diues esset, q̃ ille credit fuisse,
vbi erant pauperum greges, quibus potuis-
set bona sua distribuere. Sed mentitus fuerit
nec ne, nihil moror. Nam vt vtrauis pars vera
sit, manifestè colligitur ex litera, discriminẽ con-
siliorum à præceptis. Aliorum ergo est respõ-
sio, quod non solum seruare alia mandata: sed
relinquere omnia sit necessarium ad salutem.
Quare vbi ait Christus, Si vis perfectus esse,
non loquebatur de perfectione supererogatio-
nis, quæ nulla est, sed de illa quæ est necessa-
ria ad salutem. Propterea, quod vt refertur a
pud Marcũ & Lucã, dixit, Vnum tibi deest,
vade, quæcunque habes vende, &c. Hæc autè
interpretatio exinde deprehenditur falsa, quòd
si de tali necessaria perfectione intellexisset,
in initio ilico interrogationis illam respondis-
set esse necessariã, vbi iuuenis interrogauit, qd
faciendo vitam æternam possideret. Cum er-
go discretè, ait, Si vis ad vitam ingredi, serua
mandata. Sed si vis esse perfectus, vende, &c.
mani-

Matth. 19.
Cõclusio ea
cho. de confi-
lijs.

Matth. 19.

Mar. 10.

Inter preta-
tio praua il-
lius Vade &
vende &c.
Hiero. &
Orige.

Matth. 5.

S. Thom.

Secunda In-
terpretatio.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

manifestè distinxit inter opera necessaria, & opera consilij. Vnde quod addit, Vnum tibi deest, intelligitur, tum ad perfectionem, tum ad securitatem perseverantiz. Nam difficile est diuitibus perseveranter agere ad vitam æternam, vt statim subiicit Christus. In summa, dicere, quod opera consilij, & maxime renuntiare diuitijs, & illustribus statibus seculi, sit de necessitate salutis, est hæresis condemnata aduersus Pelagianos, vt refert August. in episto. ad Paulinum, vbi inter decem errores illum connumerat quintum: puta, diuites baptizatos nisi omnibus abrenuntient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, neque eos habere posse regnum Dei. Neq; profectò opus alia fuisset condemnatione; quam quòd aliàs condemnaretur tota religio christiana, quæ diuites permittit. Vnde Paul. quauis admonitos nos fecerit, quòd qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, nihil tamè amplius subiungit, quàm Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, bene agere, facile tribuere, &c.

De impletione legis in genere.

Cap. 3.

Is ita necessarijs fundamētis subiectis, quæ stio est prima huius libri, vtrū iustus qui p fidem iustificatē nō absoluitur à lege, possit per gratiam adiuuantē, legi satisfacere. Lutherani enim in vtrunq; peccant extreme: dum aiunt, & quemcunq; iustum nexu legis per fidem absolui, & neque iustissimū legi posse satisfacere. At verò ne nobis imponere perseverent, quòd possibilitatem adimplendæ legis nobis adscribamus, hæc ante omnia sanctissima confessio, quæ nobis est cum illis cōmunis, supponenda est, quam lib. 1. cap. 2. & fermè per totū librum secundum cōtra Pelagianos sancitam ab Ecclesia esse monstraui-mus. Nempe, quòd absque diuino nutu, speciali; auxilio nequimus implere diuina præcepta: scilicet, neque omnia quantum ad substantiam actus, neque nimirum, quantum ad intentionem præcipientis. Ita enim in Concilio Mileuitano & Africano cōfessum est, atq; etiã in Arausicano. Cuius in canone. 25. verba sunt, Hoc prædicare debemus, & credere, quòd per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter

Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præcenerit. Et talia fermè verba protulit præfens Synodus Tridentina in primis cauonibus tribus. Quam etiam-num fundamētalem conclusionē paulò post per amplius explicabimus: an scilicet præter gratiam habitualem, necessarium sit quoque nouum auxilium ad dignè operandum & perseverandum. Nulla ergo de hoc est controuersia: sed vtrum cum speciali Dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc enim est, quod Protestantès apertissimè, & pertinacissimè inficari perpendunt: vbi que inculcant, quòd in hac vitã, neque diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tantum inchoare. Quinimò ipsam inchoationē, opus omnino volunt esse Dei, & nullatenus nostrum. Est autem error iste, germen pestiferæ illius radice, quam lib. 1. capit. 1. & 2. reuellerè nitēbamur, ceu conplurium errorum feracem. Videlicet, concupiscentiam carnis reluctātem rationi, esse peccatum, prohibitum illo præcepto, Non concupisces: quod omnino tolli non potest in hac vita. Inde enim confecit Luther. in de liber. Christ. & art. 2. affectionum suarum, & rursus art. 3. 1. & latissimè in lib. de decem præceptis, q̄ nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti possumus plenè implere mandatū illud maximum, Diliges dominum Deum tuū ex toto corde, & ex tota mente, &c. propter rixam & pugnam carnis impediētis ne toto corde diligamus: sed hūc inchoari, & in patria perfici. At quoniam verba hæc dextrum possunt recipere sensum, in quo nobis possunt esse communia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduersarij sentiunt, quòd in hac vita non diligimus ea perfectione qua Deus diligitur in patria: de hoc enim nulla est disceptatio. Agnoscimus enim dilectionem viæ nō esse firmam, & fixam, vt illic erit. Item planè cōfitemur, quòd nequimus ita Deum diligere ex toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiz nostræ. Nam si aliud haberemus de nobis iudiciū, nos ipsos (vt ait Ioan.) seduceremus. Sed tamen addunt, in quocunq; opere hominis quantumcunq; iusti, necessariò in esse omissionem præcepti illius dilectionis. Nanque tenemur secundum illos, singula præcepta implere ex dilectione: ita enim intelligūt illud. Omnia in gloriam Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putant, nullum esse opus tam perfectum, quin propter iugem reluctāntiam carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in præcepto dilectionis. Atque inde dicit Luth. art. 3. 1. in omni

Hæresis.

1. Tim. 6.

Tridentinū.

Luthera-nū dogma.

Radix erroris.

Lutheranis nullus iustus potest satisfacere legi. infra. c. 7.

Cōfessio cōmunis de obseruatiã præceptorum.

Concilium Mileui. & Arau.

omni opere bono iustum peccare, quia est omissio illius præcepti. Et art. 32. opus bonum optime factum veniale est peccatum, secundum misericordiam Dei, sed mortale, secundum iudicium Dei. Ob idq; nullo nostro opere secundum istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipimus misericordiam Dei non imputantis peccata nostra. Hanc doctrinam hætenus perseverant defendere Lutherani. Vnde in confessio Augustana, articu. 6. Cum fide inquirunt reconciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorum operum. Sed quia tanta est infirmitas humana nature, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, quod hæc obedientia non placet Deo, quia legi satisfacit: sed quia persona est in Christo reconciliata à fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare non censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiam: subiicietes illud, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quæ nos infra respondebimus. Id quamplurimis verbis explicatissime persequitur Melancthon in apolo. sub. titulo dilect. & imple. legis, commentatus illud euangelij, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, in eo sensu, quod tantummodo oporteat à nobis in hac vita legem inchoari: id est, imperfectè impleri. Et paulo inferius nobis impropere, quod prædicemus nos legem implere, cum in hac vita non possumus legi satisfacere. Et inferius. Legis impletio quæ sequitur inuolutionem, est exigua & immunda, & inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquie peccati, quæ semper accusant nos, & ideo non est accepta propter seipsam, sed propter fidem: quia iusti seu accepti reputamur propter Christum. Et rursum. Propter fidem in Christum non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Vide quanta explicatione vtatur, vt doceat imperfectionem operum nostrorum non esse, eo solum quod remissior est, quam in patria, sed cuilibet operi veram inesse culpam. Vnde paulo inferius (quæ verba quoque sunt Lutheri, artic. 13.) Exprobrat nobis, quod fingamus Christum tantum esse nobis commertum primam gratiam, nos postea tamen nostra legis impletione placere, & mereri vitam æternam. Cum tamen mediator Christus omnem nobis fuerit gratiam meritis. Idem latius etiam persequitur in locis communibus sub titulo. de imple. legis. Idem Bucer. adhuc multo (quod suum est ingenium) cumulatori sermone inter enarrandum articulum. 5. libelli imperatorij: cuius paulo post expendemus verba.

Subijciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc questionem respondendum. Prima Possibile est nobis cum diuino fauore, & adiutorio, sic in hac vita totam legem, atq; adeo dilectionis præceptum implere, vt non modo singula, verum omnia peccata mortalia possimus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamenti, quo aduersarij conituntur, sumitur: Abundè enim demonstratum à nobis est loco citato lib. 1. ita per baptisma remitti, condonari, deleri, abstergi, sepeliri, atq; adeo penitus tolli originale peccatum, & vniuersa, si quæ sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, nisi vbi voluntate liberè homo consentit in peccatum, neq; illo precepto. Non concupisces, certamen carnis prohiberi, sed victoriam. Et quanuis liberum arbitrium vulneratum fuerit: debilitatumq; præuocatione primi parentis, non tamen adeo extinctum est, quo minus possit diuino auxilio resistere. Quod fit, vt à concupiscentia non singula opera commulentur nostra, atq; ea minus, quæ in gratia dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodem lib. 1. ca. 22. explanabamus. Nimirum, quod modus charitatis non est de essentia aliorum præceptorum. Et ideo quauis gratis largiremur, non posse nos in hac vita implere præceptum dilectionis, non inde sequeretur vniuersa aliorum præceptorum opera peccata esse, habereq; annexam priuationem eiusdem præcepti. Hæc autè omnia iam pridem à nobis constitutissima sunt. Unde hic ergo exordiendum est, vtrum præceptum dilectionis impleri in hac vita possit à nobis per auxilium dei. Et causa dubitandi præcipue sumitur ex August. in lib. de perfect. iustitiæ: vbi ait, quod in illa plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nā cum est adhuc (inquit) aliquid carnis concupiscentiæ, quod continèdo frænetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Et quæ res perstringit, est, quia videtur docere, illam perfectionem dilectionis, quæ non hic, sed in patria esse potest, cadere sub præcepto. Ait enim Cur enim non præciperetur homini ista perfectio, quanuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quod currèdum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostèderetur? Hunc autè locum Augustini interpretatur. 2. 2. q. 44. S. Thom. hoc modo, Præceptum aliquod bifariam intelligitur impleri: vno modo perfectè, quando peruenit ad finem præcipientis, alio modo imperfectè,

Confessio Augustana.

Immoq; A

Psal. 142.

Melanctho. tam inchoamus in hac vita legem non implemus. Matth. 19.

non tunc est inchoatio

rescrit

Bucerus.

1. Conclusio.

1. Ratio.

Cap. 1. 1.

Lib. 1. c. 154

mod. 2. 3

Modus charitatis non est de essentia aliorum præceptorum. Tho. 2. q. 100. art. 10.

Præceptum dilectionis. V. infra vitam implentur.

August.

Vide quæ Aug. in hac scriam scribit lib. 1. retract. c. 7. & 16. exactius & plenissimè

S. Thom. Præcepta dupliciter implentur.

m quan.

quando, etsi non perueniatur ad finem, non tamen receditur ab ordine, & regula dirigente in finem. Intentio dei, dilectionem sui præcipiētis, fuit, vt planè illi, omninoque vniremur amando, ita vt non solum nihil esset in nobis contrarium, sed neque aliquid, quod eius amorem remorari, remittere vel posset, aut tepefacere: cuius felicitatis nequimus nisi in patria potiri, quando liberi à corpore mortis huius viduimus eū sicuti est. In hac verò vita impletur imperfectè. Et tantò quisq; perfectiùs, quantò propius ad illam perfectionem accedit. Non est ergo mens Augustini, quòd dilectio patrie sit hic præcepta tãquam implenda in hac vita sub pœna peccati, sed tãquam finis & scopus, quo dirigenda est intentio nostra. Nec est cur

Bucer. Buce. contra glossam hanc reclamet. Sanè, quæ ex verbis ipsis Aug. liquet: nam postquam dicit illam nobis perfectionem esse præceptam, subdit causam, vt per præceptum sciretur, quò nobis esset currendum. Vnde sicut miles (ait Sanct. Tho.) licet non potiatur victoria, nò tamen peccat, si non facit contra disciplinã militarem, ita quanuis huc nemo fruatur dilectione illa patrie, nò tamen peccat, nisi qui defleat à lege, & præceptionib; charitatis, aut aliquid veniale admittit contra eius feruorem. Itaque si lubet explicatiùs dicere, aliud est perfectè implere præceptum, & aliud, nò violare. Possumus in hac vita nò violare, licet nò possim perfectè implere. Cauèda est ergo æquiuocatio implèdi. Accipitur enim vno modo, vt opponitur trãsgressioni, seu omissioni, & isto modo impletur in hac vita. Et alio modo, vt tantum valet, quantũ plenè ad mensurã, cacunè, & finem pertingere: & isto modo impletur in patria. Et quòd iste sit sensus Aug. in propatulo est. Intendit enim in illo libro disputare cõtra Cælestium, qui dicebat, posse hominem in hac vita viuere absq; vilo peccato actuali, scilicet, tam veniali, q̃ mortali, ex eo quòd præceptum sit homini, vt absq; peccato sit. Què August. redarguit ex illo Ioan. Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, &c. Et idèò nunq̃ venit in mentem Augu. quod singula nostra opera sint omissiones illius maximi præcepti, velut peccata, sed quòd vita quãuis iustissimi hominis, non potest transigi sine permixtione aliquorum, saltem leuium peccatorum. Qui quidem sensus patentissimus apud eundem est in de spir. & lit. vbi idem tractat argumentum. Discernit enim cap. 26. inter vitam hanc militantem, in qua cognoscimus per speculum in enigmate, & triumphantẽ illam in qua iusti videntes facie ad faciem, satientur illa iustitia,

quam hic ex fide viuētis eseriēbant, & sitiebant. Nam, Beati qui esoriunt, & sitiunt iustitiã. Vnde ad iusticiam huius vitæ, inquit, quæ minor est illa, nò absurdè dicitur pertinere ne homo peccet, neq; enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæq; debetur, iam culpæ deputadum est. Aliud est enim totam nondum assèqui charitatẽ, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrẽ debet homo quãuis longè minus amet deum, q̃ eum potest amare cõspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc Augu. & talia illic congeminat, vt ostendat perfectionẽ huius præcepti in hac vita in eo positam esse, vt nulli delectationi illicitæ cõsentiamus, quin verò caueamus à leuioribus.

Argumentũ Præter auctoritatem Augustini est argumentum, vt vulgatisimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandam. Præcepit nobis Deus, vt se ex toto corde, proximum verò sicut nos ipsos diligeremus, & ne sit opus singula meminisse, si ad vitam volumus ingredi, seruemus mandata: Deus autem nihil præcipit impossibile: ergo implere illa possumus, saltè eius ope subnixi. Minor huius syllogismi euidētissima est. Nam quicquid Deus præcipit, peccatum est, si non fiat: quoniam ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paul. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Vnde contra Faustum August. Peccatum est, inquit, dictum vel factum, vel concupitum contra legem dei, at non facere, quod est impossibile, peccatum non est: Deus ergo non præcipit impossibile. Latissimè enim libr. i. cap. 17. & 18. persuasum fecimus, ad eò volũtarium, intrinsecam esse & inseparabilem rationẽ peccati, vt repugnantia sit, peccatũ esse nisi sit volũtariũ: quod autè est impossibile factũ, id nò facere, nò est volũtariũ: est ergo nò solũ impietas, sed manifestaria contradictio, q̃ aliquid nobis deus præcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset, quòd regnum cælorum vim patitur, si impossibilia essent mandata, quæ seruati sunt nobis necessaria, si volumus ad vitam ingredi? Sanctissimè ergo Hierony. in exposit. symboli ad Damasum, Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse, & mandata dei nò à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari. Et infra, Liberum sic confitemur arbitriũ, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum

Bucer.

S. Thom.

Implere & violare.

quom implet præcep
ti dilectionis dei super
omnia in via

1. Ioan. 1.

De spũ & li
te. Vide c. 4.
huius hb.

Deus non
præcipit im
possibile.

Hierony.

peccatum vitare non posse, quàm illos, qui cū Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. At negant isti, illud opusculū fuisse Hieronymi: hoc enim sibi asylum muniuere, quod se recipiant, quoties non habent quid aliud respondere. Sed tamen identidem in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. repetit, mandata dei possibilis esse, neq; deum præcepisse impossibilia. Ita enim suus Atticus confitetur, nulli dubium esse. Et August. ser. 6 1. de tempore, Deus neque impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Non solum ait, non imperauit, sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sicut neque punire, quod vitare non possumus, quia pius est. Ac si dicat, si Deus imperasset impossibile, non esset nobis iniustitiæ deputandum, quod non paruissimus, sed sibi qui impossibile præcepit: & si nos puniret de re quam vitare nequimus, non esset impietas nostra non vitasse, sed sua punire. Et de laudibus Pauli Chrysof. Homil. 7. Possibile est, inquit, Dei iussa perficere, si modò velimus omnem naturæ trepidationem alacriter virtute superare, nihilq; impossibile est eorum, quæ à Christo hominibus imperantur. Si enim quantum est in nobis velimus virium exprimere, maximū etiam nobis Deus adiungit auxilium. Et in concilio Arausiano cano. 25. Hoc etiam secundū fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati (Christo auxiliante, & cooperante) quæ ad salutem pertinent, possint, & debeant (si fideliter laborare voluerint) adimplere. De nostro autem Tridentino, statim. ¶ At verò audiamus nostros homines, quibus ista commentis subterfugere cogitarūt. Ait Buce. in conciliatione articuli de iustificatione, quod aliud est, Deum præcipere id quod in se est impossibile (quod & ipsi blasphemiam esse testantur) aliud verò id quod Deus præcipit esse homini impossibile, quod ita pie dicitur, vt contrarium blasphemiam sit: nā præcepit, quod sibi est possibile. Ac si nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedam⁹, & non certissimò profiteamur, vt in priori cōclusionē præmissimus, & in secūda repetimus: quin imò vt Patribus, & ecclesiæ sanctissimū esse monstrauimus, non nostris naturalibus viribus, sed diuino favore & adiutorio esse nobis possibilis mandata. Nihil de hoc cōtrouersamur Buce, sed hoc vobiscum postulam⁹, vtrum nobis per gratiam, & auxilium Dei sit possibile implere legem. Et quidem ais possibile Deo, in hoc tamen seculo, ex parte,

in futuro ex toto. Ecquid autem quando dicitis ex parte, intelligatis, ita exponitis, quod impossibile est in hac vita satisfacere præcepto dilectionis, atq; ad eam legem, & ita impossibile, vt quodlibet opus sit de se peccatū. Hoc ipsum est, quod manifesti erroris redarguit argumentum nostrum. Impossibile est vt deus dederit hominibus legem, cui per eius auxilium nō possint iuxta suam voluntatem satisfacere. Alias ad quid præciperet? ¶ Respondetis, qd licet nō possumus satisfacere, præcepit nihilominus, vt omnia ipse concluderet sub peccato, & nos proinde ad suam recurreremus misericordiam. Profertò secum ipsa pugnat responsio vestra. Nam ecce oēs conclusi sub peccato ad misericordiam eius cōfugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet, manum nobis porrigit, gratiam infundit, ope sua, & opera nos iuuat. Nūquid neq; grā, neq; auxiliū suū vllum sufficiens est, vt legi satisfaciamus? Vt quid nos ergo fides ducit ad misericordiam Dei: nisi vt per eius suppetias impleamus, quod per nos ipsi nō valemus? Quomodò qui, teste Dauid, mandauit mandata sua custodiri nimis, non auxiliabitur, vt ad iustum custodiantur? An fortè seuerior est in præcipiendo, q̄ in subueniendo potens, & benign⁹? Videte ne cū patrociniū gratiæ contra liberū arbitriū suscipitis, gratiæ potius iniuriā irrogētis, peius enim q̄ Manichæi sentitis. Nā illi voluntatem quæ à malo principio condita erat, aiebant, non posse vitare peccatū, vos etiā hoc nostræ voluntati impingitis, quam à vero deo creatam agnoscitis. Neq; id solū dicitis, sed quod neq; per gratiam & auxilium Dei potest homo satisfacere legi, vt peccatū vitet, nō ergo solum liberū arbitrium, verum auxilium Dei reputatis infirmum. Longè planè aliter q̄ vos vbiq; Patres excipiunt verbū illud ad Galat. Concludit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus. Nempe, vt quod lex iubet, per fidem impleamus. Per fidem. s. quæ per charitatē operatur. Vnde August. de spir. & lit. ca. 13. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra. Lege operum dixit De⁹, Fac quod iubeo: lege fidei dicitur deo, da quod iubes. Et. c. 20. Lex data est, vt grā quæreretur. Gratia data est, vt lex impleretur. Et contra duas epist. Pelag. lib. 3. Legē fit, vt deus quid fieri velit audiatur: gratia verò fit, vt legi obediatur. Lex ergo auditores iustitiæ facit: gratia, factores. Et quomodò id fiat, adhuc explicatius exponit in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quæ est. 95. Ait enim legem distingui à gratia, quia lex iubere nouit,

August.

Chrysof.

Concilium
Araus.

Psalm. 118.

Galat. 3.

August.

Pfal. 31. gratia iuuare. Lex enim dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: fides autē respondet, Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Lex dicit, vt abstineamus à fornicatione & carnalibus desiderijs: fides dicit, quod nemo potest esse cōtinens nisi deus dederit. In summa, lex dicit, Declina à malo & fac bonū. & Paul. per fidem ait Coloss. qđ non cessat orare pro illis, vt ambulent digni deo in omni opere, & sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta, vt per auxilium fidei verē impleamus legem. Atq; adeo falsissimum fit quod nostri aiunt Protestātes, scilicet per auxilium fidei tantū nobis obuenire, vt exerceamur in lege, non autē vt satisfaciamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod iubet, profectō summa est, vel ignorantia verbi, vel sensus corruptio, negare, quod p̄ auxilium gratiæ satisfaciamus legi. Nam quid aliud est implere, q̄ satisfacere? Imō quid est legem facere, quod ait Paul. Factores legis iustificabuntur: & legem seruare, quod ait Christus Ioan. 14. Qui diligit me, sermones meos seruabit, q̄ legi satisfacere? Imō quid est quod ait ipse Legislatoꝝ noster, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos: iugum enim meum suauē est, & onus meum leue: nisi quod multo sit facilius per gratiā dei legē, quē ignauis, fœcordibus, ac prauis hominibus grauis onerosaq; videtur seruare, & implere, q̄ per vias difficiles, abruptaq;, & lubrica vitiorum oberrare? Vnde Ioan. Hęc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mādata eius grauiā nō sunt. Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hęc est victoria, quæ vincit mūdum, fides nostra. Est ergo mādatōꝝ summa, vt mundum vincamus, à quo per fidem reportamus victoriā. Ex his vtiq; talibusq; testibus, & meritis causæ nostræ sententiā cōfecit S. Syno. Triden. quam æquifimam ca. 11. pronunciauit, his verbis, Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vtatur, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam dominus impossibilia non præcepit, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod nō possis: & adiuuat vt possis. Cuius mādata grauiā nō sunt: cuius iugum suauē est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligūt eum, vt ipsemet testatur, seruauit sermones eius, quod vbiq; cum diuino auxilio præstare possunt, eos autē qui cōtradixerint, anathemata esse iubet, can. 18.

¶ Sed attingimus tandem punctum contro-
trouersia, vnde pus huius vlcis prodatur. Hęc

omnia aiunt, non probant, quod nos implemus legē, sed quod deus ipse implet: hoc est enim, quod ait Bucc. vbi eum iam proximē citauimus, quod deus non præcipit, id quod est simpliciter impossibile, sed illud quod est nobis impossibile, & ipsi possibile. Sed apprehende mentē hominis. Nō enim vult, id quod nobis est impossibile, fieri nobis per auxilium Dei possibile, vt nos ipsi impleamus legē: nam tunc nulla esset inter nos controuersia: hęc enim ipsa est confessio nostra. Sed intelligit, quod legem, quæ nobis est impossibilis, Deus ipse per filium suum in credentibus implet, in præsentī ex parte, & in futuro ex toto. Ita em̄ doctus est à magistro suo Luthero in de liber. christi. Cuius verba sunt, Ipse qui solus præcipit, solus quoq; implet. Vide ergo duos absurdissimos errores. Non nos, sed deus in nobis facit opera legis, & tamen nō perfectē implet, vt satisfaciat legi. Et de hac re proferuntur, dispersunturq; tragœdiæ sermone vulgari in ludibrium liberi arbitrij, quod non solum per se nihil possit in operibus gratiæ: sed neque cū auxilio dei quicquam libertas nostra cooperetur. Et quod vsque ad lachrymas indolendum esset, cum res sit, quæ nulla omnino probabilitate possit ab homine sanæ mentis percipi, quō illam vulgo persuadeant, fingunt à prælatis ecclesiæ confictum esse regnum liberi arbitrij, cum tamen ipsum nihil cooperetur, neque ad assequendam iustitiam, neque ad augendam. Nescio qua possit alia emphasi explicari, quàm nostri mores denigrauerint, prostrauerintq; ecclesiam, quantaq; sit adhibenda cura vt instauretur, quàm quod aduersarij nostri, quod nulla ratione suadere possunt, dicentes tamen cōtra ecclesiam esse Romanam persuadeant vulgo. Res est certissima, quod si mores componeremus nostros, nullis nobis opus esset rationibus. Sed quo ad rem redeamus, non solum Lutherani sunt in isto errore, sed nonnulli etiam catholici: scilicet, quod non sumus nos qui implemus legem, sed Deus. Propterea, quod ait Paulus. Deus est qui operatur omnia in omnibus. Et, Qui operatur, vel le, & operari pro bona voluntate. Et, Non est volentis, neque merentis, sed Dei miserentis. Et, Non possumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et, Gratia dei vita æterna. Vnde August. in de grat. & lib. arbit. capit. 7. Non Deus, inquit, coronat merita tua, tanquam merita tua, sed tanq; dona sua. Ex quibus nō defuit, qui talē sensum eliceret illꝝ verbi Pau. Viuo ego, iā nō ego, sed viuūt in me Christꝝ, vt ad singula nostra opa referret: hoc est, oro ego, iā nō ego,

Bucerus.

Siqua

Lutherus

multum

vltima

1. Cor. 13.

Philip. 2.

Roma 9.

2. Cor. 3.

Roma. 6.

Galat. 2.

Punctū con-
trouersia.

ego, sed orat in me Christus: abstineo ego, iam non ego, sed abstinet in me Christus.

Contrarium autem statuitur secunda conclusio, quia prima elucidetur. Tametsi deus nobis facultatem, vigoremque impendat, ineptissime tamen, quin falsissime dicitur ipsum implere legem. Nos enim sumus qui implemus, atque adeo qui de ipso bene meremur. Exordia mur ab illo loco Matth. 19. unde isti suam extorquent opinionem: ubi quaerentibus discipulis, Quis poterit saluus esse, respondit Redemptor, apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possibilia. Neque verò disputemus, quomodo illic accipitur impossibile. Nam certè idem est quòd difficile: erat enim peculiaris sermo de diuitibus, qui ægerri-mè, & difficilimè possunt opes dimittere. Sed largiamur usurpari illic absolutè, ut est homini impossibile viribus propriis legem implere. Hoc nihilominus cõcessio, is tantum intellectus inde colligitur, quod homini per vigorem naturæ est impossibile, sit ei per auxilium dei possibile. Qui quidè intellectus planissime exponitur ex verbis subiunctis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quasi dixisset, Ecce nos adiuti favore tuo reliquimus omnia. Non dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideò ait, quòd præmium erit nostri operis, qui tibi vocanti respondimus? Præterea quis ita desipiat, ut dicat, quòd Christus in me ieiunat, vel ab illicitis voluptatibus abstinet? Nam abstinere à cibis, non est mera negatio: lapis enim non abstinet, sed est priuare se hominè cõcupitis. Deus autè non cupit in nobis cibos, aut alias turpes voluptates, ut ipse dicatur abstinere: sed nos per auxilium suum. Et (quod lib. 1. retracta. ca. 23. adnotauit August.) quanuis deus dicatur operari omnia in omnibus, tamè non credit omnia in omnibus. Non enim ipse sibi, sed nos illi credimus, neque se per charitatè, quæ in nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neque sibi ipse loquitur dum oramus, sed nos secum. Equis dicat, quòd ipse est qui in nobis meretur apud se? Ut enim meritum ad mercedem refertur, ita & qui meretur alius ab illo est apud què meretur. Vnde aliud est, quòd merita nostra sint dona dei, aliud verò quòd ipse mereatur. Nos enim sumus, qui per liberum arbitriū legi obsequimur. Neque Paul. dicit, quòd deus vult per voluntatem nostram, sed quòd dat nobis vel le, & operari, & perficere. Vnde Aug. eodem libro de grat. & lib. arb. ca. 6. Si merita, inquit, ita intelligantur esse nostra, ut etiam dona esse Dei cognoscantur, non est reprobanda ista sen-

August.
Vide quæ ad
notari in
hunc locum
Aug. cap. 1.
huius lib.

tentia. Et cap. 16. Non iuberet deus, quòd sciret non posse ab homine fieri. Et infra, Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati: qui dixit (scilicet Ezechielis. 36.) Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Et de spir. & lit. cap. 9. exponens illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius, subdit, non quòd sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet gratia voluntatem, & sanata voluntas impleat legem. & capit. sequ. Non quia legem impleuimus, gratia data est, sed datur gratia, ut legem implere possimus. Et Paulus non ait, quòd gratia faciat totum, sed plus, inquit, ego omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia dei mecum. Atque ut demum concludamus, hic error est, qui nonus condemnatus est contra Pelagium, ut refert ad Paulinum August. scilicet, quòd non est liberum arbitrium, si dei indiget auxilio. Erat enim sermo de operibus gratiæ, ut li. 2. iam adnotauimus, quæ opera determinauit ecclesia, ita fieri per auxilium gratiæ, ut concurrat etiam liberum arbitrium. Sed quādo nullum esset testimonium, aut ecclesiæ aut scripturæ, quomodo posset mens capere humana, quod liberum arbitriū non cooperetur deo? Ad quod nobis opera illa præcipiebatur potius, quæ pecoribus, quæ non aliter in nostra essent potestate, quæ in potestate illorum? Iam verò quænam esse potest oculatior experientia, quæ ea libertate præstare hominem opera gratiæ, qua opera naturæ? Tametsi fides nos doceat auxilio alio & favore nos indigere in operibus gratiæ. Videor tamè mihi iam molestus, qui Solem illustrare contendo.

Rom. 3.

2. Cor. 15.

Hæresis dænata.

Experientia docet libertatè hois in operibus nostris & gratiæ

De impletione legis in particulari.

CAP. III.

AT non satis fuerit in genere constituisse, possibilem nobis esse legem per auxilium Dei, nisi & de maximo illo præcepto dilectionis, & de leuioribus peculiariùs dicam. Aiunt enim, ut cernitur eodem loco apud Bucerum, mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Quæ de causa expositione illà symboli, ubi habetur, in mandata omnia à singulis posse seruari, aiunt non esse Hieronymi. Quoniam Hieronymus, inquit, lib. 1. decalogi aduersus Pelagianos contra docet, quòd quādo in mortale hoc indutum fuerit immortalitate, tunc deus erit omnia in omnibus, ut non sit tantum in Salomone sapientia, in Dauid mæn-

Mandata dei ab omnibus seruari.

Hierony.

suetudo, in Finees zelus, in Abraham fides, in Petro charitas: sed virtutes omnes in omnib⁹.

At quandiu habemus thesaurum istum in vas fictilibus, & carne fragili circumdamur, nullus est, inquit, qui omnes habeat virtutes. At tēde, prudens lector, quo sensu excipiunt hęc Hieronymi verba, sic etenim, quod nemo sit, qui possit implere totam legem, sed vnus implet vnū pręceptū, & aliud aliud, & ita ab omnibus complexim tota. Et ideo pręmiserat, in quiunt, paulò antè Hiero. quod tunc iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et in epistola ad Cthesiphontem ait, quod hęc hominibus sit sola perfectio, si imperfectos se nouerint. Ad explicationē ergo cōclusionis generalis superioris capitis adteximus hic alias particulares. Prima, Singuli per gratiam & auxiliū Dei singula possunt & omnia seruare mandata, ita vt sint verē iusti. Hęc ex superiori. c. continuo sequit. Nā si deus nihil nobis imperauit impossibile, nulla est in lege sua pceptio, quam non singuli fauore suo possint implere. Aliās vt implere, non esset liberum, ita neq; nō implere, esset peccatū. Et par ratio est de illo maximo, dilectionis dei super omnia. Siquidem per verbum imperādi proponitur sicuti & cetera. Imò perpende oculate lector, verba, quę

1. Cōclufi.

Deutero. 6.

Moses proloquitur, Hęc sunt, inquit, pręcepta, quę mandauit dominus Deus noster, vt faciatis ea. Et rursus, Vt custodias omnia mandata & pręcepta eius. Et tertio, Audi Israel, & obserua, vt facias, dominus Deus vester vnus est, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & c. Horū videtur ora illic deus per prophetam obtrudere, ne dicere auderēt, non esse nobis positum illud magnum pręceptum vt illi satisfaceremus. Sane qui proxime, q̄ illud pręciperet, tanta replicatione pręmisit, vt facias, vt custodias, vt obserues: quod perinde est, ac si dixisset, vt satisfacias. Et cōfirmatur cōclusio. Hoc pręceptum diligendi deum ex toto corde, & tota mente, ita est rationi cōforme atq; adeo homini à natura penitissimē insitū (quod libro primo demonstratum est) vt nihil possit esse magis: ergo quāuis à carnis infestatione, & incurtu difficile nobis fiat, cur non erit tam potens auxilium gratiæ diuinæ, vt aliquando possimus sic facere suam voluntatē, vt neq; in corde sit illi quicquam contrarium, neq; perinde in dilectione vlla ratio culpæ?

Diligere ex toto corde dupliciter. Dilectio patris.

Etenim diligere ex toto corde, & ex tota mente, dupliciter fieri potest. Primo modo, vt non solum nihil repugnans charitati, verum nihil remittens vel impertinens, sit in corde, sed totum sit in Deum semper actu intētum. Et hoc

erit in patria. Sed altero modo intelligitur, toto corde vt satisfaciamus pręcepto: scilicet, vt nihil, neq; opere, neq; verbo, neq; ipsa cogitatione quicquam admittamus contra eius voluntatem. Et isto modo diligimus in via: quare sapissime ait Dauid, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Et, In toto corde meo exquisiui te. Et, in toto corde meo scrutabor legē tuā. ¶ Et quod hoc sit possibile, patientissimē pręterea admonemur ipso ore dei, eod. lib. Vbi sic legimus, Mandatum hoc quod ego pręcipio tibi hodie (& loquitur de illo maximo) non supra te est (id est, non est supra tuas vires, adiutorio meo subnixas) nam quod per amicos possimus: per nos ipsos modo quodam possumus. Et sequitur, Neq; procul positum, neq; in cœlo situm, vt possit dicere, Quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiam⁹, atq; opere compleamus. Ecquid est, vt compleamus, q̄ vt satisfaciamus? Et subsequitur, Neq; trans mare est positum, vt causeris, & dicas, Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod pręceptum est? Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Ac si dixisset, adeo tibi est in promptu facere, vt nihil excusationis obtendere tibi possis, si iuxta voluntatem meam illud non complēs. Et Christus dominus noster in euangelio, Hoc est, inquit, maximum & primum mandatum in lege, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Et quomodo sit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuersa lex pendet, & prophetæ: ex eo scilicet, quod omnis lex & prophetæ, vt sunt explicationes huius, ita in hoc veluti in scopum referuntur: quia finis pręcepti charitas. Quod si maximū est, reuera maximē est obseruandum: nam tu mandasti, inquit propheta, mandata tua custodiri nimis. Si autem obseruata, satisfit voluntati pręipientis: aliās frustra dixisset Christus, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum: & in vanum quotidie peteremus, Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Nō ergo solum in regnum cælorum, sed ante ingressum regni cælorum fit in terra voluntas dei: quod est singulis pręceptis satisfacere. ¶ Neq; Hieronymus loco citato contrarium docuit. Quod Bucerus in proxima linea potuisset inspiciere. Nisi quod est illis sanctissimum, detruncata verba citare. Nam vbi in dicto dialogo, Atticus respondet, quod nul-

Dilectio viatorum.

Deut. 30.

Matthæ. 23.

1. Timot. 1.

Psal. 118.

Mat. hæ. 7.

Hieron. exponitur. Hæreticorū mos.

lus

lus in hac vita habet omnes virtutes, eueffigio explicat sese subiuncta causa, Quia necesse est, inquit, vt singuli excellant in quibusdam. Solum ergo sibi voluit Hieronymus, quod nemo habet omnes virtutes consummatas, sicuti erit in caelo. Nihil ergo sibi contradicit, vbi ad Damasum ait, omnia mandata à singulis impleri posse. Sed emergit in hac conclusione dubium, Vtrum iustus præter habituales gratias gratum facientem, indigeat quoq; auxilio speciali dei mouentis ad singula opera præceptorum. Ita enim videtur affirmare S. Tho. 1. 2. quæst. 109. art. 9. De hoc sit secunda conclusio. Quauis pro opinione quibusdam neque improbabili habeatur, quod iustus nõ ad singula opera meritoria egeat, præter gratiam gratum facientem, nouo speciali auxilio, nihilominus simpliciter verum est, quod indiget nouo auxilio ad operandum & implendum legem, ad non peccandum & ad perseverandum. Primum membrum opinatur, qui probatam habent doctrinam illam, quæ communis est theologorum, & libro superiori. c. 20. asserta à nobis est. Videlicet, quod potest homo vigore naturali, cum solo generali auxilio præstare quandoq; bonum opus morale, etiã extra gratiam, atq; adeo implere aliquando præcepta aliqua quantũ ad substantiam operũ. Inde enim formatur argumentum iudicio meo nõ inuidium. Omne opus genere suo bonum absq; vlla mala circumstantia, quod extra gratiam factum est moraliter bonum, si fiat ab illo, qui est in gratia, est meritorium vitæ æternæ: quoniam vt opus sit acceptum ad vitam æternam, nihil aliud videtur requiri, q̄ quod sit genere suo & circumstantijs bonum, & fiat ab amico dei. Respexit enim deus, inquit scriptura, ad Abel & ad munera eius: id est, quia persona erat in gratia sua, opus fuit sibi acceptũ. Potest aut̄ homo qui est in gratia, implere aliquando præcepta, & facere alia bona opera, cum solo concursu generali dei, multo melius q̄ poterat extra gratia: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternæ. Nec alia relatio videtur requisita esse in Deum tanquam in finẽ supernaturale, q̄ quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonũ natura sua refertur in deum: & quando quis in ipsum cõuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quocirca id quod nõnulli cõmimiscuntur: scilicet, quod potest opus præcedere ab illo qui est in gratia, non tamen ex gratia, approbare satis nequeo nisi de peccatis venialibus. Nam si opus sit bonũ, & sit ab illo, qui est in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficitur ex gratia. Gre-

go. autẽ & Capreol. quia hallucinatur S. Tho. fuisse in illa opinione, quod ad singula opera moraliter bona requiritur extra gratiam auxilium speciale, bene inde conijciunt, quod secundum ipsum: existenti etiam in gratia ad singula opera meritoria idem sit etiam requisitũ auxilium. Nos tamen qui supra contrarium patet fecimus de opere moraliter bono, contrarium etiam sub periciorũ celsura opinamur de operibus meritorijs: scilicet, quod præter gratiam non est requisitum aliud auxilium speciale ad singula. Quæ quidẽ opinio, probatissima fuit ante nos Caietano loco citato super S. Tho. Secundũ autem membrũ præfixæ conclusionis: scilicet, quod simpliciter ad operandum & implendum legem necessariũ sit præter gratiam, auxilium speciale, probat illic S. Thomas, quia dupliciter indiget homo naturæ lapsæ auxilio Dei. Primò ad sanãdam naturam, & hoc abunde fit per gratiam gratificantem nos Deo: per hoc enim reëctificatur natura, q̄ restituitur in ordinẽ diuinæ regulæ & voluntatis. Sed præterea requiritur auxilium quo moueatur ad agendum. Primò propter generalem rationẽ, quia nulla creatura in quẽcunq; actũ prodire potest, nisi virtute motionis diuinę: & secundò propter peculiarem conditionem naturæ lapsæ, quæ licet per gratiam, quãtum ad mentẽ, reëducatur in ordinẽ, remanet tamẽ corrupta & infecta secundum carnẽ. Et in hac secunda ratione ostendit, se non loqui de singulis operibus, quia vt dixerat. 2. art. eiusdẽ quæstio. non est tãta corruptio sensualitatis, quin posset homo aliquando per auxilium generale Dei operari secundum rationem. Sed simpliciter requiritur tale auxilium speciale, quia neque omnia, neq; diu possumus bene agere ad custodiam gratiæ sine illo. Et eadẽ ratione sequitur, quod ad non peccandum requiritur etiã præter gratiam, auxiliũ speciale, atq; ideò ad perseverandum. Si tamen perseverantia dicat continuationem boni vsq; ad finem vitæ. Nam si dicat bonũ propositum, & singularẽ habitum mētis, totum illud infunditur homini cum gratia. In confirmationem huius conclusionis citat S. Tho. Augu. de natura & gratia, vbi ait, Sicut oculus corporis plenissimẽ sanus nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissimẽ etiã iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, reëte non potest viuere. Et in libro de perseverantia ex verbis Cypriani asserit, quod illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomen tuum, petunt sancti perseverantiã in sanctitate, quæ pendet ex suo iugiter auxilio. Facit & illud de

precolus con
sentanea di-
cunt, non ta
men vera.

Nõ indiget
tutus auxi-
lio specia-
li ad singula
opera meri-
toria.

de auxilio spali.

ratio gnalis

Augu.

Questio
De auxilio
speciali præ-
ter gratia ha-
bituales.
S. Thom.
2. Conclusio.
Opinio est
q̄ iustus præ-
ter gratia ha-
bituales indi-
get speciali
auxilio ad
singula ope-
ra meritoria.
In quibus in-
diget iustus
auxilio spe-
ciali.
Imo lib. 1. c.
20.

Genes. 4.

Opus meri-
torium quid
expolcat
Opus in gra-
& ex gratia

Greg. & Ca

grat. & libero arbit. cap. 6. vbi ait necessariam esse gratiam Dei non solum vt iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiã vt cū fuerit iustificatus ex fide, ambulet cū illo gratia, & incumbat super illam, ne cadat: iuxta illud, Quæ est illa quæ ascendit dealbata, incumbens super patruclem suam? Atque hanc indigentiam confessus Dauid petebat, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Est denique analogia quædam & proportio inter naturalia, ac supernaturalia, quòd sicut deus nō solum dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrat cum illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: vt vtroq; modo verū sit, Pater me⁹ vsq; modo (id est assidue, & continenter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hiero. ad Ctesiphontē in hanc sententiam verba hæc, Semper largitor, semperq; donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semper donauerit. Igitur quãvis in cōcilijs non ita expresse determinetur, præter habitualē gratiam requiri nouum auxiliū, nihilominus ita est intellegendum. Nam in Synodo nunc S. Tridētinā cano. 22. habetur, si quis dixerit iustificatum sine speciali auxilio dei in accepta iustitia perseuerare posse, anathema sit. Et in concilio Mileuitano cano. 3. Gratia non solum determinatur valere ad remissionē peccatorū, quæ commissa sunt, sed etiam in adiutorium, vt non committantur. Et in Arausicano, cano. 25. Fidē & amorem nobis deus inspirat sui ipsius, vt post baptismum (cum ipsius adiutorio) ea quæ sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutoriū & auxiliū. ¶ Tertia conclusio huius capituli fit. Quãuis singula possimus vitare peccata venialia, non tamen omnia. Conclusio est nō solum S. Tho. eadē. q. 109. 1. 2. ar. 8. verū & theologorū omnium in. 2. sent. dist. 28. Quini nō à theologis scholasticis, sed à sacra pagina, secūdum S. Patrum interpretationem radices ducit. Ratio deriuatur ex distantia inter mortale & veniale. Primum enim consistit in perversitate rationis, quæ cū per gratiam reformetur (habet enim iustus propositū fixum in Deū) potest eiusmodi homo, & singula, & omnia vitare per auxilium Dei. Veniale autem committitur ex subreptione propter carnis tyrānidem, quæ semper extat iniustificato. Nam in persona hominis reparati dicebat Paul. Ipse ego mēte seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet singula possimus vitare (aliàs nō essent peccata) non tamen possumus omnia. Adeo enim pertinax est & cōtinua insultatio illa carnis in varia vitiorum genera, vt dum vnum vitamus, incurramus in aliud. Quoniam ratio non potest in assidua specula & vigilia durare ad reprimendum eiusmodi incurtiones. At ratio hæc ait Durand. solum militat de venialibus ex surreptione: puta, quæ accidunt propter defectum plenæ deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabilitate) tenet, huius generis venialia esse, quæ non possumus vitare omnia. Nam cætera, inquit, quæ sunt venialia ex obiecto: vt mendacium ex ioco: verbum ociosum, & similia cuncta possumus, vti mortalia, vitare. Nihilominus verisimilius est, quòd neque ab istis omnibus possimus plenè cauere: tum quia etiam istorū occurrūt occasiones crebriores, quàm vt possimus vniuersas repellere: tum quia cū sint leuia peccata, quæ non deiciunt nos à gratia Dei, segriores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, quòd possunt multò facilius vinci. Imò sunt prouectæ virtutis homines, ita se vigilanter ab illis tuentes, vt feruentur nonnullo tēpore incolumes. Hæc autem conclusio, vt proximè dicebam, non est audienda tanquam scholasticorū opinio, sed tanquam Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celestij Pelagiani, posse hominem sine peccato viuere, si velit, per virtutē liberi arbitrij. De qua re cōtra ipsum scripsit ad Ctesiphontē Hiero. & dialogū præterea contra Pelagianos, atq; August. librū de perfectione iustitiæ. & librū post de spir. & lit. Quæ hæresim, ait Hiero. exordiū traxisse à Pythagoricis, & Stoicis, dicētibz nō cadere in sapientē passiones. Contra quæ errorem nō erant illi Patres adeo anxij depugnare rationibus, sed scripturæ testimonijs: vt est illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Et, Non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccabit. Et Salomon, Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum. 70. Nemo mundus à forde. Et Dauid, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Et, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde quotidie orāt sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritus sustinet aduersus carnem. de quo ait Paul. Sentio aliam legē in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. At notandum est apud Augustinum in vtroque loco, quòd non negat, possibile esse per auxilium Dei, immunem esse prorsus hominem à peccato, sed ait, præter vnum Iesum Christum, nullum

Durand.

Probabilior opinio.

Pelagianus.

August.

Hierony.

1. Ioan. 1. Ecclesia. 7.

3. Reg. 8.

Iob. 15.

Psal. 130.

& 142.

Roma. 7.

Nota quō nō est possibile iustū esse sine omni peccato.

nullum esse exemptum. Et ideo vocat impossibile illud, quod nunquam fuit factum. Et idem ait Hieronymus lib. 1. dialogi, citans illud Ecclesiastes, Omne quod futurum est, iam factum est in priori seculo: quod autem homo fuerit liber omnino à culpa actuali, nunquam fuit, ait Hieronymus in priori seculo: ergo neque erit. Tametsi postea Augustinus idem tractans argumentum de natura & gratia c. 36. sacratissimam dei matrem meritissimò excipit. Vbi quicquid sit de veritate conceptionis mirandi sanè sunt, qui illic Augustinum meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte illius libri idem argumentum, quod & in libris citatis de perfectione iustitiæ de spir. & lit. scilicet, quòd non possit homo viuere sine peccato: contra Cælestium dicentem, Potest homo non peccare si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iustos, quos aiebat nullum fecisse peccatum. Inter quos referebat & beatam virginem. Vbi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter. Nam secundum Pelagianos, nullus mortalium illud contrahit. Ex quibus Augustinus recensitis iustis solam beatissimam virginem excipit. Neque tamen affirmans, sed nolens facere de illa mentionem propter honorem domini. Scimus enim, inquit, quòd plus ei gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit Deum, quem constat, nullum habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissimè loquitur de actuali: quoniam originale non vincitur. Et ideo notanter & discretè de illa dixit, vincere: de Christo verò, nullum habuisse. Et subdit, Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctæ interrogati, vtrum essent sine peccato, responderent, si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Quo etiã in verbo liquet, solum de actuali habuisse sermonem. Nam de originali quanuis Christianus affirmet ipsum non habere, non cõtradicit Ioanni. At qui propter hoc verbum Augustini, Patres deinceps omnes & theologi vniuersi vniuersimode iure optimo prædicant, gloriosam virginem, peccatum nullum fecisse actuale quicquid senserit Chrysostomus. Augustino antiquior. Hinc S. præfens Synodus Tridentina determinat can. 23. sub anathematis censura, ne quis post hac dicat aliquem in hac vita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei privilegio. Quemadmodum, inquit, de beata virgine Ecclesia tenet. Cõtutum enim Patrum, ac theologorum, ecclesiæ nomine cõ-

suit: quoniam inter Ecclesiæ decreta, non id habetenus fuerat relatum. Quò ergo ad explicacionem huius conclusionis redeamus, hoc primò notandum est, quòd illud sancti vocarunt impossibile, non quòd Deus non posset facere, sed quòd nondum fecit. Et secundò, vt cum nostris Protestantibus colloquamur, animaduertendum, nunquam sanctos intellexisse, quòd nullo tempore possit homo esse absque omni peccato. Nam Hieronymus 3. lib. eiusdem dialogi vrgenti Critobolo, an egressus homo aquas baptismatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Atticus, Ego impossibile esse in homine respondere deo sine peccato esse si velit: non quia statim de baptisinate homo egressus peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquam possibilitati humanae, sed dei gratiæ deputatur. Et inferius explicans illud, Inueni David filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Non dubium est, inquit, David fuisse sanctum, & in hoc electum, vt faceret omnes voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subdit, Hoc & nos dicimus, posse hominem non peccare si velit, pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus: quãdiu chorda nullo vitio laxat in cythara. Quod si paululum remiserit, quomodo qui aduersus flumen lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluentibus aquis quòd non vult ducitur, sic humana conditio, si paululum se remiserit, discit fragilitatem suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intellexerunt, hominem non posse sine peccato viuere, non quidem quòd omne opus nostrum peccatum sit, ita vt per nullum opus satisfaciamus legi, vt aduersarij peruersè philosophantur: sed quòd vita non potest transigi, quin sæpe homo cadat, saltè in leuiora plus minusue pro cuiusque cura, & diligentia, vel negligentia, & incuria. Quinimò potest homo durare in idem, quando non sit memor, neque leuissimæ culpæ, vt possit in particulari confiteri.

¶ Subiungamus ergo quartam cõclusionem. Cõclusio.

Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iusti, nec propriè dicitur transgressor legis. Hoc palam liquet in verbis Augustini loco modo citato de natura & gratia vbi post cõmemorationem totius iustorum antiquæ legis Abel, Enoch, Abraham, David, & reliquorum, quos scriptura vocat iustos, subdit, Non solum iusti sed si omnes, inquit, sancti, & sanctæ, qui viuerent, interrogarentur, responderent, non esse sine peccato. Et paulò ante, cap. 14. de se inquit, & de alijs ex Deo natis loquebatur Ioannes, vbi ait,

m 5 Si

Aug. nõ meminit de virgine, sed eã excipit ab omni actuali peccato.

Aug. verba de bea, virgine.

Chrysost. Syn. Tri.

Contra Protestantantes.

Hiero.

Exemplum de cythara.

Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus. Et Iacobus, In multis offendimus omnes. Et in Enchiridio. ca. 64. Neq; peccatum est omne crimen, neq; crimen est omne peccatum. Itaq; sanctorum omnium vitam quandiu in hac morte uiuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autē si dixerimus, quia non habemus, nosmet ipsos seducimus. Vnde in concilio Mileuitano, can. 6. 7. & 8. & in concilio Africano, can. 81. & duobus sequentibus anathematis execratione reprobatur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: & dimitte nobis debita nostra, nō pro seipsis, sed pro alienis, aut propter humilitatē, & non propter veritatem efferrī. Quare inter ecclesiastica dogmata. cap. 86. Augu. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc definit esse iustus vel sanctus: cum affectu teneat sanctitatē. Et idēo veraciter se oēs sancti pronuntiant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in. 1. libr. dialogi Critobolo obijcienti ex sacro canone, multos illos qui dicunt sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elisabeth. de quibus habetur apud Lucam, quod erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini sine querela. Et Iob, de quo legitur, quod erat in terra Hus, simplex, & rectus, ac timens Deum, quibus potes oēs subijcere ab Abel iusto vsq; ad Ioan. quo Christus confitetur non esse maiorem natū inter mulieres. Omnes, inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerunt concidere. Nam delicta (inquit Dauid) quis intelligit? & ab occultis munda me dñe. Vnde tūc inquit, iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Nam iustus accusator sui est in principio sermonis. Idemq; nunc S. Syno. Triden. confitetur, cap. 1. quod licet in hac mortali vita, quā tumus sancti, & iusti in leuia saltem & quotidiana (quæ etiam venialia dicuntur peccata) quandoq; cadant, nō propterea tamē definiūt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra.

¶ Adde quod non solum venialia peccata nō adimūt iustitiam, & gratiam Dei, verum neq; obstant quo minus iusti perfecti etiam dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: scilicet iustitiam, & charitatē in hac vita nō esse perfectam, comparatione duntaxat ad illam patriæ reputandum est. Sanē, quod hæc nostra non sit, perinde atq; illa, fixa & firma. Cæterum & in hac vita verē & sunt, & in sacris eloquijs pronuntiantur viri perfecti. Aug. enim in loco citato de spir. & lit. vbi negat præ-

ceptum dilectionis in via impleri perfectē, nō tamen negat, quia charitas sit hic perfecta, quā imo palam fatetur ex illo, Maiorē enim charitatem nemo habet, q̄ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud. Qui seruat verbum eius, verē in hoc charitas Dei perfecta est. Et, Tu autem perfectus eris coram domino Deo tuo. Et Christus in Euangelio, Estote perfecti, sicut pater vester qui in cælis est, perfectus est. Et, De cætero fratres gaudete, perfecti estote. Quod si totū librum de perfectione iustitiæ, nostri Protestantes pensulatius animaduertissent, illic exprimit aliquod verbum Aug. in quo perfectionem iustitiæ huius seculi perspexissent. Hæc enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitiæ, vt ad illam perfectionem, plenitudinēq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iā plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursu recitidine, & perfectione tendamus. Hæc Aug. Ecce ergo perfectionem iustitiæ in via quæ plenē satisfacit legi: nempe rectā ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non est ambulare, sed stare: illa nō est meritum, sed præmiū: non studium, sed brauium. Lex idem est quod regula, qua ad brauium tendimus: perfecta ergo legis obseruantia est intrare per angustam portam, & rectā persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamē certauit, fidem seruauit, cursum cōsumauit, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamen consummare, vt coronam accipias. In summa, iustitiā nostra hic est fide ambulare, & sitire iustitiā (nam, Beati, inquit, qui esuriūt, & sitiunt iustitiā) vt satiemur, quando apparente gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed æstimemus verba Pauli, vtrum ad hoc perfectionum discerniculum spectauerit. Ait enim, Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim. En perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem si quomodo comprehendam. Hæc est militiæ professio, de cuius perfectione subiungit, Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, &c. Perfectio ergo viæ est perfectē currere & sequi. Quod si minutiora quædam dum remittitur chorda in cythara, admiserimus, non propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: sed remoramur quasi luctantes contra fluctus seculi huius. Audiamus deniq; nostrum Augustinum eodem loco de spir. & lit. cap. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat. Non concupisces, id est, corpus exutos mortis huius luctamine

Non omne
pec. crimen
est.

Concilium
Mileuit.

Ecclesiasti-
ca dog.

Sancti verē
pronuntiant
se peccato-
res.
Hierony.

Pron. 8.
Syn. Tri.

Venialia
peccata cum
perfectione.
Qua ratio-
ne charitas
viæ non sit
perfecta.

August.

Perfectio
viæ.

Perfectio
patriæ.

1. Tim. 4.

Philip. 3.

August.

Stamine carnis liberari) ad hanc post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionem pro mercede sperare. Igitur quintam postremamq; propositionem concludamus contra Lutherum, art. 3. Non in omni opere peccat iustus. Septies in die cadere iustum, est quidē inter proueria Sapiētis, cui dominus reuelauit sapientiam: quōd tamen in omni opere peccati iustus, non potuit Luthero, nisi suus reuelare genius, vt homines exanimaret, ne bene agerent, & Deo se minus debere crederēt, quōd iam sibi dedisset naturam, quā neq; infirmam possit ipse sanare, neq; sanā satis iuuare, vt bene ageret, & tamen præcepisset, vt iustē, quæ iusta sunt faceremus. Adde, quōd Sapiēs de leuissimis loquitur culpis, neque peccata vocat, bona opera: sed noster recens Propheeta, mirabili nos vult antithesi dementare. Ait enim, non solum in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustum: & quōd omne opus bonum optimē factum, peccatum mortale: mortale est in iudicio Dei: nisi quōd per eius misericordiam non imputatur. Huiusmodi coloribus vbiq; floret vnū opus, & bonum, & peccatū, optimē factum, & peccatum mortale in iudicio Dei, & tamen per misericordiā nō imputatum. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipsum auctorem legisti sæpe. Vbi ait Paul. Mente serui legi Dei, carne autem legi peccati, clarissimum habet sensum. Nempe quōd mēs deprecatur ad optima, caro autē ad infima: in quo homo constitutus conflictu, nunc victor seruit legi Dei, nunc victus succumbit legi peccati. Quod autem Paul. de vna persona propter diuersorū operum vicissitudinē enunciat Luthero ad eandem personā pro eodē tempore, quoniam etiam secundum vnum idemq; opus pertrahere molitus est. Adeo vt eliciat ex hoc loco, quōd non solum eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed quōd idem prorsus opus iusti, sit partim bonum, quatenus procedit à gratia Dei; partimq; malum, qua ratione proficitur à libero arbitrio. Vide quousq; procreat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis sit peccatum. Illam enim vbiq; clamant esse arborem malam, quæ non potest bonum fructum facere. Quin vide precor quo cum genere mortalium à triginta iam annis litigamus. Peiores nos faciūt belluis. Illæ quippe si nō sunt in bonum liberae, certē neq; in malum. Nobis verō isti sic libertatem concedunt in malum, vt in bonū funditus sublatum velint. Quin verō, quōd Deus optimus ad peccandū nos cogat, nihil verentur docere:

quōd tamē maximus ipse iuuare nos satis possit ad opus quod verē sit bonum, neutiquam induci possunt, vt credant. Primū omnium, nunquid hæc cōtradictio est manifestaria, vt idem opus sit simul bonū, & malū in cōspectu Dei? In naturalibus nihil prohibet, eundē cibū, qui ad vnum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentē, sed quōd vnū opus simul fiat secundū regulā, legē, & volūtatem Dei, atque idem simul contra eandem legem, regulam, & voluntatem (hoc est enim esse bonum, & mortale malum) quomodo ex quibuscunq; causis fiat, est intellectu possibile. Adde, quōd si peccatum est secundum iudicium Dei, quomodo per misericordiā nō imputatur? Nunquid non tam iustus est Deus, q̄ misericors? quo ergo patet id in quo iudicat perdurare rationē peccati, & in seipsum offensæ, poterit per misericordiam nō imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & libro. 1. & item secundo meminere reprobasse. Dimissis ergo contradictionibus istorum, ratio conclusionis est hæc. Potest quod per gratiam Dei opus iuxta suam legem pericere, vt nullum admisceat malum finē, aut circumstantiā, sed fiat iuxta eius voluntatem, aliā ne quicquam quotidie peteremus. Fiat voluntas tua in terra, sicut in celo: ergo tale opus ex pers erit prorsus culpæ. Id quod vno testimonio Cypriani constantissimē confirmatur, quod tamen Luthero arti. 2. pro se adfert ex epistola quadam de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr, Obsessa mens hominis & vndiq; zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido cōpressa est, succedit ambitio: si ambitio contēpta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit, &c. Ex isto loco quemadmodum Luthero exprimere valeas, omnia opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui videt. Imprimis non dicit, quōd vno vitio victo aliud nos vincat, sed quōd alia pugna carnis insurgit. At vt illud interim præstemus tibi, cur intercalas auctoritatem, & nō legis cōtinuā: ait enim, Si auaritia prostrata est, exurgit libido. Prosternere ergo auaritiam, nō est peccatum: sed virtus. Et si libido compressa est, succedit ambitio. Igitur comprimere possumus libidinem, ita vt nullam habeat rationē peccati. Cyprianus itaque adeo negat, omne opus esse peccatum, vt affirmet eandem affectiones, quæ nos quandoq; diuincunt, à nobis etiam vicissim superari. Definite ergo ceci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxilium Dei à nobis fiunt, & maxima ipsius sunt

Ratio cōclusionis.

Cypria.

Aliud argu-
mentum.Impietatis
cōuincūtur.Sanctissima
virgo.

1. Cor. 7.

1. Petr. 1.

Iaco. 3.

1. Ioan. 3.

Ioan. 5.

Syn. Tridē.

sunt beneficia. Vtrum quando Paul. non ipse, sed in eo vivebat Christus, & quando nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tunc etiam omne opus eius peccatū dicere audetis? An prædicatio Ioannis præcur foris Christi, & omnes etiam martyrum confessions, quando pro Christo cædebantur, occidebantur, & dilaniabantur, peccata etiam num erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cùm tamen opera, quæ nō fiant per libe. arbi. digna esse non possunt aliquo præmio, eo quod vt peccatū, ita neq; virtutis opus est, nisi liberè fiat. Profectò qui ita est in sanctos blasphemus, neque sanctissimæ Dei genitrici parceret. Dicite ergo officia intemeratę virginis, dū Christum lætabat, gestabat, & nutriebat, peccata fuisse. Atq; adeò verbum illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab omnibus generationibus, vt sit vestra consummata blasphemia. Nos enim Paul. auscultam⁹, qui ad Cor. cui vigilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit, inquit, virgo, non peccat, Et Petrus, egregias nobis virtutes proponens, subdit, Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. & Iacob. non ait, In omnibus offendimus oēs: sed in multis. Sanè quod alia sunt in qbus nō peccemus. & Ioā. Omnis qui in eo manet, non peccat. Quin satis nobis est, Christum audire magistrum, qui ait, Ecce sanus factus es, iā noli peccare. Ex his nāq; & huiusmodi alijs confecit Syno. sancta præfens, cōfessionem illam in calce cap. 11. aduersarij: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iustum in omni bono opere peccare. & can. 25. vbi talium ausum anathematis ferit censura.

Ad respondendum aduersarijs.

CAP. V.

P

Otuissim ego equidem silèter præmittere respōsa argumentorum aduersę partis: adeò ab ijs qui prius nobis scripsere, cūta sunt optimè diluta: sed ne instituti filium & seriem abrum-pam, curabo citra tædium illa percurrere. Eo præfertim, quod cap. 19. primi libri, vbi consti-tuimus, non omnia opera peccatoris peccata esse: & 2. c. lib. 2. vbi agebamus de dispositioni-bus ad gratiam, huiusmodi respōsiones in hūc remisimus locum. Rationem isti nullā adferre possunt, quia necessitatem hanc suam peccan-di à contagione originalis culpæ diducūt: quę res est extra lineam naturalem. Inde enim sta-tim confingunt cōmentum quoddam super illud verbum Christi, Non potest arbor ma-la bonos fructus facere. Est enim, inquit,

Matthæ. 8.
Non potest
arbor mala,
&c.

concupiscentia ineuitabile malum, neq; vllum opus fieri potest à nobis, quod nō aliquo modo nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione malum. Pari modo persuadebant suā hæresim Manichæi, vt adnotat Aug. 2. lib. de verbis do-mini, dicentes, vnam esse naturā bonam, quæ nō poterat facere malum: aliā verò malā, quæ nō poterat facere bonū. Et idè ait illic Aug. & postea in Enchiridio, quod nomine arboris non intelligitur natura, sed voluntas, & vo-cat voluntatem intentionē more philosopho-rum. Hoc enim modo neq; ex mala arbore na-scitur bonum opus, neq; ex bona malum. Nā si arbor acciperetur pro natura, cūm omnis natura bona sit, nulla posset facere malū neq; ipsa potentia voluntatis. Quam intentionem alibi vocat Christus oculum, vbi ait, Si ocu-lus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequā, totum erit tene-brosum. Et quod nomine arboris non natura intelligatur, sed voluntatis intentio, patet ex alijs verbis, Aut facite arborem bonā & fructū eius bonum: aut arborem malam, & fructum eius malū. Naturam enim non facimus, sed vo-luntatem, atq; opera quæ inde germinantur. Igitur neq; omnia opera nascuntur ex concu-piscentia carnis, neque illa dicitur arbor, vnde inficiātur omnia opera: sed omnia sunt bona, vel mala à voluntate. A qua, potissimū si di-uinitus adiuetur multa esse possunt opera bo-na. Simili modo detorquent & illud, Quod na-tum est ex carne, caro est, & quod natū est ex spiritu, spiritus est. Eliciētes inde, quod omnia opera, etiam illa quæ ex gratia procedūt, quā uis illa ratiōe sint spiritualia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiscentia carnis, sunt carnalia & peccata. At verbum illud solū ad duxit Christus, similitudinis gratia. Nimi-rum, quod quemadmodum ex generatione animali nascitur homo animalis, ita ex regene-ratione baptismatis nascatur spiritualis. Quod si quis velit ad opera referre, id tātū poterit euincere, quod illa opera quæ nascuntur ex in-clinatione & intentione carnis, præter ratio-nem sint vitiosa. Porrò autem contra humanū sensum est, quod omnia opera nostra hoc mo-do ortum habeant ex carne. ¶ Alia verò loca quibus de capite suo contortis enituntur, plu-rima sunt in veteri pagina, Atq; inde primum initium sumunt, vbi ait Moses, Videns domi-nus, quod multa malitia hominum esset in ter-ra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tēpore, pœnituit eum, quod ho-minem fecisset super terram, &c. Ex illo ver-bo, Cuncta cogitatio cordis intenta est ad ma-

Manichæi.

August.

Matthæ. 6.

Ioan. 3.

Gene. 6.

lum

lum omni tempore, colligit Luthe. art. 36. nul-
lam inesse nobis arbitrij libertatem ad bonum:
sed omnia opera nostra esse mala, & de se mor-
talia peccata. At plura profecto peccata sunt
in sua ista collectione. Nam primum circun-
centia verba liquidò demonstrant, illud verbū
nō esse dictum de omni semper genere nostro
propter originale: sed de hominibus illius æta-
tis propter sua nefanda scelera. Ita enim inci-
pit cap. Cū homines inceperunt multipli-
cari super terram, videntes filij Dei filias homi-
num, quod essent pulchræ, &c. vbi depingitur
corruptio illius gentis. Et idcirco subditur, Vi-
dens dominus, quod multa malitia hominum
esset in terra, & cuncta cogitatio, &c. Nūquid
verbum, videns, malitiam præsentē designat?
Et quod subditur, Pœnituit eum, quod homi-
nem fecisset? Et quod subnectitur, Et præcauēs
in futurum, Delebo hominem: deletio quippe
illam pœnam corrupti tunc generis humani
facta est. Vnde quod ait, omnitempore, solum
est verbum indignantis: quod scilicet nihil de
emendandis moribus cogitabant, sed in dies
flagitia flagitijs, & sceleribus scelera cumula-
bant. ¶ Et idem forsitan est sensus similis repli-
cati verbi, qui est secundus locus apud Luthe.
Gene. 3. Nequaquam vltra maledicam terræ propter
homines. Sensus enim & cogitatio humani
cordis in malum prona sunt ab adolescentia
sua. Sed esto, hoc referatur ad sensum & cogi-
tationem in vniuersum cordis humani, vt hic
secundus locus præ se ferre videtur, quoniam
pacto ex hinc fit cōsequēs, vt nullum prorsus
bonum possit à libero arbitrio prodire? Vt sci-
licet non solum otiosæ cogitationes (vt ver-
bis vtamur Lutheri) sed etiam ingeniosæ, &
quas homo de industria cogitat, omnes sint
malæ. Nam illic non dicitur, quod omnis co-
gitatio cordis humani sit peccatum, sed quod
sit intenta, & prona ad malum: id est, quod in-
clinatio carnis, & sensualitas (hanc enim vo-
cat cor humanum) de se allicit, & trahit ratio-
nem & voluntatem in malum, non tamen in-
de sequitur, alia opera esse mala, quàm illa, in
quæ homo deuiçta ratione, liberè consentit
carni. Ait enim Iacobus, quod vnusquisque
Iacob. 1. tentatur à concupiscentia sua, deinde concu-
piscencia cum conceperit (nimirum per con-
sensum) parit peccatum. At vide q̄ hoc sit per-
spicuum, cap. 8. Pollicetur enim Deus ideo se
non tanta acerbitate vltum deinceps ire scele-
ra humani generis, & quod cogitatio humani
cordis prona sit ad malum: haud tamen addu-
xisset in causam illius clementiæ, q̄ oia opera
hominum sunt peccata: nam hoc potius debe-

ret Deo mouere iram: ergo cogitatio illic acci-
pitur pro luctamine carnis. Vt sit sensus, quod
eo sint homines venia digni, quod peccēt pro-
pter cōtinuā sensualitatis rixā & pugnā: quā
egre & difficulter possunt semper vincere. Vn-
de ca. 6. post q̄ dixerat, quod cuncta cogitatio
esset intenta ad malum, extemplò subdit pro-
pheta, Noë verò inuenit grātiā corā domino.
Et cap. sequenti. Te vidi iustum corā me in ge-
neratione hac. ¶ Complicat Luthe. & aliud ter-
tium verbum eiusdem cap. 6. Nō permanebit
spiritus meus in homine in æternum: quia ca-
ro est. Ex quo vno loco geminam conficit ar-
gutam. Primam, quod si homo caro est, nihil
boni agere potest. Alteram, quod ita Deus ad-
emerit hominibus spiritum suum bonum,
vt spiritualiter mortui nequeant nisi mortis
opera agere. Hic autem locus bifariam à Patri-
bus exponitur, ex quarū neutra expositione
quoquo pacto valet Luther. suum cōmentum
extorquere. Primū (teste Hieronymo) vox he-
braica significantius latinè reddit, non iudica-
bit, q̄ nō permanebit. Secundum quem spiritus
domini illic accipitur pro ira sua, & indigna-
tione, & caro pro fragilitate. Vt sit sensus, nō
exigā in futurū tā graues ab hominib⁹ pœnas,
quia fragiles sunt, sed permittam eos viuere cē-
tum viginti annos. Quam ætatē ait Iosephus,
indultam fuisse hominibus post diluuium. At
iuxta Latinam lectionē, non permanebit spi-
ritus accipitur pro vita animalī: vt sit allusio
ad illud, Inspirauit Deus in hominē spiraculū
vitæ: caro autē accipitur pro carnalibus homi-
nibus, in quibus est ratio sepulta. Vt sit sensus,
non viuet ista generatio perpetuò, quia carna-
lis est. Quare quod sequitur de centum viginti
annis, non refertur ad ætatem, qua essent vi-
cturi homines, vt. 15. de ciui. dei. c. 24. autor est
Aug. sed ad induciarū tēpus, quo Deus expe-
ctaturus erat emendationem hominum. Intel-
ligendum enim est illud Deum dixisse, viginti
annis antequā Noë inciperet arcam, cuius fa-
brica durauit centum. Quapropter illico se-
quitur in textu, Delebo hominem quem
creaui à facie terræ. Sed vt hoc velimus elargi-
ri Lutheri, quod accipiatur spiritus pro bono
spiritu Dei, parum illi dialecticæ opus erat, vt
intelligeret sensum illius vniuersalis. Nō enim
dixit, quod in æternum nunquam permane-
ret, sed quod non permaneret in æternum: id
est, quod nō semper & perpetuò permāsurus
esset in homine. Cui sensui nihil repugnat, q̄
aliquādo esse possit vt maneat. Neq; ipse Lu-
the. inficias ire potest, quin spūs dñi sit in ho-
mine per fidem & gratiam: cur ergo non erit
ad

Non permanebit spiritus, &c.

Hiero.

Iosephus

Gene. 22

August.

ad operandum bonum? Quartus locus est istius
 vbiq; replicatissimus Esaiæ, Facti sumus im-
 mundi omnes nos: & quasi pannus menstrua-
 tæ, vniuersæ iustitiæ nostræ. Qui tamen locus
 absque vilo prorsus dubio intelligitur præcise
 de populo illo. Absque dubio inquã. Primum
 propter authoritatem expositoris Hierony-
 mi, qui ait, illud dictum esse, quando necdum
 saluator aduenerat: sed populus imaginem ter-
 reni hominis portabat. Et præterea inquit,
 quòd illic depingitur iustitia legis, quæ com-
 paratione ad euangelicam puritatem immu-
 ditæ reputatur: id quod multis confirmat te-
 stimonijs. At textus ipse luce clarius aperit sen-
 sum prophete. Sanè qui ingenti animi ardore,
 & anxietate optabat aduentum Mesiæ. Vti-
 nam enim, inquit, diruperes cælos, & descen-
 deres. Atque tali affectu exaggerabat popul-
 necessitatem, deplorabatq; eius ruinam, lamē-
 tans quemadmodum omnes legis iam obli-
 pererrarent, essentq; eorum vniuersæ iustitiæ,
 sicut pannus menstruatæ. Erant enim tunc sub
 captiuitate: vbi à templo absentes non pote-
 rant offerre sacrificia, ad expianda peccata, ne-
 que vti purificationibus legis. Et ideò allusit
 ad illorum pannum menstruatæ. Cuius peri-
 phrasim & explicationem illico subnectit.
 Quia cecidimus, inquit, quasi solium vniuersi,
 & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt
 nos. Atque plurimis huius figuræ congemina-
 tis concludit, Neque irascaris domine satis, &
 ne vltra memineris iniquitatis: ecce respice, po-
 pulus tuus omnes nos. Profectò ista verba nō
 possunt coaptari vniuerso nunc generi huma-
 no. Quinimò manifestissima est contradiçtio
 in Luthero. Si enim de omnibus etiam nobis
 intelligitur, quomodò ipse dicit, quòd pecca-
 tores horrore peccatorum suorum nomen
 Christi inuocantes, & ad suam misericordiam
 confugientes, fide iustificantur? Nam & ha-
 betur etiam illic, Non est qui inuocet nomen
 tuum, qui cōsurgat & teneat te. Iam verò quã
 uis confessio illa intelligētiam habere aliquam
 posset generalem, nequit tamen intelligi de
 singulis operibus, sed quòd tota vita iusti ho-
 minis non potest non crebris maculis esse cō-
 sperfa. Nam & pannus menstruatæ non est ne-
 cesse, vt totus sit defœdatus: sed potest esse ma-
 culosus. Neque tamen macula omnis est mor-
 talis. Quadruplicem em̄ maculā notat illic. S.
 Tho. puta absentiam gratiæ exclusæ per pec-
 catum mortale, & sola hæc propriè est macu-
 la. Mox intentio minus recta, aut tertio venti-
 culus superbiæ de bono opere, quæ possunt ef-
 se venialia peccata. Quarto, aliqualis præterea

negligentia, quæ potest aliquo modo signifi-
 cari nomine macule, etiam si sit citra peccatū.
 Qua ratione, vt supra diximus, etiam iustissi-
 mi possunt confiteri, vniuersas iustitias suas ef-
 se sicut pannus menstruatæ. Quo sensu ait Cō-
 cionator, Non est homo iustus in terra, qui fa-
 ciat bonum, & non peccet, Et maximè si com-
 ponantur cum splendore illo iustitiæ Dei lu-
 cem inhabitantis inaccessibilem. Præterquam
 quòd vt ait ad Augustinum Anglorū Grego.
 Bonarum mentium est ibi culpam agnoscere,
 vbi culpa non est. Quintum testimonium
 Protestantibus nostris familiarissimum est il-
 lud Psalms, Non intres in iudicium cum seruo
 tuo domine, quia non iustificabitur in conspe-
 ctu tuo omnis viuens. Ex hoc enim loco colli-
 git art. 31. Luther. id quod affecit sui asseuera-
 re pertendunt, nullum esse bonum opus in no-
 bis in oculis Dei, isto syllogismo, Deus quia iu-
 stus est, bonum opus damnare non potest: cū
 ergo dicat, nullum viuentem, neq; seruū Dei,
 iustificari in conspectu eius, palàm fit, nullum
 opus bonum posse iustum iudicium Dei susti-
 nere: quare neq; bonum est. At Roffea, prude-
 ter quidē, & argutè notauit verborū reluctan-
 tiam. Si enim Deus bonum opus dānare non
 potest, quomodo ait Luther. opus bonum nō
 sustinere iudiciū Dei? necesse est ergo vt dicat
 bonum opus, quòd secundū ipsum etiā est ma-
 lum, dānari, & non damnari. Locus ergo ille in
 eodem sensu satis exponitur, qui iā explicatus
 est. Non em̄ habetur illic, quòd nullum opus
 erit iustū in cōspectu Dei: sed quòd nulla per-
 sona iusta ita iustificabitur in conspectu diui-
 næ maiestatis, in qua ipse, quē nullū latet secre-
 tum, non videat multa opera mala, quæ nobis
 sunt abscondita. Nā præter ipsum delicta quis
 iutelliget? Sed est fortè & sensus alius Aug. in
 enarratione eiusdē psalms. Nempe quòd non
 potest homo iustificari in conspectu Dei, sicut
 cum altero homine. Nam inter homines po-
 test quis per se prius mereri mercedē, vt pprio
 eam iure reposit, sed respectu Dei nō ita: quia
 nulli prior dedit ei. Et ideò neq; iustitias ipsas
 nostras, in quibus nulla inesset ratio nec venia-
 lis culpæ, possumus in conspectu Dei profer-
 re, tanquam proprijs nostris viribus factas, de
 quibus petamus præmia. Responderet quip-
 pe, Quid habes quod à me non acceperis? qui
 dedit tibi & cogitare, & velle, & operari? Ita
 quæ nihil aliud vult hic Psalmista, quàm eos
 reprehendere, quos etiam taxat Paul. sanè qui
 ignorantes iustitiam Dei, & suam quærentes
 statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Citant
 præterea & sanctos Patres in testes. Vt Aug. August.
lib.

Non intres
 in iudicium,
 &c.
 Psalm. 42.

Roffea.

Macula.

lib. 10. confessionum. c. 13. ubi inter lamenta, quæ pro matre fundebat ad Deū, ait, Væ etiā laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Perseuerant enim in sua dialeſtica, vt à tota vita ad singula opera argumētentur: cum Aug. nihil aliud significet, q̄ quod nulla potest esse tam laudabilis vita, cui non fuerint permixta peccata leuia. Præmittit em̄ de matre sua, Ita post baptismum vixerat, vt laudem nomē tuum, in fide & moribus eius. Non tamen, inquit, audeo dicere, nullum verbum exisse ab ore eius contra præceptū tuū. Et ideo subiungit, Væ etiā laudabili vitæ, &c. Et paulo inferius, Ego itaq; laus mea; & vita mea, De^o cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus; pro quibus tibi gaudens gratias ago, nūc pro peccatis matris meę deprecor te. Discernit ergo expressē Aug. bonos actus matris à malis. Citat præterea Luthe. & Gregorium lib. 9. dialogorum. Vbi ait, quod sanctus vir Iob omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspexit, si ab interno arbitrio districtè iudicetur. Consulto tamen quæ sua prudentia fuit, citauit glossam sine textu. Cernebat enim per textum facile sibi responsum iri. Textus enim est ille. Verè scio quod ita sit, & quod nō iustificabitur homo compositus Deo. Vbi nihil sibi aliud voluit sanctus ille, quam quod iustitiæ nostræ, etiam si absolute per gratiā Dei sint verè iustitiæ, comparatione tamen ad infinitam illam reſtitutionem, bonitatemq; diuinam nō reputantur iustitiæ: sicuti papyrus in media niue non existimabitur alba. Quod re vera non solum de iustitia huius seculi, sed & de iustitia angelorum in cælo potuit affirmare. Præsertim, quod neq; illico loquit de singulis operibus, sed quod homo non apparebit iustus collatus cum Deo. Et ideo subdit, q̄ si voluerit homo contendere cum Deo, nō potest ei vnum respondere pro mille: id est, pro mille beneficijs, quæ à Deo recepit, non poterit adferre vnum quod ipse prius dederit Deo. Nam neq; initium, ait illic Grego. est à nobis, se hoc, quod iustitiæ nostræ, dum illi comparantur diuinæ, non appareant iustitiæ, cap. 7. explicandum est amplius. Interim vt ad Gregorium redeamus. Nunquam ipse in talem incidit errorem, vt cogitaret, nullam esse actionem humanam culpa vacantem. Sanè qui ad Augustinum Anglorum scribens, ait, bonarum esse mentium ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Et eodem opere moralium sæpe confirmat, non solum opus aliquod posse carere culpa, verum & hominem etiam. Potissimum lib. 2. super illis verbis, In omnibus his

non peccauit Iob labijs suis, neq; stultum aliquid cōtra Deum loquutus est. Vbi ait Grego. quod beato Iob, & oris testimonium perhibetur & cordis, quia & culpam à lingua compeſcuit, & à corde restrinxit. Et quanuis Grego. id non dixisset, textus ipse, In omnibus his nō peccauit Iob, abundans nobis esset ad contere dam audaciam dicentū nullum esse opus bonum, quod nō sit vnā peccatū. In summa, quicq; de caulis orant sancti, ne Deus intret cum illis in iudicium, sed omnia opera in suā misericordiam reijciunt. Prima & potissima, est dubium de proposta salute, de qua nemo est adeo certus, quin sit semper in metu. Secunda, quia vix est, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de quibus nescit, an veram fecerit pœnitentiam. Tertia propter pericula venialia à quibus nemo cauere potest. Quarta, ppter negligētias, quæ in omni etiam opere bono plurimum admiscentur. Ac denique quinta propterea, quia neque ipsa opera bona à nobis habent radicē, sed à misericordia Dei, & ideo non possumus cum eo iure proprio nostro agere.

De satisfactione. Cap. 6.

Secundum quod operibus nostris per gratiam Dei cōpetit, est, vt per illa tatisfaciamus pro peccatis. Non quidē pro culpa, antequam remittantur, sed pro debitis pœnis, quæ culpa remissa, reliquæ fiunt, vt in confessione S. Tridentinæ Synodi, cap. 14. habetur. Hæc autem disputatio duo habet membra. Primum de ea re, quam præsupponit, & alterum de ea quam inuestigat. Supponimus enim, nō in vniuersum cuiuscunq; indulgetur culpa, condonari totam pœnam: sciscitatur autem, an id quod reliquū est pœnæ, persoluere homo valeat in hoc seculo per bona opera. De primo non ita hic multum sermonē habebimus, illud quippe ad tractatum sacramentorum peculiariū spectat. Sed tamen neque possumus non aliquam mētionem facere, non solum ad explicationē disputationis, verum & quia de hoc pronuntiauit S. Synodus. Articulus fuit quintus assertio num Lutheri, quo solennem illam partitionē pœnitentiæ in tres partes respuit. Addit tamē nō negare contritionē & confessionem, sed satisfactionem. Hinc enim, vt lib. 2. c. 5. enarrauimus, cœpit Ecclesiæ Roma. oblatrare, ex odio scilicet indulgentiarum. Sed vide, q̄ sit annexa satisfactio confessioni. Initio solum repulerant satisfactionē, inde tamen facile expugnata illis est confessio. Nanq; in hoc potissimum est à Deo instituta confessio, vt secundū mensuram

Quinq; de causis.

de spirituali

de moral

Vnde Syn. Tridē; Diuisio.

Confessione annexa satisfactio.

Grego.

Iob. 9.

Iob. 1.

Iob. 1.

Iob. 1.

furam delicti, arbitrio sacerdotum statueretur plagarum modus, atq; adeò oleo, & vino cura retur infirmas. Vbi autem semel hunc errorem deuorarunt, quod per fidem condonantur plenissime omnia peccata, quoad culpam & poenam, inde illis consequentissimum fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum: sed in genere ad protestandum fidem.

Aufus Luther. Quò sit, ut mera fuerit inficitia Lutheri, quinimò perniciosissimus aufus, negare satisfactionem illa ratione, quòd hoc verbum non est expressum in sacra scriptura. Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, vbi sit in scriptura nomen satisfacere, aut quòd pro peccato mortali debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quòd cum

Matthæ. 16. que ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quòd cum solueris, erit solutum. Et,

Ioan. 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta, ad remissionem inquit, culpæ, pertinet, non ad satisfactionem. Alias dicere debuit, Quorum remiseritis satisfactiones. At verò, præterquam, quòd iure optimo multa recipit Ecclesia ex monumentis Patrum, scripturæ sacræ interpretum, licet in ea non sint formaliter, rem nihilominus satisfactionis euidentissime colligimus, tum ex alijs locis sacræ paginæ, tum clarissime ex his modò commemoratis. Enimuerò remissio, & absolutio peccatorum (quod isti non considerant) non ad culpam tantum refertur, verum & ad poenam. Vtroque enim modo ligatur peccator: scilicet, ut inimicus sit Deo, & præterea dignus poena. Et ideò ab utroque absoluitur per gratiam Christi. At quia misericordia Dei nunquam est sine iustitia, quanuis in cruce sufficienter, & meritis fuerit, & satisfecerit pro omnibus peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis applicare, aut meritum, aut satisfactionem, nisi quatenus vnusquisque liberè assenserit, & cooperatus fuerit adiutorio ipsius. Qua de causa, ut non omnes ad eundem gradum amicitiae recipit, dum conuertuntur, ita neque eius iustitiæ fuit congruens, remissa culpa & aeterna poena, vnicique remitti de temporali, nisi iuxta proportionem conatus, quò se quisque conuertit. De baptismo verò quo sepelimur cum Christo, & renascimur in nouam vitam, diuersa est ratio: ut paulò post explicabimus. Et quoniam neque ille actus est in omnibus æqualis, neque scelera paria, prouidentissime hoc commisit iudicio Ecclesiæ, & ministrorum eius. Et hic est sensus legitimus illorum verborum, Quòd cum ligaueritis, & quòd cum solueritis. Et, Quorum remiseritis

Vnde colligitur satisfactio.

Quorum remiseritis

& retinueritis. Videlicet, vos instituo iudices, quorum iudicio, clauē non errante, ego stabo: ut quòd cumque, & quòd modicum remiseritis, aut retinueritis, sit remissum & retentum. Hoc est, quam poenam esse, vel remittendam, vel retinendam, imponendamque poenitenti, clauē non errante, iudicaueritis, coram meo. Itidem tribunali erit remissa, & retenta. Ex quo ideò vno loco, ambas poenitentiae partes elicerunt Patres: scilicet confessionem, & satisfactionem. Nam cum res sit in Euangelio patēs, nulla est iniuria, si nomine congruentissimo significetur. Neque verò nomen est nouum, uti Luther. antequam antiquitatem habuisset exploratā, arbitratus fuit. Etenim Leo primus, cui in Concilio Chalcedonenſi à sexcentis triginta patribus, referente Theodoro Foroliuensi, ter sanctus, acclamatum fuit, Mediator, inquit, Dei & hominum homo Christus Iesus hanc praepositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem poenitentiae darent, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et infra, Oportet vnumquemque Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne conuerti ad dominum de die in diem differat, ne satisfactionis sibi tempus in fine vitae suae constituat. Neque antiquissimum Tertullianum praeterijt nominatio satisfactionis, Ecclesiæ iam tunc receptissimae. Satisfactio enim, inquit, confessione disponitur: confessio ne poenitentia nascitur: poenitentia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quam multis satisfactionis operibus, subdit, illa esse necessaria, ut in peccatorem poenitentia ipsa pronuncians, pro Dei indignatione fundatur, & temporali afflictione aeterna supplicia, non dicam frustretur, sed expugnat. Haec ille in libro de poenitent. Et Hiero. ut refertur de poenitentia diff. 1. Mensuram, inquit, temporis in agenda poenitentia, idcirco non satis aperte praefigunt canones pro vnoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter vnumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora poenitentiae, fide & conuersatione poenitentium, abbrevianda praecipunt, & negligentia protelanda existimant. Audi Lutheri, quem admodum secundum Hieronymum & Leonem antiquissimos iuxta, ac sapientissimos, & secundum Tertul. in his verbis, Quòd cum ligaueritis, & quorum remiseritis, iudiciaria tradita est

Leo.

Leo.

Leo.

Tertull.

Hiero.

est potestas ministris ecclesie ad satisfactionem remittendam & retinendam, Id quod adhuc copiosius tractat Chrysoſto. tum alibi diffusissime & frequentissime, tum in lib. 3. de sacerdotibus. ca. 5. Cuius cæterorumque Patrum, quæ absque numero sunt, testimonia præterimus: quia non est hic locus recitandi. Miraculum enim est, & non ferendum portentum. Quod ob peccatum Adæ quod aliena voluntate contrahimus, concupiscentiam carnis ita in nobis peccatum esse velint, ut nulla satisfactione, neque ipsius Christi, possit in hac vita compensari, quin semper sit peccatum, contra quod proprijs operibus debeamus pugnare, & tamē pro actualibus delictis, flagitijs, & sceleribus, quæ nos ipsi propria voluntate committimus, sic vno actu fidei applicatam nobis cõtendant satisfaciōnem Christi, ut nullus fiat reliquus reatus pœnæ, quàm per auxilium dei nostris exoluamus peccatis. Cum tamen scriptum sit in Deuter. quod pro mensura delicti erit plagarum modus. Et in Apocalypsi, Quantum glorificauit se, & in delicijs fait, tantum date ei tormentum & luctum. Et Paul. Romanos iam iustificatos exhortatur, ut sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeant membra seruire iustitiæ in sanctificationem. Id profecto apertissime explicans, quod angelus Dei Ioannes, præmissus ante faciem Christi, prædicabat in deserto, clamans, ut facerent homines, non solum pœnitentiam, verum fructus pœnitentiæ. At stropham Lutheri & suorum audiamus, hoc testimonium ludificantium, Aiunt ut modò dicebamus admonitionem Ioannis eam esse, ut per fructus pœnitentiæ procuremus extenuare concupiscentiam carnis, quæ est peccatum originale. Sed nūquid Ioannes progeniē viperarum tanta acerbitate & amarulentia de solo peccato originali obiurgabat? Nunquid non depudenda peruicacia est, quotquot super hunc locum ab ecclesie primordijs scripserunt, Patribus contradicere? Sic enim habet expositio illic Chrysoſtomi, Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterim, si utique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iā propria: longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque vsu suspendere coniugij. Et ita deinceps progreditur, suum cuique actuali peccato opponens fructum pœnitentiæ. Pariter ibi August. Sunt, inquit, digni fructus virtutum fructus qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat. & Homil. 1. de pœnitentiā. nisi isti lapidei essent, & plū-

bei, nullum relinquit ambigendum locum. Distinguit enim tres actiones pœnitentiæ: primam ante baptismum: secundam de leuioribus, ac tertiam, quæ pro illis, inquit, peccatis subeunda est, quæ legis decalogus cõtinet: vbi maiorem ait, quisque in se seueritatem debet exercere, ut à seipso iudicatus (quod ait Apostolus.) non iudicetur à Deo. Ecquid verò rogo iudicij nomine significatur, nisi satisfactio & recōpensatio, qua iusta talione delicta vlciscimur nostra? Idem docet Gregor. Cyprian. & vniuersi. Neque verò despicienda ratio est, qua theologij rem hanc dilucidant. Equidem, quod in peccato, & auersionem est considerare à deo, & conuersionem ad obiectum peccati: secundæ respondet pœna sensus: & ratio ne primæ illa pœna efficitur æterna. Ob idque remissa culpa per conuersionem (iuxta illud psalm. Dixi confitebor, & tu remisisti) restat pœna temporalis, cuius testimoniū extat de Dauid, qui cum primum dixit, Peccaui domino, audiuit à Nathan, Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur. Remissa ergo culpa, nonnulla temporalis superest luenda pœna. Sed de hoc primo pœnæ satis, ut ratio nem redderemus confessionis sanctæ Concilij Tridentini, ca. 14. vbi habetur, quod non tota semper temporalis pœna, vti in baptismo, reliquis deinceps remittitur, qui gratiæ baptismali ingrati, spiritum sanctū contristauerunt, & templum dei violare non sunt veriti. Hac ergo præstituta veritate, quæstio est, Vtrum in hac vita satisfacere homo deo possit pro debitis illis pœnis, tam remissorum mortalium, quàm venialium. Cuius responsio affirmatiua est, de qua nunquam fuit anceps ecclesia. Est hic tamen primum omnium de satisfactione distinguendum. Altera enim est perfecta, & altera imperfecta. Nam satisfactio cum designet actum iustitiæ, genere suo disparatur à gratia, ut quantum in opere inest gratiæ, tanto minor sit ratio satisfactionis. Quocirca perfecta satisfactio est illa, cuius valor & pretium totū emanat à debitore, nulla vel præueniente vel interueniente gratia creditoris. Taliter ut sit redditio æquivalentis, aliàs indebiti voluntaria. Nam qui ob crimen suspenditur potius satis patitur. Sicuti & existens in purgatorio. Ex quo fit consequens, quod pro peccatis in Deum commissis solus Christus, eo quod deus erat, potuit perfectè satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfectè, id est, supposita gratia ipsius. Cuius duplex est causa: vt. 3. par. quæstio. 1. author est S. Tho. Prima, quia tota

Ratio theologorum.

Psalm. 31.

2. Regū. 12.

puncto Syno. Trid.

Quæstio.

1. Cōclusio.

Duplex satisfactio.

Diffinitio satisfact.

Solus Christus perfectè satisfecit.

natura infecta erat peccato, & inimica Deo. Altera, quia peccatum ea ratione, qua est contra deum, habet infinitatē quādam, quā creatura, etiam si esset in meris naturalibus, ne utquam posset compensare & ad equare. Rationes sunt Anselmi. 1. & 2. lib. Cur deus homo: quibus addit & tertiam, quod creatura quicquid habet, Deo iā debet. Scio Durand. 3. sent. di. 20. q. 2. & in. 4. d. 15. q. 1. neq; Christo ipse si concedere, ut possit in quantum homo, satisfacere ad æqualitatem iustitiæ, nisi præsupposita creata gratia, qua secundum humanitatem esset quoq; gratus. Propterea inquit, quod Christus etiam ipse quicquid secundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat præstare aut facere in satisfactionem, quod non esset aliàs debitum. Et præterea, quia illud Aristotelis, Quod diis & parentibus non possumus reddere æquale, in Christo quoque ipso, quatenus homine verum habet. Huiusmodi tamen argumenta hominibus sunt haud satis æstimatē cogitantis, actiones esse, non naturæ, sed suppositorum. Quātūcūque enim existimetur Christus in quantum homo, non tamen erat natura humana, quæ in illo operabatur, sed filius Dei per illam. Filius autem Dei, erat æqualis patri. Quam ob causam, etsi nullā gratiam recepisset creatam in humanitate, ratione vnionis, de se homo ille erat infinite gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset, erat de se sufficiens satisfactio ad æqualitatem iustitiæ. Quinimò quodcūque opus eius erat infiniti pretij apud Deū. Quare nihil euincit ratio Scoti in. 4. sent. d. 15. quæstio. 1. arguentis, quod si peccatum haberet aliquam infinitatem, sequeretur ut neq; Christus per passionem potuisset abunde satisfacere: quippe cum opus illud, quia res erat creata, non esset infinitum. Argumentum inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, infinite erat gratū Deo, contraria ratione, quæ peccatum est infinitum. Respondetur ergo Durando, quod quicquid deus homo Christus à deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipsa opus erat tam filij, quàm patris. Ob idq; tanquam de suo, & (ut ita dicamus) aliàs indebito poterat satisfacere. Nam quauis inter homines filius non posset reddere æquale patri, secus res habet de filio dei, qui eo quod æqualis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsq; ad mortem crucis, quātum Adam detraherat. Qua ratione Paulus confert obedientiam Christi cum inobedientia Adam.

¶ Sed & contra secundum membrum distinctionis, intentat item argumenta eodem loco Scotus, quibus suadet, puram creaturam posse satisfacere de potentia dei absoluta. Nam ut 13. de Trinita. author est Augustinus. Fuit quidē, inquit, & alius modus nostræ redemptionis deo possibilis, quæ per incarnationem. Modus autem, ait, fuisset, si deus per attritionē & meritum de congruo contulisset hominibus gratiam, ut per se quisq; satisfaceret. Sed tamē de potentia ordinata non potuit nisi per Christum. At verò ut cum honore loquar, debito grauissimo doctore, cuius multi in hac parte sententiam sequuntur, non possum non iniquo animo audire, quæ isti sentiant indignè de aduentu Redemptoris nostri. Videntur enim cogitare altissimum illud, & inæstimabile mysterium, quod Deus factus est homo, quasi gratis & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisset hominibus impensum. Nam dicunt, tantūdem potuisse facere hominem per gratiā Dei, sed solum id esse factum propter legem ordinatam. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos, Quidnam fuit in causa, ut admiranda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset? Non ergo satis est ad legem ordinatam recurrere, nisi rationes & comoditates illius legis adferamus, ut facit eodem loco Augustinus. Ausim ego dicere (nam euangelicam me certus sum veritatem efferre) quod fieri non potuit, neque de potentia Dei absoluta, ut perfectā esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nā si deus merè gratis amicam sibi faceret creaturam, quæ posset satisfacere, iam satisfactio non esset perfectā, quia præsupponeret gratiam, ut si debitor à creditore susciperet, vnde sibi persolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cum ergo inter creaturam infinitam à Deo distantem, & deum ipsum nulla sit ratio iustitiæ, nisi præsupposita eius gratuita acceptatione, nulla potuisset perfectē satisfacere. Filius autem dei æqualis patri de se id potuit perfectē. Et hoc est immensum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porro quod cum genus humanum non posset ad æqualitatem iustitiæ rependere Deo quod debebat, indutus ipse naturā nostram, taliter satisfecit, ut eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiam, quasi nostram, secundum illos impares gradus, quibus pro cuiusq; assensione & cooperatione singularis nostrum participatur. Vnde Augustinus. falso ci tatur asseruisse, alia potuisse via redemptionem vel satisfactionem perfectam fieri, iustitiam

Scotus.

Contra Scotum.

Cōclusio doctoris.

Beneficium redemptionis.

Aug. snia examinatur.

tiamue in integrum reformari: sed id duntaxat astruit, quod non defuit deo modus alius, quo liberaret homines à miseria. Potuit enim gratis condonare peccata sine aliqua satisfactiōe, quia nulli quicquam præterquam sibi debitum erat, contra quem vnum peccatum fuerat, neque Christus satisfecit dæmoni, vt aliqui blasphemant, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberi essemus. Vt autem misericordia sua nihil suæ iustitiæ detraheret, gratis misit filium, qui summa iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerentur membra, suam ipsius participarent iustitiam. Et hæc, præter alias commo ditates, fuit diuinæ incarnationis potissima causa. ¶ Ad explicationem ergo præcedentis cōclusionis, vnde tantisper digressi sumus, adhibetur secunda. Nemo potest pro pœna peccati satisfacere, antequam remittatur culpa, quin verò vniuersalius rectè dixerim, neminē qui in peccato versatur, pro aliqua pœna peccati, quanuis remissi, posse satisfacere coram deo. Primum membrum. Cōmunis est consensus S. omnium Patrum, ac theologorū. Quod dū taxat adnotamus ad eluēdam calūniam, qua nos vbiq; vexant Lutherani: hoc nobis falsū crimen intendentes, quòd doceamus, per nostra nos opera satisfacere deo de nostris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus naturalibus peccatoris. Quinimò vt negamus opera quomodolibet antecedentia gratiam eiusdem esse gratiæ merita, ita palam diffitemur, esse satisfactoria peccati nondum remissi. Neq; Scot. ipse fautor meriti congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamen dissidium de peccato remisso, vtrū recidiuus possit agens in peccato satisfacere pro residua pœna, Scoto affirmante, propter ea, quòd pœna est temporalis, sed S. Thoma negante, propterea quòd inter nos & Deum nulla est æqualitas iustitiæ, nisi solūm ex acceptatione diuina: peccator verò nullū facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere suo maximè omnium satisfactorium, est eleemosyna: iuxta verbum Redemptoris, Date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperū oēs facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatē autem non habuero, nihil sum: scilicet, apud deum: ergo neq; talia opera sunt satisfactoria. Tametsi posset peccator satisfacere præcepto sacerdotis iniungētis pœnitentiam. His autē non est nūc locus. ¶ Tertia conclusio est, Potest homo existens

in gratia satisfacere de condigno, pro pœnis temporarijs, quæ residuæ sunt ex peccato remisso. De condigno inquam, non perfectè, sicut Christus. Propter duo. Primum, quia nostra satisfactiō præsupponit gratiam Christi, cuius corpori gratis infiti sumus. Et præterea quia non reddimus æquale sicut ipse, sed tantummodo secundum proportionem, qualis potest esse iustitia inter nos & deum. Nepe, quia sicut se habet quod ipse nobis largitur ad suam potentiā, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad nostram possibilitatem. Nihilominus factis iam membris, satisfactiō nostra est condigna, tanquam opera filiorum Dei. Cui consonat vox illa, Fructus dignos pœnitentiæ. Prima statim ratio ex ijs, quæ supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur non posset homo satisfacere deo: scilicet, quia inimic⁹ est illius: quia peccatum infinitatē habet quandam, & quia quicquid habet, aliàs obligatum est Deo: homines autem in Christo per gratiam renati, amici, quin etiam filij dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quo peccatum est in finitum, obsequium etiam deo possumus præstare infinitum. Est enim peccatum nō aliter infinitum, q̄ quòd est auersio ab infinito bono, qua ratione, illa auersio imaginem quandam induit infinitæ distantie: eandem ergo infinitatis figuram gerit etiā cōuersio: & ideo opus ex gratia dei procedens, recompensā esse potest iniuriæ, cuius culpa gratis cōdonata est. Atqui licet bona omnia, imò nos ipsos à deo recepimus, nō tamen deus (cuius iugū sua ue est, & onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt. c. 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos pœnitentiæ, qui non erant innocentibus necessarij, vt quotquot fuerunt diuinorum interpretes in illo verbo euangelico agnouerunt. Neq; hanc solūm, sed aliā adiungit S. Tho. rationem in. 4. sentē. dist. 15. Nempe quòd etiā p̄ illa opera, q̄ aliàs debita sunt, satisfacere possumus, eo quòd per liberū arbitrium sumus dñi actionum nostrarum: qua de re liberam ipsam nostrā obedientiam accipiat deus in satisfactiōe, tāquam opus iustitiæ. Quinimò & hoc pacto nō solūm pro peccato satisfacimus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficijs etiam acceptis obsequia præstamus deo, sanè quæ de manu sua accepimus, si bi reddentes. Secunda ratio est. Pœnitētia cōditione sua & ingenio hoc habet, q̄ sit opus, p̄ quod præueniente deo, peccata remittantur, ac prorsus tollantur, quo ad culpā & pœnam.

n 2 Hæc

Causa aduēsus christi.

2. Cōclusio principalis. Nullus potest ante remissionē culpā p̄ pœna peccati satisfacere, neq; dū est in pœna remissionē peccati coram deo. Tho. 1. 2. q. 109. artic. 7. Lutherano-rū calumnia aduersus catholicos. Dissidium theologorū de recidiui satisfactiōe Scotus. Thomas.

Luc. 11.

1. Cor. 13.

3. Cōclusio principalis

1. Ratio.

Peccatum infinitum.

Matthæ.

S. Thom.

2. Ratio.

Hæc enim est legitima significatio illius Christi vocis, quod thema fuit suæ prædicationis.

Math. 17. Pœnitentiã agite, appropinquabit regnũ cælorum. Quasi dicat, hac patet aditus ad regnũ cælorum. Cui simile est, A tempore Ioannis Baptistæ, regnum cælorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Est nanq; pulcherrima pœnitentiæ periphraſis. Cùm enim peccator hostis dei sit, per illam subito mutata mente, videtur expugnare regnum, quod specimen nõ nullum eorum gerit, qui vi intra mœnia recipiunt sese: ergo qui legitime expleuerit numeros omnes pœnitentiæ, liber erit prorsus tam à pœna peccati, q̃ à culpa. Hęc autem ad iustũ pœnitentiã fit celeri⁹, morosiusve, secundum mēsurã doloris & mortificationis, vt ex Hieronymo paulò antè referēbamus. Ergo sicut quis possit in puncto iustificationis operante misericordia dei, talem adferre sensum peccatorum, ardoremq; pœnitentiæ, vt penitus pœna omnis cum culpa deleatur, vt creditur de Magdalena, ita quòd tunc quis segrius atque remissi⁹ fecit, potest postea multiplicatis operibus pœnitentiæ compensare, atq; adeò satisfacere pro pœna peccati remissi.

3. Ratio. ¶ Tertia deniq; ratio est. Quòd si supplicia, quorũ homo debitor est, in purgatorio solvuntur per satisfationem, multò æquius possunt hic solui per liberam satisfationem, non solum quia libertas plurimum adfert momenti operibus in conspectu dei, verũ quòd opera hic fiant per speciale auxilium suæ misericordiæ, in purgatorio autem solum infliguntur rigore iustitiæ. Neque illi liberè offerunt, & assumunt illa supplicia, sed tantum patienter tolerant. Atq; hucusq; etiam extenditur sensus Pauli admonentis, quòd si nos ipsos iudicaremus, non utique à deo iudicemur.

1. Cor. 11. Vnde Chryso. Homil. 4. 1. de pœnitent. Pœnitentiã, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens. Lauabo per singulas noctes lectũ meũ, & lachrymæ meæ stratũ meum rigabunt. Et olim patratum peccatum post tot generationes, quasi nuper accidisset, lugebat. Hęc Chry

Magdalena. sost. Imò verò Magdalena post plenissimam indulgentiam, tanquam exemplar (vt de illa cauit ecclesia) pœnitentiæ. xxx. annis nõ cessauit lamentari remissa crimina. Et Christus non dixisset. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, si remissa culpa consummata esset mundatio. Vnde Orig. Homil. 8. super Leuit, in lotionibus illis veteris legis, & purgationibus septies repetitis, expiationes nostras meditatur: quas nobis est iterare necessarium, propter cicatricem quæ rema

net vulneris. Atqui verbum Danielis, Peccata tua elemosynis redime, quid significat si non satisfationem pro peccatis significat? Nam redimere, quidnam aliud, quàm satisfactio est? Non ergo repugnat, quod de redemptore Christo dixerat alius propheta, Absque argento redimimini: id est, gratis, quippe cùm absq; nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis cõdonat. Sed quia per gratiã suam valorem recipiunt opera subsequentiã nostra, quibus eadem possimus expiare delicta, redimere ea nos quoq; censetur. Vnde Ambros. in sermone quodam Dominicali de Abraham, qui refertur de pœnitẽ. distinct. 1. **Ambros.** Habemus, inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Peccatis tuis vendatus es, redime te operibus tuis. Quare ecclesia meritisimò canit in quadagesima, aduenisse nobis dies pœnitentię ad redimenda peccata, & saluandas animas. Si enim vnico actu fidei efficaciter applicaretur semper nobis satisfactio Christi, quò ad culpam, & omnẽ pœnam: nunquàm per Ioelem nos admonuisset, **Iocel. 2.** vt cõuerteremur ad ipsum in toto corde, ieiunio & fletu, & planctu scindentes corda nostra. Ecce rationes & elogia quibus innixa S. Trid. **Syno. Trid.** Syno. cõfessione supra citata sanctissimam habet satisfationẽ per ieiunia, elemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ, vt sacræ literæ docent, nõ tota semper vt in baptismo remittitur postea pœnitentibus. De qua pœnitentiã scriptum est, Memor esto vnde **Apocaly. 2** excideris, & age pœnitentiã. Et iterum, **2. Corint. 7:** Quę secundum Deum tristitia est, pœnitentiã in salutem stabilem operatur. Et iterum, **Math. 3.** Facite fructus dignos pœnitentiæ. Pœnas autẽ post hoc seculum residuas explicat cano. 30. exoluendas esse in futuro seculo in purgatorio. Quẽ quidem purgatorium locum, qui in isto seculo non crediderint, securos facere possumus, neque se illum visuros in futuro: si modò alius est locus, q̃ ille damnatorum. Caueant **Luther.** ergo Lutherani, negantes, per fructus pœnitentiæ satisfacere nos p peccatis, lachrymas pœnitentium cohibeant, & macerationem, afflictionẽq; carnis restringant, quæ in hunc vsũ semper fuit Patribus sanctissima. Atque adeò in eorum numero habeantur, quos Cyprian. **Cyprian.** sermo. 5. de lapsis hac subnotauit celsura. Agitate pœnitentiã plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mœstitiam: nec vos quorũdam moueat, aut error improvidus, aut stu-

por

por vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cecitate, vt nec intelligant delicta, nec plangant. Et infra, Pacem sibi vltro nemine dante, sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iucti, errorem pro veritate sumpserunt.

¶ Quarta deniq; ratio est, qua orthodoxorū explicemus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament. Aiunt enim, vt supra ca. 2. referebamus, quod tantum prime gratiæ meritum tribuimus Christo, cæterum post illam nostris operibus adscribimus satisfactionem pro peccatis. Quæ utiq; notoria calumnia est. Non enim prima tantum gratia, sed quodcumque eius augmentum meritis Christi nititur, sine quibus nullius essent opera nostra æstimationis. Quare nihil detrahimus gloriæ Christi, sed eam potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tantum dicimus, quod satisfactio Christi, quæ teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptisimo. Atq; id quidem iure optimo, diuino, & naturali, sanè vt qui plus iusto nobis indulsimus, nostram voluntatem contra diuinam instinctu dæmonis, explentes, ipsi per gratiã Christi diuinæ iustitiæ satisfaciamus. Sicuti membra eius, & palmites in vite compaeti, vnde virtus ad nostra permanat opera.

Quapropter hoc etiam habent dignitatis, & quodammodo iustitiæ opera nostra, supra quã haberent, si ex gratia procederent, quæ alia nobis via à deo collata esset, quàm per meritum Christi, quod modò iustitia ipsius communicatur nobis, vt possimus illam adferre in iudicium dei, veluti nostram. ¶ Quarta denique conclusio fit. Non tantum pro suis quisq; culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modò ambo amici dei. Satisfacere inquam de cõdigno, licet hoc modo nemo præter Christum possit pro alio mereri gratiam. Discrimen est, quod satisfactio solum dicit solutionem: possunt autem ciues regni cælorum his quoq; mutuis officijs alter alterius onera portare, vt vnus deo soluat, quod alter debet, ac multò melius, q̃ in ciuili Republica, vbi tempore necessitatis omnia debent esse cõmunia. Neq; est, cur deus non acceptet opera, quæ ex gratia procedunt, si pro amico offeruntur, ac si pro se ille obtulisset. Extra charitatem autem nemo dignus est, vt vel sua opera, vel quæ pro ipso alius offert, sint deo accepta. Mereri autem vnum alteri gratiam nõ est soluere, sed deprecari à deo bonum motū alterius, quod

non cadit sub merito de condigno, vt capite proximo dicturi sumus. In hunc satisfactiõis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli, Gaudeo in passionibus pro vobis, & ad impleo ea quæ defunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Non quod passioni Christi in se aliquid defuisset, quæ porrò sufficientissima fuit pro peccatis totius mundi, sed quia labores omnes & officia, quæ membra Christi faciunt, ipsius capitis reputantur, & in bonum ecclesiæ redundant. Vnde relaxationes, & indulgentiæ peccatorum, quorū fuerit culpa remissa dimanarunt in ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per deridiculum exprobrant: scilicet, quod opera aliqua cõminiscamur super ex crescentia in satisfactionem pro alio. Ac si nõ omnia ac multo plura quàm exhibere possumus pro nostris proprijs sceleribus, nõ sint, necessaria. Respondemus autè. Primum, quod cum pœna, remissa culpa, temporalis sit, potest quis per gratiam Christi ad iustum satisfacere per gratiam & auxilium Christi maxime viri sanctitate prouecti, ita vt possint etiam sua opera communicare cum alijs. Et præterea potest quis etiam si ipse pro se debeat, amici tamen debitum prius quàm proprium soluere. Sed horum disputatio alium lo cum postulat minus angustum.

¶ Argumentum profecto nullum contra extruere possunt, quod iam non sit solutū. Specimen enim omnium hoc est. Vim virtutem quæ impendio maiorem tribuit Paulus gratiæ Christi in bonum, quàm peccato Adæ, in malum. Non enim, inquit, sicut delictum, ita & donum: si enim vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donū per gratiam vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et subdit, Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationē. Ex hoc loco arguitur Ex vno peccato Adæ omnes incurrimus, nõ solum in culpam, sed in pœnas quantas genus patitur humanum: ergo quicumque per gratiam Christi liberatur à culpa, plenissimè etiam liberatur à debito omnis pœnæ. Eo præsertim, quod sublata causa, aufertur effectus, & culpa est causa pœnæ. Hoc tamen solum huic argumentationi concedimus, quod hætenus concessimus sæpe, scilicet, quod passio Christi in vniuersum potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectum, vt simul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quã do per se operatur, & non per opera nostri li-

Colof. 1.

Relaxatio nes

Argumenta aduersariorū

Roma. 5.

Duos casus plenæ remissionis.

4. Ratio.

1. Ioan. 2.

Nota.

4. Conclus.

Remi gratia opera factis gratia operi.

beri arbitrij. Quod contingit in baptismo, vbi neque in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obexid est, complacentia peccati, modo superiori libro explicato. Quare cum iustificatio fiat per instrumentum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam vitam. In sacramento autem, & in virtute pœnitentiæ ita deus remittit peccatum per gratiam suam, vt vtatur operibus nostris, ob idq; remissio culpæ attribuitur gratiæ operanti, id est, inuanti mentem nostrâ: satisfactio verò gratiæ cooperanti. Et ideo fit iuxta mensuram gratiæ suæ, & nostræ cooperationis. Quâobrem secundus casus, quod vnâ cum culpa condonatur omnis pœna, est, quâdo nos cooperamur summo charitatis actu: vt in martyrio, vel quando speciali priuilegio ita deus aliquem mouet, vt Magdalenam. Cæterum in scelerosis, perditisq; hominibus priuilegium reputaretur amplissimum, quod tantus esset vnus actus interior pœnitentiæ, quo omnia expiantur peccata delerenturque simul, quo ad culpam, & pœnam.

De operum merito, quæ ex gratia procedunt. CAP. VII.

Vbsequitur, vt de tertio nostrorū operum priuilegio dicamus, quæ ex fonte illo dimanant aque viue salientis in vitam æternam, discutientes, sint ne in cōspectu Dei condigna merita, cum augmenti gratiæ, tum demum suæ illius inæstimabilis felicitatis. Illius ergo diuisionis, quâ lib. 2. cap. 4. fecimus meriti, in meritū congrui & condigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus inest meritum congrui ante iustificationem, quod illic satis arbitror cōmōstrasse, vel nihil nunc ad præsentem attinet disputationem, vbi loquimur de operibus quæ per gratiam fiunt, & appulsum Dei, quæ merita sunt condigna. Sed hanc nihilo secius Lutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis vbiq; dant improprio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Duæ enim cum sint fundamentales meriti conditiones: vt puta bonitas & libertas, duas extruxit Luth. machinas ad labefactandâ rationē meriti. Prima fuit, quod cōcupiscētia sit, etiam in renatis, inuitabile peccatum. Inde enim deduxit, omnia opera nostra, non modo quæ gratiam antecedunt, sed quæ iustus facit, peccata esse: & ideo neque esse talia, vt per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit illico cōsequētissimum, neq; esse merita. Nam meritum vitæ æternæ esse non potest apud deum,

Lutherani errores duo

nisi impletio legis: iuxta illud Christi, Si vis Math. 19. ad vitam ingredi, serua mandata. Et illud Pauli, Non auditores tantum, sed factores legis Roma. 1. iustificabuntur. Alter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium nostrum apud deū, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iam modo liquidum facimus. Igitur eo vsq; aiunt, nos sola fide iustificari, quod non solum ad primam gratiam nulla nostra opera concurrunt, vt dispositiones, verum neque virtute illorum postea augeatur, nec mereamur gloriam, sed tantum propter pmissionem, quæ sola fide apprehenditur, & peccatores reconciliantur, & reconciliatis gratiæ obueniunt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neq; verò meritum tantum adimunt operibus iusti, verum, vt pateti in de liber. christ. & locis alijs quæ cap. 7. cōmemorauimus, omnia existimant futilia, & vana, præter vnâ fidem, qua misericordia dei apprehenditur. Idq; postea in suo didagmate obtensa reformationis identidem repetunt, nullâ mercedem deberi operibus iusti, saltem vitæ æternam, sed illam tantum deberi pmissioni dei, & ea præcisa ratione nobis à deo collatum iri, vt sit ipse fidelis. Atq; ea est sua confessio Augusti. In cuius apologia Melancthon, vbi de operibus respondet ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quod iustificatio iusti nihil aliud est quàm reputari iustum, neq; reputari iustum propter iustitiam operis, sed per misericordiâ dei fide apprehensam. Ex his inquit, omnib; etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij iustos esse corâ deo, propter dilectionem ac legis impletionem: vbi nullam faciunt mentionem iustitiæ fidei. Hæc nullo modo ferenda sunt, &c. Hęc phrenesis est quæ istos hoc loco dementauit: scilicet, quod asserentes meritum condigni, negemus iustitiam fidei, & auxilium dei post primam iustificationem. Quæ manifestissima est calumniâ. Subdit itaq; iterum atque iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, vt pro eis debeat vita æterna, licet si sint meritoria aliorum præmiorum: de quibus paulò post dicemus. ¶ Hæc primū materia explicanda est, atque dubia examinanda, de quibus inter catholicos non nihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo à nomine ipso & definitione meriti exordiamur, vnde sunt potissimum argumenta petenda, appellatio meriti tritissima est inter latinos: vt bene aut malè mereri de republica, vel de amico, quæ nomen à mercede deducitur. Est enim meritum opus cui

Didagma.

Confes Augusti Melan.

Meriti nomen & diff.

cui debetur merces, & mereri quæpiam est ius sibi facere ad præmium. Quia de causa libr. 2. meritum de congruo reiectum dedimus à ratione meriti. Quoniam meritum opus est iustitiæ. Ad rationem autem meriti, naturamq; inuestigandâ, ex illo aptissimè initium sumitur, quod. 1. 2. quæstio. 2. art. 3. adnotauit S. Tho. Tria enim in actione humana est considerare. Primum libertatem, vnde habet quod sit vituperabilis, aut laudabilis. Nam propter ea quæ vituperantur, aut laudantur, neq; vituperamur. Mox ordinem ad finem, vnde de rationem habet virtutis aut vitij. Deinde respectum ad alium: puta ad Rempublicam, vel singularem personam, cui vel vtilitatem adfert, vel nocumentum: & inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim scholastici appellant, malum meritum. Atque tres istos ordines ita intelligas, vt quæadmodum secundus, primum, ita tertius, vtrunq; in sua ratione comprehendat. Ex hinc ergo patefcunt tres conditiones meriti. Prima, quod sit opus liberum. Nam absq; libertate quemadmodum opus, nec virtus est, nec vitium, ita neq; est, vel meritum vel demeritum. Quapropter theologo, qui cogitant, in naturalibus meritum esse posse, naturam eius ignorât. Nisi forsan per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appelletur: vt ille dixit, Species primû, digna est imperio. Si enim princeps beneficiû aliquod cõferret homini, vel propter pulchritudinẽ, vel propter genus, vel ob quãuis aliam naturæ dotẽ, nulla illic ratio inesset, vel meriti, vel præmij. Neq; si deus (quod de potetia ei? absoluta fingunt) propter bonum naturale cui cõferret gloriam, subesset illic ratio, aut meriti, aut præmij. Vt filios Zebedæi, ob id tantum quod sibi erant consobrini, eo esset Christus in regno cælorum dignatus honore, vt sibi assiderent à dextris, & à sinistris. Cuius ratio naturalis est, quod mereri est aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipsius: nemo verò dat, nisi illud cuius est dominus: sumus autem domini nostrarum actionum per liberum arbitrium: ergo vbi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam verò meritum idem est quod obsequium: obsequitur autem nemo nisi per liberum arbitrium. Quocirca solnò, p prie nobis obtemperat, quia agit, atq; ad cõ nihil de nobis meretur, neque arbores, neq; irationabilia animalia. Tametsi mortalium humanitas sit illis quandoq; indulgere. Veluti de Atheniensibus i historijs est, quod multos qui cum exadificaretur Hecatompodon, egre gè laborauerant, vinculis solutos, liberè pa-

stum ire dimiserunt. Quinimò neque ius propriè aut dominium habent vitæ. Cuius contra rium ineptissimè profectò nonnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitum viuendi, & ab eadẽ natura sortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi enim non est libertas, nõ est ius, sed totum irrationalium ius est possessorum hominum, & illis irrogat iniuriam, qui immeritò pecora occidit, aut lædit. Eteadem ratione, quia videlicet nullius sunt participes actionis, quæ sit præmio digna, insert Arist. nec bouem nec equum felicẽ, nec aliud animal vllum beatum dici. Nisi etiã per metaphorã: vt equus Alexandri. Hac eadẽ de causa idem inibi Aristote. felicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibus, aut fortunæ bonis, sed in operatione libera secundum virtutem. In Olympicis enim, inquit, ludis, nõ formosissimus quisque aut robustissim⁹ corona donatur; sed qui in certamẽ descendit, atq; horum illi qui vincunt. Quò pertinet verbum Apostoli, Nõ coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et, Si volens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tracta. de libe. arbit. satis superque demonstratum est, nullam esse rationẽ, aut peccati, aut meriti nisi vbi sit libertas. Ita enim ait contra Fortunatum Augu. dico peccatũ non esse, nisi volũtate peccetur: & hinc esse præmium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionẽ Tertu. lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pefaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non volũtate. At verò arguat quis, opera esse nõnulla in quibus nõ est vsquequaq; libertas, quæ nihilo secius sunt meritoria. Patet de operibus apostolorum, & sacratissimæ Virginis, qui cum esset in gratia confirmati, nullum poterant præceptum, vel transgredi, vel prætermittere: & tamen obseruantia ipsa præceptorum erat illis meritum. Absurdum enim esset dicere, quod per obedientiam mandatorum nõ proficeret coram deo. Quin verò Christus ipse meruit nobis, atq; adeo maximè per passionẽ, quam tamen nõ potuit non subire, siue quod præceptum erat sibi, siue quod talis erat volũtas patris, cui licet nullum esset adiunctum præceptum, non poterat contrajre. Et inde maximè augetur dubium, quod dilectio dei naturaliter consequeretur in Christo visionem beatificam: & tamen videtur fuisse meritoria, quando quidem simul erat, & beatus, & viator. Hoc argumentum hac diluitur distinctione. Carentia libertatis triplex est: alia ex natura subiecti: quæ potius est negatio, quàm priuatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis

Dominium.

Ethic. 1.

Equus Alexandri. Felicitas.

1. Tim. 1.
2. Cor. 9.

Argu. de cõfirmatis.

Christus meruit.

Triplex carentia libertatis.

1. 2. q. 2. 1.
artic. 3.
Tria i actione humana.

Tres conditiones.

Libertas de ratione meriti.

Ratio naturalis.

Cõfirmatio.

Athenienses.

expertia, nec bona sunt, nec mala, atque adeo nec laude nec vituperio digna, ut dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu dei naturali cõsequentia sequitur amor, qui natura sua excludit omnẽ possibilitatem præuè agendi. Quauis in hoc sensu liberè amant, quod ex volûtate deo infixâ id faciunt. Et ideo opera illorum, licet optima sint, & nõ solum laude, sed honore etiam digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulandæ mercedis, sed potius ipsa habent rationem præmij. Atq; idem parique ratione censendum est de dilectione beatifica Christi. Haud enim unquam crediderim, illam fuisse meritoriam in Christo, sed merebatur per dilectionem, quã habebat tanquam viator, & per opera exinde procedentia. Tertia ergo carentia libertatis est, nõ omnimoda, sed ad malum, & ea quidem non ex natura, sed ex privilegio: quia in sensu cõposito non stat, aliquid esse præceptũ & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apostoli enim, licet non poterant transgredi mortaliter, poterant nihilominus difficultatem & laborem pati in custodia legis: & præterea quia ex obedientia, iussa faciebãt, merebantur. Aliàs ex privilegio cõfirmationis hoc illi damnum acciperent, quod non essent illis eadẽ opera meritoria, quæ sunt alijs. Et præterea de alijs multis operibus ad quæ non obligantur, nullum est dubium, quo minus essent meritoria. Idemque ac multo dignius sentiendum est de operibus Christi: oblatus est enim, quia ipse voluit, & ideo spontanea illa obedientia, perperisioq; acerrimæ mortis, immensum fait apud patrem meritũ nostræ salutis, atq; ut sibi ipsi daretur nomẽ, quod est super omne nomen. ¶ Secunda meriti conditio est, quod sit opus bonum, id est, opus virtutis: quo fit, ut meritum, non sit opus iustitiæ cõmutatiuæ (vt. 2. sent. dist. 28. Durand. opinatur) sed distributiua. Nam etsi nomen meritum, seruitijs primũ, ac mercenarijs operibus, quibus debetur stipendium, impositum fuerit: quæadmodum dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoria, tamen proprietatis inde deducta est ad munera amicitia. Veluti dicimur bene mereri de amico, aut malè. Quocirca discrimen est, quod in cõmutatiua iustitia æqualitas præcisè pensatur rei ad rem, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex virtute, seu ex vitio. Qui enim operas suas locat, siue ob inimicitiam faciat, siue quacumq; alia turpi intetione, ius ac

quirat æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiua, quod necesse est ex amicitia illius procedere, de quo bene mere-mur, atq; adeo opus esse virtutis. Nisi quod inter homines qui opera tantum vident externa, existimatur sæpe hypocritis, ut virtus. Nã autem Aristot. amicitia, vel virtus est, vel cum virtute coniuncta. Hanc ob causam in distributione præmiorũ secundũ merita, non attenditur æqualitas rei ad rem, sed proportionalitas, seu proportionum æqualitas præmiorum ad dignitates personarũ: iuxta explicationem eiusdẽ. ¶ Ethicorum. Ut qualis personæ ad personam, talis sit etiã proportio præmij ad præmij. Quod si spectetur etiam opus (ut, quia esuriui, & dedistis mihi manducare) id tatum fit, quatenus inde estimatur dignitas personæ. ¶ Per hæc, tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritorium debeat cedere in bonum publicum, vel particularis amici. Respectu enim boni communis satis est, si sit opus virtutis: inde enim ciuibus honores publici iure debentur à principe, qui custos est iusti, ut ibidem ait Aristot. Quippe cum iustũ ipsum, & iustitia hæc ratione in republica custoditur, si bonis præmia, & malis sint constituta supplicia. ¶ Ratio ergo hæc explanati meriti nostris est operibus accomodanda, atque examinanda, an quæ Deo per gratiam suam exhibeimus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est enim quæstio in duabus dubitationibus posita. Prima. Meritum idem est quod ius, ideo dicit æqualitatem, nihil autem nos possumus Deo præstare æquale vitæ æternæ, non solum quia ut ait Aristot. dijs, & parentibus non possumus reddere æquale (sanè à quibus recepimus esse, & viuere, cui nullum est aliud bonum comparabile) verum propterea quia & Deus à nobis infinitũ distat, & vita æterna nullis est nostris obsequijs æstimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & præmij dicit quid debitum: Deus autem, qui bonorum nostrorũ nõ indiget, nihil potest debere nobis. Quis enim prior dedit ei (ut ait Paul.) & retribuetur ei? ergo vita æterna non est merces nostrorum operum. Sunt inter theologos (ut Durand. in 2. sent. dist. 28.) qui negent opera, quantumcũq; præcedente gratia, esse simpliciter & proprie merita de condigno, sed tantũ largo modo dictum meritũ. Vbi videtur taxare S. Thom. 1. 2. quæst. 114. qui contrariũ apparet sentire. Ratio Durandi est, quod meritũ proprie de condigno est, cui simpliciter debetur æquale virtute,

Beatorum li
bertas.Volũtas bea
tifica Christi.

Esaiæ. 53.

2. Conditio
meriti.

Durand.

Ethico. 4.

Virtũ meritũ
fit.Primũ argui
contra.

Ethico. 8.

2. Argumẽti

Roma. 1. 1.

Durand.

S. Thom.

virtute operis: nullum autem opus nostrum æquale potest esse vitæ æternæ, neque illam largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadam liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profectò qui fuerit penitius meditatus, quidnam sit per gratiam fieri filium Dei, aliud de operibus iusti habebit iudicium. Meritum ergo de còdigno cum sit opus iustitiæ, distinguendum est, quemadmodum supra de satisfactione dicebamus, Aliud est enim perfectum, quod nullam prorsus supponit rationem gratiæ. Et hoc modo solus Christus potuit mereri apud Deum: nam opera sua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quod licet non habeat perfectam rationem iustitiæ, est nihilominus propriè iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nam iustum, vt auctor est S. Tho. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter equalitas: quale est in còmutatiõibus, & obsequijs inter ciues: aliud verò quod quanuis nõ sit simpliciter æquale & iustum, habet tamen modum iustitiæ: sicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta, filij ad patrem, & serui ad dominum. Quæ quidem est vera & propria ratio iustitiæ. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tantum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verum propriumq; ius habet, vt alatur, & educetur à patre, & ita seruus respectu dñi, Qua ratione cum per gratiã homo efficiatur verè & propriè filius Dei adoptiuus, quanuis illam adoptionem gratuito suscepit, nihilo fecius obsequia sua sunt propriè & verè merita iustitiæ apud patrem. Vnde Paul. Accepistis, inquit, spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, pater: ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd simus filij Dei, & hæredes: hæredes autè Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cõpatimur, vt conglomerificemur. In his equidè verbis perspicere oculatissimus quisq; potest, quòd quanuis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo non habeat tam perfectam iustitiæ rationem, nihilominus gratia supposita, est propriè iustitia. Non quidem, simpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc est, quod subdit, Non sunt còdignæ passiones huius temporis, sed tamen est verè & propriè filiorum. Aut enim, Si filij, ergo hæredes, quòd sufficit ad propriam rationem meriti. Non ergo negamus, quin illud meritũ fundetur in diuina ordinatione, quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundum virtutem, quã ipse nobis cõfert: nihilominus per illam nos iustè meremur. Quẽadmodũ em̃ res

naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilo fecius sunt causæ suorum effectuum, ita in supernaturalibus: licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita in conspectu suo. Sed ais, licet sint merita, non tamè vitæ æternæ. Quinimò, hoc enim designat, Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eũ, & manifestabo ei meipsum: quoniam hæc est vita æterna, vt videamus ipsum. Adnotat illic autem Sanct. Thom. ar. 3. & omnes theologi in. 1. d. 17. & 2. d. 28. quòd opus iusti dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo quatenus procedit ex gratia spiritus sancti. Primo modo non est in illo cõdignitas ad vitã æternam propter maximam excellentiam, sed nihilominus est congruitas proportionis, quòd homini operanti secundum suam virtutem, Deus recompenset secundum excellentiam suæ virtutis. Nota quòd hanc congruitatẽ nõ ponit S. Thom. in operibus ante gratiam, sed in operibus iusti. Si verò considerentur opera, quatenus ex gratia spiritus sancti procedunt, sic sunt, inquit, meritoria vitæ æternæ de còdigno. Nam valor meriti attenditur secundum virtutem spiritus sancti: iuxta illud, Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et præterea quia pretium operis attenditur secundum dignitatẽ gratiæ, per quam homo efficitur cõfors diuinæ naturæ, adoptaturq; in filium, cui debetur hereditas. Et in solutione ad. 3. Gratia inquit, spiritus sancti, quã in presenti habemus ethi non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen equalis in virtute: sicut semẽ arborũ in quo est virtus ad totã germinandã arborẽ, & quia per ipsam inhabitat hominem spiritus sanctus, appellatur ab Apostolo pignus hereditatis nostræ. Intelligit ergo, quòd sit meritũ propriæ veræq; iustitiæ, propter hanc mensuram, & modum gratiæ, relatione ad gloriam. Nam quanuis nomen feminis metaphoricum sit, in est tamè in gratia vera virtus ad gloriam, atque adeò æqualitas iustitiæ simillima femini. Vnũ enim granũ nõ est æquale spicæ, sed tamen tantũdem virtute valet, siquidẽ fert suo tẽpore spicã. Illa tamè distinctio liberi arbitrij, atque gratiæ nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non esse propriè nostra, sed solius Dei, eũ res tamè aliter sit. Virtus em̃ spiritus sancti, & liberum arbitrium duo sunt coeuntia in rationem vnus integri principij. Nam vt opus liberi arbitrij nõ esset meritum sine virtute Dei, ita neque opus Dei esset meritum, nisi fieret per liberũ arbitriũ humanæ

Cõtra Durand.

Meritum duplex.

Roma. 8.

Fundatur in diuina ordinatione.

1. Ioan. 1. 4.

Duplex consideratio operis iusti.

Ioannis. 4.

Gratia est femina.

Deceptio quorũdam.

vel angelicæ naturæ. Non enim Deus per sua solius opera (vt dum creauit mundum) meretur. Neque facere potest, vt opera plantæ, vel animalis bruti sint meritoria. Meritum ergo opus est Dei & nostrum. Ipsius scilicet, vt mouentis, & nostrum liberè cooperantium: vt supra satis demonstratum est. ¶ Ex his facile soluitur alterum argumentum: Deus nihil propriè debet nobis, tàm quia nullus prior dedit ei, sed ipse dat nobis ipsa opera, per quæ meremur, & ideo totum ius nostrum fundatur in gratia sua: tùm quia hæc quæ nos illi damus, non cedunt in suam, sed in nostram potiùs vtilitatem. Quare licet nullû nobis amplius præmium daret, q̄ bene operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimò quâuis beatos illos cælicos regno depelleret, non faceret illis iniuriã. Ergo nullû est in nobis meritû, cui aliqd Deus debeat. Respondetur, quòd Deus debet præmium, ex ordinatione suæ iustitiæ, quæ ab ipso est in operibus nostris: quod est, debere suæ propriæ & bonitati, & firmissimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patrisfamilias cõuenientis cum operarijs ex denario diurno. Exemplum est in naturalibus. Ipse fecit naturas rerum, & ideo secundum suam ordinationem dedit soli lucem, homini intellectu, &c. Quare sicut repugnat, solem esse & non esse natura sua lucidum, propter debitum naturæ, quod est iustitia ipsius Dei, ita suæ repugnat bonitati, & iustitiæ, quòd pro operibus eorû, quos semel sibi per gratiam adoptauit, non retribuat vitam æternam. Et hæc est non impropria ratio debiti. Quocirca si merenti negaret præmium, licet nemini faceret iniuriam (vt ait Bern. serm. 1. de annuntia.) suam tamè legem, ac seipsum negaret, qui tamè fidelis est, & negare se ipse nõ potest. ¶ Per hæc respondetur ad aliam, quæ hic sit postrema dubitatio. Vtrû præter gratiam gratum facientem, necessaria sit noua acceptatio Dei, vt opus sit de condigno meritorium. Scot. enim in. 1. d. 17. quæst. 1 existimat, non satis esse, opus elici à gratia, vt sit meritorium vitæ æternæ: sed vltra hoc requiritur, quòd sit acceptum à Deo, & ordinatum ad talem finem. Primò quia aliàs, inquit, si opus esset de condigno meritorium, qua ratione procedit à gratia, quæ iam est principiû & forma existens in homine, sequeretur, quòd quatenus procedit ab homine, Deus non posset non retribuere beatitudinem, quin esset iniustus, eo quòd ante eius acceptationem, iam opus erat dignum. Et præterea præmium vitæ æternæ semper est maius, q̄ meritû: maius aut non reperatur pro minori ex rigore iustitiæ,

Solutio alterius dubij.

Quæstio.

Scotus.

sed tantum ex liberalitate & acceptatione cõferentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quod id valeat conuincere. Quin verò ratio est in contrarium multo probabilior. Primò vt Scot. ipse & omnes fatentur in 2. d. 27. & in. 3. 18. gratia nihil aliud est, q̄ acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiã homo iã est acceptus ad gloriã, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij, ergo hæredes. Quinimò est repugnantia manifesta, personã esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratû. Nãque propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primû argumētum Scoti negatur, q̄ si opus, quia procedit à gratia esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritorium dependet ex gratia gratificante personam. Id ipsum itaq; quod ipse dicit de secunda acceptatione: scilicet, quòd eo q̄ prius Deus acceptat opus, q̄ sit meritorium, non sit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificante personam. Nempe, quòd ideo nõ sit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamè rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium. Et quia opus est meritorium, acceptatur. Dicere enim, quòd quia acceptatur, opus est meritorium, videtur repugnantia in adiecto. Nam gratis acceptari opus nõ ponit in ipso iustitiã & dignitatem: sed meram gratiam. Ad secundum argumentum respondetur, quòd quâuis Deus præmiet vltra condignum, nihilominus opus est meritoriû, quia procedit à gratia personæ quæ est seminarium gloriæ.

Nominales.

Contra.

Roma. 8.

Genes. 4.

De merito aduersus Lutheranos. (a. 8)

IS ergo inter catholicos cõstitutis, restat, veritatẽ huius conclusionis aduersus Lutheranos cõstabilire, quòd iustorû opera sint digna merita vitæ æternæ. Porro nomẽ meriti nostri apud Deum, cum primis celebratissimum est Patribus in Ecclesia ab eis vsq; incunabulis. Cuius nõ opus est testibus, siquidem neque aduersarij negant, sed tamen abnegant extare in sacris literis meritum vitæ æternæ. Nam illud, Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; secûdum meritum operum suorum, nõ ita facile recipiunt, tanquam canonicum:

Cõclusio.

Nomen meriti.

Ecclesia. 6.

eo quòd teste Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non sit inter Hebræos, Nihilominus à vetustissimis, vt Egesippo, Irenæo, & reliquis temporibus apostolorum proximis citatur tãquam propheticus: vt authores sunt Euseb. lib. 4. & Aug. 17. de ciui. Dei, cap. 20. Atq; Damasc. lib. 4. ca. 18. annumerat ipsum canonicis, quem & Ecclesia à Cõcilio Carthaginensi tertio, vbi quinque libri Salomonis recipiantur vsq; ad præsens Tridentinum, semper recepit in canonẽ. Iam verò & apud Paul. manifesta est appellatio meriti, vbi ait, Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Et ad Col. Dignos nos fecit in partem fortis sanctorum. Et Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos se. Et Christus in Euangelio, Dignus est operarius mercede sua. Vbi licet de victu loquebatur, meritum quoque apud Deum insinuabat. Su peruacanea veruntamen est de nomine cõcertatio, vbi res ipsa est patentissima. Igitur prima de hac re statuitur conclusio. Opera iusti quæ genere suo ac circũstantijs bona sunt, omnia sunt condigna merita, tum cumulatoris gratiæ, tum etiam aternæ vitæ. Dixerim, & iusti, & cumulatoris gratiæ. Quoniam libro secundo diffusè planeq; monstratum est, peccatoris opera nequaquam esse merita primæ gratiæ. Primam statim huic cõclusioni rationem supponamus, qua crebrò vtimur cõtra istos: illam scilicet, quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non subuertit, sed instaurauit & perfecit: virtuti autem iure suo & merito debetur honoris merces: vt author est Arist. eadẽq; ab ipso legillatore, qui custos est iusti: hanc ergo naturæ legem Deus per gratiam Christi nõ abrogauit, sed seruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, quòd cum homo naturalivigore nullum virtutis opus præstare posset, quòd vllius esset meriti in conspectu suo, misit filiũ suum, qui & nos à peccato liberaret: & potestatem subinde nobis faceret, filios Dei fieri, si ei assentiremur vocationi. Igitur vbi iam per gratiam suam filij sumus, opera nostra, sua ipsius ope suffulta, digna sunt apud ipsum gratiæ suæ & gloriæ, quæ propriè est præmium filiorum Dei. Et quo rationes meriti supra inductæ explicatiores fiant, confirmatur argumẽtum. Opus iusti est opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatem obsequimur, estq; proinde opus bonum, neque solum ex amicitia illius, verum & iussu etiam, vel suasu, atque adeò auxilio ipsius exhibitum: igitur dignum est præmio, quod ipse amicis suis, suiq; obsequentibus proposuit: hoc autem est vita æter-

na, iuxta illud, Si vls ad vitam ingredi, serua Math. 19.
mandata: illius ergo beatæ vitæ est meritum.
Descendamus autem ad lucem scripturæ fac-
tæ, cuius radijs hæc omnia clarescunt. Meritum &
merces.
Meritum (vt dictum est) & merces ad se inuicem re-
feruntur, sacra pagina idẽdem meminit mer-
cedis, quæ nos manet p nostris operib; apud
Deum: ergo sunt opera nostra ipsius merita.
Quæ subsumitur propositio, plana est. Ab ipso
enim exordio, quo Deus tractare cum morta-
libus cœpit de salute nostra, primus, quem cū
Abraham inuuit sermonẽ, hic fuit, Noli time-
re Abraham, ego protector tuus sum, & mer-
ces tua magna nimis. Et quauis ad literã for-
san intelligatur de latissima seminis eius pro-
pagatione, tamen in mysterio profectò signifi-
cabat aternam retributionem, quæ propriè
est merces fidei, quam ab illo tunc exigebat.
Vnde quia merces illa proposita nobis erat
per Christum, idcirco Esaias, vbi aduentum
eius prænuntiat, Ecce, inquit, Deus vester:
Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, &
brachium eius dominabitur: ecce merces eius
cum eo, & opus illius coram illo. Cui concinit
Ioan. in Apocalypsi, Ecce venio citò, & mer-
ces mea mecum est, reddere vnique iuxta
opera sua. Atque adeò Christus ipse libera-
tor noster, quo primũ cœpit loco prædica-
re legem, statim obedientibus proposuit mer-
cedem. Gaudete, inquit, & exultate cū male
dixerint vobis homines, & persecuti vos fue-
rint, quoniã merces vestra copiosa est in celis.
Et quo explicaret opera nostra respectu illius
mercedis rationem habere iustitiæ, eadẽ opera
appellauit iustitiam, commonefaciens nos, ne
aliam vanam intenderemus mercedem. Atten-
dite enim, inquit, ne iustitiã vestrã faciatis corã
hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mer-
cedẽ non habebitis apud patrẽ vestrum, qui in
cælis est. Et subdit, Te autem faciente eleemo-
synam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera
tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater
tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cui
consonat Paul. Quodcunq; faciatis, ex animo Col. 3.
operamini, sicut domino, & non hominibus:
scientes quòd à Domino accipietis retributio-
nem hæreditatis. Tribus ergo nominibus: scili-
cet, mercedis, iustitiæ, & redditionis, nihil pro-
fectò aliud, q̃ ius, meritumq; operũ designauit.
¶ Sed interpretamentum Melancthonis au-
diamus in sua Apologia Augustana. Duobus
enim modis, & ipse, & sui cõsortes respondent
ad ista. Primò q̃ vita aterna dicatur merces,
nõ quia debetur operibus nostris, sed promissi-
oni Dei. Dicitur autẽ inquit, merces, quia
est

Euseb. & Au-
gust.

Hebr. vi.

Col. 1.
Sap. 3.

Luc. 10.

Cõclusio.

Prima ratio.

Zhi. 1.

Cõfirmatur.

Meritum &
merces.

Gen. 15.

Esa. 40.

Apoc. 12.

Math. 5.

Col. 3.

Melancth.

est quædam recompensatio bonorū operum, non quatenus nostra sunt, sed quatenus solius ipsius Dei, tanquam fructus fidei: iuxta verbū Augustini in de gra. & lib. arb. Dona sua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac si nullo pacto debeant dici merita nostra. At verò quis non videat, quàm non possunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi quod quispiam solùm propter gratuitam promissionem nullo intercedente iure aut merito recipientis vllam tribuat rationem mercedis? Si quidem inter beneficium gratuitum & mercedem tantum distet, quantum inter opus liberalitatis & opus iustitiæ. Quòd si vita æterna eò merces dicitur, quòd est recompensatio, hæc ipsa est confessio meriti. Recompensatio enim opus iustitiæ est propter debitum. Id quod Paulus nos docet, vbi propterea negat iustificationem nostram, qua ex iniustis efficimur iusti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Hinc enim colligitur, à contrario sensu, quòd si operibus nostris redditur merces, eisdem tanquam meritis debeatur.

Roma. 4.

Argumentū à contrario sensu.

Exponitur August.

Secūda eua-
sio.Libellus im-
perat.

Impugnatio

Aliud argu-
mentum.

Quod autem August. ait, Deum coronare dona sua, ita se ipse explicat, non quòd non sint merita nostra per liberū nostrum arbitrium, sed quia suo ipsius in nobis auxilio fiunt.

¶ Secūda solutio est, quòd opera nostra verè sunt merita, non tamen digna vitæ æternæ, at aliorum præmiorum corporalium, & spirituum, quæ redduntur, tum in hac vita, tum post in patria. Ecce causam, cur in libello imperatorio colloquij Ratisponensis, confitentes mercedem deberi operibus nostris, tam corporalem quàm spiritualement, in hac vita, & in futura, nunquam sunt confessi, quòd sint merita vitæ æternæ, sed bonorum, prout diuinæ providentiæ visum fuerit. Vita enim, inquit, æterna solùm debetur renatis propter solam promissionem fide acceptam. In hac autem cavillatione non vna, sed multiplex est, tum falsitas, tum pertinacia. Primum, si concedunt iam operibus iusti aliquam dignitatem præmij etiã celestis, non ergo talia opera sunt peccata, vt cœpit dicere Lutherus. Quòd si sint bona, & procedant ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera sunt meritoria, solùm quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium.

Primum ipsi nobiscum negant: ergo sunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifestū fit, quòd sint meritoria vitæ ipsius æternæ, cuius seminarium est gratia. Dicam

explicatius, Gratia est acceptatio ad vitā æternam, distinguens inter filios Dei, & filios regni: ergo si opera, quæ ante gratiam nullius sunt pretij apud Deum, ex gratia recipiunt, vt sint merita, cuiusnam præmij recipiunt, vt sint merita, nisi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmiū accidentale regni celestis: vt aureolæ & aspectus humanitatis Christi, confortiumque sanctorum, atque hoc genus reliqua, ex essentiali beatitudine diluunt: ergo si operibus nostris acquirimus ad accidentalialia præmia, ex eo est, quia acquirimus ius ad vitam ipsam. Iam verò hoc contra istos necessarium videor formare argumentū. Iuveni illi quærenti quid faceret vt haberet vitam æternam respondet Christus, quòd seruaret mandata: quòdque si relinqueret, venderetque bona sua, perfectus fieri posset. Ex templo Petrus rogat, quæ ergo seipsum maneret merces, qui omnia propter ipsum relinquerant. Cui Christus, Vos qui sequuti estis me in regeneratione sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domum aut fratres vel sorores, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce distinguuntur præmia accidentalialia: scilicet, federe vt iudices, & centuplum recipere, quòd sancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & lætitiā animæ, qui est fructus bonorum temporalium, vel etiam in futura vita, vbi est plenitudo omnium bonorū: & præter hæc præmium essentialiale vitæ æternæ. Hinc ergo sumitur argumentum. Illorum accidentalialium præmiorum verè sunt opera iustorum merita (vt aduersarij ipsi fatentur) ergo ipsius etiam vitæ æternæ: quando quidem sub eodem tenore vtrunq; proponitur tanquā merces. Quinimò aduersarij ipsi compelluntur respondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalialia, quæ quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinet ad beatitudinem: scilicet, vel hic nos promouentia, vel illic quouis modo beantia, pertinent ad promissionem Dei per Christum: igitur si non obstat quòd redduntur nobis propter promissionem, illa accidentalialia nihilominus verè sunt præmia quæ redduntur meritis nostris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & suus error & responsio nostra. Non enim negamus, vitam æternam dari nobis propter promissionem Dei. Sed tamen quia promissa est cooperantibus gratia & adiutorio ipsius, nihil vetat, quo minus detur tanquam merces nostrorum operum. Ita enim inquit Timotheo Paul. Pietas ad omnia utilis est, promissionē habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

Matth. 19.

Argumentū ad hominē.

Hic latet error.

1. Timot. 4.

futura. Vbi tam essentialē premium, quàm ac-
 cidētale simul ait promissum esse operibus pie-
 tatis. Neque in hoc vllō pacto derogatur gra-
 tiæ Christi, sed arrogatur potiùs, eo quòd tale-
 m in sua membra influat merendi virtutem.
 Legitimus ergo sensus verborum Christi, vbi
 mercedē nominat, inde aucupandus est, quòd
 vsu ac more eorum qui Respublicas ciuiles in-
 stituerant, suas ipse ponens diuinas leges, bra-
 uium & palmam legitimè agentibus propo-
 nit, cuius digna esset eorum obedientia. Vn-
 de Paul. Similitudine illorum qui in stadio præ-
 mium intuentes currebant, vsus, Omnes, in-
 quit, currunt, sed vnus accipit brauium. Extat
 præterea plurimum in sacro canone mercedis
 mentio: vt Ruth. 2. ait Patriarcha ille, Reddat
 tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mer-
 cedem recipies à domino Deo Israel. Et, Iusti
 autem in perpetuum viuēt, & apud dominū
 est merces eorum. Et, Non verearis vsque ad
 mortem iustificari, quoniam merces Dei man-
 et in æternum. Et, Est merces operi tuo. Et
 Christus in Euangelio, Qui recipit prophe-
 tam (& alludebat ad sese) mercedem Prophe-
 tæ accipiet. Et, Leuate oculos vestros, & vide-
 te regiones, quæ albæ sunt iam ad messem, vt
 qui metit, mercedem accipit, & congregat fru-
 ctum in vitam æternam. Et Paul. vnusquisque
 autem propriam mercedem accipiet secun-
 dum suum laborem. Quid est secundum labo-
 rem, nisi iuxta meritum laboris? Et rursum, Id
 quod in præfenti est momentaneum, & leue
 tribulationis nostræ, supra modum in subli-
 mitate, æternum gloriæ pondus operatur in
 nobis. Ecquid aliud esse potest, operatur,
 quàm meretur? Et, Videte vosmetipfos, ne per-
 datis, quæ operati estis, sed mercedem ple-
 nam accipiatis. Plenam, id est iustam. Sicut ait
 Christus ipse præmiorum largitor. In qua mē-
 sura mensi fueritis, remetietur vobis. Et apud
 Lucam, Diligite inimicos vestros, benefacite,
 mutuum date, nihil inde sperantes. Date, &
 dabitur vobis. Mensuram bonam, & confer-
 tam, & coagitatam, & superfluentem dabūt
 in sinum vestrū. Quibus potuit apertius ver-
 bis explicari ratio meriti? ¶ Accedit demum
 illud Pauli, vbi retributionem meriti tam bo-
 ni quàm mali explicat, Tribulatio enim, in-
 quit, & angustia in omnem animam hominis
 operātis malum. Gloria autem, honor, & pax
 omni operanti bonum. Sed vide hīc, candide
 lector, aliam cauillationem, qua isti putant ex-
 cutere talia testimonia, Ait Melancthon in
 locis communibus, quòd Paulus non ait, Ho-
 mini simulanti bonum, sed operanti ex fide,

ita vt nomine operum, intelligatur fides cum
 suis fructibus. Et ideo merces non redditur, in-
 quit, nisi propter promissionem. Hæc est isto-
 rum dementia (vt in principio huius libri cœ-
 pimus notare) omnia opera externa appella-
 re simulationē, & hypocrisim. Ecquis nostrū
 vnquam dixit opera digna esse merita, nisi ea
 tantum, quæ ex fide procedunt? inde tamen
 nulla probabilitate colligitur, quòd præmium
 reddatur solum ob promissionem. Nam tunc
 non haberet rationem præmij: sicuti nec pro-
 missio habet rationem meriti: merces ergo de-
 betur operibus, quatenus liberè à nobis ex fi-
 de fiūt ex gratia vtiq; & auxilio Dei. ¶ Venit
 secundo loco in confirmationem eiusdem cō-
 clusionis propter mercedis nomen, appellatio
 quoque iustitiæ, quæ assidua est in sacra scri-
 ptura. Ait enim Dauid, Obseruabo me ab ini-
 quitate mea, & reddet mihi dominus secun-
 dum iustitiam meam. Vbi palam loquitur
 Propheta de iustitia sua apud Deum, & non
 de iustitia aduersus suos persecutores, vt cauilla-
 tur Melancthon. in apologia, exponens illud,
 Iudica me domine secundum iustitiam meam.
 Nam præmiserat, Custodiui vias domini, nec
 impiè gessi à Deo meo, & iustitias eius non re-
 puli à me, & ero immaculatus cum eo. Et tan-
 dem subdit, Et retribuit mihi dominus, &c.
 Quasi dixisset, quoniam ego iustitias eius cu-
 stodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum,
 retribuens mihi iustam mercedem pro iusto
 merito: iuxta verbum Sapientis, Seminanti iu-
 stitiam merces fidelis. Neque solum propheta
 certus erat mercedem esse apud Deum bono-
 rum operum, verum & intuitu illius licitū esse
 vt homo excitaret sese ad opus. Vnde, Inclina
 ui, inquit, cor meū ad faciendas iustificationes
 tuas in æternum propter retributionē. Sicuti
 & de Mose ait Paul. quòd aspiciebat in remun-
 erationē. At vna pro omnibus satis est autho-
 ritas Pauli de iustitia operum. Bonū certamen
 certauī, cursum consummaui, fidem seruauī, in
 reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quā
 reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.
 Si tantū hīc meminisset fidei, & misericordiæ,
 id Lutherani possetis vestræ prætexere opinio-
 ni, atq; fingere, quòd vita æterna nulla alia no-
 bis ratione donatur, nisi quia Deus illam no-
 bis promisit absq; vllō respectu nostrorū ope-
 rum. Sed tamē ait, Bonum certamen, nō Deus
 certauit: sed ego certauī, & cursum cōsumma-
 ui. Nec solum ait, Fide accepi misericordiā, sed
 fidem seruauī: id est, legem, quā sum fide pro-
 fessus, opere compleui: & ideo Deus iustus iu-
 dex tanquam athlotheta certaminis mei coro-
 nabit

Iustitiæ ap-
pellatio,

Psal. 17.

Melan.

Prou. 11.

Psal. 118.

1. Tim. 4.

1. Cor. 9.

Testimonia
scripturæ.
1. ap. 5.

Eccle. 1 8.

Hierc. 3 1.
Matth. 10.

Ioan. 4.

1. Cor. 4.

1. Ioan. vni.
c.

Luc. 6.

Roma. 3.

Melancthon.

nabit me corona iustitiæ. At respõdere perfis-
sitis, quòd hæc est iustitia fidei. Hanc equidẽ
nos quoque vocem agnoscimus, sed vestrum
intellectum refutamus. Concedimus,inquam,
opera nostra eo esse iustitiam fidei, quòd nisi
ex fide & gratia Christi promanarent, nullius
essent meriti, nihilo secius opera nostra, id est,
quæ ex fide per liberum arbitrium facimus,
merita sunt sempiternæ gloriæ. Secundum si-
gnificantissimum verbum Pauli, Accedamus
cũ vero corde in plenitudine fidei: asperfi cor-
da à conscientia mala, & abluti corpus aqua
munda teneamus spei nostræ confessionem
indeclinabilem: fidelis enim est qui repromi-
sit. Non solum ait, qui promisit, sed qui repro-
misit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eo-
dem pertinet, quod dixerat cap. 5. Non est in-
iustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & la-
boris ex charitate sucepti. Et Ioan. Filioli, ne-
mo vos seducat, qui enim facit iustitiam, iu-
stus est, sicut & ille iustus est: scilicet in retri-
buendo, sicut nos in operando. Et Paul. Noli-
te, inquit, amittere confidentiam vestram: quæ
magnam habet remunerationem. Et can. 11.
Non ait tantum, quòd sancti per fidem vice-
runt regna, sed quòd ex eadem fide operati iu-
sticiam adepti sunt re promissiones. Remunera-
tio autem & repromissio quid nisi mercedem
auribus exhibet? Tertio denique & principa-
liter confirmatur conclusio ex retributione,
quæ promissa est facientibus iussa Dei. Re-
gnum enim cælorum comparauit Christus
patrifamiliàs, qui conuentione facta ex dena-
rio diurno milit operarios in vineam suam.
Et in alia parabola ex talentis distributio inter
seruos vsuras deponit, cuius merito promittit
fideles seruos constituere super familiam suã.
Et amicos nos admonet, vt faciamus, à quibus
recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi, ne
inuitemus ad prandium fratres, & cognatos,
qui possunt retribuere nobis, sed pauperes, de-
biles, & claudos, vt retribuatur nobis in resur-
rectione iustorum. Et Paul. Deus, inquit, in die
iusti iudicij reddet vnicuique secundum ope-
ra eius: ijs quidem qui secundum patientiam
boni operis, gloriam & honorem, & incorrup-
tionem quærunt, vitam æternam: ijs autem
qui sunt ex contentione, &c. iram & indigna-
tionem. Et, Omnes nos manifestari oportet
ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque
propria corporis, prout gessit, siue bonum,
siue malum. Profectò quando nullum esset
aliud testimonium, hoc esset sufficientissimũ.
Nam si opera bona non essent vera causa, &
merita retributionis iustorum, sicut mala sunt

etiam merita supplicij, quid opus erat stare an-
te tribunal Christi, & iudicari, cuius quisque
esset dignus retributionis? Omnia hæc deni-
que confirmat verbum ipsius iudicis nostri
Christi. Tunc enim, inquit, dicit ijs qui à dex-
tris eius erunt, Venite benedicti patris mei, *Math. 25.*
possidete paratum vobis regnum à constitu-
tione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi
manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. &c.
Vbi particula, enim, significationẽ habet cau-
sæ in bonis meritis æquẽ vt in malis. Vnde si-
cuti immisericordes, eo quòd non passi sunt
Christum, mittentur in ignem æternum, ita
& iusti propter meritum misericordiæ reci-
pientur in regnum. Atque hoc est quod con-
cludit, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti
autem in vitam æternam. Falsa ergo est & fa-
cro elogio aduersa glossa Buceri super Pau. ad *Bucc.*
Roma. 2. Qui reddit vnicuiq; secundum opera
sua. Ait enim quòd iuxta opera, nullam dicit
causam: aut meritum nostrorum operum, sed
tantum compensationem. Multò tamen alius
diuersusque est sensus Pauli, isq; consyderanti-
bus patentissimus. Ita enim dignoscit vbique
inter gratiam & gloriam, quòd vbicumque me-
minit gratiæ iustificantis, qua scilicet iniustus
fit iustus, opera vniuersa excludit à ratiõẽ me-
riti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu
Christi. Nam sicut ipse gratis nobis datus est,
nullis hominum præcedentibus meritis, ita &
membra eius efficimur merè gratis. Vbi tamẽ
loquitur de præmio vitæ æternæ, tunc men-
tionem facit operum, sanè quæ iam per gratiã
Christi merita sunt illius. Ex quo August. de-
sumpsit celebrem illam distinctionem gratiæ
in operantem, respectu iustificationis, & co-
operantem, respectu meritorum. ¶ Postremũ
denique asylum, quo se isti recipiunt, ne fate-
ri cogantur operum merita, est quòd si iustor-
um operibus proposita est in Euangelio vi-
ta æterna, non est, quia sint merita nostra,
sed solùm quia sunt fructus fidei, atque merita
Dei: & ideo non redditur aiunt, præmiũ operi-
bus, sed soli fidei apprehendenti promissionẽ
illius præmij. Sed iam imprimis nõ negabunt,
quin fides sit causa illius præmij atq; ad eò me-
ritum. Nam hoc quod est fide accipere, id est,
credere promissionem, haberet rationem me-
riti. At quicquid ad hoc respondeant, aliter ar-
guitur, vt hac postrema ratione punctum rei
atingamus. Hoc enim ipsum, quòd opera no-
stra sint fructus fidei, nihil nos inficiamus, quin
confitemur vltro. Sed tamen exinde sumimus
argumẽtum, qd nos per eiusmodi fructus me-
remur. Fides enim non est, quæ per se ipsa pos-
sit

Lutherano-
rũ perfugiu.

Impugnatio

Fructus fidei.

fit fructificare, sed per liberum nostrum arbitrium. Et hoc est quod isti deberēt meditatiū cogitare. Si enim fides ita in nobis existeret, vt nobis nō esset liberum illi obsequi, nullum in nobis fructum ferret, magis quā in brutis animalibus. Quare non est ipsa quę operatur, sed nos per ipsam. Quomodo autem id fiat, Apostolus, vbi rationem ipsius fidei explicat, nobis exponit. Necesse enim est, inquit, credere quōd Deus est, & quōd remunerator est. Ecce radicem meritorum, credere quōd remunerator est. Et ideo est argumentum rerum sperādarum, quia mittit nos in spem, dirigens intentionem nostrorū operum. Et inde habet quōd fit exordium & initium vitę iustorum. Quocirca idē Apōst. ad Col. Propter spem, inquit, quę reposita est vobis in cælis, dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram charitatem suscitāt erga Deum, per quā operamur. Quare Paulus non dixit, quōd fides per se operatur, sed per charitatem: scilicet, qua Deum diligimus, licet tandem ab ipso receperimus. Neque ad Gala. appellat opera nostra, fructus fidei, sed fructus spiritus contra opera carnis. Et quęlibet virtus habet suos proprios fructus. Facite enim (inquit Ioan.) fructus poenitentię. Quinimō & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorū enim laborum (inquit Sapiens) gloriosus est fructus. Et ad Philip. Paul. Sitis sinceri & sine offensa in die Christi repleti fructu iustitię. Non dixit tantū fidei, sed generalis iustitię. Et infra, Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quōd si viuere in carne hic mihi fructus operis est, &c. Mori ergo vocat lucrum propter meritum, & viuere, fructus operis, propter pręmium æternum. Vnde David, Beati, inquit, manducabunt labores manuum suarum. Et ipse ad Gal. Paul. Quę seminauerit homo, hæc & metet. Est ergo turpissima ignorantia, propterea, quōd opera sint quodammodo fructus fidei, negare, quōd sint proprię merita nostras id est, nostri liberi arbitrij diuinitus adiuti. Exemplum est in naturalibus, pirus quidem per virtutem Dei eiusq; generalē influentiam fructificat: hoc tamen nō obstante verē & propriē sunt fructus ipsius arboris: pariter ergo censendum est de fructibus iusti per gratiam & auxilium speciale. Vnde, facite, inquit, ait Christus arborem bonam, & fructus bonos: id est, voluntatem bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autē, sed gratia Dei mecum. Mecum, ait, quasi

adiuuans. Vnde Aug. in epist. ad Hilar. quę est Aug. 89. c. 3. Valet, inquit, liberū arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra. Neq; enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Et Hypog. lib. 3. Quomodo vniciq; inquit, secū dum sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium, vt operāte Deo cooperaretur homo? Et infra, Quomodo potuit Paul. bonum certamen certare, & cursum consummare? Quia neque solus, neque gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quę, inquit, gratia est in libero arbitrio, sicut in equo fessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit. Neq; gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam eternam, neq; liberum arbitrium sine gratia, nisi in paruulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Hactenus Aug. At verō quanuis merita nostra opera sint Dei pręuenientis, nihilominus non solūm improprius est, & ineptissimus, verumetiam falsissimus sermo, quōd Deus mereatur per nos. Nam mereri respectum dicit inter duos: scilicet, inter obsequentem & pręmiantem: sed nos meremur per auxiliū ipsius. Iuxta illud Ezech. 36. quod lib. 3. Hypog. in hanc sententiam citat Aug. Spiritum meū ponam in medio vestri: & faciā vt in pręceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiat, & operemini ipse ergo non meretur, sed facit vt nos mereamur. Quare August. nūquā dicit, q̄ Deus coronat merita sua, sed coronat, inquit, merita tua, tāquam dona sua. Itaque vt ab ipso fiunt, non merita sua, sed dona sua dicuntur, qua verō ratione sunt à nobis, dicuntur merita. Et ideō si merita, inquit, nostra sic intelligerentur, vt etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, nō esset improbanda sententia. Hęc ille de libero arbit. cap. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiarūt, arbitrati, quōd ijs qui bene Vergilio, Homeroq; imbuerentur, per uia ilico esset, cum S. Patrum, tum etiam sacrę paginę intelligentia, nihil mirum, si propter incogitantiam, vel (vt absit inuidia verbo) fortē propter rerum inscitiam tantum nobis negotij facefferint. Contra quos, hoc tantūm si subiecerim verbum, sinem faciam. Nempe quōd frustra esset nostrum liberum arbitrium, si ratio meriti officij iusti adimeretur. Aiunt isti liberum arbitrium solūm habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratię apud Deum. Qui verō rem prudentius estimauerit, longē aliter cęsebit. Porrō quōd cum hæc omnia naturalia propter hominem, homo autem in obsequium Dei, sit conditus, per quod possit

Deus nō meretur, sed nos.

fit

Heb. 11.

Col. 1.

Gal. 5.

Matth. 3.

Philip. 1.

Gal. 6.

Exemplum.

Matth. 8.

1. Cor. 15.

fit æterna felicitate potiri, in hoc potissimum à Deo naturæ opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia, & ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nā si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederent merita, haberet quidem essentialem rationem beatitudinis, qualis est Christianis infantibus ante vsum rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ secundum omnes sapientes debetur virtuti. Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod non habes, quam habere quod nō meruisti. Vnde nō potest non esse præclarissimum accidens gloriæ in sanctis per sua merita ad illum peruenisse triumphum. Quapropter cum hoc per suam naturam homo nō posset, summa fuit Dei misericordia, talem nobis per filium suum elargiri virtutem, & potestatem. Sanè vt ante diuinū tribunal alij talenta sibi credita cum vsuris referrent: alij ex seminibus quæ sementes miserāt, manipulos reportarent: alij qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: omnes itaque qui fortes facti in bello per fidem vicerūt regna, & operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur repromissiones. Quorum omnium gloria refundetur in Deum per Christum dominum nostrum. Meritissimò ergo nunc Ecclesia, quæ sanctorum meritis inclita quotidie pangit gaudia, contra eos qui de huiusmodi meritis obloquūtur, pronūtiat in Syno. Triden. Sess. 6. In cuius. 10. confessionis capit. habetur, quod iustificati, & amici Dei de virtute euntes in virtutem per obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, adiuuante Christi gratia & fide, in eadem iustitia crescunt, petentes quotidie, fidei, spei, & charitatis augmentum. Et cap. 11. Constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui negant licere iustis mercedem intueri, dum in studio currūt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et can. 24. sub anathemate eum dānat, qui dixerit, iustitiam acceptam nō conseruari & augeti corā Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter condemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare æternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quod licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri vllam gratiam mereri valeat, homo tamē iustus, per gratiam & auxilium Dei, & sibi de condigno mereri potest, tum augmentum gratiæ, tum etiam gloriam, alteri verò de congruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moyses sæpe me-

rebatur populo: & Christus in euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticum, dixit ei, Confide fili. Remittūtur tibi peccata tua. Vbi ait gloss. Pensate fratres quātum valet apud Deum fides propria, cum tantum valuit fides aliena. Sicuti & cæli ciues impetrate etiam solent nobis bona. Nam quæ demerita est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei, ne gare, quominus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere, quos in Deo ipso diligunt. Hoc autem genus meriti dicitur de congruo, ex eo quod nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deum in fauorem alterius precatur, fiat. Ait enim per Hieremiā, Matth. 9. Si steterit enim Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Hier. 31. Quare solus Christus potuit alijs mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu, alijs non qui libet reportaret secundum propria: prout gesit in corpore, vt ait Paul. sed potest amicus amico mereri bonum motum, & cōuersionem in Deum. Quapropter nullatenus cōsentirem cum illis, qui. 4. sent. d. 4. existimant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nam gratia baptismi omnibus cōfertur æqualis, nili propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi nō patet hic locus.

Quo respondetur ad aduersariorum argumenta. Cap. 9.

Primum argumentum, quod contra operum meritū Lutherani nobis obijciunt, cōficiunt ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quod eo ipso, quod sumus filij, sumus etiam & hæredes. Filij autem sumus per primam gratiam absq; nostris meritis, vt nos ipsi constitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat, inquam, q̄ non mereamur primam gratiam, mereamur autē vitam æternā. Id quod vel ex eo maximè cōfirmatur, quod dixerat. c. 6. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Si enim vita est merces honorum operum, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vti dixit, Stipendium peccati mors, dixisset, Stipendium virtutis vita æterna. Ad hoc tamen in promptu prima est responsio, q̄ esto, per primam gratiam efficiamur filij & hæredes, nihil tamen obstat, quominus possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam mēbra Christi in quæ eius deriuatur vir-

Primū argumentum Lutheranorū.

Responsio

tus

Syno. Trid.

Potest quis alteri mereri primā gratiam.

tus, cui cooperatur liberum nostrum arbitriū. Iuxta illud Augustini ad Paulinū, Ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & p̄fici: comitante, non ducente: pedisse qua, non pr̄uia voluntate. Quo & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua responsione fati rei fecisse putabunt illi, qui non penitius in spere rint concursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sententia sancti Thom̄, & aliorum qui oculatiū hoc perferunt, secūda adhibetur responsio. Scilicet, quod quauis per primam gratiam efficiamur h̄ereses regni, nihilominus dispositiones: puta actus fidei, spei, & poenitentiae (qui est charitatis) licet non sint ipsius primae gratiae merita, tamē per eandem gratiam, eodē modo informatae sunt merita gloriae. Vnde per gratiam quam non meremur, acceptamur ad gloriam quam per eandem gratiam meremur. Etenim quia gratiam recipimus, opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto, quo gratia infunditur operatur. Non est hic fermo de gradu gratiae, qui est effectus sacramēti. Atq; hoc pacto exponit August. gratiam Dei esse vitam aeternam. Primò in epistola ad Sixtum. 2. quae est. 105. tractans eundem locum Pauli, Stipendiū peccati mors &c. Pr̄miserat enim prius, quod qui liberatur à peccato, non potest sua merita iactare propter quae fuit liberatus. Vnde subiuncta hac in interrogatione nulla ne igitur sunt merita iustorum? respōdet, Sunt planē, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atq; inde paulò post colligit haec verba. Vnde & ipsa vita aeterna, quae utiq; in fine sine fine habebitur, & ideo meritis praecedentibus redditur: tamen quia eadē merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostrā sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita aeterna) gratia nuncupatur: non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita aeterna: non quod vita aeterna non sit etiam stipendium iustitiae procedentis ex fide, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiae tanquam stipendium, vita aeterna. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis. Haec August. Et subdit, quod ne homo gloriaretur de suis meritis, ac si non accepisset, dixit beatus Apōsto. Gratia Dei vita aeterna. Eandem repetit sententiam de grat. & liber. ar-

August.

Roma. 6.

bit. cap. 7. Non ergo negandum est, opera iustorum verè esse merita, quorū merces, stipendiumque est vita aeterna, sed id confitendum, quod non essent merita, nisi quia sunt obsequia libera illius qui per gratiam dei iustus est antequam haberet merita. Et ita intelligendum est, quod aduersarij nobis obijciunt ex libro contra episto. Pelagia. & alijs locis, quod omnes iustitiae omnium sanctorum Christo debentur, quare non sunt in se laudandi, sed in domino, iuxta vocem David, In domino laudabitur anima mea: & Gratia Dei sum id quod sum. ¶ Aliud tamen possent argumentum ducere, primo aspectu validius, ex illo David, de deo loquentis cum anima sua, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Vbi coronam ipsam iustitiae, quam ait Paul. sibi esse repositam appellat David misericordiam, & miserationem: & Iaco. Iudicium inquit, sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, quod corona iustorum est iudiciū ex misericordia. Ex quo videtur consequens, illā non esse debitam meritis ex iustitia. At verò responsio, interpretatioq; Augustini de corre. & grat. cap. 23. satis superq; est ad rem hanc explicandam, obstruendaque ora contra loquentium. Ait enim misericordiam Dei semper adherere iustis, siue cum conuertuntur, siue cum praeliatur, siue cum coronantur. Nam quia merita ipsa ex gratia dei procedunt, corona iustitiae quae redditur meritis, misericordia nuncupatur. Et haec pariter interpretatio coaptatur verbo Apostoli ad Titum, Non ex operibus quae fecimus nos, sed secundū suam misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fieri, non solum referatur ad primam gratiam, qua iusti efficiuntur, sed ad gloriam. Ea enim per iustitiam redditur meritis, quae per gratiam Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coeant misericordia, & iustitia. Atq; ex hinc relucet glossa alia eiusdem Augustini in enarratione illius Psalmi, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hūc enim locum opponunt etiam nobis, ad quem licet iam capit. 5. responsum à nobis sit, quod non possumus cum deo sicuti mercenarius cum patrono suo intrare in iudicium, perinde petentes praemium, ac si nos prius dedissemus ei: scilicet ac si ipsa opera nostra, nostris nos viribus exhiberemus, & non potius ipse praue-niens dedisset nobis velle, & operari, quare exprobrare nobis posset, quid ad iudicium meū adfers, quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, ac si non acceperis? Hoc tamen non obstante, debetur merces meritis nostris tan-

Psal. 33.

1. Cor. 15.

2. Argumēt.

Psal. 102.

2. Tim. 4.

Iaco. 2.

Responsio

August.

Tit. 3.

Psal. 142.

quam membrorum Christi. Deberent ergo Lutherani ab illa calumnia cessare, ubi aiunt, tantum misericordiam, & gratiam Christi nos confiteri in primo puncto iustificationis. Deinde verò nostris operibus absq; eius misericordia confidere. Sanè cum explicatissimè fateamur (vt ait August.) à prima inspiratione, qua bene incipimus cogitare vsq; ad supremam retributionem misericordiam dei nobis inhærere. Sed tamen discernimus (quod ipsi deberent) misericordiam præuenientem, adiuuantem, & præmiantem, seu gratiam, operantem, cooperantem & coronantem. Sed subsequitur confessum verbum aliud Pauli, ad quod nobis respondendum restat. Ait enim, Non sunt condignæ pœssiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifestè loquitur de his quæ patiuntur illi, qui iam sunt filij & hæredes regni, de quibus dixerat, Compatimur vt cõglorificemur: & ideò videtur, quòd neque quatenus procedunt ex gratia, habeant rationem iustitiæ. Alii qui glossant, non esse condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non satis exprimit intellectum Pauli: nã illa ratione manifestum erat, non esse alicuius meriti. Et Paul. non discernebat liberum arbitrium à gratia: sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per liberum arbitrium motum à deo, ne gabat esse digna futuræ gloriæ. S. Thom. respondet, quòd intelligit, si considerentur secundum suam substantiam. Et profectò ita sensus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedunt ex gratia, si cõsiderentur ex parte obiecti (hoc est enim secundum substantiam) vt pati famem, sitim, elargiri stipem pauperi, dare itaque potum aquæ frigidæ, etiam si adiungas quoscunque interiores cultus, quos homo potest, non sunt æquabilia opera acervo illi æternorum bonorum, qui nos manet in patria, ubi optimè ait Ber. 1. sermo. de annuncia. Attamen ex lege statuta Dei conuenientis cū cultoribus vineæ suæ ex denario diurno, dignitatem induunt, & iustitiam ad æternum præmium. Vnde alibi, Id inquit, quod in præfenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æterni gloriæ pondus operatur in nobis.

¶ Aliud quod inuincibile (vt aiunt) adferunt testimonium, est illud, Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quòd debuimus facere, fecim⁹. Sed profectò quicquid ipsi reclament, multò id significatiùs possumus nos regerere in suam quam tuentur solam fidem. Scilicet, cùm credideri-

tis quæcunque dicta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Nam ita ait Paul. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quam ipsi sententiam eludere aliter nequeunt, quàm fingendo nouã quandam elusoriam fidem, quam satis supra labefactauimus. Sensus ergo legitimus S. Thom. & aliorum theologorum: lanè qui eruitur ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille seruus est domino utilis, cuius opera accrescit domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inutilis est domino. Deo autem qui nostrorum bonorum non indiget, nihil agitur utilitatis ex operibus nostris, sed gloria tantum & honor. Et ideò opera ipsa iustitiæ, licet sint à nobis ex lege debita, tamè quia per liberam obediētiam illa propter honorem & gloriam eius exhibemus, merita sunt apud suam maiestatem, qui in hoc illa nobis præcepit, vt gloriam dilataret suam. Atque hæc est vsura quæ in parabola euangelica exigit deus de multiplicatis talentis: nam utilitas seruis ipsis accrescit. Igitur ne homines glorientur aliquid contulisse in Deum, cuius ipse indigebat, admone-mur, vt agnoscamus nos seruos inutiles: nam facientes præcepta dei, nihil aliud agimus quàm quod debemus: id est, quod ex re nostra est. Et præterea virtutem, & potestatem rectè agēdi, Deo etiam ipsi acceptam referre debemus. Postrema autem Melancthonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos, inquit, aliquam otiosam subtilitatem hic affectamus (scilicet negantes meritum condigni.) Sūt enim clarissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersarijs, quòd opera mereantur vitam æternam, mox adtexent illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeant opus misericordiam, quòd simus iusti propter opera nostra, & non propter Christam, &c. Igitur, bene cernitis operum merita, nisi quòd tanquam in corrupti censores fidei, opinantes nos in vnum extremum impingere, vultis ipsi in contrarium deflectere: haud considerantes regulam illam Aristotelis, quòd peccanti in vnã partem, inclinandum est in alteram, ita esse intelligendam, vt inclinatio non excedat lineam veritatis & virtutis. Præterquam quòd neq; rectè opinamini absurda illa quæ vos fingitis, quoquo pacto subsequi ex nostra assertione. Sed vos estis, qui de operibus obloquimini, sanè qui contenditis ante iustificationem omnia esse praua, in iustificatione, nulla esse necessaria: post iustificationē, neq; legi satisfacere, neq; ad luendas, quæ pro peccatis debentur pœnas,

Sensus catho-
licorū de no-
stis, meritīs.

Roma. 8.

S. Tho. 1. 2.
q. 114. art. 3.
ad 1.

Ex lege sta-
tuta à Deo
opera nostra
sunt merita
vitæ æternæ
cap. 7.
Matth. 10.
2. Cor. 4.

Cū feceritis
& Luc. 17.

Retorsio ar-
gumenti.

Vera glossa
S. Tho. 1. 2.
q. 113. ar. 1.
ad 2.

Luc. 19.

Melancth.

Epilogus.

pœnas, quicquàm valere, neque villo esse pacto merita vitæ æternæ. Qua quidem ratione impossibile aliud est, quàm quòd populos vestros prætextu efferendæ fidei indormientes reddatis, atq; operum negligentissimos.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos. Cap. X.

QVanta, qualisque sit in iustificato per gratiam diuinamque opem factas seruandi legem, satisfaciendi pro pœnis remissorum delictorū, promerendi denique vitam æternam, quæ prima erat pars libri huius, quoad satis pro modulo nostro visum est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuisionem, vt in hac secūda parte de certitudine gratiæ dicere profequamur. De quo quidem articulo non solum cum Lutheranis, sed cum non nullis catholicis certamen nobis existit. Sanè à quibus magnum nobis fuit negotium exhibitum, contententibus posse, deberique sustineri, quòd in aliquot casib⁹ potest homo certitudinem, etiam fidei, habere suæ cum Deo gratiæ, & amicitia. Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc enim capite Lutheranorum mentem aperiemus prius, mox impugnabimus. In sequentibus idem faciemus contra catholicos. Quæstio ergo est, vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia Dei, quanta est fides catholica. Excludimus priuilegium, quia nemo est adeò mentis inops, qui ambigat Deū hoc posse, cui placitum sibi fuerit reuelare. Quinimò non id tantum de sacratissima virgine parente ipsius gratiæ largitoris, & de apostolis item credendum est, verum in authenticis Sanctorum historijs, vt Frãncisci, & aliorum quorundã idem legitur. Sed quæstio est de lege cõmuni. At qui interrogatio solū fit de certitudine, quanta est fidei catholicæ: quoniã certitudinem scientiæ, quæ annexam habet claritatem, nemo est, qui suspicetur, possibile esse homini in hac vita de statu suo: quando quidem, neque alia mysteria fidei tali sunt nobis ratione cognita. Neq; verò per contrarium extremū dubitatio est vlla, quò minus haberi de hac re valeat fides, quam citra catholicam assequi coniecturis maximis possumus, vt post fusius patefiet. Sola ergo cõstituitur quæstio de certitudine fidei catholicæ, illiusve simili. Et quia controversia hæc ex intellectu huius omnino pendet, Fides catholica, vt est inter omnes Christianos constitu-

tissimū, est assensus certus, & firmus, obscurus quidem, tamen cui non potest subesse falsum, Itaq; esse nequeat cõpositio hæc possibilis, vt quispiam assensu fidei sibi habeat persuasum aliquid, quòd sit deceptorium. Quinimò in hac certitudine sciētiam ipsam superat, quanuis secundum claritatem sit inferior. De isto supposito nulla est disputatio. Quoniam cum fides persuasio sit Dei, si per illam quis falli posset, ipse nos deciperet: quod suæ contrariū est naturæ. Sed quò res fiat adhuc perspicacior, Certitudo ex duobus æstimari potest, vel ex obiecto, vel ex subiecto. Certitudo ex parte obiecti est hæc modò dicta: scilicet, cui dum quis assentitur, nequit decipi: seu cuius assensus nō potest esse falsus. Certitudo autem ex parte subiecti, est firmitas assensus illius rei, quā quis sibi persuadet, omni depulsa dubietate, ppter sibi apparentem veritatem. Quæstio autē præfens non litigatur de certitudine ex parte subiecti: quo tamen puerili errore nonnullos laborare vidimus inter disputandum. Nemo enim dubitat, quin possit quis ex leuitate tam firmum habere assensum, & iudicio suo tam certum de re falsa, q̄ Christianus habet de fide catholica. Quinimò hæretici omnes suorum errorum, quos catholicas existimant veritates, tantā habēt certitudinem, q̄ nos articulorum fidei. Sed dubitatio est de certitudine ex parte obiecti, vtrum eam quis possit habere, se esse in gratia, vt talis assensus esse nequeat falsus, magis q̄ si esset catholicæ fidei. Sum equidem certissimus, quòd cui hæc perspecta fuerit explicatio, parum sit quæstio hæc difficultatis allatura. At verò quæstio potest habere præter duos sensus: primum secundum præsentem statum an nunc scilicet sit quis in gratia: alterum, an possit habere certitudinem perseuerantiæ vsq; ad finem, vitæ & assecutionis gloriæ. De hoc secundo dicemus post: nunc autem de primo statuitur indubitata negatiua cõclusio. Nemo potest adeò esse certus suæ propriæ iustificationis, q̄ est christianus de articulis fidei. Huius ratio est talis, vt q̄ sumus diffusius explicaturi, breui loquio perstringamus. Certitudo huiusmodi, quòd quisque fit in gratia Dei, ex duobus pēdet: vtpote ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides catholica, & ex nostra dispositione: nempe si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit: huius autē secundi membri fidē habere non possumus, quanta est fides catholica: ergo neq; tantam vllus de communi lege habere potest, quòd sit in gratia. Sunt autē bipartiti, qui repellentes hanc rationem, partem sustinent affirmatiuam. Lutherani enim negāt

Certitudo duplex.

Hæretici

Duplex sensus.

Cõclusio responsoria.

Bipartitus error.

Cū Luth. & cū cathol.

Distributio.

Quæstionis titulus.

Fides catholica.

Lutherano-
rum.
Catholico-
rum.

primam assumptionem: scilicet, quod certitudo huiusmodi depēdeat vllō modo ex nostris operibus, quippe quam solū aiunt dependere ex fide, & promissione Dei. Catholici autē negabant enim (vtinam nemo iam persistat) quod quauis dependeat ex operibus nostris, habere nihilominus quis potest tantam quandoq; certitudinem, vel suæ dispositionis, vel suscepti sacramenti, quanta est orthodoxæ fidei.

Lutherani.

¶ Vt ergo à Lutheranis exordiamur, certitudo ipsius gratiæ filia est suæ illius commētitæ fidei, qua sola se fingunt iustificari. Inde enim quod sibi persuaserunt, sola fidei id est, mentis assentione, qua vera esse creditur promissio euangelica, ita & misericordiam & gratiam apprehendi, vt ex nullo prorsus opere nostro iustificatio quoquo pacto depēdeat, consequens iudicant, vna eademque certitudine fidei debere nos assentiri, veram esse firmamque promissionem per Christum, qui mentiri non potest, & assentiri quod illam gratiā assequimur. Quare vt sine vlla cōditiōe credere tenemur, Deum esse fidelē, ita & obligamur credere factum ipsum, puta de se vnusquisq; quod obtinet promissum beneficium, nullo respectu, ratione habitata suorum operum: aliās qui id de se ipso dubitaret, in eodē aiunt, esset crimine hæresis, ac si dubius esset de firmitate diuinæ promissionis. Quin verò vt lib. 2. visum est, illam vocant catholicam fidem, qua vnusquisq; peculiariter certò credit se consequi remissionem peccatorum per Christum. Vnde inter articulos suæ fidei in confessione Augustana seueritate illa censendi S. conciliorum ecclesiæ aiunt in articulo quinto. Damnantur illi qui iubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem, & addunt hanc dubitationem non esse peccatum. Et artic. 20. acriter nos increpant, quod dicentes iustificationem pendere aliquo modo ex nostra dispositione, corrumpimus doctrinā de fide, quoniam nō possumus conscientijs firmā consolationē proponere: & ideo iubemur dubitare de remissione peccatorum. Et infra, Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorū operum, fieret incerta. Et in apologia Melanethon (sua qua solet grauitate) Aduersarij inquit, infideliter consulant hominibus, dum iubent dubitare, vtrū consequantur remissionē peccatorū, quomodo in morte sustinebunt se isti dubitantes? Multaq; id genus in hanc sententiam congeminat, quod nullam fiduciam collocare in operibus nostris debeamus, sed totam in sola promissione Dei. Idemq; docent in suo Dida-

Fides catho-
lica Lutherano-
rum.

Confessio
Augustana.

Melanetho.

mate, folio. 43. Idq; multo latius tractat Cal. Caluinus
ui. in suo lib. de insti. Christ. & Bucerus sophi-
stas nos appellat, & hostes ecclesiasticæ re-
formationis, quia deprauatè corrumpimus il-
lud, Nemo scit an odio vel amore dignus sit: Ecclē 9.
ac si non simus certi de nostra salute. At vero
quantuncunqua vel habeant, vel habere se fin-
gant articulum hunc constitutissimum, certò
ego tamē certius habeo, quod quicunq; men-
tem eorū, & sensa perceperit, incredibilem iu-
dicabit suam hanc sacrosanctam certitudinē.
Adeò se statim oculis offert fons, & origo er-
roris. Neq; est cur hoc loco metuāt sophistas
à nobis (quod nobis impingunt) appellatum
iri. Nam si vsq; aliās, hic vel maximè (si hanc
mihi modò veniam dederint) nihilo maiorem
scientiam exerunt, quàm intus gerant. Et quia
plena huius erroris intelligentia, efficacissima
eiusdem erit redargutio, in explicatione potis-
simū infistā. ¶ Propositum ergo hic est de-
mōstrare, quod certitudo quam quisq; habet
sophista nō
sunt Luthe-
rani.
Propositum
disputatiōis.
i. Argumē-
Promissioes
Christi qua
les sunt, infra
cā. 13.
2. Argum.
Lib. 2. c. 13.
Nimi-

Caluinus
Bucer.

Ecclē 9.

Sophista nō
sunt Luthe-
rani.

Propositum
disputatiōis.

i. Argumē-

Promissioes
Christi qua
les sunt, infra
cā. 13.

2. Argum.

Lib. 2. c. 13.

Nimi-

Nimirū, quòd sit necessaria. Inde quippe hoc pacto existit argumentum. Nemo absq; vera pœnitētia iustificatur, quòd autē pœnitentia vera, sinceraq; sit offensæ dei, neq; est articulus fidei, neque tam certa cognitio: ergo neq; haberi huiusmodi certitudo potest singularis cuiusq; hominis reconciliationis. Quin expendamus verba libelli per eos exhibiti Ratiponensis, & perscrutemur, an idem ipsi à veritate conuicti nobiscum sentiant. Aiunt enim artic. 5. Cum renouatio sit imperfecta, & hæreat in renouatis infirmitas, tamen docendum est, vt qui verè pœnitent semper fide, certissima statuunt, propter mediatorem Christum, Deo placere. Et in eiusdem loci expositione, Bucer ait, quòd articulus ille solū pœnitentibus, & verè pœnitentibus, & habentibus fidem viuam, præcipit, statuere fide certissima, se assequi gratiam. Hic precor attenti sint legentes omnes, quemadmodum isti, qui ex principio tam à nobis diuerso, controuerfiam hanc submouerunt, quàm iam solis differentes verbis nos deludent. Quis dubitat, quin verè pœnitentes habentesque fidem viuam, salutem per Christum obtineāt? Quisnam autem sit verè pœnitēs, habeatq; fidem viuam, hoc est, quod nos dicimus, non posse certitudine fidei catholice deprehendi, vide amphibologiam. Aiunt certum esse per solū mediatorem Christum omnes iustificari. Si intelligant, quotquot iustificatur, per ipsum iustificari, id omnes fatemur, tanquàm fidem catholicam. Si verò ita intelligant, vt sit certum hos vel illos modo iustificatos esse, de hoc terq;, quaterq; pernegamus certitudinem haberi fidei. Nam quanuis iustificatio opus sit dei absq; nostris operibus: id est, absq; merito nostrorum operum, nō tamē est absq; illis omnino. Quandoquidem, vt ipsi fatentur, nisi verè pœnitentes, diuinū hoc beneficium neutiq; consequantur. Exemplum est in expositione Augustini, De us vult omnes homines saluos fieri. Ait em̄ distributionē esse accomodam. s. vt quotquot saluantur, saluentur per Christum: non autem quòd simpliciter omnes saluentur. Et secundum aliam expositionem, quam lib. 1. verissimam etiam arbitrati sumus, cōmodius fortē est exēplum. Ita enim deus omnibus promisit, optat, & intendit salutem, vt per ipsum non stet, quo minus consequantur omnes. Nihil tamen repugnat, quo minus multi non saluentur.

¶ Tertium argumētum, erroris huius expositoriū est. Quanuis nulla opera nostra bona, necessaria essent ad nostram iustificationē, tāquàm causā vel dispositio, nec diuinæ motio-

nes, saltem ea quæ praua sunt, obstaculo essent gratiæ Dei, an verò in aliquo iniquo opere, aut saltē cogitatione perseueremus, habere nemo potest certitudinem fidei catholice: ergo neq; certus esse quispiam potest diuinæ in se existentis gratiæ. Hoc argumētum est, quo maximè depromitur error hic cum prole sua, si bene optimè lector animaduertis. Lutherus enim, vt est videre artic. 4. suarum assertionum, acutè prospexit, non posse sustinere certitudinem gratiæ, nisi consequenter docendo, quòd qualiacunq; sint opera nostra, per solā nihilominus fidem certi sumus, non imputari nobis peccata: & ideo ait, Nemo debet respondere sacerdoti, se esse contritum, neque sacerdos requirere. Quoniam Paul. aiebat, nihil sibi consciū esse: neq; in hoc iustificatum esse: & David, Delicta quis intelligit? ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa non imputantur peccata. Nō enim qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus cōmendat. Hęc ille. Obserua ergo candide lector quòd assertores certitudinis gratiæ non solū negant iustificationē dependere ex operibus, tanquàm ex dispositionibus, sed etiam impediri posse per peccatum. Aliàs cum certi haud quaquā simus, saltem certitudine fidei, qualia sunt nostra opera, maximè vbi aliqua ignorantia vincibili laboramus, non possemus esse certi status nostri. Tecum ergo Bucere inire hūc cupio sermonē. Hęc tua de nobis querela est in hac concordantia certitudinis gratiæ, quòd vt sophistæ & reformationis hostes imponamus vobis, quòd doceatis homines, quāuis impurè, scelerateq; viuant, tamen debere statuere, se per Christum Deo gratos. Sed nunquid non ita res habet? Nonne quòd modò faciebamus argumentum ita cōiuncit? Num & Luth. loco citato, & in de liber. chri. & alijs locis, vt lib. 2. cap. 5. citauimus, ita affirmat, quòd qualiacunq; sint opera nostra, dummodo fixa, firmaque sit fides, certi sumus salutis nostræ? Sed & tu ipse in commētariis super. 2. cap. ad Roma. nonne ita expresse doces, quòd cum nostra opera, omnia incerta sint, imò ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ratio? Aliàs quòd modò sustinebitis certitudinē gratiæ? Quin verò in eadem concordantia explicando tuam certitudinē, ais, quòd eum nemo in hoc seculo omnē semper dubitationē de salute sua, & paternæ cura sui quam Deus gerit, excludere possit, & hæc dubitatio vitium, & peccatum sit, enitendum certè vniciq; christiano est, cū fideli promissionum dei consyderatione, tum

Libel. Rati-
spo.

Bucer.

Amphibolo
gia.August.
Deus vult
oēs homines
saluos fieri,
exponitur.
lib. 1. c. 18.

1. Argumēt.

Luther.

Bucer.

ingi pro fidei incremento preceatione confirmare suam fiduciam. Audi temetipſe. Non ſolum ais, quòd etiam præſente peccato certi ſumus gratiæ per fidem, verùm quòd cum nemo poſſit carere peccato dubietatis, certus eſt tamen homo illud peccatum contegi per fidem. Et idem ait in apologia Auguſtina, ſodalis tuus Melancthon. Quomodo ergo hæc coherereant, tu videris, vt homo ſine dubitatione, an ſit in peccato, eſſe non poſſit: imò ſine maniſeſto peccato: ſiquidem dubitatio ipſa peccatum eſt, & tamen certus ſit, per fidem nõ imputari ſibi peccatum. Cum tamen fides ipſa doceat, quòd Deus odio habeat peccatum, & quòd non pareat delinquenti: id eſt, durãti in peccato. ¶ Sed ad maiorem huius cõtradiçtionis explanationem, quartum in formemus argumentum. Statuamus hic hominem, qui diu hæſitet in aliquo vitio: puta, qui odia exercuit, vel concubinam habuit, cuius prauitatis cogitatus identidem in memoriam recurrunt, vel hominẽ quem ambitio, vel quiuis alius reprobus affectus deuexat, adeò vt dubium illi inijciat, vtrum cupiditates illas, quæ altiffimè eſſe ſolent viſceribus infixæ, ſtirpitus auulſerit ex corde, atq; adeò ea ratione qua offenſa ſunt dei, quod ad veram poenitentiam requiritur, an nequaquã propter Deum, ſed ſolum propter tẽporarios reſpectus ſe abſtineat. Huiusmodi pauidas (vt vos vocatis) gerentes conſcientias, quin verò (vt ego exiſtimo) meritiſſimò dubias, id duntaxat admonetis, vt fatagãt in fide ſe contra hos pauores obfirmare, & aſſerere: cũ apoſtoliſ deprecantes, adauge nobis fidem, & confidentes, per illa vniuerſa cõtegi peccata, nullo habito reſpectu operum. Ita enim in libello imperatorio artic. 5. docetis. Sed quid hæc eſt, ſi cõtradiçtio non eſt, & apertiffima verborum repugnantia? Quomodo enim poteſt fides certum hominẽ facere, ſe eſſe in gratia, niſi omnino tollendo dubitationem, quæ ex diametro pugnat cum certitudine? Quòd ſi ita eſt, non ſolum ex fide promiſſionis pendet certitudo, ſed etiam ex operibus & affectionibus noſtris. Quapropter pugnantia ſunt, quòd dum exiſtit dubitatio, fides nos faciat certos. Eò vel max imè, quòd aliam hic vos falſitatẽ adiungitis: ſcilicet, dubitationem ipſam, peccatum eſſe. Profeçto S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulentas conſcientias ſedare: puta non quaſi pugnando cum laruis, & corde repetendo, credo, & confido: ſed certè vt occaſionibus malorum antè omnia præciſis, precibus inſiſtamus apud Deum, qui nobis opem ferat, noſq; ipſi nihilominus ſtu-

dioſis exercitijs operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adoleſcat, confidentibus, per Deum nõ ſtare, quo minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa quam Augeri in ſe petebant apoſtoli, nequaquam pertinet ad fiduciam conſcientiæ: ſed ad reuelationem illorum myſteriorum, quæ Chriſtus illis annunciabat. De qua ſtatim ſubdit ipſe Redemptor noſter, Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic arbori moro eradicare, & transplante in mari, & obediet vobis. Quin verò hic lectorem iudicem appello, quàm illi eaſdem ſcripturas in contraria ſenſa diſtrahant. Vbi ait Paul. Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, &c. ne fateri cõpellantur, fidem exiſtere poſſe ſine charitate, dicunt fidem miraculorum non eſſe quæ iuſtificat: vbi autẽ poſt contendunt, fidem iuſtificantem reddere hominem certum amicitiaẽ dei, citant, Adauge nobis fidem: quo tamen loco maniſeſtus eſt fermo de fide eadem miraculorum, quæ vera eſt fides catholica. Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant eſſe veram, in alio concedunt non ſolum iuſtificare, ſed huiusmodi facere certitudinem.

¶ Hic proximè ſubſequitur quintum argumentum aduerſus iſtorum aſſertionem: ſcilicet, quod non ſolum poteſt homo, verùm omnino tenetur quiſq; credere ſe eſſe in gratia. Ad ea quæ naturalia ſunt, nemo obligatur. Sed quòd dubitatio in homine inſurgat, & metus, quo ſtatu ſit apud deum, eſt res naturalis, in his maxime, qui vel perditè aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incurſus demonis, mundi, vel carnis: ergo huiusmodi dubitatio nõ eſt peccatum. Quin verò nonnũq; illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt em̄ quibus parum eſt ſanguinis, qui ideo, ſicuti in rebus alijs, ita & in hac parte ſunt meticuloſi. Adde quòd sæpenumero expertum habemus homines probataẽ vitæ, quòd maiorẽ adhibent curam expurgandæ conſciẽtiæ, maiori ſunt, vel in metu, vel in ſerupulo, vt expreſſè ait Ber. in ſer. de quatuor modis orandi: iuxta verbum Gregori, ibi verentes culpam ineſſe, vbi culpa non eſt: quomodo ergo talis dubitatio peccatum eſſe poteſt? ¶ Veruntamẽ ſextum argumentum eſt, quod in vltimis comitijs Ratiſponenſibus magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluenda Hiſpanus, doçtus quidem, ac diſertus, quòd ſi fides iuſtificans reddit hominem certum ſuæ adeptæ iuſtificationis, ſit, vt quouis peccato mortali amittatur fides, atque ita amittatur, vt quo-

Quartũ argumentum.

Adauge nobis fidem.

Matth. 17.

In contraria ſen. diſtrahunt ſcript. Lutherani. 1. Cor. 13.

Non eſt alia fides miraculorum diſtincta à catholica. lib. 2. c. 6.

5. Argumẽt.

Argumentũ ſextum.

Lib. 2. c. 5. in
propositioe
quinta.

vt quocunque peccati genere fiat homo hæreticus, denegans totam fidem. Nam si fides maneret cum peccato, deciperet, certificans peccatorem esse in gratia. Hic autem iudicatus Bucer. est liberalior, ac munificentior iusto: sanè qui concessit consequentiam, & consequens, ad quod non cogebatur. Enimvero licet quævis mortalis culpa excluderet fidem, quam ipsi censent fiduciam, non tamen deleret omnes assensus fidei, quos hō habet scripturæ sacræ, quorum negatione, aut dubitatione fit hæreticus. At verò hoc profectò saltem euincit argumentum, quòd quicunque peccat mortaliter, amittit totam veram fidem. Nam illa fides historię (vt isti vocant) nō est illis vera fides, eo quòd admittere secum potest peccatum. Si autem omne peccatū mortale excludit veram fidem, profectò vehemēter stringit argumētum, quocunque peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus est, quàm qui non habet veram fidem? Et ideo compelluntur dicere, existentem in peccato non credere articuli fidei vera fide infusa, sed acquisita, vt nos dicimus de hæretico in aliquibus articulis, credente alios. Quod autem argumentum in rei veritate conuincit, est, illam suam fidem, & fiduciam specialem non esse de substantia fidei: vtpote cuius priuatio non constituit hominē hæreticum. ¶ Sed aliter potuisset in colloquio institui argumentum, quod sit hic septimum. Postulamus enim ab istis, an possint esse peccata mortalia, quæ procedant ex ignorantia, an scilicet ita possit quis esse affectus, vt si sciret esse peccatum quod facit, nunquam cōmitteret: nihilominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterūt postulatum hoc nobis denegare, adeo receptissima est illa diuino peccatorum ex ignorantia, ex passione, & ex malitia. Et Paul. ait, dignum se fuisse misericordia, quia ignorans fecit. Et transfiguratur se nonnunquam Satanus in angelum lucis. Et hæretici & nonnulli vsurarij, & quàm plurimi hoc modo peccant. Quinimò & ignorātia per seipsa peccatum est, vt in hæretico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiæ quam isti fingunt, quia liquod committat peccatum mortale ex huiusmodi ignorantia, deceptus specie boni. Huic nihil certitudinis extritum est, aut diminutum, sed ita certò credit, se esse in gratia, sicut antea: nam putat se præstare obsequium Deo, & tamen decipitur: ergo hoc quod est hominem esse in gratia non est veritas infallibilis, quam supra nominauimus certitudinem ex parte obiecti: atque

Vt ostensum
est lib. 2. c. 5.

Argumentū
septimum.

1. Tim. 1.

1. Cor. 11.

adeò neque potest huius haberi certitudo fidei. Siquidem ex parte subiecti potest certitudo eadem manere quando res est falsa.

Quis dubitat, quin tam firmo assensu roborati adhæreant placitis suis Anabaptistæ quàm Sacramentarij, tamque isti credant certò se esse in gratia, quàm reliqui Lutherani: atque illi, quàm nos? Et nihilominus euidentissimū est, aliquos falli: siquidem diuersa sentimus. At verò solutio Buceri erat illic egregiè festiua: scilicet, quòd fides facit hominem certum se esse in gratia, quādo habetur per motum spiritus sancti. Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, qui certus modò fuerit motū illum fieri à spiritu sancto? Sed tamen quando ille motus sit à spiritu sancto, de hoc dicimus, non posse haberi certitudinem fidei catholice. Nam etsi non nunquam testimonium sui faciat, vbi habitat, non tamen vel euidens, vel tam certum, quàm est fides catholica: vt infra inter diluendum obiecta fusiùs dicetur.

¶ Octauum vtique argumentum, contra illud facit, quod aiunt, certitudinem gratiæ solum corroborari ex fide, neque vllō modo augeri ex operibus. Pugnat quippe hoc dogma cum communi sensu. Quis enim adeò sit delirus, vt negare possit, eum qui totam vitam innocenter transegit, maiorem habere cōscientiæ tranquillitatem, & securitatem, atque adeò certitudinem gratiæ, quàm illum qui post quàm perditissimè vixit, per modum fidei credit & fidit, omnia sibi condonari scelera, & flagitia? Atque ex duobus qui ex inquinata, scelestaq; vita resipiscunt, ecquis sanè mentis dubitet, quin ille qui pluribus poenitentiæ fructibus scelera sua expianda curauerit, certior illa ratione fiat suæ salutis, quàm ille qui tantum à peccatis cessauerit? Insimulant nos illi, criminanturque huius iniquitatis, quòd iubemus pauidas conscientias dubitare. Sunt tamen ipsi qui vanissima securitate lactant peccatores, sanè quibus, licet sceleratissimis sint moribus, nihil aliud consulunt, quàm cauere dein ceptis à peccatis. Quia Christus nihil aliud dixit, quàm, vade, & amplius noli peccare. Nos autem, Ecclesia inquam, vt sumus certissimi, quòd vbi quis primùm ab iniquitate animam dimouerit, gratiam Dei obtinet. Tamen quia nemini est certum certitudine fidei, an verè cor prauum reliquerit, consulimus, ita fidendum esse misericordiæ diuinæ, vt tamen homo per exercitium bonorum operum certam faciat, vt ait Petrus vocationem suam, atq; adeò certior in dies fiat suæ salutis. Nam Christus non nisi seruantibus mandata promissit vitam: &

Bucerus.

Adiectio ipsius authoris ex apologia aduersus Catharinum cap. 5.

Argumentū octauum. Lutherani certitudinem gratiæ solum roborant fide, neque augentur operibus. Vide. c. 13. II bro. 2.

Ioan. 5. Est enim Lutherani poenitentia noua tantū vita li. 2. cap. 13. & 16.

Testimonia scripturæ.

2. Petr. 1.

Math. 19. Ioan. 14.

Qui diligit me, inquit, sermonem meum seruabit. Et exhibere nos iubet Paul. membra nostra seruire iustitiae, sicut exhibuimus, ut arma iniquitatis, seruire immunditiae. Neque in Ecclesiastico solum habetur, Fili peccasti, non adicias adhuc, verum additur, sed & de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Non ergo sufficit a peccatis cessare ad constabiliendam certitudinem nostrae salutis, sed ex operibus confirmanda est certitudo.

2. Cor. 1. Vnde ad Cor. Paul. Gloria nostra, haec est, testimonium conscientiae nostrae: ergo nisi quieta conscientia certitudinem habere non possumus. Ob idque nescio qua fronte aiunt isti, quod ubi conscientia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, quam fidem Christi. Non enim hoc est, quod sentit ad Corin. Paul. ubi ait, vosmet ipsos tentate fratres si estis in fide: scilicet, in fide viuam: nam de mortua habere possumus certitudinem. Et quo semel finiamus, videtur mihi isti, qui sola fide aucupantur certitudinem gratiae, illi, quibus ait Ioan. Filii non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Nam quid est diligere verbo, nisi perseveranter dicere, credo, & confido? Et subdit, In hoc enim (scilicet, quia opere diligimus) cognoscimus, quod ex veritate sumus, & in conspectu eius (scilicet Dei) suadebimus corda nostra. Et sequitur, Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ita Bucer. & reliqui callide detruncant hanc auctoritatem, ut in sinistram detorqueant sensum: puta, quod ubi conscientia accusat, nihil aliud debemus illi obijcere, quam fidem Christi, qui maior est corde nostro. At verò quavis meticulous hominibus, aliis probis, & timoratae conscientiae, quinimò vniuersis saluberrima sit meditatio misericordiae Dei, hoc tamen loco diuersissimus est sensus Ioannis, ut patet ex subiunctis verbis, Si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia, & qui nos reprehendat. Vnde illico sequitur, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. Cum ergo dixerit prius, si cor reprehenderit: deinde, si non reprehenderit, magnam sumit argumentum, quod certitudo nostra magnopere confirmetur ex nostra conscientia, quae dubio procul ex operibus quam maxime pendet. Vnde Chrysostr. in. 1. cap. Matthaei, Homil. quinta. ita inquit, vnusquisque nostrum nulla in alia re spem suam, nisi post dei misericordiam, in morum sanctitate constituat: & idem ait Bernar. in sermone de. 4. modis orandi, tra-

etans miraculum de sanato paralytico, qui iustus est tollere grabatum suum, & ambulare in de enim inquit, augetur nostra fiducia, quod fani sumus, si desiderio supernorum surgentes, a terrenis eleuantes corpus voluptatibus, demus operam, ut anima regat corpus, & non regatur ab illo, & ita operando viderimus nos proficere. At non opus est in re tam vniuersis recepta, & voce ipsius naturae notissima, plura verba prodigere. Sicut enim quisque de alienis moribus iudicat sanctitatem & meritum apud Deum, ita & de seipso non potest certiore habere fiduciam in Deo, quam quae ex operum conscientia gignitur. Hoc tamen hic adnotauerim, quod non est ita proprius, exactusque sermo Christianus, distinguere fiducias duas: priorem remissionis peccatorum, quae innititur prorsus soli & vnico domino Iesu Christo, & eius meritis, & alteram bonae conscientiae, nisi sano, dextroque modo exponatur. Vna enim proprie est sola fiducia, quae principaliter innititur Christi meritis, & deinde operibus propriis. Ad hunc sensum, quod credamus firmiter gratis à Deo remitti nobis peccata, sine meritis nostris: sed quia iustitia adultis non confertur, nisi nobis cooperantibus, neque augetur, nisi per merita in nobis ex eodem merito Christi pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam tandem rejicere debemus in gratiam Christi. ¶ Nonum tandem argumentum, quod ego contra istos, & contra quoscumque etiam catholicos, asserentes tantam certitudinem gratiae in persona particulari, quanta est fidei, meditari soleo, sumitur ab experientia. Nunquam enim haecenus mihi potui persuadere, ut credam quenquam neque inter ipsos Protestantes, inuentiones huius opinionis, nisi sit vel rudissimus, qui non intelligat, quanta debeat esse certitudo fidei, vel suae opinionis obstinatione, & peruiacia excæcatus, qui tam certus sit, se esse in gratia, quam quod Deus est trinus, & vnus, vel Christus, Deus & homo. Ad eum est discrimen manifestissimum: nimirum hos esse articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, sed mortem esse in eorum testimonium oppetendam: illud autem, quod ego vel ille sit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quam ingenium meum ab ingenio aduersariorum de hac certitudine gratiae resilit. Censeo enim ego pro mea exiguitate ingenii, quod quando nullum aliud esset argumentum, non sola nos fide iustificari, quam quod exinde consequeretur aliquem esse certum, se esse in gratia, ob hoc

Non sunt
duae fiduciaeNonum ar-
gumentum.

Nota

ob hoc solum negandum esset, sola fide iustificari: tanta est euidencia, quòd fides neminem facit certum suæ salutis. Et tamen aduersarij peruersa argumentatione, inde potissimum ratiocinantur, sola nos fide iustificari, quòd aliàs nemo esset certus suæ iustificationis, adeò habent pro euidenti, quòd quilibet debet esse certus de sua salute.

Secundus sensus. ¶ Sed vt de secundo sensu huiusmodi certitudinis in initio capituli adnotato, postremum adhibeamus verbum, non solum affirmant, quòd possit quisque, imò quòd debeat certus esse suæ salutis, secundum præsentem statum, sed etiam quòd possit & debeat esse certus suæ perseuerantiæ vsque ad consequutionem gloriæ. Vnde Bucer. in concordantia huius articuli, referens illud verbum Augustini. 1. de ciuita. Dei. capit. 12. vbi ait: quòd iusti de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt, de ipsa tamen perseuerantiâ sua reperiuntur incerti, interpretatur quòd loquatur de incertitudine, & ignoratione, quæ opponitur scientiæ. Quid amplius disputandum est contra talem interpretationem? Rogo te Bucere, quando in primo membro dicit Augustinus, quòd iusti sunt certi de præmio suæ perseuerantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur? an de certitudine scientiæ? Non poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio scientiæ euidenciam, sed fidem: ergo vbi subiungit negationem, quòd scilicet de ipsa perseuerantiâ tuus incerti, de incertitudine contraria fidei loquebatur: quoniam de scientia nulla erat quæstio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vultisne dicere, quòd per fidem homo sit certissimus suæ prædestinationis? Vbi nam quæso vnquam fides reuelauit alicui suam prædestinationem? nisi forsan alicui ex privilegio. Paul. vbi de illis vterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, sermocinatur, adeò reputat inaccessum mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admiretur: & tamen nostri homines volût, quòd cuiusque esse possit, & esse debeat certa sua perseuerantiâ. Sed est inuincibile hoc argumentum in contrarium, Ille cui Deus reuelaret suam prædestinationem (demus verbi gratia sacratissimam Virginem, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem haberet) ille inquam nullum potest habere metum nec minimum, imò credo, ille talis nihil prorsus faceret vniuersum mundum, sed multo esset lætior ac firmior, quàm Paul. quando dicebat, Viuo ego, iam non ego: aut quando dicebat,

Quis me separabit à charitate Christi? Quod si ita est, respondeant quæso isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ. Quæ ergo disputatio hoc secundum membrum spectat, optimè scriptus est in Synodo canon ille. 16. Sess. 6. Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum se certò habiturum absoluta, & infallibili certitudine dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Alias autem condemnationes certitudinis, capit. sequenti referemus.

¶ Multa præ se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa communia sunt, etiam alijs catholicis, qui alia ratione affirmant eandem certitudinem, ad quæ idcirco respondebimus paulò post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, ille est. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Ita enim interpretatur hunc locum, quòd propterea credendum nobis est, sola fide iustificari, vt firmam quisque fidem habeat suæ propriæ salutis. Crimine ergo ab vno disce omnes. Promissio salutis à Deo facta per Christum, non vno, sed duobus modis consideranda est. Primo de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abrahæ, & deinde per Prophetas, mittere filium suum redemptorem vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de salute cuiusque per ipsum conferenda. De prima sinistrè sentiebant Christiani ex Iudaismo conuersi, nempe quòd promissus sibi fuerat Christus ob meritum seruatiæ legis. Cuius tumorem retundit Paul. & cæcitatem depellit, ostendens quòd neque promissio fuit Abrahæ propter aliqua merita legis, neque datus est nobis Christus in præmium aliquorum operum totius mundi: sed, vt gratis, & absque vlla conditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit Christus, vt certam faceret promissionem, absque vllò prorsus respectu operum humani generis. Atque hoc est quod tractat illic Apost. Non enim, inquit, per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiâ fidei. Et subdit. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei qui ex lege est solùm, sed & ei qui ex fide est Abrahæ. Nihil ergo hic meminit de certitudine promissionis cuiusque, sed de promissione venturi Christi, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendeat, vt arbitrabantur Iudei. Aliter ergo consideratur hæc promissio

Syn. Trid.

Responso argumenti in contrarium.

Roma. 4.

Impugnatio

Secunda cō-
sideratio p-
missionis.

vt singulis promissum beneficium applicatur & secundum hanc considerationem, præter paruulos, qui iustificantur ante vsum rationis promissio pendet ex operibus cuiusq;. Quandoquidem hoc modo non est facta promissio cuius absolutè, sed sub conditione, si pœnitentiam egerimus, si audierimus vocē eius. Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quēmodum latissimè iam suprā explicatū est. Et hæc de certitudine gratiæ cum Lutheranis.

Ioan. 6.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibusdam disputatur.

Cap. 11.

Vas præfati sumus diuerfas vias per quarum alterutram ingrediūtur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendunt. Enimvero cum res cuiusq; cognitio ex suarum notitia causarū oriatur, nemo habere potest assensum firmum iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui parem habeat assensum causarum, & actionū omnium, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessariæ. Ob idq; qui asseuerant, posse quenquam tantam habere certitudinem suæ iustificationis, quāta est fidei catholiciæ, hi quidem hallucinātur, vel quia cogitant ex nulla prorsus alia re vllō modo pendere eandem iustificationem, quā ex sola fide catholica, qualiacunq; sint opera nostra: vel quia, licet confiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate nostrorum operum, possibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato assensu, tamque infallibili credat se esse per auxilium Dei dispositum, neq; obicem ei opposuisse, quā sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheranus error, quem capite proximo refelbamus, atque etiam forsan expugnatum dedimus. Altera est quorundam aliās catholicorum opinio, cum quibus modò disputationē obimus. Contra quos statuitur hæc conclusio. Quauis possit homo in hac vita prægrandes habere coniecturas status sui in conspectu Dei (vt capite præcedenti dicere coepimus, & paulò post ampliùs explicabimus) nemo tamen, præter speciale reuelationis priuilegium, potest tantam obtinere certitudinem legitimiæ suæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitimiæ receptionis sacramenti, vt æquo assensu iudicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac

Conclusio
catholica.

confirmanda conclusione, quauis non me lateat, dignissima, solidissimaque, ac valentissima argumenta ex diuino scripturarum fonte haurienda esse, à rationibus tamen exordiār, quibus maximè scripturarum sensus aperitur.

¶ Atqui ratio prima, quæ contra secundum hunc modum sustinendi certitudinem gratiæ militat, est ipsa Lutheranorum confessio. Frequentissimum enim ipsorum, potentissimumque argumentum est, quo asserunt sola nos fide iustificari, quod aliàs nemo potest esse certus, recepisse beneficium remissionis per Christum promissæ. Ita enim intelligunt illud deo ex fide, vt sit firma promissio. Confitentur ergo tanquam rem euidentem, quod si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quanta est fidei catholiciæ, quia neque tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorū operum coram Deo. Et ideo nullum est excogitabile medium asserendi certitudinem gratiæ, quod non recidat in opinionem Lutheranorum. Cuius contrarium contendebant catholici isti, aduersum quos disputamus.

Prima ratio.

Rom. 4.

¶ Secundum argumentum est quod facit Sæct. Thom. 1. 2. quæst. 112. arti. 5. vbi hanc proprie disputat quæstionem. Ad quam respondet trimembri conclusione Putā, quod potest huiusmodi certitudo haberi ex priuilegio: non autē communi lege, tametsi possit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat secundam partem, quam hinc cōstituimus, tali ratione. Certitudo non potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per propriū principium. Principium autem & obiectum gratiæ est Deus ipse, qui nobis ignotus est: ergo gratiam suam, quando habeamus, certò scire non possumus, intelligit Deum esse principium, per suam gratuitam voluntatem acceptantē nos ad gloriam, quæ nobis non innotescit, nisi per nostra opera: quæ nonnunq; fallacia sunt. Nō autem desunt, qui locum hunc & rationem S. Thomæ ita interpretentur, quod loquatur tantummodo de scientia: scilicet, quod nemo possit scire se habere gratiam. Nam sub ijs eisdem terminis proponitur quæstionis titulus, & inter respondendum interponit exemplum de scientia, quæ procedit ex primis principijs inde monstrabilibus. Et forsan responsio hæc, si sanè intelligatur, nihil aberrat à mente S. Tho. Sed tamen inde nihilominus comprobatur nostra conclusio. Nam Sæct. Tho. tanquam per se manifestam prætermisit conclusionem de certitudine fidei. Nunq; enim fuerat suspicatus, vt posset quis vnquam cogitare, q; reuelatio

2. Argumēt.
S. Thom.

latio fidei catholice extenderetur ad particularem & proprium statum huius vel illius hominis. Sed neque dubitabat de euidencia scientie. Nihil est enim euidentius, quam quod non potest gratia Dei euidenter cognosci. Et ideo non quaeruit nisi de certitudine scientie, hoc est, cognitionis in genere: vtrum tam certo quis posset iudicare se esse in gratia, quanta est certitudo scientie. Vbi cum determinat partem negatiuam, non solum concludit, quod non potest esse euidencia (de hac enim non erat quaestio) sed quod nulla potest esse certitudo cui non possit subesse falsum: vnde maiori ratione consequitur, non posse haberi certitudinem fidei catholice: quae maior est certitudine scientie. Et quod hic fuerit sensus Sancti Thomae, inde fit liquidum, quod definit illam praecise haberi posse certitudinem amicitiae Dei, quam quis potest ex indicijs & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum est illud quod iam supra, non vno tantum loco informauimus. Habitus non generat assensum, nisi circa suum proprium obiectum (quod axioma est celeberrimum philosophorum omnium perinde ac theologorum) obiectum autem propositum fidei non est, nisi Deus, & illa quae ad spem nostram pertinent, iam reuelata sunt in sacra scriptura, vel inde auctoritate Ecclesiae deducta & expressa: ergo illorum duntaxat est assensus fidei: at vero scriptura nullibi promittit remissionem nisi in genere, Qui crederit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerterit se impius, & cetera. in particulari autem nusquam asserit lege communi, hanc vel illam singularem personam sufficienter esse per Deum adparatam, neque obieciisse obstaculum suae misericordiae: ergo nemo valet per fidem catholica habere talem de se assensum, quod sit receptus in gratiam Dei. Praeter illos qui ex privilegio talem de se habuere reuelationem. Vt de Abraham multi Patres adnotant in illo verbo Gene. Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, quod timeas Deum: & de Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Profecto qui agnoscunt cooperationem nostram necessariam esse ad iustificationem, ignoro, quo possint calore vim huius argumenti repellere. Nam dicere, quod habitus infusus fidei catholicae extendat, exeratque sese ultra lineas sui proprii obiecti, est naturam ipsam fidei abnegare. Probissimè enim Sanctus Thomas in initio statim. 2. 2. explicat naturam habitus fidei: sanè quem Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos inclinēt, moueatque ad assensum eorum praecise, quae nobis reuelauit pertinen-

tia ad beatitudinem. Est enim fides substantia sperandarum rerum. Quod quidem eo usque ego credo, vt si Deus alicui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futuram victoriam) reuelaret, assensus ille non spectaret ad fidem catholicam: licet parem haberet certitudinem. Quinimo si quibus sua propria salus modo reuelaretur, non fieret talis reuelatio per assensum fidei catholicae, quae communis est omnibus, sed per aliam peculiarem. Et est huius argumenti confirmatio, quod qui modo lege communi non certo credit esse in gratia, nullatenus censetur haereticus. ¶ Iam vero quarto loco arguitur. Quod hic aut ille consequatur beneficium tam gratiae quam gloriae, effectus est praedestinationis: gloria enim est summus eius finis, & gratia, medium de se ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui non sunt perseveraturi. Effectus autem praedestinationis, non est in particulari singulis personis notus per fidem, sed in genere tantum: nimirum, quod facienti ea quae per fidem iubemur, obueniet salus per gratiam Christi: ergo nemo per solam fidem est certus gratiae, & salutis suae. ¶ Quintum & principale argumentum sumitur ex illa distinctione superioris capituli, vbi discernebamus inter certitudinem ex parte obiecti, & illam quae est ex parte subiecti. Argumentum autem est huiusmodi. Certitudo fidei catholicae cernitur, non modo ex parte subiecti, sed ex parte obiecti. Nam est assensus non solum ita firmus, in quo nulla sit formido, sed ita infallibilis, cui non possit subesse falsum: nullus autem communi lege talem potest habere assensum, se fecisse quod debuit ad assequendum gratiam, quin possit decipi, saltem non repugnat naturae talis assensus huiusmodi deceptio: ergo talis assensus, non potest esse fidei catholicae. ¶ Atqui ex hinc elicitur argumentum sextum, quod nec potest huiusmodi assensus certitudine adquire quare fidem catholicam, neque verò mereri nomen aliud quam fidei humanae, hoc est, intensissima opinionis. Nullum enim est medium inter fidem humanam & diuinam. Est namque diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic disputamus) reuelatio cui assensum praebere tenemur. Nam potest esse quaedam etiam spiritus sancti attestatio per indicia quaedam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinam autem reuelationem, non restat, nisi illa fides quae probabilibus testimonijs naturalibus conicitur, cui quidem non repugnat falsitas in obiecto. Qua de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitum

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Philosophi de fide.

infra

1. 2. 2. 2. 2.

1. 2. 2. 2. 2.

Tertium argumentum.

1. 2. 2. 2. 2.

Gene. 22.
Abraham &
Paul.

2. Cor. 12.

Refutatur
cauillus.

S. Thom.

infra scientiam, adeo certum, qui non possit subesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, vt cap. 11. super. 1. posteriorum disputauimus. Neque Aristotel. inter sex virtutes intellectus commemorat habitum fidei, eò quod fides humana, quacunque polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur vt descendamus. Si assensus quo quisque iudicat se esse in gratia non elicitor ex fide catholica, neque infunditur per speciale reuelationis privilegium, nõ potest esse adeo certus, vt omnem depellat dubitationem, quia neque tali assensui repugnabit subesse falsum. Explicaturque etiamnum vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, quam ego modo habeo esse Constantinopolim, quæ quidem mihi fides est incerta & firma, vt non sit in mea potestate non ita credere, vel quam mihi est compertum, esse in Hispania urbem Segobiensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest subesse falsum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse urbem, quam non vidi, aut extare iam nunc illam, quam olim vidi. ¶ Sed redarguebam ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quò minus posset quis, tam fixum firmumque habere assensum, se non opposuisse obiectionem gratiæ, quam habetur de articulis fidei argumento, quod sit hic septimum. Nimirum, quod huiusmodi homo, aut leuis esset, aut hæreticus. Etenim si iudicaret, nullum esse tam efficacæ medium ad persuadendum sibi, se esse in gratia, quam est reuelatio fidei, & nihilofecius tanta firmitate & certitudine adhæret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariusque esset: vtpote, qui dispari, minorique argumento æquam tribueret fidem, atque reuelationi Dei. Si verò iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel authoritatem tanti esse ponderis ad id persuadendum, quanta est authoritas Dei reuelantis fidem catholicam, is planè hæreticus esset.

Septimū argumentum.

Octauum argumentum.

¶ Octauum denique argumentum, atque adeo postremum, quo & prædicta patefiant, & viam aperiunt dissoluendi argumenta, quæ contra obiectionem, est huiusmodi. Ad hoc vt certum de se homo ferat iudicium, quod est Deo reconciliatus, debet perspectum, exploratumque habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinæ amicitiae obstat: hoc tamen non potest omnino infallibiliter percipere: ergo neque certam ferre sententiam se esse amicum Dei. Secunda propositio inde fit mani-

ifesta, quod quauis plurima possint esse eius rei indicia, nullum tamen est ita euidens, quod non sit etiam commune existentibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium testimonia sunt duo. Primū est offerre vitam pro Christo. Maiorem enim hac charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen hereticus tam firmo, tamque excelsio animo dabit vitam in obsequium (vt putat) Christi, quam legitimus Christianus. Alterum testimonium est, nullā prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neque hoc facit tantam fidem, quanta est catholica: tum quia, vt ait Paul. Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum: tum etiam quia non solum absque conscientia peccati mortalis, verum absque conscientia venialis potest esse homo, saltem per modicum temporis: & tamen nequit tunc certò affirmare, quod nullum habeat peccatum, ne iuxta sententiam Ioannis, se ipse seducat. Et per hoc respondendum est ad argumentum aliud, quod fautores certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuum est famulo quando legitimè iussa facit Domini, ergo potest etiam homo scire quando iuste obtemperat Deo. Aliàs periculosa posuisset mandata, si nunquam nobis constare posset, quando ea iuste, vt ipse præcipit, exequamur. Respondetur inquam, discrimen esse inter obsequium præstitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus, versatur in opere exteriori. Deo autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, vt soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est quod non possit homini certò constare, quando habeat gratiam Dei: quam gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis. Sed responsa hæc ad postremum capitulum spectant, vbi sunt obiectiones soluendæ.

Ioan. 15.
Duo testimonia græ.

1. Cor. 4.

1. Ioan. 1.

Allud eorū argumentū.

Quo eadem veritas testimonijs scripturæ & sanctorum corroboratur.

Cap. XII.

Rationibus ijs præmissis, perspicaciora fient testimonia scripturæ, & sanctorum, quibus eadē veritas constabit. Primū, ac celeberrimū est illud, Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Hunc autē locū adeo Protestantes alienū existimant ab hoc sensu, vt nos infimulet, quod tanquam inimici componendæ pacis eum peruertamus.

Eccles. 9.

Aiunt

Aiunt enim, intellectum illorum verborum non esse aliam, quàm quòd ex operibus quæ extrinsecus apparent, nullum sumitur argumentum illius, quæ intus est, charitatis, & iustitiæ. Quod enim illic tractat Sapiens, est quomodò iustis mala proueniunt, quasi essent impij: atque contra impijs bona, acsi essent iusti. Quare cum iustis & impijs promiscuè accidant, & bona, & mala, nihil inde comperti habemus de internis meritis cuiusque, sed omnia seruantur incerta vsque in supremum diè. Et præterea excandescunt in nos, quomodo in hoc sensu affirmemus, neminem scire an odio vel amore dignus sit, cum nequam homines, dum actu perpetrant aliqua flagitia, apertissimè sciant odio esse dignos. Hi tamen istorum casilli, quando litera non illis planè aduersaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium auctoritatem, qui in hoc semper sensu locum hunc citant: sed & quando sanctorum cessasset auctoritas, textus ipse est planissimus. Nam primò diuersæ sunt propositiones, Nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit: & nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus sit: prima enim est absoluta: altera verò modo quodam restricta: & tamen Sapiens non solum secundam, sed absolutè asserit primam. Quod autem subiungit, vniuersa æquè euenire iusto & impio, non est coartatio conclusionis: sed refutatio cõtrarij. Ac si dixisset, Nihil te moueant fortuna, & euentus hominum, vt inde iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptorum iudicia: eò quòd citra discrimen bono eueniunt, vt iustis ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obstantibus, non solum alter de altero, verum neque ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quæ sic habet, Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniãt iusto & impio. Ecquid est omnia in futurum seruari incerta, nisi quòd in præsentem nulla potest esse certitudo? Nam si per fidem talem possemus assequi, non comparasset futurum ad præsens, sed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quòd per opera non possemus certiores fieri, attamen possemus per fidem. Ad aliud verò argumentum, quò tanta in nos bili inuehantur, respondetur quòd nemo catholicorum dixit, nõ posse flagitiosum hominem scire, quãdo sit odio dignus. Facit enim Sanct. Thomas loco citato idem argumentum. Ad quod respondet, diuersam esse rationem cognoscendi pecca-

tum & gratiam. Nam peccati obiectum est bonum commutabile, quod est nobis notissimũ, principium autem est nostra sola voluntas: gratiæ verò & obiectum est Deus: & causa sua, gratuita voluntas, quæ nobis non potest tanta certitudine innotescere. Quo circa non dicit Ecclesiastes, nescire hominem an odio vel amore dignus sit, quasi par sit ratio vtriusque partis, & neutra possit sciri: sed quòd non potest homo certò cognoscere, quando sit amore dignus. At verò quia nemo esse potest de amore dubius, qui non simul hæsitet, an sit dignus odio, in hoc sensu dictum est, Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tamen probabilitate posset quis dicere, illud Sapientis enuntiatum, nõ esse intelligendum, nisi de prædestinatione. Nimirum, quòd nemo scit, quò destinatus sit, scilicet, an in vitam, an verò in mortem. Sed primùm inde saltem conuincuntur Lutherani docentes, posse hominem esse certum non solum præsentis iustificationis, sed suæ perseverantiæ vsq; in finem. Præterea cum ille qui est in gratia, etiam si nõ sit perseveraturus, verè sit tunc in amore Dei secundum præsentem iustitiam: & simpliciter negetur scire hominem quãdo amore dignus sit, non solum negatur scientia perseverantiæ, verum quòd scire possit homo quando sit in gratia. ¶ Secundum testimonium aduersus certitudinem gratiæ est illud, Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Et infra, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et rursus, Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. At verò & hunc, quanuis manifestum, locum cauillari quoque contendunt aduersarij: dicentes, quòd Iob illic id tantum confitetur, quòd iustitia nostra comparatione ad Deum non reputatur iustitia. Attamen manifestaria hæc est delusio scripturæ. Non enim vnum, sed duo longè distantia sunt, quæ iustus ille prædicat. Adulatus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus commemoratione iustitiæ suæ. Nam etsi filij tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo consurrexeris ad eum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatum tuum reddet habitaculũ iustitiæ tuæ. Hæc Iob adulationem duplici recutit modo. Primò quæ etiam si cõpertissimum haberet, se esse iustũ, iustitia sua tamen nulla esset, si compararetur Deo. Mox quòd neque ipsam qualemcunque iustitiam, quæ in homine est per gratiam Dei,

Non est eadem ratio cognoscendi pecc. & gratiam.

Tertius sensus.

Expositio textus.

Iob. 22

potest

potest homo certò cognoscere, quando vel adest, vel abest. Ob idq; diuersis vtitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondens Iob ait, Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Hic non ait, ignòro. sed scio, quòd nemo est adeò iustus, vt possit contendere cum Deo. Subdit autem secùdum argumentum diuersum. Si venerit ad me, non videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse còparandam cum Deo, subiungit se nescire quādo veniat, quando ve abeat. Pari modo inferiorius, Quantus, ait, ergo sum ego, vt respondeā ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solùm ex eo quòd licèt fit in iusto aliquod bonū opus, sunt tamen multa permixta mala, verū quòd id ipsum quod in nobis iustum est, munus est diuinæ misericordiæ. Subnectit autem, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia, qualiscunq; esse potest in homine, non est vsque adeo mihi nota. Et ideo verebar, inq; omnia opera mea, hæsitans an delicta essent: sciens quòd nō parceres delinquenti. Vnde Greg. 9. libro moralium, ca. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum. Sape, inquit, mens, cum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante ad uersario, inopinatæ culpæ telo perforatur. Et cap. 18. super alia sententia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ sciri à nobis facile nequeunt. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: & cū ultra equitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ distinctionis æstimamus. Et cū prædicantis mens vtiliter placere studeat, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atque ita horrendo modo vnum idemq; opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Gre. Atq; hac de causa verebatur Iob omnia opera sua. Plurimaq; in eandem sententiam subiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quòd humanus animus imensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Et iterum, Iustorum, inquit, corda ad perfectum se examinare nequeunt. Tertius præcipuusq; locus est ad Corint. vbi ait Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Vbi adnotanda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de alte-

ro profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. At verò, quòd non solùm aliorum de se iudicium nihil facit, sed quòd neque id ipsum, quod de semetipso habet, certum reputat. Cùm ergo suum de se iudicium conferat cum alieno, palàm docet, quòd sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiam, ita nemo de semetipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suæ iustitiæ certior fieri, id maximè esset quando nihil sibi còsciis esset: non tamen est firmum argumentum, cū ex negatione infertur affirmatio: videlicet, nullius sum conscius peccati, ergo sum iustus. Sed Deus, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat suæ sanctitatis reuelationem, planus est sensus. Nempe quòd Deus solus sciebat qualis esset in conspectu suo. Si verò forte eiusmodi haberet reuelationem, vt suggerit nobis Ambro. sensus est, quòd quanquam sibi notus esset, non tamen id certò nouerat ex testimonio conscientie suæ, sed quia ita Deus sibi indicauerat. Interpretamentum autem, quo Luther. art. 14. hunc locum deprauauit, quodque sui discipuli mordicus retinent, & absurdissimum est, & ca. iam. 11. à nobis coargutum. Aiunt enim ex hoc loco Pauli id tantum colligi, quòd nullum sumitur argumentum iustificationis ex operum qualitate, & probitate: nam delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacunque, inquit, sint opera nostra, etiam si sint peccata, sola fide efficimur certissimè, non imputari nobis. Quibus posuit auribus Christianus portenta hæc audire? Nempe quòd non solùm peccata, rationem etiam culpæ retinentia non imputentur à iustissimo Deo (qui, vt ait Psal mista, iniquitatem odio habuit, & secundum Iob, nō parcit delinquenti) verum etiam quòd dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit non sibi imputari. Hæc autem monstra, præterquam quòd supra satis expugnata sunt, his quoque locis, quos modò tractamus, apertissimè repugnant. Nam imprimis Paul. non dicit, quòd ex conscientia non sumitur aliquod argumentum iustificationis (nam gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimonium conscientie nostræ) sed id tantum vult, quòd non sumitur inde testimonium vsquequaque certissimum. Hoc tamen irrefragabile testimonium non solùm haberi non potest ex conscientia, verum neque ex fide. Aliàs nō adiecisset, Qui autem iudicat me, dominus est: & Nolite ante tempus iudicare donec veniat dominus. His enim verbis commoustrat in hac

Grego.

Lutheri deprauatio.

1. Cor. 4.

1. Cor. 1.

hac vita præfenti, nisi Deo reuelante, non posse vsque adeo innotescere nobis diuina gratia. Et Dauid non solum ait, Delicta quis intelliget, sed subiungit, Ab occultis meis mundame domine. Re vera qui petit ab occultis mundari, non habet certitudinem fidei, quod sit mundus. Iam verò & huc referantur proueria illa

Psal. 18.

Prou. 20.

& 28.

Eccle. 5.

Sapientis, Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Et, Beatus homo qui semper est pauidus. Et, de propitiatu peccatorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus glossator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ sunt per poenitentiam remissa. Sanè quam nescis, fueritne sufficiens.

Hierony.

¶ Extant præterea S. Patrum testimonia plurima. Nam præter Gregorium, quem citauimus, est Hieronymus. super illud Miche. 6. Dominus querit à te vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Præcipitur, inquit, vt præparati simus ambulare cum domino Deo nostro: nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patrem familiars venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius seculi dicere, Ego dormio, & cor meum vigilat. Et super illud Ionæ. 3. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Ideo, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius agant poenitentiam: & magis ad misericordiam prouocent Deum. Et August. super illud Psalm. 50.

August.

Incerta, & occulta sapientia tua manifesta sibi mihi. Quæ, inquit, occulta? quæ incerta? Quod Deus ignoscat, & talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ poenitentiam egerunt: dicentes, Quis nouit, si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur? Et lib. de perfectione iustitiæ. Quantalibet iustitia præditus sit homo, timere debet ne aliquid occultum lateat. Et epist. ad Probam, quæ est 121. super illud Pauli, Nolite ante tempus iudicare, Sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua castina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinem per seuerantia refertur. Sequitur autem, Proinde quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur, tamen propter humanorum animorum ignota, & incerta, rectissime Aposto. admonet, vt non ante tempus iudicemus. Ecce corda incerta. Et Ambros. super eodem loco Pauli, Nihil mihi conscius sum. Humiliat se, inquit, & loquitur vt homo, qui possit culpam incurrere nescius. Et Chryso. super eodem loco. Accidit & hominem in quibusdam peccare, quæ peccata

Ambros.

Chrysoft.

esse ignorat. Et rursus, Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quod etsi nihil ipsi conscijsimus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera, quod multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quod multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Et super Matth. in imperfecto, homil. 37. super illud supra citatum Prouerbi. 20. Nemo, inquit, est tanta firmitate suffultus, vt de iustificatione sua debeat esse securus. Bernard. autem est, cuius sunt de Bernard.

hæc re euidentiora testimonia. Licet eodem etiam teste corruptè aduersarij vtantur. Nam primum contra incertitudinem perseverantia manifestè ait sermo. 2. in octaua paschæ, quod licet nunquam sine testimonio electos tuos deserat Deus, nouit tamen Dominus, qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Et subdit, Quis verò scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum, licet sint aliqua testimonia. Quod autem ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum, certissime noua conuersatio testatur, non intelligit de certitudine fidei catholice, sed de certitudine, quæ sufficit pacare humanum cor. De aduentu verò spiritus sancti ad nos loquitur super Cantica serm. 17. vbi ait, Orandum est tantum, vt custodiat corda nostra & intelligentias nostras: ne fortè cum non adierit, adesse putemus: nostrumque pro ipso sequamur sensum, deuiantes. Venit nanque & vadit prout vult: & nemo facile scit vnde venit, aut quò vadat. Et quanuis subiungat, quod periculosissime ignoratur, quando veniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis esse, vt sensum aliquem habeamus eius accessus, & recessus, haud tamen intelligit, quod illum, vel aduentantem, vel abeuntem, certa valeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius super eisdem Canticis sermone. 74. vbi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis: tandem concludens hæc verba, Ex renouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ: id est interioris hominis mei, percepi, utcunque speciem decoris eius. Nota utcunque. At verò in epist. 42. ad Archiepiscopum Senonensem, sic habet, Prauum est cor hominis, & im.

& imperferutabile: ita ut nemo sciat, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plene. Nam cum Apосто. diceret, Mihi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: sed nec ego me ipsum iudico. Quare? Quoniam non possum ait, ratam vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiam meam: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus, inquit, cuius utique scientiam non effugit: sententiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitatis, quod non audit vel ipse qui cogitat. ¶ Ex doctoribus autem scholasticis præter unum Ioannem Baconem Carmelitam, nemo est qui non eandem teneat opinionem. Nam Alexan. de Ales. tertia parte, tractatu de gratia, disputans quaestio nem, ait, cognitione speculativa, & certa non esse gratiam Dei cognoscibilem, sed tantum effectiva, & experimentalis, scilicet, per effectus, ut quando homo non habet propositum male agendi, quando frequenti mediatione Dei dulcedinem sentit & suavitatem, Sed est, inquit, iuxta dictum Hippocratis, experimentum fallax. Nam iidem effectus esse possunt in eo qui est in peccato: saltem ubi est vincibilis ignorantia, ut in hæretico. Alexandrum secutus est S. Th. in loco supra citato. & Bonau. & Ricar. & Duran. 1. d. 17. & quotquot hanc disputant quaestionem. Atque adeo Scot. quem in merito nonnulli citabant in hanc sententiam affirmatiuam. Etenim. 1. sen. d. 17. quaest. 1. omnium apertissime ait, quod ex nullo actu quem exercemus, neque ex substantia eius, neque ex intentione, neque ex delectatione, & facilitate in operando, neque ex bonitate aut rectitudine morali eiusdem possumus concludere aliquem habitum supranaturalem inesse. Et rationem subdit. Quia aliàs quocumque istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Quod ipse lege communi reputat impossibile. Ex quo fit consequens illud quod ait in. 3. d. 24. scilicet, quod charitas potest ostendi & actu interiori, quo inuenit se homo promptum ad diligendum Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitijs pro dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali, & experimentalis, quam ait Alex. saepe fallere. ¶ Igitur meritisimò, ac iure optimo S. Syno. contra assertionem de certitudine gratiæ pronunciauit Sess. 6. Primū cap. 9.

Ioan. Baconis.
Alexan. de Ales.

Bonau.

Scot.

Syno. Trid.

confessionis sub his verbis, Quauis autem necessarium sit credere, haud remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, credendum vel dicendum est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra ecclesiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, atque mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de dei misericordia, deque Christi merito, deque sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Mox. cap. 12. condemnat eos, qui temerariam sibi arrogant certitudinem prædestinationis. Et cap. 13. eos ite, qui eandem sibi promittunt securitatem perseuerantiæ. Et can. 13. Si quis, inquit, dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessariū esse, ut credat certò, & absque vlla hæsitacione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit. Et can. 14. sub Anathemate etiā condemnatur, fidei certitudinem in particulari, qua quis credit se iustificari, vel sufficere ad iustificationem, vel esse necessariam.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. Cap. XIII.

Argumēta partis aduersæ plurimū ex diuersis locis sacre scripturæ desumuntur. Tametsi præter huiusmodi testimonia nonnullas quoque rationes adhibebant, qui huic sententiæ antequam à Synodo decerneretur, obtestabant. Atqui Lutherana potissimus locus est ille, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio: quem capite iam decimo dilucidauimus. Cetera verò omnia testimonia tam Lutherana, quam nostrorum sinistra interpretatione peccant. Quæ quidem peccata, ad

Roma 4.

tria

tria, quatuor ve rediguntur. Primò enim errât vsurpantes fidem, non pro alia, quàm pro viua fide. Exinde enim, quàm certi esse possumus nos habere fidem, certos se esse putât, habere charitatem. Vnde Luther. arti. 14. suarû assertionum, Non contritionem inquit, sacerdos debet petere à pœnitente: quia de illa certi esse non possumus, sed fidem, quam certissimè sentire potest in corde, si eam habet, vt ait August. Vnde Paul. inquit, Vosmetipfos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An nò cognoscitis vosmetipfos, quia Christus Iesus in vobis est? nisi fortè reprobis sitis. Hæc autem omnia perperam intellecta sunt. Primum confitemur cum Augustino. 13. de trinitate, quòd potest quis euidenter scire se habere fidem. Cuius verba sunt, Fidem ipsam quisque videt in corde suo, si credit: vel non esse, si non credit. Id quod & S. Tho. agnouit. 2. quæst. 1. arti. 4. ad secundum argumentum. Etenim licet non habeam euidentiam, sed tantùm credã, extare Constantinopolim, euidenter nihilominus cognosco, talem me habere credulitatem. Et pariter est mihi euidens, me credere deum esse trinum, licet non sit euidens trinitas. Est mihi inquam euidens quod credo, siue per fidem acquisitam, siue per infusam. Quoniã nemini est euidens habere se habitû infusum, sed id tantùm, quòd habet credulitatem. At verò ista euidentia, est de fide secundum suam substantiam: sanè quatenus est assensus mentis. An verò fides viuat per charitatẽ, non ita certo scio. Aliàs, si eadem esset ratio de fide, & de fide viuã, non solùm haberẽ certitudinem, me esse in gratia, sed certè euidentiam: qualem habeo, quòd credo. Vnde verbû Apostoli, Vosmetipfos tentate si estis in fide, potius designat dubietatem, quàm certitudinẽ. Et ideo (vt Sanct. Tho. & omnes interpretantur) intelligendum est de fide viuã, scilicet, vt quisq; se probet an sit in charitate. Atq; hoc ipsum est quod subiungitur, An non cognoscitis vosmetipfos, quia Christus Iesus in vobis est? nisi fortè reprobis sitis. In illis enim in quibus certum erat existere Christum per fidem, sub dubio affirmat existere per charitatem: dicens, nisi fortè reprobis sitis. Et ita Hierony. exponit, quasi Aposto. Corinthios commonefaceret, vt se examinarent: non quidem an haberent fidem, sed vtrùm eam haberent, charitate informatã. Quinimò Erasmus ipse, quem Bucer. in exordio suilibri de vera ecclesiarum reconciliatione signiferum Lutherano rum ac luciferum agnoscit, ita exponit. Nisi si de vtcunq; incolumi, vita impura meruistis à

Christo reijci. Potest ergo homo certus esse de sua fide, an verò viuat per charitatem, non item. Cuius ratio discriminis manifestissima est: quoniã assensus intellectus ex nulla diuina acceptatione dependet, & ideo notissimum est vnicuiq; persuasum habere euangelium, gratia vero, & amicitia dei in diuina beneuolentia & acceptatione consistit: quòd nobis est ignota. ¶ In contrarium autem potest quis citare Augustinũ. 8. de trinit. cuius verba sunt, Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionẽ qua diligit, quàm fratrem, quem diligit. Vnde apparẽter colligitur, non solùm informem fidem, verùm etiam formatam posse certò cognosci. Hunc autem locum omnes doctores interpretantur de actu charitatis, quantum ad substantiam. Potest enim quis certissimã habere experientiam, quòd habeat aliquem actum diligendi Deum. An verò omnia faciat quæ deus præcipit, & ex vero corde propter ipsum firmum habeat propositum nunquam peccandi, hoc non possum certò scire: maximè vbi est ignorantia praua. Qua de re lib. 1. cap. 22. dicebamus, omnem actum, quo ad substantiam, qui est in amico dei, posse esse & in peccatore. Quòd si quis rem etiamnum vrgendo hoc pacto perstrinxerit, Illa quæ Deus nobis præcipit, p̄ fidẽ sunt manifesta: ergo certò scire possumus quando illa implemus. Vnde August. in lib. de gratia Christi cap. 13. sic inquit, Docet deus eos qui secundum propositum vocati sunt: simul donans, & quid agant scire, & quæ sciunt, agere. Ad hanc replicationẽ iam supra capite proximo respondebamus, quòd quantum in genere fides ostendat nobis legem, attamen an puro corde illam custodiamus, neque aliqua nos teneat ignorantia, id quidem nequimus certò scire, licet talem possimus habere probabilitatem, vt pacatas habeamus conscientias. Atq; huc pertinent verba Augusti. quæ non solum loco citato, sed alijs etiã crebro inculcat. Id præcisè intendens, quod in concilio Mileuitano cano. 5. sancitum est. Nempe Christi gratiam non sic tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quòd per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, verùm quòd per ipsa præstatur, vt quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus, valeamus implere. Itaque sensus Augustini non est, quòd per gratiam lege communi sciat quod in particulari, id quod facit, iuste ne & in gratia faciat: sed id quod facit in suo genere esse bonum, iuxta reuelationem fidei. Puta orare, eleemosynas elargiri, &c. ¶ Secundum ergo peccatũ istorum est, quòd remissionẽ peccatorum

Ratio discriminis.

August. 1

Interpretatio August.

Secundum peccatũ Lutherano-
rum

p torum

1. Cor. vlti.

August. Potest quis euidenter scire se habere fidẽ. Vide supra cap. 10.

Hierony.

Erasmus.

torum & dona, quæ per fidem catholicam certiores facti sumus, donata esset per Christum dilectæ ecclesiæ suæ: id est, illis qui verè cum illo sunt charitate coniuncti, arbitratur per eandem fidem notum esse singulis, quod talia dona re vera susceperint. Quod quidem non est necessarium. Quia huiusmodi promissiones (vt fæpissimè hæcenus diximus) non absolutes, sed sub conditione proponuntur, Qui crediderit & baptizatus fuerit. Qui diligit me, diligitur à patre meo, Si impius egerit poenitentiam, &c. Per hoc documentum soluitur illud, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum qui à deo est: vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Ad quod respondet S. Tho. loco citato. 1. 2. quæst. 112. q. intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in spe data sunt: ad quæ peruenturi sumus per gratiam. Quæ quidem dona licet certissimè cognoscimus per fidem, non tamè cognoscimus per certitudinem, non habere gratiam, per quam illa possumus promereri. Hæc ille. Cum ergo ait Apost. Vt sciamus, quæ à deo donata sunt, non intelligit, quod vnus quilibet hoc de se sciat, sed quod omnes per fidem credimus illa esse iustis proposita præmia: quæ per se deus certò offert, vniuersis quæ paratissimus est elargiri, qui spiritui sancto non voluerint resistere. ¶ Tertium peccatum non solum Lutheranorum, sed & nostratiu, quos redarguimus, est, quod existimant, omne testimonium spiritus sancti facere nobis certitudinem fidei. Cum tamen non nunquã ita se nobis inhabitare attestetur, vt non faciat certam fidem, cui constringamur firmum assensum præbere, sicuti fidei catholicæ: sed coniecturalem quandam cognitionem, quæ quauis sufficiat tranquillitas reddere conscientias eorum, qui omni cura & solertia student per gratiam Dei purificare corda, tamè non possumus vsquequaq; tuti esse, huiusmodi indicia & coniecturas à spiritu sancto promanare: scientes, quod sæpe se angelus Satane transfiguratur in angelum lucis. Ex quibus secundo, & tertio fundamentis liquidus elicitur sensus Pauli ad Roma. quo loco Protestantes, atq; maximè Buce. in reconciliatione huius controuersie comprimere, & prorsus euincere nos arbitratur. At enim Paul. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Paul. autem his verbis non significat, quod vbi libet fit spiritus sanctus, omnino adimat timorem, certissimam faciens fidem suæ adfistentiæ, sed explicat virtutem eius, & inclinationem. Quippe cuius munus est promouere hominem, vt non

seruili metu supplicij operetur (cuius imaginem gerebat lex vetus) sed timore filiali, quo filius reueretur patrem. An verò adfit, nemini ita certò reuelat, vt reuelata est fides catholica. Sed tamen aliqua sui exhibet indicia, maiora, aut minora, secundum diversos hominis progressus & sanctimonie gradus, quibus, fide per charitatem operante, promouemur. Atq; hoc ipsum est quod continuò subiungit, Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt conglorificemur. Huius autem mysterium testimonij agnouit Bern. ser. 1. & 2. in octaua Paschæ in illis tribus, quæ testimonium dant in terra, spiritu scilicet, aqua, & sanguine. Testimonia enim gratiæ dei sunt, aut nullam habere conscientiam peccati post baptismum, aut lachrymarum fonte eorum sordes ablueri: mox iugibus poenitentiae fructibus corpus affligere, & veluti sanguinolento martyrio prauas affectiones perimere, ac deniq; in operibus spiritualibus exerceri. Sed tamen neque hæc sunt planissima testimonia, vt in illa epistola paulò antè citata idem ipse est author. Est & aliud testimonium auiditas audiendi verbum dei. Nam qui filius dei est, verba eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua Ioan. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accepit. Hæc autem omnia sufficiunt quidem sedare conscientias, & confirmare spem, non tamen pertingunt vsq; ad certitudinem fidei. ¶ Sed mirandum est, quam nos Bucer. perstringere arbitratur ex eo quod in eodem capite ad Roma. subinfert Aposto. Si deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiã proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiã cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersus electos dei? Deus qui iustificat: quis est qui condènat? Hæc enim verba eo audit intellectu, quod nulla nos retroacta vita, nulli remorsus conscientie debet terrere. Nã etiam si opinemur, illa quæ modò agimus aut cogitamus peccata esse, nihilominus sumus per fidem certi, quod omnia nobis condonata sunt per Christum: qui cum à nostra parte pugnat, nulla nos possunt condènare delicta. Sensus autem istorum verborum quis non videat ad certitudinem totius ecclesiæ in genere referri, & non ad certitudinem singulorum? Explicat enim Paul. quæ admodum cuncta nobis donauerit deus cum filio suo, his scilicet, qui membra eius efficiuntur. Qui tamè re vera membra sint per viuam charitatem; hoc est, quod non possumus

Promissiones dei non absolute, sed per conditionem supra. c. 10.

1. Corint. 2.

Tertium peccatum.

Spiritus inspirat animis quasi a coiecturales gratiæ cognitiones.

Roma. 8.

Bernard.

Testimonia diuinæ græ.

Ioan. 8.

Apocal. 2.

Bucer.

sumus

sum⁹ certò scire. Tametsi homo ita debet sanctis officijs certam facere, vt ait Petr. vocationem suam, vt possit dicere cum Paulo eodem loco. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et quæ sequuntur. Hic autem Buce. sari ètè precatur lectorem, vt consideret quanta manifestatione Paul. vtatur ad confirmadã certitudinem gratiæ, affirmans nullam esse rem prorsus quæ possit iustum separare à charitate, qua Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hïc existimat Bucer. significari. Porrò autem nos haud tanta egeamus consideratione ad cernendum quanta isti cæcitate legant huiusmodi testimonia. Nam primùm Paulus nò loquitur de charitate, qua à deo diligimur, sed qua ipse diligebat, atq; omnes deberemus diligere deum. Amor enim diuinus, vt prior est nostrò, ita neque cessat nisi prius cessante nostro. Ob idque nulla esse posset compositio, coaptatioque verborum, quòd tribulatio vel angustia non possent dimouere deum ab ea qua nos prosequitur dilectione: quia ista pericula non pugnant contra deum, nisi quatenus nos ipsos expugnant, ac superant. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis monstrum hominis ferat, imponētis Paulo, quòd affirmauerit, non posse iustum vlla de causa separari ab amore dei? Quandoquidè iustitia non auferat libertatem peccandi, neq; omnes cõfirmet in bono, vt peccare nequeat: & ideo licet nulla per se res habeat potestatem cogendi nos in malum, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suæ cõfirmationis, vel (quòd verisimilius est) exaggerabat, q̄ ipse esset, quãq; Romani illi quibus scribebat, atq; omnes Christiani esse deberent firmo, robustoque animo in deum. Qui enim in æstimabilem amorem erga nos dei contempleretur, filium suum, cumq; ipso omnia nobis condonantis, profectò ob nullã earum rerum, quas Paul. cõmemorat, deberent à charitate dei semoueri. At verò licet eo vsq; peccatore quis ferueat, nò tamē habet vsq; adeo securitatē suæ salutis, vt falli nequeat. Præterquam, quòd non omnes possunt tantam concipere fiduciã, sed qui imitantes Paulum omnium officiorum genere operam impenderit augmento diuinæ gratiæ. ¶ Quartum utiq; peccatum istorũ est, quòd nihil distinguunt inter fidem & fiduciã. In sacris enim literis licet iubeamur fidem habere dictis dei, nemo tamē iubetur habere fidem: hoc est, firmam persuasionem suæ salutis, sed fiduciã, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim,

quòd quis credat cupientissimum esse Deum nostræ salutis, quã vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæsitet, an aliqd à se obstiterit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientiæ, nullus est conscius culpæ, cuius non pœniteat, cõfidere potest & debet in misericordia dei, qui non permittet eum errare, neq; despiciet cor cõtritum & humiliatum. Et hæc est qua debent vti consolatione peccatores. Vnde Paul. In quo habem⁹ fiduciam & accessum per fidem eius. Et, Charissimi, si cor nostrũ non reprehenderit nos, si fiduciam habemus ad deum. Si cor, inquit, nostrum non reprehenderit nos. Et in causa fiduciæ non solũ ponit fidem, sed opera charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum. Quam quidem fiduciam exigebat Christus ab apostolis, vbi aiebat, Nolite timere pusillus grex. Atque de hac fiducia loquuntur omnes sancti vbicunq; consolantur pœnitentium animos. Quòd si hïc de nobis, vt de calumniatoribus conqueratur Buce. quòd iam nò perfeuerent dicere, fidem & fiduciã eandem rem esse, sed id tantũ affirmant, q̄ fides esse non potest sine fiducia. Respondemus primũ, quòd vbicunq; asserunt, sola nos fide iustificari, fidem accipiunt pro particulari fiducia, vt distinguitur contra fidem historicam. Sunt tamē adeo lubrici & varij, vt nunq̄ in eadem sententiã persistant. Secundò id etiam, quòd modò dicunt, est apertissimè falsum. Fides enim esse potest sine fiducia. Nam fides est mētis assensio, qua veras esse credimus reuelationes dei, atq; adeo promissiones ipsas. Fiducia tamē licet inde incipiat oriri, non tamen firmatur, nisi ex charitate & rebus iustis, quibus deus nobis præcipit iustitiam colere. Non enim dicit scriptura, quòd fides foras mittit timorem, sed charitas. Ob idq; quantacunque quis præstiterit fidem dictis & promissionibus dei, si non adhibuerit opera, fidem quidem habebit catholicã sine fiducia: at quantacunq; fuerit fiducia, nunq̄ perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistentis gratiæ. Obijciat quis fortè nobis verbũ Iacobi, Qui indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitans. Hoc autē lib. 2. ca. 6. explanauimus. Loquitur enim Aposto. de petitionibus ad iustificationē pertinentibus, quas certa fide credendum est impetrãdas fore, nisi nostræ obstiterit voluntatis obex. Sed tamen quia nunq̄ omnino absq; metu esse possum⁹

Ephes. 3: 1. Ioan. 3:

Luc. 12:

Bucer:

Fides iustificans Lutheranis.

Lib. 2. ca. 5:

Fides esse potest sine fiducia.

Fiducia oritur à fide. libro 2. ca. 6. 1. Ioan. 4. Charitas fo. mit. ti.

Iacob. 1:

Quartum peccatum.

1. Lib. 2. 7.

Fides & fiducia.

Roma. 5.
Scholasticæ
rationes.

Ioannes
Bacco.

De disposi-
tione.

Refutatio.

Matth. 3.

Act. 2.

eiusmodi obicis, nunquam habebimus certam persuasionem assecutos nos esse salutem. Possimus tamen habere fiduciam, quæ pacare nos possit iuxta verbum Pauli, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. ¶ Præter hæc scripturæ testimonia fautores huius opinionis de certitudine gratiæ, excogitabant nescio quas rationes, quibus arbitrabantur conficere, ut saltem in aliquibus casibus haberi possit huiusmodi certitudo. Hæc autem profectò adeò sunt tenues, ut potuissent in presentiarum, absque iniuria, prætermitteri. Primum ex scholasticis vnicus est, qui huius palam fuerit opinionis, nempe Ioannes quidam Baconis Carmelita. Attamen, ut nihil eius auctoritati detrahatur, ratio sua nihil affert probabilitatis. Ait enim quòd cum adultus baptizatur sine aliquo obice peccati, certitudinè habet fidei, se esse in gratia per hunc syllogismum, Baptismus confert gratiam, ubi non inuenit obicem: ego non habeo obicem, & recta intentione suscipio baptismum: ergo renascor filius dei. Maior est propositio fidei: minorem autem homo in se experitur: ergo conclusio est de fide. Hic autem syllogismus nullius est roboris, propter notam infirmitatem minoris. Neque enim legitime dispositionis neque veræ receptionis sacramenti tanta esse potest cognitio, quæ ex æquet certitudinem fidei. At de dispositione fuit grande litigium. Arguebant enim sic. Preparatio baptismi sufficiens, est, non afferre obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi cum intentione suscipiendi baptismum: hæc autem affectio compertissima habenti esse potest: at que evidentissima. Quòd autem illud solum requiratur, videtur esse opinio Scoti in 4. sententia distincti 1. & dist. 14. scilicet: quauis requiratur aliquis dolor, is etiam potest esse notissimus, quia (ut lib. 2. cap. 1. explicatum à nobis est) non requiritur contritio, sed sufficit qualificataque dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, quòd non discernit inter certitudinem fidei & probabilitatem opinionum. Dispositio enim in adulto ad baptismum que expressa est in sacra scriptura, tanquam de fide, non est nisi pœnitentia, ut pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Quam pœnitentiã requirebat etiam Petrus in actibus Apostolorum ante baptismum: nam, Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum. & Augustinus. Nemo potest novam vitam inchoare, nisi præterita pœnituerit. Qualis autem pœnitentia requiratur nec S. Thom. nec Scot. neque verò ullus doctorum certo scire potest certitudine fidei, sed proba-

bilitate suæ cuiusque opinionis. Ob id que licet Scot. (quod loco citato falsum monstrauimus) vel quiuis alius crederet, quòd sufficeret non habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinem fidei, sed certitudinem suæ opinionis. Nam quauis omnes consentiant, quòd baptismus confert gratiam, ubi non inuenit obicem, non est certum certitudine fidei, quòd ad tollendum obicem non requiratur vera contritio, que sit dolor vera propter deum, nec qui ita doceret, haberetur hæreticus. Quicquid ergo sit de optionibus doctorum, nemo habere potest certitudinem fidei, quòd talis dispositio sit sufficiens. Secundum autem vitium argumentationis huius, peius est. Nam quomodo quis potest habere certitudinè fidei, se non laborare aliqua ignorantia crassa, vel iuris, vel facti, vel alicuius catholice veritatis, aut propter suam animositatè, aut fortè negligentiam ad inuestigandam veritatè, quæ perseverans ignorantia est obex gratiæ? At verò præter dubitationem dispositionis, quis potest certior omnino fieri, quòd ille qui baptizat habeat intentionem baptizandi? Ille quidem qui paruulum ante usum rationis intingit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi constat intentionè, & quòd in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autè baptizat adultum, non habet scientiam dispositionis suscipientis: sicuti neque suscipiens habere potest scientiam intentionis conferentis. Licet illa credulitas sufficiat, ut maneat tutus, Sed contra baptismus in voto sufficit ad conferendam gratiã (ut supra lib. 2. constitutum est) quinimo expressa est determinatio concilij sub Innoc. 3. de presbytero non baptizato, ca. veniens, scilicet quod non solum per sacramentum fidei, sed etiã per fidem sacramenti efficitur quis membrum Christi: ergo qui certus est de sua dispositione, certus etiã erit de gratia baptismi. Respondetur quod fides & votum sacramenti non sufficit ad salutem sine sacramento in re, nisi quãdo adest vera & legitima contritio, quod aut sit vera contritio, puta dolor propter deum, non potest liquido constare. Si autem contritio non est sufficiens, quauis peccat sacramentum, & sacerdos fingat illud administrare, si re vera non baptizat, nulla conferet gratiã, quia neque dispositio per se sola sufficiebat, neque ex opere (quod aiunt) operato confert. Si ergo nec de dispositione que per se sola sufficiat, neque de sacramento primã conferente gratiã haberi potest certitudo fidei, sit, ut neque haberi possit de gratiã ipsa. ¶ Per hæc producit ignorantia aliorum, quos lib. 2. ca. 15. reprobauimus.

Certitudo fidei est de salute & gratia paruuli baptizati, non tamè adulti. Apol. ca. 5.

De presbytero non baptizato.

Ad aliorum opinionè responsio.

Aiunt

aiunt enim, quòd quicumque putat se fecisse, quod in se est ad delendum peccatū, iam est in gratia: hoc autē clarissimè quisq; de se potest cognoscere, scilicet, quòd putet se non habere peccatū: ergo erit certus suæ iustitiæ. Pro dicitur inquam est inscitia istorū. Sanè qui existimāt non posse hic subesse ignorantiam culpabilē, sicut in alijs rebus: cum tamen sit manifestissimum, quòd potest quis leuiter credere, fecisse sufficientē diligētiam, tam ad examinandum consciētiam suam, q̄ ad explorandum aliquā veritatē, cuius ignorantia laborat, quam tamē diligētiam non fecerit. Quinimò potest credere se habere dolorē propter deum, vt modò dicebamus, dum non sit talis. Falsissimum ergo est, quòd quicumq; putat se fecisse quod in se est, sit liber à peccato. Nam tūc quicumque putaret se esse in gratia, eandē haberet. Et quādo hanc suam istis opinionē cōcederemus, nō tamen inde inferrēt certitudinem fidei catholice: siquidē neq; ipsimet est nisi opinio. Responsio præterea ex his colligitur ad argumētum. Caietani. 1. quæstio. de contri. cuius lib. 2. cap. 16. meminimus. Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium dei sufficientissimè est dispositus, infundi semper gratiā, sed deus, inquit, expectat plus, minus ve pro libito suo. Cuius totam rationem & causam adfert, quòd aliàs posset esse homo certus se esse in gratia. Quoniam de huiusmodi, inquit, sufficienti dispositione certitudo haberi potest. Opinio autē hæc vt illic dicebamus, non solū vniuersis theologis aduerfatur, consentienter docentibus, eodem instanti cōcurrere vltimā dispositionem & gratiam, sed sacræ etiam scripturæ malè consonat. Vt, Dixi confitebor ad uersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti, &c. Et, Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit. vbi Aug. & patres semper intelligunt, in quacunq; hora, & quocunq; momento. Et S. Thom. 1. 2. q. 112. vbi in forma quæstionē disputat, exprefè respondet, quòd ex necessitate, non quidē coactionis, sed tamen infallibilitatis dat gratia se per auxilium dei præparanti. Et est præterea argumētum, quòd si talis opinio esset vera, certum esset tempus, quòd Deus remoraret pœnitentem. Nam dicere, quòd aliquando cessat plus, aliquando minus, ridiculum esset. Si autem in medio illius temporis intercederet mors pœnitentis, tunc legitimè dispositus

obiret absq; gratia. In summa gratis & absque vlla probabilitate negatur lex in operib; gratiæ, quam deus instituit in operibus naturæ. Nempe, quòd vltimam dispositionem simul comitetur forma. Neq; vilo pacto inde fit cōsequens, vt haberi possit certitudo gratiæ. Quoniam nemo potest esse certò cōscius suæ legitimæ præparationis. ¶ Aliud argumētum certitudinis gratiæ meditari quis posset de illo, qui martyrium patitur in testimonium fidei. Est enim sanctorū doctrina (vt libr. 2. c. 16 dictū est) quòd illic omnia condonantur crimina. Sed tamē facilè argumentum soluitur p̄ illud documentum, quod lib. 1. ca. 20. exponimus. Nempe, nullum esse actum habentem speciem charitatis, qui non sit quantū ad substantiam cōmunis illis etiam qui sunt in peccato, præsertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat, quin hæreticus eodem robore animi & ardore (vt putat) charitatis sese offerat martyrio, atq; verus christianus? Ob idque licet prægrandem habeat fiduciam martyris suę salutis, non tamen habet fidem cathollicam, nullum obijcere se obstaculum: nisi p̄ speciale reuelationem certior fiat. Hæc autem responsio in de præcipuè confirmatur, quòd de vniuersis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelasse, placere sibi eorum sacrificium. Quæ quidem reuelatio nō fuisset necessaria: si actus ipse, infallibile esset testimoniū. Sunt alia omnia argumēta, veluti hæc imbecilla & frigida, in quibus idcirco percentendis permultū lægueret oratio. De quibus ergo satis, atq; adeò de toto opere, quod deo authore, ad suam ipsius gloriam, hucusque perduximus. Vtinam aliquid ecclesiæ suæ emolumentum fecerim, ad cōciliandas controuersias, quæ trigessimū iam annum orbem Christianum deuexant, Neque solū oues Christi in diuersa symbola dispergūt, verū in arma etiamnum cogunt. Tametsi quàm fuerint necessaria & sancta, quæ Cæsar pro tuenda fide induit, Deus, cuius causa agitur, clarissimis eius victorijs p̄tesecit. Faxit ipse, cuius perfecta sunt opera, vt si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducatur sub vno pastore, per quem spūs sanctus, tum has discordias cōponere, tū etiā turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

De martyrio.

Caietan. de tēpore infusionis gratiæ

Testimonia scripturæ. Ezechie. 33.

Argumentum.

Cæsar's summissima arma pro fide tuenda.

FINIS.

P 3

APOLOGIA FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOVIENSIS

Theologi, ordinis Prædicatorum, & Cæsareæ ma-
iestatis Caroli quinti Imperatoris à sacris cōfessionibus: Qua Rereu-
do patri Ambrosio Catharino, episcopo Minorieſi de cer-
titudine gratiæ respondet.

Catharinico
traditōdi ſtu-
dium.

ET ALI Ergo Theolo-
gis est, perq̄ reuerēde pa-
ter Catharine, vt nemi-
ni quicquā edere alia le-
ge liceat, q̄, vt tibi sit illi-
co responſurus, tuæq; fe-
rulae porrecturus manū:

Nobis vel maxime, qui ob cōmune religionis
inſtitutū ſanctiori te attingim⁹ neceſſitudine.
Hoc quippe ſocietatis vinculū ita colere perfe-
ueras, vt nos vbiq; oēs laceſſas, de que ſingulis
verbis flagelles. Duriffimā ſanē, tam tibi, q̄ no-
bis prouinciā, mi pater colendiſimē, nemine
tradente ſuſcepifti, nulloq; cogente ſuſtines, ſi
veluti in publica ſpecula omnium cenſor ſedēs,
quicquid in publicum prodierit, aut contra te
ſcriptū putes, aut, niſi tuo iniuſto caractere,
abire nō feras: vir alioqui chriſtiani pectoris,
atq; adeo indigni, cui iſta cōtradicendi, detre-
ctandiq; libido cōtigiffet. Ab ipſo em̄ ſtatim
tēpore, quo iam ætate prouectus ex iure con-
ſulto theologus de repente prodiffi, ſimul &
audire cœpifti i ſcholis, & cōtra egregios ſcho-
larum doctores ſcribere. Nunc verò in hoc ſa-
cro ſancto concilio conſtitutiſſimū habes, vt
qui, te incōſulto, aliquid euulgauerit, te iudice,
pœnas luat. Hæc nullatenus mei gratia cōme-
morafſem: nā etſi me tuis quoq; maledictis re-
ſperſeris, paulò tamen mitius, q̄ alios ſoles. At
cui tam refriguerit Chriſti charitas, qui nō te,
pater admodū reuerende, earū admoneat con-
tumeliarum, quas in optimū patrem Bartho-
lomæum à Miranda coniecifti, propterea q̄
de reſidentia prælatorū diuerſam à tua ſenten-
tiam ſuadere tentauit? Quā tamen, vt cunq; tu
contrā ſentias, non ſolū maior, verum melior
etiam theologorū pars ſemper ſibi habuit per-
ſuaſam: nempe iure diuino eſſe præceptā. At-
qui poteras & tuam ſententiā, et iā ſi falſa eſſet,
minus tamen frigidè colorare: & de calore ma-
ledicendi plurimū remittere. ¶ Etenim qđ ad
cauſam pertinebat, tua omnis cōfirmatio, reſi-
dentiam non eſſe de iure diuino, hæc prorsus
eſt, Quauis epiſcopatus inſtitutio ſit diuina,

tamen applicatio huius perſonæ ad hunc pe-
culiariter epiſcopatū, munus eſt Pōtifiſis ſum-
mi: mod⁹ ergo curæ & reſidētiae determinatur
ab eodē pōtifice. Quā porro collectiōne, mirā-
culū eſt, vt habeas pro euidēti, cum tamē neq;
probabilitatē præſeruat in ſenſu, quo tu intel-
ligis, ſcilicet, quod mod⁹ curæ nullo ſit modo
determinatus iure diuino. An putas, pater ſa-
pientiſſime, epiſcopat⁹ duntaxat titulū ſine re-
diuinitus eſſe inſtitutū? Cum Deus, in quā, crea-
uit epiſcopatū, nū aliqua munera inſtituit illi
cōnexa, ab epiſcopi functione indiuiſa & inſe-
parabilia? Quis ambigat? Nam aliàs ſtatuen-
do epiſcopatum, nihil inſtituiſſet. Sicuti qui inſti-
tuit regnum, aut quemuis alium magiſtratum
aut dignitatē, certam ſanē functionem erigit.
Exempli gratia, An negabis epiſcopum iure
diuino habere poteſtatem ordinandi, confir-
mandi, & aliorum id genus, licet poſſit vſu p
culpa ſuſpendi? Credo id non ibis inſicias.
Vel reſponde, quidnam Deus inſtituit quan-
do inſtituit epiſcopatum? Non ergo conſequi-
tur, Authoritas eſt pontifiſis perſonam epi-
ſcopi creare: ergo determinare, quam debeat
habere curam & poteſtatē. Pari modo reſpon-
debur: tibi qui ſuſtinent, reſidentiam eſſe de
iure diuino. Nimirum quod cum prædicare,
viſitare, & cætera id genus ſint annexa fun-
ctiōni epiſcopali de iure diuino (quæ commo-
dè fieri nequeunt, niſi ab ipſa perſona, cui in-
iuncta eſt cura) reſidentia ipſa eſt de iure diui-
no. Quid enim refert quod Chriſtus ſingula-
res perſonas addixiſſet ſingulis dioceſib⁹? an
hæc curā remiſiſſet paſtori ſummo vel canoni-
cè electorib⁹, poſtquam præſcripſit epiſcopi
officia? Aequa ergo ratione iure diuino tenen-
tur epiſcopi reſidere, ac ſi ipſe creaffet epiſco-
pos, Siquidē Papa nomine, & vice Chriſti per
ſpiritū ſanctū creat epiſcopū: quod tu nequis
cauillari in verbo apoſtoli, In quo vos poſuit
ſpirit⁹ ſanct⁹ epiſcopos, regere eccleſiā Dei. At
reſponſio tua eſt, q̄ nō poſſe paſtoralē curam
præſtari ſine perſonali & aſidua reſidentia,
non habet euidentiam. Quam, rogo, exiſtis
euidē

Catharinus
ſenex & iu-
reconſultus
adijt theolo-
gorum ſcho-
las.

Ratio Catha-
rini reſuta-
tur cōtra re-
ſidētiam epi-
ſcoporū de
iure diuino.

Actu. 10.

evidentiam à theologo in huiusmodi morali-
bus disciplinis? An illam fortè quæ necessaria
est mathematico? At hanc postulare non so-
lùm contradicere est Aristoteli, docenti, non
esse à Philosopho morali eiusmodi demon-
strationem requirendam: verùm stupidi est
hominis evidentiores rationes in vnaquaque
re efflagitare, quàm fert ipsius rei negotium.
Si autem contentus ea es persuasione, quam
morales philosophi, rerumque prudentes pro
evidentia ducunt, profectò hanc persuasio-
nem tibi facerent, præter experientiam, cum
euangelium, tum & probationes, quas à rerù
natura ratio naturalis colligit.

Aristot. 1.
Ethicorum

Confutatio
secundæ ra-
tionis.

¶ Atq; adeò similiter peccas alio enthymema-
te, Nullus est locus manifestus in sacra scri-
ptura, vbi episcopi iussi expressè sint residere,
ergo residentia nõ est de iure diuino. Nã pro-
fectò quando in tota sacra pagina nihil aliud
legerimus, quàm quòd episcopi instituti sunt
in pastores & prelatos, hoc ipsum sonat quòd
sint residetes. Nam quid rogo est creare regè,
eligere consulem, mittere prætorem in pro-
uinciam, &c. quàm constituere hominem, qui
personaliter administret huiusmodi munera
& magistratus? Quantò magis hoc verum est
in episcopo, cuius, cum ipse sit, qui solus per-
sonaliter redditurus est rationem in die iudi-
cij animarum, quæ Christi sanguine redem-
pta, suæ sunt fideli commissa, omnino neces-
saria est presentia? Aliàs, quid opus fuisset
Christo domino nostro instituere peculiare
episcopatus, quod tu concedis, vt essent pro-
prij pastores? sufficisset enim vnicum fecisse
episcopum totius ecclesiæ, qui suos dimit-
teret in omnes orbis partes vicarios. Neq; ve-
rò ex hinc continuò sequitur, vt nulli sint ca-
sus, quibus quandoque possit episcopus sede
sua abesse, præsertim autoritate pòtificis ma-
ximi, cuius est, in similibus necessarijs casibus
ius interpretari diuinum. At non est modò
animus tractandi hanc còtrouersiam. Neque
abrodere nunc volo, quæ sum in hanc causam
meditatus: dabit enim deus proferendi oppor-
tunitatem. Sed retuli exẽpli gratia hanc tuam
argumentationem, vt ostenderem, quovtaris
Achille. Quam profectò, etiam si Achilles ef-
set, non debuisses hoc tempore in pugna mit-
tere. Tempore, inquam, quo episcoporum ab-
sentia à suis sedibus, tam est ecclesiæ pernicio-
sa, debuisses potius ab huiusmodi abstinere di-
sputatione, quàm eorum obligationem exte-
nuare. Tantum abest, vt hominem, qui in con-
cilio verisimiliorè, & ecclesiæ commodiorem
partem defendebat, tam atrociter insimulare,

& obiurgare licuisset. Homini, inquam, quem
tu vsu & cõsuetudine noueras doctum, catho-
licum, pium, grauem, modestum, honoris mi-
nimè ambientè, nemini nocuum, cunctis deni-
quæ christianis moribus imbutum, perinde ac
si antithesim suorum morù perfecisses, sic ter-
tio quoq; verbo contraria horum vitia, & p-
bra impingis: atq; eadem citra scomma quidè
vllum, sed (vt à peiori verbo temperem) signi-
ficantius, q̃ vt ego præ pudore referre aulam.
Ais statim in epistola concupisse hoc loco, vt
pectus fenestratum (quod Socrates aiebat) tibi
contingeret, quòd perspicua esset omnibus
charitas, quã amico erga omnem fratrem geris.
Ad contuendã quidem charitatẽ tuam, nulli
opusest fenestra pectoris tui: nã cur nõ ardeat
episcopus charitate? Sed in hoc certè optare-
mus tuum fenestratum pectus, vt intueremur
quonã amplexu maritali charitati valeat tan-
ta verborum amarulentia. Suscipio admoni-
tionem tuam, q̃ monacho non liceat episco-
pum reprehendere, sed errata lugere: nihil er-
go reprehendo, sed lugeo: & (quod asinæ li-
cuit) respõdeo, cur nõ cædis? Quod demũ ais,
te in gratiã & gloriã Synodi hæc scripsisse, iu-
dices sunt, qui leniori sunt, æquioriq; perin-
de ingenio. Nã ista à te sumnota corrixatio
& tam acris obiurgatio nõ potest, & inter ca-
tholicos, & in Synodo non esse scandalosa.
Quod verò demũ addis, nõ fuisse Patribus per
Reuerendissimos Legatos liberum hoc pun-
ctum, tam modò ecclesiæ dei necessariũ, in Sy-
nodo disputare, an scilicet residetia esset de iu-
re diuino, tu tecum ipse reputa, quàm manife-
stario testimonio, si vlla tibi esset habenda fi-
des, partes ageres hostium Synodi: sanè cui im-
ponunt, nõ esse in illa integrã libertatem. Sed
de his satis: ego enim haud ita credo. Et vbi-
que cõciliũ sit, suscipio, amplector, & veneror.

*Quo status causæ & controuersie
constituitur. CAP. II.*

D meam autem causam vt
descendam, optassem ma-
gis, vt mihi per te licuisset
cum nemine vnquam liti-
gasse (quod semper hæc-
tenus habui constitutissimũ)

quàm tecum pater spectatissime, congregari.
Porrò cuius maluissem personam ob tuam re-
ligionem & episcopalem dignitatem semper
reuereri, quàm opiniones vnquam, vel legere,
vel audire. At verò, vt paulò antè dicebam,
adeò te existimas ab omnibus impeti, vt me

etiam potueris de meo proposito dimouere. Atqui diu mecum consultaui, responderem ne tibi, an silerē potius. Enim uerò vix iniri potest concertatio vlla, vbi stylus ipse contradicendi non aliquid pariat, vel amaritudinis, vel saltē asperitatis: quæ vt ab ingenio christiano procul esse debet: ita meo certè est ingratiſſima: potissimū aduersus episcopū. Haud enim nescio isti vestro ordini, à maximo vsq; ad minimum, quātus sit habēdus honor. Et potuissem præterea tua oīa in me opprobriamenta ingenio tuo cōdonare: qui religionē arbitraris tali atramēto contra oēs scribere, quotquot tibi videntur errasse. Atqui errant apud te vniuersi, qui abs te quoquo pacto disident. Præsertim q̄, vt paulo ante dicebā, hæc nostra catholicorum, quā molitus es, cōcertatio nō omnino refert, quæ esse deberet, animorū concordia. At tamen cū iudicio isto meo (vt cūq; sit tuo inferior) in eadem etiānum hæreas salebra de certitudine gratiæ, quā S. Synodus condēnauit, nō potui, nec credo, debui, censuram tuam sine responsō dissimulare. Eo præsertim, q̄ cū me ita infāmaueris, vt qui falsō nōnullis ea impinxerim Catholicis, quæ nullus eorū vnq̄ dixerat, rebar actum à me iri hoc à te datū scandalum, inter eos nimirū qui Synodo nō interfuerant (synodalibus enim res est contra te oculatissima) nisi has ego sordes eluerem. Patefacerem, si q̄ nihil ego effingerim: sed publicā manifestariamq; historiā denarrauerim, cui vel tu ipse palām etiānum attestaris. Hanc deniq; nostrā apologiam, si eo recipias Christiano pectore, quo à me proficiscitur, efficere tecum possem (quod maximè cupio) vt tuū istum detractandū, vel animū poneres, vel stylū saltem moderares. Patere tantisper, dū id ostendā, quod dixerim, te perdurare in sensu dānato per Synodū. Haud enim te inter Lutheranos censeo, senē, quē sum semper vt Catholicum veneratus: at alium sensum retines: mitiorē quidē, falsum tamen. ¶ Sed quo rem à prima linea exordiar, liber noster de natura & grat. ad tuum delatus tribunal, totus displicuit. In quatuor verò postremis capitulis tertij libri tractauerā de certitudine gratiæ: quæ longissima omnium fuit disputatio, & molestissima in sancto concilio. Et quia non simplex, verum duplex fuit controuersia, duos ego sensus discreui, q̄ potui pro ingenio meo luculentissimè. Primus erat Lutheranos; qui ideo astruūt vnumquēq; esse certum suæ gratiæ certitudine fidei, q̄ docēt eandem gratiam ex nullis nostris operibus pendere: nec tanquā ex dispositionibus: sed apprehēdi sola fide catholica: qua credimus promif-

siones Christi veras esse & certas. Atq; adeò quanta certitudine credere tenemur, Deū esse veracem, credere etiā (aiunt) astringuntur singuli iusti, se esse in gratia. Quē sensum nemo vnquam in cōcilio addubitauit esse falsum: ne que discutiebatur, nisi vt explicatius condēnaretur. Alter verò fuit sensus eorū, qui, tāquam catholici, cōfitebantur, depēdere modo dicto gratiā, ex operibus nostris, nihilofecius, posse hominē lege cōmuni certū fieri, certitudine excludente oēm profus dubitationē, se esse dispositum, esseq; subinde in gratia constitutū. Atq; id quidem testimonio spiritus sancti: de quo loquitur Paul. ad Rom. 8. vbi ait q̄ Spiritus sanctus testificatur spiritui nostro, quod filij dei sumus. Horū autē catholicorū, postq̄ tu tātoperè tibi hunc titulū, honoris gratia, vsurpas, lubentes concedimus, fuisse te Coriphēū. Ego verò non solum alia, mitioriq; nota subnotauit Catholicos, quā protestantes, verū & diuersis quoq; argumētis contra ipsos vsusum. Tu autē contra, duos edidisti tractatulos, ambos quidē mihi obuertos, sed tamē primū, ais, te antequam librum nostrum videres, absoluisse, alter verò est, quo contra me propriè causam agis. In vtroq; querela tua est, & stomachus, q̄ ego catholicos cum maximo scandalo & iniuria infāmauerim. Siquidē non solum in primo mēbro aduersus Lutheranos cōuenimus, nēpe quorum sensum summo cōsensu refutamur, verum & in altero nulla erat, in quis, Catholicorū dissensio. Nisi quod ego perplexè inconstanterq; locutus, voluerim verbis propriè dissilire ab alijs. Ob idq; in primo tractatu statim proponis facillimè te diuina se, verba decreti aliter plerosque accepturos, q̄ fuerat mens sanctæ Synodi. Et in altero cōtra me propriè, ais, me impingere id Catholicis, quod à mente & cogitatione eorum semper fuit alienum. Et subdis dolere te, non tibi per nos licuisse, nostrum videre librum, antequā ederetur. Intellexissem enim in nihilo te, non aliter q̄ nos rem sentire. Atq; inde orsus, acerrimā in nos instruis pugnā. Ego verò, pater cōlendissime, antequam ad singula ex ordine respondeam, explicare conabor, quantum inter nos discriminis, non solum extiterit, sed, vt videò, modò etiā existat. Ac deinceps breuissimè aperiā (confirmādo ea, quæ latissimè in libro nostro cōgessimus) falsum esse sensum in quo perduras, & vt ego credo, diuersum à mēte Synodi. Deniq; tertio loco, vel singula, vel præcipua capita tua dissoluendo persequar.

¶ Igitur vt missum faciamus Lutheranos sensum: in quo repellēdo summa est nobis cōcordia, dif-

Errat de certitudine gratia.

Exordium.

Roma. 8.

Querimonia Catha.

Distributio Apologiae.

Dissidium.

dia, dissensio, quam inter tuam, meâq; mentē, nullā extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porro, quod tu arbitraris, posse fieri hominē certum suæ gratiæ, certitudine, quæ licet non sit æqualis fidei catholicæ, sit tamē vera fides, id est, omnē prorsus dubietatē excludens: atq; id quidē lege communi, nēpe testimonio illo, quod, autore Paulo, Spiritus sancti reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Hoc ego verò, salua pace & auctoritate tua, credo esse omnino falsum. Non possum aliter sanctam, quā arbitror, veritatē enuntiare. Quod si pergis, vti facis, id de omnibus vniuersim iustis affirmare, apertē pugnas cum communi Christianorum sensu. Imò iterum atq; iterū, aio præter eos, quibus sanctissimis hominibus Deus propriē id indulserit priuilegiū, neminē esse certū suæ gratiæ per assensum, qui mereatur nomē fidei, hoc est, qui prorsus omnē tollat dubietatē, extinguatq; omnē metum, vsq; ad minimam particulam. Hęc si explicauero, palām fiet, quā gratis tot mihi pplexitates, fallitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris, quamq; fuisset tibi consultius, decedere de propria opinione, vt alij omnes fecerunt: & simpliciter aufcultare, vt iacet, decreto Synodi. ¶ In hac autē explicatione nō multa repetam eorum, quę in tractatu nostro protulit: esset eū fastidiosum audire, sed ea tantū, quæ in gratiam propriē tui fuerint operpretium. Non inquam, tam incumbam veritati asserendæ, vt quæ illic satis est confirmata, quā tuæ repellendę exprobrationi. Tu ergo, pater obseruande, quia quam semel concepisti, opinionem, nulla ratione euellere animo potes, illo potissimum loco Pauli fulcire eam persistis, vbi ait, Spiritus sanctum testimonium reddere spiritui nostro, quod filij simus & hæredes. Inde enim hanc tu instruis paralogizationē statim in primo tractatu, Testimonium hoc Spiritus sancti fide accipimus: & cum sit testimonium Spiritus sancti, validū est: & cum sit validum, certum facit credentē, qui nouit illū: & ita certum, vt sit infidelitatis titubare. Testimonio enim Spiritus sancti subesse falsum nō potest. Quare cōcluditur, ais, quod homo potest esse certus suæ gratiæ: atque hoc certitudine fidei, & eius fidei, cui non potest subesse falsum. Verba tua sunt ad literā: q̄ licet inter argumēta proponendæ quæstionis ponas, tamē certissimō credis, syllogismum concludere, adeo vt in ambobus tractatibus frequentissima inculcatōe illum repetas. Ob idq; duos fidei assensus hac ratione discernis: scilicet, quod alius sit assensus fidei, cuius certitudo su-

mitur ex obiecto: nempe qui de ijs sit, quæ ab Ecclesia proposita sunt, vt credantur. Qualia sunt omnia scripta in sacra pagina. Quam quidem fidem oēs agnoscimus esse catholicam, hoc est, vniuersalem, vniuersisq; necessariā. Alius verò est assensus fidei, cuius certitudo sumitur ab interno lumine Spiritus sancti testimonio, q̄ filij dei sumus. Et hæc, inquis, licet, nō sit tāta, quanta est fides catholica, est nihilominus vera fides, oēm prorsus dubietatem excludens, eo q̄ est à spiritus sancto. Et quoniam in hac vocula, tāta, v̄l tua, optime pater, vel mea subest fallacia, vide quomodo negas, hanc fidē esse tantā, quanta est catholica. Hac enim sola ratione id negas, quia non est tam vniuersalis, vt eius obligatio vniuersos cōplectatur. Item non tanta, quia non eadem via sumitur eius certitudo, scilicet, ab obiecto per Ecclesiā proposito. Cæterum tanta est in effectu: nempe quia omnem dubietatem tollit, ab animo quæ abstergit, velut fides catholica. Quandoquidem ratio tua est, quod sit ab eadem diuina causa, qua fides catholica: vt pote ab Spiritus sancto. Itaque si rem tecum bene reputas, solū negas esse tantā extēsiuē (vt verbis philosophorū vtamur) tantam nihilominus concedis intensiue: seu, si mauis, effectiue. Nam intentio, etiam fidei catholicæ, cumulatior esse potest in vno, quā in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quod si ista verba non placet, retines saltem paritatem in hoc effectu, quod neque minimum scrupulum dubietatis relinquit, sicut fides catholica. Ita enim expresse, ais, in tua declaratione, his verbis, Et ideo non vocamus hanc fidem catholicam, id est, vniuersalem, sicut accipit beatus Athanasius, sed est fides particularium sententiarum. Et subdit, Et falsissimum est, quod homo ex lumine fidei non pōt aliud cognoscere, quā quod ab ecclesia est determinatum. Hęc tu. Differt ergo apud te solūm hæc fides, sicut particularis ab vniuersali, in certitudine autem æquiparantur. Itaque vt adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi quæ est ex priuilegio. Ego verò, & , vt reor: quotquot rem oculatissimē perspexerint, longissimē aliter sentimus: Porro quod præter fidem catholicam, & specialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio sacratissimæ Virgini, nonnullisq; alijs sanctissimis facta est, nullus assensus, etiam si communi testimonio Spiritus sancti sit ingenitus, illum pertingit gradum, vt omnem prorsus dubietatem adimat. Et ideo aio, non mereri nomen fidei, nisi more humano: scilicet, quemadmodum homines ciuiler

Tanta fides

Luce. 17.

Roma. 8.

Paralogismus Catha.

Duplex fides catholica.

loquuntur de fide: & de securitate. Explicabo me adhuc amplius: quia citius patiar tibi videri prolixus, quam implexus. Agnosco cum omnibus Christianis, aliàs essem hæreticus, quòd cuicumque venienti in gratia Dei, Spiritus sanctus testimonium aliquale reddit suæ in Christo regenerationis: modò minùs, modò maius, prout quisque proficit in via Dei. Assensus tamen instillatus ab Spiritu sancto, nonnunquam, puta in hominibus tepidè conuersis, adeò est remissus, vt neque magna, sed tenuis sit opinio. Crescit autem crescentibus indicijs, puta dulcedine interna diuinorum rerum, & firmitate propositi in bono, &c. Nunquam tamen (citra speciale priuilegium) eo vsque firmatur, vt omnem abradat penitus scrupulum: nisi vt simus certi more loquendi humano, vel (quod philosophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuersatione ciuili dicimur firmiter, & certissimò credere, quando nulla est verisimilis ratio dubitandi. Exempli gratia, Certissimò credo, securusque sum, quòd extat Roma: nihilominus hoc iureiurando non affirmassem: quia fieri potest, vt iam modò non sit. Securus etiam sum & tutissimus, humano more loquendo, quòd amicus, quem ante horam sanum vidi, viuat modò: non tamen id iurassem, quòd tamen facerem de articulis fidei. Neque verò, si quis mihi contrarium diceret, omni proculdubio affirmarem. Quia ista credulitas non diluit omnem suspicionem. Et ideo Aristoteles non distinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorsus dico de testimonio Spiritus sancti lege communi, quòd sumus filij Dei. Imò vtinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem, quantum habeo quòd extat Roma: quæ tamen non est nisi intensissima opinio.

¶ Antea verò quam hæreticum me appelles, negātem, testimonium Spiritus sancti efficax esse ad ingenerandam fidem, quæ deleat omnem dubietatem, animaduerte, quæso, expositionem meam, quam explicatissimè scripsi in tractatu meo. Ad hoc vt generetur in nobis assensus fidei tollens omnem hæsitacionem, non satis est, quòd sit ab Spiritu sancto, sed requiritur, quòd certitudinem habeamus esse ab Spiritu sancto. Et ideo, vt ego illic referebam ex Sancto Thoma, & theologis, duo concurrunt ad assensum fidei, scilicet lumen internum inclinans nos, & præterea autoritas diuina alicuius proponentis, hoc esse reuelatum à Deo: qualis est autoritas in ecclesia proponente sacras scripturas. Cum autem

Spiritus sanctus internè vniciquæ per indicia, & quas tu vocas circumstantias, reuelat statum gratiæ, adest quidem prima causa certitudinis, scilicet internum lumen, à quo qui manat assensus, non potest esse falsus. Quia tamen habere non possumus certitudinem, quòd ista intrinsecus reuelatio sit à Spiritu sancto (quoniam non est autoritas Ecclesiæ proponentis, nec Dei certò affirmantis quòd ipse fit, qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd Spiritus sanctus id non posset, si vellet: absit enim tam ingens blasphemia: sed quia ita nobis loquitur, vt nobis non constet, eum esse, qui loquitur. Quandoquidem Angelus Satiæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia, quam per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum. Si Christus seruator noster nunc in forma humana indignissimo mihi appareret, & antequam mihi aperiret se esse Christum affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quam opinionem mihi faceret: licet quicquid dixisset, verissimum esset. Postquam autem certò retegeret se esse Christum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipsos fidei. Ex hinc falsitas appareret illius, quòd ais in tractatu secundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoscere, vtrum à lumine fidei illud veniat. Imò, aio ego, quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant, nemo potest certius nosse hoc esse verum, quam nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui ex hinc palàm constat differentia inter priuilegiatos, & illos qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritus sancti, quòd sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certissimò illis constet, illud esse reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per se, quòd modò facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ, siue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit reuelatio, non id constat certitudine fidei, maioris, quam quæ habetur per coniecturas, quòd ille spiritus, qui nobis loquitur, est Spiritus sanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis, quòd tu parem facis reuelationem communem, illi, quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione: nanque etiam illa maior fuit in Virgine, quam in Paulo. Sed saltem in hoc, quòd pellit omne dubium. Quod ego: imò verò

Fides moralis.

Exemplum de Christo.

Reuelationis priuilegium.

Requisita ad fidem.

Punctum discriminis.

Tanta certitudo.

verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propiùs accedam, vbicunque ego affirmo, neminem certum fieri posse suæ gratiæ tanta certitudine, quanta est fides catholica, sed solum humano modo, nõ solum nego de quantitate illa extensiuâ ex parte obiecti, scilicet, quòd non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc, quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputabatur) verum dico quòd in effectu nõ potest esse tanta. Hoc est, quæ tollat prorsus omnem dubietatem: qualis est effectus fidei catholicæ. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres: & nos modò te negante, discordamus. Itaq; tu duas lege communi ponis fides: scilicet catholicam, atque hanc specialem: quæ quum apud te omnem tollat dubietatẽ, fides tibi est propriissimè. Ego verò tantum vnã, scilicet, illam quæ est catholica, & quacunque aliam ex priuilegio: vbi Deus certò reuelat, suum esse testimonium: quæ quidem in certitudine non differt à catholica: sed in hoc, quòd non est vniuersalis. Nisi forsã fuerit proposita ab Ecclesia. Qualis est illa, Aue gratia plena. Illa autem, quam tu ponis, peculiaris de cuiusque gratia, lege communi, non est fides, sed opinio: magis minusue intensa: & quæ in prouectis sanctis tollit dubietatem. vt more humano dicamur per illam certi.

Quò fit, vt quando ego cum omnibus theologis dixi illam tantum esse propriè fidem, cui non potest subesse falsum, non intelligebam (vt tu fingis) quòd debeat esse de obiecto necessario, sed quòd in sensu composito, etiam si fit de contingenti, non stet quempiam sic assentiendo decipi. Quòd est, talem assensum omnino tollere dubietatem, faciẽdo hominem certissimum. Et vt opposita iuxta se posita clariùs elucescant. Disputant veteres Græci philosophi, an accidens quantitatis res distincta sit à substantia, sicuti color. Illa autem propositio necessaria est, si est vera: & impossibilis, si est falsa. Sed quia assensus ille, quantitas, alia res est, quàm substantia, non tollit omnem dubietatem, dicimus quòd sic, aut cõtradietorio modo assentiens, potest decipi. Quare vtraque pars est opinio. Eodem modo loquimur de hac cõtingenti, Ego sum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret speciali priuilegio, vt Paulo, esset certissima fides: cui non posset subesse falsum. Quum autem mihi communi lege reuelat Spiritus sanctus per dulcedinem mentis, quam mihi instillat, vel per alias coniecturas, quibus conijcio habitare in me eundem spiritum, licet, sub conditione loquendo,

Cui nõ potest subesse falsum.

Exemplum.

necessarium sit, quòd si assensus sit ab Spiritu sancto, idem sit verus, tamen quia non certò cognoscimus esse ab illo, dicimus quòd potest huic assensui subesse falsum. Enimverò similibus cõiecturis possem decipi. Et quòd hic fuerit sensus S. Synodi, infra faciemus manifestũ. Postrema expositionis nostræ particula sit, quòd cum assensum Spiritus sancti apello fidem humanam, non intelligo humanã ex parte causæ, quòd per se cuiunque, præterquam tibi est manifestissimum. Video enim causam esse Spiritus sanctum. Qua ratione si quis dicat eam diuinam & fieri more diuino, nihil reuo, sed nuncupo humanam, quia certitudinem habet, & dubietatem tollit, modo loquendi humano, & ciuili, Scholastici dicerent, fidẽ esse moraliter, nisi quòd verbum nõ est vsque adeò latinum in hoc significato. Ad hoc enim vt simpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem, exigitur præterquam quòd sit à Deo, vt constet reuelationem fieri à Deo.

Fides humana.

Quo vera sententia confirmatur.

CAP. III.

AC præiacta explicatione, pergo: vt ea quæ prælocutus sum, confirmem: non quidẽ argumentis pluribus, siquidẽ in tractatu proprio cum laui plurima. Sed hac tecũ, pater doctissime sola interrogatione agam. Quando Paulus docet Spiritum sanctum reddere testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij, & hæredes, nunquid de vniuersis hoc censet, qui sunt in gratia Dei? Credo non negabis: quoniam generaliter videtur loqui. Quinimò tu in enarratione cuiusdã loci diui Bernardi, & inferiùs recitando aliud testimonium diui Ambrosij, & sæpe hoc contra me obseruas, quòd de omnibus existentibus in gratia illud intelligatur, apertè asseris. Hoc autẽ, quòd tu mihi obmoliris, gratisimè suscipio, vt apertissimè vel te deuincam, vel meam prodam in scitiã. Interrogo mox ergo, An quotquot sunt in gratia contendas habere tantam fidem se esse in gratia, vt nullam prorsus habeant dubitationem, sed sint prorsus certi atque adeò securi, quòd pro illo tunc instanti sunt Deo accepti? Si hoc tu pater circumspectissime, mihi concedis, non amplius tecum disputo, sed me causa cecidisse fateor. At verò, præterquam quòd talis error expressè nõ est damnatus à sancta Synodo, vt infra palàm ex decreto cõuincam

Interrogatio.

uincam, mittam te ad vniuersum Christianifimum, si ita te predicantē ferant. Sunt enim plerique ancipites: quinimō vix sunt qui non habeant dubitationculā aliquā, & meticulum, quo sint statu apud Deum. Sunt, inquam, complures egregia sanctitate: scrupulosi tamē: qui nunquam sunt sine metu: plus nimium tenaces Gregoriani verbi, quod timorati animi sit, ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Mitto alios tepidos homines cōsiliantes cum carne, modo cadentes, modō resurgentes: qui non nunquam sunt in gratia, & tamen meritissimō dubitāt de statu suo, quousq; magis proficiant. Vade ergo & concionare sic inter istos, Quot quot sunt in gratia, sunt certi absq; vlla dubitatione se in tali esse statu, & ideo quotquot dubitant, extra gratiam sunt. Evidentissima enim est consequentia ex contrario cōsequentis ad cōtrarium antecedentis. Credo pater prudentissime, nunquam ita concionaberis: nā talem concionatorē arbitror fustibus exterminaret populus. Profectō, si quotquot aliquo pacto hæsitant de sua gratia, illa vacant, miserissima esset hac parte humana conditio. Nūquam ergo dabis hoc, credo. Sed quod optimo iure meo assumere ego possum, tu quoq; largiris: nepe quā plurimos esse in gratia, de qua tamen vtcunq; dubitant. Colligamus ergo argumentū ex his duobus assumptis. Quotquot sunt in gratia, recipiunt aliquale testimonium Spiritus sancti, maius minusve: non autem omnes certitudinē suę gratiæ, tollentē omnē dubietatē: non ergo in vniuersum testimoniū Spiritus sancti validum est ad generandā propriē fidem: id est, quę omne expungat dubiū.

Vis palam rē audire ab Augustino? Id quod Paulus dixit Spiritum sanctū testificari filiis Dei, ait ipse, charitatem foras mittere timorē: Non autem ait, Omnis charitas, sed perfecta charitas, foras mittit timorē. Nihil ergo vetat charitatem esse cum aliqua formidine: atque ideo cum aliqua dubitatione. Infractum ergo est tibi hoc argumentum, vt non amplius ex hoc duntaxat medio concludas, assensum aliquem propriē esse fidem tollentem omnem dubitationem, quę scilicet productus est ab Spiritu sancto. Neq; illo nos amplius loco Pauli diuexes. Antea ergo quā ad alias probationes tuas descendam, repetam Achillem tuum, cuius supra memini. In principio enim statim prioris tractatus, citans locū Pauli, quod Spiritus sanctus cōtestatur spiritui nostro, subdis, Hoc autem testimoniū proculdubio fide accipimus. Si intelligis, quod fide accipimus verbum Pauli, scilicet, quod Spiritus sanctus con-

testatur spiritui nostro, verissimū est: nam fide accipimus omnes scripturas sacras: sed hoc nihil ad causam. Si verō ais, quod assensus, quę Spiritus lege communi suggerit, sit propriē fides, falsum est: neq; probabis vnquam. Subiūgis enim. Et cum sit testimonium spiritus sancti, validum est. Hic iam ruit tua ratiocinatio: nam si vniuersim intelligas, vti facis, quod omne testimonium spiritus sancti est validum ad generandum fidem eliminantem omne dubium, falsum iam id esse probauimus. Et tu falsum certē suspicaberis. Nam subnectis. Et quū sit validum, certum facit credentem, qui nouit illum, & ita certum, vt sit infidelitatis titubare. Vbi non simpliciter infers, quod sit per se validum facere certum omnem iustum, sed eum qui nouit illud. Id quod ego ingenuē concedo: sed tamen eo modo quo quis nouit, testimonium esse spiritus sancti, agnoscit se esse in gratia. Addo ego nihilominus cōtra te, quod quum nemo sit omnino certus, testimonium illud internum esse ab Spiritu sancto, sit, vt neque sit penitus certus, quod sit verum. Quocirca nulla est infidelitas habenti gratiam, titubare. Quoniam, licet testimonio Spiritus sancti non possit subesse falsum, haud tamen constat esse spiritus sancti. ¶ Sed ais, non omne testimonium diuinū esse vsq; adeo validū, neq; facere talē fidē, sed vbi homo examinat conscientiam suam, & perperdit omnes circumstantias & coniecturas inexistentis gratiæ. Tunc enim autore Augu. perfecta charitas foras mittit timorē. In primis iam non tibi cōstas: siquidē ex vna parte (vt antea citabamus) identidē repetis, quod omnibus existentibus in gratia, spiritus sanctus testificatur: atq; ex altera modō confugis ad certas circumstantias. Præterea neq; hoc per fugio, satis es tutus. Nā sunt plurimi, vt illi quos theologi vocant insipientes, qui tam plenas in se cōiecturas non sentiūt, vt ois expungatur illis ratio titubandi. ¶ At eō progrediamur, vbi ne credis confodere. Saltē in pronēioribus habentibus vehemētes cōiecturas, & indicia Spiritus sancti, efficax est testimoniū diuinū, vt omnē tollat titubandi causam, atq; ideo faciat certissimā fidē. Hic enim subest pūctū cōtrouerfię. Vbi respōdeo, quod licet eō possit quis per gratiā Dei pmoueri sanctimonia & rebus Christiane gestis, vt habeat pacatū animum, credēs se esse in gratia dei, illa tamē nunq̄ est nisi moralis certitudo: quā ego dicebā humanā. i. quę ita sedat animū, vt illa intēssima opinio, quā nos homines vocamus fidē, cuius exēpla ante aponebam. Dicimus enim nunc certō credere qui Tridenti degim⁹ extare Romā. Et hoc modo

Cavillus
Catharin.

Argumentū
contra Ca-
tharin.

August.

Repellitur
argumentū
Catharin.

perfe-

perfecta charitas foras mittit timorē, lege cōmuni. Imò quisnā ad tam excelsū gradum certitudinis, ex hominibus etiā rarissimā sanctitatis, de sua obtenta gratia cōscēdat? Neq; alio argumento opus est prāter experiētiā. Experimento enim cōperimus, nōnullos hēreticos ob suam leuitatem, & ignorantiam, & quam ostentant sanctimōniā, tanta esse animi serenitate & certitudine se esse in gratia (hanc ego appellabam certitudinē ex parte subiecti) quanta sunt multi catholici. Quo em̄ pacto maior potest significari charitas, quā ut animā suam ponat quis pro Christo? & tamen sunt multi, q; in sua hēresi pertinaces gladio occūberent. Porro autem neminem hactenus audiuius catholicū prudentē, qui ita certus assereret se esse in grā, vt vos dicitis. Quinimō tu ipse interrogatus (vt audiui) an esses ita de te ipse certus, nō ausus es affirmare. Sed respondebis, Id te propter modestiam siluisse. Profectō si ea certitudine posset, quis assequi se esse modō iustum, quæ omnē tolleret dubitatem, nulla esset superbia ita de se affirmare: maximē quod (vt tu ais) citra maximā sanctitatem, hęc certitudo haberi potest. Quum tamen cōtra, vt ego in tractatu meo dicebā (ad quod argumentum cuperem respōdisses) eā sum mente, vt neq; inter Lutheranos credam, prāter stupidos, quēpiam esse, qui tāta certitudine de se iudicet esse in gratia, quantā ipsi prādicāt habere omnes iustos. Imò age, perpendamus, quæ in secūdo tractatu ais, scilicet nō requiri ab ijs, qui hanc tuā certitudinem habent suę gratiæ, vt se pro illa exponant martyrio, aut iureiurando id asserāt. Si quis est certus absq; vlla dubitatione se esse in gratia, cur non ei licebit iurare? Profectō si quis mihi intentaret mortem nisi iureiurando asserem esse in gratia, & vera esset tua opinio, licitum mihi esset iurare, vt me seruarem. Sicuti licitum illi esset cui speciali priuilegio de sua sibi gratia constaret. Nemo est tamen in orbe iustus & prudens, qui ita iuraret. Quinimo omnes dicerent se ita credere, nō tamen tam certō, vt iurare id possent. Rursus si tyrānus mihi cōminaretur mortem, nisi negarē me esse in gratia, nunquid nō potius moui deberem, quā mentiri? Si tua tamen verum haberet opinio, mendacium esset id negare. Igitur tunc esse deberem martyr. Reliqua argumenta latissimē patent in tractatu proprio.

Quo ad priorē tractatū Reuerē. Catharini respondetur. CAP. III.

T quo firmiora hęc fiant & lucidiora, ad tua, optime pater, argumēta descendō. In priori tractatu postquā illo syllogismo, quem paulo antē eneriabā, colligis tuam cōclusionem, scilicet quod homo potest lege cōmuni esse certus suę gratiæ certitudine tollente omne dubium, confestim annectis expositionem noni capit. decreti de iustificatione. Quod cum totum apertissimē cōtra te faciat, postremam tu tamen particulam assumis tuo iudicio exponendam. Hanc prius videamus, deinceps adnotabo verba, quæ tu prātermisisti. In calce cap. sic habet decretum, Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, de quę sacramentorum virtute & efficaia dubitare debet, sic quilibet, dum se ipsum, suamq; propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Hactenus (inquis) nihil est in cōtrouersia apud catholicos. Ego verō ostēdam opinionem tuam huic particulæ aduersari. Sed adiectum est, inquis, cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Et quia tu ab hoc postremo membro orsus es, tuum ipsius sequamur ordinem. Atqui imprimis expositionis gratia arguendo percontaris: cum multi ex priuilegio talem habuerint certitudinem, vt beata virgo, & alij sanctissimi, cur nō fuerint excepti. Omnes proculdubio prāter te vnum respondebunt, nulla fuisse opus exceptione: eo quod per se esset notissima, talis in Deo potestas. Quinimō sacra pagina expresse haberi huiusmodi reuelationis priuilegia, vt, Ave gratia plena: dominus tecū. Et de Magd. Remissa sūt ei peccata multa. & alia id genus. Syno. autē tm̄ definiuit illa, de quibus dubiū aliquod esse pōt: de priuilegio aut nemo potest dubitare. Tu autē, vt tibi cōsulas, hęc nescio quibus rationibus reiecta respōsiōne, quæ omniū fuit mēs Patrū, nouā, atq; inauditam cōmentus es. Videlicet, Synodū nō meminisse eorum priuilegiorū, neq; opus fuisse, propterea quod eiusmodi fides peculiaris ex priuilegio nō est fides, cui nō pōt subesse falsum. Eo quod est de re contingēti. Quare licet sanctus, cui fit talis reuelatio, non fallatur, posset tamen falli. Cum ergo Synod. censet neminem posse esse certum suę gratiæ, fidei, cui nō potest subesse falsum, decretum, inquis, nō attingit illos. Atq; hoc tibi respōsam pręparasti, vt similiter respōderes de tua peculiari fide quam

Expositio de
creti.

Expositio de
creti.

Cōmentum
Cathar.

Expositio A
Catharini

Martyr. &
iureiur.

quam asseris habere posse vnumquemlibet iustificatum lege communi: scilicet, quod non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vnamquam fidem facies huius tui conficti responsi. Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam denegat omnem fidem, quæ omnem abigit contrariam opinionem? Per hoc enim quod ait, Cui non potest subesse falsum, non designat (vt supra exponebamus) necessitatem propositionis, sed talem fidem, per quam certus sit assentiens, quod non sit possibile, se, dum per eam assentit, decipi: quod est dicere, fidem remouentem omnem dubium. Eo modo quo fides diuina, quando scilicet constat reuelatione esse dei, clarissima est. Ob idq; illic non insinuat, vel permittitur, vt tu putas, alia fides, cui licet possit subesse falsum, certissimum nihilominus faciat de presenti credentem. Quinimo illa particula est de finitiua, & expressiua rationis veræ fidei. Ac si dixisset, Quod nemo potest esse certus lege communi (de hac em̄ erat quæstio) se esse in gratia, certitudine fidei catholicæ, aut fidei æqualis in effectu. Illa em̄ sola est fides, cui non potest subesse falsum. Aliàs si tantum voluit negare certitudinem fidei catholicæ, quare non ita expressit: facilius enim erat dicere, fidei catholicæ, sed quæ non solū illa excludebatur, verū omnis, quæ veram, legitimamq; haberet rationem fidei, vbi sunt Patres illa periphrasi, cui non potest subesse falsum, ad explicandam fidem veram, propriamq; rationem. Cui verissimo sensui non cohæret tua opinio. Sed quid laboro in expositione verborum decreti? Nonne per se ipsa lucidissima sunt? Cùm enim causam, cur quilibet iustus formidare, & timere potest, hæc subiicit, quod nullus scire valet certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum, manifestissimè excludit omnem assensum fidei, quæ aduersatur formidini & timori: tu autem adeo certum asseris assensum, vt omnem pellat dubietatem, & formidinem, & amorem de presenti, ille ergo expressè dānatus est. Ob idq; vbiq; in tuis tractatibus de me cōquereris, quod nunquam dixeris quæpiam esse certum suæ gratiæ, fidei, cui non potest subesse falsum, responsum iam tibi puta. Hoc enim quod ais, fide tollente omnem dubietatem, idem est in virtute, quod fidei cui non potest subesse falsum, id est quæ certus est, qui ita assentitur, non possit tali fide decipi. ¶ Retrocedamus autem ad præcedens membrum textus, de quo pater Reueren. nullam agnoscis cōtrouersiam inter Catholicos. Illud enim in primis lætanter, quasi à te pugnans, legis, videlicet, cautissimè. s. Synodum pronūciasse, quod quilibet, dum seipsum

&c. de sua gratia formidare, & timere potest. Non enim ais, dixit, formidare debet, sed, potest. Et tamen si testimoniū Spiritus sancti lege communi non abstergit omnem dubitationem, dicendum fuisset, inquis, formidare debet. Vt homines obligaretur semper esse in metu. Antea verò quàm ad tuum ego, debet, respōdeam, ad nostrum tu precor, potest, responde. Tantum enim est, potest, quantum iure, & licet potest. Resumo ergo argumentum supra factum ex cōcessionem tuam, quinimo ex veritate ipsa. Testimonium lege communi Spūs sancti omnibus adest iustis. Si autem, vt tu censeres, tale testimoniū vbiq; validum esse ad omnem cōuellendam formidinem, nemini iusto licet dubitare se esse in gratia. At tamē S. Synod. Pius, inquit, (& dubio procul de omnipio intelligit, lege communi) formidare, & timere potest. Quare neq; hæc particula absq; cōtrouersia est, si in tua persistit opinio, sanè, quæ illi reluctatur, est autem sententia Synodi citra cōtrouersiam vera: est ergo opinio tua citra cōtrouersiam falsa. Haud tamē adiecit Synodus, formidare, & timere debet, propterea quod potest quis ad tantam gratiam peruenire, vt modo, & more humano loquedi, aut nullam aut certè tenuissimam dubitationem habeat sue salutis, sed sit sedato, pacatoq; animo: vti viris heroica virtute progressis vsu venit. Et hoc est quod ait Ioan. Perfecta charitas foras mittit timorem. Sed repetamus, si placet, ab initio verba decreti, quæ sunt hæc. Quāuis autem necessariū sit credere, neq; remitti, neq; remissa vnquam fuissent peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, nemini tamē fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiesceti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est. Cùm apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tēpestate sit, & magna cōtra Ecclesiam catholicam cōtentione prædicetur, vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Pèrspice pater oculatissime rationem decreti. Vbi non modò opinio tua, sed ratio ipsa eliditur. Ais em̄ lege communi posse hominem, qui examinat conscientiam, perpenditq; circūstantias omnes ingenitæ charitatis, certissimam habere fidem omni procul dubio, se esse in gratia. Contra verò Synodus id denegat. Cùm apud Hæreticos, inquit, & schismaticos, (porrò similibus cōiecturis deceptos) possit esse. Non inquam similibus ex parte causæ (nam veræ cōiecturæ à Spiritu sancto sunt, falsæ verò à Satana) sed similibus: quæ angelus Satanæ transfiguratur se in angelum lucis. Nullus ergo certus esse potest lege communi certitudine tua pater optime. Et sequitur in decreto,

Sed

Reprobatio
Cui nō potest
subesse
falsum.

ab omniq;

Textus de
creti.

quoniam
subdit

Annotatio
Catharini.

Textus de
creti.

Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum, qui certò, & firmissimè credat se absolutum, & iustificatum esse. Quidnam euidentius contra te proferri potuit? Aistu, Cùm primum quis iustificatur, testimonio Spiritus sancti, fieri certum suæ gratiæ (si diligenter expendat circumstantias) certitudine tollente omnè dubitationem. Non curemus, an sit catholica, nec ne, possitque illi subesse falsum, nec ne: ais tamen absque vlla omnino dubitatione de præsentii iustum statim esse certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synod. scilicet nò esse asserendum, oportere eos, qui verè iustificati sunt absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos. Fateor hoc pronuntiasse aduersus Protestantes, sed tamen generaliter condemnatur certitudinis dogma, siue talis certitudo dicatur solum dependere ex fide, vt illi aiunt, siue etiam ex dispositione nostra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de causâ proposui in principio te in eadem hæere salebra, quam Sancta Synodus condemnauit. Testis mihi est Deus, nullam me tibi consultò obieciisse calumniam: an verò mea fuerit ignorantia, aliorum esto iudicium. Mitto sigillatim respondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam causam conglomeras: Sane arbitratum, quòd qui hanc nostram legerint apologiam, facillime iudicabunt, quàm extra chorum, quòd aiunt, saltè, Illud tamen silenter prætere non possum, quòd ferme in calce ex alijs verbis concilij conficis argumentum. Est canon vigesimus sextus, Si quis dixerit, iustum non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo, per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene ageudo, & diuina mandata custodiendo, vt que in finem perseuerauerit, Anathema sit. Ex hinc tu intruis argumentum. Vult ergo inquis manifestè canon iustos specialiter teneri ad sperandam pro bonis operibus: iusti igitur obligantur ad hoc. Et addis Quòd si nemo se iustum esse potest nosse, nullus consequenter potest scire de suis operibus an bona sint, hoc est, meritoria vitæ æternæ. Quòd si ita est, profectò nullus tenebitur ad hoc spei suæ præceptum, quòd peculiariter respicit iustos. Et quidem mihi hæc sequela videtur manifesta. Hactenus tu, multaque sequeter adhibes ad confirmandum quòd Sancta Sy-

nodus peculiare iustis posuerit præceptum spei. Quare non sufficit, inquis, quòd probabiliter se iustum esse agnoscat, sed quòd certissima fide id teneat. Fateor perquam Reuerendissime pater dum legèdo in hunc locum incidere, libellus mihi è manibus cecidit. Quid enim aio? cū hoc Reuerend. patre verba prodigam: quippe cui adeò placuerit sua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam, talia fuerit meditatus. Nempe, quòd Sancta Synodus peculiari lege obligauerit iustos sperare, præter diuinum præceptum spei, quòd omnibus est Christianis in vniuersum positum. Te etenim sciscitor optime præsul, vis sanctam Synodum aliquid præceptum humanum præscribere iustis de spe habenda, præter diuinum? Cuiam talis rei fidem facies? Ecclesia enim in huiusmodi potissimum præceptis de virtutibus theologis, nihil aliud vnquam cogitauit, quàm ius explicare diuinum. Præceptum autem spei, sicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Christianis præscriptum est? Num peccator, sicuti credere in Deum, ipsumque amare, ita & in ipsum sperare non tenetur, quemadmodum & iustus? Non quidem sperare, quòd pertinax mali vitam possit consequi æternam. Sed volo dicere, quòd eodem præcepto tenetur sperare peccator gratiam Dei, & quòd per sua opera auxilio præeunte diuino consequetur vitam æternam, quo & ipse iustus. An verò suspicaris melioris esse hæc parte conditionis peccatorem, quàm iustum, vt propterea quòd sit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidem, quòd fiducia crescit ex operibus, sed quòd nouum sit præceptum spei in aliquibus Christianis, quòd non sit in cunctis, nouum est in Ecclesia dei. Quòd autem sancta Synodus definire voluit, quinimo apertè definiuit, est, quòd quilibet tenetur sperare, quòd si iustus fuerit, & perseuerauerit, per bona opera, præuia gratia, consequetur æterna præmia. Ita vt obligatio ad omnes indiscriminatim spectet: actus verò spei feratur in totam hypothèsim, si benè egerit perseueranter. Sicut dictum est Cayn: Si bene egeris, recipies, &c. Tametsi forsitan illic sancta Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt, opera iusti non esse meritoria vitæ æternæ, ait, Si quis iustus non debere, &c. Sed alia etiamnum ratione pater reuerendiss. de his te verbis conuenio. Censes enim omnem iustum teneri singulari præcepto spei, quòd tamen, nisi certitudine fidei excludente omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo secundam te omnis iustus

Inopinabilis opinio Catharini.

Hæret in ca de salebra.

Canon. 26.

Sensus Synodi.

Redargutio secunda.

stus certitudinē habere suæ gratiæ. Porro autē, an hæc tua cōclusio apertissimè repugnet verbis capituli noni, vbi habetur, Quod non oportet eos, qui verè iustificati sunt, absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere esse iustificatos. Et rursus, Quod pius homo de sua gratia formidare, & timere potest, tu videris. Agnosce ergo ad spem habendam non solum satis esse iultis, & pijs fidem habere, more à nobis exposito, se esse in gratia, sed satis esse omnibus fide catholica credere, per Deum nō stare, quominus vniuersis gratiam, viresq; suppeditet ad sua seruanda præcepta, quorum obseruantia, eadē fide tenemur æternam agi felicitatem.

Quo ad. 2. tractatum respondetur.
CAP. V.

Ractatus autem secūdus est, quo me propriè lacepsis, laceras, arguis atq; redarguis. Cui titulum facis, Defensio Catholicorum, qui pro possibili certitudine præsentis gratiæ differuerunt. Non tamen opus tibi fuerat omnes defendere. Nam pleriq; multi aliter iam sentiunt, quàm tu. Imò nescio quisnam tecum alius perfistat. Statim autem in nuncupatoria epistola ad Patres ais, post absolutam superiorem interpretationem decreti, delatum esse ad te librum amici ac fratris in Domino charissimi, me nominans, in quo multa sunt, ais, quæ nō probas, & meritò à doctis, & peritis in sacris literis, minimè probanda existimas. Vel nō me amicū charissimū appellasses, vel non me continuo vsque adeò gratis deiecisses. At sic foles amicos. ¶ Sequitur in tua Epistola. Illud tamē plurimum, ac meritissimò displicuit, quod in quæstione de possibili certitudine gratiæ, ea nos defendisse testatur (ego scilicet) quæ non solum à mente, & cogitatione nostra semper fuerunt aliena, verum etiam his è diametro aduersa, quæ nos, & verbis perspicuis pronunciauimus, & coram vobis etiam scriptis recitauimus, vt video, de te solo loqueris: sed an de te & sodalibus tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil vobis imposuerim, sed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuerend. pater mordicus retines, statim aperiā inter tractandum titulum quæstionis meæ, quem tu vrgendo refricas. Quod autē subdis, me teipsum suppresso nomine petere in illa disputatione, nihil minus credas. Disputabam enim in genere contra illos, qui illam opinionē tutauerāt, ad explicandas rationes Synodi. Neq; tui, si qua Christiana fides, memineram.

Neque verò cogitare poteram, quòd aliquis amplius ex catholicis post factum decretum concilij in me resurgeret. Tametsi imprecatus sum, quòd vtinam iam nemo in illa opinione persisteret. Repetis rursus mirificè nos (te scilicet & me) conuenire de quæstione definita per Synodum. Quare doles, quòd non tibi licuit librum nostrum videre antequam impri meretur, vt intelligerem nihil aliud te sentire quàm ego sentio. Ad quod ego respondeo, adeò inter nos disconuenire, vt quatum ex tuis modò scriptis conijcio, licet tecum rem conuulisset, nihilo magis conuenisset. Verba autem hæc, verba sunt penitus. ¶ Ad apologiam ergo tuā, vt veniamus, hanc statim auspicariſ à protestatione. Protestor enim, inquis, cū operosum nimis, & onerosum, esset valde, taxare cuncta, quæ me offendunt in illo libro, non reliqua me probare, quæ nō reprehendo. Bone Deus, quantum existeret periculi, si omnia proballes, quādoquidem tam sanctam duxeris protestationem præmittere. Quid si cuncta reprobasses? An ideo labefactata omnis esset authoritas libelli mei? Ita tu solus tecum reputas? Mihi verò nullam inde iniecisses curā contra protestandi. Misi quidem libr. ad Illust. ac Reuer. Legatos: qui affirmant nihil inibi inuenisse, quod non castam, integram, Christianāque doctrinam redoleat. Verba sunt in forma vnius illorum. Tui autem non item fui memor, qui subscriberes. Tametsi non sum vsque adeo stupidus, qui non intelligam, quàm pos sint multa ex meis reprehendi. Potissimum, quòd neque mihi aliorum vniuersa probata esse potuerint. Neque illorum quidem, quorum non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. ¶ Subiungis non paruum me præbere scandalum cum dixerim, certamen nobis esse cum catholicis, & adhuc manere. Nā dixi, Certamen existit: cum re iam (inquis) definita per Synodum, debuisset dicere, Existit: quasi iam nulla sit quæstio. Potuissent respondere, quòd sincere, & forsā nimirū securre vsus sum verbo præsentis, quod est disputantium. Et præterea, quòd cum Protestantibus, qui nondum obediunt cōcilio, adhuc existit quæstio. Sed vt videas quemadmodū ijs, qui ignem gladio suffodiunt, nō nūquam scintilla exilit in faciem, iterum aio nunc tecum, qui catholicus es, certamen existere. Quare tu es domine Episcopo, qui scandalum, omnium iudicio dederis. Nam dicere, quòd in concilio disputabatur, cōtra quā est definitum, atquid id dicere decreti explicandi causa, nullum erat scandalum: sed laus egregia. S. Synodi, liberè permit

Protestatio
Catharini.

Legatorum
approbatio.

Existit qua
stio.

Scandalum.

permittentis vniuersis sua proferre iudicia, ex quibus veritas erueretur. Tu autem, qui vt tua retineas placita, obuiam impressus exis catholicis, tu es qui scandalum, & offendiculū obijcis. ¶ Videamus enim titulum quæstionis, de qua asseris nihil inter nos differre. verba mea sunt hæc. Quæstio ergo est, vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia, quanta est fides catholica. Et infra. Sola ergo constituitur quæstio de certitudine fidei catholicæ, illiusve simili. Tu contendis nunquam sub tali titulo fuisse agitatam quæstionem inter Catholicos. Ego verò nunquam interfui in congregatione Theologorum, sed aio meipsum te præsentem in congregatione Synodi cum de hac re dicerē, sic quæstionem explicuisse. Et quādo non fuisset sub hoc formaliter titulo discussa, tamē sensus ipse quem tu etiam nunc persistis defendere, ad hæc verba explicatus palam reducit. Repe- tam ergo quod paulò antè dixeram: Voculæ istæ, tanta, & similis, sunt quæ à te sinistra intellectæ (si mihi colendissime pater ignoscis) te fallunt. Ego enim iuxta duas quæstionis sensus duas posui in quæstione particulas: primam cōtra Lutheranos, An scilicet fide catholica possimus esse certi nostræ gratiæ, alteram pro Catholicis: Nempè vtrum possimus tanta vel simili certitudine, vte est Catholica. Neq; verò intelligebam de quantitate aut similitudine in extensione, hoc est, quæ ad omnia per ecclesiam proposita pateret vniuersitate cunctos obligandi: quod sonat catholica. In hoc enim bene video nullum esse discrimen inter Catholicos, id ipsum cunctis negantibus. Neque opus erat huius meminisse sensus, Sed vtrum simili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui simillimus est effectui fidei Catholicæ atq; adeò tantus, quod est, tollere omnino & expungere omne dubium, possit quis esse certus adeptæ gratiæ. Id quod ego tantum agnosco, vbi est speciale priuilegium: tu autem in omnibus iustis iure communi per tuas illas circumstantias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obtundis mi pater? nūquid quod de hoc puncto steterit diutissime controuersia negare tu potes, qui eandē sustinere pertendis? At non debuit, inquis, hæc appellari æqua similisve catholicæ. Tu non ita appelles, qui veram fidei rationem, si non ignoras, dissimulas. Fides enim propriè, nulla est, nisi quæ modo exposito æquatur catholicæ. Quòd si in huiusmodi disciplinis theologiæ ancillaricibus, tibi vnquam vacasset scholasti-

cè versari, nūquam hoc nobis exhibuisses negotium. Aristot. 6. Ethico. ex eò nō collocauit fidem inter virtutis habitus, quòd nulla est humana, quæ lineam transeandat opinionis. Et ipse exprimi nequit vera ratio fidei, quā ipse ignorauit, tollentis omnē dubitationē, nisi per hoc quòd sit catholicæ similis. Itaq; inter fidē morālē, seu humanam, & catholicam, vel illi similem, nullum est medium apud theologos, qui hoc nomine digni sint. Nihil verò vnus Bachonis authoritati detractum volo, vtcūq; hic fuerit hallucinatus. Concludit enim (quæ tibi probatissima est collectio) ex vna propositione de fide, & altera, quæ nō est de fide, conclusionem, tanquam de fide hoc syllogismo. Quicumq; baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ergo recipio gratiā. Haud considerans conclusionem sequi debiliore partem. Quod in analyticis per se notissimum est axioma. Nam si propter quod vnūquodq; est tale (vt ait philosoph.) illud est magis, vbi vtraque præmissa necessaria est illationi, nō potest conclusio certior fieri debiliori præmissarū. Quòd autem lege communi nullus habeat fidem se esse baptizatum, firmiorem, quàm quæ est moralis, euidentissimum est. Seu de illis loquamur, qui infantes baptizati sunt, seu de adultis, quibus non certissime constat baptizantis intentio: quæ necessaria planè est, vbi non adest in baptizato sufficiens cōtritio, & dispositio, quæ sufficeret sine Sacramento. De qua tamen dispositione non potest haberi maior certitudo, q̄ coniecturalis. Et hæc de quæstionis titulo. ¶ Persistis exinde contendere in corroborationem tuæ conclusionis, quòd homo ex lumine fidei non solum potest credere ea, quæ ab ecclesia determinata sunt, vt credantur, verum extendi eius lumen ad ea etiam, quæ sunt in facti contingentia. Id quod quibus auribus fuerit exceptum in congregatione theologorum, dissimulaui ego in tractatu meo: propter ea, quòd qui illud protulit, est certè catholicus, religionis doctus, & mihi charissimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint suggestionem fuisse tuā. Satis autem existimo à me esse refutatum. Et quia nihil mihi respondes, nihil replico. Nisi quòd præterquā quòd Lutheranis vehemēter fauet opinio tua, proprium fidei obiectum sunt penitus res sperandæ, vt ait Paul. scilicet ea quæ ecclesia proponit esse diuinitus reuelata. Vnde S. Thom. & theologi, binam ponunt virtutem diuinam necessariam generandæ in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo Prophetis & Apostolis fuit facta reuelatio.) Hæc autem

Ioan. Bacho.

S. Thom.

q̄ duo

Titulus quæstionis.

Tanta & similis.

Fides proprie.

duo sunt, internus luminis motus, & item auctoritas Ecclesiæ proponentis, hæc esse reuelata. Nam aliàs, quam certitudinem haberent Christiani, hoc, illudve esse reuelatum à Deo? Loquor citra speciale priuilegiũ. At verò mirabilis est eloquentia tua. Ais enim hoc tuum assertum nulla opus habere disputatione, aut responsione: quoniam id negare, est cõtra euidentissimas scripturas. Post hæc autem hyperbolen, nullam profers scripturã: sanè, quæ omnes tibi reclamassent: Sed subdis testimonium Augustini & S. Thomæ, dicentium quòd ipso lumine fidei potest homo certò noscere se habere fidem infusam. Quòd scilicet nõ est propositum ab Ecclesia. In primis falsissimè citas authores. Illud enim, quòd ais, infusam, tu illis imponis. August. nanq; & Thomas solum dicunt, quòd potest quis videre se credere, si credit: & non credere, si non credit. Vbi non de habitu, sed de actu est sermo. Haud enim somniauit vnquam Augustinus quòd quis videat habitum, infusus ne sit, an acquisitus. Imò benè dicit Scotus, quòd habitus infusi nõ videntur. Sed hoc tantum affirmant, quòd cũ quis credit, videt se credere: sicut qui opinatur, videt se opinari, & qui est iratus, videt se iratum: & sic de alijs actibus, vel affectionibus animæ. Hanc veruntamen euidentiã minimè sentit progigni à lumine fidei, sed ex euidenti experientia. Nam quæ speramus (vt ait Paulus) & pari ratione, quæ credimus, non videmus. Est enim fides argumentum non apparentium. Vide quò te præcipitat ista dialecticæ ignorantia, quam tu publicè contemnendo confiteris perparũ fuisse tibi curæ. Responde quæso, vtrum ego videam Deum esse trinum? Non certè, sed credo per fidem: nisi cum Paulo restrictè dixeris, videre per speculum, & in ænigmate. At vtrum video me credere, Deum esse trinum? Video profectò, atque id euidentissimè. Nõ tamen video, per quam fidem credam, sed fide teneo, quòd per infusam. Hoc est per diuinum motum. Ergo euidentiã illa, de qua ait Augustinus, quòd video me credere, si credo, non est à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiã me sub aliquo dubio opinari, Pontificem superstitem Romæ, & Casarem Augustæ, quàm me certò credere Deum esse trinum. Nota verba Augustini, Video me credere, si credo, & me non credere si non credo. An Turca, qui videt se non credere in Christum, hoc videat lumine fidei? Nõ certè: sed est euidentiã illi naturalis, sicut est mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris, ad tuam contingentem propo-

tionem, quòd fides ingeneret tibi assensum, te esse in gratia, tam firmum, vt omnè tollat dubitationem: sicuti si esset ab Ecclesia propositum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis suggeras, fidè catholicam, cuius obiectum proponit Ecclesia, & cuius assensum ait Augustinus à nobis videri, eandem inquam fidem esse, quæ facit illum tuum certum assensum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quòd tibi imposuerim, vbi dixi, tanta aut simili certitudine fidei, vt est catholica? Sed & illud potissimum, quis taceat? Citas sanctum Thomã prima secundæ, quæstione ceteresima duodecima, articulo quinto, ad secundum dicentem, quòd potest homo certò noscere se habere fidem: & tamen prudenter subdices suam explicationem, ne te ledat. Subdit enim quòd propterea, quòd certitudo pertinet ad intellectũ, qui habet fidem, certus est se habere fidem (puta se credere) quouis id habitu fiat. Non est autem (inquit) similis ratio de gratia, & charitate & alijs huiusmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam. Vbi expressè negat posse quempiam habere lege communi certitudinẽ gratiæ & charitatis. Id quod longè explicatissimè edocet in enarratione Pauli, secundæ Corinthiorum vltimo, videlicet, quòd possumus certò scire Christum habitare in nobis per fidem in formem, haud tamen possumus certò scire habitare in nobis per fidem formatam, sed hoc latius in libro nostro. Alia minutiora quæ huc congeris, cum tua insigni maledictiã, scilicet quòd vos cum vituperio & scandalo diffamauerim, ad æquum lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forsan in suam refundantur auctorem. ¶ Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordia, scilicet quod nemo potest habere suæ gratiæ certitudinem fidei catholicæ, id est, vniuersalis, si modò intelligis, vt videris, in sensu Lutheranorum, dicentium, quòd illa fide quæ omnibus est in præcepto, nẽpe qua credimus promissiones Dei, veras esse, cũ iustificamur, tum etiam certi efficimur iustitiæ nostræ. Nã in alio sensu, etiã tuo, plurimum dissentimus. Ais enim (vt paulò antè adnotabam) quod ea dem fides non se solùm extēdit ad ea quæ ponuntur ab ecclesia (quæ reuera est catholica) sed ad ea quæ sunt in facti contingentia, puta ad gignendum assensum peculiaris gratiæ. Quod ego sanctissimè reprobò. Conuentum & inter nos secundò fuerit, quod certitudo propriæ gratiæ non sit tanta ex parte obiecti, quanta fides catholica: quia huiusmodi obiectum

Falso citatur
August.

Quatuor de
quibus conuenitur.

Non eodem modo intelligitur decretum.

Atum non proponitur ab ecclesia, tanquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo verò, in quod ais nos tertio conuenire, nimirum quòd ambo eodem modo intelligamus decretum, Puta quòd vbi ait, hominem non posse esse certum adeptæ gratiæ certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, solum intelligitur de fide catholica: In hoc inquam ex diametro distamus. Ipsissimum enim quod tu ais, ego denego. Quoniã si concederem, viderer mihi palàm negare decretum. Enimuerò (quod paulò superius adnotabam) cum S. Synodus huic affirmationi, Quilibet suam infirmitatem respiciens de sua gratia formidare, & timere potest, hanc è regione negationem, ceu causam, subijciat, quoniam nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum, absque vlla amphibologia, non solum de catholica fide, sed de quacunque manifestissimè loquitur, quæ contraria est formidini & timori. Vnde cum tua fides omnem tollat dubietatem, apertissimè illic condemnatur. Hæc autem iam superius explicatissima à nobis sunt. Quocirca neque quartò, vt tu existimas, conuenimus, hominem scilicet certum esse posse suæ gratiæ. Tu enim id sentis de certitudine tollente omnem dubietatem, ac si diuinitus nobis esset certò propositum id esse reuelatum à Deo: ego verò, & credo catholici omnes auscultantes sanctum decretum, id abnegamus. Sed solum cõcedimus certitudinem moralem modo à nobis supra latissimè exposito. Neque tu aliud ex meis scriptis colligere valeres, si tuam istam atram bilim lecturus expueres. Hoc veruntamen ingenuè fateor, & me à te esse admonitum gratias habeo. In septimo enim nostro argumento, capite decimo, referendo hæc verba Buceri, Fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti, subiunxi ego hanc concessionem, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictum exultanter clamitas. Sanè qui perspicuis verbis tuam tibi sim opinionem elargitus. Fateor inquam ad cauendam huiusmodi argutiam, cautius dixissem, Ecquis vnquã dubitare potuit, verissimum esse, quicquid à Spiritu sancto nobis fuerit suggestum? Hæc enim fuerat mens mea: non autem quòd vniuersim esset nobis certum, certitudine quam tu cogitas. Attamè potuisses ex verbis proximè subiectis mëtem meam deprehendere. Subnexa hæc enim à me sunt verba, Sed tamen quando ille motus sit à Spiritu sancto, de hoc dicimus non posse ha-

beri certitudinem fidei catholice. Vbi explicatissimè significauimus, quòd licet ad veritatem assensus satis sit instillari à Spiritu sancto, tamen ad certitudinem, non sufficit: sed requiritur præterea nobis certò constare, idem reuelatum esse à Spiritu sancto. Itaque volui dicere, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, scilicet, quòd fides facit hominem certum, se esse in gratia, quando fides habetur per motum Spiritus sancti, nobisq; constat haberi à Spiritu sancto? Hoc nanq; totum ambit nomen fidei. Quare confessim subdidi, quòd testimonium Spiritus sancti aliquando non est tam certum, quàm fides catholica: nempe quando non est certum, an testimonium sit Spiritus sancti. ¶ Absit vt cuncta persequare, quæ in me coaceruas argumenta, & quas contradictiones ex meis dictis exprimere pergis, affatim oleo tuo interditas: ne nauseam aliis faciã, quam ego passus sum, cum tuum prælegerem libellum. Etenim quamprimum tuam hallucinationem percepi, nempe quòd meam intelligere mentem nolebas, vbi negabam posse hominem agnoscere suam gratiam tanta certitudine, quanta est in fide catholica, aut simili, neq; quando dicebam, posse haberi certitudinem humanam (hoc est ciuilitè loquendo) reliqua omnia, quæ ex hac hallucinatione plurima deriuabas, veluti ingratum pharmacum deuorauimus. Quapropter cum illas radices denudauerim, facis arbitror ramosam tuam arborem succidisse. Atqui omnes illos sanctos Patres, Bernard. inquam, Chysof. & reliquos, quorù me testimoniis premere putas, eam intelligo certitudinè astruere iustis suæ adeptæ gratiæ, quam homines humanos, & ciuili more certitudinè, & securitatè vocamus. Aliàs em sibi ipsi contradicerent. Quod absit vt cogitemus. Aiunt enim in aliis locis, quæ in nostro tractatu retulimus, non posse de hoc haberi tantam, vt tu existimas certitudinem. Nisi vbi loquuntur de speciali priuilegio. Præterquam quòd sæpe in hoc sensu effugerunt testimonium diuinum, quod non potest fallere, si cuti humanum. Quauis enim mihi certissimò constaret ab homine emanasse testimonium cuiuscunque rei, quantuncunq; ille esset veracissimus, non eadem certitudine mihi constaret, idem esse verum. Quando tamè mihi Spiritus sanctus reuelat filium me esse Dei, si mihi constaret, testimonium esse diuinum, haud quaquam dubitarem, verum esse. Et hoc est, quod ait Chrysof. vbi tu eum citas. His verbis, quando spiritus testatur, quæ nam relinquatur nobis ambiguitas? Quòd si homo

Ad testimonia sanctorum patrum.

quispiam, vel angelus, &c. aut alia creata potestas aliquid promitteret, meritò quispiam dubitaret: de illa autem suprema essentia quis dubitare potest? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non potest cognosci nisi per reuelationem, nemini vnquam certius cōstabit, verum hoc esse, quàm cum constiterit testimonium esse Spiritus sancti. Nam precor te Reuerend. pater, vis ne Patrum testimonia in hoc accerere, vt hominibus persuadeas, quòd quicumque est in gratia, si diligenter explorauerit conscientiam suam, absq; vlla prorsus dubitatione fiet certus suæ cum Deo amicitie? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contra quam in se ipsi experiantur, prestare possint? Respondebunt enim multi, nihil mihi cōscius sum, sed nec in hoc iustificatus sum. Quòd si non vis admittere hūc sensum Pauli, profectò nihilo fecius, optimus etiam quisque respondebit, Non habeo verisimilem rationē, cur maneat in me peccatum: tamen q̄ omnino ita sim cert⁹, vt sine vilo prorsus metu nūc comparerem in conspectu Dei, quomodo mihi persuadebis, qui contra experior? Mitto alios minoris perfectionis: atq; alios item recēter conuersos. Vis negare experientiam ferme omnium de hac vita decedentium: quos vix possunt sapientissimi homines securos reddere, & absque omni metu pacatos? Ad quid moror? iam enim supra de hac te re ad plebem concionatum misi. ¶ Sed bone Deus, quàm nos vr̄ges loco illo. 1. Ioan. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus à Deo. Ac si fiducia esse non posset sine fide, tollente, modo tuo, omnē dubietatem. Vis ergo homines inchoantes, qui licet sint in charitate, non possunt tamen nō titubare, vis, inquam, absq; fiducia esse? Peccant igitur omnes contra præceptū spei. At verò Christiani non ita sentiunt. Sed vbi nihil reprehenderit cor nostrū, illa fides, quæ modo à nobis exposito, sedat conscientias nostras, fiduciam in nobis sufficit generare, & nutrire. ¶ Sunt præter hæc nonnulla, ad quæ non possum non sigillatim respondere. In primis, quòd crebrò me vr̄ges, cur illa fides, quæ communi lege ab Spiritu sancto gignitur iustis, q̄ sint in gratia, non sit diuina? Iam ego identidē respōdi, q̄ si vis coarctare nomē, vt dicatur diuina ex parte cause, mea nihil refert: tñ non est simpliciter diuina, sed in modo retinet nomen moris humani, ex eo q̄ reuelatio non sit simpliciter hoc more diuino: scilicet, vt omnino reueletur, q̄ illud testimonium sit diuinū. Quod requiritur, vt funditus tollatur omnis dubitatio: sed ad modum

loquendi hominum facit nos certos.

¶ Quod autem vehementer miraris, q̄ voca- Fides ex pri
uilegio.
uerim fidem catholicam, illam, quæ peculiari-
ter nonnullis sanctis ex priuilegio fit adeptæ
gratiæ, non ex diuinis, sed ex tuis miraculis est.
Ego enim nihil miror, quòd me toruē legeris.
Haud enim vnquā ego dixi, quòd esset catho-
lica, sed tāta incertitudine. Cum enim quæ
sisses, an fide catholica, vel tanta possumus
esse certi, id quantum ad secundam partē con-
cessi de illa, siuæ sit ex priuilegio, siue sit ade-
ptæ gratiæ, quæ obtinendæ victoriæ, siue rei
alius cuiusq;. Tu autē non distinguis inter di-
uinam, & catholicam. Has enim ex priuilegio,
diuinas ego sentio (quod tu alio loco me calū-
nias negare) & diuinas quidem, non tantum
ex parte causæ, vt est illa tua de lege cōmuni,
sed simpliciter, quantum ad modū etiam tollē-
di dubietatē. Quia, scilicet, tunc certò, reuelatur
testimonium esse diuinum. Haud veruntamē
illas censeo simpliciter catholicas, id est, vni-
uersales. Quinimò cap. 1. 1. argu. 3. explicatis Fides catho
lica.
simè dixi, rationē obiecti fidei catholice tan-
tum extendi ad ea, quæ ab ecclesia omnibus
proposita sunt ad credendum. Quales non sunt
peculiares illæ. Atqui quando obiectum fidei
catholice aio illa penitus comprehendere, quæ
ab ecclesia sunt proposita, loquor nunc secun-
dum rei veritatem, quando scripta est fides.

Quid ergo dessectis ad ea quæ reuelabant p̄-
phetis antequam scriberentur? Haud enim ne-
go quandoq; olim fuisse fidē citra scripturam,
sed iam tamen præscripta nobis est.

¶ Colligis paulò inferius (de quo nō dubitas) Fallaciam.
in hoc pendere fallaciam meam, quòd cum au-
dio ex Paulo testificari Spiritum sanctum spi-
ritui nostro, existimo hoc testimonium p̄de-
re ab operibus nostris. Haud æquidem in hoc
fallor optimè pater. Sed aio, q̄ Spiritus sanctus
testificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ
tollat dubietatē: sanè qui nō nobis certò reue-
lat, testimoniū illud esse suum: sicuti facit alijs
ex priuilegio, sed hoc reuelat suggerendo no-
bis bonum propositū rectè agendi, & mentis
dulcedinē, atq; alia id genus, ex quibus conijce-
re possumus ipsum habitare in nobis. Non ta-
men vsque adedò certò vt tu existimas.

¶ Prodis deinde inconsiderationē meam: qui Fides certior
q̄ scientia.
certitudinem fidei, maiorem facio certitudine
scientiæ: nō distinguens cum S. Thoma, quòd
fides sit certior in se, scientia verò, quo ad nos.
Legisses lineā proximam S. Tho. vbi docet, q̄
nihilominus simpliciter, & absolutè loquēdo,
fides certior est scientia. Adde, quòd firmitas
fidei (quæ nomine certitudinis nonnunquam
desi-

1. Ioan. 3.

Fides à spiri-
tu sancto.

designatur) maior est, esseq; debet, etiam in nobis, quàm scientiæ. Potius nanq; abnegare deberem id cuius mihi videretur esse scientia, q̄ quod docet fides. Reputassent enim philosophi euentem hanc illationem, abq; vlla distinctione. Hæc essentia diuina est pater, & ea dem est filius, ergo filius est pater. Quam nos tamen fide negamus. ¶ Pari me ratione subfannas, quòd hanc propositionem, tanq̄ dignitatē, assumpserim. Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur, opponens mihi præcepta de calogi, quibus, licet sint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamur. Porro, ego nihil miror, quòd non tibi tam facile succurrerit distinctio illa, quæ philosophi est promptissima.

Naturale
bifariam.

Naturale enim vno modo id dicitur, ad quod habemus naturalē inclinationē: alio verò modo vt distinguitur contra liberum: vtpote, quæ non est in nostra potestate. Et quod de hoc se cūdo modo esset illic sermo, luce clarius erat. Hæc autem minoris sunt momenti.

¶ De illo verò in calce demū cū omnibus qui nos legerint, de te conqueror honorande pater, quàm me gratis in sinistrum sensum tradixeris, quòd scilicet cōtra scripturas & sanctos Patres cōparauerim Martyrem hæreticū martyri vero quantū ad plenitudinē cordis, & affectum charitatis, Ac si ego adeò fuerim mente alienatus, vt pseudomartyri veram tribuerim charitatem: quæ est in legitimo. Nunquid hac de causa distinxisti de certitudine gratiæ ex parte obiecti, & ex parte subiecti? Quod ergo nos diximus, illud est penitus, quod manifestissimo, & irrefragibili experimento vniuersi norunt, qui hæreticos comburi oculis cōspexerunt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate festinare ad rogam, quàm aliquis fortè Christianus in charitate iret damnatus à Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud se sit, tanq; securus (licet non tutus) se mori in gratia dei, quàm est quispiã fortè ex christianis existētibus in charitate? Aliàs quo modo exuri se viuētem, & bullienti oleo sum mergi tam exultabundus gauderet? Illam ego voco certitudinem ex parte subiecti. Quid ergo ais me loqui contra scripturas, & cōtra Patres, qui solas historias rerum gestarum refero? Aut quid tāquam per se notum supponis, quòd nemo certus potest dici cuiusq; rei, quæ falsa sit, nisi secundum scholasticos, qui ineruditè multa cōminiscuntur? Ita enim tibi confultum putas si scholasticos derideas. Nūquid

Certus.

& vulgo, & apud omnes sapientes, non certus ille dicitur, qui securus est, & absq; vlla dubitatione aliquid credit? Illi hæretici iureiurando tibi affirmabunt, adeò se esse certos de suis erroribus, vt sunt certi de fide catholica. Et quicquid de nomine sit, illa experientia satis nobis est ad conuincendum, nullam esse cōiecturā, quæ sufficiat abstergere omnem dubitationē, quòd sumus in gratia, quādo quidem illa, quæ maxima est, puta, quòd animam quis ponat suam, non est irrefragabile testimoniū charitatis. Porro autem, quòd me negligētia infimulas non esse in calce libri nostri bona fide impressum quintum decretum, nulla mea culpa fuit. Arripuit em̄ chalcographus, quod potuit exemplar, & me inscio correctū est. Id quod ego cum hic Tridenti forsan vidi, statim reficiendum, reformandumq; curauim. Potissimū, quòd in primo canone mendosè impressum erat. Creatus in gratia, pro constitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quòd rem vniuersam teneo, & docere simul possum hæreticos, & catholicos. Quam re vera insolentiam meam nescio vnde collegeris, nisi quòd scripsi contra hæreticos, & deflexi nonnunquam à nonnullis opinionibus catholicorum. Hac tamen ratione quoscunque possis scriptores de eodem crimine deferre: & ordine seruato euangelico, festucam de oculo fratris eijcere. Quod autē vbiq; in me acerbius obloqueris, hoc excusas, quòd acerbiora ego iactauerim in catholicos, id profectò tanto minus ferre possū, quanto maius malum est culpa, quàm pœna. Possū inquam, debeo saltem, iniuriam à quo cunq; pati: quòd verò ego in libro meo cuiuspiã fecerim, nondum hætenus noui. Sanè qui neque in Protestantes quicquam amarulentiæ aut acerbitalis euomui. Tantum abest, vt catholicorum aliquem vel minimo verbo læserim. Nisi hoc acerbitalatem censes, quòd quādo non poteram in suas sententias descendere, meam pro meo ingenio satagebam confirmare: p̄opalando quoq; suarum peccatum. Nec vero modo, qualibuscunq; in me verbis fueris inuectus, amplius irritasti, quàm vt pro fide tibi catholica, proque expositione decreti, & (quod tu ais) gloria Synodi, respōderem. Cæterum tui me semper habebis in Christo obsequentissimū, atq; ideo ad iussa tua paratiorē, q̄ litigandi tecum cupidū: quòd mihi per te vti nam sit semper liberum. Vale.

DECRETUM DE PECCATO ORIGINALI SACROFANCTI OECUMENICI CONCILII TRIDENTINI, SESSIONE QUINTA, VNO PATRUM CONSENSU PROMULGATUM.

PROLOGVS.

Sacrofancta oecumenica Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, presidetibus nomine Sanctissimi Domini nostri Pauli, diuina prouidentia Papæ. III. Reuerendiss. Dominis D. Ioanne Maria de Monte, Episcopo Prænestino, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Presbytero, & Reginaldo Polo, tituli Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Sactæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & Apostolicis de latere legatis, Et si oportet hærefes esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, decet tamē, vt fides catholica, sine qua impossibile est placere Deo, extirpatis erroribus vniuersis, in vna sinceritate integra, & illibata permaneant, quo per eam ecclesia sancta Dei de suis hostibus, à quibus nunquā non impeditur, gloriosissima triumphare possit. Cū igitur nostris etiam temporibus, de peccato originali, & de illius remedio, quæ velut Christianæ nostræ fidei fores, omnibus citra controuerfiam manifestissima esse debuerant, serpens ille antiquus humani generis perpetuus hostis, noua certamina suscitauerit, iā tandem ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos sese accingens, indeque su mens exordium, vnde & morbus cœpit, ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur, sacrarum scripturarū & sanctorum Patrum, & probatorum Conciliorum testimonia, & ipsius catholice ecclesie, iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

CANONES.

- 1 Si quis non cōfiteatur primum hominem Adam, cum mādatum Dei in Paradiso fuisse

transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseque; per offensam huiusmodi præuaricationis, iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatē sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli, totumque; Adam, atque adeo nos per illam præuaricationis offensam, secundum corpus & animam in deteriorius cōmutatum fuisse. Anathema sit.

- 2 Siquis soli Adæ, præuaricationem suam, non aliis etiam & eius propagini asserit non cuius, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam, quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdidisse, inquinatoque; illo per inobediētiam peccatum, mortem & poenas corporis tantum in omne genus humanum, & secundum cōmunem legem transfudisse, non autem & peccatum, cui pro poena debebatur, vtraque; mors: corporis, videlicet, & animæ, anathema sit. Cū contradicat Apostolo dicenti, Per vnum hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

- 3 Si quis morbum huius originalis peccati, quod origine vnum est, & in nobis propagatione, non imitatione diffusum residet, vnicuique; proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit auferri, quàm per meritum vnius Domini nostri Iesu Christi, qui Deo nos in sanguine suo recōciliauit. Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat, ipsum meritum nobis per fidem, & baptismi sacramentum applicari, anathema sit. Huic enim omnes prophetæ testimonium perhibēt remissionem peccatorum accipere per nomē eius, omnes qui credunt in eum, neque aliud nomen esse sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. & illa, Quicumque baptizatus estis, Christum induistis.

- 4 Si quis

4 Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbique diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerant. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hanc fidei & sanctorum Patrum normam imitando, hoc S. Synodus fatetur, ac declarat in baptismo per Iesu Christi gratiam, quam confert & continet, non modò remitti reatum originalis peccati, sed totum id auferri, quod veram & propriam rationem peccati habet.

5 Si quis ergo per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismo confer-

tur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi: aut non imputari, Anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptismum in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes: Innocentes, immaculati, puri, innoxij: ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil profus eos ab ingressu cœli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit. quæ cū ad agonem relicta sit, nocere non cōsentientibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet, quinimo, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat: S. Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nūquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat,

Si quis autem contrarium
senferit, Anathe-
ma sit.

DECRETVM DE IUSTIFICATIONE, SACROSANCTI OECUMENICI CONCILII TRIDENTINI, IN SEXTA SESSIONE, VNO PATRUM CONSENSU PROMULGATUM.

CV M hoc tēpore non sine multarum animarum iactura, & graui Ecclesiasticæ vnitatis detrimento, erronea quædam seminata sit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotētis Dei, Ecclesiæ tranquillitatem, & animarum salutem: Sacrosancta Oecumenica & generalis Trident. Synodus in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidētib; in ea nomine sanctissim; in Christo Patris, & domini nostri, Domini Pauli, diuina prouidentia Papæ tertij, Reuerendiss. Dominis Dominis Ioanne Maria Episcopo Prænestino de Monte, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalib; & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamq; doctrinam ipsius iustificationis, quam sol iustitiæ Christus Iesus fidei nostræ author, & cōsummator docuit, Apostoli tradiderunt, & Catholica ecclesia Spiritu sancto suggerente perpetuò retinuit: districtiùs inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere, quàm præsent; decreto statuitur, ac declaratur.

De naturæ, & legis ad iustificandos homines imbecillitate. Cap. 1.

Primùm declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinam probè & sincerè intelligēdam oportere, vt vnusquisq; agnoscat & fateatur, quòd cū omnes homines in præuacatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit, natura filij iræ, quemadmodū in decreto de peccato originali exposuit, vsq; adeò serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, vt nō modò gētes p vim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiã literam legis Moyli inde liberari, aut surgere possēt, tametsi in eis liberū arbitrium, minimè extinctū esset, vixibus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi. Cap. 2.

Quo factū est, vt cœlestis pater, Pater misericordiarū, & Deus totius consolationis Christus Iesum filium suū & ante legē, & legis tēpore, multis sanctis Patrib; declaratū, & promissum, cū venit beata illa plenitudo tēporis, ad homines miseret, vt & Iudæos qui sub lege erant redimeret, & gētes quæ non sectabātur iustitiã, iustitiã apprehenderent, atq; omnes adoptionem filiorū reciperēt, hūc proposuit Deus, ppitiatorē per fidē in sanguine ipsius p peccatis nostris, nō solū aut pro nostris, sed etiã pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur. Cap. 3.

Verūm & si ille pro omnibus mortuus est, nō omnes tñ mortis eius beneficium recipiūt, sed ij dūtaxat, quibus meritū passionis eius cōmunicatur. Nā sicut re vera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cū ea propagatione per ipsam dum concipiuntur propriam iniustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, vnquam iustificarentur, cū ea renascentia per meritū passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper pagere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorū in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitq; in regnū filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionē, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis impij & motus eius in statu gratiæ. Cap. 4.

Quibus verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit trãslatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statu gratiæ, adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christū saluatorē nostrum. Quæ quidem translatio post euangeliū promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nō potest, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei.

De ne-

De necessitate præparationis ad Iustificationem in adultis, & vnde sit.

Cap. 5.

Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in Adultis à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erāt, per eius excitantem, atq; adiuantem gratiam, ad conuertendū se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando, disponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationē illam recipiens, quippe qui illam & abijcere potest, neq; tamē sine gratia Dei mouere, sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cū dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur: cū respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur.

Modus præparationis. Cap. 6.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deū, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & pmissa sunt. Atq; illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & dū peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur ad uersus peccata, per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina m̄a data. De hac dispositione scriptum est, Accedentē ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquiringibus se remunerator sit, & Cōfide filii, remittuntur tibi peccata tua, & Timor Domini expellit peccatū, & Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionē peccatorum vestrorum, & accipietis donū Spi-

ritus sancti, & Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, docētes eos seruare quæcunq; mandauī vobis. Denique præparare corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ. Cap. 7.

Hanc dispositionem seu præparationem, iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus: vt sit hæres, secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ, sunt finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens verò misericors Deus, qui gratuito abluat, & sanctificat, signans, & vnigenis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Meritoria autem dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cū essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationē meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est sacramentū fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio. Demū vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus: iustitiam in nobis recipiētes vnusquisque secundum suam mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusq; dispositionē, & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritus sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificātur atq; ipsi inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cū remissione peccatorū hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inferitur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eā spem accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam, & otiosam esse, & in Christo Iesu, neque circuncisionem aliquid valere, neque

præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione, Catechumeni ab Ecclesia petunt, cū petunt fidem vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare nō potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipiētes, eam ceu primā stolam pro illa quam Adā sua inobedientia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, cādidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari. Cap. 8.

Cū verò Apostolus dicit, iustificari hominē per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligēda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit, vt scilicet per fidē ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius cōsortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorū, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hæreticorū fiduciam Cap. 9.

Quantuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neq; remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum, meminit tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorū iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cū apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia, sed neq; illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò & firmissimè credat se absolutum & iu-

stificatum esse, atque hac sola fide, absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deq; mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cū velut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito, deq; sacramentorū virtute, & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dū seipsum suamq; propriam infirmitatē, & in dispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Cū nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento. Cap. 10.

Sic ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per obseruationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperatē fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est, Qui iustus est, iustificetur adhuc. & iterum, Ne verearis vsque ad mortem iustificari. & rursus, Videtes quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cū orat, Da nobis Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, deq; illius necessitate & possibilitate. Cap. 11.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberū se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandū esse impossibilia. Nam Deus impossibilia nō iubet, sed iubēdo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, cuius mandata grauiā nō sunt, cuius iugū suauē est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt; qui autem diligunt eum (vt ipsemet testatur) seruant sermones eius, quod vtique, cum diuino auxilio præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea desinunt esse iusti. Nam & iustorum

iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nra, quo fit vt iusti ipsi eò magis se obligatos ad ambulandũ in via iustitię sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobrie, iuste, & piè viuētes, perficere possūt per Christum Iesum, per quem accessum habuerūt in gratiam istam. Deus nanq; sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum, hæreditatemq; cõsecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & cõglorificetur: nam & Christus ipse (vt inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam; & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis eterne. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens, Nescitis q; hi qui in stadio currunt, omnes quidẽ currunt, sed vnus accipit brauium: sic currite vt comprehendatis: ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno nõ quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo, ne fortẽ cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus, Vatagite vt per bona opera certã vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes nõ peccabitis aliquando: vnde constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt instum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri. Atq; etiam eos qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorũ locordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortãdo, cum hoc vt in primis glorificetur Deus mercedem quoque intuentur eternã, cum scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem, & de Mose dicat Apostolus, quod aspiciebat in remuneratione.

Prædestinationis temerariã præsumptionem cauendam esse. Cap. 12.

Nemo quoque quandiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio vsque adeo præsumere debet, vt certò statuatur se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi verum esset quod iustificatus aut amplius peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione

sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseverantiæ munere.

Cap. 13.

Similiter de perseverantiæ munere de quo scriptum est. Qui perseverauerit vsque in finẽ, hic saluus erit (quod quidem aliunde haberi nõ potest, nisi ab eo, qui potēs est eum, qui stat statuere, vt perseveranter stet, & eũ qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debēt. Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerint sicut coepit opus bonum, ita perficiet operans velle, & perficere. Veruntamen, qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare enim debent scientes, quod in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse nõ possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti, Debitores sumus, non carni, vt secundum carnẽ viuamus: si enim secundum carnẽm vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuētis.

De lapsis & eorum reparatione.

Cap. 14.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentię sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reformatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nũcuparunt. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Vnde docendum est Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multò aliam esse à baptismali, eaq; contineri non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humilitatum, verum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia,

iunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritalis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto, vnâ cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ (vt sacræ literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare nō sunt veriti. De qua pœnitentiā scriptum est. Memor esto vnde excideris, age pœnitentiā, & prima opera fac. & iterū, Quæ secundū Deū tristitia est, pœnitentiā in salutem stabile operatur. & rursus, Pœnitentiā agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem. Cap. 15.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quanuis non amittatur fides, acceptā iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum cōcubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiuuamento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

De fructu iustificationis, hoc est de merito bonorum operum, deq; ipsius meriti ratione. Cap. 16.

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiā perpetuò cōseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscat operis vestri, & dilectionis quam ostēdistis in nomine ipsius, & nolite amittere confidentiā vestram: quæ magnā habet remunerationē. Atq; ideo bene operantibus vsq; in finem, & in Deo sperantibus proponēda est vita æterna, & tanquā gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquā merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim

illa corona iustitiæ, quam post suum certamē & cursum repositā sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendā. Non solum autē sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentū eius. Cū enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorū opera semper antecedit comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis iustificatis amplius deesse credēdū est, quò minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta diuinæ legi pro huius vitæ statu, satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, verè promeruisse cēseantur, cū Christus Saluator noster dicat, Siquis biberit ex aqua quam ego dabo ei, nō sitiet in æternū. Sed fiet in eo fons aquæ viuæ, salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iustitia Dei: quæ eū iustitia nostra dicitur, quia per eā nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritū. Neq; verò illud omittendū est, quòd licet bonis operibus in sacris literis vsque adeò tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum nō esse sua mercede cariturū, & Apostolus testetur id quod in precepto est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modū in sublimitate, æternam gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamē, vt Christianus homo in seipso vel cōfidat vel gloriatur, & nō in Domino, cuius tāta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque, sicut misericordiam & bonitatem: ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; seipsum aliquis etiā si nihil sibi cōsciens fuerit iudicare, quoniam omnis hominum vita, nō humano iudicio examināda, & iudicāda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarū, & manifestabit consilia cordiū, & tūc laus erit vniciq; à Deo, qui (vt scriptū est) reddet vniciq; secundū opera sua. Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam, quā nisi quisq; fideliter, firmiterq; receperit, iustificari nō poterit: Placuit sanctę Synodo hos canones subiungere, vt omnes sciant, non solum quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

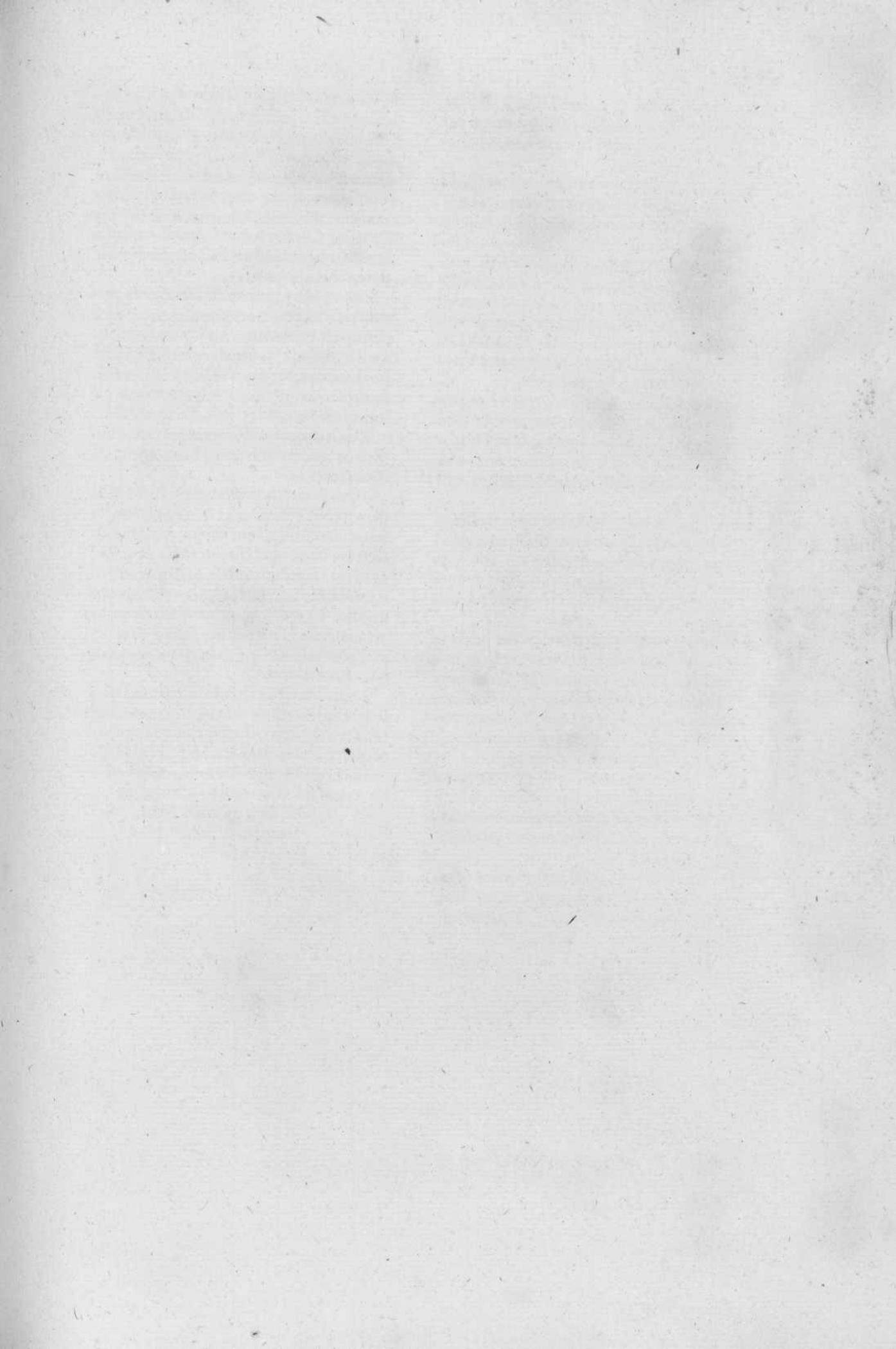
CANO.

CANONES.

- 1 Si quis dixerit hominē suis operibus quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christū Iesum gratia posse iustificari coram Deo. Anathema sit.
- 2 Si quis dixerit ad hoc solū diuinam gratiam per Christū Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit. Anathema sit.
- 3 Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur. Anathema sit.
- 4 Si quis dixerit liberum hominis arbitriū à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atq; vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime organū quoddam nihil omnino agere, mereq; passiuè se habere. Anathema sit.
- 5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentum deniq; à Satana inuectum in Ecclesiam. Anathema sit.
- 6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, non permissiuè solū, sed etiam propriè, & per se, adeo vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli. Anathema sit.
- 7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacumq; ratione facta sint verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare. Anathema sit.
- 8 Si quis dixerit gehennæ metum, per què ad misericordiam Dei de peccatis dolendo cōfugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere. Anathema sit.
- 9 Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita, vt intelligat nihil aliud requiri quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eū suæ voluntatis motu præparari, atq; disponi. Anathema sit.
- 10 Si quis dixerit homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.
- 11 Si qui dixerit hominem iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratiæ & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritū sanctum diffundatur, atq; illis in hæreat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantū fauorem Dei. Anathema sit.
- 12 Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.
- 13 Si quis dixerit omni homini ad remissionem peccatorū assequendam, necessarium esse, vt credat certò, & absq; vlla hæsitacione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.
- 14 Si quis dixerit hominem à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quòd se absolui ac iustificari certò credat, aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionē & iustificationem perfici. Anathema sit.
- 15 Si quis dixerit hominē renatū & iustificatū teneri ex fide ad credendū secretò esse in numero prædestinatorum. Anathema sit.
- 16 Si quis magnum illud vsq; in finem per seuerantiæ donum, se certò habiturum, absoluta, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.
- 17 Si quis iustificationis gratiā, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vtpote diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.
- 18 Si quis dixit Dei præcepta homini etiā iustificato, & sub gratia cōstituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.
- 19 Si quis dixerit nihil præceptū esse in euāgelio, præter fidem, cætera esse indifferētia, neq; præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decē præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.
- 20 Si quis hominem iustificatum, & quantūlibet perfectum dixerit non teneri ab obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantū ad credendum, quasi verum Euāgelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum. Anathema sit.

- 21 Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem, cui obediant. Anathema sit.
- 22 Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cū eo non posse. Anathema sit.
- 23 Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neq; gratiam amittere, atq; adeò eum qui labitur & peccat nunquam verè fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etiã venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia. Anathema sit.
- 24 Si quis dixerit iustitiã acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodò, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augẽdæ causam. Anathema sit.
- 25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltem venialiter peccare dixerit: aut quod intolerabilius est, mortaliter: atq; adeò poenas æternas mereri, tantumq; ob id damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem. Anathema sit.
- 26 Si quis dixerit iustos nos debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerauerint. Anathema sit.
- 27 Si quis dixerit nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis: aut nullo alio quantū uis graui, & enormi præterquam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti. Anathema sit.
- 28 Si quis dixerit amissa per peccatum gratia simul, & fidem semper amitti: aut fidem, quæ remanet non esse verã fidem, licet non sit vlua, aut eum qui fidẽ sine charitate habet non esse Christianum. Anathema sit.
- 29 Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidẽ, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare, sine sacramẽto poenitentia: prout sancta Romana, & vniuersalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professa est, seruauit & docuit. Anathema sit.
- 30 Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori poenitenti ita culpã remitti, & reatum æternæ poenæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus poenæ temporalis exoluendæ: vel in hoc seculo, vel in futuro in purgatorio, antequã ad regna cælorum aditus patere possit. Anathema sit.
- 31 Si quis dixerit iustificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur. Anathema sit.
- 32 Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, vt non sint etiam bona ipsius iustificati merita. Aut ipsum iustificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius uiuum membrum est) fiunt non verè mereri augmentũ gratia, vitam æternam, & ipsius uitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atq; gloriae etiam augmentum. Anathema sit.
- 33 Si quis dixerit per hanc doctrinam catholicã de iustificatione à sancta Synodo hoc præsentis decreto expressam, aliqua ex parte gloriae Dei, vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Christi Iesu gloriam illustrari. Anathema sit.

L A V S D E O.

Part of the...

21st

with
the
of
the
the
the
the

Handwritten signature or name at the top of the page.

Handwritten text, possibly a date or a short note, located in the upper right quadrant.

A block of handwritten text in the lower left quadrant, appearing to be a list or a set of notes.

Handwritten text in the lower right quadrant, possibly a signature or a concluding note.

32
Signt^a Top.^a

Est. 84

Tab 8

N.º. 11

906

826